

**ERZİNCAN’DA İDARİ VE SİYASİ HAYAT
(1923–1960)**

Erdem YAVUZ

**Doktora Tezi
Tarih Anabilim Dalı
Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR
2012
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Erdem YAVUZ

**ERZİNCAN'DA İDARİ VE SİYASİ HAYAT
(1923–1960)**

DOKTORA TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR**

ERZURUM – 2012

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

28/12/2012

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Türk Siyasi Tarihinde Erzincan (1923-1960) " adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

28/12/2012

Erdem YAVUZ

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR danışmanlığında, Erdem YAVUZ tarafından hazırlanan bu çalışma 28/12/2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Tarih Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Selami KILIÇ

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Yavuz ASLAN

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Salim GÖKÇEN

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. İhsan Sabri BALKAYA

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	VII
KISALTMALAR DİZİNİ	VIII
TABLOLAR LİSTESİ.....	X
ÖNSÖZ.....	XI
GİRİŞ	1
I. ERZİNCAN İSMİ VE TARİHÇE.....	1
II. GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLER.....	4
III. NÜFUS.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

İDARİ YAPI VE ERZİNCAN'DA YÖNETİCİLER

1.1. İDARİ YAPI	16
1.2. VALİLER	22
1.3. BELEDİYE BAŞKANLARI	27
1.3.1. 1946 Belediye Seçimi	29
1.3.2. 1948 Belediye Seçimi	31
1.3.3. 1950 Belediye Seçimi	31
1.3.4. 1953 Belediye Başkanlığı Seçimi	34
1.3.5. 1955 Belediye Seçimi	35
1.3.6. 1959 Belediye Başkanlığı Seçimi	37

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLER

2.1. SİYASİ PARTİLER.....	39
2.1.1. CHP (Cumhuriyet Halk Partisi)	39
2.1.1.1. CHP İl Teşkilatı	39
2.1.2. CHP İlçe Teşkilatları.....	62
2.1.2.1. CHP Kemah Teşkilatı.....	62
2.1.2.2. CHP İliç Teşkilatı	64

2.1.2.3. CHP Tercan Teşkilatı.....	66
2.1.2.4. CHP Refahiye Teşkilatı.....	68
2.1.2.5. CHP Kemaliye Teşkilatı.....	70
2.1.3. DP (Demokrat Parti)	75
2.1.3.1. DP İl Teşkilatı	76
2.1.3.2. DP İlçe Teşkilatları	89
2.1.3.2.1. DP Erzincan Merkez İlçe Teşkilatı	89
2.1.3.2.2. DP Kemaliye İlçe Teşkilatı	95
2.1.3.2.3. DP İliç İlçe Teşkilatı	98
2.1.3.2.4. DP Tercan İlçe Teşkilatı	100
2.1.3.2.5. DP Kemah İlçe Teşkilatı	102
2.1.3.2.6. DP Refahiye İlçe Teşkilatı	102
2.1.3.2.7. DP Çayırılı İlçe Teşkilatı.....	104
2.1.4. MKP (Milli Kalkınma Partisi)	105
2.1.5. MP (Millet Partisi).....	106
2.1.6. CMP (Cumhuriyetçi Millet Partisi)	107
2.1.7. HP (Hürriyet Partisi)	108
2.2. ÇOK PARTİLİ SÜREÇTE PARTİLER ARASI MÜCADELE.....	110

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERZİNCAN TÜRK OCAĞI, HALKEVİ VE HALKODALARI

3.1. ERZİNCAN TÜRK OCAĞI	123
3.2. ERZİNCAN HALKEVİ	124
3.3. İLÇE HALKEVLERİ.....	144
3.3.1. Kemaliye Halkevi	144
3.3.2. Kemah Halkevi	148
3.3.3. Cimin (Üzümlü) Nahiyesi Halkevi	151
3.4. HALKODALARI	153
3.4.1. Tercan Halkodası	155
3.4.2. Refahiye Halkodası.....	158
3.4.3. İliç Halkodası	159
3.4.4. Bucak ve Köy Halkodaları.....	160

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİMLER VE ERZİNCAN MEBUSLARI

4.1. SEÇİMLER VE ERZİNCAN MEBUSLARI	169
4.1.1. Milletvekilliği Genel Seçimleri	170
4.1.1.1. 1923 Seçimleri	170
4.1.1.2. 1927 Seçimleri	174
4.1.1.3. 1931 Seçimleri	177
4.1.1.4. 1935 Seçimleri	178
4.1.1.5. 1939 Seçimleri	179
4.1.1.6. 1942 Ara Seçimleri.....	183
4.1.1.7. 1943 Seçimleri	184
4.1.1.8. 1946 Seçimleri	188
4.1.1.9. 1948 Ara Seçimleri.....	194
4.1.1.10. 1949 Ara Seçimleri.....	196
4.1.1.11. 1950 Seçimleri	201
4.1.1.12. 1954 Seçimleri	209
4.1.1.13. 1957 Seçimleri	215

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEPREM VE SİYASET

5.1. 1939 DEPREMİ.....	223
5.1.1. Deprem Sonrası Devlet Adamlarının Ziyaretleri	228
5.1.2. Yapılan Yardımlar	229
5.1.3. Yenişehrin Kurulması ve İmar Faaliyetleri.....	233
5.2. DEPREM VE SİYASİLER	235

ALTINCI BÖLÜM

ERZİNCAN'I ZİYARET EDEN DEVLET ADAMLARI

6.1. REİSİCUMHUR MUSTAFA KEMAL ATATÜRK	268
6.2. REİSİCUMHUR İSMET İNÖNÜ	269
6.3. BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU	270
6.4. BAŞBAKAN HASAN SAKA	271
6.5. BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAŞ	273

6.6. CUMHURBAŞKANI CELAL BAYAR.....	274
6.7. BAŞBAKAN ADNAN MENDERES	275

YEDİNCİ BÖLÜM

DÜNYADAKİ VE TÜRKİYE’DEKİ SİYASAL GELİŞMELERİN ERZİNCAN’A YANSIMALARI

7.1. DERSİM OLAYLARININ ERZİNCAN’A YANSIMALARI	277
7.2. TÜRKİYE’NİN NATO’YA GİRİŞ SÜRECİNİN ERZİNCAN’DAKİ ETKİLERİ	289
7.2.1. Kore Savaşı ve Erzincan	289
7.3. 27 MAYIS 1960 ASKERİ MÜDAHALESİNİN ERZİNCAN’DAKİ YANSIMALARI.....	293
7.3.1. Erzincan Askeri Valisi ve Garnizon Komutanının Yayınladığı Tebliğler	295
7.3.2. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesine Erzincan’daki Tepkiler	307
7.3.3. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesinin Köylülere Anlatılması İçin Seyyar Ekiplerin Kurulması	311
7.3.4. 27 Mayıs Askeri Müdahalesinin Piyasalara Etkisi.....	312
7.3.5. Erzincan’da Hazineye Altın Bağışı Kampanyası	313
7.3.6. Orgeneral Cemal Gürsel’in Erzincan’a Gelişi	315
7.3.7. Temsilciler Meclisi Erzincan İl Temsilcisi Seçimi	317
SONUÇ.....	319
BİBLİYOGRAFYA	323
EKLER.....	335
Ek 1. Dersim Aşiretlerinin Sevkine Dair Talimatname (1331)	337
Ek 2. Erzincan Milletvekili Aziz Samih İlter’in Hal Tercümesi	338
Ek 3. TBMM Üyelerine Ait Dosyalardan Biri (Erzincan Mv. Şemsettin Günaltay).....	339
Ek 4. Erzincan Mıntıkası Yer Sarsıntısı Nüfus Zayıyatı Ve Bina Haşaratının Kat’i Tespit Fişi	340
Ek 5. Erzincan’da Basılan 2 Nisan 1953 Tarihli Öz Erzincan Gazetesi.....	341
Ek 6. Erzincan’da Basılan 11 Mart 1955 Tarihli Öz Demokrat Gazetesi.....	342
Ek 7. Erzincan’da Basılan 11 Eylül 1953 Tarihli Halkın Sesi Gazetesi	343
Ek 8. Erzincan’da Basılan 22 Mayıs 1955 Tarihli Özdemokrat Gazetesi.....	344

Ek 9. Erzincan’da Basılan 26 Mart 1942 Tarihli Yeni Erzincan Gazetesi	345
Ek 10. Erzincan’da Basılan 14 Şubat 1959 Tarihli Fırat Gazetesi	346
Ek 11. Erzincan’da Basılan 4 Ocak 1957 Tarihli Kazankaya Gazetesi	347
Ek 12. 28 Kanunuevvel 1939 Tarihli Akşam Gazetesi	348
Ek 13. 27 Birincikanun 1939 Tarihli Son Posta Gazetesi	349
Ek 14. Erzincan Belediyesi Kontrat Pulu (1933)	350
Ek 15. 1950 Belediye Seçimlerinde Asıl ve Yedek üyelerin aldıkları oy Miktarı	351
Ek. 16. 1940’lı Yıllarda Erzincan ve İlçelerinde Kurulmuş Olan Dernekler İle Bunların Başkan Ve Üyeleri	352
Ek. 17. 1944 Yılı CHP Teşkilatına Kayıtlı Üye Sayısı ve Eğitim Düzeyleri	355
Ek. 18. 1945’de CHP İl Teşkilatına kayıtlı Olan Üyeler ve Üyelerin Eğitim Düzeyi	355
Ek. 19. Erzincan Merkez İlçesine Bağlı Ocak Adları ve Üye Sayıları.....	356
Ek 20. 1946–47 Yılı CHP Teşkilatına Kayıtlı Üye Sayıları ve Eğitim Düzeyleri.....	357
Ek 21. 1959 Yılı Kiğ, Cencige Zetkiğ ve Cimin Bucaklarına Bağlı Ocak Kongreleri	358
Ek 22. 1946 Yılı Kemah İlçesine Bağlı Ocak Adları ve Kayıtlı Üye Sayısı	359
Ek 23. İliç İlçesine Bağlı Ocak Adları ve Kayıtlı Üye Sayısı	359
Ek 24. Tercan İlçesine Bağlı Ocak Adları ve Kayıtlı Üye Sayısı.....	360
Ek 25. 1946 Yılı Refahiye İlçesine Bağlı Ocak Adları ve Kayıtlı Üye Sayısı.....	361
Ek 26. 1946 Yılı Kemaliye İlçesine Bağlı Ocak Adları ve Kayıtlı Üye Sayısı ...	363
Ek 27. 1950 Yılı Erzincan Halkevi Bütçesi.....	363
Ek 28. DP İliç İlçesine Bağlı 1955 Yılı Ocak İdare Heyetleri	364
Ek 29. 1943 Yılı Seçimlerinde Oluşturulan Erzincan Merkez İlçe Seçim Şubeleri.....	364
Ek 30. Tüm Partilerin Adaylarının Aldıkları Oy Miktarı.....	366
EK 31. Erzincan’ın Eski ve Yeni Köy Adları	368
Ek 32. 1923–1960 Erzincan Valileri.....	377
Ek 33. Erzincan Milletvekilleri	379
Ek 34. Fotoğraflar	385
ÖZGEÇMİŞ.....	389

ÖZET**DOKTORA TEZİ****ERZİNCAN'DA İDARİ VE SİYASİ HAYAT (1923–1960)****Erdem YAVUZ****Danışman: Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR****2012, 390 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR (Danışman)****Prof. Dr. Yavuz ASLAN****Doç. Dr. İhsan Sabri BALKAYA****Prof. Dr. Selami KILIÇ****Doç. Dr. Salim GÖKÇEN**

Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyet döneminde Erzincan ilinin idari ve siyasi hayatını ortaya koymak ve bu çerçevede ilin siyasetini belirleyen sosyo-kültürel etkenleri irdelemektir. Çalışma, 1923-1960 yılları arasını kapsamaktadır. Bu döneme ait ilgili arşiv ve kütüphanelerden elde edilen materyallerin sürelili ve basılı yayınlarla ilişkilendirilerek, ilin siyasi hayatı tüm yönleriyle gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Erzincan ilindeki siyasi hayatın şekillenmesinde birinci derecede rol oynayan il yöneticileri (valiler, belediye başkanları), siyasi parti teşkilatları ve yöneticileri, Türk Ocağı, Halkevi, seçimler ve milletvekilleri gibi konulara ışık tutulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte 1939 Depremi, Dersim olayları, Kore Savaşı ve 1960 askeri müdahalesinin siyasetle olan yakın ilişkisi incelenmiştir.

Çalışmanın sonucunda, Erzincan ilindeki siyasi faaliyetlerde vali ve belediye başkanlarının, 1960 müdahalesine kadar aktif bir şekilde rol oynadıkları tespit edilmiştir. Gerek tek parti ve gerekse çok parti döneminde ildeki siyasi parti ve diğer teşekküllerde, “eşraf” diye tabir edilen toprak sahibi, tüccar ve kısmen de bürokratlardan oluşan yüksek gelirli zümrenin yer aldığı görülmektedir. Kırsal bölgelerde yaşayan düşük gelirli köylü kesimin ise siyasi organizasyonlarda yer alamadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca ildeki siyasi hayat ile sosyal ve kültürel hayatın bire bir ilişki içerisinde olduğu sonucuna varılmıştır. Erzincan ilinin yakın dönem siyasi tarihini ortaya koyan bu çalışmanın, önemli bir boşluğu doldurarak bundan sonraki çalışmalara katkı sağlaması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Erzincan, Siyasi Parti, Seçim, Halkevi, 1939 Depremi

ABSTRACT**Ph. D. DISSERTATION****THE ADMINISTRATIVE AND POLITICAL LIFE IN ERZINCAN (1923 - 1960)****Erdem YAVUZ****Advisor: Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR****2012, 390 pages****Jury: Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR (Advisor)****Prof. Dr. Yavuz ASLAN****Doç. Dr. İhsan Sabri BALKAYA****Prof. Dr. Selami KILIÇ****Doç.Dr. Salim GÖKÇEN**

The aim of this study is to describe the administrative and politic life of Erzincan in Republic period and to examine socio-cultural factors stating the policy of the city in this aspect. The study covers the years between 1923 – 1960. The politic life of the city with all aspects has been tried to be revealed by relating the materials obtained from the archive and the library to periodic and printed publications. In line with this purpose, the topics like city executives (governors, mayors) having a primary role in forming the politic life of Erzincan, politic party organizations and leaders, Turkish Ocak, People's House, elections and representatives have been tried to be lightened. In addition, the close relationship between earthquake of 1939, Dersim events, Korea war, military intervention of 1960 and the policy has been investigated.

It has been found that the governors and mayors played an active role in the politic activities in Erzincan until the intervention of 1960. It has been seen that upper class community composed of landowners named as 'gentry', merchants, and partly bureaucrats took part in the politic party and other associations in Erzincan during not only one party but also multi party period. It has been understood that village people with a low income living in the countryside didn't take part in the politic organizations. Also, it has been found that the politic life in the city is exactly in association with the social and cultural life. It is hoped that this study giving light to the close period - politic history of Erzincan will contribute to the later studies by filling an important gap.

Key Words: Erzincan, Politic party, Election, People's House, Earthquake of 1939

KISALTMALAR DİZİNİ

B.C.A.	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
B.O.A.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
Çev.	: Çeviren
DH.SN.THR	: Dahiliye Nezareti Sicil-i Nüfus İdare-i Umumiyesi
DİA	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DP	: Demokrat Parti
EÜ	: Erzincan Üniversitesi
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
HP	: Hürriyet Partisi
İ.DH.	: İrade Dâhiliye
İA	: İslam Ansiklopedisi
İMMS	: İradeler Meclisi Mahsus
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
MAD.	: Maliyeden Müdevver Defterler
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MFMKT	: Maarif Vekâleti Mektub-i Kalemi Evrakı
MKP	: Milli Kalkınma Partisi
MP	: Millet Partisi
MTA	: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
MV.	: Meclis Vükala Mazbataları
s.	: Sahife
S.	: Sayı
ŞD	: Şura-i Devlet
TALİD	: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TD	: Tahrir Defteri
TKAE	: Türk Kùltürünü Araştırma Enstitüsü
TM	: Türkiyat Mecmuası
TTK:	: Türk Tarih Kurumum
TÜİK.	: Türkiye İstatistik Kurumu
VD.	: Vakıflar Dergisi
Vd.	: Ve diğlerleri
Vr.	: Varak
Y.PRK.AZJ	: Yıldız Parekende Evrakı Mabeyn Başkitabet Dairesi Maruzatı
Ya.	: Yayın

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1927 Genel Nüfus Sayımı	9
Tablo 2. 1935 Genel Nüfus Sayımı	10
Tablo 3. 1940 Genel Nüfus Sayımı	10
Tablo 4. 1945 Genel Nüfus Sayımı	11
Tablo 5. 1950 Genel Nüfus Sayımı	12
Tablo 6. 1955 Genel Nüfus Sayımı	12
Tablo 7. 1960 Genel Nüfus Sayımı	13
Tablo 8. Erzincan Valileri ve Görev Süreleri	27
Tablo 9. Erzincan Belediye Başkanları ve Görev Süreleri	38
Tablo 10. Yıllara Göre Erzincan Halkevi Başkanları	144
Tablo 11. 1943 Erzincan Genel Seçim Sonuçları	294

ÖNSÖZ

“Erzincan’da İdari ve Siyasi Hayat (1923-1960)” isimli bu araştırmada, Erzincan Vilayetinin siyasi yapısı ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir. Araştırma giriş kısmı hariç yedi bölüme ayrılmakta olup, bölümler bir bütünü tamamlamaktadır. Çalışmada temel kaynak olarak Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, TBMM Arşiv ve Kütüphanesi ve Milli Kütüphane Arşiv ve Kütüphanesi’ndeki muhtelif tasniflerdeki defter, kataloglar ve çeşitli tasniflerden istifade edilmiştir. Bunun yanı sıra Emekli Sandığı Arşivi ve Kızılay Arşivlerinde yapılan araştırmalara rağmen umulan belgelere ulaşılamamıştır. Benzer durum Erzincan Valiliği ve Belediyesi için de geçerlidir.

Bu arşivlerin yanı sıra, süreli yayınlar da taranmış ve ilgili konularla ilgili birtakım bilgilere ulaşılmıştır. Ancak 1942 yılına kadar Erzincan’da yerel basın mevcut değildir. İlk gazete 1942 yılında çıkarılan “Yeni Erzincan” isimli vilayet gazetesidir. DP iktidarının başlaması ile birlikte 1952’den sonra yerel gazetelerin sayısında artış olmuştur. Bu gazeteler; Demokrat Erzincan (1952), Yeşil Eğin (1952), Öz Erzincan (1953), Halkın Sesi (1953), Demokrat İliç (1954), Öz Demokrat (1955), Kazankaya (1955) ve Fırat (1958)’tir.

Çalışmada bölge üzerine yapılmış birçok araştırma ve inceleme esere de müracat edilmiştir. Vilayetle ilgili; Ali Kemali (Aksüt), İsmet Miroğlu, Nurcan Toksoy, Hüseyin Bulut, Tahir Erdoğan Şahin ve Abdulkadir Gül gibi araştırmacılar tarafından çeşitli çalışmalar yapılmıştır. İsimleri belirtilen araştırmacıların eserlerinden istifade edilmiştir. Ancak bu çalışmaların hiç biri yapılan çalışmanın dönemini ve konularını içermemektedir.

Yedi bölümden oluşan bu çalışmada; valiler, belediye başkanları, siyasi partiler ve partiler arası çekişmeler, Türk Ocağı, Halkevi, deprem ve siyaset ilişkisi, seçim ve sonuçları, ili ziyaret eden devlet adamları, Dersim hadiseleri, Kore Savaşı ve 1960 askeri müdahalesinin Erzincan’a yansımaları irdelenmiştir.

Çalışmam esnasında katkıları bulunan Prof. Dr. Selami KILIÇ, Prof. Dr. Yavuz ASLAN, Doç. Dr. İhsan Sabri BALKAYA, Yrd. Doç. Dr. Cemil KUTLU hocalarıma ve mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim. Konunun seçimi, araştırma sürecindeki

rehberliği, elde edilen kaynakların tasnifi ve tezin yazım sürecindeki sabrından dolayı danışman hocam Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR'A minnettarım.

Erzurum-2012

Erdem YAVUZ

GİRİŞ

I. ERZİNCAN İSMİ VE TARİHÇE

Tarihi süreç içerisinde doğu-batı ve kuzey-güney istikametinde önemli bir kavşak noktasında bulunan Erzincan'ın kuruluş tarihi hakkında yeterli bir bilgi bulunmamaktadır. Birçok isimle anılan Erzincan bölgesinin, Asur kaynaklarında geçen ve bilinen ilk adı *Zuhma (Suhmi-Suhma)*'dir¹. Erzincan, ilk çağda *Orasa, Orsa, Orse, Orsene, Urussa* ve *Urusu* şeklinde adlandırılmıştır². Erzincan bölgesi, Strabon tarafından *Akilisine* olarak bildirilmektedir³. Erzincan'ın, Urartulardan Romalılara kadar olan dönemde Kapadokya, Pontus, Armenia ve Akilisen bölgelerinin arasında yer aldığı belirtilmektedir⁴. Antik dönemde *Aziris* ve *Eriza* şeklinde zikredilen Erzincan, Ermeni kaynaklarında *Erez, Erzng* olarak ifade edilmiştir. Şehrin adı Bizans kaynaklarında *Arsinga, Aringami, Arsingan, Ezirgan, Erzingan*; Arap kaynaklarında ise *Erzencan* olarak adlandırılmıştır⁵. Selçuklular döneminde şehrin adı *Erzingan* ve *Ezirgan* olarak zikredilmiş ve daha sonra da Erzincan adı kullanılmıştır⁶.

Araştırmalar neticesinde yazılı tarih öncesi Erzincan ile ilgili ilk bilgiler İlk Tunç Çağı (M.Ö. 3000–2000) dönemine rastlamaktadır. Altın-tepe'de bulunan Urartu Kalesi'nin, İlk Tunç Çağ yerleşmesinin üzerinde kurulduğu tespit edilmiştir⁷. Altın-tepe, Doğu Anadolu'dan Orta Anadolu'ya kadar devam eden ticaret yolunu denetim altında tutan ve savunma amaçlı kullanılan önemli bir noktaydı⁸.

İlk Tunç Çağı sonrasında (M.Ö.2000), Erzurum-Erzincan bölgesi Hitit hâkimiyetine girmiş, bir dönem Hitit-Hayaşa mücadelesine sahne olmuş ve Hayaşalıların kontrolüne geçmiştir⁹. Daha sonra Asur akınlarına sahne olan bölge, feodal beyliklerin birleşmesiyle kurulan Urartuların hâkimiyetine geçmiştir. Bölgeye

¹ Hüseyin Bulut, *Milli Mücadelede Erzincan*, Erzincan Belediyesi Yayınları No:10, Ankara 1997, s. 1; Şemsettin Günaltay, *Yakın Şark II: Anadolu En Eski Çağlardan Ahameniş'ler İstilasına Kadar*, TTK Yayınları, Ankara 1987, s. 318.

² Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1993, s. 620.

³ Strabon, *Coğrafya XII*, (Çev.: Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1969, s.47.

⁴ Erzincan Valiliği Yayınları, *Deprem ve Erzincan 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi Deprem Olayı ve Sonrası*, Mega Basım Yayın, İstanbul 1992, s. 15.

⁵ İsmet Miroğlu, "Erzincan", *DİA*, XI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 318.

⁶ Besim Darkot, "Erzincan", *İA*, IV, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 338–340.

⁷ Tahsin Özgüç, "Altın-tepe Kazıları", *Belleten*, XXV Ocak 1961, Sayı: 97, Ankara 1961, s. 267.

⁸ Alpaslan Ceylan, "1988 Yılı Erzincan Yüzey Araştırması", *17. Araştırma Sonuçları Toplantısı II (24-28 Mayıs 1999)*, Kültür Bakanlığı Yayınları Yayın No:2345/2, Ankara 2000, s.181-192.

⁹ Tahir Erdoğan Şahin, *Erzincan Tarihi I*, Erzincan Hayra Hizmet ve Dayanışma Vakfı, Yayın No:1, Erzincan 1985, s. 23-24.

M.Ö. 714-685 yılları arası Urartular hâkim olmuştur¹⁰. Urartuların M.Ö. 680’de Kimmerlerin istilasına ile yıkılması neticesinde, bölgede M.Ö. 590’da Medlerin ve daha sonrada Perslerin egemenliği başlamıştır. M.S. I-V. yüzyıllarda Erzincan, Doğu Roma’ya dâhil olmuştur¹¹.

Roma hâkimiyetindeki bölgeye yönelik ilk Müslüman akınları, Hz. Ömer zamanında olmuştur¹². Erzincan ve yöresi, Hz. Osman’ın komutanlarından Habib bin Mesleme (645) devrinde ise Arap-İslam ordularıyla karşılaşmıştır¹³. Bölgeye yönelik ilk Türk akınları ise Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey döneminde olmuştur¹⁴. Öte yandan bölgede en derin izleri Saltuklular ve Mengücekliler bırakmıştır¹⁵. Mengücekliler’den sonra Selçuklular’ın yönetiminde girmiş olan Erzincan, ardından da Moğol istilasına uğramıştır¹⁶. İlhanlı hâkimiyetinin zayıflamasıyla birlikte Anadolu’da güç dengeleri sürekli olarak değişmiştir. Bu durum Erzincan’ın, sık sık el değiştirmesine neden olmuştur. Zira Erzincan bir dönem Eratna Beyliği’nin hâkimiyeti altına girmiştir¹⁷. Yıldırım Bâyezid (1389–1402) döneminde çok kısa bir süre Osmanlı hâkimiyetinde kalan Erzincan, daha sonraki dönemlerde Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri’nin arasında sürekli el değiştirmiştir¹⁸.

Fatih Sultan Mehmet döneminde (1451–1481) Erzincan, Osmanlı Devleti ile Akkoyunluların çekişmesine sahip olmuştur. Erzincan 1473 Otlukbeli Savaşı ile yeniden Osmanlı hâkimiyetine geçmişse de bir müddet sonra şehir, tekrar Akkoyunlular’ın¹⁹ ve sonrada 1501’de Safeviler’in yönetimine girmiştir²⁰.

Erzincan’ın kesin olarak Osmanlı idaresine geçmesi Yavuz Sultan Selim (1512–1520) döneminde olmuştur. Yavuz Sultan Selim, Çaldıran seferi dönüşü 25 Ekim 1514’de Erzincan’ı topraklarına katmıştır. Yavuz Sultan Selim, Erzincan’dan geri

¹⁰ İsmet Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520–1566)*, TTK Yayınları, Ankara 1990, s. 2.

¹¹ Enver Konukçu, *Cumhuriyetin 75. Yılında Tercan*, Önder Matbaacılık, Ankara 1998, s. 37.

¹² İbnü’l Esir, *El Kâmil fi’t-Tarih Tercümesi II*, (Çev.: Beşir Eryarsoy), Kitabı Yayınevi, İstanbul 1985, s. 489.

¹³ El-Belazuri, *Futuhu’l Buldan*, (Çev.: Mustafa Fayda), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s.252.

¹⁴ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1965, s.202-210.

¹⁵ Faruk Sümer, “Mengücekliler”, *İA*, MEB Yayınları, VII, İstanbul 1993, s.713–718.

¹⁶ Şahin, s.299–336.

¹⁷ Kemal Göde, *Eratnalılar (1327–1387)*, TTK Yayınları, Ankara 1994, s. 67.

¹⁸ Faruk Sümer, *Karakoyunlular I*, TTK Yayınları, Ankara 1984, s. 82–83.

¹⁹ Selahattin Tansel, *Fatih Sultan Mehmed’in Siyasi ve Askeri Faaliyeti (Osmanlı Kaynaklarına Göre)*, MEB Yayınları, Ankara 1985, s. 315.

²⁰ Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520–1566)*, s.1–18.

dönerken Erzincan Valiliğini Bıyıklı Mehmet Paşa'ya bırakmıştır²¹. Osmanlı idaresinde Erzincan, doğu sınırına yakın bir şehir olarak stratejik önemini devam ettirmiştir. Kanunî Sultan Süleyman'ın (1520–1566) İran seferleri sırasında Erzincan'ın önemi daha da artmıştır. Zira Erzincan, Tebriz, Azerbaycan ve Gürcistan seferlerinde Erzurum'dan sonra Osmanlı ordusunun ikinci bir toplanma merkezi haline gelmiştir. Şehir, bu konumunu sonraki dönemlerde de muhafaza ettirmiştir²².

XIX. yüzyıla kadar Erzincan, Doğu Anadolu ile Orta Anadolu arasında bir geçiş bölgesi oluşturmuştur. Erzincan önemli kavşak noktasında ve bir pazar yeri olması dolayısıyla her dönem önemini korumuştur. XIX. yüzyıla kadar Erzincan, ordular için bir konaklama yeri olması dolayısıyla askeri açıdan da önemli bir şehir statüsündedir.

I. Dünya Savaşı'nda Erzincan, müdafaa edilmesine rağmen, 1916'da Rus idaresi altına girdi. 18 Aralık 1917'de Erzincan Mütarekesi imzalandı. Bu mütareke ile 29 Ekim 1914'de başlamış olan Osmanlı-Rus savaşı sona erdi²³. 1917 Bolşevik İhtilali ile patlak veren rejim değişikliğiyle Ruslar, Erzincan'ı terk ederek buraları Ermenilere bıraktılar. Erzincan bundan sonra bir müddet daha çok acı ve ıstıraplı günler geçirdi²⁴.

Ermeni mezalimine son vermek için 10 Şubat'ta İstanbul'dan gelen bir emirle ileri harekâtın başlatılmasına karar verildi. İleri harekât, 12 Şubat günü Kazım Karabekir'in önderliğinde başlatıldı²⁵. İlerleyen Türk kuvvetleri karşısında, Ermeni birlikleri ve mültecileri Erzincan'ı terk etmeye başladı²⁶. Nihayet 13 Şubat 1918 Çarşamba günü saat 17.30 sıralarında Erzincan Türk Ordu'su tarafından geri alındı²⁷.

Milli Mücadele döneminde Erzincan'da, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bir şubesi açıldı. Erzincan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, işgallere karşı mitingler düzenleyip, protesto telgrafları çekti²⁸. 23 Temmuz 1919 tarihinde başlayan Erzurum Kongresi'ne Erzincan'dan Şeyh Hacı Ahmed Fevzi Efendi, Müftü Osman Fevzi Efendi, Abbas Necati Efendi (Pülümür Kazası), Taha Kemaleddin Efendi, Talat Bey (Refahiye Kazası) ve Müftü Şevki Efendi (Kuruçay Kazası) katıldılar. Erzurum Kongresi'nde seçilen

²¹ Celâlîzâde Mustafa, *Selîmnâme*, (Çev.: Ahmet Uğurlu), TTK Yayınları, Ankara 1990. s. 575–576.

²² M. Hidayet Pasin, Ş. Vedat Çelik, *Erzincan Tarihi, Coğrafyası, Folklorü*, Kardeş Matbaası, Erzincan 1962, s. 5.

²³ Selami Kılıç, *Türk-Sovyet İlişkilerinin Doğuşu*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998, s. 99-102.

²⁴ Genel Kurmay Başkanlığı, *I. Dünya Harbinde Türk Harbi, Kafkas Cephesi III. Ordu Harekâtı II*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1993, s. 327.

²⁵ Kazım Karabekir, *Doğu'nun Kurtuluşu*, Erzurum Sanayi ve Ticaret Odası Yayınları, Erzurum, 1990, s. 66,67.

²⁶ Nurcan Yavuz, *İşgal ve Mezalimde Erzincan*, Erzincan Belediyesi Yayınları No:4, Ankara 1995, s. 409.

²⁷ Bulut, s. 49.

²⁸ Bulut, s. 84.

Heyet-i Temsiliye’de Erzincan mümessili Şeyh Hacı Ahmed Fevzi Efendi’de yer aldı. Böylece Heyet-i Temsiliye seçilen dokuz üyeden biri olan Şeyh Hacı Ahmed Fevzi Efendi, 4 Eylül 1919’da başlayan Sivas Kongresi’ne katıldı²⁹. 23 Nisan 1920’de BMM’nin açıldı ve 29 Ekim 1923’de Cumhuriyet ilan edildi. Erzincan, bu şerefli tabloda tarihteki yerini aldı.

II. GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLER

Doğu Anadolu Bölgesi’nin Yukarı Fırat Bölümünde bulunan Erzincan, Karadeniz, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinin birbirine yakınlaştığı bir konumdadır. Kuzeyinde Giresun, Gümüşhane, Bayburt; doğusunda Erzurum, güneyinde Bingöl, Tunceli; güneybatısında Elazığ ve Malatya; batısında ise Sivas illeri bulunmaktadır. Erzincan bölgenin geneli gibi engebeli ve yüksektir.

Güneyinde Munzur Dağları ile kuzeyinde Esence, Çimen, Karadağ ve bu dağların kollarının bulunduğu Erzincan, genel olarak dağlık ve engebeli arazilerden meydana gelmektedir. Dağların yükseklikleri yer yer 3000 metreyi geçmektedir (Munzurlar-Akbaba Tepe 3462 m, Esence Dağları - Keşiş Dağı 3549 m, Karadağ-Köhnem Dağı 3045 m)³⁰.

İlin güneyindeki Munzur Dağları, Anadolu’nun güneyini baştanbaşa kaplayan Toroslar içerisinde ele alınır³¹. Bölgenin temeli durumundaki Munzur Dağları, başkalaşıma uğramış kalkerlerden meydana gelmiştir³². Doğu-Batı yönünde uzanan Munzur Dağları, Kemaliye’nin bulunduğu Karasu yarma vadisi ile kuzeydoğuda Pülümür arasında yaklaşık 130 km’lik bir mesafe boyunca devam eder. Erzincan Ovasının kuzeyindeki Esence Dağları ve Karasu vadisinin kuzeyinde kalan diğer dağlık kütleler, Kuzey Anadolu dağlarının içerisinde yer almaktadır. Kuzeybatıdaki Çimen Dağları ile ovanın batısında yükselen Karadağ, aynı orojenik sistemin uzantılarıdır³³.

Munzur dağları ile kuzeydeki Esence ve Karadağ kütlelerini yörenin ana akarsuyu olan Karasu ırmağı ayırır. Karasu ırmağının oluşturduğu Sansa ve Kemah boğazları gibi derin vadiler, tarihi devrelerden beri doğu-batı yönündeki ulaşımı kolaylaştırmışlardır.

²⁹ M. Fahrettin Kırzioğlu, *Bütünüyle Erzurum Kongresi*, Kültür Ofset, Ankara 1993, s. 109.

³⁰ M. Samet Altınbilek, *Planlama Sorunları Açısından Erzincan’ın Şehir Coğrafyası*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), AÜSBE, Erzurum 1997, s. 2-4.

³¹ İhsan Ketin, “Anadolu’nun Tektonik Birlikleri”, *MTA Enstitüsü Dergisi*, No. 66, Ankara 1966, s. 20-34.

³² İhsan Ketin, *Türkiye Jeolojisi’ne Genel Bir Bakış*, İTÜ Vakfı Yayınları, İstanbul 1986, s. 177.

³³ Erdoğan Akkan, *Erzincan Ovası ve Çevresinin Jeomorfolojisi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1964, s. 4-25.

Dolayısıyla Anadolu'nun muhtelif kesimlerinde olduğu gibi ilin sularını toplayan Karasu da doğal geçiş güzergâhları oluşturarak belli yönlerde ulaşım için uygun zemin hazırlamıştır.

Anadolu'yu Marmara'dan Doğu Anadolu'ya kadar kat eden Kuzey Anadolu Fayı, Suşehri'nden sonra Erzincan ili sınırlarına girmekte ve doğuda Bingöl'e doğru uzamaktadır. Kuzey Anadolu Fayı Erzincan ovasının oluşumu ve tektonik gelişiminde de belirleyici olmuştur. Türkiye'nin aktif deprem alanlarından biri olan Erzincan ovası, ilin en yoğun nüfuslu kesimidir. Doğudaki Tercan ovası bir diğer geniş düzlüktür. Erzincan ve Tercan ovaları dışında arazinin engebeli olduğu ilin diğer kesimlerinde, araziden yararlanma güçleşmektedir³⁴.

Kuzey Anadolu Fayının etkisi ile oluşmuş olan tektonik kökenli Erzincan Ovası, sismik bakımdan ülkemizin en aktif alanlarından biridir. Ortalama yüksekliği 1200 m, alanı yaklaşık 560 km² olan ova, güneydeki Munzur Dağları ile kuzeydeki Esence Dağları arasında, bu dağların yönüne benzer şekilde (kuzeydoğu-güneybatı) uzanış göstermektedir³⁵.

Erzincan Ovasında faylar birbirini etkileyen ve karmaşık gerilmelere neden olacak tarzda çok sayıda kola ayrılır. KAF üzerinde yer alan Erzincan'da depremlerin diğer bölgelere nazaran daha sık ve şiddetli yaşanmasının nedenini araştırmacılar ovanın büyük deprem kuşağı üzerinde bulunması yanında, çok kırıklı ve hareketli bir yerde olmasına ve zemin şartlarına bağlamaktadır³⁶.

Jeolojik tarihi boyunca tektonik açıdan aktif olan Erzincan ve çevresi, yaklaşık 10 milyon yıldan bu yana fay sistemleri üzerinde yer almakta ve şiddetli depremlere maruz kalmaktadır. Kayıtlara göre son 1000 yılda bölgede otuz kadar zarar veren deprem meydana gelmiş ve bunların yirmisi felaketle sonuçlanmıştır³⁷.

Erzincan'ın üzerinde yer aldığı Doğu Anadolu'da Karasal iklim şartları hüküm sürmektedir. Bununla birlikte arazinin uzanışı ve şeklinden dolayı dar sahalarda değişen büyük iklim farklılıklarına da rastlanır. Erzincan, Karadeniz kıyısına yakın olmakla birlikte, kuzeyindeki yüksek dağlık alanlar, denizel etkilerin buraya kadar sokulmasını

³⁴ Altınbilek, s. 193,194.

³⁵ Akkan, *Erzincan Ovası ve Çevresinin Jeomorfolojisi*, s. 4-25.

³⁶ Erdoğan Akkan, "Erzincan Ovası'nda Son Tektonik Hareketler ve Bunların Morfolojideki Tesiri", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 21, İstanbul 1961, s. 125.

³⁷ Aybige Akıncı, Haluk Eyidoğan, "Scattering and anelastic, attenuation of seismic energy in the vicinity of North Anatolian fault zone eastern Turkey", *Physics of the Earth and Planetary Interiors* 122, 2000, pp. 231.

engellemektedir. Dolayısıyla çevrenin genel engebeli özellikleri, Erzincan ve çevresinde karasal iklim şartlarını etkin duruma getirmekle birlikte, sıcaklık değerleri bölgenin diğer kesimlerine göre yükselmekte, yağışlar ise düşmektedir³⁸.

Karasal iklim şartlarının egemen olduğu ilde derin vadiler içerisinde yer alan yerleşmelerde özellikle Erzincan, Kemah, İliç ve Kemaliye’de bölgenin doğusundaki illerden farklı olarak sıcaklık değerleri yüksek, yağış değerleri ise düşüktür. Yüksekliğin arttığı arazinin daha sadeleştiği doğudaki Tercan, Otlukbeli ve Çayırli ile kuzeybatıdaki Refahiye’de sıcaklıklar düşük, buna karşılık yağış miktarı yüksektir. Yıllık ortalama yağışın 378 mm olduğu Erzincan ovasında, yıllık ortalama sıcaklık 10,7 °C’dir. Sosyoekonomik hayatı etkilemesi bakımından Erzincan ovasında yılın 46 günü yer karla örtülü durumdadır. Ova dışına çıkıldıkça karasallık şiddetlenmekte ve kış şartları daha da zorlaşmaktadır³⁹.

Karasal iklim bölgesinde yer almakla birlikte, Erzincan’ın çevresine göre daha mutedil olan iklim özellikleri, farklı tarım faaliyetlerinin yapılmasına imkân tanımaktadır. Tarihi devrelerden beri tahıl ürünlerinin yanında, sulamanın yapıldığı alanlarda sebze ve meyvecilik, şekerpancarı, bağcılık ve hatta kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla limon, pamuk ve çeltik tarımı yapılabilmektedir. Bu özellik, beslenme açısından elverişli bir ortam meydana getirerek, zirai faaliyetlerin kısıtlı olduğu çevre iller için Erzincan’ın her devirde göç edilebilen bir yer olmasına olanak sağlamıştır. Ova ve vadi alanlarındaki ekip biçmeye dayalı elverişli ortam şartlarının yanında, dağlar üzerindeki yaylalar da hayvancılık açısından yararlanma alanı ve ekonomik alternatif oluşturmuştur. Bu yönüyle Erzincan, insanlara farklı geçim ve beslenme imkânları sunmaktadır. Ovada sık sık etkili olan doğal afetler ve diğer siyasi etkilere rağmen, nüfusun tutunması veya göç edenlerin yerine çevreden yeni göçmen gruplarının gelip yerleşmesi, bahsedilen bu alternatif geçim kaynakları ile alakalı olmalıdır.

Erzincan ilinin en önemli akarsuyu Karasu’dur. Ovayı baştanbaşa geçen Karasu, güneybatıdaki Kemah boğazı boyunca devam eder. Kemaliye’den sonra güneye yönelerek Keban baraj gölünde Murat Irmağı ve Peri Suyu ile birleşir. Erzincan’da bakı ve yükseklik şartlarının değişken olmasının bir sonucu, bitki gelişiminde de bir takım farklar ortaya çıkmıştır. Öncelikle yıllık ortalama yağış değerlerinin düşük olması,

³⁸ Erdoğan Akkan, “Erzincan Ovasının İklim Özellikleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 21(3-4), Ankara 1963, s.79.

³⁹ Yağış, Erişim Tarihi: 29.01.2011, www.dmigm.gov.tr

orman türlerinin alan ve miktar olarak daha az gelişmesine sebebiyet vermiştir. Karasal iklim şartları, Erzincan ve çevresinde daha çok otsu step türlerinin yaygın olmasına imkân sağlamıştır⁴⁰.

Erzincan Ovası, doğudaki Sansa ve batıdaki Kemah Boğazı vasıtasıyla geçmişten günümüze, doğu ile batı arasındaki ulaşım da önemli bir rol üstlenmiştir. Benzer şekilde, Karadeniz kıyılarını güneye bağlayan karayolunun da takip ettiği Erzincan, yolların düğümlendiği bir konumdadır. Doğu illerini batıya bağlayan D100 karayolu ile Kars-Haydarpaşa demiryolu hattı, Erzincan'dan geçmektedir. Ayrıca il, Zigana ve Pöske gibi önemli geçitlerin yer aldığı karayolu ile Karadeniz kıyılarına da bağlanır.

Cumhuriyet döneminin başlarında inşa edilen ve ülkemizin doğu illerini batıya bağlayan demiryolu hattı, Sivas-Erzincan-Erzurum illerinden sonra Kars Doğu Kapı 'ya kadar devam etmektedir. Demiryolunun bölgeden geçmesi ile birlikte, özellikle Cumhuriyet dönemi sonrasında batı illerine göç hareketleri hızlanmıştır. Uzun yıllar tren yolculuğunun neredeyse alternatifsiz olduğu bölgede, batı illerine göçler de 1940'lı yıllardan itibaren başlamıştır. Cumhuriyet dönemi politikaları içerisinde ülke genelinde karayollarına da daha fazla önemin verildiği bilinen bir gerçektir. Bu kapsamda ilk olarak il merkezlerinin birbirine bağlandığı ve konumları elverişli olmayan il merkezlerinin dahi idari durumlarından dolayı ana yollara bağlandığı dikkati çeker⁴¹.

Erzincan, Osmanlı döneminde olduğu gibi, doğu-batı yönlü doğal yol güzergâhları üzerinde bulunma özelliğini yeni dönemde de devam ettirmiştir. Avrupa'nın batısından İran'a kadar devam eden uluslararası nitelikli D 100 karayolu, Edirne-İstanbul -Adapazarı-Bolu-Amasya-Suşehri hattını takip ederek Erzincan'a kadar ulaşır. Erzincan'ın doğusunda Sansa boğazından, Erzurum-Ağrı ve İran'a kadar devam eder. Bu yola Refahiye'nin batısında Ankara-Yozgat-Sivas hattı bağlanmaktadır.

III. NÜFUS

Sosyal yapının temel unsuru olan nüfus, toplumun mevcut yapısını ortaya koymakla birlikte o toplumun iktisadi, sosyal ve kültürel birçok durumunu açıklamakta önemli rol oynar. Nüfus, diğer bir deyişle toplumun maddi ve manevi durumunu, iş

⁴⁰Selçuk Hayli, "Erzincan Ovasında Genel Arazi Kullanımı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), Elazığ 2002, s. 2,3.

⁴¹Abdulkadir Gül, Adem Başbüyük, *Bir Tarihi Coğrafya İncelemesi (Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Erzincan Kazası)*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2011. s. 40, 41.

potansiyelini, insani münasebetlerini, toplum içindeki statü ve rolünü belirler⁴². Bir bölgenin nüfus hacim ve yapısını değerlendirebilmek için, o nüfusun tarihi süreç içerisindeki değişim ve dönüşümünün bilinmesi zorunludur. Bu bakımdan bir vilayetin idari birimleri ile bu birimler içerisindeki nüfusun gelişim özelliklerini ortaya koyup değerlendirmek gerekir. Nüfusun tespit edilmesi sadece günümüzde değil geçmişte de birçok yönetici tarafından, gerek askeri gerekse mali konulardan dolayı dikkati çekmiş ve nüfus miktarını tespit etmek için dönemin şartlarına göre sayımlar yapılmıştır. Eski dönemlere ait tahrir ve nüfus verilerini değerlendirmek üzere “*tarihi demografi*” diye bir bilim dalı oluşturulmuştur⁴³.

Osmanlı nüfus sayımlarının ilk örneklerini *tahrir defterleri* oluşturmaktadır. Bu defterlerin önemini kaybetmesi üzerine XVII. yüzyılda *avarız defterleri* bu sayım kütüklerinin yerini almıştır⁴⁴. XVIII. yüzyılda *şerhiye sicilleri* içerisindeki *tevzi defterleri* nüfus hesaplamalarında önemli bir kaynaktır. II. Mahmut ile birlikte modern nüfus sayımları görülmekle birlikte ilk nüfus sayımı 1831’de yapılmıştır⁴⁵. Bu sayımı; 1844-46 yılları arası *temettiât defterleri*, yine bu dönem asker nüfusunu tespit etmek amacıyla yapılan sayımlar neticesi oluşturulan *nüfus defterleri* ve son dönem *devlet ve vilayet salnameleri* takip etmektedir⁴⁶.

Osmanlı dönemi nüfus hesaplamalarında yukarıda ifade edilen defterler bir takım problemleri de beraberinde getirmiş olsa da tarihi demografi bilimi çerçevesinde farklı nüfus hesaplamaları uygulanmıştır⁴⁷. Yukarıda açıklanan genel değerlendirmeler çerçevesinde XVIII. yüzyıl hariç, Erzincan ve çevresine ait nüfus kayıtları bulunmaktadır. Belirtilen kaynaklardan istifade edilerek, Erzincan’ın Osmanlı dönemine ait demografik yapısı hakkında bir takım çalışmalar yapılmıştır⁴⁸. Bu çalışmalara göre

⁴² Muhittin Tuş, *Sosyal Ekonomik Açıdan Konya*, Konya Ticaret Odası Kültür ve Eğitim Yayınları, Konya 2001, s. 119.

⁴³ Ömer Lütfi Barkan, “Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”, *TM*, X, İstanbul 1956, s.1-26.

⁴⁴ Oktay Özel, “XVII. Yüzyıl Osmanlı Demografi ve İskân Tarihi İçin Önemli Bir Kaynak: Mufassal Avarız Defteri”, *XII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 12-16 1994, Kongreye Sunulan Bildiriler 3*, Ankara 1999, s. 735-743.

⁴⁵ Karpat, giriş kısmı.

⁴⁶ Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğu’nda İlk Nüfus Sayımı (1831)*, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s. 3-19.

⁴⁷ Erhan Afyoncu, “Türkiye’de Tahrir Defterlerine Dayalı Olarak Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bazı Görüşler”, *TALD*, I(1), İstanbul 2003, s. 267.

⁴⁸ Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası*, s.23; Abdülkadir Gül, “1642-1643 Tarihli Avarız Defterlerine Göre Erzincan Şehri”, s. 32; Abdülkadir Gül, “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Erzincan ve Köylerinin Demografik ve İskân Yapısı (1835 Tarihli Nüfus Defterine Göre)”, *EÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl:2009, 12(2), s.87.

XVI. yüzyıl boyunca kaza nüfusu devamlı bir artış göstermiştir. XVII. yüzyılda iç karışıklıklar (Celali İsyanları) nedeniyle nüfusta belirgin bir düşüş görülmektedir. XVIII. yüzyıla beraber tekrar kaza nüfusunda periyodik bir yükselme gözlemlenmektedir. Yapılan incelemelere göre Erzincan Kazası'nın tarihi süreç içerisindeki nüfus durumu şöyledir: 1516'da 17.351, 1520-1530'da 21.540, 1591'de 53.468, 1636-43'de 19.602, 1835'de 15.885 (sadece erkek nüfus), 1877-78 57.306, 1880'de 61.019, 1906'da 68.424, 1914'de 70.763, 1917'de 70.518'dir⁴⁹.

Osmanlı döneminde çeşitli amaçlar için gerçekleştirilen nüfus sayımları, Cumhuriyet ile birlikte kurumlar aracılığıyla daha teferruatlı ve nüfusun farklı özelliklerini tespit edebilmek için yapılmıştır. Cumhuriyet Dönemi ilk nüfus sayımı 1927 yılında, ikincisi ise 1935'de yapılmıştır. 1935'de ki nüfus sayımının ardından, sayımlar periyodik olarak beş yılda bir yapılmıştır. Bu nüfus verileri Devlet İstatistik Enstitüsü mahiyetinde olup nüfusun birçok farklı özellikleri tespit edilmiştir. Bu istatistiklerden istifade edilerek 1927-1960 dönemi Erzincan ilinin demografik yapısı incelenmiştir.

Tablo 1. 1927 Genel Nüfus Sayımı

İlçeler	Erkek	Kadın	Toplam
Merkez İlçe	26561	25366	51927
Kemah	5864	7587	13451
Kığı	13197	13341	26538
Kuruçay	3885	5298	9183
Nazimiye	3273	3121	6394
Pülümür	4944	5629	10573
Refahiye	6587	7672	14259
Toplam	64311	68014	132325

Kaynak: TÜİK istatistiklerinden derlenmiştir.

1927 sayımına göre ildeki nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu ilçeler, Merkez İlçe' den sonra sırasıyla Kığı, Kemah ve Pülümür ilçeleridir. Genel olarak bakıldığında tüm il genelinde erkek nüfusun kadın nüfusundan az olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye'de genelinde olduğu gibi Erzincan'da da Milli Mücadele ve I. Dünya Savaşı dönemlerinde kaybedilen erkek nüfus ile açıklanabilir.

⁴⁹Bkz. Karpat, s. 160; Cuinet, s. 211; B.O.A.DH.EUM.MKT. 1/31, Abdulkadir Gül, Salim Gökçen, *Son Dönem Osmanlı Nüfusu ve Ecnebler Meselesi*, Cedit Yayıncılık, Ankara 2010, s.81.

Tablo 2. 1935 Genel Nüfus Sayımı

İlçeler	İlçe Merkezlerinde	Köylerde	Toplam
Merkez İlçe	16144	43868	60012
Kuruçay	432	10218	10650
Kemah	2276	15514	17790
Kiğı	1041	32256	33297
Pülümür	1004	13602	14606
Refahiye	838	20151	20989
Toplam	21735	135609	157344

Kaynak: TÜİK istatistiklerinden derlenmiştir.

Tabloda görüldüğü üzere istisnasız bütün ilçelerde nüfusun çok büyük yoğunluğu köylerde toplanmıştır. Merkez ilçeden sonra eskiden beri bölgede önemli bir merkez olan Kemah İlçe merkezi, nüfus barındırma itibariyle en önemli ilçedir. Kemah'ı Kiğı ve Pülümür takip etmektedir. Refahiye ve Kuruçay ise barındırdıkları nüfus itibariyle büyük birer köy görünümündedirler. Ancak ilçe merkezi ve köylerdeki nüfus göz önüne alındığında Erzincan merkez ilçesinden sonra en fazla nüfus barındıran ilçe Kiğı, en küçük ilçe ise Kuruçay'dır.

Tablo 3. 1940 Genel Nüfus Sayımı

İlçeler	Şehir			Bucak-Köy			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Merkez	8592	3504	12096	20780	21626	42406	29372	25130	54502
İliç	593	273	866	6046	8159	14205	6639	8432	15071
Kemah	1028	1046	2074	7240	8361	15601	8268	9407	17675
Kemaliye	1374	1901	3275	5060	6764	11824	6434	8665	15099
Refahiye	484	448	932	9913	10719	20632	10397	11167	21564
Tercan	432	456	888	16473	17226	33699	16905	17682	34587
TOPLAM	12503	7628	20131	65512	72855	138367	78015	80483	158498

Kaynak: TÜİK istatistiklerinden derlenmiştir.

Görüldüğü üzere bu nüfus sayımında bundan öncekilerden farklı olarak nüfus kadın-erkek diye cinsiyet; şehir, bucak ve köy diye yerleşim birimlerine göre sınıflandırılmıştır. Sayımdaki bu üslup bundan sonraki sayımlarda da takip edilmiştir. 1935–1940 tarihleri arasında Erzincan ilinin toplam nüfusunda çok küçük bir artış olmuştur. Bu durum ilin idari taksimatındaki değişiklikten ve Erzincan'da yaşanan 1939 depremindeki can kayıplarından kaynaklanmıştır. 1940 nüfus sayımından önce idari açıdan Pülümür ve Kiğı Erzincan vilayeti sınırları içerisinde iken 1940 nüfus sayımında, Pülümür Tunceli vilayetine ve Kiğı ise Bingöl vilayetine bağlanmıştır. Pülümür ve Kiğı ilçelerinin Erzincan'dan ayrılması (47.903 kişi) ile depremde hayatını kaybedenler

(15.600 kişi) ve Erzincan'dan başka illere göç edenler eklenince 65-70 bin arasında bir nüfus kaybı yaşanmıştır.

Ancak bu nüfus sayımında Malatya'nın Kemaliye ve Erzurum'un Tercan ilçelerinin Erzincan'a bağlanması ile ilin nüfusunda (49.686 kişi) önemli bir artış olmuştur. Kuruçay'ın ismi ise İliç olarak değişmiştir. Barındırdıkları toplam nüfus itibariyle Erzincan merkez ilçeyi sırasıyla Tercan, Refahiye, Kemah, Kemaliye ve İliç takip etmektedir.

Erzincan merkez ilçe ve İliç ilçesinde ilginç bir şekilde erkek nüfus kadın nüfustan çok fazladır. Bu durum Tercan, Refahiye ve Kemah merkez ilçelerde birbirine yakındır. Kemaliye merkezde ise kadın nüfus erkek nüfustan bir hayli fazladır. Kadın-erkek nüfus ilçe toplamaları göz önüne alındığında Erzincan merkez ilçe hariç bütün ilçelerde kadın nüfus erkek nüfustan fazladır. Bu durum erkeklerin iş için ilçe dışına gitmeleriyle ifade edilebilir.

Bunun yanı sıra 1927–1935 sayımlarına göre köy nüfusunda ilçe merkezleri nüfusuna göre bir azalma olsa da nüfusun hala çok önemli bir kısmı köylerde meskûndur. Erzincan merkez ilçenin haricinde Kemaliye ve Kemah ilçe merkezleri nüfus barındırma itibariyle önde gelmekle birlikte, diğer ilçe merkezleri bin nüfus sınırının altındadır.

Tablo 4. 1945 Genel Nüfus Sayımı

İlçeler	Şehir			Bucak-Köy			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Merkez	7707	4866	12573	22113	23488	45601	29820	28354	58174
İliç	1030	383	1413	6955	8586	15541	7985	8969	16954
Kemah	1050	925	1975	7435	8686	16121	8485	9611	18096
Kemaliye	1540	1902	3442	5691	7917	13608	7231	9819	17050
Refahiye	465	457	922	10556	11940	22496	11021	12397	23418
Tercan	799	752	1551	17920	18705	36625	18719	19457	38176
TOPLAM	12591	9285	21876	70670	79322	149992	83261	88607	171868

Kaynak: TÜİK istatistiklerinden derlenmiştir.

Toplam nüfus itibariyle 1927'den bu tarihe kadar en ciddi nüfus artışının olduğu sayımdır. 13370 kişilik bir nüfus artışı görülmektedir. Nüfus artış hızı bütün ilçelerde orantılı bir şekilde seyretmiştir. Erzincan merkez ilçe hariç bütün ilçelerde kadın nüfus erkek nüfustan fazladır. Bu durum nüfus artışını il dışına göç eden erkek nüfusun geri gelmesiyle izah edilemez. Kuvvetle muhtemelen nüfus artış seyriyle alakalıdır.

İlçelerin nüfus barındırma itibariyle 1940 sayımlarından farklı bir durum gözlemlenmemektedir. Yine nüfus itibariyle en büyük ilçe Tercan, Refahiye ve Kemah ilçeleridir. Nüfus oranları ilçe merkezleri ve köylerde benzer paralelde seyretmiştir. Şehir ve köylerdeki nüfus oranı önceki nüfus sayımına göre pek değişmemiştir. Yine nüfusun büyük bir kesafeti köylerdedir.

Tablo 5. 1950 Genel Nüfus Sayımı

İlçeler	İlçe Merkezlerinde	Köylerinde	Toplam
Merkez	18043	49943	67986
İliç	1317	16933	18250
Kemah	1917	17906	19823
Kemaliye	3709	15292	19001
Refahiye	962	25597	26559
Tercan	1872	44279	46151
TOPLAM	27820	169950	197770

Kaynak: TÜİK istatistiklerinden derlenmiştir.

1927–1960 yılları arasında bütün nüfus sayımları içerisinde, Erzincan vilayetinin toplam nüfus artışının (25902 kişi) en fazla olduğu 1950 nüfus sayımıdır. 1950 sayımında yalnızca ilçe merkezleri ile köylerde yaşayan nüfus belirtilmiş, kadın erkek nüfusu ayırt edilmemiştir. Nüfus itibariyle en büyük ilçe Tercan, Refahiye ve Kemah ilçeleridir. Kemaliye ilçe merkezinde büyük bir nüfus artışı olmuş ve bütün ilçe merkezlerinde nüfus bin sınırını aşmıştır. Nüfus oranları ilçe merkezleri ve köylerde benzer paralelde seyretmiştir. Yine nüfusun büyük bir kesafeti köylerdedir.

Tablo 6. 1955 Genel Nüfus Sayımı

İlçeler	Şehir			Bucak-Köy			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Merkez	13822	10191	24013	25326	24142	49468	39148	34333	73481
Çayırılı	715	725	1440	11691	13193	24884	12406	13918	26324
İliç	501	392	893	7501	9684	17185	8002	10076	18078
Kemah	1275	992	2267	8634	10384	19018	9909	11376	21285
Kemaliye	1282	1539	2821	6654	8405	15059	7936	9944	17880
Refahiye	535	503	1038	12753	15034	27787	13288	15537	28825
Tercan	1144	796	1940	13535	14244	27779	14679	15040	29719
TOPLAM	19274	15138	34412	36094	95086	181180	105368	110224	215592

Kaynak: TÜİK istatistiklerinden derlenmiştir.

Bir önceki nüfus sayımına göre Erzincan merkez ilçe ile Kemah ve Refahiye ilçelerinde nüfus önemli ölçüde artmıştır. Bunun yanı sıra İliç ve Kemaliye ilçe nüfuslarında düşüş görülmektedir. Asıl nüfus kaybını Tercan ilçesi yaşamıştır. Bunun

nedenlerinden biri 1954’de Tercan’a bağılı Mans Bucağı’nın, bu ilçeden ayrılması ve Çayırılı adıyla yeni bir ilçe teşekkül ettirilmesidir. Diğerı nedeni ise 1955’de Tercan’a bağılı bazı köylerin Erzurum’a bağlanmasıdır.

Bu sayımda kadın nüfusu Erzincan merkez ilçede tekrar erkek nüfusunun gerisine düşmüştür. Nüfusun şehir ve köy yerleşmelerindeki dağılımında çok küçük bir oranda da olsa ilçe merkezlerinin lehine bir gelişme olduğı görölmektedir.

Tablo 7. 1960 Genel Nüfus Sayımı

İlçeler	Şehir			Bucak-Köy			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Merkez	23211	13209	36420	25364	26495	51859	48575	39704	88279
Çayırılı	958	958	1916	12959	14192	27151	13917	15150	29067
İliç	501	421	922	7207	8641	15848	7708	9062	16770
Kemah	1436	972	2408	9489	11338	20827	10925	12310	23235
Kemaliye	1236	1416	2652	5976	7924	13900	7212	9340	16552
Refahiye	1035	642	1677	15555	18033	33588	16590	18675	35265
Tercan	1232	1002	2234	16123	15480	31603	17355	16482	33837
TOPLAM	29609	18620	48229	92673	102103	194776	122282	120723	243005

Kaynak: TÜİK istatistiklerinden derlenmiştir.

Tabloda görüldüğü üzere beş yıllık dönem içerisinde Erzincan’daki nüfus artış hızı yüksek bir düzeye ulaşmıştır. Bu durum doğurganlık oranındaki yükselişten kaynaklanmıştır. Diğer nüfus sayımlarında olduğu gibi Kemaliye ilçe merkezi hariç, diğer ilçelerde erkek nüfusu kadın nüfusundan fazladır. İlçelerin nüfus barındırma itibariyle büyüklüklerinde bir değişiklik yoktur. Şehir nüfusu ile köy nüfusu arasındaki köyler lehine gelişen büyük fark devam etmektedir.

1927–1960 yılları arasında 33 yıllık dönem içerisinde Erzincan’ın nüfusunun 110.680 kişi arttığı gözlenmektedir. Bu süreçte ildeki nüfus artış oranı % 84 civarında olmuştur. 1940’dan sonra ilin nüfus yoğunluğu sürekli bir artış göstermekle birlikte, bu artış ülke nüfusunun çok gerisindedir. İldeki nüfus artış hızının 1940-1950 dönemi dışında, Türkiye ortalamasının altında kaldığı gözlenmektedir. 1940-1950 dönemi artışı ise Erzincan’ın kendi dinamizminden kaynaklanmaktadır. 1940-1945 yılları arasında, ilde mevcut durumdaki askeri varlığın, II. Dünya Savaşı nedeniyle, artırılması nüfusun yükselişine neden olan diğer bir olaydır. 1945-1950 döneminde artış hızındaki sıçrama ise doğurganlık oranındaki artıştan kaynaklanmıştır. Söz konusu dönemde Tunceli’nin Çemişgezek İlçesi’ne bağılı bazı köylerin Erzincan’a bağlanması ile 3.000’i aşan bir nüfus kazancı olmuştur. Buna karşılık Erzurum’un Tercan ve Malatya’nın Kemaliye ilçelerinin Erzincan’a bağlanmasıyla yaklaşık 50.000 kişilik nüfusun artmış olmasına

rağmen, ildeki nüfus artış hızının çok düşük kaldığı görülmektedir. Bu durum Kiğı İlçesi'nin Bingöl'e ve Pülümür İlçesi'nin de Tunceli'ye bağlanması sonucu bu kazanca eşit bir nüfusun kaybedilmesinden kaynaklanmıştır. Bu dönemde ildeki nüfus artış hızının çok düşük bir düzeyde kalmasında, 1939 depreminde 15.600 kişinin hayatını kaybetmesi ve depremin yol açtığı göçünde önemli bir payı vardır.

Erzincan'daki nüfus artış hızının 1950-1960 döneminde yüksek bir düzeye ulaştığı görülmektedir. Bu durum tüm ülke genelinde olduğu gibi Erzincan'da da doğurganlık oranındaki yükselişinden dolayı olmuştur.

İlin demografik yapısını etkileyen önemli olaylardan biri de göç hareketleridir. İlde bulunan askeri birlik, Erzincan'ın azımsanmayacak bir şekilde göç almasına sebep olmuştur. Buna rağmen ilde genellikle tarıma dayalı ve durağan bir ekonominin olması, çalışma çağındaki önemli bir nüfusu diğer illere göç etmeye zorlamıştır. Erzincan'ın verdiği göç, aldığı göçten fazla olması dolayısıyla belirli bir oranda nüfusun azalmasına neden olmuştur. Bu durum özellikle ilçe merkezlerinde ildeki erkek nüfusun kadın nüfusuna göre daha az olmasını da açıklar.

Nüfus ilçeler bazında incelendiğinde, Erzincan Merkez İlçe' sinde devamlı olarak bir artış olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum Merkez İlçe'ye diğer ilçelerden gerçekleşen göçle açıklanabilir. Nüfusunda yükseliş gösteren diğer ilçe ise Refahiye'dir. İliç'in Kuzkışla Bucağı, 1956'da Refahiye'ye bağlanmış, 1958'de de yeniden İliç sınırlarına dâhil edilmiştir. Nüfusunda önemli ölçüde düşüş gösteren ilçe Tercan'dır. Nitekim 1954'de Tercan'a bağlı Mans Bucağı, bu ilçeden ayrılarak Çayırılı adıyla yeni bir ilçe oluşturulmuştur. Ayrıca 1955'de Tercan'a bağlı bazı köyler, Erzurum'a bağlanmıştır. Tercan'daki nüfus gerilemesi idari değişikliklerle açıklanmasına rağmen Kemaliye'de nüfusun gerilemesi verilen göçlerle olmuştur. Nitekim 1950 yılına kadar belirli bir ölçüde nüfusunu artıran Kemaliye'de, bu tarihten sonra bir düşüş yaşanmıştır. Özellikle Kemaliye'de ve diğer ilçelerdeki göç önce Merkez İlçe' ye daha sonra il dışına olmuştur. Bu nüfus göçü dönemsel artış ve azalmalar şeklinde seyretmiştir.

1927-1960 döneminde ildeki erkek nüfusunun kadın nüfusundan fazla olduğu gözlenmektedir. İl dışına gerçekleşen göçte aile reisinin ön plana çıkmasına rağmen erkek nüfus ağırlığını korumuş ve sürekli gelişmiştir. Bu durum ildeki askeri birliklerin varlığından kaynaklanmıştır. Buna karşılık kırdan kente göç hareketleri genellikle aile

reisi düzeyinde gerçekleştiği için kırsal alanda kadın nüfus oranını artırırken, kentlerde ise erkek nüfus oranını yükseltmiştir. Ancak Kemaliye’de bu durum her dönem tersine olmuş ve ilçe merkezinde erkek nüfus kadın nüfusun altında seyretmiştir. Bu durum aile reislerinin çalışmak için il dışını tercih etmelerinden kaynaklanmıştır.

Nüfusun çok büyük kısmı köylerde meskûndur. Zaman içerisinde birer büyük köy görünümünde olan Refahiye ve İliç gibi ilçe merkezleri nüfus tutmaya başlamış ve bin barajının üzerine çıkmıştır. İlçe merkezlerinin vilayet merkezine uzak olması şehrin ticari potansiyelini zarar verdiği gibi nüfus hareketinin şekillenmesine de etki etmiştir. Vilayetin nüfusunu belirleyen etken iklim şartları, buna bağlı olarak üretim tarzı ve potansiyeli ile doğurganlık oranıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İDARİ YAPI VE ERZİNCAN'DA YÖNETİCİLER

1.1. İDARİ YAPI

Osmanlı Devleti, yeni fetihlerle birlikte sınırları genişledikçe, yeni eyaletler tesis etme yoluna gitmiştir. Çünkü yeni bölgelerle birlikte sınırları genişleyen Anadolu ve Rumeli beylerbeyliklerinin iş yükü bir hayli artmıştır⁵⁰. İş yükünü hafifletmek ve devlet mekanizmasını daha seri hale getirebilmek amacıyla Bayburt ile Erzincan sancak haline getirilmiştir. Ardından bu iki yer idarî yönden birleştirilmiştir⁵¹. Erzincan ve Bayburt'un birleştirilmesi ile kurulan eyalete, Karahisar-ı Şarkî, Trabzon ve Canik sancakları da ilave edilmiştir⁵². Uzun ömürlü olmayan bu eyaletin lağvedilmesi ile Erzincan, Kemah Sancağı ile birleştirilerek Rûm-ı Hadis Beylerbeyliği'ne bağlanmıştır⁵³. 1535'te Erzurum Beylerbeyliği'nin kurulmasından sonra Erzincan, Kemah Sancağı ile birlikte Erzurum Beylerbeyliği'ne dâhil edilmiştir⁵⁴. Erzincan, 1566'da Kemah'tan ayrılarak Paşa Sancağı'na bağlı bir kaza haline getirilmiştir⁵⁵.

Erzincan, XVI. ve XVII. yüzyıl boyunca Erzurum Vilayeti'ne bağlı bir kaza statüsündedir. Erzincan, 1835 yılında Erzurum Vilayeti'ne bağlı bir kaza, 1837'de bir kasaba, 1863'de de yeni bir idari düzenlemeyle sancak haline getirilmiştir⁵⁶.

Anadolu Türklerin tarihinde parlak bir hatırası olan Erzincan, “*nice bin mülûkûn malik olmak için çalıştıkları bir Bağ-ı İrem misali*” büyük bir şehirdi. Evliya Çelebi Seyahatname'sinde XVII. yüzyılda Erzincan'ı şu satırlarla tasvir eder⁵⁷:

“Erzincan kalesi, düz ve gönül açıcı bir sahranın ortasında taş yapı, murabba şekilli râna, eski bir kaledir. Çepçevre alçacık bir hendeği vardır. Varoştan kaleye bir köprü ile geçilir. Kale içinde iki yüz adet bağırsız, bahçesiz evi, bir camii vardır. Kale içi

⁵⁰ Dündar Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı Kuruluş ve Genişleme Devri (1535–1566)*, TTK Yayınları, Ankara 1998, s. 48.

⁵¹ Miroğlu, “Erzincan”, s.319–321; Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası*, s.19–20.

⁵² Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası*, s. 7–8; Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği*, s. 40–41.

⁵³ Tayyib Gökbilgin, “15 ve 16 Asırlarda Eyâlet-i Rûm”, VD, Sayı: 6, İstanbul 1965, s.52; Nejat Göyünç, “Diyarbakir Beylerbeyliği'nin İlk İdarî Taksimatı”, *İÜTD*, Sayı: 23, İstanbul 1969, s. 26–34.

⁵⁴ Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası*, s. 7–8.

⁵⁵ Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası*, s. 17.

⁵⁶ Abdulkadir Gül, “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Erzincan ve Köylerinin Demografik ve İskân Yapısı (1835 Tarihli Nüfus Defterine Göre)”, *EÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2009, 11, Sayı: 2, s.163–182; J. Deny, “Sancak”, *İA*, X, İstanbul 1993, s.186–189.

⁵⁷ Evliya Çelebi, *Seyahatname I-III*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1986, s. 674- 676.

dardır. Erzincan Şehri içinde yedi cami ve birçok mescit vardır. Hamamlarının en meşhurları Kalem Hamamı ile İskender Hamamıdır. On bir kadar büyük hanı vardır. Kırksekiz mahallesinde kırk kadar sübyan mektebi vardır. Erzincan üleması, sülehası pek çoktur. Bundan ötürü çocuklarını okuturlar, talebesi çoktur. Her cami ve mescidinde parasız, pulsuz dersiâmları vardır. Buralarda bütün fenler tedris edilir. Erzincanlılar zeki, reşid, necip, açık fikirli, haluk, halim insanlardır. Erzincan'ın küçük, kârgir bir bedesteni vardır. Bu bedestende her çeşit kıymetli mallar bulunur. Çarşısında elli yüz kadar küçük dükkânı vardır. Erzincan'ın havası güzeldir. ...Erzincan'a kar yağar fakat üç günden fazla durmaz. Erzincan'ın yaz ve kış sebzesi eksik değildir. Her hububatı boldur. Yiyeceklerinden yetmiş türlü nefis armudu vardır. Heveng üzümleri yenisi yetişinceye kadar kalır. Zerdalisi, armut kurusu, dut kurusunun beyaz ve sarısı, mor ve siyah dutu meşhurdur. Erzincan'ın mesireleri çoktur. Meyveleri iki günde yük hayvanları ile Erzurum'a getirilir. Erzurum'u meyve ile doyuran Erzincan şehridir.”

1899'da neşredilen Şemsettin Sami'nin “Kâmusul-âlâm” adlı eserinde Erzincan'la ilgili şu bilgiler verilmektedir⁵⁸:

“Merkez vilayet nüfusu 14.000 kişi olup şehrin 20 kadar cami ve mescidi ile birkaç medresesi, biri mülki diğeri askeri 2 rüştiyesi, 1 sibyan mektebi, 1250 dükkân ve mağazası, 8 hamam, 1 kilise ve 1 de hastanesi vardır. 1 baruthane, askeri makamlara ait 1 aba (şayak) fabrikası, 1 dabakhanesi faaliyet halindedir. Şehir içinde ehram, seccade, hamam takımı, havlu, bez, yün ve pamuktan çatma sedirlik yüzü ve döşeme takımı gibi malzeme dokunur. Bundan başka demirden mamul birçok malzeme gümüş sanayi ve bakırdan mamul envai mesnunatimal olarak ihraç olunur. Bakır mamulâtının seneyi miktarı 12.000 kıyyeden fazladır. Bunlardan başka bağ ve bostanları ve bahçeleri çok olup meyvelerin envai çok ve iyileri çıkar.”

Cuinet'e göre, 1892'de Erzincan Sancağı genelinde 55 medrese, 180 öğrenci mevcutlu 1 sivil rüştiye ve 119 ilk mektep bulunmaktaydı. Ermenilerin ise 800 öğrencisinin okuduğu ve 12 öğretmenin ders verdiği 5 ilk mektep, 350 öğrencinin okuduğu ve 4 öğretmenin ders verdiği bir orta mektep mevcuttu. Sancağın tümünde çeşitli düzeylerdeki okul sayısı 183'e ulaşmaktaydı. Gercanis Kazası'nda 6 medrese, 12 ilk mektep, Kuruçay Kazası'nda 1 medrese 18 ilk mektep ve 8 Ermeni okulu, Kemah

⁵⁸ Yeni Erzincan, 5 Nisan 1951.

Kazası'nda 3 medrese, 1 rüştiye, 21 ilk mektep, Ermeni çocuklar için 8 okul, Rum Ortodoks çocuklar için de 1 okul bulunmaktaydı⁵⁹.

1902 yılı Erzurum Salnamesine göre; Erzincan'da 20 cami ve mescit, 25 medrese, 2 mülki ve askeri rüştiye, 9 kız ve erkek ilkokulu, 18 han, 1550 dükkân, 135 özel mahalle mektebi, 3 gazino, 35 kahvehane, 8 hamam, 145 çeşme, 15 fırın, 8 meyhane, 150 değirmen, 10 dabakhane, 12 bezirhane, 4 kışla, 1 hastane, 1 esliha ambarı, 1 depo, 1 aba fabrikası, 1 askeri dabakhane, 11 boyahane, 1985 ambar ve samanlık, 5091 bahçe, 125 mera ve 1 kaplıca mevcuttur⁶⁰.

1904'de Kafkasyalı Kurmay Albay Fuat Bey tarafından hazırlanan haritaya göre, şehirde 6 medrese, 6 cami, 5 kilise, 4 tekke, 1 askeri ortaokul, 1 askeri lise, 1 harp okulu ve 2 kütüphane bulunmaktadır. Kasaba ahalisi Müslüman ve Ermeniler'den olmak üzere 3850 haneden ibarettir. Erzincan'da 1 askeri imalathane, 1 aba fabrikası, 1 un fabrikası, 14 han, 16 fırın, 41 kahvehane ve kıraathane, 1762 dükkân, 1 dokuma atölyesi, 14 tabakhane, 5 bezirhâne, 7 baruthane ve 3 değirmen bulunmaktaydı⁶¹.

1906-1907'de Erzurum Vilayeti'ne bağlı bir kaza olan Erzincan, 1914 yılına kadar sancak statüsünü devam ettirdi⁶². 1915 yılında bağımsız mutasarrıflık olan Erzincan; merkez kaza, Kemah, Kuzucan, Kuruçay ve Gercanis kazalarından oluşmaktaydı. Daha sonraki dönemde Mazgirt, Çarsancak, Pertek, Şiran, Bayburt, İspir, Eğin, Kiğı, Ovacık ve Kelkit gibi kazalar da kısa süreliğine Erzincan'a bağlandı. İttihat ve Terakki döneminde vilayet yapılanmalarının temelleri atılarak, Erzincan Vilayeti'nin bugünkü vilayet yapısı büyük ölçüde şekillendi⁶³. 1920'de Erzincan'da 41 mahalle, 45 cami ve mescit, 10 ilkokul, 35 medrese ve hususi mektep, 5 tekke, 700 dükkân, 30 han, 30 kahvehane, 3 gazino, 2 boyahane, 2 dabakhane ve 6 hamam bulunmaktaydı⁶⁴.

Cumhuriyet döneminde Erzincan, yeni idari yapılanmayla birlikte bir vilayet merkezi durumuna getirildi. Cumhuriyet dönemiyle birlikte Erzincan'ın idari yapısında bir takım değişiklikler yapıldı. 14.04.1929'da Erzincan'ın Nazimiye Kazası Elazığ iline bağlandı⁶⁵. 1930'da merkez kaza dışında Pülümür (günümüzde Tunceli iline bağlı)

⁵⁹ Vital Cuinet, *La Turquie d'Asie I*, Paris, 1892-1894, s.212.

⁶⁰ 1902 Yılı Erzurum Vilayeti Salnamesi.

⁶¹ Kurmay Yüzbaşı Kafkasyalı Fuad, *1/25.000 Ölçekli Erzincan İstikşaf Planı*, 1904.

⁶² Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s.160.

⁶³ Gül, Başbüyük, s. 50, 51.

⁶⁴ *Yeni Erzincan*, 24 Şubat 1949.

⁶⁵ B.C.A. 30.11.1.0.47.11.4.

Refahiye, Kuruçay (günümüzde İliç ilçesine bağlı bir nahiye), Kemah ve Kiğı (günümüzde Bingöl'e bağlı) kazalarından oluşmaktaydı⁶⁶.

1930'da Erzincan'ın Kiğı Kazasına bağlı Çönek Köyü, Kemah Kazasına bağlı Hogus Köyü ve Plümür Kazasına bağlı Deşt Köyü kararname ile aynı isimlerle birer nahiyyeye dönüştürüldü. Nitekim 1930'da Kiğı ve Pülümür kazalarında ikişer, Kemah Kazası'nda da üç nahiye mevcut ise de nahiyeler, kazaların asayiş noktasında yeterli gelmemektedir. Ayrıca kaza ve nahiye merkezlerine uzak olan bu köylerin ahalisi merkezlere gidip gelmekte ve hükümet işlerini takip etmekte sıkıntı yaşamaktaydı⁶⁷. 17.04.1934 tarihinde Erzincan'ın Madendere⁶⁸, Gerne, Mezreihan, Çiçekali Eskikoçgeri köyleri Refahiye Kazası'na bağlandı⁶⁹.

1936'da yapılan idari değişiklik sonrasında Erzurum'a bağlı olan Tercan, 1938'de Mustafa Kemal'e izafeten Kemaliye şeklinde ismi değiştirilen Elazığ'a bağlı Eğin Erzincan Vilayeti'nin ilçesi durumuna getirildi. Aynı dönemde daha önce Erzincan'ın idari sınırları içerisindeki Pülümür Tunceli'ye; Kiğı ise Bingöl'e bağlandı⁷⁰. 15.05.1939 tarihinde Erzincan'ın İliç nahiyesi ilçe ve Kuruçay ilçesi de nahiye olarak teşkilatlandırıldı⁷¹.

1939'da Erzincan Milletvekili Salih Başotaç, Başvartenik Köyü'nün Kemaliye'ye; Aşkale'ye bağlı Sus Köyü'nün de Tercan'a bağlanması için girişimlerde bulunmuştu. Gerekçe olarak; Çemizgezek'e bağlı Başvartenik'in, Çemizgezek'e 70 km. Kemaliye'ye ise 20 km. uzaklıkta olması ve doğal olarak bu köydeki ahalinin alışverişini Kemaliye'den yapması gösterilmişti. Aynı şekilde Aşkale'ye bağlı Sus Köyü, Tercan'a 15 km. uzaklıkta olup, köy halkı her türlü alışverişini Tercan'dan yapmaktaydı⁷².

09.09.1941 tarihinde Erzincan'ın Başköy Nahiye merkezi, Başköy'den Gülebağdı Köyü'ne⁷³, 11.09.1941 tarihinde ise Erzincan'ın Kemah İlçesi'ne bağlı Oğuz Nahiye

⁶⁶ Ali Kemali, *Erzincan Tarihi, Coğrafi, İktimai, Etnoğrafi, İdari, İhsai Tetkikat Tecrübesi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1932, s. 288–289.

⁶⁷ B.C.A. 030.11.1.58.29.20.

⁶⁸ B.C.A. 30.11.1.0.85.9.16.

⁶⁹ B.C.A. 30.11.1.0.85.9.18.

⁷⁰ B.C.A. 490.01.646.142.1.81. Erzincan Mebusları Abdülhak Fırat, Hamdi Arpak ve Aziz Samih İlder'in 30.12.1938 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdikleri "Erzincan Raporu" nda; Kiğı Kazası'nın Bingöl'e, Plömer (Pülümür) Kazası'nın da Tunceli'ye bağlanmasından dolayı Erzincan'ın gelirinin bir hayli azaldığını belirtilmektedir. Ancak Tercan ve Kemaliye Kazalarının Erzincan'a bağlanması ile azalan gelir, tekrar artış göstererek sevindirici bir hal almıştır. Zira bu gelir, Erzincan'daki okul, yol ve köprülerin yapım ve onarımı için katkı sağlamıştır.

⁷¹ B.C.A. 30.11.1.0.131.16.2.

⁷² B.C.A. 490.01.646.142.1.75.

⁷³ B.C.A. 30.11.1.0.148.24.15.

merkezi Üskübürt Köyü'nden Oğuz Köyü'ne nakledildi⁷⁴. 10.06.1942 tarihinde Sivas'ın Divriği İlçesi'ne bağlı Dostan, Nordin, Mezraa, Zinekar, Sağırtepe, Portepe ve Adatepe köyleri Erzincan'ın İliç İlçesi'ne bağlandı⁷⁵.

13.07.1944 tarihinde Tunceli'nin Başvartanik Nahiyesi ile bu nahiyeye bağlı 13 köyün Erzincan'ın Kemaliye İlçesi'ne, Erzincan'ın Kemaliye İlçesi'ne bağlı 13 köyün de Tunceli'nin Germili Nahiyesi'ne bağlanması kararlaştırıldı⁷⁶. Başvartanik Nahiye merkezi ile bu nahiyeye bağlı Halmike, Hudud, Tama, Zoncik, Şıksör, Başekrek, Hinsor, Persor, Micinkoğ ve Konser Köyleri Kemaliye İlçesi'ne bağlandı. Nitekim Başvartanik Nahiyesi ile nahiyeye bağlı bu köyler öteden beri ekonomik münasebetlerini Kemaliye İlçesi ile gerçekleştirmektedir⁷⁷.

06.03.1946'da Tunceli'nin Çemişgezek İlçesi'ne bağlı Barasorsufla, Barasorulya, Diralar, İhnesor, Gökçek, Hastesi, Ternik, Mansavut köyleri Erzincan'ın Kemaliye İlçesi Başvartanik Bucağı'na bağlandı⁷⁸. 01.04.1946 tarihinde Erzincan'ın Mantara ve Bulmuş köylerinin Tercan İlçesi'nin Mans Bucağı'na bağlandı⁷⁹. 03.03.1947 tarihinde Sivas'ın Hamo bucağına bağlı Gedenek köyü ile bu köye bağlı Hırmıge mezarısı Erzincan ili İliç İlçesi'ne bağlandı⁸⁰.

İçişleri Bakanlığı'nın 25.02.1948 tarihli ve 222102-11-5-3362 sayılı yazısında, daha önce Tercan İlçesi'nin Kötür Köyü'ne bağlı ve Tercan İstasyonu Mahallesi olarak adlandırılan yer, bu köyden ayrılarak 07.02.1948 tarihinden itibaren Mercan adıyla bağımsız bir köy haline getirildi⁸¹. 30.04.1949 tarihinde Erzincan ile Tunceli arasında sınır düzenlemesi yapıldı⁸². 31.5.1951'de Tercan İlçesi merkez bucağına bağlı Mercan köyü ile Mans Bucağı'na bağlı Astokomu köyü arasında yeniden sınır tespiti yapıldı⁸³. 05.07.1951 tarihinde Ovacık, Çemişgezek, Kemah, İliç ve Kemaliye ilçeleri bölgesindeki Erzincan-Tunceli illeri arasında yeniden sınır tespiti yapıldı⁸⁴. 26.12.1951'de Erzincan-Gümüşhane sınırı yeniden belirlendi⁸⁵.

⁷⁴ B.C.A. 30.11.1.0.148.25.5.

⁷⁵ B.C.A. 30.11.1.0.154.18.13. ;*Yeni Erzincan*, 9 Temmuz 1942.

⁷⁶ B.C.A. 30.11.1.0.168.18.16.

⁷⁷ *Yeni Erzincan*, 13 Nisan 1944.

⁷⁸ B.C.A. 30.11.1.0.181.7.4.

⁷⁹ B.C.A. 30.11.1.0.182.12.7.

⁸⁰ B.C.A. 30.11.1.0.190.6.4.

⁸¹ *Yeni Erzincan*, 4 Mart 1948.

⁸² B.C.A. 30.11.1.0.205.13.19.

⁸³ B.C.A. 30.11.1.0.224.21.14.

⁸⁴ B.C.A. 30.11.1.0.225.27.1.

⁸⁵ B.C.A. 30.11.1.0.228.44.6.

09.03.1953 tarihinde Erzincan'ın Tuğut Köyü ile Sivas'ın Örenik Köyü arasındaki sınır yeniden tespit edildi⁸⁶. Tercan'a bağlı Mans Bucağı, 1953'te Çayırılı adıyla ilçe durumuna getirildi. 30.07.1953'de Erzincan'ın Tercan İlçesi Pekerç Köyü'nde belediye teşkilatı kuruldu⁸⁷. 29.03.1954 tarihinde Giresun ve Erzincan'ın Panik ile Perçem köyleri arasında sınır tespiti yapıldı⁸⁸. 25.02.1955'de Erzincan'ın Selepür Nahiyesi'nin adı "Tanyeri" olarak değiştirildi⁸⁹. 30.09.1955 tarihinde Erzincan ve Sivas illerinin Ağıl ve Demho köyleri arasındaki sınırdaki yeniden düzenleme yapıldı⁹⁰. 22.11.1955 tarihinde Erzincan'ın Kemaliye İlçesi Başvartanik Nahiyesi'nin adı "Başpınar" olarak değiştirildi⁹¹. 24.11.1955 tarihinde Erzincan'ın Tercan İlçe'sine bağlı Penek KöyüErzurum'un Aşkale İlçesi'ne⁹², Sivas'ın İmranlı İlçe'si bağlı Kandil Köyü'de Erzincan'ın Refahiye İlçesi'ne bağlandı⁹³.

10.02.1956'da Erzincan'ın İliç İlçesi'nin Kuzkışla Nahiyesi lağvedilerek köy haline getirildi. Refahiye İlçesi'nin Koçkiri Köyü'de yeni bir nahiyyeye dönüştürüldü⁹⁴. Yeni oluşturulan Koçkiri Nahiyesi'ne Refahiye İlçesi'nden Çiçekali, Diyarlar, Eskikonak, Gavuryurdu, Gezge, Halitler, Kabullar, Madendere, Mezrihanı ile lağvedilen Kuzkışla Nahiyesi'ne bağlı Bezgü, Ceymurt, Çıragediği, İvik, Kalkanlı, Kovata, Meketme, Resullar, Silir, Sokava, Şorak ve Yakupşeyhi köyleri bağlandı. Kuzkışla'nın geriye kalan Bastana, Bizgi, Enbiya, Kirzi, İslamköy, Kuzkışla ve Tinkar Köyleri de İliç İlçesi'nin Kuruçay Nahiyesi'ne bağlandı⁹⁵.

07.04.1956 tarihinde Erzincan'ın Hoğık Köyü ile Aşağı Avşın ve Astohomu köylerine bağlı Mazlumağa Komu bölgesinde⁹⁶ ve Erzincan'ın Dıştaş Köyü ile Bazgü Köyü arasında yeni sınır tespiti yapıldı⁹⁷. 27.02.1957'de Erzincan'ın Vican Köyü Tercan İlçesi'ne⁹⁸, 19.06.1958 tarihinde ise Erzincan'ın Sokkova Köyü İliç İlçesi'ne bağlandı⁹⁹. 25.06.1958'de Erzincan'ın Kamerik Nahiye merkezinin Alp Köyü'ne nakli

⁸⁶ B.C.A. 30.11.1.0.236.7.2.

⁸⁷ B.C.A. 30.11.1.0.239.21.4.

⁸⁸ B.C.A. 30.11.1.0.244.11.2.

⁸⁹ B.C.A. 30.11.1.0.249.6.16.

⁹⁰ B.C.A. 30.11.1.0.253.32.9.

⁹¹ B.C.A. 30.11.1.0.254.37.18.

⁹² B.C.A. 30.11.1.0.254.40.18.

⁹³ B.C.A. 30.11.1.0.254.41.2.

⁹⁴ B.C.A. 30.11.1.0.256.12.15.

⁹⁵ *Kazankaya*, 26 Şubat 1956.

⁹⁶ B.C.A. 30.11.1.0.258.21.5.

⁹⁷ B.C.A. 30.11.1.0.258.21.6.

⁹⁸ B.C.A. 30.11.1.0.263.6.20.

⁹⁹ B.C.A. 30.11.1.0.270.18.5.

ve 21 köy ile Erkağan ve Müşekrek köylerinin bu nahiyyeye bağlanması için karar alındı¹⁰⁰.

1.2. VALİLER

Erzurum Vilayeti'ne bağlı bir sancak olan Erzincan, 13 Şubat 1918'de kurtarıldıktan sonra Müstakil Mutasarrıflık, 1923'de ise vilayet olmuştur. Erzincan 1923 yılına kadar Mutasarrıflarla yönetildi. Erzincan Mutasarrıfları; Mutasarrıf Şevki Bey, Mutasarrıf Ahmet Şevki Efendi, Mutasarrıf Ulâsanisi Ali Namık Bey, Mutasarrıf Mirîmiran Hacı Asaf Paşa, Mutasarrıf Esat Rauf Bey, Mutasarrıf Süleyman Fehmi Bey, Mutasarrıf Cemal Bey, Mutasarrıf Memduh Bey, Mutasarrıf Fuat Bey, Mutasarrıf Eşref Bey, Mutasarrıf Ali Rıza Bey, Mutasarrıf Zühtü Bey, Mutasarrıf Hüseyin Hüsnü Beyler'dir¹⁰¹.

1923'den sonra Erzincan'a valiler atandı. Cumhuriyet döneminde Erzincan'a ilk atanan vali Faiz Bey'dir¹⁰². Daha sonra sırasıyla Cevdet Bey¹⁰³, Azmi Bey¹⁰⁴ ve Tahsin Bey¹⁰⁵ vali olarak atandılar. 1930'da Tahsin Bey'den sonra Ali Kemali (Aksüt) vali olarak atandı¹⁰⁶. Ali Kemali'nin yerine 1932'de Muhtar Bey vali olarak atandı ve 1933'e kadar görevde kaldı¹⁰⁷.

1934- 1940 yılları arası valiler, aynı zamanda bulundukları ilin CHP il başkanı olarak görev yaptılar. 1934'de CHP il başkanı ve vali olarak atanan ve aynı zamanda en

¹⁰⁰ B.C.A. 30.11.1.0.271.20.5.

¹⁰¹ B.C.A. 30.18.1.1.71-31, 30.18.1.1.71-49, 30.18.1.1.71-98, 30.11.1.0.4066. Ayrıca bkz. Kemali, s. 102-110., Erzincan Valiliği Yayınları, *Erzincan İl Yıllığı (1967)*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1968, s. 9.

¹⁰² B.C.A. 30.18.11.144.71.182.

¹⁰³ B.C.A. 30.18.11.3672.71-293. Cevdet Bey, Çorum Valisi görevindeyken Erzincan Valiliğine, Erzincan Valisi Faiz Bey'de Çorum Valiliğine atanmıştır.

¹⁰⁴ B.C.A. 30.18.11.6208.71-314. Azmi Bey eski Beyrut Valisi'dir.

¹⁰⁵ B.C.A. 30.18.11.7275.71-322. İstanbul Vali Muavini görevindeyken Erzincan Valiliğine atanmıştır.

¹⁰⁶ 1184'de Yanya'da doğdu. Yanya İdâdisinde okudu. (1324) 1908'de Mülkiye'den mezun olduktan sonra 1908'de tayin edildiği Yanya Maiyyet Memurluğunda Kaymakamlık stajını tamamlarken, Yanya İdâdisi Tarih-Coğrafya Muallimliği ile İttihat-ü Terakki Hususi Mektebi Müdürlüğü yaptı. Daha sonra sırasıyla Filat, Mecidiye, Mucur, Haymana, Kalecik Kaymakamlıklarında bulundu. Ankara Umur-u Hukukîye Müdürlüğü, Mülkiye Müfettişliğinden sonra Ordu Valiliğine atandı. 1930'da Erzincan Valiliğine tayin oldu. İki yıl Erzincan Valiliği görevinde kaldıktan sonra 1932'de Bayazıt Valiliğine görevlendirildi. Birçok eserin tercümesini yapan Ali Kemali'nin başlıca eserleri; Her Türkün Kanun-u Medenî'den Bilmesi Lazım Gelen Şeyler, İlim Üzerine Müesses Terbiye, Erzincan Tarihi, Terceme Hakkında Düşünceler ve Tatbikata Ait Bazı Muneler, Medeni Memleketlerde İstatistik Usülleri. Bkz. Mücellitoğlu Ali Çankaya, *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (1859-1949) II*, Örnek Matbaası, Ankara 1954, s.597.

¹⁰⁷ *Erzincan İl Yıllığı (1967)*, s. 9.

uzun süre görevde kalan vali Mehmet Fahri Özen'dir. Özen, 1939'a kadar Erzincan Valiliğinde kaldıktan sonra Malatya Valiliğine tayin oldu¹⁰⁸. CHP il başkanlığı ile valiliği bir arada yürüten diğer vali ise Osman Nuri Tekeli'dir¹⁰⁹. Tekeli, 1939 depreminin meydana geldiği dönemdeki Erzincan Valisi'dir.

1940 yılında, valilerin parti başkanlığı yapması usulüne son verildi. 1940'da Erzincan Valiliği'ne Dr. Sükûti Tükel atandı. Tükel, Kahramanmaraş Belediye Başkanı görevindeyken, 1939 deprem felaketinin hemen ardından 15 Mayıs 1940'ta Erzincan Valisi olarak tayin edildi¹¹⁰. Tükel, 1 Haziran 1940'ta Erzincan'a gelerek görevine başladı¹¹¹. Erzincan Valiliği yanısıra, çıkarılan özel bir kanunla belediye başkanlığının valinin uhdesine verilmesiyle birlikte, Erzincan Belediye Başkanlığı görevini de yürüttü¹¹². Vali Tükel, 31 Mart 1943'de Erzincan Valiliği'nden Bolu Valiliği'ne tayin oldu¹¹³.

1943'de Tükel'in yerine Erzincan Valisi olarak Dilaver Argun atandı¹¹⁴. Argun, 1943 yılı Mart ayında görevine başladı¹¹⁵. Dilaver Argun, 7 Haziran 1945 tarihinde

¹⁰⁸ Hopa tüccarlarından Hacı Mustafa Efendinin oğludur. 1887'de Arhavi'de doğdu. Arhavi Rüştîyesi ile İstanbul İdâdisinde okudu. (1326) 1910'da Mülkiye'den mezun oldu. Mezun olduktan sonra Bursa Maiyyet Memurluğunda görev aldı. Çeşitli yerlerde Kaymakamlıklarda bulunduktan sonra 1934'de Erzincan Valiliğine atandı. Çankaya, s. 667.

¹⁰⁹ 1893'de Isparta'da doğdu. (1330) 1914'de Mülkiye'den mezun oldu. Mezun olduktan sonra Isparta'nın Ağırus (Atabey) Nahiye Müdürlüğü yaptı. I. Dünya Savaşı'nda yedek subay olarak çeşitli cephelerde bulundu. Terhisinin ardından 1919'da Emniyet-i Umumiye Kalem-i Mahsus Müdür Muavinliği, Mayıs 1919'da Bayburt Kaymakamlığında, bu kaymakamlık üzerinde kalmak üzere Pasinler Kaymakam Vekâletine, sonra bu vazife asilliliğine, 1922'de Ödemiş, 1924'te Bayındır Kaymakamlıklarında, aynı yıl Sürmene, 1925'de Fethiye, aynı yıl Bozdağ, 1930'da Keşan, 1933'de Osmaniye Kaymakamlıklarında bulundu. Beş ay Seyhan Vali Vekilliği, 1935'de Mülkiye Müfettişliği, üç ay Kars, bir ay Sivas Vali Vekilliğinden sonra 1939'da Erzincan Valiliğine getirildi. 1940'da Denizli Valiliğine tayin edildi. Çankaya, s. 847,848.

¹¹⁰ B.C.A. 30.18.1.2.91.44.17.

¹¹¹ Sükûti Tükel, *Bağımsız Adayın Erzincanlılarla Hasbihali*, Basım yeri yok, 1948, s. 13.

¹¹² B.C.A. 490.01.647.149.1.72.

¹¹³ *Yeni Erzincan*, 1 Nisan 1943. Vali Tükel, Erzincan Valileri içerisinde en çok öne çıkan vali olup, 17 Ekim 1948 tarihinde yapılan milletvekilliği ara seçimlerinde Erzincan'dan bağımsız aday olmuş ve 115 oy alabilmişti. Bkz. TBMM Arşivi, Dosya No:1516. Tükel, depremin harap ettiği Erzincan'da halkın yeniden yapılan muvakkat şehre yerleştirilmesinde emeği geçen validir. Tükel, deprem sonrası Erzincan'a sarfedilen parayı, ilin acil ihtiyaçlarını gözetmeksizin gereksiz yerlere harcadığı gerekçesiyle hükümet tarafından yoğun bir şekilde eleştirilmiştir.

¹¹⁴ Argun, 1902'de Ergani'de doğdu. (1338) 1922'de Mülkiye'den mezun oldu. Paris Yüksek Mali İlimler Müessesesi'nden de sertifika aldı. Mülkiye'den mezun olduktan sonra sırasıyla 1922'de Görele İdâdisi Tarih-Coğrafya Muallimliği ve Müdürlüğü, 1923'de Bulancak Nahiye Müdürlüğü, 1925'de Tirebolu Kaymakamlığı, 1926'da Ticaret Bakanlığı Terli ve Ecnebi Şirketler Müdürlüğü, 1929'da Borçka, 1932'de Şavşat, 1933'de Vakfıkebir ve aynı yıl Kuşadası Kaymakamlıklarında bulundu. 1936'da İzmir Hukuk İşleri Müdürlüğü, aynı yıl Adana Hukuk İşleri Müdürlüğü, 1937'de İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü Belediyeler Şubesi Müdürlüğüne, 1939'da Ankara Vali Muavinliğinde ve 1942'de Van Vali Vekilliği görevlerinde bulundu. Çankaya, s. 897. Vali Dilaver Argun, aynı zamanda Erzincan

bakanlık emrine alındı¹¹⁶. Dilaver Argun'un yerine 22 Haziran 1945 tarihinde Erzincan Valiliği'ne Orhan Sami Güvenç atandı¹¹⁷. Güvenç, Temmuz ayında Erzincan'a gelerek görevine başladı¹¹⁸. Güvenç, 1946 yılı Kasım ayında Samsun Valiliği'ne tayin oldu¹¹⁹.

Erzincan Belediye Başkanlığı görevi, 10.12.1945 tarihli bir karar ile Valilik uhdesinden alındı¹²⁰. 1946 yılından sonra Erzincan Belediye Başkanlığı görevini seçimle iş başına getirilen kişiler yürüttü.

Orhan Sami Güvenç'ten sonra Mehmet Recai Türeli vali olarak atandı¹²¹. 11 Aralık 1946 Çarşamba günü Erzincan'a gelerek görevine başladı¹²². Recai Türeli, yaklaşık üç yıla yakın bir süre Erzincan Valiliği görevini yürüttü. Türeli, 1949 yılı Temmuz ayında Çorum Valiliğine atandı¹²³. 4 Ağustos 1949 tarihinde yeni görev yerine tayin olan Recai Türeli Erzincan'dan ayrıldı¹²⁴.

Recai Türeli'nin yerine atanan Ahmet Koçak¹²⁵, 5 Ağustos 1949 Cuma günü Erzincan'a gelerek yeni görevine başladı¹²⁶. 19 Ocak 1950 tarih ve 10470 sayılı

Belediye Başkanlığı görevini üstlenen ikinci validir. Vali Argun döneminde, II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerine rağmen, topyekûn bir imar çalışması görülmektedir. İl merkezindeki çamur ve tozdan ibaret olan ana yol muntazam bir şekilde yaptırılmış, bu yolun etrafında Hükümet Konağı, Belediye Binası, Tephirhane, okul, memur evleri vb. gibi Erzincan'ın yeniden yapılanmasını sağlayan çeşitli binaların inşasına başlanmıştır. Bkz. B.C.A. 490.01.647.149.1.72.

¹¹⁵Yeni Erzincan, 1 Nisan 1943.

¹¹⁶B.C.A. 30.18.1.2. 2924

¹¹⁷B.C.A. 30.18.1.2. 2925.

¹¹⁸Yeni Erzincan, 19 Temmuz 1945. Güvenç, yaklaşık bir buçuk sene kadar yürüttüğü bu görevinde ilin iktisadi ve kültürel kalkınmasına önemli katkıda bulundu. Görevde kaldığı süre içerisinde Erzincan Belediye Başkanlığı görevini de sürdürdü. Özellikle Erzincan'ın yeniden imarı konusundaki çalışmaları yönlendirmesi ile öne çıktı. Onun döneminde bakanlık bütçelerinden temin edilen 3.000.000 lira civarındaki parayla Hükümet Konağı, cezaevi, ortaokul, tephirhane, Belediye Otel ve Gazinosu, PTT binası, Ziraat Bankası binası ve lojmanları, Tekel binası gibi yapıların inşaatlarına başlandı. Bunun dışında İl Özel İdaresi ve Erzincan Belediyesi'ne ayırdığı bütçe ile de "Yeni Şehir" de kooperatif evlerinin inşaatına başlanmasını sağladı. Ayrıca ildeki birçok yolun tamir edilmesi, Erzincan- Pülümür yolunun motorlu vasıtalarla açılması, yeni şehirde yapılan yol üzerinde 20 bin metre kaldırım döşenmesi de yine Vali Güvenç'in döneminde gerçekleşti. Bkz. Yeni Erzincan, 14 Kasım 1946.

¹¹⁹Yeni Erzincan, 14 Kasım 1946.

¹²⁰B.C.A. 30.11.1.0. 19862.

¹²¹Türeli, 1907'de Yanya Vilayeti'nin Iskrapar Kazasında doğdu. 1928'de Mülkiye'den mezun oldu. Sırasıyla İstanbul Maiyyet Memurluğu, Uluborlu, Çapakçur, Sason Kaymakamlıklarında, Muş ve Bingöl Vali Vekilliklerinde, Sarıyer ve Silifke Kaymakamlıklarında, Mülkiye Müfettişliğinde, Siirt ve Eskişehir Vali Vekilliklerinde bulundu. Çankırı ve Maraş Valiliklerinin ardından 1946'da Erzincan Valiliğine getirildi. Çankaya, s. 960.

¹²²Yeni Erzincan, 12 Aralık 1946.

¹²³Yeni Erzincan, 21 Temmuz 1949.

¹²⁴Yeni Erzincan, 4 Ağustos 1949.

¹²⁵Koçak, 1913'de Pasinler'de doğdu. 1934'de Mülkiye'den mezun olduktan sonra sırasıyla Maliye Bakanlığı Muhasebe Müdürlüğü Tetkik Memurluğu, Trabzon ve Elazığ Maiyyet Memurluğu, Baskil ve Lüleburgaz Kaymakamlıklarında ve Mülkiye Müfettişliğinde bulundu. Ağustos 1949'da Erzincan Vali Vekilliğine getirildi. Çankaya, s. 1077, 1078.

kararname ile de bu memuriyette asaleti tasdik edildi. Haziran 1950'de Erzincan Valiliğinden Mülkiye Müfettişliğine nakledildi¹²⁷.

Ahmet Koçak'tan sonra Erzincan Valisi olarak atanan Ekrem Talat Avşaroğlu¹²⁸, görevine 26 Temmuz 1950 tarihinde başladı¹²⁹. 1950 yılının Temmuz ayı sonunda göreve başlayan Avşaroğlu, kısa bir süre (25 gün) görevde kaldıktan sonra DP Hükümeti tarafından görevden alınarak Mülkiye Müfettişliği'ne indirildi¹³⁰.

Ahmet Koçak'ın yerine, 28 Ağustos 1950 tarihinde Emekli General Sait Balioğlu Erzincan Valiliği'ne atandı. Balioğlu, 1946 ve 1950 genel seçimlerinde DP'den milletvekili adayı olmuş ve kazanamamıştı¹³¹. Yaklaşık bir sene boyunca Erzincan Valiliği görevini yürüten Balioğlu, 1951'de Yozgat Valiliğine tayin edildi. Balioğlu, 19 Temmuz 1951 tarihinde Erzincan'dan ayrıldı¹³².

Sait Balioğlu'dan boşalan Erzincan Valiliği'ne, 1951'de İsmail Hakkı Baykal¹³³ tayin edildi. Baykal, 9 Ağustos 1951 tarihinde Erzincan'a gelerek yeni görevine başladı¹³⁴. 1954 yılına kadar Erzincan Valisi olarak görev yapan Baykal, 1954 genel seçimlerinde TBMM'nin X. Dönemine DP Gümüşhane Milletvekili olarak seçildi¹³⁵.

İsmail Hakkı Baykal'ın yerine Temmuz 1954'de Süleyman Onur vali olarak atandı. Onur, 1956'ya kadar görevini sürdürdü¹³⁶. Süleyman Onur'dan sonra 1957'de

¹²⁶Yeni Erzincan, 11 Ağustos 1949.

¹²⁷B.C.A. 30.11.1.217.32.16.

¹²⁸1908'de Erzurum'da doğdu. Erzurum Lisesi'nde okudu. 1932'de Mülkiye Mektebi'nden mezun olarak 1937-1939 yılları arası Fransa'da Siyasal Bilimler Okulu Şehircilik ve Belediyecilik Enstitüsü'nde yüksek ihtisas gördü. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Fransız İçişleri Bakanlığı'nda bir buçuk sene staj yaptı. Daha sonra yurda dönen Avşaroğlu, sırasıyla Erzurum'da Nahiye Müdürlüğü, Diyarbakır'ın Kulp, Yozgat'ın Sorgun, Van'ın Çatak, Balıkesir'in Bigadiç ve Manyas İlçelerinde Kaymakamlık görevlerinde bulundu. İçişleri Bakanlığı Zat İşleri Müdürü iken Erzincan Valiliği'ne atandı. Bkz. Yeni Erzincan, 3 Ağustos 1950.

¹²⁹Yeni Erzincan, 27 Temmuz 1950.

¹³⁰B.C.A. 490.01.647.150.1.10.11.

¹³¹B.C.A. 490.01.647.150.1.11.

¹³²Yeni Erzincan, 19 Temmuz 1951.

¹³³Baykal, 1905'de Gümüşhane'de doğdu. 1930'da Mülkiye'den mezun olduktan sonra sırasıyla Ankara Maiyyet Memurluğu, Beypazarı Çubuk, Ayaş, Nallıhan Kaymakam Vekilliklerinde, Çerkeş, Şereflikoçhisar, Düzce, Hasankale, İskenderun Kaymakamlıklarında ve İstanbul Vali Muavinliğinde bulundu. 1948'de İstanbul Emniyet Müdürlüğüne, Ağustos 1949'da Antalya, Haziran 1950'de Urfa Valiliklerine getirildi. Bkz. Çankaya, s. 994.

¹³⁴Yeni Erzincan, 9 Ağustos 1951.

¹³⁵TBMM, TBMM Albümü- 1920-2010 II, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No:1, Ankara 2010, s. 636.

¹³⁶Çankaya, s. 1031. Onur, 1911'de Kayseri'de doğdu. Kayseri Lisesi'nde okudu. 1932'de Mülkiye'den mezun olduktan sonra sırasıyla Balıkesir'e bağlı Kavacık, Konakpınar Nahiye Müdürlüklerinde, Balıkesir Nüfus Müdür Vekilliğinde, Hayrabolu, Diyadin, Reşadiye, Niksar, Salihli Kaymakamlıklarında ve bir ara

Kazım Atakul göreve getirildi ve 1959 yılına kadar görevde kaldı. Kazım Atakul'dan sonra Erzincan Valiliğine Avni Çırnaz atandı. Çırnaz, 1 Mart 1959 Pazar günü Erzincan'a gelmiş ve 2 Mart Pazartesi günü de görevine başlamıştır¹³⁷. 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden sonra Erzincan Valiliğine Yakup Yücel getirildi¹³⁸. Yücel, aynı zamanda Belediye Başkanlığı görevini de üstlendi.

Yukarıda da belirtildiği gibi Erzincan Valileri, 1934 yılından sonra partinin resmi olarak il başkanlığı görevini de sürdürdüler. Dolayısıyla 1934'den sonra valiler ilin siyasetinde etkin bir rol oynayarak siyasetin tam merkezine yerleştiler. Valilerin parti ile olan resmi münasebetlerinin 1940 yılına kadar devam ettiği görülmektedir. 1940'dan sonra valilerin, parti ile olan münasebetleri resmi olarak son bulmuş olsa bile siyasetle hep iç içe oldukları anlaşılmaktadır. 1940-1946 döneminde valilerin aynı zamanda belediye başkanlığı yapmış olmaları, tek parti döneminin şartları gereği siyasi kararlarda valilerin etkinliğini azaltmamış aksine daha da artırmıştır. Valilerden bazılarının milletvekili olarak siyasette daha aktif bir şekilde rol almak istedikleri görülür. Örneğin Erzincan Valisi Dr. Dr. Sükûti Tükel, 1948 ara seçimlerinde Erzincan'dan bağımsız adaylık için girişimlerde bulunmuş, bu nedenle mensubu olduğu CHP'den ihraç edilmiştir. Diğer bir vali Dilaver Argun'da, 1946 ve 1950 seçimlerinde Erzincan CHP milletvekili adaylığını koymuş ancak kazanamamıştır. Erzincan valileri tek parti döneminde CHP'nin resmi il başkanları sıfatıyla siyasette aktif bir şekilde rol almışlardır.

1950'de CHP iktidarının sona ermesi ve DP iktidarının başlaması ile iktidar ve muhalefet partileri arasında beliren çekişmelerden en fazla nasibini alan yine ilin valileri olmuştur. İktidar muhalefet çekişmesinin ilk kurbanı Erzincan Valisi Ekrem Talat Avşaroğlu'dur. 25 gün valilik görevinde kalan Avşaroğlu, DP ile ters düştüğü için görevinden alınmıştır. DP iktidarı döneminde göreve getirilen Erzincan Valileri, tek

Tokat Vali Vekilliği görevlerinde bulundu. 1949'da Kütahya, 1952'de İzmir Vali Muavinliklerine ve 1953'de Kırşehir Valiliğine getirildi.

¹³⁷ *Fırat*, 2 Mart 1959.

¹³⁸ Çankaya, s. 1305. Yücel, 1916'da Şarkikaraağaç'ta doğdu. Kayseri Lisesi'ni bitirdi. 1941'de Mülkiye'den mezun olduktan sonra Maliye Bakanlığı'nda stajyerlik yaptı. İçişleri Bakanlığı Zatişleri Genel Müdürlüğü 1. Şube Muâmelât Şefliği, 2. Şube Mülki Teşkilat Bürosu 1. Mümeyyizliğinde, Ankara Maiyyet Memurluğunda, Çankaya ve Keskin Kaymakam Vekilliklerinde, Zir Bucak Müdürlüğünde, Karaman, Hadim Kaymakam Vekilliklerinde bulundu. Kaymakamlık Kursunu bitirdikten sonra Şubat 1948'de Kaman, Ağustos 1950'de Çıldır, Ocak 1951'de Ardahan, Mayıs 1952'de Aşkale, Eylül 1953'de Karaman Kaymakamlıklarına getirildi.

parti döneminin resmi il başkanları gibi gayri resmi il başkanı olarak hareket etmeye başlamışlardır. Özellikle bu dönemde DP ile sıkı ilişkiler içerisinde bulunan bazı valiler, milletvekili yapılarak ödüllendirilmişlerdir. İsmail Hakı Baykal, Erzincan Valiliği sırasında DP'nin il yöneticilerinden bile daha nüfuzlu bir görüntü sergilemiş ve 1954 seçimlerinde milletvekili seçilmiştir. Netice olarak gerek CHP döneminde ve gerekse DP döneminde il valileri, siyasetin içinde aktif olarak yer almışlar hatta ülke genelinde olduğu gibi Erzincan'da da siyasetin şekillenmesinde yönlendirici olmuşlardır. Erzincan Valileri ve görev yaptıkları dönemler aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Tablo 8. Erzincan Valileri ve Görev Süreleri

Erzincan Valileri	Dönemleri	Erzincan Valileri	Dönemleri
Faiz Bey	1924-1926	Orhan Sami Güvenç ¹³⁹	1945-1946
Cevdet Bey	1926-1928	Mehmet Recai Türeli	1946-1949
Azmi Bey	1928-1928	Ahmet Koçak	1949-1950
Tahsin Bey	1928-1930	Ekrem Talat Avşaroğlu	1950-1950
Ali Kemali (Aksüt)	1930-1932	Sait Balioğlu	1950-1951
Muhtar Bey	1932-1933	İsmail Hakkı Baykal	1951-1954
Mehmet Fahri Özen ¹⁴⁰	1934-1939	Süleyman Onur	1954-1956
Osman Nuri Tekeli ¹⁴¹	1939-1940	Kazım Atakul	1957-1959
Dr. Sükûti Tükel ¹⁴²	1940-1943	Avni Çırnaz	1959-1960
Dilaver Argun ¹⁴³	1943-1945	Yakup Yücel	1960-1960

1.3. BELEDİYE BAŞKANLARI

Tarihi süreç içerisinde belediyelerin doğuşu ve gelişimi, demokrasi anlayışının geliştiği milletlerde daha hızlı olmuştur¹⁴⁴. Osmanlı Devleti'nin Belediyecilik anlayışının kendine özgü bir disiplini vardır. Osmanlı yönetimi belediye hizmetlerini bizzat kendi üzerine almamış bu hizmetler vakıflar aracılığıyla yapılmıştır. Osmanlı Devleti klasik dönemi belediyecilik anlayışı kendi dar kalıpları içerisinde değişip gelişerek devam etmiştir¹⁴⁵.

Osmanlı dönemi şehrin belediye işleri birkaç kişinin uhdesinde toplanmıştı. Belediye işlerini başta kadı olmak üzere ona yardımcı olan muhtesip ve şehir kethüdası

¹³⁹ Vali ve Belediye Başkanı görevlerini beraber yürüttü.

¹⁴⁰ Vali ve CHP İl Başkanı görevlerini beraber yürüttü.

¹⁴¹ Vali ve CHP İl Başkanı görevlerini beraber yürüttü.

¹⁴² Vali ve Belediye Başkanı görevlerini beraber yürüttü.

¹⁴³ Vali ve Belediye Başkanı görevlerini beraber yürüttü.

¹⁴⁴ Enver Behnan Şapolyo, "Türk Şehirleri Tarihi- Türk Belediyesinin Doğuşu ve Tekâmülü", *Belediyeler Dergisi*, Yıl: V, Sayı: 58, Ankara Haziran 1940, s.24-27.

¹⁴⁵ Özer Ergenç, *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s. 61-65.

yürütmüştü. Tanzimatla beraber yönetimde köklü değişiklikler olmuş, vilayet yönetimlerinde Avrupa tarzı kurumlar ihtas edildi. İlk belediye teşkilatı, *şehremaneti*¹⁴⁶ olarak İstanbul'da 1854'da kuruldu ve zamanla diğer vilayetlerde de yayıldı. Belediye teşkilatı Osmanlı'dan Cumhuriyete intikal ederek, Cumhuriyet'in ilanı esnasında 400 civarında faal Belediye Teşkilatı¹⁴⁷ devralındı. Cumhuriyet döneminin Belediyecilik anlayışı ve örgütlenmesini etkileyen çalışmaların başında anayasal faaliyetler gelmektedir. 1921 ve 1924 Anayasalarında Belediye Teşkilatı ile yeni düzenlemeler yapıldı¹⁴⁸. Bu durum 1930'a kadar devam etti ve bu tarihten sonra yürürlüğe giren yeni Belediye Kanunu ile Belediye seçimleri başladı¹⁴⁹.

1924 yılında, Belediye Teşkilatı esasına göre Erzincan Belediye Başkanlığı'na Hakkı Altınok seçildi. 1930'a kadar Belediye Başkanlığı'nı sürdüren Altınok, 1930 tarihli ve 1580 sayılı yeni Belediye Kanunu ile uygulanan belediye seçimlerinde tekrar Belediye Başkanı oldu¹⁵⁰.

1931 tarihli *CHF Nizamnamesi'nde* yapılan değişiklikle, parti adaylarının parti yöneticileri tarafından ve partiye mensup kişilerden belirlenmesine yönelik bir esas getirildi. 1933 yılında yayınlanan *CHF İntihap Yoklama Talimatnamesi* ile seçimlerin serbest yapılması usulünün benimsendiği, aday gösterme hakkının Umumi Reislik Divanı'na bırakıldığı ve partinin adaylarını kazandırmakla mükellef olan il idare heyetlerinin yoklama ile adaylarını belirlemesi istendi. 1934 belediye seçimleri bu usüllere göre yapıldı. 1934 yılında yapılan belediye seçimlerine, Belediye Meclisi üye sayısının iki katı kadar aday ilan edilmesi şartı getirildi. Böylece seçmenlerin bu adaylar içerisinde istediklerini seçmeleri sağlandı¹⁵¹.

¹⁴⁶ Ali Akyıldız, "Şehremini", *DİA*, 38, İstanbul 2010, s. 459,460.

¹⁴⁷ TÜİK verilerine göre 1927'de 63 il, 328 ilçe ve 69 belde olmak üzere toplam 460 Belediye Teşkilatı mevcuttur. TÜİK, *Türkiye İstatistik Yıllığı*, TÜİK, Ankara 2011, s. 30.

¹⁴⁸ İhsan Sabri Balkaya, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Arşiv Belgelerine Göre 1930 Belediye Seçimleri*, Güneş Vakfı Yayınları, Erzurum 2006, s. 23.

¹⁴⁹ Kanunun tam metni için bkz. *Resmi Gazete*, 14 Nisan 1930.

¹⁵⁰ B.C.A. 30.11.1.0.14441. Hakkı Altınok, 1300 (Rumi) Yılında Erzincanda doğdu. Rüştüye'i bitirdikten sonra ticaretle meşgul oldu.

¹⁵¹ Hakkı Uyar, *Türkiye'de Tek Parti Dönemi'nde İktidar ve Muhalefet (1923-1950)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), DEÜAİİTE, İzmir 1998, s. 194-197.

Hakkı Altınok, yukarıda belirtilen usüllere göre 1934'de üçüncü kez Belediye Başkanlığına seçildi. 1938 belediye seçimlerinde dördüncü kez Belediye Başkanı olan Altınok, bu görevini 1940'a kadar devam ettirdi¹⁵².

1923'de kurulan Erzincan Belediyesi'nin çalışmaları 1939 depremi ile kesintiye uğradı. Depremden sonra Erzincan Belediyesi, çalışanlarının ücretlerini ödeyemeyecek duruma gelmiş ve tüm kadrosu dağılmıştı. Kısa bir süre sonra yeni bir belediye bütçesi hazırlanmış ve bütçe 70 bin lira olarak kabul edilmişti. Bundan sonra dağılan Belediye teşkilatı yeniden kuruldu¹⁵³. 1940'dan sonra Erzincan'a özgü, deprem sonrası her türlü faaliyetin tek bir elden koordine edilebilmesi amacıyla, 2/13714 sayılı 15.06.1940 tarihli kararla Belediye Başkanlığı Valinin uhdesine verildi¹⁵⁴. Böylece 1940-1946 döneminde Erzincan Belediye Başkanlığını il valileri yürüttü. Bu dönemde Belediye Başkanlığını yürüten Erzincan Valileri, sırasıyla Dr. Sükûti Tükel, Dilaver Argun ve Orhan Sami Güvenç'tir.

1946'da belediye başkanlığının valilerin uhdesine verilmesi uygulamasına son verildi. 1946'da Rauf Bayındır¹⁵⁵, İçişleri Bakanlığı tarafından Erzincan Belediye Başkanı olarak tayin edildi. Rauf Bayındır, 9 Ocak 1946 Çarşamba günü Erzincan'a gelerek görevine başladı¹⁵⁶. Bayındır, Belediye Başkanlığı seçimlerinin yapıldığı 26 Mayıs 1946 tarihine kadar Erzincan Belediye Başkanlığı görevini atanmış olarak sürdürdü.

1.3.1. 1946 Belediye Seçimi

Seçim öncesi CHP yoklama talimatnamesine göre Erzincan Belediye Meclis adayları belirlendi. CHP yoklamasına göre tespit edilen adaylar şunlardı: Rauf Bayındır, Bedriye Altınterim, Dursun Malatyahoğlu, Süleyman Ağca, Vehbi Köksal, Nuri Karakullukçu, Fevzi Ulusoy, Abdurrahman Tüfekçi, Asım Bezirci, Mustafa Ağca, Rahmi Dünder, Aziz Türkoğlu, Hayrettin Akyol, Şerif Gürkan, Mehmet Ergüven,

¹⁵²B.C.A. 30.11.1.0.14441.

¹⁵³ Sükûti Tükel, *Yeni Erzincan Nasıl Kuruldu? Ve Niçin Bitirilemedi?*, Basım Yeri Yok, 1949, s. 19.

¹⁵⁴ B.C.A. 30.18.1.2.91.57.14.

¹⁵⁵ 1899 (1315)'da Erzincan'da dünyaya gelen Rauf Bayındır, Sami Bey ile Bedriye Hanımın oğludur. İlk tahsilini Erzincan ve İstanbul Sultanisi'nde yaptıktan sonra orta tahsilini İstanbul Erkek Lisesi'nde tamamladı. Ardından Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi'nde yüksek tahsiline başladı ve 1923 (1339)'de mezun oldu. Almanca bilen Rauf Bayındır, Ziraat Mühendisi ve eğitimcidir. Bkz. TBMM Arşivi, Dosya No:1516.

¹⁵⁶ *Yeni Erzincan*, 10 Ocak 1946.

İsmail Tonbul, İzzet Odabaşı, Mustafa Cerrahoğlu, Eyüp Bezirci, Refik Kurdoğlu, Halilullah Boyacı, Kemal Erözkan, İbrahim Kahraman, Ahmet Ak, İbrahim Tokgöz, Hakkı Ünver, Hakkı Şengül, Yusuf Orçun, Ragıp Şefik Çalkavur, Kadir Özarslan, Ali Bayraktar, Zeki Çağlı, Abdurrahman Gürel, Fikri Ercan, İbrahim Karanlık, Halil Başgöze, Ekrem Ünver, Fevzi Uncu, Mehmet Nalcıoğlu, Akif Algün, Halit Erarslan, İbrahim Hancıoğlu, Cevdet Emekli Alay Kâtibi, Şükrü Bildirir, Naim Arıkan, Kazım Çelik¹⁵⁷.

Belediye seçimleri 26 Mayıs 1946 Pazar güne saat 8.00'de başladı. Seçimler şehrin muhtelif yerlerine konan 12 oy sandığında gerçekleştirildi. Erzincan'da oylamaya katılan seçmenlerin oranı %78'dir. Seçim sonucu Belediye Meclis Üyeliğini kazanan asıl ve yedek üyeler şu şekilde belirlendi¹⁵⁸:

Asıl Üyeler: Rauf Bayındır, Vehbi Köksal, Asım Bezirci, Halilullah Boyacı, İzzet Odabaşı, Mehmet Ergüven, Dursun Malatyalıoğlu, Abdurrahman Tüfekçi, Hayrettin Akyol, Fevzi Ulusoy, Aziz Türkoğlu, İsmail Tonbul, İbrahim Kahraman, Rahmi Dünder, Nuri Karakullukçu, Eyüp Bezirci, Mustafa Cerrahoğlu, Süleyman Ağca, Refik Kurdoğlu, Şerif Gürkan, Mustafa Ağca, Kemal Erözkan, Zeki Çağlı.

Yedek Üyeler: Bedriye Altıntirim, Kadir Özarslan, Ragıp Şefik Çalkavur, İbrahim Tokgöz, Şükrü Bildirir, Yusuf Orçun, Ahmet Ak, İbrahim Karanlık, Kazım Akpolat, Halil Başgöze, Naim Arıkan, Abdurrahman Gürel, Fevzi Uncu, Fikri Ercan, Hakkı Ünüvar, Hakkı Şengül, Ali Bayraktar, Halit Erarslan, Mehmet Nalcıoğlu, İbrahim Hancıoğlu, Ekrem Ünver, Kazım Çelik, Akif Algün.

Seçimler neticesinde 23 asıl ve 23 yedek üye olmak üzere toplam 46 Belediye Meclis Üyesi seçildi. Meclis üyelerinin CHP'nin il ve ilçe idare heyetleri ile Halkevi'nin çeşitli kollarında görev yapan kişilerden seçildiği görülmektedir. 46 üyeden sadece bir üyenin kadın olması dikkat çekicidir. Belediye Meclis Üyeleri tarafından Rauf Bayındır, oy birliği ile Erzincan Belediye Başkanı olarak seçildi. Böylece 9 Ocak-26 Mayıs 1946 tarihleri arasında yaklaşık beş ay atanmış olarak Belediye Başkanlığı yapan Rauf Bayındır, bu tarihten sonra seçilmiş olarak görevine başladı.

¹⁵⁷Yeni Erzincan, 23 Mayıs 1946.

¹⁵⁸Yeni Erzincan, 30 Mayıs 1946.

1.3.2. 1948 Belediye Seçimi

08.01.1948 tarihli ve 6824 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile belediye başkanlarının seçimle iş başına getirilmesi kabul edilerek, İçişleri Bakanlığı'na tebliğ edildi¹⁵⁹. Erzincan Belediye Başkanı Rauf Bayındır, bu görevindeyken milletvekilliği ara seçimlerine katılmak için 5 Şubat 1948'de görevinden ayrıldı¹⁶⁰.

Bunun üzerine Erzincan Belediye Başkanlığı için seçim yapıldı. Belediye Başkanlığı seçimi 5 Şubat 1948 Perşembe günü saat 15.00'de Belediye Salonu'nda gerçekleştirildi. Belediye Meclis Üyeleri'nin oy kullandığı seçim sonucunda Belediye Başkanlığı'na Naci Gürkan¹⁶¹ seçildi. Naci Gürkan görevine 1948 yılı Mart ayında başladı. Bu tarihe kadar başkanlık görevini Özel İdare Müdürü Tevfik Tüzün vekâleten yürüttü¹⁶². 17.8.1948 tarihinde Erzincan Belediyesi'ne ilk defa Belediye Başkan Yardımcılığı kadrosu tahsis edildi¹⁶³.

1.3.3. 1950 Belediye Seçimi

Erzincan'da Belediye seçimleri 3 Eylül 1950 tarihinde yapıldı. Seçimlere CHP ve DP adayları yanı sıra bağımsız adaylar da katıldı. Belediye Meclisi için siyasi partilerin gösterdikleri adaylar ile bağımsız adaylar aşağıdaki gibidir¹⁶⁴:

CHP Erzincan Belediye Meclis Üyesi Adayları: Eski Milletvekili Rauf Bayındır, CHP İl Başkanı Rıza Altunok, Belediye Başkanı Naci Gürkan, Müteahhit Sedat Ataman, Tüccar Kadir Özarıslan, CHP Merkez İlçe Başkanı Yusuf Evliyaoğlu, Müteahhit Yusuf Orçun, Müteahhit Osman Erkal, Eski Banka Muhasebecisi Abdurrahman Tüfekçi, Tüccar Said Odabaşı, Saatçi Zeki Çağlı, Kızılay İl Başkanı Ragıp Çalkavur, Matbaacı Kadir Şavaş, Çiftçi Salih Akkoyunlu, Arzuhalci Vehbi Erkenogon, Müteahhit Tevfik Altuğ, Eski Belediye Meclis Üyesi Bedriye Altunterim, Eski Milletvekili Hüseyin Aksu, Bilet Bayisi Süleyman Sağ, Demirci Mustafa Saray, Un Fabrikası Kâtibi Mehmet Ayık, Marangoz Sabri Tibet, Tüccar Necati Koç, Sobacı

¹⁵⁹B.C.A. 30.18.1.2.3.6824.86-13.

¹⁶⁰B.C.A. 490.01.298.1205.1.15,16.

¹⁶¹ 1910'da Erzincan'da doğdu. İlk, orta ve lise öğreniminden sonra İstanbul Yüksek Teknik Okulu'na kayıt yaptırdı. 1930'da mezun olduktan sonra yol ve köprü mühendisliği ve müdürlüklerinde bulundu. Bkz. Rıfki Kaymaz, Halil İbrahim Özdemir, *Erzincanlılar Ansiklopedisi*, Doğu Yayınları, Erzincan 2010, s. 241.

¹⁶²*Yeni Erzincan*, 5 Şubat 1948.

¹⁶³B.C.A. 30.18.1.2.3.7953.22-173. Kayıtlarda Erzincan Belediye Başkan Yardımcılığı kadrosuna kimin atandığına dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

¹⁶⁴*Yeni Erzincan*, 17 Ağustos 1950.

Ahmet Buyruk, Tüccar Halilullah Boyacı, Eski Belediye Meclis Üyesi Mustafa Ağca, Kunduracı Ahmet Topçu, Bezzaz (Manifaturacı) Naci Yıldırım, Çiftçi Kazım Başköy, Hırdavatçı Ahmet Asılay, Bezzaz (Manifaturacı) Dursun Tamcan, Marangoz Ahmet Ciminli.

Görüldüğü gibi CHP listesinde yer alan adayların bir kaçı dışında bilinen simalar olduğu anlaşılmaktadır. Bu kişiler ya parti teşkilatında ya Halkevi'nin çeşitli kollarında ya da Erzincan'da faaliyet gösteren CHP ile yakın ilişki içerisindeki derneklerin yönetim kurullarında aktif olarak görev yapmaktaydılar. Her seçim döneminde birkaç istisna dışında aynı isimlerin aday gösterildiğini söylemek mümkündür. Yine adayların gelir seviyesi yüksek meslek gruplarına mensup oldukları ekonomik güçleri dolayısıyla toplumda her zaman etkin rol oynadıkları sonucu çıkarılabilir. Bunun yanında 1946 seçiminde olduğu gibi yalnızca bir kadın adaya yer verildiği görülmektedir.

DP Erzincan Belediye Meclis Üyesi Adayları: Eczacı Nezihe Çayıroğlu, Profesör Nusret Bayındır, DP İl Başkanı Turgut Nalcıoğlu, Avukat Samih Bingöl, Avukat Mehmet Özcan, Çiftçi İhsan Hışır, Öğretmen Sadık Kaymaz, Sinemacı Eyüp Bezirci, Fabrikatör Bahattin Öznur, Müteahhit Şeref Kotan, Manifaturacı Celal Bali, Çiftçi Ahmet Demirer, Hızar Atölyesi Sahibi Mustafa Oktay, Tüccar Fahri Akyol, Kuru Kahveci İsmail Yücel, Terzi Ali Kargı, Manifaturacı Halis Peker, Çiftçi Hakkı Bingöl, Çiftçi Hakkı Ünüvar, Çiftçi İbrahim Kahraman, Terzi Mustafa Şenol, Otelci Vehbi Keser, Tuhafiyeci Kemal Demirdöğen, Eshabı Emlaktan Kemal Erözkan, Müteahhit Fevzi Ulusoy, Tüccar Osman Ararat, Lokantacı Ahmet Okşın, Kitapçı Mehmet Kıyak, Bakkal Şerafettin Kaban, Manifaturacı Halit Uzun, Tüccar Mehmet Küçükkaya, Çiftçi Şükrü Bayrı, Otelci Mustafa Şenkan, Derici Osman Tombul, Dava Vekili Hulusi Ersavaş, Müteahhit Nurettin Aras, Bakırcı Nurettin Şeker, Pastacı Nuri Atalay, Şoför Emin Baba, Derici Bekir Öztürk, Kunduracı İbrahim Karanlık, Kunduracı Kazım Çelik, Makinist Lütfi Demirel, Bakkal Ali Arslan.

DP adaylarında da, CHP'de olduğu gibi hem belirli isimlerin ön planda olduğu hem de sadece bir kadın adaya yer verildiği görülmektedir. Bununla birlikte DP adaylarının, CHP'ye göre toplumun farklı kesimlerini daha fazla temsil ettiği söylenebilir. Nitekim profesör, tüccar, müteahhit, avukat gibi meslek gruplarının yanında bakkal, kunduracı ve şoför gibi toplumdaki farklı meslek gruplarına da yer

verilmiştir. Adayların birçoğunun, DP'den önce CHP ve Halkevi'nde görev aldıkları göz önüne alındığında, Erzincan siyasi hayatında uzun bir süre söz sahibi oldukları ve ilin siyasi, sosyal ve ekonomik hayatını yönlendirdikleri anlaşılmaktadır.

Bağımsız Erzincan Belediye Meclis Üyesi Adayları: Eski Belediye Başkanı Hakkı Altunok, Müteahhit Fehmi Odabaşı, Müteahhit Mehmet Ergüven, Petrol Ofisi Bayisi Dursun Malatyalıoğlu, Tuhafiyeci Vehbi Köksal, Müteahhit İsmail Tonbul, Müteahhit İhsan Yeğin, Ziraatçı Nevzat Çetintaş, Müteahhit Refik Kurdoğlu, Ziraatçı Abdurrahman Sarhoşoğlu, Ziraatçı Şerif Gürkan, Manifaturacı Sebahattin Kolat, Ziraatçı Vehbi Sanalan, Müteahhit Yusuf Orçun, Emekli Kâtip Hakkı Ünüvar, Emekli Ziraat Bankası Ajanı Mustafa Bilkal, Ziraatçı Nuri Karakullukçu, Dava Vekili Şükrü Üsdağ, Manifaturacı Ali Bayraktar, Şekerci İsmail Yalçınkaya, Kasap Ziya Göksu, Tüccar Aziz Polat, Manifaturacı Ahmet Akoğlu, Çiftçi Nurettin Mumcu, Mobilyacı Sabri Tibet, Elektrikçi Nuri Tuzcu, Tuhafiyeci Yusuf Altunel, Tüccar Mehmet Beytoğlu, Manifaturacı Salih Körağazade, Terzi Vahit Apaydın, Eczacı Zeki Kayabaşı, Kunduracı Şefik Kökhan, Kantariyeci İhsan Tüzün, Kantariyeci Halim Sarp, Kantariyeci Mahmut Başdemir, Tesviyeci Ahmet Yapar, Demirci Mustafa Saray, Komisyoncu Süleyman Bayrı, Tüccar Kadir Özarslan, Bakırcı Ömer Özkan, İstasyon Mahallesi Muhtarı Ahmet Buyruk, Kâtip Mehmet Atabey.

Yukarıda CHP ve DP adayları için ifade edilen toplumda etkin olma özelliği bağımsız adaylar için de geçerlidir. Nitekim bağımsız adaylardan bir kısmı daha önceden CHP veya DP teşkilatlarında yer almış gelir düzeyi yüksek kişilerdir.

3 Eylül 1950 Pazar günü yapılan Erzincan Belediye Meclis Üyesi seçimlerini DP listesinin tamamı kazandı¹⁶⁵. Yeni seçilen Belediye Meclis Üyeleri, 6 Eylül 1950 Çarşamba günü saat 14.00'de Belediye Salonu'nda bir araya gelerek belediye başkanını tespit ettiler. Seçim sonucunda Belediye Meclisi'nde hazır bulunan 22 üyeden, 21'inin oyunu alan Nusret Bayındır Erzincan Belediye Başkanı seçildi. Bir konuşma yapan Nusret Bayındır kendisine duyulan güvenden dolayı teşekkür ederek konuşmasına şöyle devam etti¹⁶⁶:

¹⁶⁵*Yeni Erzincan*, 14 Eylül 1950. Belediye Meclis Üyesi seçimlerini kazanan asıl ve yedek üyeler ile aldıkları oy miktarı bkz. Ek 2.

¹⁶⁶*Yeni Erzincan*, 7 Eylül 1950.

“Şehrimizin zirai ve iktisadi kalkınması için Hükümetin yardımını temin etmek şarttır. Bu işi kıymetli Valimizle birlikte el ele vererek başaracağımıza eminim. Ayrıca Marshall yardımından da Erzincan’ı faydalandırmak üzere çalışacağım. Zelzeleden sonra Erzincan’a yapılan yardımlardan Milli Savunma Bütçesi’ne verilmiş olan 9 milyon liranın iadesini temin için uğraşacağımı ve uzun seneler hizmetinde bulunduğum mukaddes mesleğimden sırf memleketime hizmet etmek kararı ile istifa ettiğimi işaret etmek isterim.”

Belediye Başkanı Nusret Bayındır¹⁶⁷, bir müddet sonra parti yöneticileri ile ters düştü ve partideki görevinden 28 Nisan 1951 tarihinde istifa etti¹⁶⁸. Bayındır, 1952 sonunda Belediye Meclisi Üyeleri tarafından görevden uzaklaştırma kararı ile Belediye Başkanlığı görevinden ayrılmak zorunda kaldı. 1953 yılına kadar Erzincan Belediye Başkanlığı görevi vekâleten yürütüldü¹⁶⁹.

DP’nin iktidara geldiği 1950’den sonra iktidar konumundaki güçlü bir partinin ilde temsilcisi olma isteği, kişisel bir takım hırs ve menfaat beklentisi parti teşkilatında bazı çatlaklıklara neden olmuştur. Bu çatışma ortamında partide bir takım gruplaşmalar ve huzursuzluklar gün yüzüne çıkmıştır. Bu durum Belediye Başkanlığı içinde geçerli olmuştur.

1.3.4. 1953 Belediye Başkanlığı Seçimi

Nusret Bayındır’ın 1952 yılı sonunda Belediye Meclis Üyeleri tarafından görevden uzaklaştırılması ile boş kalan Belediye Başkanlığı 1953 yılı başına kadar vekâleten yürütüldü. Yeni başkan belirlemek amacıyla seçim yapıldı. 27 Ocak 1953 Çarşamba günü Erzincan Belediye Meclisi’nin yapmış olduğu seçim sonucunda, oy çokluğuyla Tüccar Refik Kurdoğlu¹⁷⁰ yeni Belediye Başkanı olarak seçildi¹⁷¹.

¹⁶⁷ 1313’de Erzincan’da doğdu. Harp Akademisi Yüksek Levazım ve Yedek Subay Okulu, Haydarpaşa Lisesi’nde ve çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. Yüksek Ziraat Mühendisi olan Bayındır, bir müddet sonra profesör unvanı aldı. “Toprak İşletmeleri Ürünleri” adında eseri vardır. Bkz. B.C.A. 490.01.298.1204.2.

¹⁶⁸ Yeni Erzincan, 3 Mayıs 1951.

¹⁶⁹ Öz Erzincan, 16 Nisan 1953.

¹⁷⁰ 1894’de Erzincan’da doğdu. Rüstiye mezunu olan Kurdoğlu, nahiye ve vilayet kâtipliğinde bulundu. Müteahhitlikle meşgul olan Kurdoğlu, CHP İl Teşkilatı ve Halkevi’nde çeşitli görevlerde bulundu. DP’nin kurulması ile partinin çeşitli kademelerinde görev yaptı. HP il teşkilatının kuruculuğunu ve bir müddet il başkanlığını yaptı.

¹⁷¹ Demokrat Erzincan, 28 Ocak 1953.

Refik Kurdoğlu seçimden hemen sonra yapmış olduğu açıklamada, ilk etapta “muvakkat (geçici) şehrin” hukuki durumunun açıklığa kavuşturularak bu bölgedeki arazilerin imar planına dâhil edileceğini belirtmişti. Nitekim depremin ardından muvakkat şehirde Belediye tarafından verilmiş olan arsalar üzerinde yapılan çok sayıda ev ve dükkân bulunmaktaydı. Ev ve dükkân sahiplerinin mağduriyetinin giderilmesi önemli bir sorun teşkil etmekteydi. Kurdoğlu, günden güne nüfusu artan Erzincan’ın su sorununa en kısa sürede çözüm bulunacağı belirterek, yeni şehrin planlanması hususundaki çalışmalara da hız verileceğini ifade etmişti¹⁷².

Refik Kurdoğlu yaklaşık olarak bir buçuk sene Erzincan Belediye Başkanlığı’nı sürdürdü. Kurdoğlu aynı zamanda DP İl Başkanlığı görevini de beraber yürütmekteydi. Ancak 1954 yılı Ağustos ayında DP İl Teşkilatı Genel Merkez tarafından feshedildi. Refik Kurdoğlu, parti il yönetiminin feshedilmesinden birkaç gün sonra da Belediye Başkanlığı görevinden istifa etti. Boş kalan başkanlığa 1954 yılı Aralık ayında, İl Hususi Muhasebe Müdürü Çelebi Korkmaz vekâleten atandı¹⁷³. Bir müddet vekâleten yürütülen Belediye Başkanlığı için 1955 Ocak ayında seçim yapıldı. Belediye Meclis Üyeleri’nin oy birliği ile Erzincan Belediye Başkanlığı’na Avukat Hüsamettin Atabeyli¹⁷⁴ seçildi¹⁷⁵. Hüsamettin Atabeyli, 13 Kasım 1955 tarihinde yapılan Belediye seçimlerine kadar görevine devam etti.

1.3.5. 1955 Belediye Seçimi

1955 belediye seçimleri, 13 Kasım Pazar günü yapıldı. Seçimler Taksim Mahallesi’nde 2 sandık, Çarşı Mahallesi’nde 7 sandık, Kızılay Mahallesi’nde 7 sandık, Beybağı Mahallesi’nde 2 sandık ve İstasyon Mahallesi’nde 3 sandık olmak üzere toplam 21 sandıkta gerçekleştirildi. Belediye sınırları içerisindeki seçmen sayısı; Taksim Mahallesi’nde 622, Çarşı Mahallesi’nde 3.043, Kızılay Mahallesi’nde 3.002, Beybağı Mahallesi’nde 901 ve İstasyon Mahallesi’nde 1.260 olmak üzere toplam 8.828’dir¹⁷⁶.

¹⁷²Demokrat Erzincan, 30 Ocak 1953.

¹⁷³Öz Erzincan, 20 Aralık 1954.

¹⁷⁴1922’de İstanbul’da doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden mezun olduktan sonra serbest avukatlık yaptı. Bkz. *TBMM Albümü- 1920–2010 II*, s. 791.

¹⁷⁵Demokrat Erzincan, 27 Ocak 1955.

¹⁷⁶Öz Erzincan, 21 Eylül 1955.

Belediye seçimleri için Erzincan'da siyasi partilerden yalnızca DP aday gösterdi. CHP ve CMP adayları, seçimlere bağımsız olarak katıldılar. İki partinin ortak hazırladığı listeye DP'den ihraç edilmiş olanların dışardan destek vermesi öngörüldü¹⁷⁷. 1950 sonrası DP iktidarı ile birlikte güç kaybına uğrayan CHP'nin belediye seçimlerinde farklı bir seçim stratejisi uyguladığı anlaşılmaktadır. DP dışındaki diğer siyasi unsurların birlikte hareket etmesi, DP'nin şehirdeki gücünü göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

DP Erzincan Belediye Meclis Üyesi Adayları: Avukat Hüsamettin Atabeyli, Tuhafiyeci Talat Toptaş, Manifaturacı İsmail Başgöze, Manifaturacı Celal Bali, Müteahhit Ahmet Kavuş, Atölye Sahibi Mustafa Oktay, Bayi İşletmecisi Osman Erdem, Ziraatçı Abdurrahman Gürel, Emekli Bankacı Mustafa Bilkan, Emekli Muhasebeci Fehmi Dünder, Müteahhit Aziz Keskin, Manifaturacı Ali Kavukçu, Belediye Başkan Yardımcı Fahri Akyol, Manifaturacı Hakkı İnan, Fotoğrafçı Hüsnü Baydaş, Tesviyeci Salih Yüksel, Manifaturacı Sudi Sancar, Çiftçi İrfan Asil, Kunduracı Kazım Çelik, Petrol Bayisi Arif Özarslan, Ziraatçı Şerif Gürkan, Müteahhit Kemal Ünüvar, Manifaturacı Dursun Tamcan, Tuhafiyeci Bahattin Yılancıoğlu, Şoför Emin Demir, Makine Uzmanı Osman Gürel, Manifaturacı Hüsnü Boyacıoğlu, Lokantacı Ahmet Okşin, Ziraatçı Rıza Baydaş, Kunduracı Lütfü Mevsim, Marangoz Kemal Akar, Müteahhit Cemil Tokyürek, Terzi Fehmi Yüksel, Manifaturacı Abbas Tekin, Bakırcı Ömer Özkan, Emekli Tahsildar Hayri Bitlis, Kahvehaneci Mustafa Şenkan, Çiftçi Şükrü Bayrı, Bakırcı Naim Pulur, Kasap Şükrü Düzkaya, Müteahhit Saim Günay, Radyo Tamircisi Ahmet Esen, Kunduracı İbrahim Karanlık, Yorgancı Mehmet Şener, Demirci Mustafa Saray, Manifaturacı İzzet Çağlayan¹⁷⁸.

Bağımsız Erzincan Belediye Meclis Üyesi Adayları: Mehmet Aslay, Salih Erkan, Zekeriya Göztepe, Ali Arısoy, İsmail Erdoğan, Hidayet Yazıcı, Şükrü Bildirir, Hüsnü Saraçoğlu¹⁷⁹, Süleyman Sağ, İhsan Açıbay, Aziz Polat, Yusuf Altunel, Mustafa Bıyıkoglu, Kemal Sağiroğlu, Süleyman Bayrı, Remzi Yılmaz, Abdurrahman Tüfekçi, Mehmet Yücel, Sıtkı Yüksel, Asım Akçay, Eyüp Bezirci, Mustafa Özcan, Remzi

¹⁷⁷Kazankaya, 9 Kasım 1955.

¹⁷⁸Öz Erzincan, 26 Ekim 1955.

¹⁷⁹Hüsnü Saraçoğlu daha sonra adaylıktan çekilmiştir.

Dündar, Akif Kadioğlu, Selahattin Bütün, Kemal Çakalkurt, Salih Serbay, Ali Yalçinkaya, Halil Başgöze, Ahmet Ilgın, Cemal Naldan¹⁸⁰.

Seçimleri¹⁸¹, DP'nin hazırladığı listede yer alan Belediye Meclis Üyesi adayları kazandı. Belediye Meclisi seçimlerini kazanan DP Meclis Üyeleri Erzincan Valisi Süleyman Onur başkanlığında, 16 Kasım 1955 Çarşamba günü saat 10.00'da ilk toplantısını yaptı. Yapılan seçim neticesinde, Hüsamettin Atabeyli ikinci defa Erzincan Belediye Başkanı olarak seçildi. Daimi Encümen Üyeliklerine de Mustafa Bilkan ve Mustafa Oktay seçildiler¹⁸².

Hüsamettin Atabeyli, Belediye Başkanlığı görevini 1955-1957 yılları arası sürdürdü. 1957'de istifa ederek, aynı yıl yapılan genel seçimlerde DP'den milletvekili adayı oldu. Hüsamettin Atabeyli'den boşalan Erzincan Belediye Başkanlığı'na Özel İdare Müdürü Çelebi Korkmaz getirildi¹⁸³. Çelebi Korkmaz Belediye Başkanlığı'nı 1959 yılına kadar vekâleten yürüttü.

1.3.6. 1959 Belediye Başkanlığı Seçimi

1957'den beri açık bulunan Belediye Başkanlığı için 6 Şubat 1959 Cuma günü seçim yapıldı. 20 Belediye Meclis Üyesinin katıldığı seçim neticesinde, DP İl İdare Heyeti Üyesi Refik Kurdoğlu ittifakla Belediye Başkanı olarak seçildi¹⁸⁴.

Belediye Başkanı seçiminden sonra 11 Şubat 1959 Çarşamba günü, DP Belediye Meclisi parti grubu seçimi yapıldı. Grup Başkanlığına Ahmet Kavuş, İkinci Başkanlığa İrfan Asıl, Üyeliğe de Talat Toptaş seçildi¹⁸⁵.

Refik Kurdoğlu, 1953–1955 yılları arası Erzincan Belediye Başkanlığı görevini sürdürmüş, daha sonra DP İl Teşkilatı ile ters düştüğü için partiden ayrılmak zorunda kalmıştı. Hürriyet Partisi'nin Erzincan İl Teşkilatını kuran Kurdoğlu, 1957 seçimlerine HP Milletvekili adayı olarak girmiş ancak kazanamamıştı. Seçimlerden bir ay sonra HP İl İdare Heyeti'nden istifa ederek bir müddet sonra tekrar DP saflarına katıldı. 6 Şubat

¹⁸⁰ *Demokrat Erzincan*, 2 Kasım 1955.

¹⁸¹ İlçe ve bucaklardaki Belediye seçimlerini; Kemaliye, Kemah ve Çayırılı'da DP, Tercan, Refahiye, İliç, Cimin ve Pekerç Belediyelerini de bağımsız adaylar kazanmıştır. *Öz Erzincan*, 15 Kasım 1955.

¹⁸² *Öz Demokrat*, 17 Kasım 1955.

¹⁸³ *Kazankaya*, 19 Eylül 1955.

¹⁸⁴ *Öz Erzincan*, 7 Şubat 1959.

¹⁸⁵ *Öz Erzincan*, 12 Şubat 1959.

1959 Cuma günü Erzincan Belediye Başkanı olarak seçilen Refik Kurdoğlu, bu görevini 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine kadar devam ettirdi.

1939 depremine kadar kısıtlı imkânlarla Erzincan şehrinde belediye hizmetleri yerine getirilmeye çalışıldı. Deprem sonrası şehirde belediye hizmetlerinin, olağanüstü şartlar içerisinde yürütüldüğü muhakkaktır. Bu hizmetler yaklaşık altı yıl yerel yönetim anlayışı dışında Hükümet politikaları ile yönlendirilmiştir. 1946'dan itibaren yavaş yavaş klasik belediyecilik anlayışı yerleşmeye başladı. Bu süreçte de kısır siyasi çekişmelere sahne olan belediye, beklenen hizmetleri tam manasıyla yerine getirememiştir. Nitekim kısa aralıklarla meclis üyeleri ve belediye başkanlarının görev değişikliği yönetimde istikrarsızlığa sebep olmuştur. Belediye başkanları ve görev yaptıkları dönemler aşağıda gösterildiği gibidir.

Tablo 9. Erzincan Belediye Başkanları ve Görev Süreleri

Belediye Başkanları	Görev Süreleri	Belediye Başkanları	Görev Süreleri
Hakkı Altınok	1924-1930	Naci Gürkan	1948-1950
Hakkı Altınok	1930-1934	Nusret Bayındır	1950-1953
Hakkı Altınok	1934-1938	Refik Kurdoğlu	1953-1954
Hakkı Altınok	1938-1940	Çelebi Korkmaz (Vekâleten)	1954-1955 (1 ay)
Dr. Sükûtî Tükel	1940-1943	Hüsamettin Atabeyli	1955-1957
Dilaver Argun	1943-1945	Çelebi Korkmaz(Vekâleten)	1957-1959
Orhan Sami Güvenç	1945-1946	Refik Kurdoğlu	1959-1960
Rauf Bayındır	1946-1948	Yakup Yücel	1960-1960

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLER

2.1. SİYASİ PARTİLER

Türkiye’de siyasal partilerin ortaya çıkması, XIX. yüzyılda başlayan Batılılaşma-Modernleşme süreci ile olmuştur. Osmanlı Devleti’nde 1865’de kurulan Yeni Osmanlılar Cemiyeti adlı gizli örgüt, her ne kadar bugünkü anlamda siyasal parti değilse de temel işlevleri açısından ilk proto-parti olarak kabul edilebilir¹⁸⁶. Osmanlı Devleti döneminde partileşme sürecindeki ikinci gelişme II. Meşrutiyet öncesi, 1889’da Askeri Tıbbiye öğrencileri arasında gizli olarak kurulan İttihat-ı Osmanî Cemiyeti’dir. Aynı yıl Paris’teki Jön Türkler’in lideri Ahmet Rıza Bey’le ilişki kuran bu cemiyet, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti adını almıştır¹⁸⁷.

II. Meşrutiyet döneminde Kanun-i Esasi’de 1909’da yapılan köklü değişikliklerin ardından ilk yasal partiler ortaya çıkmıştır. Bu dönemde İttihat ve Terakki’nin dışında pek çok siyasal parti kurulmuşsa da devlet yönetimine damgasını vuran hâkim parti durumundaki İttihat ve Terakki olmuştur. Diğer partiler arasında Hürriyet ve İtilaf Fıkrası dışındakilerin fazla bir etkisi olmamıştır. Bu durum 1918’e değin sürmüş, Mondros Mütarekesi’nden sonraki dönemde İstanbul’da çeşitli partiler kurulurken, Anadolu’daki yerel ve ulusal direnişin örgütlenmesinde partilere karşı bir tutum benimsenmiştir. Bunda İttihat ve Terakki’nin bıraktığı olumsuz izlerin yanı sıra, Milli Mücadele’ye ulusal ve bütünsel bir kimlik kazandırma niyeti de önemli rol oynamıştır. Milli Mücadele’nin merkezi örgütü olan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti bir dernek (cemiyet) olarak kurulmuştur¹⁸⁸.

2.1.1. CHP (Cumhuriyet Halk Partisi)

2.1.1.1. CHP İl Teşkilatı

Yurt genelinde kısa sürede teşkilatlanan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin, bir şubesi de Erzincan’da açıldı. Erzincan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Hacı Rauf Beyzade Halil Bey, Hacı Mehmed Beyzade Sami Bey, Müftü Osman Fevzi Efendi ve Mahfuz

¹⁸⁶ Mete Tunçay, “Siyasal Gelişmenin Evreleri”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi VIII*, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, s. 2005, 2006.

¹⁸⁷ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasi Partiler (II. Meşrutiyet Dönemi – 1908-1919) I*, İletişim Yayınları, (3. Baskı), İstanbul 2009, s. 51.

¹⁸⁸ Tunçay, s. 2006, 2007.

Bey'in çabaları sonucunda kuruldu. Erzincan merkez ve kazalarında teşkilatlanılan Erzincan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, işgallere karşı mitingler düzenleyip, protesto telgrafları çekti¹⁸⁹.

23 Temmuz 1919 tarihinde başlayan Erzurum Kongresi'ne Erzincan'dan Şeyh Hacı Ahmed Fevzi Efendi, Müftü Osman Fevzi Efendi, Abbas Necati Efendi (Pülümür Kazası), Taha Kemaleddin Efendi, Talat Bey (Refahiye Kazası) ve Müftü Şevki Efendi (Kuruçay Kazası) katıldılar. Erzurum Kongresi'nde seçilen Heyet-i Temsiliye'de Erzincan mümessili Şeyh Hacı Ahmed Fevzi Efendi'de yer aldı. Böylece Heyet-i Temsiliye seçilen dokuz üyeden biri olan Şeyh Hacı Ahmed Fevzi Efendi, 4 Eylül 1919'da başlayan Sivas Kongresi'ne katıldı¹⁹⁰.

23 Nisan 1920- 29 Ekim 1923 tarihleri arası Meclis Hükümeti¹⁹¹ sistemi olarak etkisini devam ettiren ve gerçekte siyasal bir kimlik taşıyan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, daha sonra *Halk Fırkası*'na temel oluşturdu. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti içinde iki grup vardı. Birinci Grup'un başkanı Mustafa Kemal ile İkinci Grup arasında başlayan çekişme, 1923 seçimlerinde İkinci Grup'un Meclis'e girememesiyle sonuçlandı¹⁹². Mustafa Kemal bu koşullar altında iktidarı sürdürmek için cemiyetçilikten fırkaya geçişi uygun buldu¹⁹³. Eylül 1923'de örgütlenen bu cemiyet, 10 Kasım 1924 tarihinde *Cumhuriyet Halk Fırkası* adıyla yeniden şekillendi¹⁹⁴.

Böylece Türk siyasi hayatına adım atan partinin, uzun bir döneme damgasını vuran süreci başladı. CHF'nin bu örgütlenmesi çerçevesinde Erzincan'da da parti teşkilatlanmasına hız verildi. Yukarıda da belirtildiği gibi parti teşkilatının temeli Erzincan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne dayanmaktadır. Erzurum ve Sivas Kongreleri'ne delege gönderen, Heyeti Temsiliye'ye üye seçen ve BMM'nin açılışına katkı sağlayan Erzincan'da CHF'nin teşkilatlanması uzun sürmeyecektir.

1924'de Erzincan'da parti teşkilatının olduğu bilinmektedir. Hatta 29 Eylül 1924 günü Erzincan'a gelen Gazi Mustafa Kemal, Vilayet, Belediye, Kolordu'dan sonra Halk Fırkası'nı de ziyaret etmişti. Erzurum dönüşünde 10 Ekim 1924'de tekrar Erzincan'a

¹⁸⁹ Bulut, s. 84.

¹⁹⁰ Kırzioğlu, s. 109.

¹⁹¹ Bknz. Yavuz Aslan, *TBMM Hükümeti'nin Kuruluşu, Evreleri, Yetki ve Sorumluluğu (23 Nisan 1920-30 Ekim 1923)*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2001.

¹⁹² Ahmet Demirel, *Birinci Meclis'te Muhalefet – İkinci Grup*, İletişim Yayınları, (4. Baskı), İstanbul 2007, s. 9-11.

¹⁹³ Hikmet Bilâ, *CHP (1919-2009)*, Doğan Kitap, (4. Baskı), İstanbul 2008, s. 30.

¹⁹⁴ B.C.A. 490.1.0.0.1.1.1.; Zeki Çevik, *Milli Mücadele'de Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkası'na Geçiş(1918-1923)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002, s. 482,483.

gelen Mustafa Kemal ve maiyetine Halk Fırkası tarafından bir akşam yemeği verilmişti¹⁹⁵.

Cumhuriyetin ilk yıllarından beri Erzincan'da varlığını sürdüren parti teşkilatının, 13 Şubat 1925'de başlayan Şeyh Said İsyanı¹⁹⁶ nedeniyle, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'ndeki bazı iller ile birlikte, bir müddet kapatıldığı anlaşılmaktadır. 1931 yılında Erzincan'da parti teşkilatı bulunmamaktaydı¹⁹⁷. Şeyh Said İsyanı, partinin doğudaki örgütlerinin kapatılmasında etkili oldu ancak tek sebep bu değildi. Doğudaki parti üyelerinin eşkıyalık yapma endişesi ile yeni bir devlet, yeni bir iktidar ve yeni bir toplum yaratma ideali ile yola çıkan partinin merkez yöneticileri, doğudaki örgütleri kapatmayı uygun gördüler¹⁹⁸. Erzincan sınırları içerisinde cereyan eden ciddi bir olay olmamasına rağmen, parti teşkilatının kapatılmasının tedbir amaçlı olduğu söylenebilir.

Bu süreçte parti teşkilatının 1932'de tekrar açıldığı kuvvetle muhtemeldir. Nitekim CHF İdare Heyeti Azası olan Mustafa Asım Altınok, 1933'de CHF¹⁹⁹ İl İdare Heyeti Reisliği'ne seçildi. 1933-36 yılları arası Erzincan CHP İl Başkanlığı görevini sürdüren Mustafa Asım Altınok, bu tarihten sonra il başkanlığını Erzincan Valisi Fahri Özen'e devretti²⁰⁰. Özen, 1936'dan sonra Erzincan Valisi ve CHP İl Başkanlığı görevlerini beraber yürüttü.

1936'dan sonra CHP Genel Merkezi ile partinin il teşkilatları arasında ki bilgi akışı ve kontrolün farklı yollarla sürdürüldüğü görülmektedir. Bu yöntemlerden birincisi, il başkanlarının yılda iki defa CHP Genel Sekreterliği'ne ildeki faaliyetlerin rapor edilmesi şeklinde olmuştur. 1937'de CHP Genel Merkezi tarafından hazırlanan matbu formlar il teşkilatlarına gönderilerek, il teşkilatlarının idare heyeti, bütçesi, üye sayısı, üyelerin eğitim durumu, siyasi düşünceleri ve halkevi gibi pek çok konunun rapor edilerek Genel Merkeze gönderilmesi istenmişti. Buna göre düzenlenen raporların yılda iki defa gönderildiği ve gönderilen raporların Genel Merkez'ce bir değerlendirmeye tabi tutulduğu anlaşılmaktadır.

¹⁹⁵ Utkan Kocatürk, *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999, s. 360-362.

¹⁹⁶ Şeyh Said İsyanı'nın ortaya çıkmasında, Erzurum'da kurulmuş ve Erzincan'da da bir şubesinin olduğu Âzâdî Örgütü'nün önemli bir payı vardır. Bkz: Murat Küçükuşurlu, *Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012, s. 453-458.

¹⁹⁷ Uyar, s. 168.

¹⁹⁸ Murat Turan, *CHP'nin Doğuda Teşkilatlanması (1923-1950)*, Libra Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 98-100.

¹⁹⁹ Partinin adı, 10.11.1935 tarihli 4. Kurultay'da Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) olarak değiştirilmiştir.

²⁰⁰ B.C.A. 490.01.646.142.1.77. 19.06.1936 tarihinden itibaren CHP İl Başkanlıkları bulundukları ilin valilerine devredilmiştir.

13.07.1937 tarihli Vali ve CHP İl Başkanı Fahri Özen imzalı “1937 Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu” göre Erzincan İl Teşkilatı’nda partiye kayıtlı üye sayısı 3615’dir. Bunun 1336’sı Erzincan merkeze, 1102’si Refahiye’ye, 617’si Kuruçay’a, 560’ı ise Kemah’a kayıtlı üyelerdir. 1937 yılı sonu itibariyle partiye kaydedilen üye sayısında kısmi bir artış olduğu ve partiye kayıtlı üye sayısının 4039’a yükseldiği gözlenmektedir. Üyelerin 1750’si Erzincan merkeze, 1143’ü Refahiye’ye, 616’si Kuruçay’a, 530’u ise Kemah’a kayıtlıdır²⁰¹.

Raporlarda, üye kayıtlarının tüzüğün 9. ve 10. maddelerine göre yapıldığı, il genelindeki CHP Teşkilatlarının birçoğunun teftiş edildiği belirtilmekteydi. İl ve ilçelerdeki parti kurullarında yönetim kurulları haftada bir gün toplanmaktaydı. İl ve ilçelerdeki parti kurullarında kararlar, hususi deftere düzgün olarak geçirilerek imza edilmekteydi. Yönetim kurullarında iş bölümü yapılarak, parti çalışmaları hakkında ilçelerden düzenli olarak rapor alınmaktaydı. Parti idare heyetine seçilenlerin arasında Yeni Türk Harfleri ile okuma yazma bilmeyen, partide görevli olup partiye mensup olmayan, irticai bir tutum içerisinde olan veya tüzüğün uygun görmediği akımlara meyilli olan kişiler bulunmamaktaydı. Herhangi bir seçimde partinin kazanmasına mani olacak şahıslar olmadığı gibi, olumsuz bir vukuat da cereyan etmemişti. Ayrıca kayıtlardan partiye üye olanlardan “yardım parası” adı altında para toplandığı ve toplanan paranın tahsil oranının % 50 civarında olduğu görülmektedir. Halkevi çalışmalarına önem verildiği, mahalli spor teşkilatlarına ve gençlere özel alaka gösterildiği, her türlü sportif faaliyetlere destek olunduğu da belirtilerek, sporla uğraşan gençlerin sayısının artırılmaya çalışıldığı belirtilmekteydi. Bununla birlikte sosyal ve hayır işleriyle ilgili faaliyetler de yapılmaktaydı. İl parti teşkilatının valilik ile uyum içerisinde çalıştığı da belirtilen konular arasındaydı²⁰².

1930’lu yıllarda Cumhuriyet rejiminin ve parti fikirlerinin halka daha iyi anlatılması ve bu çerçevede propaganda yapılarak il teşkilatlarının güçlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Erzincan’da mahalli bir gazete veya derginin mevcut olmaması dolayısıyla, Ankara ve İstanbul’ da yayınlanan ve CHP’nin yayın organlarından olan gazete ve dergiler Erzincan CHP Teşkilatına gönderilerek

²⁰¹ B.C.A. 490.01.646.142.1.92- 96.

²⁰² B.C.A. 490.01.646.142.1.92.

okunmaları sağlanmıştı. En çok okunan gazete ve dergiler; Ulus, Cumhuriyet, Akşam, Haber, Köroğlu ve Son Posta idi²⁰³.

10.01.1938 tarihli bir kayıttan, 1938 yılında Erzincan İl Teşkilatı'nda partiye kayıtlı üye sayısının 3835 olduğu görülmektedir²⁰⁴. Üye sayısında geçen yılın ikinci altı ayına göre bir düşüş yaşandığı gözlenmektedir. Bu raporların çok sağlıklı bir şekilde düzenlenmediği, il teşkilatının son derece iyi olduğu izleniminin verilmesi endişesiyle hazırlandığını söylemek mümkündür. Bu çabayı dönemin Erzincan Mebuslarının raporlarında da görmek mümkündür.

Genel Merkez ile il teşkilatı arasındaki bağlantıyı sağlayan ikinci yöntem mebus raporlarıydı. Erzincan Mebusları Abdülhak Fırat, Hamdi Arpak ve Aziz Samih İlder'in 30.12.1938 tarihli raporlarında, parti işlerinin devamlılık ve dayanışma içerisinde normal seyrinde devam ettiğini bildirilmişti. Mebuslar, parti başkanlığının valilik uhdesine alınmasının Erzincan için çok faydalı olduğunu belirterek, bu faydanın valinin siyasi ve idari tecrübesi doğrultusunda daha da artacağını vurgulamışlardı²⁰⁵.

1939'da Refahiye, Kemaliye, Kemah ve Tercan'da Halkevi ile parti teşkilatlarının bir elden idare edildiği anlaşılmaktadır. İliç'te ise yeni ilçe merkezi olması dolayısıyla, Halkevi ve parti teşkilatı bulunmamaktaydı. Erzincan genelinde tüm ilçe, nahiye ve köylerde partiye üye olanların sayısı 5.000 idi. O dönemde Erzincan'ın toplam nüfusu ise 184.810'du. Şehirliden ziyade köylünün CHP'ye daha çok ilgi gösterdiği görülmektedir. Örneğin 1.500 mevcutlu bir parti teşkilatında 90 üye şehirli olup, geri kalanı köylüydü²⁰⁶. Bu durum sözü edilen dönemde şehrin sosyo-ekonomik yapısıyla ilgilidir. Nitekim 1927, 1935 ve 1940 nüfus sayımlarında da görüldüğü gibi nüfusun büyük bir kısmı bucak ve köylerde yaşamaktaydı. Dolayısıyla bu nüfusun neredeyse tamamına yakını tarım ve hayvancılık sektörüne bağlı çeşitli iş kollarında geçimini sağlamaktaydı.

CHP Genel Sekreterliği'nin illerdeki parti yönetimini denetim altına alan diğer bir yol ise ihdas edilen böge müfettişlikleriydi. 1925'de Türkiye, 14 teftiş bölgesine ayrılmıştı. 1935'den sonra mebuslar seçim bölgesinin dışında olan diğer illerde teftişler

²⁰³B.C.A. 490.01.646.142.1.92.

²⁰⁴B.C.A. 490.01.646.142.1.94.

²⁰⁵B.C.A. 490.01.646.142.1.84.

²⁰⁶B.C.A. 490.01.646.142.1.68.

yaparak gerekli gördükleri konuları rapor etmişlerdi. 1939'da müfettişlik²⁰⁷ sayısı 20'e, 1940'da 25'e daha sonra da 26'a yükseldi. 1939 yılında Erzincan, Erzurum ve çevresi Bölge Müfettişliğine Balıkesir Mebusu Muzaffer Akpınar tayin edildi. Parti müfettişlik sisteminin İttihat ve Terakki Fırkası'ndan esinlenildiği söylenebilir²⁰⁸. 1947 yılına kadar varlığını sürdüren Genel Müfettişlikler, 1947 yılı 5161 sayılı Bütçe Kanunu ile (L) cetveline alınarak lağvedildi²⁰⁹.

CHP Erzincan Bölgesi Müfettişi Balıkesir Mebusu Muzaffer Akpınar'ın, 28.12.1939 tarihli ve 32200 sayılı raporunda, il başkanı ve mebusların aksine, parti teşkilatlarının gayri ciddi bir tutum içerisinde olduğunu ve hiçbir ilçe kongresinin gününde yapılmadığını belirtmişti. Teşkilatların Nizamnameden haberlerinin olmadığı, dolayısıyla işlerin belli bir ciddiyetsizlikle ele alındığını bildiren Akpınar, Vilayet İdare Heyetlerinin Genel Sekreterlik ile resmi yazışmaları takip etmekten başka bir işe yaramadıklarını vurgulamıştı. Parti teşkilatlarının taşradan merkeze doğru güçlendirilmesi gerekliliği de belirtilmişti. Tüm bu olumsuzlukları, parti yöneticilerin bilgisizliğine bağlayan Bölge Müfettişi, buna karşılık halkın samimi, partiye ve şeflerine bağlı olduğunu bildirmişti²¹⁰.

Rapora göre parti teşkilatı, mevcut olanla yetinerek teşkilatın güçlenmesi için fazla bir varlık göstermemişti. Partinin idare heyetlerinde görev alanlar, partideki görevlerini bir şeref makamı olarak addetmişler, adeta partiyi tekelleri altına almışlar, ne merkezle ne de ilçelerle yeterince ilgilenmemişlerdi. Bu nedenlerle 1939'da, il teşkilatının başkan ve vekili Bölge Müfettişi tarafından görevden alındı²¹¹. Bu şekilde halk nazarında partiye olan sempatinin daha da artırılması, parti üzerindeki tekелci yaklaşımın, çeşitli dedikoduların ve hoşnutsuzlukların sona erdirilmesi düşünülmüştü.

1939'da Vali ve CHP İl Başkanı Fahri Özen Erzincan'dan başka bir ile tayin edildi. Bu tarihten sonra yeni vali ve parti başkanlığına Osman Nuri Tekeli getirildi. 1939'da parti teşkilatına kayıtlı üye sayısı 7201'e yükseldi. CHP İlçe Teşkilatlarının

²⁰⁷Erzincan CHP İl Başkanlığı görevini sürdürürken, 1936'da bu görevi bırakmak zorunda kalan Mustafa Asım Altınok, 10 Temmuz 1939'da CHP Genel Sekreterliği'ne başvurarak yeni oluşturulacak müfettişliklerden birine tayin olunmasını istemiştir. Ancak bu isteği CHP Nizamnamesi gereği müfettiş olunabilmesi için mebus olmak gerektiği şartından dolayı kabul edilmemiştir. Bkz. B.C.A. 490.01.646.142.1.78.

²⁰⁸Uyar, s. 175-178; Küçükkuşurlu, s. 40,41.

²⁰⁹Resmi Gazete, 5 Şubat 1947.

²¹⁰B.C.A. 490.01.646.142.14.

²¹¹B.C.A. 490.01.646.142.1.20,21.

bazıları teftiş edildi. Yönetim kurullarında iş bölümü kısmen yapılarak ilçelerdeki parti çalışmaları hakkında düzenli olarak rapor istendi. İl genelinde parti mensuplarından alınan yardım parasının tahsil oranı % 80 civarına çıktı²¹².

1939–1941 döneminde yeni yönetim anlayışı ile birlikte, parti teşkilatında önceki yıllara nazaran kısmi bir gelişme olduğu görülmektedir. Buna karşılık CHP Erzincan Bölgesi Müfettişi'nin 31.07.1941 tarihli raporunda, CHP İl Teşkilatı'nın parti prensiplerinin halka yayılması için yapmış olduğu çalışmanın çok zayıf olduğu belirtilmekteydi²¹³.

9 Eylül 1923 tarihinde kabul edilen *Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi*'ne göre; her yıl Ekim ayında ocak kongrelerinin yapılarak, bu kongrelerden seçilecek delegelerin Kasım ayında yapılacak olan bucak kongrelerine katılmaları öngörülmüştü. Bucak kongrelerinden seçilen delegelerin de Aralık ayındaki ilçe kongrelerine katılmaları, ilçe kongrelerinden seçilen delegelerin ise Ocak ayındaki il kongrelerine katılmaları ve bu kongreden seçilen üst delegelerin 23 Nisan'daki büyük kongreye katılmaları kararlaştırılmıştı²¹⁴.

Böylelikle her mahalle ve köy halkı ocak kongrelerinde kendi sıkıntılarını dile getirebilmekte ve seçtikleri delegeleri bucak kongrelerine gönderebilmekteydiler. Bucak kongrelerinde dile getirilen çeşitli sorunlar, öneriler ve dilekler önem durumuna göre önce ilçe kongrelerine sonra da il kongresine taşınır ve gerekli mercilere rapor edilirdi.

Tüm yurt genelinde olduğu gibi Erzincan'da da belirli bir silsileye göre kongrelerin yapıldığı söylenebilir. Erzincan'da yapılan kongrelere ancak 1942 yılında tesadüf edilebilmiştir. Bu tarihten önceki il, ilçe, bucak ve ocak kongrelerine ulaşılamamıştır. Nitekim 1939 depreminde birçok arşiv belgesi kaybolmuştur. Bu tarihe kadar Erzincan'da bir yerel gazetenin mevcut olmaması da dönemle ilgili bilgi kaynağını oldukça daraltmıştır. Nitekim ilin ilk yerel ve vilayet gazetesi olan *Yeni Erzincan*²¹⁵ yayın hayatına 26 Mart 1942 tarihinde başlamıştır. Bu tarihten sonra yeni

²¹²B.C.A. 490.01.646.142.1.80.

²¹³B.C.A. 490.01.1706.935.1.4.

²¹⁴*Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi*, 9 Eylül 1339 (1923), s. 9-14.

²¹⁵Yeni Erzincan Gazetesi yayın hayatına 26 Mart 1942 Perşembe günü haftalık olarak başladı. Gazetenin basım işleri İl Özel İdaresi tarafından yürütülmüş ve gazete Vilayet Matbaasında basılmıştır. B.C.A. 490.01.1706.935.1.21. *Yeni Erzincan*, 26 Mart 1942.

gazetelerin de yayın hayatına başlaması ile yerel kaynaklı bilgi ve belgelere daha rahat ulaşılmıştır.

Parti başkanlığının, 1940 yılına kadar atanan valiler tarafından yürütüldüğü bu tarihten sonra da seçilmiş kişilerin iş başına getirildiği görülmektedir. 1942 yılı il kongresi, 13 Aralık 1942 Pazar günü Erzincan Halkevi salonunda yapıldı. 14.00’de başlayan kongre saat 20.00’e kadar devam etmiş, çeşitli dilek ve raporların okunmasının ardından yeni idare heyeti seçilmişti²¹⁶. Yeni idare heyeti şu isimlerden oluşmaktaydı:

Başkan Emekli Albay Ziya Ağca, asıl üyeliklere; Emekli Yarbay Ziya Ulukök, Ziraatçı Rıza Altunok, Tüccar Vehbi Köksal, Ziraatçı İhsan Yeğin, Ziraatçı Mustafa Ağca, Ziraatçı Fevzi Ulusoy, yedek üyeliklere; Tüccar Dursun Malatyalıoğlu, Eczacı Şefik Atamer, Ziraatçı Turgut Nalcı, Ziraatçı Mahmut Nalcı, Emekli Yarbay Bekir Boz, Tüccar Hayrettin Akyol ve Tüccar Refik Kurtoğlu²¹⁷. 1943 CHP Büyük Kurultayı’na delege olarak Rıza Altunok seçildi²¹⁸.

İdare heyetine seçilenlerin Erzincan’ın en üst düzey emekli asker ya da tarım ve ticaretle uğraşan köklü ailelerden gelme kişilerden oluştuğu görülmektedir. Bu kişiler artık Erzincan’ın siyasi, sosyal ve ekonomik hayatına yön vermeye, toplumun her alanında belirleyici ve etkin bir şekilde söz sahibi olmaya başlayacaklardı. Parti yöneticilerinin Halkevi ve diğer kurumlarla olan yakın münasebeti bu durumu daha da belirginleşmesine yol açtı.

Cumhuriyet’in ilanından sonra CHP, kendisini destekleyici kültür kurumu olan Halkevlerini kurmuş ve çeşitli yardım kuruluşlarının yönetimlerine girmiştir. Kızılay, Yardım Sevenler, Çocuk Esirgeme, Türk Hava Kurumu gibi kurumların yöneticilerini seçmek, adeta siyasal bir nitelik kazanmıştır. Bunun yanında spor kulüplerinin statüleri düzenleyerek genel müdürlüğe bağlamış, öğrenci yurtları açmıştır. CHP’nin çeşitli meslek kuruluşlarıyla ilişki içerisine girmiş ve bunlar parti kurultaylarına delege göndermişlerdir²¹⁹.

²¹⁶*Yeni Erzincan*, 17 Birinci Kanun (Aralık) 1942.

²¹⁷B.C.A. 490.01.155.619.1.218.

²¹⁸B.C.A. 490.01.155.619.1.187.

²¹⁹Tarık Zafer Tunaya, *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1975, s. 493.

Bu bağlamda 1940'lı yıllarda Erzincan'da şubeleri açılan derneklerin²²⁰ CHP ile yakın bir ilişkisi vardı. Derneklerde faaliyet gösteren kişilerin aynı zamanda CHP İl veya İlçe Teşkilatları'nda ya da Halkevi'nde görev yapan kişiler ya da bunların akrabaları olduğu tespit edilmiştir. Bu durum CHP'nin il genelinde toplumun her türlü siyasi, sosyal ve kültürel kurumlarında ağırlığının olduğunu göstermektedir. Bu durum yeni Cumhuriyet rejiminin her alanda halka anlatılması ve belli bir otorite sağlanmasıyla ilgilidir.

07- 15 Ekim 1944 tarihinde tüm kazaların parti kongreleri tamamlanarak, 17.10.1944 tarihinde Semt Ocağı Kongresi yapıldı ve il kongresinin hazırlığına başlandı²²¹. İl Kongresi Halkevi'nde, 19.10.1944 Perşembe günü saat 14.00'de, Bölge Müfettişi Bitlis Mebusu Muhtar Ertan'ın başkanlığında toplandı. Kongreye başta Erzincan Valisi Dilaver Argun olmak üzere Malatya Mebusu Halet Sağıroğlu, Elazığ Mebusu Sabit Sağıroğlu, daire müdürleri ve partililer katıldılar²²². 27 kaza delegesinden 25'inin iştiraki ile vilayet idare heyeti seçilerek görev dağılımı şu şekilde yapıldı:

Başkan Ziya Ağca, Muhasip Abdurrahman Tüfekçioğlu, Kâtip Fevzi Ulusoy, Halkevi Başkanı Vehbi Köksal, Üyeler Dursun Malatyalıoğlu, Şefik Atamar ve Mustafa Ağca²²³.

İl teşkilatının seçiminden sonra ilçelerden sorumlu bir Kaza İdare Heyeti oluşturuldu. Buna göre Başkanlığa Mehmet Lütfi Boyacıoğlu, Muhasipliğe Kemal Erözkan, üyeliklere ise Nuri Karakullakçı, İbrahim Kaluk, Sedat Ataman, Bekir Baş ve Vehbi Sanalan seçildi²²⁴. Bu seçimin ardından 46 delegeden 38'inin katılımıyla Merkez İlçe Teşkilatı oluşturuldu. Merkez İlçe Teşkilatı'nın başkan ve üyeleri şu isimlerden kuruldu²²⁵: Başkan Bekir Boz, üyeler Sedat Ataman, Kemal Erözkan, İbrahim Kolak, Nuri Karakullukçu, Vehbi Sanalan ve Mehmet Lütfi Boyacı.

CHP Büyük Kurultayı için Celal Sağıroğlu, Mehmet Sadık Eti ve Şeref Erdem delege olarak seçildi. Tüm kongrelerde müzakereler ve seçimler belli bir disiplin içerisinde normal seyrinde devam etmiş ve arzu edilen şahıslar İdare Heyetlerine

²²⁰ 1940'lı yıllarda Erzincan ve ilçelerinde kurulmuş olan dernekler ile bunların başkan ve üyeleri hakkında Bkz. Ek 1.

²²¹ B.C.A. 490.01.647.149.1.53,54.

²²² *Yeni Erzincan*, 28 Birinci Teşrin (Ekim) 1944.

²²³ B.C.A. 490.01.647.149.1.89.

²²⁴ B.C.A. 490.01.647.149.1.89.

²²⁵ B.C.A. 490.01.647.149.1.53,54.

getirilmişti. Bu kongrelerin tamamına CHP Elazığ Bölgesi Müfettişi Bitlis Mebusu Muhtar Ertan katılmış ve kongreleri organize etmişti. İl kongresinde, ilçe kongrelerinde belirtilen dileklere temas edilmiş, bu dileklerin görüşülmesinde Vali ile ilgili resmi daire ve kurumların müdür ve başkanları da hazır bulunmuşlardı. Neticede mahallinden yapılacak işler ilgili makamlara bildirilerek, merkezden takip edilmesi gerekenler de aşağıdaki şekilde tespit edildi:

Eğitim İşleri: Kemaliye merkezde bir ortaokul, bu mümkün olamadığı takdirde bir orta sanat okulunun açılması istendi. Kemaliye’de, 5’i merkezde ve 11’i köylerde olmak üzere toplam 16 öğretmen kadrosunun açık bulunduğu, öğretmen açığının ders yılında doldurulması veya vekil öğretmenlerle²²⁶ bu açığın kapatılması dileğinde bulunuldu. Tercan’da atıl durumdaki eski yatılı ilkokul binasının onarılarak bir ortaokula veya ziraat okuluna ya da hastaneye dönüştürülmesi, bunların mümkün olmaması halinde bir askeri birlik emrine tahsis edilerek, yarım milyon lira değerinde olan bu binanın harabe halden kurtarılması gerektiği belirtildi.

Bayındırlık İşleri: Erzincan merkezine bağlı Norkah Köyü’nün sulama kanallarının temizletilmesi, Semizali Köyü’nden Karakilise merkezine kadar olan bataklık sahanın²²⁷ kurutulması, Cencige’de Fırat Suyunun su baskınına²²⁸ karşı yapılmış olan setlerin tamir edilmesi ve yenilerinin yaptırılması isteğinde bulunuldu.

Ulaşım İşleri: Trenlerin Kemaliye Bağıştaş istasyonunda daha fazla süre beklemelerinin temin edilerek, Kemah İstasyon binasının biraz daha genişletilmesi istendi. Tercan’ın Kargın durağı ile Çakşur durağının istasyon haline getirilmesi talep edildi. Karadığın mevkiinde bir durak kurularak, 11 köy halkının demiryolundan istifade etmesinin sağlanması dile getirildi.

²²⁶1944’de Erzincan’da vekil öğretmen bulmak son derece güç olduğundan dolayı büyük bir öğretmen açığı vardır.

²²⁷Erzincan’da tarımla ilgili en önemli mesele ovadaki bataklıkların kurutulması ve verimli sahaların sulanmasıydı. Bataklık araziler, tarımı olduğu gibi halkın sağlığı açısından da oldukça önemliydi. Çeşitli zamanlarda, ovayı doğudan batıya doğru kat edip ikiye ayıran Fırat Nehri, bahar aylarının gelmesi ile birlikte taşarak ortalama 5 bin hektarlık bir sahayı su altında bıraktığı gibi Fırat’ın sol ve sağ tarafındaki birçok araziye de bataklık haline getirmişti. Bataklık arazilerin oluşmasına büyük memba ve kaplıca suları da sebep olmaktaydı.

²²⁸Öteden beri Erzincan’da su baskınları ya da sel olayları, ilin iklim ve coğrafi konumuna paralel olarak değişik zaman dilimlerinde sürekli karşılaşılan başka bir doğal afet olayı olmuştur. Kışın biriken karların erimesi ve yükseklerle düşen yağmurdan sonra dağlardan çok miktarda gelen yağmur suları Fırat Nehri’nin taşmasına neden olmuş ve nehrin güzergâhında bulunan çok sayıda köy sular altında kalmıştır.

İktisadi İşler: Cimin Nahiyesi'nde yüzden fazla dokuma tezgâhı işçisine dokuma tezgâhı verilmesi dileğinde bulunuldu. Ayrıca Ergekan, Ermelik, Kığari, İhtik, Sötge, Terkiloh, Üskübürt, Tan, Dedek, Bırastik, Kamerik ve Mezrea köyleri halkına 20'şer adet halı dokuma tezgâhı ve ipliklerinin verilmesi talebinde bulunuldu. Kemaliye Dokumacılar Kooperatifi²²⁹ tarafından 929 tezgâh için iplik verilmekte olduğu belirtilerek, bunun haricinde 300 tezgâha daha iplik verilmesinin temin edilmesi istendi. T.C. Ziraat Bankası²³⁰ tarafından çiftçilere menkullerini ipotek karşılığı usulüne göre kredi verildiği, çiftçilerin büyük çoğunluğunun tapusu olmadığı için kredi alımında sıkıntı yaşanması dolayısıyla bu uygulamanın kaldırılması da istekler arasındaydı. Kemaliye ve Refahiye'de T.C. Ziraat Bankası şubelerinin açılması, bu mümkün olmadığı takdirde her iki kaza için bir şube açılması da talepler arasındaydı.

Tekel İşleri: Kemaliye halkına eskiden olduğu gibi Malatya tütünlerinden gönderilmesi talep edildi.

Orman İşleri: Halk büyük bir çoğunlu odun ihtiyacını Sansa ve Pülümür ormanlarından karşılamaktaydı. Ormanlardan ağaç kesimi yasaklandığı için halk meyve ağaçlarını kesmeye başlamıştı. Bu durumun önüne geçilmesi için tekrar belirli bir ölçüde ormanlardan ağaç kesimine izin verilmesi isteğinde bulunuldu.

Adalet İşleri: Kuruçay Nahiyesi'nde mevcut durumdaki nüfus memuru ile nahiye tahrirat kâtibinin (resmi yazı işleri görevlisi) ilave olarak, Sulh Hâkimi ile Tapu Memuru atanması ve böylece nahiyenin tam teşkilatlı bir hale getirilmesi istendi.

İaşe İşleri: Vilayet dâhilinde dağıtılan hububatın, üretici ve tüketicinin zarar etmemesi için vilayet dâhilindeki trenle dağıtılmasına müsaade edilmesi dileğinde bulunuldu²³¹.

²²⁹Haziran 1942'de 30 bin lira sermaye ile Kemaliye Dokumacılık Kooperatifi teşekkül ettirilmiş, Kemaliye Dokumacılık Kooperatif Şirketi Başkanlığına Mehmet Eti seçilmiştir. Diğer yandan imal edilen ürünlerin Erzincan'da toptan satılması amacıyla Erzincan'da bir mağaza kiralanmıştır. Daha sonra da bu kooperatif bünyesinde köylüye mahsus köy elbiselikleri imal edilerek ucuz fiyata köylülere satılmıştır. *Yeni Erzincan*, 9 Nisan 1942.

²³⁰Erzincan'da biri Erzincan'da diğeri de Kemaliye'de olmak üzere iki T.C. Ziraat Bankası Ajansı mevcuttur. Depremden sonra bankanın Erzincan'daki faaliyetlerinin kısmi bir kesintiye uğradığını söylemek mümkündür. Depremden sonra Erzincan köylüsüne en büyük desteği veren kurumların başında gelmişti. 1940'lı yıllarda banka bir müddet daha *Ajans* statüsü ile hizmet verdi. *Yeni Erzincan*, 14 Mart 1946.

²³¹B.C.A. 490.01.647.149.1.54-57.

Kongreye sunulan dileklerin ardından, şehir lokantasında parti tarafından misafirler ve delegeler şerefine 150 kişilik bir yemek verilmişti. Yemeğin ardından Erzincan ve Kemaliye Halkevlerinin müzik ve folklor ekipleri tarafından bir gösteri sergilenmişti²³².

CHP İl İdare Kurulu Başkanı Emekli Albay Ziya Ağca'nın, 14.02.1945 tarihli 1944 yılı çalışma raporuna göre, 1944 yılı partiye kayıtlı üye sayısı 10030²³³ kişidir. Üyelerden 89 kişi yüksek tahsil mezunu, 391 kişi lise mezunu, 1225 kişi ortaokul mezunu, 2948 kişi ilkokul mezunu veya okuryazar, 5377 kişi de okuryazar olmayanlardan oluşmaktadır. Üyelerin sadece 50'si kadındır. Parti üyelerinden alınan yardımın tahsil miktarı % 70 civarındadır. Raporda partinin teşkilat kademeleri ve bu kademelerde kayıtlı olan üye sayısı da ayrıntı bir şekilde verilmektedir. Buna göre 404 Köy Ocağı, 6 Mahalle Ocağı, 8 Semt Ocağı, 17 Resmi Nahiye, 11 İtibari Nahiye ve 6 kaza olmak üzere il genelindeki toplam teşkilat sayısı 452'dir²³⁴.

1945 yılı partinin ocak ve bucak kongreleri 6-13 Ekim 1945 tarihleri arasında yapıldı. Buna göre 06.10.1945 Cumartesi günü Kiy Bucağında, 07.10.1945 Pazar günü Cimin, Selepür, Nörkâh, Yalnızbağ, Hozunsu ve Esesi Bucaklarında, 08.10.1945 Pazartesi günü Cencige Bucağında, 10.10.1945 Çarşamba günü Çarşı Ocağında, 11.10.1945 Perşembe günü İstasyon Ocağında, 12.10.1945 Cuma günü Kızılay Ocağında ve 13.10.1945 Cumartesi günü de Taksim Ocağında yıllık kongreler düzenlendi²³⁵.

Bir hafta süren ocak ve kongrelerinin ardından 19.11.1945 Pazartesi günü il kongresi yapılarak geçen yılki idare heyeti tekrar seçildi²³⁶. İl teşkilatının yeniden güven almasından sonra Merkez İlçe Teşkilatı oluşturuldu. Merkez İlçe yönetiminde yeni isimler yer almamakla beraber yeni görev dağılımının olduğu görülmektedir. Buna göre Nuri Karakullakçı başkanlığa, Kemal Erözkan muhasipliğe, Bekir Baş, Vehbi Sanalan, Sedat Ataman, İbrahim Kaluk ve Hayrettin Akyol'da üyeliklere getirildiler²³⁷.

²³²Yeni Erzincan, 28 Birinci Teşrin (Ekim) 1944.

²³³ 1944'de CHP İl Teşkilatına kayıtlı olan üyeler ve üyelerin eğitim düzeyi için Bkz. Ek 2.

²³⁴B.C.A. 490.01.647.149.1.88.

²³⁵Yeni Erzincan, 4 Ekim 1945.

²³⁶B.C.A. 490.01.647.149.1.23.

²³⁷B.C.A. 490.01.647.149.1.23.

1945 yılı birinci altı aylık dönemde, partiye kayıtlı üye sayısı 10.589'dur. Partiye üye olanlardan yüksek tahsil mezunu 89, lise mezunu 391, ortaokul mezunu 1241, ilkokul veya okuryazar olanlar 3958 ve okuryazar olmayanlar ise 5610 kişidir. Üyelerin 72'si kadın 10517'si erkektir²³⁸. Yılsonu itibariyle partiye sadece 23 kişinin üye yapıldığı ve partiye üye sayısının toplamda 10612²³⁹'ye yükselebildiği görülmektedir. 1945'de parti üyelerinden alınan yardımın tahsil miktarı % 65 civarındadır. İl genelindeki parti teşkilatlarının sayısında herhangi bir değişiklik olmamıştır²⁴⁰.

1942-1945 döneminde partide bir hareketlilik ve yenilik göze çarpmaktadır. Özellikle önceki yıllara göre partiye üye olanların eğitilmiş oldukları ve şehirli üyelerin bir miktar artış gösterdiği görülmektedir. En dikkat çeken konu bu dönemde kadın üyelerin de partide yer almasıdır.

Parti başkanı sıfatıyla yaklaşık dört yıl görev yapan Ziya Ağca, 21 Temmuz 1946 Milletvekili seçimlerinde TBMM'nin VIII. Dönemine Erzincan Milletvekili olarak seçildiğinden, boş kalan İl Başkanlığı'na İdare Kurulu Üyelerinden Dursun Malatyalıoğlu getirildi. Malatyalıoğlu'ndan boşalan üyeliğe de yedek üyelerden Nuri Karakullukçu oy birliğiyle seçildi²⁴¹.

Erzincan'ın tüm ilçelerinin 1946 yılı ocak ve bucak kongreleri, 07.10.1946'da tamamlandı. Bu kongreler Erzincan Milletvekili Behçet Kemal Çağlar'ın başkanlığında gerçekleştirildi. Kongrelerde Merkez İlçe'ye ve diğer ilçelere bağlı delegeler, köy ve bucakları ile ilgili bazı sıkıntılarını dile getirerek başlıca ortak sorunlarını şu şekilde tespit etmişlerdi²⁴²:

Merkez İlçe'ye Bağlı Ocakların Dilekleri: Halkın ev yapmasını sağlayacak şekilde uzun vadeli kredi açabilecek bir banka şubesinin açılması talep edildi. Pavyonlarda²⁴³ meydana gelen karışıklığın ortadan kaldırılabilmesi için Kızılay'ın bu mahaldeki faaliyetlerini hızlandırması istendi. 1939 Erzincan Depremi için çıkarılmış olan 3908

²³⁸B.C.A. 490.01.647.149.1.21.

²³⁹1945'de CHP İl Teşkilatına kayıtlı olan üyeler ve üyelerin eğitim düzeyi için Bkz. Ek 3.

²⁴⁰B.C.A. 490.01.647.150.1.36-25.

²⁴¹*Yeni Erzincan*, 25 Temmuz 1946.

²⁴²*Yeni Erzincan*, 28 Ekim 1946.

²⁴³Açıktaki kalan vatandaşların geçici olarak sığınmalarını sağlamak üzere yapılmış baraka şeklindeki küçük meskenlere verilen ad. Halk tarafından depremden sonra muvakkat şehrin yer aldığı bölgeyi tanımlamak için "Pavyonlar" şeklinde adlandırılmıştır. Halk arasında telaffuz kolaylığından dolayı "Pavyon" şeklinde kullanılmasına rağmen orijinali "Pavillion" dır.

sayılı kanun yerine, sonradan deprem felaketine uğrayan yerler için çıkarılmış ve geniş hükümleri ihtiva eden kanuna Erzincan'ın da dâhil edilmesi, üzerinde durulan en önemli konudur. Bunun yanında yeni şehrin imarıyla ilgili bazı isteklerde de bulunuldu.

Diğer İlçelere Bağlı Ocakların Dilekleri: Erzincan Ovası'nda pancar, pamuk, tütün ve pirinç gibi tarım ürünlerinin devlet desteği ile deneme amaçlı olarak ekiminin gerçekleştirilmesi gündeme getirildi. Ağaç yetiştirmek için hükümetçe verilen kredilerin artırılarak, Hah Fidanlığı'ndan²⁴⁴ köylere daha fazla fidanlık verilmesi talep edildi. T.C. Ziraat Bankası tarafından kredinin²⁴⁵, köylünün ihtiyaçlarını tam ve zamanında karşılayacak bir biçimde ivedilikle ve daha fazla oranda verilmesi istendi. Erzincan'da görülen işsizliğe çözüm olacak bir sanayi kurumunun kurulması da istekler arasındaydı. Ayrıca 1939 depremi dolayısıyla, geçici olarak başka illere nakledilen Serumhane, Jandarma Okulu, Ziraat Okulu ve Askeri Ortaokulu'nun²⁴⁶ tekrar Erzincan'a getirilmesi de ortak dilekler arasındaydı.

Ocak, bucak ve ilçe kongrelerinin ardından, il kongresi 07.11.1946 Perşembe günü yapıldı. Kongreye CHP Erzurum Bölge Müfettişi Muzaffer Akpınar, Erzincan Milletvekili Behçet Kemal Çağlar, ilçelerden gelen delegeler ve çok sayıda partili katıldı. Yapılan seçimlerin ardından yeni il idare kurulu oluşturuldu. Başkanlığa Rıza Altunok, Muhasipliğe Fevzi Ulusoy, Kâtipliğe Dursun Malatyahoğlu, Halkevi Başkanlığına Rağıp Şefik Çalkavur üyeliklere ise, Vehbi Köksal, Bekir Baş, İhsan Yeğin ve Asım Bezirci seçildiler. Kongrede, CHP Büyük Kurultayı²⁴⁷ için Celal

²⁴⁴1930'lu yıllarda Hah Köyü'nde fidanlık müessesesinin kurulduğu, meyve ağaçlarının ıslah edilerek daha verimli bir hale getirilmeye çalışıldığı bilinmektedir. 1939 depremiyle Hah Köyü Fidanlık Müessesesi de büyük bir ölçüde zarar görmüştü. Müessese çalışanlarının oturduğu binalar kısmen yıkılmış, fidanlığın sulanması için tesis edilen su boruları patlamış ve neredeyse fidanlar kurumaya yüz tutmuştu. Depremden bir müddet sonra fidanlığın eski haline getirilmesi için çalışmalara başlandı. *Yeni Erzincan*, 26 Mart 1942.

²⁴⁵T.C. Ziraat Bankası Erzincan Ajansı, 1945 yılı itibarıyla Erzincan genelindeki köylüye 500.000 lira civarında kredi sağladı. Bu kredinin 205.395 lirası, 3.128 çiftçinin tohumluk ihtiyacını gidermek için, 244.605 lirası da 3.434 çiftçiye diğer ihtiyaçları için geri ödemeli olarak verilmişti. *Yeni Erzincan*, 14 Mart 1946.

²⁴⁶Daha önce Erzincan'da varlığını sürdüren Askeri Ortaokul, 1939 Depremi sonrası 1940'da lağvedilmiş ve ilerleyen dönemde Konya'ya nakledilmiştir. Okulun Erzincan'da tekrar açılması ancak 1955 yılında mümkün olmuştur. *Öz Demokrat*, 13 Ekim 1955.

²⁴⁷10 Mayıs 1946 tarihinde toplanan II. Olganüstü Kurultay'ı, CHP kurucularının yeni rejim karşısında durumlarını belirlemek üzere topladığı bir kongre olup, CHP'de demokratikleşme ve liberalleşme çabalarının olduğu görülmektedir. Ayrıca bu kurultayda, kabul edilen bir nizamname ile "Değişmez Genel Başkanlık" kaldırılmıştır. Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler (1859-1952)*, İstanbul 1952, s. 575.

Sağıroğlu, Şeref Erdem ve Rıza Altunok asıl delege olarak; Etem Kılıç, Dursun Malatyalıoğlu ve Refik Kurdoğlu da yedek delege olarak seçildiler²⁴⁸.

Kongre sonunda Merkez İlçe Teşkilatıda yeniden oluşturuldu. Partinin Merkez İlçe Başkanlığına Zeki Çağlı, muhasipliğine Rahmi Dünder, kâtipliğine Şefik Gürkan, üyeliklere ise Hayrettin Akyol, İsmail Tombul, Halilullah Bozali ve İbrahim Kaluk seçildiler²⁴⁹.

Erzincan Merkezi'nde bulunan mahalleler; Çarşı Mahallesi, Taksim Mahallesi, Kızılay Mahallesi ve İstasyon Mahallesi'dir. Erzincan Merkez İlçe, Cimin Bucağı, Esesi Bucağı, Yalnızbağ Bucağı, Cencige Bucağı, Hozunsu Bucağı, Selepür Bucağı, Nörkah Bucağı, Kiy Bucağı ve Başköy Bucağı olmak üzere 9 bucağa²⁵⁰ ayrılmıştı²⁵¹.

Erzincan Merkez İlçesi'ne bağlı Başköy Bucağı'nda 08.10.1946 tarihinde parti teşkilatı kuruldu. CHP Başköy Bucağı Başkanlığına Hüseyin Doğan, üyeliklerine ise İsmail Kaya, Ali Soydemir, Mürsel Uzunkaya ve Ragıp Çavuş seçildiler²⁵².

Parti Başkanı Rıza Altunok'un 12.02.1947 tarihli, 1946 yılı ikinci altı aylık çalışma raporuna göre, partinin üye sayısı 11506 kişidir. Üyelerin 91'i yüksel okul mezunu, 402'si lise mezunu, 1251'i ortaokul mezunu, 3288'i ilkökul mezunu ya da okuryazar, 6474'ü ise okuryazar olmayan şeklindedir. Partiye kayıtlı kadın üye sayısı ise 85'dir. Erzincan'da en çok okunan gazete ve dergiler Ulus, Ülkü, Cumhuriyet ve Tanin'dir. Parti üyelerinden alınan yardımın tahsil miktarının % 30'lara gerilediği görülmektedir. Rapora göre 377 Köy Ocağı, 4 Mahalle Ocağı, 0 Semt Ocağı, 17 Resmi Nahiye, 11 İtibari Nahiye ve 6 ilçe olmak üzere il genelindeki toplam teşkilat sayısı 415'dir²⁵³.

Çok partili hayata geçiş sürecinde, CHP'ye yapılan yardımlarda gözle görülür bir düşüş yaşanması ilgi çekicidir. Buna karşılık üye sayısı 917 kişi artış göstermiştir. Bu sayı DP'nin çıkış yakaladığı 1946 yılı için azımsanmayacak bir rakamdır. Ayrıca ocak

²⁴⁸B.C.A. 490.01.155.619.1.22-26.

²⁴⁹B.C.A. 490.01.647.150.1.22.

²⁵⁰Bucaklara bağlı ocak adları ve bu ocakların üye sayısı için Bkz. Ek 4.

²⁵¹B.C.A. 490.01.155.619.1.22,23.

²⁵²B.C.A. 490.01.155.619.2.19.

²⁵³B.C.A. 490.01.647.150.1.20,21.

sayısında da bir önceki yıla göre düşüş olduğu ve semt ocaklarının kapatıldığı görülmektedir.

DP'nin kurulması ve tüm yurttaki olduğu gibi Erzincan'da da teşkilatının kurulmasından sonra CHP'de yavaş yavaş çözümlerin olduğu ve teşkilatların güç kaybettiği gözlenmektedir. Bu durum 1946-1948 döneminde daha da belirginleşmeye başladı. Partinin yaşadığı sıkıntılar 1948 il kongresinde yetkili ağızlar tarafından da dile getirilmeye başlandı.

Erzincan Milletvekili Abdülhak Fırat, 1948 yılı itibarıyla Erzincan CHP İl Teşkilatı üyelerinin birbirleriyle uyumlarının ve bağlantılarının çok zayıf olduğunu belirtmektedir. Milletvekiline göre, CHP İl yöneticileri halk arasında ne olup bittiğinden bile haberdar değillerdi. Parti yöneticisi ve üyelerinin bu gibi olumsuz tutum ve davranışlarından dolayı, halk tarafından tanınan ve sevilen birçok kişinin CHP'den ayrıldığını ifade edilerek, 1946 yılı CHP İl İdare Heyeti üyesi dış hekimisi Asım Boyacı'nın istifa ederek DP'ye katıldığı örneği veriliyordu. Parti mensuplarının sürekli birbirleriyle uğraşmasından dolayı Erzincan'da DP'ye rahat bir ortam oluşturulduğu ve DP'nin bu sayede oy topladığı bildiriliyordu. Bu nedenlere bağlı olarak, merkez köylerin önemli bir kısmının DP'ye geçtiğini vurgulayan Fırat, *“yeni bir il kongresi ile hatır gönül bir tarafa bırakılarak, liyakatli ve birlik beraberliği sağlayıcı yeni yönetimin seçimini temin etmekte büyük yarar vardır”* demektedir²⁵⁴.

Fırat'ın da belirttiği gibi 1942-1948 döneminde CHP yöneticileri ve üyelerinin hep aynı kişiler üzerinde şekillendiği açık bir şekilde görülmektedir. Bu kişilerin her alanda etkin oldukları ve bu çerçevede partinin gelişmesi adına önemli bir çabalarının olmadığı ve işlerin alışlagelmiş bir şekilde yürütüldüğünü söylemek mümkündür.

Bu şartlar altında 1948 yılı CHP İl Kongresi, 02.04.1948 Cuma günü Erzincan Milletvekili Behçet Kemal Çağlar'ın başkanlığında ve Başbakan Hasan Saka, Erzincan Milletvekili Ziya Ağca, Erzincan Milletvekili Sabit Sağıroğlu ve Malatya Milletvekili Mehmet Sadık Eti'nin katılımlarıyla yapıldı²⁵⁵. Kongre İkinci Başkanlığına Celal Sağıroğlu, Kâtipliklerine de Tercan delegesi Şeref Erdem ile Refahiye delegesi Cemal

²⁵⁴B.C.A. 490.01.155.619.1.1.

²⁵⁵B.C.A. 490.01.155.620.1.26.

Işık seçildiler²⁵⁶. Kongre divan kurulunun seçiminden sonra dilek faslına geçildi ve şu konular üzerinde duruldu:

Bayındırlık İşleri: Devletin deprem felaketinde evsiz kalan Erzincanlılara, köyler dâhil olmak üzere, malzemeyi ucuza sağlamak ve faizsiz uzun vadeli borç vermek suretiyle ev yapmasına yardım etmesi istendi. Yeni şehrin elektrik, su ve kanalizasyon işlerinin doğrudan devlet eliyle çözülerek, çirkin bir görüntüye sebep olan pavyonların ıslah edilip yeni pavyon yapılması talep edildi. Depremden dolayı Erzincan'dan alınarak başka illere nakledilmiş olan askeri ortaokul, ziraat ve jandarma okulları ile serumhane gibi kuruluşların tekrar Erzincan'a iade edilmesi, erkek ve kız sanat okullarının açılabilmesi için bir an önce binalarının yapılması gündeme getirildi. Hammaddesinin Erzincan'dan sağlanacağı sanayi tesislerinin kurulması, pancar ve tütün ekimine izin verilmesi, susuzluk yüzünden boş kalan araziden fayda sağlanacak tedbirlerin alınması da talep edilen diğer konular arasındaydı. Ayrıca İliç'e hükümet konağı ve memur evlerinin yapılması da istenmişti.

Yol İşleri: Refahiye ve Kemah yolunun biran önce yapılabilmesi için bu yolların devlet yolu kapsamına alınması, Kemaliye- Çaltı yolunun acilen yapılması, Tercan-Erzincan yolundaki Cennet Oğlu Çeşmesi civarındaki tahrip olan yolun onarılması ve Kemaliye'nin bozulan yol duvarlarının yapılması talep edildi. Bunun yanında Merkez İlçe'deki Yalnızbağ, Cencige ve Hah yolları üzerindeki arklara büz konması da isteniyordu.

Köprü İşleri: İliç İlçesi'nin Armudan, Kuruçay ve Kuzkışla nahiyelerinin merkeze bağlantılarının kolaylaştırılması için Hasan Ova Köprüsü'nün, Tercan İlçesi'ndeki Tuzla Suyu üzerine, Germili Köyü önündeki dere üzerine ve Cencige'nin Mercan Deresi üzerine ve Kamerik'te köprü yapılması istendi. Mevcut köprülerden Bağıştaş Köprüsü, Kemaliye'nin Aşutka Köyü yanındaki köprünün, Kemah İlçesi'ndeki Sultan Melik Köprüsü'nün, Kemah- Refahiye arasındaki Manişger mevkiinde bulunan ahşap köprünün ve Kerer Köprüsü'nün tamir edilmesi dile getirildi.

İçme Suyu İşleri. Erzincan ve bağlı merkez köyleri ile Tercan, Kemaliye, Kemah ve İliç İlçelerinin içme sularının sağlıklı bir şekilde ulaştırılmasının sağlanması, suyu

²⁵⁶Yeni Erzincan, 8 Nisan 1948.

olamayan köylere çeşme yaptırılması arzu edilerek, İçişler Bakanlığı emrindeki fondan ilçelerin elektrik, su ve kanalizasyonu için yeterli miktarda ödenek ayrılması istendi.

Vakıf İşleri: Yeni Erzincan şehrinde bir cami inşa edilmesi, Tercan ve Kemah'ta bulunan camilerin tamir edilerek çatılarının yapılması, Tercan İlçesi'ndeki Mamahatun abidesinin onarılması ve korunması ve İliç'te yeni bir cami yapılması talep edildi. Ayrıca Hah Köyü'ndeki vakıf arazilerinin satılmasından dolayı köy imamının maaşının ödenemediği, bu nedenle maaşının tekrar vakıfça ödenmesi istendi.

Maden İşleri: İliç İstasyonuna 5 km. mesafede bulunan Çöpler Köyü civarındaki zengin demir madeninın işletilmesi gündeme getirildi.

Eğitim İşleri: Kemah, Refahiye, Tercan ve Kemaliye ilçelerine birer ortaokul, İliç ve Kemah ilçelerine de birer ilkokul açılması istendi. İlçe köylerinin kapalı okullarına öğretmen atanması, Tercan'da harabe durumdaki 60 odalı ilkokul binasının²⁵⁷ eğitime kazandırılması için 100 bin lira ile tamir edilmesi istekler arasındaydı.

Ziraat Bankası İle İlgili İşler: T.C. Ziraat Bankası'nın vermiş olduğu kredi tutarının yükseltilmesi, İliç İlçesi'ne bir T.C. Ziraat Bankası şubesinin açılması ve tohumuz çiftçiye banka yardımıyla tohum verilmesi talep edildi.

Orman İşleri: Halkın tapulu arazisinde yetiştirdiği ağaçların kesimine müsaade edilmesi, Cimin Bucağı halkının işleri için Pülümür ormanlarından, bedel karşılığı inşaata elverişli ağaç temin edilmesi istendi.

İdari Mülkiye İşleri: Cimin Bucağı'nın tam teşkilatlı bir nahiye haline getirilmesi, Tercan İlçesi'nin Mans Bucağı'na bağlı Kargın Köyü'nün bu bucaktan ayrılarak Tercan İlçesi'ne bağlanması, Sivas'ın Suşehri'ne bağlı Ağvanis Nahiyesi'nin Refahiye'ye bağlanması, Kemah'a uzak olan Terkiloh, Babu, Atma, Sinege, Hoçaç, Avşen ve Nezgep Köylerinin daha yakın olan İliç İlçesi'ne bağlanması ve son olarak Refahiye'ye hâkim ataması yapılması istekler arasındaydı.

Sağlık İşleri: Köylerde görülen hastalıklara karşı sağlık memurlarının daha ciddi bir şekilde mücadele etmeleri dile getirildi.

²⁵⁷Tercan'ın Erzurum'a bağlı bir ilçe olduğu dönemde, Erzurum Valiliği tarafından "Muhasebe-i Hususiye Bütçesi" (Mahalli Bütçe) ile Tercan'a bir yatılı ilkokul inşa edilmişti. Ancak bu bina sonraki yıllarda depremin de etkisiyle bakımsızlık yüzünden harabeye yüz tutmuş ve muhafaza edilmek için bir müddet Hükümet Binası olarak kullanılmıştır.

Ziraat İşleri: Refahiye İlçesi ile Tercan İlçesi Mans ve Karakulak Bucaklarına birer selektör makinesi kurulması talep edildi.

Halkevi Halkodaları İle İlgili İşler: Erzincan Halkevi'nin yeni binasının inşa edilmesi, Kemah, Tercan ve İliç ilçelerinde halkevi binalarının yapılması gündeme getirildi. Refahiye Halkodası'nın halkevine çevrilmesi, Esesi ve Kiy köylerinde yapılacak olan Halkodaları için Genel Sekreterlik'ten yardım sağlanması ve Tercan, İliç ve Refahiye Halkodalarına Genel Sekreterlik'ten birer radyo gönderilmesi gündeme getirilen diğer konulardı.

Ofis İşleri: Ofis İdaresi'nce Erzincan'ın en önemli mahsulü olan fasulyenin, değeri ölçüsünce ve zamanında alınması, Refahiye İlçesi'nde ve Tercan İlçe Merkezinde Ofis İdaresi tarafından birer şube açılması ve Tercan köylüsüne Ofis İdaresi'nden kredi karşılığında tohumluk temin edilmesi istekler arasındaydı.

Posta ve Telgraf İşleri: Tercan İlçesi'ne bağlı Mans ve Karakulak bucakları ile Erzincan'a bağlı Cimin ve Başköy bucaklarına birer posta gişesi açılması başlıca istekti.

Demir Yolları: Tercan İlçesi'nin Vican Köyü ile Kemah- Divriği demiryolu arasındaki Çakşur Köyü önünde trenin en az 1 dk. mola vermesi ve Tercan İstasyonu'ndaki demiryolu üzerinden, hayvanların Karasu'dan su içebilmesi için geçit verilmesi istendi.

İktisadi İşler: Cimin Bucağı'na ait Sümerbank mallarının dağıtımın il merkezindeki tüccarlar eliyle değil Cimin Bucağı'ndaki tüccarlar tarafından yapılması, fakir halka ve köylüye yarayacak bez, pazen, basma ve diril gibi Sümerbank mallarının ilçelere daha fazla ve ucuza gönderilmesi talepler arasındaydı²⁵⁸.

Özellikle Başbakanın hazır bulunduğu bir kongrede dilekler kısmında hemen hemen her konunun gündeme getirilmeye çalışıldığı dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu dilek ve temennilerden sonra tesadüfi olarak kongrede bulunan Başbakan Hasan Saka söz alarak şu konuşmayı yaptı: “*Erzincan İl Kongresi'nin önemli bir oturumunda güzel bir tesadüfle hazır bulunmaktan zevk ve şeref duydum. Hükümetin üzerinde ciddiyeyle durmaya karar verdiği birçok meselelerin Erzincan Halk Partilileri tarafından da dilek olarak tespit edildiğini görmekte isabetimizden dolayı memnun oldum. Makul ve müspet*

²⁵⁸B.C.A. 490.01.155.620.1.39-43.

dilekleriniz üzerinde ayrıca durmaya lüzum görmüyorum. Erzincan'a gelişim, bütün milletini dağlayan felakete geç kalmış da olsa mümkün olan çareleri bulmak içindir. İsteklerinizden birçoğunun şimdiden nazara alınmış olduğunu söyleyebilirim. Dileklerinizden gerçekleşmesi şimdilik mümkün olamayanlara temas etmeği de vazife bilirim. Mesela tütün ekime müsaade meselesi. Vaktiyle harp hali dolayısıyla bazı memleketlerin tütün yetiştirmekten geri kalışı bizi tütüncülüğe sevk etmiştir. Bu bir tahrik edici kazanç mevzuu olmuştur. Fakat vaziyet artık eskisi gibi değildir. Amerika'da şimdiden istihsal fazlası baş göstermiştir. Biz geçen seneden kalanlarla bu senenin fazlasını satmakta çok müşkülata karşılaşıcağa benziyoruz. Çok emek isteyen ve sonunda iklim icabı iyi yetişmeyen tütün satılmaz ve ziraatçısını mahva sürükler. Bu hususta haricin rağbetini kazanmış ve kazanmaya elverişli mahdut muntika tütünlerini ıslah ve ihraç işini tanzim etmeye yeltenmemiz lazım geliyor.

Mahalli idarelerin, belediyelerin hususi muhasebelerin yapabileceği dileklerinizin gerçekleşmesi şansı önümüzdeki yıllarda daha kuvvetlidir. Çünkü onların gelir kaynaklarını çoğaltacak tedbirleri ihtiva eden kanun tasarılarımız meclistedir. Dileklerinizin hepsi üzerinde dikkatle durulacağından emin olabilirsiniz."

Başbakan Hasan Saka, ayrıca Erzincan depremzedelerinin uzun vadeli faizsiz taksitlerle ev yaptırılacağını, yeni şehrin elektrik, su ve kanalizasyon işinin bizzat devlet tarafından yapılacağı vaadinde bulundu. Bunun yanında pavyon sakinlerinin ihtiyaçlarının biran önce karşılanacağını da belirtti. Erzincan'ın sulama işlerinin ve milli eğitim kadrolarının genişletilmesi işlerinin ehemmiyetine dikkat çekerek, bunların zamanla gerçekleşeceğini vurguladı. Başbakan bu dilek ve temennilerin, Erzincan'ın deprem felaketine uğraması dolayısıyla önemle üzerinde durulacağını ifade etti²⁵⁹.

Konuşmaların ardından il idare kurulunun asıl ve yedek üyelerinin seçimine geçilerek yeni il idare kurulu şu isimlerden oluşturuldu: Başkan Rıza Altunok, asıl üyeler; Dursun Malatyalıoğlu, Vehbi Sanalan, Vehbi Köksal, Rahmi Dünder, Rauf Bayındır, İhsan Hışır, Osman Erkal, Kadri Savaş yedek üyeler ise; Ali Bayraktar, Mesut Çelengil, Remzi Dünder, Fikri Ercan, Ahmet Özcan, Hakkı Altunok, Ragip Şefik Çalkavur, Mehmet Ayık ve Bekir Özcan idi²⁶⁰.

²⁵⁹B.C.A. 490.01.155.620.1.28-31.

²⁶⁰B.C.A. 490.01.155.620.1.32-33.

CHP Büyük Kurultayı içinde 5 asıl ve 5 yedek üyeseçilerek şu isimler tespit edildi: Aslı üyeliklere; Şeref Erdem, Cemal Işık, Celal Sağıroğlu, Etem Kılıç, Rıfat Şahsuvaroğlu yedek üyeliklere ise Tefvik Baykara, Yahya Yıldırım, Yusuf Şahin, Ahmet Zobi, Halil Gülşen seçildiler²⁶¹.

1949 yılı Erzincan CHP İlçe Merkez Kongresi 09.11.1949 Çarşamba günü yapılarak, CHP İlçe Merkez Başkanlığına Emekli Yusuf Baysal seçildi²⁶². İl kongresi ise 13.11.1949 Pazar günü yapılmış il idare kurulu şu isimler seçilmişti: Başkanlığa Mütcahhit Rıza Altunok, asıl üyeliklere; Emekli Banka Müdürü Mustafa Bilkan, Emekli Binbaşı Osman Erkal, Saatçi Zeki Çağlı, Mütcahhit Sedat Ataman, Mütcahhit Vehbi Sanalan, Çiftçi Halil Gülşen, Çiftçi Mehmet Kaya, Çiftçi Hüseyin Aksu yedek üyeliklere; Fabrika Kâtibi Mehmet Ayık, Tüccar Fikri Ercan, Mütcahhit Sebahattin Kolat, Tüccar Kadir Özarıslan, Kitapçı Ragıp Şefik Çalkavur, Çiftçi Kazım Başköy, Tüccar Mesut Çelengil, Mütcahhit İhsan Hışır ve Tüccar Arif Özarıslan²⁶³.

İl idare kurulunun belirlenmesinin ardından dilekler faslına geçildi. Kongrede gündeme getirilen dilekler şunlardı: Fırat Köprüsü'nün tamir edilmesi, köylü elindeki fasulyenin ofis tarafından alınması, Tercan'ın Vican Köyü'ne istasyon açılması, Tercan'daki okul binasının onarılması, Tercan'da hükümet konağının yapılması, Başköy Bucağı'nda bir nüfus memurluğunun ihdas edilmesi, halkın ulaşımını hala kayıkla sağladığı Başvartanık Bucağı'nda köprü yapılması, Kemaliye- Çaltı yolunun açılması, Orman Kanunu ile Toprak Kanunu uygulamalarının takip edilmesi idi²⁶⁴.

CHP İl Teşkilatı, 1950 yılındaki il, ilçe, bucak ve ocak kongreleri 15 Ekim- 15 Kasım tarihleri arasında yapıldı. Buna göre Erzincan CHP İlçe Merkez Kongresi 18 Kasım 1950 Cumartesi günü, Erzincan CHP İl Kongresi ise 25 Kasım 1950 Cumartesi günü gerçekleştirildi²⁶⁵.

Ancak 14 Mayıs 1950 genel seçiminin ardından CHP İl Teşkilatı çalkalanmaya başlamış, il ve merkez ilçe teşkilatlarında bazı bölünmeler olmuştu. Bu bölünmelerden rahatsız olan il teşkilatı, üyelerin büyük çoğunluğunun isteğiyle, teşkilatlarını yeniden

²⁶¹B.C.A. 490.01.155.620.1.33.

²⁶²B.C.A. 490.01.155.620.1.6.

²⁶³B.C.A. 490.01.155.620.1.7.

²⁶⁴B.C.A. 490.01.155.620.1.15.

²⁶⁵B.C.A. 490.01.155.620.1.3.

yapılandırma yoluna gitti. Böylece partiye bağlı, Erzincan'ın itimat ve sevgisini kazanmış yeni isimlerle parti teşkilatının güçlendirilmesi amaçlandı.

Bu amaçla, CHP Genel Merkezi'nin izin ve onayı alınarak, 15 Aralık 1950 Cuma günü yapılan toplantıda yeni CHP Erzincan İl ve Merkez İlçe Teşkilatları şu isimlerden oluşturuldu: Başkan Eski Milletvekili Rauf Bayındır, üyeler; Eski CHP İl Başkanı Rıza Altunok, Eski Belediye Başkanı Naci Gürkan, Eski İlçe Kaymakamı ve Avukat Mustafa Yıldırım, Avukat Kemal Sağıroğlu, Tüccar Muammer Malatyalıoğlu, Çiftçi Halil Gülşen, Tüccar Sebahattin Kolat, Eski Merkez İlçe Kurulu Üyesi Abdurrahman Tüfekçioğlu, Tüccar Zeki Çağlı. Merkez İlçe Teşkilatı; Başkan Çiftçi Sedat Ataman, üyeler; Kitapçı Ragıp Şefik Çalkavur, Eski Merkez İlçe Kurulu Başkanı Yusuf Evliyaoğlu, Çiftçi Kazım Başköy, Garaj Sahibi Muhlis Potur, Un Fabrikası Kâtibi Mehmet Ayık, Tüccar Kadir Özarslan, Çiftçi Salih Akkoyunlu, Çiftçi Dursun Ünal²⁶⁶.

1951'de ki il kongresi 30 Haziran 1951 Cumartesi günü saat 10.00'da Halkevi Salonunda yapıldı. CHP İl Başkanlığına yeniden Rauf Bayındır seçildi. İl idare heyetinde herhangi bir değişiklik olmadığı görülmektedir²⁶⁷.

1953 yılında CHP'nin kuruluşunun otuzuncu yıl dönümü Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi Erzincan'da da kutlandı. Parti binasındaki salonda yapılan kutlamalara CHP İl İdare Heyeti, İlçe İdare Heyetleri ve partililer katıldılar. CHP'nin kuruluşu ve memlekete yaptığı hizmetleri konu alan konuşmalardan sonra, son konuşmayı CHP İl Başkanı yapmış ve tören sona ermişti²⁶⁸.

CHP İl Teşkilatı zaman zaman bazı bucak ve ocak teşkilatlarını gezerek halkın partiye olan tutumlarını gözlemlemeye çalışmıştı. Örneğin Eylül 1953'de CHP İl Başkanı Rauf Bayındır, CHP İl İdare Heyeti Üyesi Ragıp Şefik Çalkavur, CHP Merkez İlçe Başkanı Avukat Adil Sağıroğlu Başköy ve Esesi Bucak teşkilatlarını ziyaret ederek temaslarda bulunmuşlardı²⁶⁹.

CHP Esesi Ocak ve Bucak Kongresi, 11 Ekim 1953 Pazar günü yapıldı. Kongreye CHP İl Başkanı Rauf Bayındır, CHP Merkez İlçe Başkanı Adil Sağıroğlu, CHP Germili Bucak Başkanı Süleyman Aslan ve çok sayıda delege ile vatandaş katıldı. Kongreden

²⁶⁶Yeni Erzincan, 11 Ocak 1951.

²⁶⁷Yeni Erzincan, 5 Temmuz 1951.

²⁶⁸Halkın Sesi, 11 Eylül 1953.

²⁶⁹Halkın Sesi, 12 Eylül 1953.

önce partiye yeni üye kayıtları yapılarak, ocak ve bucak idare heyetlerinin seçimine geçildi. Buna göre CHP Esesi Ocak İdare Heyeti şu isimlerden oluştu: Başkan Halis Tanyızdızı, üyeler Mustafa Türk ve Yusuf Uçar²⁷⁰. CHP Esesi Bucak İdare Heyeti ise şu şekildedir: Başkan Yaşar Güzel, üyeler Mehmet Aksaray ve Şerif Aksaray²⁷¹.

1954'de CHP İl Kongresi, 23 Mart 1954 Salı günü yapıldı ve önceki il idare heyeti tekrar seçildi²⁷². Erik Jan Zürcher, CHP'nin 1950-1954 yılları arasında parti içinde yaşanan çalkantı ve çatışmalar nedeniyle, muhalefet partisi olarak tutarlı politikalar izleyemediğinden bahsetmektedir. Yenilgisinden sonraki ilk birkaç yıl içinde, CHP'nin sunacağı siyasal seçeneklerinin olmadığını vurgulamaktadır. CHP, 1951 ve 1953'teki kongrelerinde, kendi ideolojik karışıklığını yenmeye ve Kemalist geleneklerini vurgulamak suretiyle geleneksel taraftarlarıyla birlikte itibarını düzeltmeye karar verdiğini belirtmektedir²⁷³.

Tüm yurt genelinde sıkıntılı bir döneme giren CHP'nin Erzincan'da da durumu aynıydı. Gerçi ilin ileri gelen önemli kişileri ile parti teşkilatı güçlendirilmek istenmiş ancak söylenecek yeni şeyler bulunamamış ve DP rüzgârı karşısında fazla bir varlık gösterilememişti. Bu durum Erzincan'da çok kısa sürecek, 1957 yılında parti çeşitli nedenlerle tekrar atağa kalkacaktı.

1957 yılı CHP İl Kongresi, 10 Haziran 1957 Pazartesi günü saat 10.00'da Bezirci Sineması'nda yapıldı. Kongrede hazır bulunan eski Başbakanlardan M. Şemsettin Günaltay yapmış olduğu konuşmada, iktidar partisinin icraatlarını eleştirerek bütün muhalefet partilerinin birleşmesi gerektiğini ifade etmişti. Aksi takdirde DP'nin seçimleri kazandığı sürece diğer partilerin yalancı şahitlik yapmış olacaklarını belirtmişti²⁷⁴.

1957 il kongresinde mevcut olan il idare heyeti yeniden güven tazeledi. 1957 yılında CHP İl başkanı Rauf Bayındır, milletvekilliği seçimlerinde aday olarak milletvekili seçildi. Bu tarihten 1960 yılına kadar il idare heyetinde başkan dışında bir değişiklik olmadı.

²⁷⁰ *Halkın Sesi*, 1 Ekim 1953.

²⁷¹ *Halkın Sesi*, 1 Ekim 1953.

²⁷² *Yeşil Eğin*, 22 Mart 1954.

²⁷³ Erik Jan Zürcher, *Moderleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 323.

²⁷⁴ *Öz Erzincan*, 11 Haziran 1957.

2.1.2. CHP İlçe Teşkilatları

2.1.2.1. CHP Kemah Teşkilatı

CHP Kemah İlçe Teşkilatı'nın tam olarak ne zaman kurulduğuna dair kesin bir bilgileye sahip değiliz. Ancak Kemah'ın köklü bir tarihi geçmişi olması ve Erzincan'ın en önemli ilçesi olması gibi sebeplerden ötürü ilçe teşkilatının 1930'lu yılların başında kurulduğu söylenebilir. Nitekim Kemah Halkevi'nin 1935 yılında açılmış olması bu tezi destekler niteliktedir.

CHP Kemah İlçe Teşkilatı ile ilgili bilgilere ancak 1937 yılında rastlanmaktadır. 1937'de Kemah'ta partiye kayıtlı 530 üye bulunmaktaydı²⁷⁵. CHP Erzincan Bölgesi Müfettişi Balıkesir Mebusu Muzaffer Akpınar'ın raporlarında ilçe teşkilatı hakkında bilgilere yer verilmişti. Bölge Müfettişi'nin 28.12.1939 tarihli raporuna göre, Kemah parti teşkilatı 1939'da biraz hareketli ve kısımda heyecanlı bir yapıya sahipti. 1939'da ilçenin parti başkanı Emekli Yüzbaşı Niyazi Pasin'di. Kemah'ta partiye kayıtlı 960 üye vardı ve üyelerden % 80 nispetinde aidat toplanmıştı²⁷⁶.

Bölge Müfettişi'nin 31.07.1941 tarihli raporunda ise, Kemah CHP Teşkilatı'nın parti prensiplerini halka yaymak amacıyla hiçbir faaliyetinin olmadığı belirtilmektedir. Raporda, parti rejimine aykırı ya da muhalif bir tutum içerisinde olan en ufak bir hareket olmadığı ve halkının naif ve kanunlara saygılı olduğu bildirilmekteydi. Buna karşılık Kemah İlçesi'ne bağlı nahiye ve köylerde Kürt nüfusunun olduğu vurgulanarak, halkın iç yüzünün tam olarak bilinmemesinden dolayı samimiyetlerine de güvenilemeyeceği ifade edilmişti²⁷⁷.

1943 yılına kadar partinin başkanlığını yürüten Niyazi Pasin²⁷⁸, hem Erzincan CHP İl Teşkilatı'nda hem de Kemah İlçe Teşkilatı'nda iki görevi aynı anda yürütüyor

²⁷⁵B.C.A. 490.01.646.142.1.92-96.

²⁷⁶B.C.A. 490.01.646.142.1.21.

²⁷⁷B.C.A. 490.01.1706.935.1.5.

²⁷⁸Niyazi Pasin'in görevinden el çektirilmesinin asıl sebebi, Milli Mücadele döneminde Giresun Nokta Komutanlığı'nda görev yaptığı sırada yolsuzluk suçundan dolayı Samsun Divan-ı Harbinde yargılanarak mahkûmiyet almasıdır. Niyazi Pasin, altı ay hapis ve devlet memurluğu görevinden men edilerek yüzbaşılıktan emekliye ayrılmıştır. Bu durum Niyazi Pasin ile ilgili şikâyetlere neden olmuştur. Niyazi Pasin ise savunma dilekçesinde, şimdiye kadar hakkında hiçbir şikâyet olmadığını belirterek hakkında ileri sürülen şikâyetlerin asıl sebebinin Varlık Vergisi Kemah Komisyonu'nda görev yaptığı sırada bazı kişilerden vergi alınmasını sağlamaktan kaynaklandığını ifade etmiştir. B.C.A. 490.01.155.619.1.130, 141, 155, 157.

olmasından dolayı, Kemah İlçe Başkanlığı görevinden el çektilirildi. İlçenin parti başkanlığına bir süreliğine Hulusi Selçuk getirildi²⁷⁹.

Hulusi Selçuk'un ardından parti başkanlığına tüccar Tefik Baykara seçildi. 1944 ilçe kongresine kadar bu görevini sürdüren Baykara, kongre de tekrar başkanlığa seçildi²⁸⁰. 11.10.1944 yılında yapılan ilçe kongresinde seçilen parti idare kurulu şu şekilde oluşturuldu: Başkan Tefik Baykara, Muhasip Casin Erdem, Halkevi Reisi Celal Sağıroğlu, üyeler Halit Yılmaz ve Ali Işıldar²⁸¹.

1945 yılında parti teşkilatına yeni üyelerin eklendiği ve Halkevi Başkanının değıştiği görölmektedir. Buna göre Halit Yılmaz üyelikten ayrılarak, Mustafa Tan, Salih Yılmaz ve Cemal Yılmaz üyeliklere getirildi. Kemah Halkevi Başkanlığına ise Cemalettin Hiçsönmez seçildi²⁸².

1946'da Kemah parti teşkilatına bağı ocaklarda kayıtlı toplam 981 üye mevcuttu²⁸³. 1939-1946 döneminde üye sayısındaki artış sadece 20 kişidir. Bu durum ilçenin sosyo- ekonomik ve demografik yapısı ile ilgilidir. Sözü edilen dönemde ilçeden ekonomik nedenlere bağı olarak il merkezi ve diğ er illere yoğun bir göç yaşanmıştır. İlçede mevcut nüfus ise genellikle hayvancılık ve tarım sektöründe geçimlerini sağladıkları için parti faaliyetlerine kayıtsız kalmışlar ve geçim telaşına düşmüşlerdir.

1946 yılı CHP Kemah İlçe Kongresi 25.10.1946 Cuma günü yapıldı²⁸⁴. Kongre neticesinde ilçe idare heyeti şu şekilde oluştu: Başkan Tefik Baykara, Muhasip Casin Erdem, Kâtip Ali Işıldar, Halkevi Başkanı Mustafa Tan, üyeler; Salih Yılmaz, Ali Uslu ve Cemal Yılmaz. CHP Kemah İlçe Genel Meclis üyeliğine ise Hakkı Saraçoğlu seçildi²⁸⁵.

1947 yılı partinin ilçe kongresi Celal Sağıroğlu başkanlığında yapıldı. İdare heyeti 7 asıl üye ve 7 yedek üye olmak üzere şekillendi. Kongre sonucu oluşturulan yeni idare heyeti şu isimlerden oluştu: Başkan Tefik Baykara, üyeler; Ali Işıldar, Lütfi Aras, Salih Yılmaz, Bayram İter, Cemal Yılmaz, Halil İplikçi, yedek üyeler; Rıza Baykara,

²⁷⁹B.C.A. 490.01.155.619.1.130.

²⁸⁰B.C.A. 490.01.155.619.1.117.

²⁸¹B.C.A. 490.01.647.149.1.52.

²⁸²B.C.A. 490.01.647.150.1.36-5.

²⁸³B.C.A. 490.01.647.150.1.36-5. 1946 yılı parti teşkilatına bağı ocak adları ve ocaklarda kayıtlı olan üye sayıları için Bkz. Ek 6.

²⁸⁴B.C.A. 490.01.155.620.1.63.

²⁸⁵B.C.A. 490.01.647.150.1.25.

Remzi Yılmaz, Şaban Gültaş, Kazım Erdem, Tevfik Pasin, Niyazi Coşkunfırat ve İbrahim Benice. Kemah ilçe kongresinde, il kongresine gidecek olan delegeler belirlenerek Celal Sağıroğlu, Tevfik Baykara, Lütfi Aras ve Ruhi Baykal asıl delege; Ali İşıldar, Salih Yılmaz ve Bayram İlter ise yedek delege olarak seçildiler²⁸⁶.

1949 yılına kadar aynı idare heyeti partideki görevlerine devam etti. 1949 yılı CHP Kemah İlçe Kongresi, 27.10.1949 Perşembe günü yapıldı. Kongre sonucunda İlçe Başkanlığına Çiftçi Celal Sağıroğlu seçildi. Başkan dışında idare heyetinde bir değişiklik olmadı²⁸⁷.

1950 yılı CHP Kemah İlçe Kongresi, 21 Kasım 1950 Salı günü yapıldı ve önceki idare heyeti tekrar seçildi²⁸⁸. Partinin 1960 yılına kadar süreçte birkaç değişiklik ile aynı idare kuruluyla devam ettiği görülmektedir.

2.1.2.2. CHP İliç Teşkilatı

1939 yılında Kuruçay'ın kaza statüsü lağvedilerek, İliç'te yeni bir kaza kuruldu. İliç parti kongresi, Kuruçay Kazası'nın buraya nakledilmesi ile ilk defa 1939'da yapıldı²⁸⁹. Kuruçay Kazası'nın 1937'de 617 kayıtlı üyesi bulunmaktaydı. Kazanın ve dolayısıyla parti teşkilatının lağvedilmesi ile kayıtlı üyeler İliç parti teşkilatına kaydırıldı. Ancak buna rağmen İliç'te henüz tam anlamıyla bir parti teşkilatından söz etmek mümkün değildir.

CHP Erzincan Bölgesi Müfettişi 31.07.1941 tarihli raporuna göre, İliç parti teşkilatının başkanı İhsan Kaya idi. Bölge Müfettişi, ilçedeki teşkilatın parti prensiplerinin halka yayılması adına çalışma kabiliyetinin olmadığını belirtmekte, İliç'te rejime karşı gizli veya açık herhangi bir kişi ya da topluluğun olmadığını vurgulamaktadır²⁹⁰.

İliç parti başkanı İhsan Kaya, bu görevini 1943 yılına kadar sürdürdü. 1943 yılında ise ilçenin parti başkanlığını Tüccar ve Belediye Başkanı Ahmet Zobi devraldı²⁹¹. Ahmet Zobi'nin başkanlığında İliç parti teşkilatı 1944 kongresine gitti. 09.10.1944 yılında yapılan İliç CHP ilçe kongresinde yeni idare heyeti seçildi.

²⁸⁶B.C.A. 490.01.155.620.1.54.

²⁸⁷B.C.A. 490.01/155/620/1/6.

²⁸⁸B.C.A. 490.01/155/620/1/3.

²⁸⁹B.C.A. 490.01/646/142/1/21.

²⁹⁰B.C.A. 490.01/1706/935/1/5.

²⁹¹B.C.A. 490.01/155/619/1/117.

Kongrede seçilen yeni parti idare heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Ahmet Zobi, Muhasip İhsan Kaya, Kâtip İbrahim Tiryaki, üyeler Hamit Cebeci ve Hüsnü Bayram²⁹².

1945’de İliç parti teşkilatında herhangi bir değişiklik olmadığı görülmekle birlikte yalnızca iki yeni üye daha seçildi. Yeni üyeliğe seçilenler ise Rıfat Şahsuvaroğlu ve Ali Sarıkaya’dır²⁹³.

İliç İlçesi 4 bucağa ayrılmış olup bu bucaklar, İliç Merkez Bucağı, Kuruçay Bucağı, Kuzkışla Bucağı ve Armudan Bucağı’dır. 1946 yılında İliç parti teşkilatının toplam 853 kayıtlı üyesi vardı²⁹⁴. Kuruçay Kazası’nın lağvedilmeden önceki partiye kayıtlı üye sayısının 617 olduğu düşünülürse yedi yıl zarfında partiye kayıtlı üye sayısında pek bir artış olmadığı söylenebilir.

1946 yılı CHP ilçe kongresi 23.10.1946 Çarşamba günü yapıldı²⁹⁵. Kongre neticesinde ilçe idare heyeti şu şekilde oluştu: Başkan Ahmet Zobi, Muhasip Rıfat Şahsuvaroğlu, Kâtip Osman Aydın, Halkodası Başkanı Mehmet Karadayı, üyeler; Ali Sarıkaya, Nuri Tiryaki, Hasan Cebeci. CHP İliç İlçe Genel Meclis Üyeliğine Rıfat Şahsuvaroğlu seçildi²⁹⁶.

1947 yılı ilçe kongresi İbrahim Tiryaki başkanlığında 09.11.1947 tarihinde yapıldı. Kongre sonucu oluşturulan yeni idare heyeti şu şekilde oluştu: Başkan Ahmet Zobi, üyeler; Rıfat Şahsuvaroğlu, Osman Aydın, Mehmet Karadayı, Hüsnü Bayram, Nuri Tiryaki, Hasan Cebeci, Zeki Kaya yedek üyeler; İlyas Türker, Cemal Erdağ ve Cemil Esmer. İl kongresine gidecek olan delegeliklere ise Ahmet Zobi, Rıfat Şahsuvaroğlu, Nuri Tiryaki ve İhsan Kaya, yedek delegeliklere de Hasan Cebeci ve Hüsnü Bayram seçildiler²⁹⁷.

1949 yılı İliç parti kongresi, 28.10.1949 Cuma günü yapıldı ve Ahmet Zobi yeniden seçildi²⁹⁸. 20 Kasım 1950 Pazartesi günü yapılan 1950 İliç kongresinde aynı mevcut isimlerin tekrar seçildiği görülmektedir²⁹⁹.

²⁹²B.C.A. 490.01/647/149/1/52.

²⁹³B.C.A. 490.01.647.150.1.36–5.

²⁹⁴B.C.A. 490.01.155.619.1.20. 1946 yılı İliç İlçesi’ne bağlı ocak adları ve ocaklarda kayıtlı üye sayısı için Bkz. Ek 7.

²⁹⁵B.C.A. 490.01.155.620.1.63.

²⁹⁶B.C.A. 490.01.647.150.1.23.

²⁹⁷B.C.A. 490.01.155.620.1.52.

²⁹⁸B.C.A. 490.01.155.620.1.6.

²⁹⁹B.C.A. 490.01.155.620.1.3.

CHP İliç İlçesi Kuruçay Bucak Kongresi, 15 Aralık 1953 Salı günü saat 13.00'de yapıldı. Kongre CHP İliç İlçe İdare Heyeti Üyesi Remzi Yılmaz'ın katılımıyla gerçekleşti. Kongre CHP Kuruçay Bucak Başkanı Hamdi Aydın'ın açılış konuşmasıyla başladı ve kongre divan heyetinin seçimine geçildi. Kongre Başkanlığına Remzi Yılmaz, Kâtipliklere Pöske Köyü delegeşi Ahmet Cengiz ile Recep Çimen seçildi. Saygı duruşunun ardından bir yıllık faaliyet raporu okunarak kabul edildi. Kongreye katılan 48 delege ile Bucak İdare Heyeti seçimine geçildi. Seçimler sonucunda yeni CHP Kuruçay Bucak İdare Heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Hamdi Aydın, İkinci Başkan Hacı Ahmet Yılmaz, üyeler Hüsnü Aykaç, Nazım Şahbaz, Yusuf Cengiz, Kenan Ertuğrul ve Ebubekir Şahbaz. Daha sonra İlçe kongresine katılacak üst delege seçimine geçildi ve şu isimler seçildi: Hacı Ahmet Yılmaz, Timur Özay, Ahmet Cengiz, İlyas Ertuğrul, Mustafa Mut, Mustafa Sökmen, Aşur Rıza³⁰⁰. İliç parti teşkilatının 1950-1960 dönemine ait herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

2.1.2.3. CHP Tercan Teşkilatı

1936'da yapılan idari değişiklik sonrasında Erzurum'a bağlı olan Tercan, bu ilden alınarak Erzincan'a bağlandı. Yapılan idari değişiklik sonucunda ilçenin parti teşkilatlanmasında sıkıntılar yaşandı. 1939 yılına kadar ilçede mevcut durumdaki parti teşkilatının kâğıt üzerinde kaldığı ve ciddi bir faaliyet içerisinde bulunmadığını söylemek yanlış olmaz. Nitekim 1939' a kadar parti teşkilatının ya da parti kongresinin emaresi dahi görülmemektedir.

Tercan parti teşkilatının bu olumsuz durumu dönemin CHP Erzincan Bölge Müfettişinin raporlarında da görmek mümkündür. Bölge Müfettişinin 28.12.1939 tarihli ve 32200 sayılı raporuna göre, Tercan'da bir parti teşkilatından söz etmek mümkün değildi. Tercan Teşkilatı'nın başkan ve idare heyeti tam olarak konuya vakıf olmadığı gibi herhangi bir faaliyeti de yoktu. Bu nedenle Bölge Müfettişi Muzaffer Akpınar, Tercan CHP Teşkilatını yeniden yapılandırarak mevcut idare heyetini fes etti. Bölge Müfettişi ilçeyi altı nahiyeye ayırarak, her bir nahiye de yeterli miktarda köy verip ocak teşkilatlarını kurdu. Her bir nahiye idare heyetini oluşturarak ilçe kongresini yaptı. Kongre, partiye ait bir yerin olmaması dolayısıyla belediye de tertiplendi. Tercan'da ilk defa bir kongrenin yapıldığını gören halkın, şaşkınlığını gizleyemediğini

³⁰⁰ *Halkın Sesi*, 28 Aralık 1953.

ifade eden Bölge Müfettişi' ne göre, kongre çok hareketli ve verimli geçmişti³⁰¹. Kongre sonucunda Tercan CHP İlçe Başkanlığına Muharrem Işık seçildi³⁰².

Parti teşkilatının yeniden bir düzene sokulma çabalarının yetersiz kaldığı, tam anlamıyla bir teşkilat görüntüsü vermediği anlaşılmaktadır. Nitekim Bölge Müfettişinin 31.07.1941 tarihli raporunda, Tercan ilçe teşkilatının parti prensiplerini halka yaymak amacıyla yaptıkları çalışmaların çok zayıf olduğu ifade edilmektedir. Raporda Tercan İlçesi'nin bazı nahiyeleri ile birçok köyünün Kürt kökenli olduğu belirtilmekteydi. Bu bölgeden "*Dersim İsyanına*" katılanlar olmuş ve bunların bir kısmı "*Dersim Harekâtı*" neticesinde etkisiz hale getirilmiş, zararlı görülenlerin bir kısmı da batıya sürülmüşlerdi. Dolayısıyla bölgede hala şüpheli bir karakter taşıyan, ayrılıkçı kişi veya toplulukların varlığını kabul etmek gerekiyordu. Ayrıca rejime karşı olanların varlığından dolayı daima tedbirli olmakta fayda olduğu vurgulanarak, bu gibi tutum ve davranışların gizliden gizliye yapıldığı da bildirilmekteydi³⁰³.

1942'de ilçenin parti başkanlığına Yahya Işık seçildi³⁰⁴. 1943 yılında ise parti başkanlığına Avukat Şeref Erdem getirildi³⁰⁵. Şeref Erdem ile birlikte parti teşkilatında bir toparlanma olduğu görülse bile önceki idare heyetinden bazı kişilerin partideki görevlerine devam ettiği anlaşılmaktadır.

1944'de Tercan parti kongresi 14.10.1944 tarihinde yapıldı ve yeni idare heyeti şu isimlerden seçildi: Başkan Şeref Erdem, Muhasip Kemal Akay, Kâtip Yahya Işık, üyeler; Yusuf Erhan, Emrullah Işık, Osman Kızılırmak, Sadık Çakır ve Refik Şimşek³⁰⁶.

1945 yılı ilk altı ayında aynı idare heyeti ile devam eden parti teşkilatında, ikinci altı ayda bazı küçük değişiklikler yapıldı. Başkan ve muhasipliğin değişmediği parti teşkilatında, Yahya Işık, Emrullah Işık, Sadık Çakır ve Refik Şimşek'in üyelikleri düşürülerek yerlerine Muharrem Işık, Zeynel Özdemir, Yusuf Erhan ve Osman Kızılırmak seçildi³⁰⁷.

³⁰¹B.C.A. 490.01.646.142.1.22.

³⁰²B.C.A. 490.01.833.289.1.67.

³⁰³B.C.A. 490.01.1706.935.1.5.

³⁰⁴B.C.A. 490.01.155.619.1.219.

³⁰⁵B.C.A. 490.01.155.619.1.117.

³⁰⁶B.C.A. 490.01.647.149.1.53.

³⁰⁷B.C.A. 490.01.647.150.1.36-5.

Tercan İlçesi 6 bucağa ayrılmış olup bu bucaklar; Tercan Merkez Bucağı, Kargın Bucağı, Pekerîç (Çadirkaya) Bucağı, Karakulak Bucağı, Mans Bucağı ve Çiknis Bucağı'dır. 1946'da Tercan İlçesi'ne bağlı ocaklardaki üye sayısının toplamı 1757'dir³⁰⁸.

1946 yılı CHP Tercan İlçe Kongresi 30.10.1946 Çarşamba günü yapıldı³⁰⁹. Kongre sonucunda yeni idare heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Şeref Erdem, Muhasip Refik Şimşek, Kâtip Naki Tok, üyeler; Necati Koç, Zeynel Özdemir, Tahsin Pir ve Muharrem Bedirhanoğlu. 1946 yılı CHP Tercan İlçe Genel Meclis üyeliklerine Şeref Erdem, Hasan Baydar ve Ali Cennet seçildiler³¹⁰.

1948'de Tercan'da yeni kurulan köylerde³¹¹ parti teşkilatı kurulması için çalışmalar yapıldığı anlaşılmaktadır. 1949 yılı parti kongresi, 22.10.1949 Cumartesi günü yapılarak parti başkanlığına Tüccar Hüsnü Çanakçı seçildi³¹².

1950 yılı CHP Tercan İlçe Kongresi, 23 Kasım 1950 Perşembe günü yapıldı ve mevcut idare heyeti tekrar seçildi³¹³. 1960 yılına kadar partinin ilçe teşkilatı hakkında yeterli bir bilgiye ulaşılamamıştır.

2.1.2.4. CHP Refahiye Teşkilatı

Pefahiye parti teşkilatının hangi yılda kurulduğuna dair kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak ilçedeki parti teşkilanmasının 1930'lu yıllarda olduğu kesindir. Refahiye ile ilgili en eski bilgilere 1937 yılında rastlanmakta ve o yılda Rafahiye parti teşkilatında partiye kayıtlı üye sayısı bilinmektedir. Refahiye parti teşkilatını, bölgenin en varlıklı ailelerinden Işık ailesinin kurduğu söylenebilir.

1937'de partiye kayıtlı 1143 kişi bulunmaktaydı³¹⁴. Bölge Müfettişinin 28.12.1939 tarihli ve 32200 sayılı raporundan anlaşıldığına göre, 1939'da parti

³⁰⁸B.C.A. 490.01.155.619.1.19. 1946 yılı Tercan parti teşkilatına bağlı ocak adları ve bu ocaklara kayıtlı üye sayısı için Bkz. Ek 8.

³⁰⁹B.C.A. 490.01.155.620.1.63.

³¹⁰B.C.A. 490.01.647.150.1.23-25.

³¹¹1948 yılında CHP Genel Sekreterliği'nden gönderilen bir belgede, Tercan'a bağlı Mercan Köyü'nde, halkın istemesine rağmen Ocak açılmamasının sebebi sorularak, bu köyde en kısa zamanda ocak teşkilatının kurulması istenmişti. Tercan parti teşkilatının cevabı yazısında, böyle bir durumun söz konusu olmayıp iftira edildiği belirtilmekteydi. Mercan Köyü Temmuz 1948 yılında teşekkül ettirilen yeni bir köydür. Tercan CHP İlçe Başkan Şeref Erdem, bu köyde ocak ve halkodası açılması için yoğun bir gayret gösterildiğini ancak şimdiye kadar partiye böyle bir talep gelmediğini belirtilerek, en kısa zamanda ocak açılması için gerekli tedbirlerin alınacağını bildirmişti. B.C.A. 490.01.155.619.2.2,3.

³¹²B.C.A. 490.01.155.620.1.6.

³¹³B.C.A. 490.01.155.620.1.3.

başkanlığını Genel Meclis Üyesi Esat Işık yapmaktaydı. Bölge Müfettişine göre, Esad Işık'ın otoriter bir yapıda baskıcı ve her fırsatta partiyi eleştiren bir tavır içerisindeydi. Parti idare heyeti tamamen kendi emri altında olup, ilçede partinin kendi sayesinde ayakta durduğuna inanmaktaydı. Parti başkanı oldukça varlıklı olmasına rağmen, halk bir o kadar fakir ve düşküncü. Parti kongresinin gününde yapılmadığına işaret eden Bölge Müfettişine göre, Refahiye'ye bağlı nahiye hatta ocak kongreleri bile doğru bir şekilde yapılmamıştı. Bu olumsuzluklardan dolayı ilçedeki parti teşkilatının sürekli teftiş edilmesini böylece partinin halk namına çalışan bir kurum olarak yenilenmesi gerektiğini ifade etmişti³¹⁵.

Bölge Müfettişinin 31.07.1941 tarihli raporunda; Refahiye parti teşkilatının, parti prensiplerini kendilerinin bile kavrayamamış olduğu bildirilmektedir. Halkın partiye karşı son derece kayıtsız olduğu ancak rejime karşı olumsuz tavır takınan kişi veya topluluğun bulunmadığı da belirtilmişti³¹⁶.

Parti başkanı Esat Işık³¹⁷, 1943 yılına kadar görevini sürdürdü. 1943 yılında partinin idare heyetinde bulunan Hakkı Toprak, Derviş Yavuz ve Avni Selçuk işlerinin yoğunluğundan dolayı partiye yeteri kadar ilgilenemedikleri için ayrıldılar. Ayrılan üyelerin yerine Cemal Işık, Yahya Yıldırım ve Mehmet Ali Akın seçildiler. 1943'de parti başkanlığına tüccar Ali Rıza Gülşen seçildi³¹⁸.

Gülşen'in parti başkanlığında 1944 yılı Refahiye ilçe kongresi, 13.10.1944 tarihinde yapıldı. Kongre sonucunda yeni idare heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Ali Rıza Gülşen, Muhasip Yahya Yıldırım, üyeler; Cemal Işık, Zahir Turgay ve Mehmet Ali Akın³¹⁹.

1945 yılının ilk altı ayında partinin idare heyetinde değişiklik yaşandığı görülmektedir. Başkanlığa Cemal Işık, muhasipliğe Yahya Yıldırım, üyeliklere de

³¹⁴B.C.A. 490.01.646.142.1.92-96.

³¹⁵B.C.A. 490.01.646.142.1.21.

³¹⁶B.C.A. 490.01.1706.935.1.4.

³¹⁷Esat Işık'ın CHP İlçe Başkanlığı yaptığı dönemde kardeşi İdris Işık, Refahiye Belediye Başkanlığı görevini sürdürmüştür. İki kardeşin ilçede parti ve belediye yönetiminde olmaları ve servetleri halk arasında bazı şikâyetlere sebep olmuştur. Bu şikâyetleri değerlendiren CHP Erzurum Bölge Müfettişine göre, bu ailenin bölgedeki halka nazaran çok zengin olmaları kıskançlığa sebep olmuştur. Bu aile sünnetçi Mehmet Ağa oğullarından olup zenginlikleri aileden gelmektedir. B.C.A. 490.01.155.619.1.224-229.

³¹⁸B.C.A. 490.01.155.619.1.117.

³¹⁹B.C.A. 490.01.647.149.1.53.

Şamil Morgöz, Mehmet Ali Akın ve Ali Rıza Gülşen seçildi³²⁰. Yılsonunda Şamil Morgöz'ün yerine Zamir Turgay yedek üye olarak seçildi³²¹.

Refahiye İlçesi, Refahiye Merkez Bucağı, Zevker Bucağı, Cengerli Bucağı ve Alakilise Bucağı olmak üzere 4 bucağa ayrılmıştır. 1946'da Refahiye parti teşkilatına bağlı ocaklarda kayıtlı olan üyelerin toplam sayısı 2087'dir³²².

1946 yılı CHP Refahiye İlçe kongresi, 27 Ekim 1946 Pazar günü yapıldı³²³. Kongre neticesinde ilçe idare heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Cemal Işık, Muhasip Yahya Yıldırım, Kâtip Mehmet Ali Akın, Halkevi Başkanı Ali Rıza Gülşen, üye Yakup Gülen³²⁴. 1946 yılı CHP Refahiye İlçe Genel Meclis üyeliklerine Cemal Işık ve Yahya Yıldırım seçildiler³²⁵.

1949 yılı partinin ilçe kongresi 19.10.1949 Çarşamba günü yapıldı partinin başkanlığına tüccar İdris Işık seçildi³²⁶. 1950 yılı CHP Refahiye İlçe Kongresi, 16 Kasım 1950 Perşembe günü gerçekleştirildi³²⁷. İdris Işık, 1953 yılına kadar CHP İlçe başkanlığını sürdürdü³²⁸. Bu tarihten 1960'a kadar ilçedeki parti teşkilatı hakkında herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

2.1.2.5. CHP Kemaliye Teşkilatı

Kemaliye³²⁹ İlçesi 1938'de Malatya'dan ayrılarak Erzincan'a bağlandı. Tarihi süreç içerisinde Kemaliye'nin kendine özgü iklim ve arazi yapısı halk üzerinde ekonomik anlamda büyük sıkıntılara neden olmuştu. Bu çerçevede Kemaliye'de ekilebilir arazinin az olması halkın büyük bir kısmının il merkezi ve diğer illere göç etmesine sebep oluyordu. Kemaliye'de kalanlar ise kısıtlı imkânlarla geçimlerini sağlamaya çalışmışlardı. Birinci ve yegâne önceliğin geçim kaygısı taşıdığı böyle bir ortamda, sağlıklı bir parti teşkilatlamasından söz etmek mümkün gözükmemektedir.

³²⁰B.C.A. 490.01.647.149.1.25.

³²¹B.C.A. 490.01.647.150.1.36-6.

³²²B.C.A. 490.01.155.619.1.24. 1946 yılı Refahiye İlçesi'ne bağlı ocak adları ve ocaklara kayıtlı üye sayısı için Bkz. Ek 9.

³²³B.C.A. 490.01.155.620.1.63.

³²⁴B.C.A. 490.01.647.150.1.24.

³²⁵B.C.A. 490.01.647.150.1.25.

³²⁶B.C.A. 490.01.155.620.1.6.

³²⁷B.C.A. 490.01.155.620.1.3.

³²⁸*Halkın Sesi*, 16 Ekim 1953.

³²⁹Kemaliye İlçesi, önceleri Elazığ İline bağlı iken 30.05.1926 tarih ve 877 Sayılı Kanunla Elazığ İline ayrılarak Malatya İline, 11.05.1938 tarih ve 3383 Sayılı Kanunla Malatya İline ayrılarak Erzincan İline bağlanmıştır.

Kemaliye'nin Elazığ, Malatya ve Erzincan'a bağlandığı süreç içerisinde Kemaliye'de parti teşkilatının normal olarak ihmal edildiği görülmektedir.

Kısıtlı şartlara rağmen 1930'larda kurulan Kemaliye parti teşkilatının tespit edilebilen ilk parti başkanı Şakir Oğuz'dur. CHP Erzincan Bölgesi Müfettişi Muzaffer Akpınar'ın 28.12.1939 tarihli raporuna göre, yukarıda belirtilen olumsuzluklardan dolayı parti idare heyetine seçebilecek kişilerin bulunmasında dahi sıkıntı yaşanmaktaydı³³⁰.

Bölge Müfettişinin 31.07.1941 tarihli başka bir raporunda, Kemaliye'de açık veya gizli bir şekilde rejime karşı herhangi bir tutum ya da davranışın söz konusu olmadığı belirtilerek, Kemaliye CHP İlçe Teşkilatının parti prensiplerini halka yaymak amacıyla çalışma yapmadığı bildiriliyordu³³¹. Halkının geçim kaygısı taşıdığı bir kazada parti işleriyle ilgili bir faaliyet beklenemezdi.

1943'de parti teşkilatlanmasına önemli katkı sağlayanlardan biri olan Şakir Oğuz'un parti başkanlığında, Kemaliye'ye bağlı nahiye ve ocaklar da CHP Nizamnamesine uygun olarak kongreler yapıldı. Kemaliye CHP ilçe kongresi ise 07.10.1943 tarihinde ve 12 delegenin iştirakiyle gerçekleştirildi. Kongrede delegelerin dilekler faslına geçilerek şu dilekler gündeme getirildi³³²:

Tarım ve Hayvancılık: Arazi darlığından dolayı tarım yapılamayan bazı köylerin iaşelerinin, Toprak Mahsulleri Ofisi'nce sağlanarak, muhtaç durumdaki çiftçilere tohum verilmesi talep edildi. Beş sene önce boğa tedariki için para toplanmasına rağmen boğaların teslim edilmediği dile getirilerek, boğaların verilmesi ya da paralarının iade edilmesi istendi. Fenni arıcılığın gelişimi için kovan yapımında kullanılacak kerestenin devlet ormanından ücretsiz olarak karşılanması dile getirildi.

Belediye: Kemaliye'nin elektrik tesisatının yaptırılması ve içme suyu şebekesinin tamir edilmesi için belediye nezdinde teşebbüste bulunulması, çarşı sokaklarının aydınlatılması işinin belediye tarafından temin edilmesi gündeme getirildi. Belediye tarafından temizlik parası toplandığı, buna rağmen sokakların temizlenmediği ve bu sorunun en kısa zamanda çözüme kavuşturulması istendi. İlçedeki içme suyu ve lağım kanallarının tamiri için çimento temin edilmesi de istekler arasındaydı.

³³⁰B.C.A. 490.01.646.142.1.21.

³³¹B.C.A. 490.01.1706.935.1.5.

³³²B.C.A. 490.01.647.149.1.48,49.

Ulaşım: Kemaliye-Arapkir yolunun tamir edilmesi, yeni yapılan Şirzi Köprüsü'nün kenarlarına bariyer yapılması isteğinde bulunuldu. Kemaliye'nin tek tren istasyonu olan Bağıştaş İstasyonu'nda tren molasının 5 dakikadan 15 dakikaya çıkarılması talep edildi.

Eğitim: Gerüşla ve Gemürgap köylerinde okul bulunmadığından, köylüler tarafından yaptırılacak okul binasının masrafları için Hususi Muhasebe'den yardım edilmesi talebinde bulunuldu. Mevcut ilkokul binasının yetersiz olmasından dolayı tamire muhtaç diğer okul binalarının onarılması ve öğretmen kadrosunun artırılması dile getirildi.

İktisat: İlçe ve köylerdeki mevcut dokuma tezgâhları için verilmekte olan ikişer paket ipliğin, aksatılmadan verilmesi ve ilçeye verilen gaz yağı miktarının artırılması başlıca talepler arasındaydı.

Dilekler faslının ardından partinin yeni idare heyetinin seçimine geçildi. Seçimler sonucunda CHP Kemaliye heyeti şu isimlerden oluşturuldu: Başkan Şakir Oğuz, üyeler; Ahmet Balioğlu, Ethem Kılıç, Mustafa Bilgiç, Evhat Haznedar, Abdurrahman Ege ve Avni Günay³³³.

Kemaliye parti kongresine katılan CHP Erzurum Bölge Müfettişi Konya Mebusu Sedat Çumralı, kongrede iş ve işçilik hakkında CHP'nin görüşlerini izah etmişti. İlçede mevcut olan 1040 dokuma tezgâhı³³⁴ işçisinin CHP'ye üye olması gerektiğini ifade ederek, partili sayısını artırılmasının önemine değindi³³⁵.

İlçenin genel nüfusuna³³⁶ göre partiye üye sayısı oldukça düşüktü. İlçedeki olumsuz şartlarından kaynaklanan göçler nüfusun gelişimine engel oldu. Nitekim 1943 yılında Kemaliye'nin bazı köylerinde tarım yapılabilecek arazilerin sınırlı olmasından dolayı yeterince ürün elde edilememişti. Bunun için Toprak Mahsulleri Ofisi'nden ekmeklik buğday talep edildi. Ancak Toprak Mahsulleri Ofisi prensip olarak yalnızca

³³³B.C.A. 490.01.647.149.1.50.

³³⁴ 1943'de Kemaliye'nin köylerindeki dokuma tezgâhları faaliyetlerine, İktisat Vekilliği'nce her tezgâh için gönderilen iki paket iplik nispetinde devam etmiştir. Kemaliye Kazası dağlık ve taşlık bir coğrafi yapıya sahip olduğundan yeterince tarım yapılamamaktadır. Bu nedenle bölgedeki erkekler geçimlerini dışarıda aramaya başlamışlardır. Geride kalan kadın ve çocuklar da aile bütçesine katkı sağlamak için dokuma tezgâhlarında çalışmaktadır. Bu tezgâhlarda dokunan ürünler civar illerin ihtiyaçlarını karşılayacak durumdadır. B.C.A. 490.01.647.149.1.47.

³³⁵B.C.A. 490.01.647.149.1.49.

³³⁶ 1940 genel nüfus sayımına göre ilçenin nüfusu 15099'dur. TÜİK, 1940 Genel Nüfus Sayımı, TÜİK, Ankara 1941.

kazaların iaşelerini temin ettiği, Anadolu'daki diğer köylerin durumunun da Kemaliye'nin köylerinden farksız olduğu gerekçesiyle hububatın mahallinden tedarik edilmesi gerektiğini belirtmişti³³⁷. Diğer yandan aynı yıl Erzincan için tahsil edilen 100 ton tohumluk buğdaydan ise 46 ton kalmıştı³³⁸. Bu durum, Kemaliye'nin olumsuz ekonomik şartlarından dolayı yoğun bir şekilde gerçekleşen göçün nedenini daha iyi anlatmaktadır.

Partinin 1944 yılı kongresi, 7 Ekim 1944 tarihinde yapıldı. Kongre neticesinde oluşturulan yeni idare heyeti şu şekildeydi: Başkan Şakir Oğuz, Muhasip Ahmet Balioğlu, Halkevi Başkanı Mehmet Sadık Eti, üyeler; Mustafa Bilgiç, Abdurrahman Ege, Hüseyin Güven, Evhat Haznedar ve Hilmi İpekçil³³⁹.

1945 yılı ilk yarısında partinin mevcut idare heyeti korunurken, Ahmet Aymedan ve Hüseyin Güven yeni üye olarak seçildiler³⁴⁰. Aynı yılın ikinci yarısında ise parti idare heyetinin tamamen değiştiği görülmektedir. Buna göre idare heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan ve Halkevi Başkanı Mehmet Sadık Eti³⁴¹, Muhasip Orhan Haznedar, üyeler; Etem Kılıç, Ahmet Balioğlu, Şaban Çiçek ve Ömer Çetinkaya³⁴².

1946'da Kemaliye parti teşkilatına bağlı olan ocaklar da 987 üye mevcuttu³⁴³. 1946'da Kemaliye CHP İlçe Başkanı Mehmet Sadık Eti tarafından, önceden Tunceli İli Çemişgezek İlçesi'ne bağlı olan, 1945 yılında çıkarılan bir kararname ile Kemaliye'ye bağlanan 13 köyde ocak açılması için izin istendi. Tunceli'de CHP İl Teşkilatı bulunmadığından köylerde yaşayanlar partiye üye olamamışlardı. Bu köyler; Başvartınık, Başekrek, Hüdü, Halmuge, Şıhsor, Hınsor, Tama, Kercini, Persor, Cancık, Miçingâh, Konsar ve Vengük'dür³⁴⁴.

CHP Genel Sekreterliği tarafından, yukarıda belirtilen köylerden başka, Tunceli İli Çemişgezek İlçesi'ne bağlı olan ve 06.03.1946 tarihli kararname ile yeniden

³³⁷B.C.A. 490.01.647.149.1.46.

³³⁸B.C.A. 490.01.647.149.1.41.

³³⁹B.C.A. 490.01.647.149.1.52.

³⁴⁰B.C.A. 490.01.647.149.1.25.

³⁴¹1895'de Kemaliye'de doğdu. Berlin Hukuk Fakültesi'ni bitiren Eti, Fransızca ve Almanca bilmekteydi. Çifçilikle meşgul olan Eti, Genel Meclis Üyeliği, Erzincan ve Malatya Daimi Encümen Üyeliği ve TBMM'nin VIII. ve IX. Dönemine Malatya Milletvekili olarak seçildi. *TBMM Albümü- 1920-2010 II*, s. 582.

³⁴²B.C.A. 490.01.647.150.1.36-6.

³⁴³B.C.A. 490.01.155.619.1.21. 1946 yılı Kemaliye İlçesi'ne bağlı ocak adları ve bu ocaklara kayıtlı üye sayısı için Bkz. Ek 10.

³⁴⁴B.C.A. 490.01.155.619.2.16, 17.

Kemaliye İlçesi'ne bağlanan 9 köyün 8'inde parti bucağı kurulması teklifi kabul edildi³⁴⁵. Kemaliye İlçesi'nin Başvartinik Bucağı'na bağlanan köyler; Aşağıbarasor, Yukarıbarasor, Dralor, Ehnesor, Gökçe, Hastesi, Tırnık, Mansout ve Kürtler'dir. Bu 9 köyden Gökçe Köyü'nde, nüfus kalmadığından dolayı teşkilat kurulamadı ancak geri kalan köylerde parti teşkilatı oluşturuldu³⁴⁶.

1946 yılı CHP Kemaliye İlçe Kongresi 21.10.1946 Pazartesi günü yapıldı³⁴⁷. Kongre neticesinde ilçe idare heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Ethem Kılıç, Muhasip Ömer Çetinkaya, Kâtip Ahmet Balioğlu, Halkevi Başkanı Hilmi İpekçil, üyeler İsmail Haznedar ve Bedri Akalım. 1946'da CHP Kemaliye İlçe Genel Meclis üyeliğine Tevfik Oğuz seçildi³⁴⁸.

1949 yılı partinin ilçe kongresi, 30.10.1949 tarihinde yapıldı ve parti başkanlığına Ethem Kılıç yeniden seçildi³⁴⁹. 1950 yılı parti kongresi, 19.11.1950 tarihinde yapıldı ve mevcut idare heyeti tekrar seçildi³⁵⁰.

1954 yılı parti kongresi, 07.02.1954 tarihinde yapıldı. Kongre CHP İlçe Başkanı Etem Kılıç'ın açılış konuşmasıyla başladı ve kongre divan heyeti seçildi. Kongre Başkanlığına Ahmet Temiz, Kâtipliklere de Osman Efe ve Şevket Turan seçildiler. İlçe Başkanı tarafından faaliyet raporunun okunarak kabul edilmesinden sonra dilekler faslına geçildi. Bazı delegelerin çeşitli konular hakkında ki konuşmalarından sonra ilçe idare heyetinin seçimine geçildi. Yapılan seçim neticesinde yeni idare heyeti şu isimlerden oluştu: Başkan Etem Kılıç, üyeler Ahmet Uslu, Ahmet Balioğlu, Bekir Çakar, Osman Akın, Ahmet Temiz, Hüsnü Çıplak, Şaban Ağrikli ve Hakkı Yeloğlu³⁵¹.

1955 yılı CHP Kemaliye İlçe Kongresi, 08.06.1955 tarihinde yapıldı. Yoklamanın ardından kongre divan heyeti oluşturuldu ve kongre başkanlığına CHP İl Başkanı Rauf Bayındır seçildi. Faaliyet raporunun okunmasının ardından dilek ve temenniler faslına geçildi³⁵². Özellikle son zamanlarda Kemaliye'deki istifalardan bahsedilerek, istifa

³⁴⁵B.C.A. 490.01.155.619.2.7.

³⁴⁶B.C.A. 490.01.155.619.2.13.

³⁴⁷B.C.A. 490.01.155.620.1.63.

³⁴⁸B.C.A. 490.01.647.150.1.25.

³⁴⁹B.C.A. 490.01.155.620.1.6.

³⁵⁰B.C.A. 490.01.155.620.1.3.

³⁵¹*Yeşil Eğin*, 15 Şubat 1954.

³⁵²*Demokrat İliç*, 14 Haziran 1955.

edenler menfaatçilikle suçlanmıştı. Daha sonra partinin ilçe idare heyeti seçildi ve Etem Kılıç yeniden başkanlığına getirildi³⁵³.

Genel olarak Erzincan'a bağlı kazaların parti teşkilatlarına bakıldığında, kazaların Erzincan İl Teşkilatı tarafından ihmal edildiği görülmektedir. Erzincan İl Teşkilatı hiçbir kazanın durumundan haberdar değildir. Kazalardaki parti teşkilatları son derece bakımsız ve maddi bakımdan sıkıntılıdır. Bazı kazalardaki parti yöneticileri, partiyi kendi tekellerine almış ve çıkarları doğrultusunda bir güç olarak kullanmaktadırlar. Bununla birlikte kazalardaki yöneticilerinin samimi olduğu görülmektedir. Fakat dönemin ekonomik ve eğitim şartları göz önüne alındığında, parti yönetici ve idare heyetlerinin son derece atıl ve hareketsiz kaldığı da bir gerçektir. Bundan dolayı kazalarda, hatta zaman zaman il merkezinde bile aitlik hissi ve heyecanı tam olarak üst düzeye çıkarılamamıştır. Nitekim tek parti döneminin şartları gereği, parti geleneği ve disiplini tam olarak oturmamıştır. Bunun doğal sonucu olarak da bazı şeyler üstün körü ve göstermelik olarak kalmıştır.

2.1.3. DP (Demokrat Parti)

Türkiye II. Dünya Savaşı'na girmemekle beraber, çevresinde gelişen tehlikelere karşı bir yandan ordusunu savaş koşullarına göre hazır halde tutmaya çalışmış diğer yandan da ülke içinde sıkı bir polis rejimi kurmuştur. II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri sonucunda milli şefli tek parti idaresi altında ezilen halk, iktidara düşman olmuştur³⁵⁴.

Cumhuriyet döneminde temelleri atılan toprak reformu 1945 yılında daha da olgunlaştı ve meclise getirildi. "*Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu*" tasarısına göre arazisi olmayan ya da yetmeyen çiftçilere ve çiftçilik yapmak isteyenlere toprak verilecekti. Kanunun özellikle 17. maddesi, parti içi muhalefetin dozunu artırmış, Adnan Menderes'in başı çektiği grubun yoğun eleştirilerine maruz kalmıştı³⁵⁵. 21 Mayıs'ta başlayan bütçe görüşmeleri esnasında da Adnan Menderes, Feridun Fikri Düşünsel, Hikmet Bayur, Emin Sazak gibi konuşmacılar hükümeti yoğun bir şekilde eleştirmişler ve bütçe oylamasında aleyhte oy kullanmışlardı³⁵⁶.

³⁵³ *Yeşil Eğin*, 13 Haziran 1955.

³⁵⁴ Cem Eroğlu, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara 1990, s. 3.

³⁵⁵ *Cumhuriyet*, 7 Mart 1945.

³⁵⁶ Eroğlu, s. 9.

11.6.1945 tarihli ve 4753 sayılı “Çiftçiye Topraklandırma Kanunu” kabul edildi. Kanuna göre; araziler Küçük Arazi, Çiftçi Ocağı Arazisi, Orta ve Büyük arazi olmak üzere dört bölüme ayrılmıştır. Küçük Arazi, çiftçilikten başka meslekte çalışanların geçinmelerine yardımcı olacak ve genişliği 30 dönümü geçmeyen arazi; Çiftçi Ocağı Arazisi, 30 dönümden aşağı 500 dönümden yukarı olmayan araziler; Orta Arazi, 5000 dönümü geçmeyen arazi; Büyük Arazi ise 5000 dönümü geçen araziler olarak belirlendi³⁵⁷.

Toprak kanunu’nun kabul edilmesinden sonra Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü parti grubuna önerge verdiler. Önerge de; kanunlardaki ve parti tüzüğündeki antidemokratik hükümlerin kaldırılması, meclisin hükümeti denetlemesine izin verilmesi ve seçimlerin serbestçe yapılması dile getirilmişti. Parti grubu önergeyi reddetmiş, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü bundan sonra açık bir şekilde muhalefete geçmişlerdi. Bunun üzerine Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve daha sonra da Refik Koraltan partiden ihraç edildi. Eylül Sonunda da Celal Bayar milletvekilliğinden istifa etti³⁵⁸. Böylece 7 Ocak 1946 günü Demokrat Parti, merkezi Ankara’da olmak üzere kuruldu. DP’nin Genel Başkanlığına Celal Bayar getirildi³⁵⁹. Yeni partinin tüzüğü ve programı ilan edilerek, partinin Türk siyasi tarihinde ki faaliyeti başladı³⁶⁰.

2.1.3.1. DP İl Teşkilatı

7 Ocak 1946’da kurulan Demokrat Parti, hiç vakit kaybetmeden tüm Türkiye’de il ve ilçelerde teşkilatlanma yoluna gitti. DP’nin kurulmasından kısa bir süre sonra da Erzincan DP il teşkilatı kuruldu. Erzincan’da DP il teşkilatının kurulması çalışmalarına 1946 yılı Haziran ayında başlandı. Bu süreçte Berlin Eski Sefiri Hamdi Arpağ ve Erzincan Eski Mebusu Emin Lekeli’nin ön ayak oldukları görülmektedir³⁶¹. Hamdi Arpağ ve Emin Lekeli birçok kişiye başvurarak görüşmeler yapmışlar ve nihayet DP il teşkilatını kurmuşlardır. Buna göre 1946’da Erzincan DP İl Teşkilatı şu şekilde oluşturulmuştu: Başkan Müteahhit Turgut Nalcı, İkinci Başkan Eski İliç Hava Kurumu

³⁵⁷ Kanunun tam metni için bkz. *Resmi Gazete*, 15 Haziran 1945.

³⁵⁸ Eroğlu, s. 10-12.

³⁵⁹ Mete Kaan Kaynar, *Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partiler (1923-2006)*, İmge Kitabevi, Ankara 2007, s. 56, 57.

³⁶⁰ Partinin tüzüğü ve programı için bkz. DP, *Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, Basım yeri yok, Ankara 1946.

³⁶¹ B.C.A. 490.01.439.1819.4.26.

Başkanı- Dava Vekili Hulusi Ersavaş, üyeler; Müteahhit- Ziraatçı Abdurrahman Gürel, Serbest Meslek Nevzat Çetintaş ve Serbest Meslek Bahaddin Öznur³⁶².

DP Erzincan il teşkilatının kurulmasının ardından merkez ilçe, ilçe, bucak ve ocaklarda da teşkilatlanmaya hız verildi. İlçelerde kurulan DP ilçe başkanları ise şu şekildeydi³⁶³:Tercan DP İlçe Başkanı Arzuhalci Rifat Kızıltuğ, İliç DP İlçe Başkanı Emekli Maliye Memuru Mehmet Uğurlu, Kemaliye DP İlçe Başkanı Saatçi Cemil Özgül.

1 Mart 1947 tarihi itibarıyla Erzincan Merkez İlçesi, Cimin Bucağı ile 15 kadar ocakta teşkilat kuruldu. Ayrıca Tercan İlçe Merkezi ile Tercan'a bağlı 20 ocakta, İliç ve Kemaliye'nin ise yalnız ilçe merkezlerinde DP teşkilatları kuruldu. Refahiye ile Kemah ilçelerinde ise henüz DP teşkilatı kurulmamıştı. 1947 yılı Nisan ayında, Kemah İlçesi'nin Ermelik Bucağı'na bağlı Kerer Ocağı'nda Yaşar Adalı DP Kerer Ocak Teşkilatı'nı kurarak başkanlığını yapmış ve 50 kadar üye kaydetmişti³⁶⁴. 1946 yılında başlayan DP'nin Erzincan'da teşkilatlanma süreci yavaş yavaş hızlanmaya başladı. Böylece 1946-1950 döneminde dört yıl gibi kısa bir sürede il, ilçe, nahiye, bucak, ocak ve köylerde neredeyse DP teşkilatının olmadığı tek bir yer kalmadı.

Üstelik bu dönemde Erzincan'da DP'nin gazete, dergi vb. gibi siyasi faaliyetlerinin anlatıldığı propaganda amaçlı herhangi bir yayın vasıtası da mevcut değildi³⁶⁵. 26 Mart 1942 tarihinden itibaren çıkarılmaya başlanan ve Erzincan'ın tek gazetesi olan Yeni Erzincan Gazetesi ise vilayet gazetesi olmasına rağmen CHP taraftarı yayınlarını sürdürmekte ve DP ile ilgili tek bir habere dahi sütunlarında yer vermemekteydi. Bu durumun DP'nin iktidara geldiği 1950 yılına kadar bu şekilde devam ettiği görülmektedir. Ancak bu tarihten sonra gazete sütunlarında DP ile haberlere rastlanmaktadır. DP iktidarının başlamasıyla birlikte Erzincan'da basın yayın hayatında önemli bir dönemece girildi. 1952'den sonra yerel gazetelerin sayısında ciddi ölçüde bir artış yaşandı. Bu dönemde Erzincan'da yayın hayatına başlayan gazeteler şunlardı: Demokrat Erzincan (1952), Yeşil Eğin (1952), Öz Erzincan (1953), Halkın Sesi (1953), Demokrat İliç (1954), Öz Demokrat (1955), Kazankaya (1955) ve Fırat (1958). Bu gazetelerden yalnızca Halkın Sesi Gazetesi CHP taraftarı bir gazete olmuş

³⁶²B.C.A. 490.01.439.1819.4.24.

³⁶³B.C.A. 490.01.439.1819.4.21.

³⁶⁴B.C.A. 490.01.439.1819.4.15.

³⁶⁵B.C.A. 490.01.439.1819.4/22.

ve DP iktidarına muhalefet etmiştir. Diğer gazetelerin tamamı ise DP'nin yayın organı olmakla beraber zaman zaman parti içi hizipleşmeler esnasında, Vali, Belediye Başkanı ve DP il yönetimini eleştiren, şahsi hırs ve hesaplaşmaların sütunlarına yansıtıldığı bir yaklaşım ortaya koymuşlardır.

14 Mayıs 1950'de yapılan milletvekili seçimleri sonucunda DP iktidara gelmiş ancak Erzincan'da tek bir milletvekili çıkaramamıştı. Seçimlerden sonra 25 Temmuz 1950 DP Erzincan İl Başkanı Turgut Nalcı, DP Erzincan İl İkinci Başkanı Hulusi Ersavaş başta olmak üzere partinin diğer önde gelen üye ve delegelerinin katılımıyla bir değerlendirme toplantısı yapıldı³⁶⁶.

1950 seçimlerinin değerlendirdiği bu toplantıda, DP il teşkilatında bazı çatlakların gün yüzüne çıktığı görülmektedir. Özellikle kişisel ihtiras ve çatışmalardan doğan bazı olumsuzluklardan dolayı DP Genel Merkezi, Erzincan İl Teşkilatını feshederek yeni bir parti teşkilatı oluşturma yoluna gitti. Çünkü il teşkilatında bazı kişilerin kendilerini ön plana çıkarma arzusu ve hizip faaliyetleri gün geçtikçe artmaya başlamıştı. Bu gibi faaliyetler parti içerisinde huzursuzluğa neden olmuş, birlik ve beraberlik duygusu azalmaya başlamıştı. İşte ortaya çıkan bu olumsuz gidişatın önlenmesi ve karışıklığa biran önce son verilmesi amacıyla mevcut DP il teşkilatı feshedildi.

DP Genel Merkezi, DP Bölge Müfettişi Sivas Milletvekili Rıfat Öçten'i Erzincan'a göndererek yeni il teşkilatını kurulmakla görevlendirildi. Buna göre Aralık 1950'de yeni DP Erzincan İl Teşkilatı şu şekilde oluşturdu: Başkan Avukat Samih Bingöl, İkinci Başkan Müteahhit Fehmi Odabaşoğlu, Muhasip Sinemacı Eyüp Bezirci, Kâtip Müteahhit Refik Kurtoğlu, üyeler; Ziraatçi Eski Erzincan Milletvekili Hüseyin Aksu, İl Meclis Üyesi Nevzat Çetintaş, Emekli Albay Yusuf Kenan Öner, Eczacı Zeki Kayabaşı ve Terzi Mustafa Şenol³⁶⁷.

Yeni DP il teşkilatında CHP'den ayrılmış ya da CHP ile yakın ilişki içerisinde olan dernek yöneticisi ve üyelerin olduğu önemli kişilerin yer aldığı görülmektedir. Hüseyin Aksu, Refik Kurdoğlu, Zeki Kayabaşı bunlardan bir kaçıdır.

³⁶⁶Yeni Erzincan, 27 Temmuz 1950.

³⁶⁷Yeni Erzincan, 4 Ocak 1951.

DP’de, CHP’de olduğu gibi müfettişlikler teşekkül edilmiştir. DP 12 bölgede müfettişlik kurmuştur. Erzincan’ın yer aldığı DP Müfettişlik Bölgesi; Erzincan, Tunceli ve Gümüşhane illerini kapsamaktaydı³⁶⁸.

Parti teşkilatının feshedilip yeni bir idare heyetinin oluşturulmasından yaklaşık dört ay sonra DP il kongresi gerçekleşti. DP İl Kongresi, 28 Nisan 1951 Cumartesi günü saat 13.00’de şehir sinemasında yapıldı. Kongreye il, ilçe, nahiye, bucak ve ocak temsilcileri katıldı. Kongre, DP Bölge Müfettişi Sivas Milletvekili Rıfat Öçten başkanlığında, diğer siyasi parti temsilcileri ve dinleyicilerin katılımıyla gerçekleşti. Kongre divan seçiminden sonra, DP faaliyet raporu okunarak kabul edildi. Bütçe ve Dilek Komisyonları’nın seçiminden sonra dileklerin sunulmasına geçildi. Kongrede dile getirilen başlıca konular şunlardı:

İşsizlik sorunundan dolayı Erzincan’ın göç verdiği belirtilerek, işsizliğin çözülmesi için kalıcı tedbirlerin alınması istendi. Yeni şehirde kalıcı konut meselesinin biran önce çözüme kavuşturulması, Belediye tarafından yeni şehirde dükkân inşa ettirilmesi ve yeni şehirdeki kurma evlerin, bedelinden çok daha pahalıya halka satıldığı ve bu durumun halkın lehine olacak şekilde yeniden gözden geçirilmesi taleplerinde bulunuldu. 1939 deprem felaketzedeleri için gönderilen yardım paralarıyla Ankara’da kurulan Saraçoğlu Mahallesi’nin akıbetinin araştırılması ve bu mahallede yaptırılan evler satılacak ise buradan elde edilecek gelirin Erzincan’a iade edilmesi istendi. T.C. Ziraat Bankası’nın köylülere verdiği kredinin yetersiz olduğu, geri ödeme sürelerinin uzatılması da gündeme getirilen bir başka konuydu. Ayrıca Bağıştaş Köyü ve Bağıştaş İstasyonu’nun idari ve ekonomik nedenlerden dolayı tekrar Kemaliye İlçesi’ne bağlanması için ilgili makamlarca girişimde bulunulması talepler arasındaydı. Bununla birlikte Kemaliye–Başvartınık arasındaki Fırat Köprüsü’nün yaptırılması ve Kemaliye–Bağıştaş arasındaki yolun bakıma alınması da dilekler faslında yerini aldı.

Yukarıda belirtilen sözlü dileklerin yanı sıra Kongre Divan Kurulu’na yazılı olarak da bazı dilekler sunuldu. Dilekler sonrası DP Bölge Müfettişi Sivas Milletvekili Rıfat Öçten bu dileklere cevap teşkil eden bir konuşma yaptı. Bölge Müfettişi konuşmasının başında şu konulara değinmişti:

³⁶⁸ Belirli dönemlerde Erzincan Bölge Müfettişliği’ne atananlar şunlardır: Sivas Milletvekili Rıfat Öçten (1950), Necmettin Sahir Sılan (1953), Rize Milletvekili Osman Kavrakoğlu ile Konya Milletvekili Remzi Birant (1958), Eski Muğla Milletvekili, 1957 seçimlerinde DP Erzincan Milletvekili adayı, Kore Tugay Komutanı Natık Poyrazoğlu (1958).

“... Esasen vaatlere 30 seneden beri kanmış bulunuyorsunuz. Hükümetin icraatını görerek kabul ve tasvip edeceksiniz. Bütçenin kabulü ile DP Hükümeti maddi icraatlarına başlamış bulunuyor. Yapılanlara bizzat sizler ve Türk Milleti şahit olacaktır....

Umumiyet itibariyle dileklerinizin yerine getirilmesi mahalli idarecilere ve devlete ait bulunmakla iki kısımda mütalaa edilecektir. Demokrat Parti için en mühim dava köylü davasıdır. Türk Milletinin ıstırabının dinebilmesi için köylünün ıstırabının dinmesi lazımdır.”

DP Bölge Müfettişi konuşmasının devamında; Erzincan'daki konut ve dükkân sorununa değinerek, Emlak Bankası'nın yakında Erzincan'da bir şube açacağını, yeni mesken programına göre arsası olan ve ev yaptırmak isteyen her vatandaşa bu banka aracılığıyla 20 sene vade ile 10 bin lira kredi verileceğini bildirdi. Dükkânlar içinde buna benzer bir yardım imkânının bulunacağını ifade eden Öçten, kurma evlerin maliyet fiyatı üzerinden bedelsiz olarak Belediye'ye devredileceğini, Belediye'nin makul ve kolay ödeme imkânları ile bu evleri halka satacağını ve bunun için Cumhurbaşkanı ve Başbakanın onayının alındığını belirtti. Saraçoğlu Mahallesi ile ilgili bir kanun tasarısının TBMM'ye sunulduğunu ve Meclis Komisyonunda bu konunun görüşüldüğünü hatırlatarak, Hükümetin T.C. Ziraat Bankası tarafından köylülere verilen kredi miktarının artırıldığını ve geri ödeme süresinin de uzatıldığını bildirdi. Bununla birlikte halkın, kereste ihtiyacının Refahiye Orman İşletmesi tarafından karşılanmamasını memurlara bağlayan Bölge Müfettişi, vatandaşa hizmet etmeyen bu tür memurların yola getirileceğini ifade etmişti.

Daha sonra DP il idare heyetinin seçimine geçilerek, yapılan seçim sonucunda yeni idare heyeti şu isimlerden oluşturuldu: Başkan Eyüp Bezirci, üyeler; Bahattin Öznur, Nusret Bayındır, Samih Bingöl, İhsan Hışır, Mustafa Oktay, Fahri Akyol, Mustafa Şenol ve Celal Bali. İl idare heyeti seçiminden hemen sonra Samih Bingöl ile Nusret Bayındır idare heyetinden istifa ettiler. Bu iki üyenin yerine yedek üyelerden Hüseyin Aksu ile Ali Arslan seçildiler³⁶⁹. Parti yönetiminin birkaç kişinin dışında tamamen değiştiği görülmektedir.

³⁶⁹Yeni Erzincan, 3 Mayıs 1951.

CHP’de görülen bazı siyasi geleneklerin DP’de devam ettiği görülmektedir. Örneğin ocak, bucak, ilçe ve il teşkilanması, bunların belirli bir hiyeyarşi ile kongrelerinin yapılması, kongrelerde uygulanan yöntem ve metotlar CHP ile bire bir benzerlik göstermektedir. Doğal olarak DP’nin, CHP’den başka örnek alacağı başka bir partinin bulunmaması, DP’ye katılanların önceden CHP’de ya da Halkevleri’nde çeşitli kademelerde görev almaları bu benzerliklerin nedenini açıklar.

1951 yılı Ekim ayında DP ocak ve bucak kongreleri yapıldı³⁷⁰. Kongrelerin ardından 15 Ekim 1951’de Ankara’da yapılacak olan DP Genel Kongresi’ne katılacak olan delegeler tespit edildi. Buna göre DP Erzincan İl Başkanı Eyüp Bezirci, Erzincan Belediye Başkanı Nusret Bayındır, Bahattin Öznur, Samih Bingöl, İhsan Hışır, İliç İlçesi’nden Osman Pamukçu, Kemaliye İlçesi’nden Necati Öztan, Tercan İlçesi’nden Muharrem Bedirhanoglu ve Kemah İlçesi’nden Sulhi Özdemir seçildiler³⁷¹.

Parti kongresinin üzerinden henüz altı ay geçmesine rağmen DP il teşkilatının ikinci kez feshedildiği görülmektedir. Parti yönetiminin ilk olarak feshedildiği 1950’den beri, parti içerisindeki bölünmelerin ve huzursuzlukların devam ettiği anlaşılmaktadır.

DP Genel Merkezi’nden görevlendirilen DP Erzurum Milletvekilleri Rıfkı Salim Burçak ile Mustafa Zeren, Aralık 1952’de Erzincan’a gelerek, partililerle bir dizi temaslarda bulundular. Milletvekilleri incelemelerinin ardından gördükleri lüzum üzerine mevcut parti yönetimini feshederek yeni bir idare heyeti oluşturdular. Partinin yeni idare heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan İhsan Hışır, İkinci Başkan Şeref Özden, üyeler; Mehmet Küçükkaya, Mustafa Şenol, Mustafa Oktay, İsmail Gürses, Nuri Atalay, Hüsnü Baydaş ve Mehmet Ergüner³⁷².

Yeni idare heyetinde İhsan Hışır, Mustafa Oktay ve Mustafa Şenol dışında üyelerin tamamen değiştiği görülmektedir. DP Genel Merkezi tarafından, yeni parti yönetiminin asaleti 22 Aralık 1952 tarihli toplantıda onaylanarak, 5 Ocak 1953 tarihinde Erzincan DP İl Başkanlığına tebliğ edildi. Böylece İhsan Hışır 5 Ocak 1953 tarihinde, resmi olarak DP Erzincan İl Başkanlığı görevine başladı³⁷³.

³⁷⁰*Yeni Erzincan*, 25 Ekim 1951.

³⁷¹*Yeni Erzincan*, 4 Ekim 1951.

³⁷²*Yeşil Eğin*, 15 Aralık 1952.

³⁷³*Demokrat Erzincan*, 6 Ocak 1953.

Bu arada daha önce parti yönetiminden istifa eden Nusret Bayındır, kısa bir süre sonra Nisan ayında Erzincan Belediye Başkanlığı görevinden uzaklaştırıldı. Nusret Bayındır hasta olduğu bir sırada Vali İsmail Hakkı Baykal tarafından baypas edildi. Vali, bazı Belediye Meclisi üyelerine baskıda bulunarak Bayındır hakkında görevden uzaklaştırma kararı verilmesini sağladı. Görevinden uzaklaştırılan Nusret Bayındır'ın yerine Erzincan Belediye Başkanlığı'na Refik Kurdoğlu seçildi³⁷⁴.

Parti idare heyetinin oluşturulmasında sonra 7 Şubat 1953 tarihinde Ankara'da yapılacak olan DP İstişare Kongresi'ne, Erzincan'dan katılacak olan heyet üyeleri belirlendi. Buna göre DP Erzincan İl Başkanı İhsan Hışır, Erzincan Belediye Başkanı Refik Kurdoğlu ve DP İl İdare Heyeti Üyesi Eyüp Bezirci'den oluşan heyetin kongreye katılması kararlaştırıldı³⁷⁵.

1953 yılı DP il kongresinin hazırlıklarını başladı. Ancak henüz partinin ocak, bucak ve ilçe kongreleri tamamlanamamıştı. Erzincan genelinde ancak 7 teşkilatın kongreleri yapılabilmiş, Merkez İlçe Kongresi mualllel kalmış ve Kemah İlçe Kongresi ise henüz yapılamamıştı. Bu şartlar altında DP İl Kongresi, 21 Haziran 1953 Pazar günü gerçekleştirildi. Kongreye Merkez İlçe, Tercan, Kemah, İliç ve Refahiye'den gelen çok sayıda delege ve izleyici katıldı. Kongre başkanlığına DP Erzincan ve Tunceli Bölge Müfettişi Necmettin Sahir Silan³⁷⁶, kongre ikinci başkanlığına Kemaliye Belediye Başkanı Dr. Necati Öztan seçildi. Gündem üzerine görüşmeler ve faaliyet raporunun okunmasından sonra idare heyetinin seçimine başlandı. Kongrede özellikle Erzincan genelinde delege sayısının fazla olduğu dile getirilerek, tüzük gereği 9 asıl ve 9 yedek olmak üzere 18 üye seçildi. DP il idare heyeti şu şekilde oluşturuldu:

Başkan Eyüp Bezirci, İkinci Başkan Hüseyin Tiryaki, Kâtip Sadullah Erim, Muhasip Celal Bali, asıl üyeler; Fehmi Odabaşoğlu, Nusret Bayındır, Mehmet Özcan, Suphi Özdemir, Refik Kurdoğlu. Yedek üyeliklere de; Hüseyin Balabanlı, Osman

³⁷⁴Öz Erzincan, 16 Nisan 1953.

³⁷⁵Demokrat Erzincan, 2 Şubat 1953.

³⁷⁶1896'da Edirne'de dünyaya gelmiştir. Ankara Adliye Hukuk Mektebi'ni bitirdikten sonra çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarında Yönetim Kurulu Üyelikleri ve Müdürlükleri görevlerinde bulunmuştur. Sarı Basın Kartı sahibi olan Silan, aynı zamanda gazetecilik ve yazarlık yapmıştır. VI. Dönem Bingöl, VII. ve VIII. Dönem CHP Tunceli Milletvekilliği yapmıştır. Meclis Kürsüsünden Sabahattin Ali ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel aleyhinde konuşunca CHP'den ayrılıp Bağımsız kalmıştır. 1950 seçimlerinde CHP'den listeye girememiş ve bundan sonra DP saflarında siyasete devam etmiştir. Erzincan Belediye Meclisi tarafından 10 Ağustos 1953 tarihli oturumunda "Fahri Hemşerilik" unvanı verilmiştir. Eylül 1953'den itibaren, DP Erzincan ve Tunceli Bölge Müfettişliği görevinde bulunmuştur. Evli ve dört çocuk babası Silan, 22 Ağustos 1992'de vefat etmiştir. *TBMM Albümü- 1920-2010, I.*, s. 505.

Pamukçu, Erzincan İplik Fabrikası Müdürü Hasan Erdener, Tercan Belediye Başkanı Muharrem Bedirhanoglu, Eski Erzincan Milletvekili Hüseyin Aksu, Erzincan Belediye Başkan Yardımcısı Fahri Akyol, Avukat Şeref Emiroğlu ile beraber isimleri tespit edilemeyen 2 kişi olmak üzere toplam 9 kişi seçildi. Kongreden bir müddet sonra parti yönetiminde tekrar huzursuzluk baş gösterdi. Parti başkanı Eyüp Bezirci istifa etti ve parti başkanlığını beş ay süre ile ikinci başkan Hüseyin Tiryaki vekâleten yürüttü³⁷⁷.

27-28 Kasım 1953 tarihinde parti teşkilatında iki gün boyunca olağanüstü toplantılar yapıldı. Toplantılara DP Erzincan ve Tunceli Bölge Müfettişi Necmettin Sahir Sılan, kongrede seçilen ve görevleri başında bulunan DP İkinci Başkanı Hüseyin Tiryaki, Muhasip Üye Celal Bali, Belediye Başkanı Refik Kurdoğlu, yedek üyeler; Osman Pamukçu, Hasan Erdener, Hüseyin Aksu, Erzincan Belediye Başkan Yardımcısı Fahri Akyol ve Avukat Şeref Emiroğlu katıldılar. Toplantıların sonucunda, DP İl Başkanı Eyüp Bezirci ve Kâtip Üye Sadullah Erim görülen lüzum üzerine görevlerinden alındı. Boşalan DP il başkanlığı ve kâtipliği görevleri için yeniden seçim yapıldı. Seçim neticesinde DP İl Başkanlığı'na Erzincan Belediye Başkanı Refik Kurdoğlu, Kâtipliğe ise Osman Pamukçu getirildi³⁷⁸.

1950 seçimleri sonrası DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte, Erzincan parti teşkilatında adeta bir soğuk savaş döneminin başladığı görülmektedir. Güçlü bir iktidarın Erzincan'da temsilcisi olma isteği ve hevesi, kişisel hırs ve menfaatleri de beraberinde getirmiştir. 1950 yılından sonra parti içinde hizipleşmeler ve bunun neticesinde teşkilat içerisinde gizliden ya da açıktan hesaplaşmalar gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Tek parti döneminin siyasi, sosyal ve ekonomik şartları içerisinde kendiliğinden ortaya çıkan “*elit*” zümre, bu defada DP döneminde kendini göstermeye başlamıştır. Tek parti döneminde Erzincan'da dişe dokunur bir pay sahibi olamayan, DP iktidarı ile adeta geçmişin acısını çıkarmaya çalışan ve Erzincan'ın siyasi, sosyal ve ekonomik gidişatında daha fazla söz sahibi olmak isteyen bu “*elit*” zümre, bu çerçevede kendi içerisinde sürekli didişip durmuştur. Bunun neticesinde 1950-1953 döneminde parti teşkilatı iki defa feshedilmiş, bir kez de yönetimden bazı kişilere el çektirilmiştir.

Erzincan'da parti içinde yaşanan soğuk savaş havası, 1953 yılında yayın hayatına başlayan Öz Erzincan ve Demokrat Erzincan gazetelerinde de net bir şekilde

³⁷⁷ Öz Erzincan, 24 Haziran 1953.

³⁷⁸ Öz Erzincan, 28 Kasım 1953.

anlaşılmaktadır. Her iki gazete DP yanlısı olmakla birlikte, bu gazetelerin manşetlerinde sürekli olarak birbirlerine yönelik karşılıklı ithamlara ve bu ithamlara verilen cevaplara yer verildiği görülmektedir. Adeta bir hesaplaşma ve neredeyse hakaretlere varan iddialar, parti içerisinde iki farklı grubun olduğunu gün yüzüne çıkarır mahiyettedir.

Eski DP İdare Heyeti Üyesi ve Eski Erzincan Belediye Başkanı Nusret Bayındır'ın Öz Erzincan Gazetesi'ndeki köşe yazılarında, Erzincan Valisi İsmail Hakkı Baykal, Erzincan Belediye Başkanı Refik Kurdoğlu ve parti yönetimine karşı cephe aldığı, onların icraatlarını eleştiren mahiyette yazılar neşrettiği görülmektedir. Nusret Bayındır, Vali İsmail Hakkı Baykal'ın bazı Belediye Meclisi üyelerini etkilemesi sonucu Belediye Başkanlığından uzaklaştırılmak zorunda kalmış ve Vali'nin desteklediği Refik Kurdoğlu Erzincan Belediye Başkanlığı'na seçilmişti.

Öz Erzincan Gazetesi Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Suphi Özdemir bu tarz yazıların dozunu daha da artırmıştır. Suphi Özdemir yazılarında, Vali İsmail Hakkı Baykal'ın parti içi hizipleşmenin önünü açtığını, partinin il ve ilçe idare kurullarına müdahale ettiğini ve böylece partinin Erzincan'da çöküşüne neden olduğunu belirtmiştir. Özdemir, valinin, Ankara'ya çok sık gidip geldiğini ve kendini partiye yarandırmak istediğini ifade etmiştir³⁷⁹. Özdemir başka bir köşe yazısında, iki yıl önce valiliğe makam aracı alınmış olmasına rağmen 1953'de yeni bir makam aracı alınmasını yoğun bir şekilde eleştirmiştir³⁸⁰. Bir başka yazısında ise partililer tarafından satın alınan ve parti binası olarak kullanılan yerin bir bölümün de, partili bir ilçe başkanının tekel büfesi açtığını ve Belediye tarafından bu kişiye özel ruhsat verildiğini gündeme getirmiştir³⁸¹.

Erzincan Valisi İsmail Hakkı Baykal'a Demokrat Erzincan Gazetesi'nden de yoğun eleştiriler sarf edilmiştir. Özellikle Avukat Mehmet Özcan gazetede yayınlanan "*Vali İsmail Hakkı Baykal'a Açık Mektup*" başlıklı yazısında önemli iddialar ileri sürmüştür. Özcan, valinin göreve başladığı günden beri Erzincan'da siyasi bir depreme neden olduğunu, devlet memuru olmasına rağmen siyasetle çok fazla meşgul olduğunu ve suç işlediğini öne sürmüştür. Erzincan Valisini, valilik makamının otoritesini siyasi emellerine alet etmekle suçlayarak, DP içerisinde hoşnutsuzluğa ve gruplaşmaya neden

³⁷⁹ Öz Erzincan, 13 Nisan 1953.

³⁸⁰ Öz Erzincan, 29 Nisan 1953.

³⁸¹ Öz Erzincan, 4 Mayıs 1953.

olduğunu ve bu gruplardan birini destekleyip diğeriyle mücadele ettiğini ve adil davranmadığını ifade etmiştir³⁸². Bununla birlikte Erzincan Belediye Başkanı Refik Kurdoğlu' na vali ile yakın ilişkide olması dolayısıyla yeterli derecede ve adil bir idare anlayışı sergileyemediği yönünde eleştiride bulunmuştur³⁸³. Öte yandan Erzincan Defterdarı Kemal Tuğrul, Vali İsmail Hakkı Baykal'ın devamlı baskıları ve kanunsuz emirleri dolayısıyla bu şartlar altında görevini yapamayacağını ifade ederek 21 Ekim 1953'de istifa etmiştir³⁸⁴.

Özellikle Erzincan Valisi İsmail Hakkı Baykal'ın, göreve başladıktan sonra Erzincan'ın siyasi hayatına ve ildeki çeşitli yöneticilere bariz bir şekilde müdahale ettiği görülmektedir. Nitekim İsmail Hakkı Baykal, vali olmasına rağmen Erzincan'da DP'li üst düzey bir yönetici gibi davranmış ve bunun karşılığında 1954 seçimlerinde DP'den Gümüşhane milletvekili olmuştur.

Parti başkanı ve bazı yöneticilere partideki görevlerinden uzaklaştırılmasının üzerinden henüz sekiz ay geçmesine rağmen, 1954 genel seçimlerinden yaklaşık üç ay sonra Ağustos 1954'de parti yönetiminin üçüncü kez feshedildiği görülmektedir. Erzincan'a gelen DP Genel Merkez Müfettişlerinden İsmail Aşkın, Genel Merkezin de onayı ile DP il idare heyetini feshetti. Feshedilen parti yönetimin yerine de geçici bir idare heyeti teşkil edildi³⁸⁵. Feshedilen DP İl Başkanı ve aynı zamanda Erzincan Belediye Başkanı Refik Kurdoğlu, bir müddet sonra da Belediye Başkanlığı görevinden istifa etti³⁸⁶.

Böylece geçici idare heyeti ile parti 1955 yılı il kongresine gitti. DP İl Kongresi, 27 Mayıs 1955 Cuma günü saat 10.00'da yeni sinema binasında yapıldı. Kongreye DP Erzincan Milletvekilleri Sadık Perinçek, Tevfik Şenocak, M. Rahmi Sanalan, Veysel Varol, Merkez İlçe, Tercan, Kemah, Kemaliye, İliç, Refahiye ve Çayırılı'dan gelen çok sayıda delege ve izleyici kitlesi katıldı. Kongre parti başkanının konuşması ile başlayarak, Kongre Başkanlığı'na DP Erzincan Milletvekili Tevfik Şenocak seçildi³⁸⁷. Parti başkanı tarafından yıllık mesai raporunun okunmasının ve hesapların incelenmesinin ardından dilekler faslına geçildi. Gündem gereğince idare heyetinin

³⁸² *Demokrat Erzincan*, 4 Ekim 1953.

³⁸³ *Demokrat Erzincan*, 24 Ekim 1953.

³⁸⁴ *Halkın Sesi*, 24 Ekim 1953.

³⁸⁵ *Öz Erzincan*, 29 Ağustos 1954.

³⁸⁶ *Demokrat Erzincan*, 27 Ocak 1955.

³⁸⁷ *Öz Demokrat*, 28 Mayıs 1955.

seçimine geçilerek, gizli oyla yapılan seçim neticesinde idare heyeti oluřturuldu³⁸⁸. Yeni oluşturulan idare heyeti şu isimlerden seçildi: Başkan şerafettin Emiroğlu, İkinci Başkan Hüsametdin Atabeyli, Muhasip Celal Bali, Kâtip Talat Toptaş, üyeler; İsmail Bařęöze, Kazım Gülşen, İhsan İnan, Ali Kargı ve Osman Erdem³⁸⁹.

Parti yönetiminin seçiminden sonra DP Büyük Kongresi'ne Erzincan'dan gidecek delegeler belirlendi. Delege olarak seçilen kişiler şunlardı: Tefik şenocak, M. Rahmi Sanalan, Sadık Perinçek, şerafettin Emiroğlu, Hüsametdin Atabeyli, Turgut Nalcıoğlu, Ahmet Kavuş, Ali Kargı, Mehmet Yavuz, Necati Öztan, Mustafa Güven, Kazım Gülşen, Sabri Odabaşı, Yaşar Adalı, Sadi Özdemir, Suphi Özdemir, Selahattin Yılmaz, Sadullah Erim³⁹⁰.

5 şubat 1957 tarihinde DP Genel İdare Kurulu Üyesi Konya Milletvekili Remzi Birant ve DP Merkez Haysiyet Divanı Başkanı Rize Milletvekili Osman Kavrakoğlu Erzincan gelerek Erzincan parti teşkilatını teftiş ettiler³⁹¹.

1955 yılında yapılan il kongresi ile seçilen parti yönetimi, 1957 yılı Eylül ayına kadar iş başında kaldı. 1957 genel seçimlerine bir aydan az bir süre kala partinin idare heyeti 30 Eylül 1957 tarihinde dördüncü defa feshedildi. DP Genel İdare Kurulu Üyesi Erzurum Milletvekili Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak ve Amasya Milletvekili Mustafa Zeren görülen lüzum üzerine mevcut yönetimi feshederek yeni bir idare heyeti kurdular. Yeni kurulan parti idare heyetine şu isimler getirildi: Başkan Fahri Akyol, İkinci Başkan Halit Uzun, Muhasip Nuri Atalay, Kâtip Necdet Güven, üyeler; Saip Odabaşı, Kazım elik, Lütfü Demirel, Mehmet Kaya, Nuri Aktař³⁹².

Erzincan parti teşkilatının kurucularından olan ve uzun süre partinin çeşitli kollarında görev yapan Hüseyin Tiryaki ve Eski Erzincan Belediye Başkanı Refik Kurdoğlu, DP İl İdare Heyeti'nin 04.10.1957 tarihli ve 3 numaralı kararı ile partiden

³⁸⁸Öz *Erzincan*, 26 Mayıs 1955.

³⁸⁹Öz *Erzincan*, 28 Mayıs 1955.

³⁹⁰*Demokrat Erzincan*, 28 Mayıs 1955.

³⁹¹Öz *Erzincan*, 6 şubat 1958.

³⁹²*Kazankaya*, 1 Ekim 1957.

ihraç edildiler³⁹³. Kısa bir süre DP Genel Merkezi tarafından Hüseyin Tiryaki ve Refik Kurdoğlu hakkında verilen ihraç kararları kaldırıldı³⁹⁴.

1957 yılı Ekim ayında, CHP Erzincan Gençlik Kolu toplu olarak CHP'den istifa ederek DP'ye katıldılar. Gençlik Kolu Başkanı Nadi Altınel, 32 arkadaşı ile birlikte DP Erzincan Gençlik Kolu'nu faaliyete geçirdi. DP'ye katılarak DP Erzincan Gençlik Kolu'nda görev alan bu kişiler şunlardır: Yavuz Arıkan, Fevzi Akyıldırım, Turan Çetin, İlhami Alp, Nusret Özden, Fikret Ayaşlı, Zeki Ünal, Hamza Han, Kenan Polat, Talat Koştı, Özer Özkan, Gürbüz Güngör, Turgut Çetinkaya, İsmail Elçik, Fehmi Abanoz, Rıfat Yalçınkayalar, İshak Kasırğa, Muammer Arslan, Mehmet Gaygaracı, Zekeriya Aksoy, Mürteza Duman, Galip Yüksel, Murat Durmuş, Polat Kaya, Paşa Kilvan, Bahattin Malta, Erdoğan Erözkan, Aydın Koban, Muzaffer Tınaz, Ahmet Çelik, Seyfettin Yavuz ve Dursun Zilyurt. DP Gençlik Kolu'nu kurulmasından sonra idare heyeti oluşturularak, DP Erzincan Gençlik Kolu Başkanlığı'na Nadi Altınel seçildi³⁹⁵.

1957 yılında partinin feshedilip yeni bir idare heyetinin oluşturulmasında altı ay sonra parti teşkilatı yeni bir depremle sarsıldı. Partinin idare heyeti, 1958 yılı Nisan ayında toplu olarak istifa ettiler. Bunun üzerine DP Erzincan ve Gümüşhane Bölge Müfettişi Natık Poyrazoğlu, 27 Nisan 1958 tarihinde Erzincan'a gelerek yaklaşık on gün boyunca çeşitli incelemelerde bulundu. Poyrazoğlu, yapmış olduğu temaslar neticesinde yeni il idare heyetini oluşturarak, DP Genel Kongresi'nin yapılacağı güne kadar partinin il başkanlığını kendi üzerine aldı. Partinin yeni idare heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Natık Poyrazoğlu, İkinci Başkan Necdet Alptekin, Muhasip Vehbi Köksal, Kâtip Hasan Akçay, üyeler; İbrahim Kahraman, Sıtkı Ömerbeyoğlu, Nevzat Çetintaş, Hakkı İnan, Binali Metin³⁹⁶.

Partinin 1958 yılı kongresi, 6 Ekim 1958 Pazartesi günü saat 14.00'de Yenişehir Sineması'nda yapıldı. Kongreye, DP Erzurum Milletvekilleri Mustafa Zeren, Mehmet Eyüpoğlu, delegeler ve çok sayıda partili katıldı. Kongre Başkanlığına Erzurum Milletvekili Mustafa Zeren, Kongre İkinci Başkanlığı'na Erzurum Milletvekili Mehmet Eyüpoğlu seçilerek divan heyeti oluşturuldu. Erzincan DP İkinci Başkanı Necdet

³⁹³ *Öz Erzincan*, 11 Ekim 1957.

³⁹⁴ *Öz Erzincan*, 19 Aralık 1957. DP Genel Merkezi'nin 10.10.1957 tarihli toplantısında Hüseyin Tiryaki hakkında verilen ihraç kararı, 17.12.1957 tarihli toplansında ise Refik Kurdoğlu hakkında verilen ihraç kararı kaldırıldı.

³⁹⁵ *Kazankaya*, 23 Ekim 1957.

³⁹⁶ *Öz Erzincan*, 10 Mayıs 1958.

Alptekin'in açılış konuşması ile başlayan kongre, DP İl Başkanı Natık Poyrazoğlu tarafından çalışma raporunun okunup kabul edilmesiyle devam etti. Gelir ve gider bütçesinin müzakere edilmesinden sonra dilekler faslına geçildi. Delegelerin kendi muhitlerinin ihtiyaçlarını dile getirdiği bazı konuşmaların ardından partinin idare heyetinin seçimine geçildi. Buna göre yeni idare heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Natık Poyrazoğlu, İkinci Başkan Fehmi Odabaşı, Muhasip Fahri Akyol, Kâtip Hasan Akçay, üyeler; Binali Metin, Celal Bali, Hilmi Nalcıoğlu, Hüseyin Tiryaki, Hüseyin Balabanlı. Kongrede Refik Kurdoğlu, Hakkı İnan ve Vehbi Sanalan'da DP İl Haysiyet Divanı'na seçildiler. Böylece DP İl Kongresi son buldu³⁹⁷. Yeni oluşan partinin idare heyetinde CHP'nin il teşkilatında görev yapan birçok kişiye rastlanmaktadır.

1959 Mayıs ayında, DP Erzincan, Gümüşhane ve Tunceli Bölge Müfettişi ve DP Erzincan İl İdare Kurulu Başkanı Natık Poyrazoğlu'nun müfettişlik görevi batı bölgesine nakledildiğinden dolayı, parti yönetiminde zorunlu olarak bir değişikliğe gidildi. Bu arada parti yönetimindeki Hüseyin Tiryaki'de görevinden ayrıldı. Bu nedenlerden ötürü partinin il idare heyeti yeniden teşekkül ettirildi. Buna göre partinin yeni idare heyeti şu isimlerden oluşturuldu: Başkan Fehmi Odabaşıoğlu, İkinci Başkan Celal Bali, Muhasip Hasan Akçay, üyeler; Hüseyin Balabanlı, Hilmi Nalcıoğlu, Refik Kurdoğlu, Binali Metin, Hakkı İnan, Nevzat Çetintaş³⁹⁸.

Ancak partinin il teşkilatında bir türlü istikrarın sağlanamadığı ve çok kısa sürelerde parti yönetiminin sil baştan tekrar değiştiği görülmektedir. 1959'da partinin idare heyetinin değiştirilmesinin üzerinden bir yıl geçmemişti ki 1960'da partinin yönetim kadrosu tekrar değişti. 1960 yılı il kongresine sayılı günler kala parti yönetiminde yeni bir ekibin iş başına getirilmesi kararlaştırıldı ve yeni idare heyeti şu isimlerden oluştu: Başkan Hüsamettin Atabeyli, İkinci Başkan Fahri Akyol, Muhasip Hilmi Nalcıoğlu, Kâtip Vehbi Sanalan, üyeler; Vehbi Köksal, Kazım Gülşen, Osman Erdem, Binali Metin, Hasan Akçay³⁹⁹.

1960 yılında partinin il kongresinin yanı sıra partinin gençlik kolu kongresi de yapıldı. DP Erzincan Gençlik Kolu Kongresi, 3 Nisan 1960 Pazar günü yapıldı. Kongreye DP İl İdare Heyeti üyeleri, DP Merkez İlçe İdare Heyeti üyeleri, delegeler ve

³⁹⁷ *Demokrat İliç*, 13 Ekim 1958.

³⁹⁸ *Öz Erzincan*, 1 Haziran 1959.

³⁹⁹ *Kazankaya*, 8 Mart 1960.

çok sayıda partili katıldılar. Yoklama ve açılış konuşmalarının ardından kongre divan heyeti oluşturularak, Kongre Başkanlığı'na DP İl Başkanı Hüsamettin Atabeyli seçildi. DP Erzincan Gençlik Kolu Başkanı Kemal Akar tarafından 1,5 yıllık faaliyet raporunun okunmasından ardından dilek ve temenniler faslına geçildi. Başbakan Adnan Menderes'e olan bağlılığın duyurulması ve Başbakanın Erzincan'a davet edilmesi için bir telgrafın çekilmesi kararlaştırıldı. Daha sonra seçime geçilerek yeni DP Erzincan Gençlik Kolu İdare Heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Vehbi Işıkgöz, İkinci Başkan Oktay Malatyalıoğlu, Muhasip Ruhi Baysal, Kâtip Hilmi Malatyalıoğlu, üyeler Mehmet Özcan, Cemal Uzun, Hayrettin Pala, Hüseyin Gülses⁴⁰⁰.

2.1.3.2. DP İlçe Teşkilatları

1946 yılında kurulan ve Erzincan'da 1950 yılına kadar teşkilatlanmasını tamamlamaya çalışan parti, 1946-1950 döneminde ilçe teşkilatlarını tam bir disiplin içerinse belli bir düzene sokamadığı görülmektedir. Yine bu dönemde düzenli olarak partinin il kongrelerinin dahi yapılamadığı ortadadır. 1950'den sonra daha sistematik ve disiplinli olarak yapılmaya başlanan il kongreleri ile birlikte, ilçe teşkilatlarına daha ciddi bir şekilde yönelildiği ve kongrelerinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte 1950-1960 döneminde partinin il yönetiminin sürekli el değiştirmesi ve feshedilmesi ile parti içerisinde yaşanan olumsuz gelişmelerden, ilçe teşkilatlarının da aynı oranda etkilendiğini söylemek mümkündür.

2.1.3.2.1. DP Erzincan Merkez İlçe Teşkilatı

1950 yılında partinin İlçe Merkez Teşkilatı henüz kurulamamıştı. 1950 yılı Aralık ayında yapılan bir kongre ile DP Erzincan Merkez İlçe Teşkilatı'nın kurulduğu görülmektedir. Yapılan kongre neticesinde Merkez İlçe Teşkilatı idare heyeti şu şekilde oluşturmuştu: Başkan Ziraatçı Abdurrahman Şarhoşoğlu, İkinci Başkan Çiftçi Hüseyin Tiryaki, Muhasip Çiftçi Ali Arısoy, Kâtip Çiftçi Selahattin Karataş, üyeler; Kahveci Ahmet Okşin, Tüccar Ali Arslan ve Ziraatçı Şükrü Bayrı⁴⁰¹.

1950 yılı sonunda kurulan partinin merkez ilçe teşkilatı bu tarihten sonra oluşturulan idare heyeti ile faaliyetlerine başladı. Ancak il teşkilatında yaşanan bölünmelerden ve hesaplaşmalardan ilçe teşkilatının da olumsuz bir şekilde

⁴⁰⁰Kazankaya, 5 Nisan 1960.

⁴⁰¹Yeni Erzincan, 4 Ocak 1951.

etkilendiği anlaşılmaktadır. Merkez ilçe teşkilatının ikinci kongresi ancak 1953 yılında gerçekleştirilebildi. Merkez İlçe kongresinden önce teşkilata bağlı bucak ve ocak kongreleri tamamlandı.

Ulalar Köyü DP Ocak kongresi, 21 Ocak 1953 tarihinde yapıldı. DP Erzincan Merkez İlçe Başkanı Hüseyin Tiryaki ve DP Yalnızbağ Bucak Başkanı Sabri Yıldız kongreye gözlemci olarak katıldılar. Yapılan seçimler neticesinde idare heyeti şu isimlerden oluşturuldu: Başkan Süleyman Selük, İkinci Başkan İsmail Erboz, Muhasip Ali Çimen, Kâtip Süleyman Polat, üyeler; Kadir Demir, Hasan Selük. Bucak kongresine katılacak olan üst delegeler ise Süleyman Polat, İsmail Erboz, Ali Çimen, Hüseyin Erboz ve Dursun Gül olarak belirlendi. Mitini Köyü DP Ocak Kongresi, 21 Ocak 1953 tarihinde yapıldı ve Mitini Köyü DP Ocak Başkanlığı'na Haydar Yurttaş seçildi⁴⁰².

Kızılay Mahallesi DP Semt Ocağı kongresi 8 Şubat 1953 tarihinde yapıldı. Kongreye, DP Erzincan Merkez İlçe Başkanı Hüseyin Tiryaki ve Çarşı Mahallesi Ocak Başkanı Ömer Özkan gözlemci olarak katıldılar. Ocak idare heyetinin seçimine geçilerek idare heyeti şu isimlerden oluşturuldu: Başkan Fevzi Aksaray, İkinci Başkan Hakkı Gürler, Muhasip Tahsin Yaltrak, Kâtip İhsan Nardemir, üye Ömer Pelen. Merkez İlçe kongresine ise Fevzi Aksaray, İhsan Nardemir, Tahsin Yaltrak, Dursun Yurdağül ve Mahmut Başdemir delege olarak seçildiler⁴⁰³.

Ocak ve bucak kongrelerinin tamamlanmasından sonra, DP Merkez İlçe Teşkilatı'nın 1953 yılı kongresi 18 Mayıs 1953 Pazartesi günü yapıldı. Kongreye iki liste halinde gidildi ve idare heyeti aday listelerinde yer alan isimler belirlendi. Birinci liste idare heyeti adayları; Mehmet Özcan, Ali Arısoy, Hidayet Yazıcı, Mustafa Şenkan, Haşım Güntürk, Burhanettin Özdemir, İhsan Açıbay, Muzaffer Altındış, Ömer Özkan, Şükrü Bayrı idi. İkinci liste idare heyeti adayları ise; İsmail Başgöze, Vahap Kaya, Cebail Aksu, Ahmet Kavuş, Selahattin Karakaş, Ahmet Erentürk, Aziz Keskin, Ali Rıza Gülhan, Osman Koç, Ahmet Okşın idi⁴⁰⁴.

Partinin il teşkilatında yer alan üyelerin iş başına gelmesini arzu ettikleri listelere müdahale etmesi sonucunda kongrede liste savaşı yaşandı. 4 bucağın delegeleri kongreyi toptan terk etti ve kongreyi izlemek için gelen vatandaşların çoğu da salondan

⁴⁰² *Demokrat Erzincan*, 24 Ocak 1953.

⁴⁰³ *Demokrat Erzincan*, 10 Şubat 1953.

⁴⁰⁴ *Öz Erzincan*, 18 Mayıs 1953.

ayrıldı. Bu şartlar altında tamamlanan merkez ilçe kongresinde ikinci listede yer alan idare heyeti iş başına getirildi. DP Merkez İlçe Başkanlığı'na Ahmet Kavuş seçildi⁴⁰⁵.

1955'de Merkez İlçe'ye bağlı ocak ve bucak kongreleri gerçekleştirildi. Bunlardan biri de Vağaver Mahallesi⁴⁰⁶ Ocak kongresiydi. DP Vağaver Mahallesi Ocak kongresi 20 Şubat 1955 tarihinde yapıldı. Kongre neticesinde idare heyeti şu şekilde belirlendi: Başkan Hasan Tokgöz, İkinci Başkan Mahmut Battal, Muhasip Ali Kargı, Kâtip İsmail Yalçın, üye Hasan Yavuz⁴⁰⁷.

1955 yılı partinin merkez ilçe kongresi, 19 Nisan 1955 tarihinde yapıldı. Kongre, 126 delegenin 113'ünün iştirakiyle ve çok sayıda partilinin katılımıyla gerçekleşti. DP Merkez İlçe Başkanı Ahmet Kavuş'un açılış konuşmasıyla başlayan kongrede, divan seçimine geçildi. Kongre Başkanlığı'na DP İl Başkanı Şerafettin Emiroğlu, Kongre İkinci Başkanlığına DP Kemah İlçe Başkanı Sadi Özdemir, Kâtipliklere ise Kemal Akar ve Kemal Çakır seçildi. Faaliyet raporu okunarak kabul edilmesinden sonra dilekler faslına geçildi. Ardından yeni Merkez İlçe idare heyetinin seçimine geçildi⁴⁰⁸.

Seçimler neticesinde yeni idare heyeti şu isimlerden oluşturuldu: Başkan Ahmet Kavuş, İkinci Başkan Aziz Keskin, Muhasip İrfan Asil, Kâtip Yusuf Çağlı, üyeler Ali Kavukçu, Hüsnü Baydaş, Ulvi Sanalan. İl kongresine gidecek olan üst delege seçiminin ardından Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a iyi dileklerin belirtildiği bir telgrafın çekilmesi ile kongre sona erdi⁴⁰⁹.

Partinin 1957 yılı merkez ilçe kongresi, 29 Ağustos 1957 tarihinde yapıldı. DP Merkez İlçe Başkanı Ahmet Kavuş'un açılış konuşması ile başlayan kongre, divan seçimi ile devam etti. Kongre Başkanlığı'na Şerafettin Emiroğlu, Kongre İkinci Başkanlığına DP Tercan İlçe Başkanı Selahattin Kemaloğlu, Kâtipliklere ise Fahrettin Özyiğit ile Mustafa Özcan seçildi. Ahmet Kavuş tarafından faaliyet raporunun okunarak kabul edilmesinden sonra delegelerin dilek ve temenniler faslına geçildi⁴¹⁰.

⁴⁰⁵Öz Erzincan, 21 Mayıs 1953.

⁴⁰⁶Daha önceden Kızılay Mahallesi'ne Yenişehir, İnönü ve Vağaver Mahallelerinin bağlanması ile Kızılay Mahallesi'nin nüfusu artmış ve muhtarlık işleri normal olarak yürütülememişti. Ortaya çıkan bu olumsuzluğun ortadan kaldırılması için Ocak 1953'de Kızılay Mahallesi'nde iki ayrı muhtarlık oluşturuldu. Böylece Yenişehir, İnönü ve Vağaver Mahalleleri, Kızılay Mahallesi'nden ayrılarak tek bir muhtarlık bünyesinde yeniden ihdas edildi. *Demokrat Erzincan*, 6 Ocak 1953.

⁴⁰⁷*Demokrat Erzincan*, 22 Şubat 1955.

⁴⁰⁸Öz Demokrat, 20 Nisan 1955.

⁴⁰⁹*Demokrat Erzincan*, 20 Nisan 1955.

⁴¹⁰*Kazankaya*, 30 Ağustos 1957.

Dilek ve temenniler faslında; delegelerden Dursun Yedikat, köylerinin yapılan icraatlardan yeterince istifade edemediğini dile getirmişti. Hasan Mazlum, Cencige-Kiğ yolunun biran önce tamamlanmasını, köy okullarına kömür ve odun tahsis edilmesini ve elektrik verilmesini istemişti. Bekir Tepeli, 110 haneli köylerin sel yatağında olduğu için köylerinin tehlikede olduğunu bildirmişti. Hasan Tokgöz, köy imamları ile müstahdemlerinin maaşlarına zam yapılmasını gündeme getirmişti. Kemal Akar elektrik şebekesinin biran önce yapılmasını isteyerek, İstasyon ve Beybağı mahallelerinin durumlarının ne olacağının bildirilmesi talebinde bulunmuştu⁴¹¹.

Dilek ve temenniler faslından sonra kurulan bir komisyon tarafından hesapların incelenmesine geçildi ve idare heyetinin seçimi yapıldı. Seçim neticesinde yeni idare heyeti şu şekilde oluştu: Başkan Ahmet Kavuş, İkinci Başkan İrfan Asil, Muhasip Aziz Keskin, Kâtip Yusuf Çağlı üyeler; Ahmet Okşın, Ulvi Sanalan, Ali Kan, İbrahim Türkeldi⁴¹².

Yeni seçilen partinin Merkez İlçe idare heyeti yaklaşık bir sene görevde kaldı. 1958 yılı Nisan ayında, il parti yönetimi ile birlikte Merkez İlçe yönetimi toplu olarak istifa etti. 27 Nisan 1958 tarihinde Erzincan'a gelen DP Erzincan ve Gümüşhane Bölge Müfettişi Natık Poyrazoğlu, yeni bir idare heyeti oluşturdu. Merkez İlçe Teşkilatı ikiye bölündü ve iki ayrı teşkilat kurularak her birine idare heyeti atandı.

1 Nolu DP Merkez İlçe İdare Heyeti: Başkan İsmail Başgöze, İkinci Başkan Ali Arısoy, Muhasip Lütfü Mevsim, Kâtip Hidayet Yazıcı, üyeler; Bekir Şaban, Fevzi Barut, Selahattin Karakaş.

2 Nolu DP Merkez İlçe İdare Heyeti: Başkan Mehmet Delikurt, İkinci Başkan İsmail Ayman, Muhasip Ahmet Bıyık, Kâtip Selahattin Bütün, üyeler; İsmail Yalçın, İhsan Açıbay, Mustafa Şenkan⁴¹³.

Merkez İlçe teşkilatlarının yeniden oluşturulmasından sonra 1958'de yeni ocak teşkilatlarının kurulduğu anlaşılmaktadır. Şeker Semt Ocağı, Sümer Semt Ocağı ve Küpesi Köyü Ocağı ilk defa kurulan ocak teşkilatlarıdır. DP Şeker Semt Ocağı, 9 Mayıs 1958 tarihinde yapılan kongre ile ilk kez kuruldu. Şeker Semt Ocağı'nın Merkez İlçe İdare Heyeti Üyesi Ahmet Bıyık'ın özel gayretleri neticesinde kurulduğu

⁴¹¹Kazankaya, 30 Ağustos 1957.

⁴¹²Kazankaya, 30 Ağustos 1957.

⁴¹³Öz Erzincan, 10 Mayıs 1958.

anlaşılmaktadır. Kongre neticesinde ocağın idare heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Kemal Toker, İkinci Başkan Abdurrahman Pehlivan, Muhasip Hayri Günel, Kâtip Yaşar Öcalan üye Hasan Şeker⁴¹⁴. DP Sümer Semt Ocağı, 12 Mayıs 1958 tarihinde kuruldu. DP Erzincan ve Gümüşhane Bölge Müfettişi Natık Poyrazoğlu, DP İl ve Merkez İlçe üyelerinin katılımıyla Sümer Semt Ocağı açılarak, DP 2 Nolu Merkez İlçe Teşkilatına bağlandı. Yeni Semt Ocağı'nın idare heyeti şu isimlerden oluşturuldu: Başkan Naci Erdem, İkinci Başkan Turhan Bali, Muhasip Hasan Şimşek, Kâtip Yunus Mersinlioğlu, üye Mehmet Gülaçtı⁴¹⁵. DP 2 nolu Merkez İlçe Başkanı Mehmet Delikurt başkanlığındaki bir heyetin Küpesi Köyü halkı ile yapmış oldukları temaslar sonucunda, CHP Küpesi Ocak Teşkilatı'na mensup 30 kişi istifa ederek DP'ye katıldı. Böylece DP Küpesi Köyü Ocak teşkilatı kurulmuş oldu⁴¹⁶.

Bir yanda yeni ocak teşkilatları kurulurken diğer yandan da mevcut ocak ve bucak kongrelerinin gerçekleştirildiği görülmektedir. 3 Temmuz 1958 tarihinde Yalnızbağ DP Bucak Kongresi yapıldı. Kongre, DP İl ve Merkez İlçe Teşkilatı üyeleri ile Yalnızbağ halkının katılımıyla gerçekleşti. Kongre neticesinde Yalnızbağ Bucak İdare Heyeti şu isimlerden oluşturuldu: Başkan Sabri Yıldız, İkinci Başkan Sadık Atabay, Muhasip Lütfü Atabay, Kâtip Osman Demir, üyeler; Mehmet Aras, Haydar Yurttaş, Mehmet Karadağ. Kongrede seçilen üst delegelerin isimleri ise şu şekildedir: Sabri Yıldız, Vehbi Doğu, Halet Atabay, Recep Gültepe, Yahya Akpınar, Mehmet Karadağ, Mahmut Çakmak, Sadık Atabay, Haydar Yurttaş, Osman Demir⁴¹⁷.

DP Cencige Bucak Kongresi ise 12 Temmuz 1958 tarihinde yapıldı. Kongrede seçilen DP Cencige Bucak İdare Heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Durak Polat, İkinci Başkan Rıza Doğan, Muhasip Selahattin Çatak, Kâtip Süleyman Çalışkan, üyeler; Haşim Uygun, Alaeddin Uzun, Hüseyin Yıldırım. Merkez İlçe kongresine gidecek olan üst delegelerin isimleri ise şu şekildedir: Ahmet Cemal, Nuri Aktaş, Nuri Yıldırım, Rıza Doğan, Dursun Yedikat⁴¹⁸.

DP Şeker Semt Ocak Teşkilatının kurulmasının ardından ocağın ilk kongresi 26 Nisan 1959 tarihinde yapıldı. Kongreye DP Bölge Müfettişi ve DP İl Başkanı Natık

⁴¹⁴Kazankaya, 12 Mayıs 1958.

⁴¹⁵Kazankaya, 13 Mayıs 1958.

⁴¹⁶Kazankaya, 27 Mayıs 1958.

⁴¹⁷Öz Erzincan, 4 Temmuz 1958.

⁴¹⁸Kazankaya, 14 Temmuz 1958.

Poyrazoğlu, DP Tunceli İl Başkanı Erzincan parti teşkilatına mensup çok sayıda üye, ocağa kayıtlı 250 üye ve çok sayıda partili katıldı. Kongre neticesinde DP Şeker Semt Ocağı idare heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Şadi Ahıskalı, İkinci Başkan Fahri Sunat, Muhasip Hasan Mete, Kâtip Refik Dikiş, üye Ali Rıza Özdemir⁴¹⁹.

1959 yılı Ağustos ve Eylül aylarında Merkez İlçeye bağlı Kiğ, Cencige, Zetkiğ ve Cimin bucaklarına bağlı ocak kongreleri tamamlandı⁴²⁰. DP Selepür Nahiyesi Bucak kongresi, 1 Kasım 1959 tarihinde yapıldı. Kongre Başkanlığı'na Ahmet Kavuş, İkinci Başkanlığa İrfan Asil, Kâtipliklere Mahmut İnce ve Sabri Boz seçildiler. Faaliyet raporu ve dileklerin dile getirilmesinden sonra seçimlere geçildi. Seçimler neticesinde yeni DP Selepür Bucak İdare Heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Hüseyin Ağırgöl, İkinci Başkan Mustafa Gülşen, Muhasip Mustafa Gülhan, Kâtip Rıza Hişman, üyeler; Cemal Çimen, Ali Rıza, Hasan Sarıçimen, Gülabi Tanrıverdi, Hıdır Işık, Mutu Aydın, Dursun Düz, Vahap Kaya, Gülabi Gültekin. DP Esesi Bucak Kongresi, 11 Kasım 1959 tarihinde gerçekleştirildi⁴²¹.

Merkez İlçe'ye bağlı bucak kongrelerinin tamamlanmasından sonra DP 2 Nolu Merkez İlçe kongresi, 21 Kasım 1959 tarihinde yapıldı. 2 Nolu Merkez İlçe Başkanı'nın açılış konuşmasıyla başlayan kongrede, divan heyeti seçimi yapıldı. Kongre Başkanlığı'na DP İl Başkanı Fehmi Odaşoğlu, İkinci Başkanlığı'na İrfan Asil, Kâtipliklere de İbrahim İlter, Ali Arısoy ve Fahri Özyiğit seçildi. Faaliyet raporunun okunup kabul edilmesinden sonra dilekler faslına geçildi. Dilekler faslında üzerinde durulan ortak konu, parti içinde yaşanan hizipleşmenin partiye çok büyük zarar verdiği ve bu durumdan en çok muhalefet partisinin istifade ettiğiydi. Dilek faslından sonra yeni idare heyetinin seçimine geçildi. Seçimlerin ardından DP 2 Nolu Merkez İlçe İdare Heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Ahmet Kavuş, İkinci Başkan Sabri Boz, Muhasip Şükrü Düzkaya, Kâtip Mustafa Özcan, üyeler; Şükrü Barut, İsmail Yalçın, Osman Erdem⁴²².

DP 1 Nolu Merkez İlçe kongresi, 30 Kasım 1959 tarihinde yapıldı. 62 delegenin 52'sinin katılımıyla gerçekleşen kongrede, yoklamanın ardından kongre divanı seçimine

⁴¹⁹Öz Erzincan, 27 Nisan 1959.

⁴²⁰Kazankaya, 25 Ağustos, 27 Ağustos, 2 Eylül, 3 Eylül 1959. Bucaklara bağlı ocakların kongre tarihleri için Bkz. Ek 11.

⁴²¹Kazankaya, 3 Kasım 1959.

⁴²²Kazankaya, 23 Kasım 1959.

geçildi. Kongre Başkanlığı'na Fehmi Odaşoğlu, İkinci Başkanlığı'na Ahmet Kavuş, Kâtipliklere de Selman Işıldar ile İbrahim İlter seçildi. Faaliyet raporunun okunması ve dilekler faslının ardından yeni idare heyetinin seçimine geçildi. Yapılan seçim sonucunda DP 1 Nolu Merkez İlçe İdare Heyeti şu isimlerden oluştu: Başkan İrfan Asil, İkinci Başkan Halit Uzun, Muhasip Ali Arısoy, Kâtip Mahmut İnce, üyeler; Nusret Atasay, Ahmet Esen, İhsan Açıpay, Ahmet Uçar, Selahattin Karakaş, Selahattin Bütün, Latif Sarp⁴²³.

2.1.3.2.2. DP Kemaliye İlçe Teşkilatı

DP Kemaliye Teşkilatı, il teşkilatı ile birlikte 1946 yılında kuruldu. 1946 yılında ilçe teşkilatının kurucusu ve başkanı Saatçi Cemil Özgül idi. 1947 yılında Kemaliye ilçe merkezinin dışında henüz bir teşkilatlanmanın yapılamadığı anlaşılmaktadır. 1948-1950 yılları arasında Kemaliye'ye bağlı çok az bucak ve ocakta parti teşkilatı kurulabildi⁴²⁴. 15 Ekim 1951'de Ankara'da yapılacak olan DP Genel Kongresi'nde Kemaliye adına Dr.Necati Öztan katıldı⁴²⁵.

DP Kemaliye İlçe kongresi, ilk kez 23 Kasım 1952 tarihinde yapıldı. Kongre, 90 delegenin katılımıyla parti binasında gerçekleştirildi. Kongre Başkanlığı'na Kemaliye Belediye Başkanı Dr. Necati Öztan, İkinci Başkanlığa Hilmi İpekgil, Kâtipliklere Nurettin Güven ile Hüsamettin Pekaydın seçildi. İlçe idare heyetinin faaliyet raporunun kabul edilmesi ve dilekler faslından sonra yeni idare heyetinin seçimine geçildi. Seçimler neticesinde idare heyeti şu isimlerden oluştu: Başkan Ömer Çetinkaya, İkinci Başkan Dr. Necati Öztan, Kâtip Mahmut Ekmekçi, Muhasip Şakir Soybay, üyeler Cemil Özgül, Mahmut Özdemir, Mustafa Bilgiç⁴²⁶.

DP Kemaliye İlçe Teşkilatı bu tarihten sonra bucak ve ocak teşkilatlanmalarına hız vererek, teşkilatlarının kongrelerini yaptı. Bucak kongrelerinden biri de Başekrek Bucak Kongresi'dir. DP Başekrek Bucak Kongresi 14 Ocak 1955 tarihinde 104 delegenin katılımıyla gerçekleştirildi. Bucak Başkanı'nın konuşmasıyla başlayan kongrede, divan seçimi yapılarak dilekler faslına geçildi. Ardından idare heyetinin seçimi geçildi. DP Başekrek Bucak İdare Heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan İsmail

⁴²³Kazankaya, 1 Aralık 1959.

⁴²⁴B.C.A. 490.01.439.1819.4.15.

⁴²⁵Yeni Erzincan, 4 Ekim 1951.

⁴²⁶Yeşil Eğin, 8 Aralık 1952.

İnkaya, İkinci Başkan Ahmet Yazıcı, üyeler; Ahmet Yamak, İbrahim Yılmaz, İsmail Aygün. İlçe kongresine katılacak delegeler ise İsmail İnkaya ile Ahmet Yazıcı olarak belirlendi⁴²⁷. 1955 yılı Şubat ayı içerisinde Kemaliye İlçesi'ne bağlı ocak kongreleri yapılarak, teşkilatlarının idare heyetleri seçildi⁴²⁸.

Bucak ve ocak kongrelerinin tamamlanmasından sonra ilçe kongresi yapıldı. 1955 yılı Kemaliye İlçe Kongresi, 17 Nisan 1955 tarihinde gerçekleştirildi. Parti başkanının konuşmasının ardından başlayan kongre, divan heyetinin seçilmesiyle devam etti. Kongre Başkanlığı'na Fehmi Odabaşoğlu, İkinci Başkanlığa Nurettin Güven, Kâtipliklere Ömer Terzioğlu ile Kadir Balioğlu seçildi⁴²⁹. Faaliyet raporunun okunarak kabul edilmesinin ardından bütçe incelemesi ve dilekler faslından sonra yeni idare heyetinin seçimine geçildi. Partinin yeni idare heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Mustafa Güven, İkinci Başkan Mahmut Ekmekçi, Kâtip Şakir Soybay, Muhasip Cemil Özgül, üyeler; Nurettin Güven, Fahri Gören, Mehmet Günay. Parti yönetiminin belirlenmesinin ardından il kongresine gidecek olan delgelerin seçimi ile kongre sona erdi⁴³⁰.

Kongrede belirlenen DP Kemaliye parti yönetimi 1958 yılına kadar görevde kaldı. 1958 yılında parti yönetiminde bazı değişikliklerin yaşandığı görülmektedir. DP Bölge Müfettişi ve İl Başkanı Natık Poyrazoğlu'nun, Kemaliye'yi teftişleri sırasında gördüğü lüzum üzerine 1958 yılı Mayıs ayında ilçe idare heyetini değiştirdi. Partinin yeni idare heyetine şu isimler seçildi: Başkan Nurettin Güven, üyeler; Şakir Soybay, Mahmut Ekmekçi, Fahri Gören, Mehmet Gözler, Kamil Zengin, Mustafa Güven⁴³¹.

Partinin kongresinin yapılacağı güne kadar atanan yeni yönetim iş başında kaldı. 1958'de bazı bucak ve ocak teşkilatlarının kongreleri yapıldı⁴³². Partinin ilçe kongresi

⁴²⁷ *Yeşil Eğin*, 7 Şubat 1955.

⁴²⁸ *Yeşil Eğin*, 21 Şubat 1955. Kongreler sonucunda Kemaliye'ye bağlı olan ocak teşkilatlarının idare heyeti üyeleri şu şekilde belirlenmişti:

Gecegü Köyü Ocağı: Başkan İrfan Garzan, İkinci Başkan İsmail Öger, Üyeler; Rüştü Ayangil, Ömer Altun, Bekir Ustağil.

Maşkir Köyü Ocağı: Başkan Ahmet Yücel, İkinci Başkan Hasan Akkaya, Üyeler; Hasan Kaya, Lütfi Günay, Halil İbrahim Çulcu.

⁴²⁹ *Yeşil Eğin*, 25 Nisan 1955.

⁴³⁰ *Demokrat İliç*, 26 Nisan 1955.

⁴³¹ *Demokrat İliç*, 26 Mayıs 1958.

⁴³² *Yeşil Eğin*, 23 Haziran 1958. Örneğin 1958 yılı Haziran ayında Kemaliye'ye bağlı Gecegü Köyü ve Maşkir Köyü'nde ocak kongreleri tertip edildi. Kongrelere Kemaliye Belediye Başkanı Mustafa Güven, Kemaliye Mal Müdürü Hilmi İpekçil, ocak üyeleri ve köy halkı katıldılar. Gecegü Köyü'nden CHP'ye

10 Ağustos 1958 tarihinde yapıldı. İlçe Başkanı Nurettin Güven'in açılış konuşması ile başlayan kongrede, yoklama ve divan heyetinin seçimine geçildi. Kongre Başkanlığına DP Eski Milletvekili M. Rahmi Sanalan, İkinci Başkanlığa DP İlçe Başkanı Sabri Odabaşı, Kâtipliklere DP İl İdare Heyeti üyesi Hasan Akçay ile DP Kemaliye İdare Heyeti üyesi Hilmi İpekgil seçildi. Faaliyet raporunun okunması ve şiddetli bir şekilde tenkit edilmesinin ardından bütçe incelenerek dilekler faslına geçildi. Dilekler faslında birçok delegenin söz aldığı görülmekle beraber üzerinde en çok durulan konular; Kemaliye-Çaltı yolunun bitirilmesi, okul, yol ve içme suyu meselesi olmuştu. Daha sonra yeni idare heyetinin seçimine geçildi ve şu isimler göreve getirildi: Başkan Cemil Özgül, İkinci Başkan Şakir Soybay, Muhasip Tevfik Aktan, Kâtip Mahmut Ekmekçi, üyeler; Mahmut Özdemir, Mahmut Tınay, Ahmet İbal. Partinin yeni idare heyetinin bu şekilde oluşturulmasından sonra il kongresine gidecek olan delegeler belirlenerek; Cemil Özgül, Şakir Soybay, Nurettin Güven, Mahmut Ekmekçi, Tevfik Aktan ve Osman Koyunoğlu üst delege olarak seçildiler⁴³³.

1959 yılı DP Kemaliye İlçe kongresi, 10 Ekim 1959 tarihinde son kez yapıldı. Kongreye DP İl Başkanı Fehmi Odabaşıoğlu, DP Merkez İlçe Başkanları İrfan Asil, Ahmet Kavuş ve İdare Heyeti Üyeleri Sabri Boz, Mehmet İnce, Erzincan Belediye Başkanı Refik Kurdoğlu, DP Eski Erzincan Milletvekilleri Sadık Perinçek, M. Rahmi Sanalan, DP Kemaliye İlçe İdare Heyeti, delegeler ve çok sayıda dinleyici katıldı.

Kongresi, İlçe Başkanı tarafından açılarak divan seçimine geçildi ve Kongre Başkanlığı'na Sadık Perinçek seçildi. Faaliyet raporunun okunması ve dilekler faslından sonra yeni idare heyetinin seçimine geçildi ve parti yönetimi şu isimlerden oluştu: Başkan Cemil Özgül, İkinci Başkan Tevfik Aktan, Muhasip Mahmut Ekmekçi, Kâtip Mahmut Özdemir, üyeler; Mahmut Tınay, Ahmet İbal, Ahmet Temiz. İl kongresine katılacak olan delegelerin seçimi ile kongre son buldu⁴³⁴.

kayıtlı ve bağımsızlardan toplam 68 kişi, Maşkir Köyü'nden 22 kişi partilerinden istifa ederek DP'ye katıldılar. Kongre neticesinde ocakların idare heyetleri şu şekilde oluşturuldu:
Gecegü Köyü Ocağı: Başkan Ahmet Günday, İkinci Başkan Sabri Altunel, Üyeler; Cevdet Alpınar, Mehmet Apaydın, Abdullah Özer.

Maşkir Köyü Ocağı: Başkan Muharrem İçeli, İkinci Başkan Zeki Karadağ, Üyeler; Mehmet Taner, İsmail Sözüdönmez, İzzet Ayvaz.

⁴³³Demokrat İlçe, 18 Ağustos 1958.

⁴³⁴Yeşil Eğin, 26 Ekim 1959.

2.1.3.2.3. DP İliç İlçe Teşkilatı

DP İliç ilçe teşkilatı 1946 yılında kuruldu. 1946 yılında teşkilatlanan partinin ilçedeki kurucusu ve başkanı Emekli Maliye Memuru Mehmet Uğurlu idi. 1947 yılının sonuna doğru partinin İliç ilçe merkezinden başka bir teşkilatı mevcut değildi. Özellikle 1948-1950 döneminde ilçe merkezi dışında bazı bucak ve köylerinde parti teşkilatının kurulabildiği anlaşılmaktadır⁴³⁵. 15 Ekim 1951 tarihinde Ankara'da yapılacak olan DP Genel Kongresi'ne İliç İlçesi'nden Osman Pamukçu delege olarak seçildi⁴³⁶.

1953 yılına kadar İliç parti teşkilatı belirli bir ivme kazandı ve ilk kongresini 12 Mayıs 1953 tarihinde yaptı. 55 delegenin 37'sinin⁴³⁷ katılımıyla gerçekleştirilen kongrenin başkanlığına Osman Pamukçu seçildi. İlçe idare heyetinin faaliyet raporunun kabul edilmesinden sonra dilekler faslına geçildi. Özellikle köylerdeki su ve yol sorunu, dile getirilen genel isteklerin arasında ilk sırayı almaktaydı. Ardından idare heyetinin seçimine geçilerek şu isimlerden kurulu yeni bir idare heyeti oluşturuldu: Başkan Sabri Odabaşı, İkinci Başkan Remzi Bozik, Kâtip Mustafa Erdoğan, Muhasip Cemil Esmer, üyeler; Sadık Alpaydın, Mustafa Aksoy, Arif Altun. İdare heyetinin oluşturulmasından sonra il kongresinde İliç'i temsil edecek olan olan üst delegeler belilendi. Osman Pamukçu, Sabri Odabaşı, Bekir Günel, Rıfat Özerdal, Mustafa İymiş, İsmet Türkmen, Sadık Alpaydın, Arif Altun, Mustafa Aksoy, Hulusi Ersavaş, İbrahim Erbaş, Hasan Koyun, Mehmet Özsöz ve Ahmet Özer üst delege olarak seçildiler⁴³⁸.

Kongre ile belirlenen yeni parti yönetimi yaklaşık olarak iki yıl boyunca faaliyette bulunarak partiyi 1955 kongresine taşıdı. 1955'de ilçeye bağlı ocakların kongreleri tamamlandı. 1955 yılı Mart ayında İliç İlçesi'ne bağlı Bağıştaş, Avarık, Boyalık, Yakuplu, Zımara, Moşot köylerinin⁴³⁹, Nisan ayında ise Bosdana, Enbiya, Sokkova, İslam, Bizgi, Tinkar, Tepete ve Büyüktapur köylerinin ocak kongreleri yapılarak idare heyetleri oluşturuldu⁴⁴⁰.

Partinin 1955 yılı kongresi, 29 Nisan 1955 tarihinde yapıldı. Kongre Başkanlığına DP İl Başkanı Şerafettin Emiroğlu, İkinci Başkanlığa Osman Pamukçu, Kâtipliklere

⁴³⁵B.C.A. 490.01.439.1819.4.15.

⁴³⁶*Yeni Erzincan*, 4 Ekim 1951.

⁴³⁷Delegeler, 1953'de Kuruçay üzerinde bir köprünün olmaması ve kongrenin yapılacağı gün suyun çok şiddetli akmasından dolayı karşıya geçemedikleri için kongreye katılamamışlardır.

⁴³⁸*Öz Erzincan*, 14 Mayıs 1953.

⁴³⁹*Demokrat İliç*, 15 Mart 1955, 22 Mart 1955.

⁴⁴⁰*Demokrat İliç*, 5 Nisan 1955. İliç İlçe'sine bağlı ocakların idare heyetleri için Bkz. Ek 12.

İbrahim Sezgin ile Mehmet Kirişçi seçildiler. 33 delegenin katıldığı kongre, DP İliç İlçe Başkanı Sabri Odabaşı'nın açılış konuşmasıyla başladı. Faaliyet raporunun okunup kabul edilmesinden sonra dilek ve temenniler faslına geçildi. Delegeler tarafından dile getirilen en önemli konuların; Kuruçay Köprüsü'nün inşası, sulama, okul, zirai kredi artırımı ve boş olan imam kadrosu olduğu görülmektedir. Daha sonra yeni idare heyetinin seçimine geçildi ve şu isimlerden oluşturuldu: Başkan Sabri Odabaşı, İkinci Başkan Mehmet Kirişçi, Kâtip Sadık Alpaydın, Muhasip Remzi Bozik, üyeler; Cemil Esmer, Necip Erdağı, Mustafa Aksoy. İdare heyetinin seçiminden sonra il kongresine katılacak olan 12 delegenin belirlenmesi ile kongre sona erdi⁴⁴¹.

Partinin ilçe teşkilatının 1957 yılı kongresi, 3 Mayıs 1957 tarihinde parti binasında gerçekleştirildi. Yoklama ve saygı duruşunun ardından kongre divanı seçildi. Kongre Başkanlığı'na Şerafettin Emiroğlu, İkinci Başkanlığa Osman Pamukçu, Kâtipliklere ise Mehmet Kirişçi ile Cahit Güngör seçildiler. İlçe başkanı tarafından yıllık faaliyet raporunun okunmasının ardından, bütçe incelenerek dilekler faslına geçildi. Dilekler faslında delegelerin, Kuruçay ve Bağıştaş Köprüleri, yol ve su tesisatı yapımı ile yeni okul ve cami inşası gibi konularda talepte bulundukları görülmektedir. Ardından idare heyetinin seçimine geçilerek yeni idare heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Sabri Odabaşı, İkinci Başkan Halil İbrahim Sezgin, Muhasip Mehmet Kirişçi, Kâtip Sadık Alpaydın, üyeler; Necip Erdağı, Cemil Esmer, Cemil Nas. DP ilçe parti yönetiminin oluşturulmasından sonra il kongresinde İliç'i temsil edecek olan üst delegelerin belirlenmesi ve DP Genel Başkanı Adnan Menderes'e kongrenin hürmet ve saygısının bildirileceği bir telgraf çekilmesinin kararlaştırılmasından sonra kongre sona erdi⁴⁴².

1958 yılı DP ilçe kongresi, 23 Temmuz 1958 tarihinde yapıldı. DP İlçe Başkanı Sabri Odabaşı'nın açılış konuşmasıyla başlayan kongre, divan heyetinin seçimiyle devam etti. Kongre Başkanlığı'na Mehmet Kirişçi, İkinci Başkanlığı'na Arif Altun, Kâtipliklere Cahit Güngör ve Sıddık Taşar seçildiler. Faaliyet raporunun kabul edilmesi, bütçenin incelenmesi ve dilek faslından sonra yeni idare heyetinin seçimine geçildi. Yapılan seçimler neticesinde mevcut parti yönetimi tekrar seçildi⁴⁴³. Yeni idare heyetinin seçiminin ardından il kongresine gidecek olan üst delege seçimine geçildi.

⁴⁴¹Demokrat İliç, 10 Mayıs 1955.

⁴⁴²Öz Erzincan, 5 Haziran 1957.

⁴⁴³Demokrat İliç, 28 Temmuz 1958.

Sabri Odabaşı, Sadık Alpaydın, Mehmet Kirişçi, Halil İbrahim Sezgin, Cemil Nas, Necip Erdağ, Cemil Esmer, Mustafa Aksoy ve Hüseyin Tiryaki üst delege olarak seçildiler. Üst delege seçiminin ardından kongre son buldu⁴⁴⁴.

2.1.3.2.4. DP Tercan İlçe Teşkilatı

DP Tercan Teşkilatı, il teşkilatının kurulması sırasında 1946'da kuruldu. 1946 yılında ilçe teşkilatının kurucusu ve başkanı Arzuhalci Rifat Kızıltuğ idi. 1 Mart 1947 tarihi itibarıyla Tercan İlçe Merkezi ile Tercan'a bağlı 20 ocakta DP teşkilatlarının kurulduğu görülmektedir⁴⁴⁵. 15 Ekim 1951 tarihinde yapılacak olan DP Genel Kongresi'ne Tercan İlçesi'nden Muharrem Bedirhanoğlu üst delege olarak seçildi⁴⁴⁶. 1950-1957 döneminde partinin teşkilat yapısının daha da güçlendirildiği bucak ve ocak yapılanmasını tamamladığı anlaşılmaktadır Bu dönem içerisinde partinin ilçe teşkilatı hakkında yeterli bilgiye sahip olunamamakla beraber, DP Tercan teşkilatının tespit edilebilen ilk kongresi 1957 yılına aittir.

DP Tercan ilçe kongresi, 3 Mayıs 1957 tarihinde yapıldı. Kongre 221 delegenin 177'sinin katılımıyla gerçekleştirildi. Yoklama ve saygı duruşunun ardından kongre başkanı, başkan vekili ve kâtip seçimi yapıldı. Kongre Başkanlığı'na Alişan Şahin, İkinci Başkanlığı'na Veysel Işık seçildi. Kongrede, faaliyet raporunun okunarak kabul edilmesi ve bütçenin incelenmesinin ardından dilekler faslına geçildi. Dilek faslından sonra yeni Tercan parti yönetiminin seçimi yapıldı. Seçim neticesinde partinin idare heyeti belirlenerek DP İlçe Başkanlığı'na Selahattin Kemaloğlu seçildi⁴⁴⁷. DP Tercan parti teşkilatı 1957-1959 yılları arasında Selahattin Kemaloğlu başkanlığındaki yönetim ile faaliyette bulundu. Bu yönetim ilçe teşkilatının bucak ve ocak kongrelerini tamamladı.

DP Mercan Bucak kongresi, 3 Temmuz 1958 tarihinde gerçekleştirildi. Kongreye Tercan DP İlçe Teşkilatı ile partili vatandaşlar katıldılar. Kongre sonucunda seçilen Mercan DP Bucak İdare Heyeti şu şekilde oluşturuldu: Başkan Fehmi Akyüz, İkinci

⁴⁴⁴Öz *Erzincan*, 25 Temmuz 1958.

⁴⁴⁵B.C.A. 490.01.439.1819.4.15.

⁴⁴⁶*Yeni Erzincan*, 4 Ekim 1951.

⁴⁴⁷*Kazankaya*, 8 Mayıs 1957.

Başkan Hüseyin Küçükcal, Muhasip Mehmet Hanıçoğlu, Kâtip Mehmet Cebi, üyeler; Ziya Özcan, Nazım Çilingir, Ali Yıldızbaşı⁴⁴⁸.

DP Pekerîç Bucak Kongresi, 24 Mayıs 1959 tarihinde gerçekleştirildi. Kongreye DP İl İkinci Başkanı Celal Bali, İl İdare Heyeti Üyesi Hüseyin Tiriyaki, DP Tercan İlçe Başkanı Selahattin Kemaloğlu, DP Tercan İlçe İkinci Başkanı Fahri Aydın katıldılar. Kongre sonucunda DP Pekerîç Bucak İdare Heyeti şu isimlerden oluştu: Başkan Aziz Aytuğ, İkinci Başkan Hakkı Kılıç, Muhasip Fuat Kılıç, Kâtip Fuat Sırma, üyeler; Talip Çakır, Mevlüt Tuncel, Musa Çelebi⁴⁴⁹.

DP Tercan İlçe Teşkilatı'na bağlı Merkez İlçe, Mercan, Pekerîç ve Alirik Bucaklarına bağlı köylerin ocak kongreleri, 1959 yılı Eylül ayında yapıldı. Kongreler DP Tercan Teşkilatına bağlı üyelerden Ahmet Karahan, Selahattin Kemaloğlu, Abdurrahman Yıldız ve Niyazi Coşkunfırat'ın katılımlarıyla gerçekleştirildi. Ocak kongrelerinin yapıldığı köyler şunlardır: Mustafa Bey, Gökdere, Niğdere, Karacaveran, Zilfekomu, Karacakışlak, Komzon, Aktaş, Vartik, Topalhasan, Mirik Ali, Hacıbayram, Müftüoğlu, Yaylacık, Çirkizler, Dayapkomu, İlaldı, Kursan, Pelegöz, Kuzveran, Merzgeyik, Kızılca, Küllüce, Kalecik, Kefrenci, Haçköy, Komsör, Terpusek, Kurukol, Sarıkaya, Abrenk, Kümbeller, Yastık, Pun, Ağatırı, Zağgeri, Heyrani, Vican, Karkın, Edebük, Humlar, Tarı, Alirik, Çerme, Şihköy, Hamipi, Ahbasor, Pırmaşıl, Kavaklık, Armutluk, Ağveren, Gökteş, Çıkmıs ve Pardı. Bu köylerden başka Mercan ve Pekerîç Bucaklarına bağlı 16 köy ocağında da kongreler tamamlandı⁴⁵⁰.

Bucak ve ocak kongrelerinin ardından 1959 yılı Tercan ilçe kongresi, 18 Aralık 1959 tarihinde, 125 delegenin katılımıyla yapıldı. Kongre, DP Tercan İlçe Başkanı Selahattin Kemaloğlu'nun açılış konuşmasıyla başladı. Kongre divan heyetinin seçimine geçilerek Kongre Başkanlığı'na Ahmet Karahan seçildi. Faaliyet raporunun okunarak, bütçenin incelendiği kongre, dilekler faslı ile devam etti. Ardından partinin yeni idare heyetinin seçimine geçildi. Yapılan seçimlerin ardından DP Tercan idare heyeti şu isimlerden oluştu: Başkan Hurrem Evren, İkinci Başkan Enver Derebaşı,

⁴⁴⁸Öz Erzincan, 4 Temmuz 1958.

⁴⁴⁹Öz Erzincan, 26 Mayıs 1959.

⁴⁵⁰Kazankaya, 8 Eylül 1959.

Muhasip Ahmet Gündüz, Kâtip Şeref Giray, üyeler; Baki Tekin, Hacı Ateş ve Nurettin Işık⁴⁵¹.

2.1.3.2.5. DP Kemah İlçe Teşkilatı

Erzincan'da DP teşkilatının en geç kurulduğu ilçelerden biri Kemah'tır. 1947 yılı itibariyle DP'nin Kemah İlçesi'nde henüz bir teşkilatı mevcut değildi. Ancak 1947 yılı Nisan ayında, Yaşar Adalı tarafından Kemah İlçesi'nin Ermelik Bucağı'na bağlı Kerer Ocağı'nda parti teşkilatının kurulduğu görülmektedir. DP Kerer Ocak Teşkilatı'nı kurarak başkanlığını yapan Adalı, 50 kadar da üye kaydetmişti⁴⁵². 15 Ekim 1951 tarihinde yapılacak olan DP Genel Kongresi'ne Kemah'tan Sulhi Özdemir seçildi⁴⁵³.

İlçe teşkilatının geç kurulduğu Kemah'ta, partinin yapılandırılması zaman aldı. DP Kemah İlçe Teşkilatı, 1950-1953 yılları arasında güçlendirilmeye çalışılarak ilçeye bağlı bucak ve ocaklarda yeni teşkilatlar açıldı. 1953-1957 yılları arası DP İlçe Başkanlığı'nı Suphi Özdemir yaptı. Bu dönemde Kemah'ta parti teşkilatı belirli bir ivme kazandı ve neredeyse partinin tüm bucak ve ocak teşkilatları kuruldu.

Kemah DP İlçe Kongresi, 1957 yılı Haziran'ında yapıldı. Delegelerin ve partililerin katılımıyla gerçekleşen kongrede, divan heyetinin seçimine geçildi. Kongre Başkanlığı'na Suphi Özdemir seçildi. İlçe Başkanı tarafından yıllık faaliyet raporu okunarak kabul edilmesinden sonra dilekler faslına geçilerek partinin yeni idare heyetinin seçimine geçildi⁴⁵⁴. DP Kemah İlçe teşkilatı ile başka bir kayda rastlanmamıştır.

2.1.3.2.6. DP Refahiye İlçe Teşkilatı

DP'nin ilçe teşkilatının en geç kurulduğu ilçelerden bir diğeri de Refahiye'dir. Kayıtlardan 1947 yılında Refahiye'de henüz bir parti teşkilatının kurulamadığı anlaşılmaktadır⁴⁵⁵. Refahiye parti teşkilatının ancak 1950'li yıllarda kurulabildiğini söylemek mümkündür. Bunun sebebi Refahiye'de yıllardır süre gelen bir CHP geleneğinin olması ve ilçenin en köklü ailelerinden biri olan Işık ailesinin siyasi

⁴⁵¹Kazankaya, 22 Aralık 1959.

⁴⁵²B.C.A. 490.01.439.1819.4.15.

⁴⁵³Yeni Erzincan, 4 Ekim 1951.

⁴⁵⁴Öz Erzincan, 25 Haziran 1957.

⁴⁵⁵B.C.A. 490.01.439.1819.4.15.

tercihini CHP'den yana kullanması ile ilgili olabilir. Nitekim bu aileden Cemal Işık'ın XI. Dönem Erzincan CHP Milletvekili olarak seçilmesi bu tezi doğrular niteliktedir.

DP'nin Refahiye'de tespit edilebilen ilk kongresi, 1957 yılı Haziran ayında yapıldı. Delegelerin ve partililerin katılımıyla gerçekleşen kongrede, divan heyetinin seçiminden sonra yıllık faaliyet raporu okunarak kabul edildi. Bütçe incelemesinin ve dilekler faslının ardından idare heyetinin seçimi yapıldı. Seçim neticesinde DP Refahiye İlçe Başkanlığı'na Fevzi Köroğlu seçildi⁴⁵⁶.

Yeni parti yönetimi ile teşkilat yapısına hız veren ilçe teşkilatı, 1958 yılı Haziran ayında tüm ocak kongrelerini tamamladı. 1958 yılı DP Refahiye İlçe Kongresi 24 Temmuz 1958 tarihinde yapıldı. Kongreye DP Erzincan, Gümüşhane ve Tunceli Bölge Müfettişi ve DP İl Başkanı Natık Poyrazoğlu, DP İl İkinci Başkanı Necdet Alptekin, parti üyelerinden Nevzat Çetintaş, Hakkı İhsan, Binali Metin, Kemah Belediye Başkanı Sadi Abbasoğlu ile çok sayıda delege ve partili katıldı. DP Refahiye İlçe Başkanı Fevzi Köroğlu'nun açılış konuşmasıyla başlayan kongre, divan üyelerinin seçimiyle devam etti. Kongre Başkanlığı'na Kemah Belediye Başkanı Sadi Abbasoğlu, İkinci Başkanlığa Nevzat Çetintaş, Kâtipliklere Naci Erdem ve Necdet Güven seçildiler. Faaliyet raporunun kabul edilmesinden sonra dilekler faslına geçilerek delegeler tarafından bazı istekler gündeme getirildi⁴⁵⁷.

Abdullah Karahan, yolların karayollarına bağlanmasını ve Kocağı Köyü Deresi'ne selden zarar görülmemesi için istinat duvarı yapılmasını ve Laleli Köyü'ne su getirilmesini istemişti. Küreklik Köyü DP Ocak Başkanı Hüseyin Karaçeper, köy okulunun onarılmasını, Alakilise Köyü DP Ocak Başkanı Vahdettin Yaver, köylerine çeşme yaptırılmasını ve Hasanlı mevkiindeki dereye istinat duvarı yapılmasını talep etmişti. Zevker Nahiyesi Ofus Köyü DP Ocak Başkanı Rüşan Kesik, köylerinde içme suyuna ihtiyaç duyulduğunu ifade etmişti. Kürtköyü DP Ocak Başkanı Çelebi Şahin, köyün sulama sularının ihtiyaçlarını karşılamadığı bildirmişti. Pusanj Köyü DP Ocak Başkanı, camilerinin onarılarak, okul ve camiye su verilmesini istemişti. Sarhan Köyü DP Ocak Başkanı Selahattin Eskiköy, köylerinin bulunduğu bölgede heyelan tehlikesi olduğu için köyün başka bir yere nakledilmesini dile getirmişti. Gerze Köyü DP Ocak Başkanı, 50 hanelik köylerinde okul bulunmadığını ve en kısa süre sürede köylerine bir

⁴⁵⁶Öz Erzincan, 23 Haziran 1958.

⁴⁵⁷Kazankaya, 26 Temmuz 1958.

okul yaptırılması dileğinde bulunmuştu. Diğer delegelerin ise ilçenin genelinde görülen su sıkıntısını gidermek için büyük bir yapay göl ya da baraj yapılmasını, ilçe yollarının kumlu stabilize yapılmasını ve ilçedeki gaz darlığının giderilebilmesi için ilçeye bir petrol ofisi acentasının açılmasını gündeme getirdikleri görülmektedir⁴⁵⁸.

Dilek faslından sonra partinin idare heyetinin seçimine geçildi ve şu isimler parti yönetimine getirildi: Başkan Fevzi Koroğlu, İkinci Başkan Bilal Şahin, Muhasip Naci Kunbar, Kâtip Ali Rıza Akyıldız, üyeler; Sabri Ögütücü, Hüseyin Üçler, Remzi Selçuk, Fehmi Tüzün, Ahmet Yavuz, Derviş Yavuz, Rahmi Keçeli⁴⁵⁹.

2.1.3.2.7. DP Çayırılı İlçe Teşkilatı

Çayırılı İlçesi, 1954 yılında Tercan'a bağlı Mans Bucağı'nın bu ilçeden ayrılarak Çayırılı adıyla yeni bir ilçe teşekkül ettirilmesi sonucunda ilçe olmuştur. Dolayısıyla DP'nin bu ilçede teşkilatlanması 1955 yılından sonra gerçekleşmiştir. 1955-1959 yılları arası teşkilatının güçlendirilmeye çalışıldığı Çayırılı İlçesi'nde, bir kongrenin yapılabilmesi ancak 1959 yılında mümkün olabilmektedir.

1959 yılı Çayırılı İlçe kongresi, 7 Temmuz 1959 tarihinde 100 delegenin 59'unun katılımıyla yapıldı. Çayırılı İlçe Başkanı'nın açılış konuşmasıyla başlayan kongrede, divan heyeti seçimine geçildi. DP Merkez İlçe İdare Heyeti'nden Selami Alptekin Kongre Başkanlığı'na, Mehmet Ali Balabanlı İkinci Başkanlığa seçildiler. Faaliyet raporunun kabul edilmesi, bütçenin incelenmesi ve dilekler faslından sonra yeni parti yönetiminin seçimine geçildi⁴⁶⁰.

Seçimler neticesinde DP Çayırılı İlçe İdare Heyeti şu isimlerden oluştu: Başkan Mehmet Ali Balabanlı, İkinci Başkan Fuat Alptekin, Muhasip Süleyman Gündüz, Kâtip Hüseyin Akdemir, üyeler; Alican Aktaş, Şerafettin Akbayır, Paşa Doğan. Yeni parti yönetiminin belirlenmesinden sonra il kongresine katılacak delegelerin seçimine geçildi ve şu isimler delege olarak seçildi: Mehmet Ali Balabanlı, Süleyman Gündüz, Hüseyin Akdemir, Şerafettin Akbayır, Dursun Sarıgül, Fuat Alptekin, Alican Aktaş, Hasan Doğan, Musa Ateş, Haydar Balabanlı, Hasan Erdem, Lütfi Korkmaz, Zeki Karakaya, Mehmet Yavuz, Kazım Gökalp, Durmuş Bahadır, Selami Alptekin, Ahmet Arslan⁴⁶¹.

⁴⁵⁸Kazankaya, 26 Temmuz 1958.

⁴⁵⁹Kazankaya, 26 Temmuz 1958.

⁴⁶⁰Kazankaya, 14 Temmuz 1959.

⁴⁶¹Öz Erzincan, 15 Temmuz 1959.

Ancak yeni parti yönetiminin seçilmesinin üzerinden henüz üç hafta geçmeden, DP Çayırılı İlçe Teşkilatı toplu olarak istifa ettikleri görülmektedir. Bunun üzerine 20 Temmuz 1959 tarihinde ikinci bir ilçe kongresi yapıldı. Kongre sonucunda seçilen idare heyeti şu isimlerden oluşmaktaydı: Başkan Kadir İnan, İkinci Başkan Mehmet Çetinkaya, Muhasip Hüseyin Balabanlı, Kâtip Muktedir Şahin, üyeler Muştak Şahin, Sefer Küçükali, Selami Alptekin, Süleyman Yavuz, Dursun Sarıgül, Mehmet Bahadır, Ahmet Aslan, Niyazi Gündüz, Hüseyin Güngör, Mustafa Saygın. DP Çayırılı İlçe Teşkilatı'nın bu şekilde oluşturulmasından sonra il kongresine katılacak üst delegelerin seçimine geçildi ve şu isimler belirlendi: Muktedir Şahin, Kadir İnan, Mehmet Çetinkaya, Rafet Kayhan, Lütfi Korkmaz, Mehmet Bahadır, Hüseyin Güngör⁴⁶².

2.1.4. MKP (Milli Kalkınma Partisi)

Milli Kalkınma Partisi, 18 Temmuz 1945 tarihinde kuruldu. Çok partili siyasi hayata geçiş döneminde merkezi İstanbul'da olmak üzere Nuri Demirağ, Hüseyin Avni Ulaş ve Cevat Rifat Atılhan tarafından kurulan partinin Genel Başkanı Nuri Demirağ idi. Tüzüğü muhafazakâr bir nitelik taşıyan MKP, 1946'dan itibaren katıldığı seçimlerde hiçbir başarı sağlayamadı. Partinin kurucularından Demirağ, DP listesinden bağımsız olarak meclise girebildi⁴⁶³. Demirağ'ın ölümünden sonra parti, genel kurul toplantısını yapmamış olması sebebiyle 22 Mayıs 1958 tarihinde münseyif (feshedilmiş) hale geldi⁴⁶⁴.

Milli Kalkınma Partisi'nin kurulduğu 1945 yılından sonra Erzincan Merkez'de bir teşkilatının olup olmadığı hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Ancak 26 Şubat 1946 tarihinde Kemaliye'de MKP teşkilatının açıldığı görülmektedir. MKP Kemaliye İlçe Başkanlığı'nı Ahmet Derviş Ergin yapmaktaydı. MKP Kemaliye İlçe İdare Heyeti, başkan ve üye olmak üzere isimleri tespit edilemeyen 8 kişiden oluşmaktaydı⁴⁶⁵.

MKP'nin kurucusu ve genel başkanı olan Nuri Demirağ, Divriğili idi. Demirağ'ın, Divriğili olması dolayısıyla ilçe merkezi ve köylerine yoğun bir şekilde ilgi göstererek, ilçeye yönelik bazı yatırımların yapıldığı anlaşılmaktadır. Özellikle Demirağ'ın Divriği'ne yaptırmış olduğu ortaokul Kemaliye'de büyük dikkat çekmişti. Ufak çaplı da

⁴⁶²Kazankaya, 22 Eylül 1959.

⁴⁶³Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, IV/1, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1999, s. 216-218.

⁴⁶⁴Fatih M. Dervişoğlu, *Nuri Demirağ Türkiye'nin Havacılık Efsanesi*, (4. Baskı), Ötüken Neşriyat, İstanbul 2011, s. 179.

⁴⁶⁵B.C.A. 490.01.439.1819.4.29,30.

olsa dönemin şartları içerisinde Divriği’de yapılan yatırımlara, Kemaliye’deki bazı kişiler kayıtsız kalamadı. Bu kişiler, kendi ilçelerine de bazı yatırımların yapılabilmesi ihtimali ve yeni bir siyasi parti kanalıyla doğal olarak geçimlerini sağlamak amacına yönelik olarak, MKP’nin İstanbul’daki merkezine başvuru yaparak, Kemaliye’de parti teşkilatının açılmasını talep ettiler. Bu talebe olumlu yanıt alınmasının ardından, Kemaliye’de yapılan bir törenle parti teşkilatı açıldı. MKP’nin Kemaliye Teşkilatı, varlığını uzun süre sürdüremedi ve nihayet parti teşkilatı 14 Ağustos 1947 tarihinde feshedildi⁴⁶⁶.

2.1.5. MP (Millet Partisi)

1948 yılında DP’den istifalar başlamış ve istifa eden milletvekilleri partiden ihraç edilmişlerdi. 24 Mart 1948’de DP Genel Kurulu’ndan istifa eden Yusuf Kemal Tengirşenk, Emin Sazak, Ahmet Oğuz, Hasan Dinçer, Enis Akaygen ve Ahmet Tahtakılıç 25 Mart günü DP Haysiyet Divanı tarafından partiden ihraç edildi⁴⁶⁷. DP’den çeşitli şekillerde ayrılan bir grup daha sonra yeni bir parti kurmak için harekete geçtiler.

Millet Partisi, DP’den ayrılan bir grup milletvekilinin öncülüğünde 20 Temmuz 1948 tarihinde kurulan siyasi partidir. MP, Mareşal Fevzi Çakmak başkanlığında, Ankara Yenışehir Demirtepe Sümer Sokak Numara 5’te kuruldu. MP’nin kurucuları; İstanbul Milletvekili Mareşal Fevzi Çakmak, Tarihçi- Gazeteci Prof. Dr. Hikmet Bayur, İstanbul Milletvekili Enis Akaygen, Avukat Prof. Dr. Kenan Öner, Dr. Mustafa Kentli, Çiftçi Osman Bölükbaşı, İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni ve Afyonkarahisar Milletvekili General Sadık Akdoğan’dır. MP’nin ilk Genel Yürütme Kurulu ise şu şekilde oluşturulmuştur: Fahri Başkan Mareşal Fevzi Çakmak, Genel Başkan Prof. Dr. Hikmet Bayur, Genel Başkan Vekili Osman Nuri Köni, Genel Sekreter Dr. Mustafa Kentli, Üyeler Enver Kök, Suphi Batur ve Yusuf Kemal Tengirşenk⁴⁶⁸.

Millet Partisi Erzincan İdare Heyeti, 24 Haziran 1953 Çarşamba günü teşkil edilerek Genel Merkeze bildirildi. MP İl İdare Heyeti Başkanlığı’na kaymakamlık görevlerinde bulunmuş olan Bekir Sıtkı Tuğal getirildi. MP Erzincan İl İdare Heyeti Başkanı Bekir Sıtkı Tuğal partinin teşekkülünden hemen sonra yapmış olduğu açıklamada, partinin idare heyetini Erzincan’ın tanınmış ve dürüst kişilerinden

⁴⁶⁶ B.C.A. 490.01.439.1819.4.27.

⁴⁶⁷ *Cumhuriyet*, 25 Mart 1948.

⁴⁶⁸ Turan, s. 252-258.

oluşturduklarını belirtti. Tuğal, MP'ye karşı Erzincan'da tahminlerin çok özerinde bir ilginin olduğunu vurgulayarak, MP olarak tüm yurt genelinde olduğu gibi Erzincan'da da ağır başlı ve şuurlu bir muhalefet örneği sergilemek istediklerini ifade etti. Tuğal, vatandaşlar arasında sevgi, saygı bağlarının üst düzeyde tutulduğu ve toplum menfaatlerinin parti menfaatlerinin üstünde gözetildiği yeni bir anlayışla siyasete girdiklerini bildirdi. Kanuna, içtimai nizamı, ahlak ve fazilete büyük önem verdiklerine, yapamayacakları şeyleri asla vaat etmeyeceklerine değindi. Son olarak iktidarın kaprislerine hizmet eden memurların, vatandaşın hakkına müdahale eden her türlü davranışın karşısında olacaklarını vurguladı⁴⁶⁹.

Ancak bu açıklamanın ardından, MP Erzincan Teşkilatı kuruluşundan yaklaşık iki hafta sonra hiçbir varlık göstermeden tüm yurt genelindeki parti teşkilatları ile birlikte 8 Temmuz 1953'de kapatıldı. Partinin kapatılış gerekçesi "*devrim ve rejim aleyhtarı bir eğilim ve hareket izlemeye başlaması*" idi⁴⁷⁰.

2.1.6. CMP (Cumhuriyetçi Millet Partisi)

Cumhuriyetçi Millet Partisi, kapatılan Millet Partisi'nin yerine 10 Şubat 1954'de Ankara'da kuruldu. Partinin kurucuları arasında; Osman Bölükbaşı, Fuat Arna, Enver Kök, Ahmet Bilgin, Tahsin Demiray, Yusuf Ziya Eker, Nurettin Ardıçoğlu, Hasan Dinçer, Ahmet Oğuz, Enis Akaygen yer almaktaydı. Partinin Genel Başkanlığına Osman Bölükbaşı getirildi. CMP, 2 Mayıs 1954 genel seçimlerinde oyların %4,8'ini alarak 4 milletvekili çıkardı. 27 Ekim 1957 genel seçimlerinde de %7,14 oy oranıyla 4 milletvekili kazandı. 1958'de Köylü Partisi ile birleşerek partinin adı Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi olarak değiştirildi⁴⁷¹.

CMP'nin Erzincan'da il, ilçe, bucak ve ocak teşkilatlarının tam olarak ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu hakkında yeterli bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak CMP'nin Erzincan'ın çeşitli ilçe, bucak ve köylerde teşkilatlandığı görülmektedir. CMP'nin 1954 seçimlerinde Erzincan'da aday göstermemesinden de anlaşılacağı gibi partinin 1955-56 yıllarında teşkilatlanmaya başladığı söylenebilir.

⁴⁶⁹ Öz Erzincan, 25 Haziran 1953.

⁴⁷⁰ Öz Erzincan, 11 Temmuz 1953.

⁴⁷¹ Tunçay, "Siyasal Gelişmenin Evreleri", s. 2017.

CMP'nin Erzincan teşkilatı dışında, İliç İlçesi'nde, Cimin Nahiyesi'nde⁴⁷², Cimin Nahiyesi'ne bağlı Biteriç, Keleriç ve Pişkidağ köylerinde⁴⁷³, Selepür Nahiyesi'ne bağlı Kişdim, Abge, Hınzoru, Karacalar ve Bulanık köylerinde parti teşkilatlarının kurulduğu örnek olarak verilebilir⁴⁷⁴. CMP'nin Erzincan'daki parti teşkilatlarının idare heyeti ve üyelerinin DP'den ihraç edilmiş ya da çeşitli sebeplerden dolayı bu partiden ayrılmak zorunda kalan kişiler tarafından kurulduğu söylenebilir. Nitekim 1957 seçimlerinde partiden milletvekili adayı olarak gösterilen kişilerin de aynı durumda oldukları görülmektedir. CMP Erzincan'da 1957 seçimlerine 6 milletvekili adayı ile katılmış olmasına rağmen hiçbir varlık gösteremedi.

Seçimlerden sonra Erzincan'daki CMP teşkilatlarının toplu olarak istifa ederek tekrar DP'ye katıldıkları görülmektedir. 1960 yılına kadar bu istifaların devam ettiği ve CMP'nin teşkilatlarının dağıldığı anlaşılmaktadır.

2.1.7. HP (Hürriyet Partisi)

Hürriyet Partisi, DP'den kopan muhalif milletvekilleri tarafından 20 Aralık 1955 tarihinde Ankara'da kurulan bir partidir. Partinin kurucu ve yöneticileri; Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Ekrem Hayri Üstündağ, Prof. Dr. Turan Güneş, İbrahim Öktem, Cihat Baban, Fethi Çelikbaş, Ekrem Alican, Raif Aybar, Enver Güreli, Kasım Küfrevi ve Ziyat Ebüzziya'dır. Partinin Genel Başkanlığı'nı Ekrem Hayri Üstündağ ile Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu yaptı⁴⁷⁵. Hürriyet Partisi siyasette ve ekonomide liberal bir politika savundu. Kuruluşundan 2 sene sonra girdiği 1957 seçimlerinde, Türkiye genelinde %3,84 oy oranıyla 350.597 oy alarak Burdur'dan 4 milletvekili çıkardı. HP, seçimlerden sonra 24 Kasım 1958'de feshedildi ve partidekilerin çoğu CHP'ye katıldı⁴⁷⁶.

Erzincan HP İl Teşkilatını kurmak üzere, HP Genel İdare Kurulu üyelerinden oluşan bir heyet, 22 Ocak 1956 Pazar günü Erzincan'a geldi. Bu heyette; Parti Genel Kurul Üyesi Tekirdağ Milletvekili İsmail Hakkı Akyüz, Parti Meclis Grubu İdare

⁴⁷²CMP Cimin Bucak Teşkilatı: Başkanı Mehmet Tatoğlu, İkinci Başkanı Mehmet Yakut, Üyeler Yusuf Yılmaz, Osman Yıldırım, Abdullah Karaaslan, Hasan Geylan ve Adil Beşiktaş. *Kazankaya*, 28 Mayıs 1958.

⁴⁷³Piškidağ CMP Ocak Başkanı Mehmet Aktaş, Keleriç CMP Ocak Başkanı Hakkı Selçuk. *Kazankaya*, 28 Mayıs 1958.

⁴⁷⁴Öz *Erzincan*, 20 Haziran 1958.

⁴⁷⁵M.Serhan Yücel, *Demokrat Parti*, Ülkü Kitapları, İstanbul 2001, s. 111, 112.

⁴⁷⁶F. Hüsrev Tökin, *Türkiyede Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi*, Elif Yayınları, İstanbul 1965, s. 89.

Kurulu Üyesi Gümüşhane Milletvekili Ekrem Ocaklı ve Eski Kars ve Gümüşhane Valisi Hadi Uçer bulunmaktaydı. Heyet birkaç gün Erzincan'da kalarak çeşitli temaslarda bulunduktan sonra HP'nin Erzincan İl Teşkilatı'nı kurdu.

Parti teşkilatı, HP Genel Merkezi'nde olduğu gibi DP Erzincan İl Teşkilatı'ndan ayrılan kişiler tarafından oluşturuldu. HP Erzincan İl İdare Heyeti şu kişilerden oluşmaktaydı: Başkan Refik Kurdoğlu, İkinci Başkan Bahattin Öznur, Kâtip Yusuf Evliyaoğlu, üyeler; Mehmet Ergüven, Yusuf Orçum, Süleyman Ağca, Ekrem Kadioğlu, Fevzi Ulusoy, Fehmi Dündar⁴⁷⁷.

Partinin idare heyetinde bulunan kişiler tek parti döneminde CHP'nin ve Halkevi'nin çeşitli kademelerinde görev yapan kişilerdir. DP'nin kurulması ile birlikte bu kişilerin DP'nin önemli kademelerinde görev yaptıkları görülmektedir. Hatta parti başkanlığı yapan Refik Kurdoğlu, bir dönem DP Erzincan Belediye Başkanlığı görevini üstlenmişti.

HP, 27 Ekim 1957 seçimlerinde Erzincan'da kullanılan 72.108 geçerli oyun ancak 2.403'ünü alabildi. Erzincan'da pek rağbet görmeyen parti teşkilatı, 28 Kasım 1957 tarihinde toplu olarak istifa etti⁴⁷⁸. Böylece partinin Erzincan'daki varlığı sona erdi.

Cumhuriyet'in ilanından sonra Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, hükümete cemiyetleri denetleme konusunda geniş yetkiler tanındı. 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu derneklerin kuruluşu bakımından serbestlik ilkesini getirdiyse de, 1923-45 arasında yürürlükte olan tek parti sistemi ortamında parti özgürlüğü var olmadı. Bu arada 1924 ve 1930'daki çok partililik denemeleri de başarısızlığa uğradı. 1938'deki Cemiyetler Kanunu ile derneklerin kuruluşu yeniden izne bağlandı, hükümete geniş müdahale olanaktan ve bu arada kapatma yetkisi tanındı. 1946'da çok partililiğe geçiş süreci içerisinde Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişikliklerle serbestlik ilkesine dönüldü⁴⁷⁹. 1946-60 arasında Türkiye siyasal parti özgürlüğü açısından ilk ciddi deneyimini yaşadı. Bu dönemde esas olarak iki partili bir sistem egemen oldu; partiler arasında ideolojik açıdan ciddi bir farklılaşma görülmedi. Demokrat Parti (DP) iktidarı döneminde özellikle 1957'den sonra siyasal hak ve özgürlüklere karşı takınılan olumsuz

⁴⁷⁷ *Demokrat Erzincan*, 23 Ocak 1956.

⁴⁷⁸ *Öz Erzincan*, 30 Kasım 1957.

⁴⁷⁹ Esat Öz, *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1992, s.192-194.

tutumdan muhalefet partileri de etkilendi. 27 Mayıs 1960 müdahalesiyle TBMM fesh edilirken parti faaliyetleri de askıya alındı⁴⁸⁰.

Gerek tek parti döneminde ve gerekse çok parti döneminde Erzincan'daki siyasi hayatı daha çok yerli zümre belirlemiş ve yönlendirmiştir. Eşraf diye tabir edilen yerli zümreyi; bürokratlar, tüccarlar ve toprak sahipleri oluşturmaktadır. Erzincan siyasetini şekillendiren bu zümrenin daha ziyade şehirde oturdukları anlaşılmaktadır. Köylü kesimin ise siyasi organizasyonlara dâhil olamadığı görülmektedir. Ancak ilçelerden şehir merkezine ya da diğer şehirlere olan göçlerden sonra düşük gelirli köylüler siyasi teşekküllere kısmen dâhil olmaya başlamışlardır. Siyasi hayatta görülen bu temayül 1960 kadar devam etmiştir.

2.2. ÇOK PARTİLİ SÜREÇTE PARTİLER ARASI MÜCADELE

1946'da kurulan DP, tüm yurt genelinde kısa sürede teşkilatlanma yoluna giderek hızlı bir şekilde halkın her kesimine ulaşmaya çalıştı. Bu bağlamda DP Erzincan Teşkilatı, teşkilatın kurulduğu ilk günden itibaren özellikle Erzincan merkez ilçesinde çok faal bir şekilde faaliyet gösterdi. Parti yöneticileri sık sık bucak ve ocaklara ziyaretler gerçekleştirerek propaganda suretiyle halkın ilgi ve alakasını kazanmaya çalıştı. Çok partili hayata geçiş süresinde, tek parti döneminin alışlagelmiş eski siyasi alışkanlıkların değişerek seçimlere yönelik yeni söylemlerin geliştiği, seçim propagandalarına yer verildiği ve siyasi hamleler ile karşı partiye yönelik çeşitli tedbirlerin alındığı görülmektedir.

DP'nin halka daha çok yaklaşma arzusu içerisinde muhalefet yapması ve iktidardaki CHP Hükümetinin icraatlarını eleştiren çabaları karşısında, CHP'nin de karşı atağa geçerek muhalif söylem ve faaliyetleri bertaraf etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. CHP ile DP arasındaki ezeli rekabet, Erzincan'ın her alanında kendini göstermiştir. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarının yönetici seçiminden, muhtarlık seçimlerine kadar rakip partiye üstünlük kurma fikri ve çabası hep üst düzeyde olmuştur.

Örneğin CHP Genel Sekreterliği'nin ile CHP Erzincan İdare Heyeti arasındaki 15.01.1947 tarihli bir yazışmadan, Şubat 1947'de yapılacak olan muhtar ve ihtiyar

⁴⁸⁰Tunçay, "Siyasal Gelişmenin Evreleri", s. 2008, 2009.

heyeti seçimlerinde DP lehine oy kullanacakların tespit edilerek bir listesinin yapılmasını ve Genel Sekreterliğe gönderilmesinin istendiği görülmektedir⁴⁸¹. CHP'nin seçim öncesi kendisine oy vermeyecek olan seçmenleri önceden tespit etmek suretiyle, seçmenler üzerinde baskı kurmaya ve demokrasiyle bağdaşmayan bir şekilde tedbir almaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

1 Haziran 1947 Pazar günü yapılan muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerinde, Erzincan Merkez İlçe'ye bağlı 131 Ocak'tan 129'unu CHP, 2'sini ise DP kazandı. Tercan İlçesi'ndeki 83 Ocak'tan 78'ini CHP, 5'ni DP; İliç İlçesi'nde yalnızca Ürek Köyü'nü DP diğerlerini CHP; Kemah ve Refahiye İlçelerinde tamamını CHP kazandı⁴⁸².

Bu dönemde Erzincan'da dikkat çekici başka bir hususta, iktidar ve muhalefet partisi arasında karşılıklı üstünlük kurmaya yönelik istifa haberlerinin öne çıkmasıdır. Erzincan'da DP'nin kurulmasıyla birlikte daha önce CHP saflarında olup sonradan DP'ye katılanlar olduğu gibi, DP'den istifa edip tekrar CHP'ye katılanlar oldu. Her iki parti, karşı partiden istifa ederek kendi partisine katılanların isimlerini taraftarı olduğu gazetelerde yayınlatarak adeta bir soğuk savaş dönemi başlattı. Basın yayın organları vasıtasıyla yapılan bu propagandalar zaman sonra bir güç ve gövde gösterisine dönüştü.

Basının dışında CHP Erzincan yöneticilerinin de Genel Sekreterliğe bu tarz bilgi akışı sağladığı görülmektedir. Kayıtlardan DP Tercan İlçesi Pakeriç Bucağı Başkanı Ekrem Tuncay'ın 15 Mart 1947 tarihinde partisinden istifa ettiği anlaşılmaktadır⁴⁸³. Ayrıca Erzincan Merkez İlçesi'nin Esesi Bucağına bağlı Sipyatağı Köyü ile Cencige Bucağı'na bağlı Mıgısı Köyü'nden bazı kişilerin önce CHP'den istifa ederek DP'ye geçtikleri sonra da DP'den istifa ederek tekrar CHP'ye katıldıkları⁴⁸⁴ ve Tercan İlçesi'ne bağlı Mans Bucağı DP mensuplarının istifa ederek CHP'ye geçtikleri bildirilmişti⁴⁸⁵. Bu tarz haberler 1950'li yılların sonuna kadar devam edecektir.

Erzincan'da psikolojik bir savaş haline dönüştürülen bu istifa haberleri, gerek CHP ve gerekse DP yanlısı ulusal gazetelerin manşetlerine de yansdı. Örneğin DP

⁴⁸¹B.C.A. 490.01.155.619.1.203.

⁴⁸²B.C.A. 490.01.439.1819.4.19.

⁴⁸³B.C.A. 490.01.439.1819.4.17.

⁴⁸⁴B.C.A. 490.01.439.1819.4.18. Bu kişiler; Sait Durak, Numan Uzun, Selim Alıcı, Mustafa Durak, Rifat Alıcı, Şerif Tan, Mehmet Gündüz, Kadir Çelik, Hayrullah Şahin, Fahrettin Şahin ve Osman Şahin'dir.

⁴⁸⁵B.C.A. 490.01.439.1819.4.15.

yanlısı Tasvir Gazetesi'nin 10 Aralık 1947 tarihli sayısında, CHP Kemaliye İlçe İdare Heyeti'nin başkan hariç topluca istifa ederek DP'ye katıldıkları haberine yer verildi⁴⁸⁶.

Partilerin karşılıklı üstünlük sağlama gayretleri çerçevesinde, yerel çaplı parti faaliyetlerinin yanı sıra zaman zaman partilerin Genel Merkezlerinden gelen önemli şahsiyetler ile halk üzerinde oluşan teveccüh en üst düzeye çıkarılmaya çalışıldı. Bu dönemde Erzincan'a gelen önemli kişilerden biri de DP Genel Başkanı Celal Bayar'dır.

DP Genel Başkanı Celal Bayar, Genel İdare Kurulundan Adnan Menderes ve Samet Ağaoğlu ile birlikte 22 Mart 1948'de Ankara'dan Erzincan'a hareket etti. Bayar'ın Erzincan gezisi ve Erzincan'da yapacağı konuşma, tüm Türkiye'nin merakla beklediği bir olaydı. DP'den bir grup milletvekilinin partiden ayrılarak yeni bir parti kuracakları dilden dile dolaşıyordu. Bu tarz söylentilere Bayar'ın ilk kez Erzincan'da yapacağı konuşma ile cevap vermesi beklentisi hâkimdi⁴⁸⁷. Bayar ve maiyeti Ankara-Erzincan demiryolu güzergâhında uğradıkları her istasyonda partililerin yoğun ilgisi ile karşılanıp uğurlandıktan sonra 23 Mart günü saat 22.30'da Erzincan'a ulaştı⁴⁸⁸.

DP Genel Başkanı Celal Bayar, 24 Mart günü sabahı parti merkezinde Erzurum'dan gelen partili yöneticileriyle görüştü ve Erzincan CHP İl Başkanını kabul etti. Ardından 12.30'da Belediye önünde toplanan halka hitaben bir konuşma yaptı. Konuşmasında memleketin genel siyasetine değinen Bayar, CHP Hükümetinin bazı icraatlarını, özellikle de vergi politikasını eleştirerek, demokrasi vurgusu yaptı ve seçimlerde kendi partisine oy istedi. Erzincan'ın önemli bir medeniyet merkezi olduğuna değinerek, deprem felaketi ile zor durumda kalan Erzincan halkının bu süreçte ihmal edildiği ve bu felaketin CHP tarafından istismar edildiğini savunan Celal Bayar sözlerini şöyle sürdürdü⁴⁸⁹:

“Bir parti bir memleketin felaketini istismar ediyorsa bu bir fena fikrin mahsulüdür. Hakiki söylemek istiyoruz, bu büyük felaketten sonra size yapılan şeyler nelerdir? Beraber gözden geçirelim. Ben burada fakir halkın işine yarayacak hiçbir şey görmedim. Hâlbuki yapılacak ve yapılması mümkün olan çok şeyler vardır. Vatandaşlar elbette bir ev ve yuva sahibi olmak istiyor. Bu gibi en evvel yapılması mümkün olan şeylerde, halkın bir taraftan çalışabilmesi için hükümetin en evvel sizlere iş bulması ve

⁴⁸⁶ Tasvir, 10 Aralık 1947.

⁴⁸⁷ Cumhuriyet, 23 Mart 1948.

⁴⁸⁸ Cumhuriyet, 24 Mart 1948.

⁴⁸⁹ B.C.A. 490.01.439.1819.4.8-10.

mahsulatınızı kıymetlendirmesi gerekirdi. Bunlara ait bir şey görmüyorum. Şimdi yapılması istenilen sulama işi bundan birkaç sene evvel yapılmış olsaydı hem iş daha ucuz yapılır ve hem de istihsal atınız bugün için artmış bir vaziyette olurdu. Sekiz sene zarfında birçok şeyler yapılamaz mı idi bu mümkün iken yapılmamıştır.

Aziz Erzincanlılar,

Her ne kadar sizin vilayetinizden demokrat mebus yoksa da biz demokrat mebuslar sizindir. Meclis kürsüsünde sizin haklarınızı vekiliniz sıfatıyla müdafaa edeceğiz. Seçim milletin hâkimiyetinin tecellisine vasıtaadır. Bu milletlerin elinde en büyük bir kuvvettir. Seçim kanunu millete bunu temin ve idare amirlerinin bi taraf kalmalarının temini için lazımdır. Seçim kanunu değişecektir. Hileye müsaade olunmamasını temin edecektir. Yakında bir imtihan karşısında bulunacaksınız. Sizler liyakatli kimseyi bulup ortaya atınız. Hakkınıza, iradenize sahip olunuz. Sorunuz vekillerinize, sekiz sene zarfında ne yaptınız? Pavyonlarda oturan fakir halkı görüyorsunuz. Bunlar sekiz seneden beri tapular için beklemişler, sekiz sene daha bekleyeceklerdir. ...Bizde şiddet yoktur. Karşısındaki partiyi şiddetle yıkmak isteyenlere de müsaade etmemişizdir. Hakkımızı kimseye emanet etmeyelim bizatihi yapalım.”

Bayar’ın konuşmasının ardından öğleden sonra sinema salonunda bir toplantı tertip edildi. Bu toplantıda Adnan Menderes uzun bir konuşma yaptı. Diğer hatiplerinde söz almasından sonra kürsüye gelen Celal Bayar, “DP’nin iktidara gelse bile İsmet İnönü’yü tekrar Cumhurbaşkanı seçecekleri” dedikodusuna açıklık getirerek, bu asılsız iddiaları reddettiği görülmektedir⁴⁹⁰.

Aynı günün akşamı Bahçeli Lokanta’ da Bayar’ın şerefine 100 kişilik ziyafet verildi. Yemeğe Erzincan Valisi, Belediye Başkanı, DP ve CHP İl Başkanları katıldılar. Bayar ve beraberindekiler 25 Mart sabahı Erzincan’dan ayrıldı⁴⁹¹.

Böylece DP Genel Başkanı Celal Bayar ile çok parti sürecinde Erzincan, ilk defa partilerin seçim mitingleri ile tanışmış oldu. Bu dönemde Erzincan’daki siyasi atmosferin genellikle 1939 depremi çerçevesinde şekillendiği ve siyasi söylemlerin bu bağlamda geliştiği görülmektedir. Artık bundan sonra CHP, kendi iktidarları dönemlerinde deprem sonrası Erzincan’da yapılan yatırımlardan yola çıkarak seçim kampanyasını bu minval üzerine oturtmuş, DP ise CHP’nin icraatlarını eleştirerek

⁴⁹⁰ Cumhuriyet, 25 Mart 1948.

⁴⁹¹ B.C.A. 490.01.439.1819.4.7.

depremten sonra Erzincan'ın ihmal edildiği şeklinde karşı propaganda sylenmleri geliştirmiştir.

DP Genel Başkanı Celal Bayar'ın Erzincan ziyaretinden yaklaşık bir hafta sonra Başbakan Hasan Saka, doğu illerini kapsayan bir yurt gezisine ıktı. Başbakan Saka'ya Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Başkanı Sırrı Sayarı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Yardım Dairesi Başkanı Celal Otman, Türkiye Emlak ve Kredi Bankası Ankara Merkez Müdürü Cemal Gücü eşlik ediyorlardı⁴⁹².

Başbakan Hasan Saka, 30 Mart 1948 Salı günü Erzincan'a geldi. Erzincan Valisi Recai Türeli ile Tümen Komutanı Azmi Türkay tarafından Kemah'ta karşılanan Başbakan ve beraberindeki heyet, saat 22.27'de Erzincan İstasyonu'na ulaştılar. İstasyonda Erzincan Belediye Başkanı, Erzincan Milletvekilleri Behçet Kemal ağlar ile Sabit Sağiroğlu, Malatya Milletvekili Mehmet Sadık Eti, hükümet ve askeri erkân, daire müdürleri, partililer ve kalabalık bir halk tarafından karşılanan Başbakan Saka, geceyi trende geçirdi. Başbakan Saka ertesi gün memurlar ve halk temsilcileri ile görüştükten sonra Erzincan'da çeşitli temaslarda bulundu. İlk olarak pavyonları gezerek buradaki halkın durumunu yakından görme fırsatı buldu. Sonra Akşam Kız Sanat Okulu'nu⁴⁹³ ziyaret ederek, bu öğrenciler için yeni bir bina yapılacağının müjdesini verdi. Ardından şehrin içme suyu kaynağına kadar giderek incelemelerde bulunan Başbakan, şehrin içme suyu, elektrik ve kanalizasyon işlerinin devlet eliyle yapılacağını bildirdi. Hükümet olarak felaketzede Erzincanlılara, istedikleri birkaç tipte ve aylık taksitleri makul ölçülerde olacak şekilde evler yaptırmak için gerekli olan tüm tedbirlere başvuracaklarını bir kez daha yineledi. Öğleden sonra Halkevi'nde toplanan halkın dertlerini dinleyen Başbakan Saka, akşama doğru Hah Fidanlık Kurumu'nu ziyaret etti. Ardından akşam Orduevi'nde kendisi ve maiyetindekiler için verilen yemeğe katıldı. Yemekte Erzincan Valisi, Erzincan Belediye Başkanı, Erzincan Milletvekilleri, Tümen Komutanı, memurlar, partililer ve halk temsilcileri bulunmaktaydı. Yemekte gündeme getirilen yeni şehirde ki Halkevi binası ile ilgili olarak Başbakan, Halkevi binasının en kısa sürede yapılması için çalışmalarının yapıldığını belirterek, yeni Erzincan şehrinin imarı konusunda hükümetin gerekli olan tüm tedbirleri almakta kararlı olduğunu ifade

⁴⁹² *Cumhuriyet*, 29 Mart 1948.

⁴⁹³ Akşam Kız Sanat Okulu, 18 Aralık 1946 tarihinde Erzincan'daki öğrenim hayatına başladı. Akşam Kız Sanat Okulu'nun yeni binasının temeli ancak 23 Temmuz 1951 tarihinde mümkün olabilmifitir. *Yeni Erzincan*, 26 Temmuz 1951.

etti. Yemek akşam saat 22.30'a kadar sürdü, Başbakan Cuma günü tekrar Erzincan'a gelmek üzere gece Erzurum'a hareket etti⁴⁹⁴.

2 Nisan 1948 Cuma günü Erzurum'dan tekrar Erzincan'a gelen Başbakan Saka, aynı gün Akşam Kız Sanat Okulu'nun 17.00'de Orduevi'nde düzenlediği defileye katıldı. Başbakan, jüri tarafından dereceye girenlere verilmek üzere 1.000 lira bağışta bulundu. Başbakan Saka, 3 Nisan 1948 Cumartesi günü saat 06.00'da Ankara'ya gitmek üzere Erzincan'dan ayrıldı⁴⁹⁵.

1950 seçimleri yaklaştıkça partilerin karşılıklı istifa haberleri de tekrar gün yüzüne çıkmaya başladı. Erzincan CHP yöneticileri ile Genel Sekreterlik arasındaki bilgi akışı devam etmekteydi. 1 Aralık 1949 tarihi itibarıyla Kemaliye'de, DP'den istifa ederek CHP'ye kaydolun 41 kişinin isimleri bildiriliyordu⁴⁹⁶. Bu kişilerin çok partili hayata geçiş aşamasında bazen kızgınlıkla, bazen duygusallıkla, köy ve kasabalarına daha iyi hizmet getirilmesi düşüncesi ile birazda dönemin siyasi şartları gereği doğal olarak kafalarının karışık bir halde olduğu söylenebilir.

DP'nin 14 Mayıs 1950 tarihinde iktidara gelmesi ile Erzincan'da doğal olarak siyasi dengelerin tersine bir şekilde değiştiği görülmektedir. Seçimlerde DP Erzincan'dan tek bir milletvekili bile çıkaramamış olmasına rağmen, bu tarihten sonra DP'nin Erzincan'da ki etkisi siyasetin her alanında kendini hissettirmeye başladı. Özellikle CHP Erzincan İl Başkanlığı ve CHP Genel Sekreterliği arasında yapılan yazışmalarda, DP'nin Erzincan'daki bürokrat ve memur atamalarında, sivil toplum kuruluşlarının yöneticilerinin belirlenmesinde ve belediye, genel meclis, muhtarlık seçimlerinde müdahalede bulunduğu dile getirilmekteydi.

CHP Erzincan Başkanı Rıza Altınok imzalı 29.08.1950 tarihli bir kayıta, Ağustos 1950 başında Erzincan Valiliği görevine atanan Ekrem Talat Avşaroğlu'nun, DP Erzincan Başkanı Turgut Nalcıoğlu'nun bazı memurları görevden alma isteğini yerine getirmediği gerekçesiyle 25 gün sonra görevinden alındığı belirtilmektedir. Avşaroğlu'nun yerine Erzincan Valiliği'ne, 1946 ve 1950 genel seçimlerinde DP'den milletvekili adayı olan ancak kazanamayan Emekli General Sait Balioğlu atandı. CHP İl Başkanı, DP'liler tarafından köylerde muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerinde CHP'den seçilecek olan muhtarların atanmayacağı, DP'li muhtar adaylarının az oy alsalar bile

⁴⁹⁴Yeni Erzincan, 1 Nisan 1948.

⁴⁹⁵Yeni Erzincan, 8 Nisan 1948.

⁴⁹⁶B.C.A. 490.01.439.1819.4.1.

atanacağı propagandasının yapıldığını da bildirmektedir. Bununla birlikte bazı köylerde seçimi kazanamayacaklarını anlayan DP'lilerin, seçime fesat karıştırmak ve baskı kurmak yoluyla seçimi kendi lehlerine çevirme yoluna gittiklerini, buna karşılık CHP olarak İl Seçim Komisyonu'na başvurdıkları ifade edilmektedir. Muhtarlık seçimlerinde olduğu gibi ileriki dönemlerde yapılacak olan belediye ve genel meclis seçiminde de Erzincan Valisi Sait Balioğlu başta olmak üzere tüm DP'lilerin baskı yaparak seçimi kazanabilecekleri korkusu özellikle vurgulanmaktaydı⁴⁹⁷.

Nitekim 13 Ağustos 1950 Pazar günü Erzincan genelinde yapılan muhtarlık seçimleri sonucunda; Erzincan İl Merkezindeki 5 mahalleden; Çarşı Mahallesi ile Kızılay Mahallesi'nin tamamını DP, Taksim Mahallesi'nin tamamını CHP, İstasyon Mahallesi'nde 2 muhtarlığı CHP, 3 muhtarlığı DP, Beybağı Mahallesi'nde 1 muhtarlığı Bağımsız, diğerlerini de DP kazanmıştı. Merkeze bağlı köylerin tamamına yakını, Cimin ve Selepür Bucakları ile Esesi ve Cencige Nahiyelelerinin tamamını DP kazanmıştı⁴⁹⁸.

DP Sivas Milletvekilleri İlhan Dizdar, Rıfat ve Nurettin Beylerin 1950 yılının Ağustos ayı sonunda Erzincan'a gelerek, belediye seçimleri için halk üzerinde baskı yaptıkları da CHP İl Başkanı'nın şikâyetleri arasında gelmekteydi. CHP Erzincan Başkanı, milletvekillerinin DP'nin belediye seçimlerini kazanamadığı takdirde hükümetin Erzincan'a hiçbir yardımda bulunmayacağı tehdidinde bulunduklarını öne sürmekteydi. Aynı şekilde Erzincan Valisi'nin de, belediye meclis üyelerinin DP'den seçilmesi gerektiği aksi takdirde Erzincan'a hiçbir faydasının olmayacağını söyleyerek propaganda yaptığı ifade edilmekte, valinin halkın önde gelen kişileri ile görüşmeler yaparak DP'yi desteklemeleri gerektiğini söylediği belirtilmekteydi. CHP Başkanı, DP kanadında seçimlere yönelik çalışmalara hız verildiğini bildirirken, kendi partilerinin ciddi bir çalışma içerisinde olmadıklarını itiraf etmekteydi. Milletvekillerinden yalnızca Sabit Sağıroğlu'nun Erzincan'a geldiğini, onun da dört gün kaldıktan sonra Kemah'a gittiğinden bahsedilerek, diğer milletvekillerinin ise Erzincan'a hiç gelmedikleri ifade edilmişti. Hâlbuki bu milletvekillerinin Erzincan'a gelerek halkın içinde dolaşmalarının çok faydalı olacağı ve halkın metanetinin kuvvetlendireceği özellikle vurgulanmıştı⁴⁹⁹.

⁴⁹⁷B.C.A. 490.01.647.150.1.11.

⁴⁹⁸*Yeni Erzincan*, 17 Ağustos 1950.

⁴⁹⁹B.C.A. 490.01.647.150.1.12.

CHP Erzincan Başkanı'nın Genel Sekreterlik ile 27.09.1950 tarihinde yaptığı başka bir yazışmada, Vali Balioğlu'nun her fırsatta DP'nin propagandasını yaptığı belirtilerek, halkın tehdit yoluyla CHP üyeliğinden istifa ettirilerek DP'ye kaydettirildiği iddia edilmektedir⁵⁰⁰. Bu tarz şikâyetlerin belirtildiği yazışmaların sadece il teşkilatından değil ilçe teşkilatları tarafından da dile getirildiği görülmektedir.

Örneğin Tercan CHP İlçe Başkanı 16.09.1950 tarihinde, Ticaret Odası Başkanı Mehmet Ali Yüksel'in sırf CHP'ye üye olduğu için başkanlık görevinden alındığını bildirilmektedir. Mehmet Ali Yüksel'in bilgili, tecrübeli ve oldukça da başarılı olduğu vurgulanarak, DP'ye mensup eğitim düzeyi düşük olan ve ticaretten de çok iyi anlamayan Mihrali adındaki bir köylünün bu göreve atandığı belirtilmektedir. Partizan bir düşünce tarzıyla seçimle iş başına gelmiş olan bir oda başkanının bu şekilde görevden alınmasını demokrasiyle bağdaştıramadıklarını ifade eden ilçe yönetimi, durumu hem CHP hem de DP ve Ticaret Bakanlığı'na şikâyet etmiş ve eski başkanın görevinin iade edilmesini istemişti⁵⁰¹.

Kayıtlardan CHP İl Teşkilatı'na milletvekillerinin yardımcı olmadıkları, Erzincan'a gelerek seçim çalışmalarına katkı sağlamadıkları görülmektedir. Bunun yanında parti teşkilatının seçim için herhangi bir çalışma yapmadan, CHP Milletvekillerini suçlaması da dikkat çekicidir. Erzincan'daki CHP yöneticileri daha çok DP'nin faaliyetlerini ve çeşitli uygulamalarını Genel Sekreterliğe şikâyet ederek işin kolaycılığına kaçmışlardır. Tek parti döneminin partizan tutum ve davranışlarının DP döneminde de aynı şekilde devam ettiği anlaşılmaktadır. Tek parti döneminde il valilerinin resmi olarak partinin il başkanlığını yaptığı gibi, DP döneminde de valiler partinin gayri resmi il başkanları gibi hareket etmişlerdir.

Erzincan'da 1950-1954 dönemi, iktidar ve muhalefet partisinin kısır çekişmeleri içerisinde geçti. 1950 seçimleri ile muhalefet partisi konumuna düşen CHP, 1954 seçimleri yaklaştıkça muhalefet çalışmalarına hız verdi. Erzincan'da zaman zaman düzenlenen çeşitli toplantı ve mitinglerde konuşmalar yapılarak DP Hükümetinin icraatları eleştirildi ve halkın sempatisi tekrar kazanılmaya çalışıldı.

Erzincan'daki bu mitinglerden biri, 10 Ağustos 1953 Pazar günü Eski Başbakan Şemsettin Günaltay tarafından gerçekleştirildi. Belediye önünde kalabalığa hitap eden Günaltay, DP'nin muhalefetteyken demokratik rejimi sağlayacaklarını ve

⁵⁰⁰B.C.A. 490.01.647.150.1.7.

⁵⁰¹B.C.A. 490.01.647.150.1.8.

antidemokratik kanunları kaldıracaklarını vaat etmelerine rağmen iktidara geçtikten sonra tüm vaatlerini unuttuklarını, üstelik yeni çıkarılan kanunlarla hürriyetlere ket vurduklarını belirtti. Anayasanın ve seçim kanununda değişik yapılması gerektiğini ancak hükümetin buna yanaşmadığını ifade etti. Devlet memurlarının devletin değil, DP'nin memurları gibi hareket ettiğini ve partizanlık yaptıklarına vurgu yaptı. DP'nin liberal ekonomi politikalarını da eleştiren Günaltay, DP'nin memleketi borç batağına soktuğunu, Türk parasının değerinin korunamadığını ve memleketin altın stokunun tükendiğini sözlerine ekledi. Memleketin bugünkü dimdik ve kuvvetli duruşunun II. Dünya Savaşı'na girmemeye borçlu olduğuna bunu da CHP iktidarının sağladığını belirtti⁵⁰².

Günaltay konuşmasının devamında, DP iktidarının hiçbir şey yapmadığını vurgulayarak, gazete ve radyolardan bildirilen yol, su, elektrik, fabrika vb. gibi açılış törenleri ile ilgili haberlerin asıl muhatabının CHP olduğunu dile getirdi. CHP tarafından planlanan ve başlatılan birçok projenin DP'nin sahiplendiğini ve açılış törenlerinde kendi yaptığı işler gibi lanse ettiklerini ifade etti. DP İktidarının partizan bir idare kurduğunu, memlekette asayiş kalmadığını ve memleketi çiftlik yönetilir gibi yönettiğini vurgulayan Günaltay, konuşmasının sonunda vatandaşların bugünkü iktisadi buhrandan ve esaret idaresinden kurtarılması için tekrar CHP'ye oy vermelerini istedi⁵⁰³.

Eski Başbakan Şemsettin Günaltay'ın bu konuşması özellikle DP yanlısı gazetelerde geniş yankı buldu. Demokrat Erzincan Gazetesi'nde Günaltay'ın konuşması yoğun bir şekilde eleştirilerek, iddialarının doğru olmadığı yönünde haberler yapıldığı görülmektedir. Örneğin 1939 depreminden sonra Romanya'nın yardım olarak Erzincan'a gönderdiği 6 bin metre mikâp kereste ile Ankara'da Saraçoğlu evlerinin yapıldığı belirtilmekteydi. Refahiye ormanlarından temin edilen 2 bin metre mikâp kerestenin, inşaatta kullanılmak şartıyla metreküpü 35 liradan CHP'li Müteahhit Necip Kotan'a verildiği, Kotan'ın ise bu keresteleri Elazığ'da metreküpünü 105 liraya sattığı iddia edilmişti. CHP iktidarının deprem sonrası Erzincan'da 100 binleri bulan İnönü Anıtı, 620 bin liraya mal olmuş hamam, sadece duvardan ibaret mezarlık yaptırdığı ifade edilmişti. Muhalefetteyken Erzincan'a gelen Celal Bayar'ın, şöyle bir etrafını seyrettikten sonra *"Bu memleketi (Erzincan) değil bir devlet, bir aşiret ağası bile 10*

⁵⁰² *Halkın Sesi*, 11 Eylül 1953.

⁵⁰³ *Demokrat Erzincan*, 11 Ağustos 1953.

senede yaptırabilirdi” sözüne atıfta bulunularak, deprem sonrası CHP Hükümetinin imar faaliyetleri eleştirmişti. DP iktidarı döneminde ise 10.07.1953 tarihli ve 6131 sayılı bir kanunla, Erzincan’da yaptırılan 670 evin maliyet fiyatları % 50 oranında af edildiği ve 3,5 milyon lira bağışta bulunulduğu belirtilmişti⁵⁰⁴.

İnönü Heykeli, iktidar ve muhalefet partisi arasında ayrı bir polemik konusu oldu. İliç DP İlçe Başkanı Sabri Odabaşı, İliç’te CHP’li bir esnafa “*CHP iktidarı paraları heykellere sarf etti bak bu hükümet bir heykel yaptırıyor mu?*” diye ifade de bulunduğ u ve CHP’ye hakaret ettiği gerekçesiyle mahkemeye verildiği anlaşılmaktadır⁵⁰⁵.

Partiler tarafından düzenlenen mitinglerin ardından gazetelerde, partilerinden istifa edenlerle ilgili haberlere tekrar yer verilmeye başlandı. Partilerin Genel Merkezi’nden gönderilen hatiplerin düzenledikleri mitinglerde sözler söylenmiş ve onlara göre halk etkilenmişti. Halkın üzerindeki bu etkinin daha da yoğunlaştırılması için tekrar gazete sayfalarında partilerinden istifa edenlerin haberlerine yer verilerek psikolojik savaş kaldığı yerden devam etti. 1953’den sonra gazetelerde yer alan istifa haberlerine şu örnekleri vermek mümkündür:

13 Ocak 1953’de, Tercan İlçesi’nin tanınmış simalarından Alişan Şahin, mensubu olduğu CHP’den istifa ederek DP Merkez İlçe Teşkilatı’na kaydını yaptırdı⁵⁰⁶. Eylül 1953’de Erzincan’ın Çukurkuyu Muhtarı ve DP Çukurkuyu Ocak Başkanı Yaşar Kolat partisinden ayrılarak CHP’ye geçti⁵⁰⁷. Ergen CHP Ocak Başkanı Hüseyin Kartal, partisinden istifa ederek DP saflarına katıldı⁵⁰⁸. Kışım Köyü’nde DP Merkez İlçe Üyesi Ali Rıza Gülhan ile beraber 125 kişi DP’den istifa ederek CHP’ye geçtiler⁵⁰⁹. Ekim 1953’de İliç’e bağlı DP Kinana Ocak İdare Heyeti toplu olarak istifa ederek CHP’ye katıldılar⁵¹⁰.

Şubat 1954’de Saruhan Bucağına bağlı Yılmaz Köyü’nde CHP’ye kayıtlı 10 kişi⁵¹¹, Haziran 1954’de Kemaliye’nin CHP’li Eski Belediye Başkanı Rıfat Şahsuvaroğlu⁵¹², CHP Eski Erzincan Milletvekili Nahit Pekcan, mensubu oldukları

⁵⁰⁴Demokrat Erzincan, 11 Ağustos 1953.

⁵⁰⁵Öz Erzincan, 29 Nisan 1953.

⁵⁰⁶Demokrat Erzincan, 14 Ocak 1953.

⁵⁰⁷Halkın Sesi, 11 Eylül 1953.

⁵⁰⁸Öz Erzincan, 29 Eylül 1953.

⁵⁰⁹Halkın Sesi, 27 Eylül 1953.

⁵¹⁰Halkın Sesi, 2 Ekim 1953.

⁵¹¹Öz Erzincan, 2 Şubat 1954.

⁵¹²Yeşil Eğin, 21 Haziran 1954.

partilerinden istifa ederek DP'ye geçtiler⁵¹³. Ocak 1955'de CHP Pizvan Teşkilatı⁵¹⁴, 20 Mart 1955'de İliç Belediye Başkanı Nuri Tiryaki CHP'den istifa ederek DP'ye katıldılar⁵¹⁵.

1957'de, Cimin Nahiyesi'ne bağlı Biteriç Köyü CMP Ocak İdare Heyeti⁵¹⁶, Kemaliye'ye bağlı Yukarı Barasor Köyü'nden CHP'li 79 kişi⁵¹⁷, Erzincan CMP İl Teşkilatı'ndan Selahattin Karakaş, İliç CMP İlçe Teşkilatı⁵¹⁸, Erzincan CHP İl İdare Heyeti Üyesi Halit Gül⁵¹⁹, Erzincan CHP Gençlik Kolu Başkanı Nadi Altınel ile 32 arkadaşı partilerinden istifa ederek DP'ye geçtiler⁵²⁰. 1958'de Kemah İlçesi'nin Kamarik Bucağına bağlı Birastik Köyü CHP Ocak İdare Heyeti, Kamarik Bucağına bağlı İranos Köyü Ocak İdare Heyeti⁵²¹, Tercan İlçesi'nin Pekeriç Bucağında CHP'ye kayıtlı 140 kişi⁵²², Küpesi, Gani Efendi Çiftliği, Sırnas, Erdene ve Mahmutlu CHP Ocak Teşkilatları, CHP Eski Erzincan Milletvekili Hüsnü Çanakçı, CMP Cimin, Pişkidağ ve Keleriç Bucak ve Ocak Teşkilatları, CHP Altınbaşak Bucak Teşkilatı⁵²³, Caferli Köyü CHP Ocak Teşkilatı⁵²⁴, Selepür Nahiyesi'ne bağlı Kişdim, Abge, Hınzoru, Karacalar ve Bulanık CMP Ocak Teşkilatları⁵²⁵, Refahiye CHP İl Genel Meclis Üyesi olan Zamir Yılmaz⁵²⁶, Çayırılı Başköy CHP Bucak Teşkilatı Başkanı partilerinden istifa ederek DP'ye katıldılar⁵²⁷. 1959'da Merkez İlçe'ye bağlı Cırzını Köyü CHP Ocak Teşkilatı⁵²⁸, Bununla birlikte Cimin Bucağı Kertah Köyü CHP Ocak Teşkilatı⁵²⁹ partilerinden ayrılarak DP'ye katıldılar.

CHP Eski Erzincan Milletvekili Hüsnü Çanakçı'dan⁵³⁰ sonra TBMM'nin XI. Dönemine CHP'den Erzincan Milletvekili olarak seçilen Hüseyin Avni Şahin 1959 Mart ayında partisinden istifa etti. Şahin, istifasının ardından Başbakan Adnan

⁵¹³ *Yeşil Eğin*, 28 Haziran 1954.

⁵¹⁴ *Demokrat Erzincan*, 6 Ocak 1955.

⁵¹⁵ *Demokrat İliç*, 29 Mart 1955.

⁵¹⁶ *Kazankaya*, 25 Eylül 1957.

⁵¹⁷ *Yeşil Eğin*, 30 Eylül 1957.

⁵¹⁸ *Kazankaya*, 2 Ekim 1957.

⁵¹⁹ *Kazankaya*, 10 Ekim 1957.

⁵²⁰ *Kazankaya*, 21 Ekim 1957.

⁵²¹ *Kazankaya*, 28 Mart 1958.

⁵²² *Öz Erzincan*, 5 Mart 1958.

⁵²³ *Kazankaya*, 28 Mayıs 1958.

⁵²⁴ *Öz Erzincan*, 17 Haziran 1958.

⁵²⁵ *Öz Erzincan*, 20 Haziran 1958.

⁵²⁶ *Kazankaya*, 26 Temmuz 1958.

⁵²⁷ *Öz Erzincan*, 4 Haziran 1958.

⁵²⁸ *Öz Erzincan*, 17 Şubat 1959.

⁵²⁹ *Öz Erzincan*, 21 Şubat 1959.

⁵³⁰ TBMM'nin X. Döneminde (02.05.1954–01.11.1957) Erzincan'daki tek CHP Milletvekilidir.

Menderes'i evinde ziyaret ederek Menderes ile bir müddet görüştü. Bu görüşmenin ardından Şahin, DP saflarına katıldı⁵³¹. Şahin'in istifası Erzincan'da şok etkisi yarattı. 1957 seçimlerinde DP, Erzincan'dan tek bir milletvekili çıkaramamıştı. Böylece Şahin'in DP'ye katılması ile DP'nin Erzincan'daki tek milletvekili temsilcisi oldu.

Şahin istifası ile ilgili yapmış olduğu açıklamada, DP iktidarının memleketin refahı ve kalkınması için çalıştığına inandığını belirterek, DP iktidarının vücuda getirdiği eserlerin inkâr edilemeyeceğini ifade etti. Şahin açıklamasında, *"memleketime ve seçim bölgeme bir mebus olarak nasıl faydalı olacağımı düşünürüm. Bu düşüncemin Demokrat Parti saflarında çalışmakla mümkün olacağına inandım ve bu kanaatle CHP'den istifa ettim."* diyerek istifasının Erzincan için daha hayırlı olacağını bildirdi⁵³². Hüseyin Avni Şahin'in CHP'den istifa edip DP'ye katılması, diğer CHP'li Erzincan Milletvekillerinin yoğun eleştirilerine neden oldu. Milletvekilleri yapmış oldukları açıklamalarda, Şahin'in CHP sayesinde Erzincan'dan milletvekili olarak seçildiğini ve DP'ye katılmasının şık olmadığını vurguladılar⁵³³.

Milletvekilinin istifasının ardından 1959'da Erzincan'ın çeşitli yerlerinden CHP'den istifaların devam ettiği görülmektedir. Örneğin Çayırılı İlçesi'ne bağlı Bozağa Köyü'nden 36 kişi, Refahiye İlçesi'nden 86 kişi⁵³⁴, Tercan İlçesi'nin Pekerç Bucağı'na bağlı çeşitli CHP Ocak Teşkilatlarından 449 kişi⁵³⁵, CHP İliç Belediye Başkanı Nuri Tiryaki, İliç Belediye Meclis Üyeleri Hüsnü Karadayı, Hakkı Oğuz, Hakkı Piroğlu, Ali Sarıkaya, Mevlüt Doğan ve Burhan Zobi CHP'den istifa ederek DP saflarına katıldılar⁵³⁶.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi CHP'den istifa edip DP'ye geçenlerin sayısı, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine kadar artarak devam etti. İstifaların en önemli nedeni, şüphesiz DP icraatlarının beğenilmesi idi. DP iktidarının her geçen gün biraz daha güçlenmesi ile birlikte, insanların bulundukları köy, kasaba ya da ilçelerine daha çok hizmet gelmesini sağlamak diğer bir nedendi. Bununla birlikte istifaların, kişisel birtakım çıkar beklentisi içerisinde olan insanların tercihlerinden de kaynaklandığını söylenebilir. Ancak gerek CHP ve gerekse DP iktidarı döneminde

⁵³¹Kazankaya, 14 Mart 1959.

⁵³²Öz Erzincan, 16 Mart 1959, 7 Mart 1959.

⁵³³Öz Erzincan, 26 Mart 1959.

⁵³⁴Öz Erzincan, 6 Nisan 1959.

⁵³⁵Öz Erzincan, 21 Mayıs 1959.

⁵³⁶Kazankaya, 22 Aralık 1959.

Erzincan'ın, kısır parti çekişmeleri arasında kaldığı da bir gerçektir. Her iki partinin yöneticileri, mensubu oldukları partileri adeta kendi tekelleri altına alarak, kendi akraba, dost ve tanıdıklarını partinin kollarına yerleştirmişlerdir. Bu kısır döngü içerisinde iki partide de yeni bir “*elit*” zümre ortaya çıkmıştır. Bu zümre Erzincan'ın siyasi, sosyal ve ekonomik yapısına yön vererek, değişen güç dengeleri içerisinde her dönem kendine yer bulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERZİNCAN TÜRK OCAĞI, HALKEVİ VE HALKODALARI

3.1. ERZİNCAN TÜRK OCAĞI

20 Haziran 1327 (3 Temmuz 1911) tarihinde kurulan Türk Ocakları, resmi olarak 9 Mart 1328 (22 Mart 1912)'de faaliyete geçti. Türk Ocakları'nın ilk kurucuları; Tıbbiye öğrencilerinden Mahmut, Refet, Edhem, Haşim, Celal, Behçet, Hüseyin Fikret, Hüseyin Ragıp, Muhsin, Neşet, Lütfi, Süleyman, Habip, Remzi, Osman, Hüseyin Baki, Tevfik Fikret ve Osman Senaî Beylerdir. Hükümete sunulan beyannamede ise kurucu olarak Şair Mehmet Emin, Ağaoğlu Ahmet ve Dr. Fuat Sabit Beylerin isimleri geçmektedir. Türk Ocakları'nın ilk yönetim kurulunda; Reis Ahmet Ferit (Tek), İkinci Reis Yusuf Akçura, Umumi Kâtip Mehmet Ali Tevfik, Veznedar Dr. Fuat Sabit yer almaktaydılar. Mütareke dönemine kadar Türk Ocağı'nın şube sayısı 28'dir. 18 Mayıs 1913 ve 21 Haziran 1918'de kongrelerini gerçekleştiren Türk Ocağı'nın çalışmaları 1920'de durdu. İşgal kuvvetleri tarafından iki kez basılan ve üç kez yer değiştiren Ocak, Milli Mücade'ye destek verdi. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türk Ocakları tekrar açıldı⁵³⁷.

Mustafa Kemal'in de büyük desteğini alan Türk Ocakları, faaliyetlerini hızlandırarak yurdun dört bir yanında yeniden teşkilatlanmaya başladı. Böylece tüm yur genelinde yeniden canlanan Ocak teşkilatı Erzincan'da da kurulmuş oldu. Erzincan Türk Ocağı'nın kesin olarak ne zaman açıldığına dair herhangi bir kayıt bulunmamakla birlikte, Türk Ocağı'nın 1927 yılından önce kurularak faaliyete başladığı anlaşılmaktadır. Nitekim 1927'de gerçekleştirilen Dördüncü Büyük Kurultay'a, Erzincan Türk Ocağı'nı temsilen Hüseyin Enver Bey katılmıştır. Erzincan Türk Ocağı'nın 1927 yılı bütçesi 900 lira olduğu göz önüne alınırsa, Türk Ocağı'nın oldukça kısıtlı ve zor şartlarda faaliyette bulunduğu görülmektedir. 1928'de yapılan Beşinci Büyük Kurultay'a Erzincan delegesi olarak Kemal Bey katılmıştır⁵³⁸.

Türk Ocakları Merkez Heyeti tarafından yaptırılmakta olan binanın, biran önce tamamlanabilmesine katkı sağlamak amacıyla 1927 ve 1928 yılında piyango tertip edilmiştir. Türk Ocakları Merkez Heyeti tarafından Erzincan Türk Ocağına 2800 adet bilet gönderilmiş ancak bu biletlerden yalnızca 658 âdeti satılarak geri kalan 2142

⁵³⁷ Tunaya, s. 458-465.

⁵³⁸ Ahmet Toksoy, "Erzincan Türk Ocağı", *Türk Yurdu Dergisi*, XXVIII, Haziran 2008.

biletin iade edildiği anlaşılmaktadır. Erzincan'da satılan biletlerden elde edilen 447 lira, 4 Haziran 1929 tarihinde gönderilmiştir⁵³⁹.

Erzincan Türk Ocağı ve Tercan Türk Ocağı'ndan başka 1928'den sonra Refahiye'de de Türk Ocağı'nın bir şubesinin açıldığı görülmektedir⁵⁴⁰. Erzincan Türk Ocağı 1929-30 yıllarında partiye ait binanın iki odasında çalışmalarını sürdürdü. Senelik 35 lira kira ile oturan Ocağın, kira bedelini bile ödeyemediği anlaşılmaktadır⁵⁴¹. Erzincan Türk Ocağı, kısıtlı imkânlarla 1931 yılına kadar faaliyetini sürdürdü. 10 Nisan 1931'de toplanan kurultayda Türk Ocakları kapatılarak Cumhuriyet Halk Fırkası ile birleştirildi. Böylece bütün hak ve yetkileri fırkaya devredildi.

25.8.1931 tarihli bir kayıttan Erzincan Türk Ocağı'nın sadece ismen teşekkül ettirildiği, ciddi bir faaliyette bulunamadığı anlaşılmaktadır. Ocağın kapatıldığı 1931 yılında bütçesinde yalnızca 146 kuruştan olduğu görülmektedir. Ocağın partiye devredilmesi esnasında demirbaş olarak 6 sandalye, 1 koltuk, 1 dolap ve 27 kalem çeşitli evrak defteri ve kitap bulunmaktaydı⁵⁴². Görüldüğü gibi Erzincan Türk Ocağı yalnızca bir tabeladan ibaret kalmış, maddi imkânsızlıklardan dolayı istenilen düzeyde hizmet verememiştir. Buna rağmen Ocak, yüklendiği misyonu Erzincan'da temsil etmiş ve bu şekilde şehre önemli bir katkı sağlamıştır. Ocaklar daha sonra kurulacak olan Halkevlerinin faaliyetlerini sürdürdüğü yerler olmuştur.

3.2. ERZİNCAN HALKEVİ

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, yeni rejimin halka anlatılması ve düzenli bir şekilde bilgi verilmesi gerekiyordu. Yeni ve eski rejim arasında bir köprü vazifesi gören Halkevleri, dönemin önemli kurumlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Halkevleri, yetişkinler eğitimi düşüncesinin gelişmiş bir uygulaması olarak ortaya çıkmıştır.

Halkevlerinin kuruluş amacı, CHP Halkevleri Öğreneğinde şu şekilde açıklanmaktadır: *“Partimizin program temelleri cumhuriyetçilik, ulusçuluk, halkçılık, devletçilik, laiklik ve devrimciliktir. Programımız bu ana ve temel prensiplerin egemenliği ve sonrasız olması için bu sıfatlarda kuvvetli vatandaşlar yetiştirilmelerini*

⁵³⁹ B.C.A. 490.01.71.270.1.38.

⁵⁴⁰ B.C.A. 490.01.71.270.4

⁵⁴¹ B.C.A. 490.01.71.270.23

⁵⁴² B.C.A. 490.01.71.270.25

ulusal ırının Türk Tarihinin esidiği derecelere çıkmasını, arın yükseltilmesini, ulusal kültürün ve ilmiğ hareket ve kınavların kuvvetlendirilmesini önemli araçlar olarak saptar ve işaret eder. Bu esas ve araçların hepsi birden medeniyet yolunda Türklüğün kaybettiği uzun yılları yiğit, atılğan, yorulmaz atılışlarla kazanacak nesiller yetiştirmeyi, medeniyet alanında Türkün tabiiğ meziyet ve kapasiteleriyle uygun şeref yerini tekrar almasını hedefler. Halkevlerinin amacı, bu uğurda çalışacak ülkülü vatandaş için toplayıcı ve birleştirici yurtlar olmaktadır”⁵⁴³.

CHF Genel Sekreteri Recep Peker’e göre Halkevlerinin amacı “*Milleti şuurlu, birbirini anlayan, birbirini seven, ideale bağı bir halk kütlesi halinde teşkilatlandırmaktır*”⁵⁴⁴. Halkevleri talimatnamesinde ise amaç, “*Her yönden kuvvetli vatandaşlar yetiştirilmesi, milli seciyenin Türk tarihinin ilham ettiğ derecelere çıkarılması, güzel sanatların yükseltilmesi ve milli kültür ile ilmi faaliyetlerin kuvvetlendirilmesi olarak açıklamıştır*”⁵⁴⁵.

Halkevleri, Atatürk devrimlerini halka benimsetmek, halkın eğitim seviyesini yükseltmek, Cumhuriyetin kültür etkinliklerini, Milli Eğitimin yanında yürütmek ve halkı homojen bir topluluk haline getirmek amacıyla teşkilatlandırılmış kurumlardır. “Halkçılığın” ilke olarak benimsendiğ bir devlet olarak Türkiye’de Halkevleri, 1912’den beri faaliyette bulunan Türk Ocakları’nın 10 Nisan 1931’de Ankara’da olağanüstü bir genel kurul ile tasfiye kararı alarak CHF’ye katılmasıyla birlikte, 19 Şubat 1932’de kurulmuştur⁵⁴⁶.

19 Şubat 1932 tarihinde ilk etapta 14 ilde Halkevi açılmıştır. 1932’nin sonlarına doğru 24 Halkevi ve 34 bin üyesi varken, 1938’de bu sayı 209 Halkevi ve 100 binde fazla üyeye ulaşmıştır⁵⁴⁷. 1938’de bu kurumlara konferans, sergi, tiyatro, kütüphane vb. etkinlikler için 7 milyona yakın yurttaş gelmiştir⁵⁴⁸.

⁵⁴³ CHP Halkevleri Öğreneğ, Ulus Basımevi, Ankara 1938, s. 4.

⁵⁴⁴ Recep Peker, “Halkevleri Açılma Nutku”, *Ülkü Halkevi Mecmuası*, I, S. 1, Şubat 1933, s.6.

⁵⁴⁵ CHP Halkevleri Talimatnamesi, Ankara 1933, s. 3.

⁵⁴⁶ Necdet Sakaoğlu, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s. 51.

⁵⁴⁷ Anıl Çeçen, *Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri*, (2. Baskı), Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2000, s. 388, 389.

⁵⁴⁸ Nurhan Karadağ, *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları*, TC. Kültür Bakanlığı, Ankara 1988, s. 62–64.

Halkevlerinde şu çalışma şubeleri vardır: 1) Dil, Edebiyat, Tarih 2) Güzel Sanatlar 3) Temsil 4) Spor 5) İctimaî Yardım 6) Halk Dershane ve Kursları 7) Kütüphane ve Neşriyat 8) Köycülük 9) Müze ve Sergi⁵⁴⁹.

Halkevleri sözü edilen çalışma alanlarında 1951 yılına kadar faaliyetlerde bulunmuştur. DP'nin iktidara gelmesi ile 8 Ağustos 1951 tarihinde yürürlüğe giren 5830 sayılı yasa ile kuruluşa ait bütün mallarına el konularak Halkevleri kapatılmıştır⁵⁵⁰.

Erzincan Halkevi, 24 Şubat 1933 tarihinde açıldı⁵⁵¹. Halkevi binası Erzincan'ın eski şehir semtinde bulunmaktaydı. Halkevi başkanlığını, 1933- 1935 yılları arası Şeref Atabey yaptı. Erzincan Halkevi'nin 1935 yılı faaliyet raporundan, Halkevi binasının fiziki bakımdan pek elverişli olmadığı anlaşılmaktadır. Halkevi'nin bu ilk binası çok küçük birkaç oda ve salondan ibaret olup, senelik 800 lira kira bedeli ile oturulmaktaydı. Halkevi'nde müsamere, konser, balo gibi kültürel faaliyetlerin düzenlendiği, Belediyeye ait sahada futbol, cirit, atletizm ve buna benzer sportif faaliyetlerin yapıldığı görülmektedir. Ancak uygun bir yerin olmamasından dolayı diğer spor dallarında herhangi bir etkinlik yapılamadığından, halkevinin spor kolu faaliyetleri istenilen düzeyde olmadı. Halkevi'nin kurs faaliyetleri çeşitli okullarda ve kontrolsüz bir şekilde yapıldı. Kütüphane faaliyetleri de aynı şekilde kontrolsüz ve dağınık bir şekilde sürdürüldü. Güzel sanatların musiki kolunun, uygun bir çalışma ortamının mevcut olmamasından dolayı, faaliyetleri sınırlı ölçüde kaldı. Halkevi'nin elverişsiz fiziki şartlarından dolayı tertip edilen aile toplantılarına kadınların gelemedikleri görülmektedir. Halkevi yönetimi belirtilen bu olumsuzluklardan dolayı CHP Genel Sekreterliği'nden, "*inkılapların halka öğretilceği*" daha kapsamlı yeni bir halkevi binasının yapılması talebinde bulundu⁵⁵². Bunun yanında, ilçelerde halkevi için arsa satın alınamadığından dolayı şimdilik halkevi açılmayacağı da belirtildi⁵⁵³.

1935'de Erzincan Halkevi'nin üye sayısı 796 erkek, 30 kadın olmak üzere toplam 826'dı. Üyelerin 5'i avukat, 7'si doktor, 131'i öğretmen, 133'ü tüccar, 220'si işçi, 179'u çiftçi ve 151'si güzel sanatlar mensubu idi⁵⁵⁴.

⁵⁴⁹ CHP Halkevleri Öğreneği, s. 526.

⁵⁵⁰ Çeçen, s. 213.

⁵⁵¹ Nurcan Toksoy, *Halkevleri – Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak-*, Orion Yayınevi, Ankara 2007, s. 42.

⁵⁵² B.C.A. 490.01.1706.935.1.358-360.

⁵⁵³ B.C.A. 490.01.955.698.1.43.

⁵⁵⁴ B.C.A. 490.01.984.815.1.13.

Görüldüğü üzere, Erzincan Halkevi'nin toplumun her kesiminden her meslek grubundan toplam 826 üyesi vardı. Üyeler toplumun saygı duyduğu mesleklerden ve il eşrafından olup, Erzincan Halkevi bünyesinde ilin siyasi, sosyal ve ekonomik hayatına katkıda bulunmuşlardır. Üyelerin 30'unun kadın olması, 1930'lu yıllarda Erzincan'da kadının toplum hayatındaki yeri bakımından dikkat çekicidir.

Halkevinin çalışma kolları başkan ve üyeleri şu şekilde oluşacaktı.⁵⁵⁵

Güzel Sanatlar (Ar) Şubesi: Başkan Ortaokul Öğretmeni Münir Atasev, Üyeler; Öğretmen Nusret, Belediye Fen Memuru İbrahim, Baş Mühendis Naci.

Temsil (Gösterit) Şubesi: Başkan Ortaokul Spor Öğretmeni Halil Vural, Üyeler; Öğretmen Şevki, Öğretmen Turgut, Öğretmen Hayri, Öğretmen Nihat.

Spor Şubesi: Başkan Tüccardan Nazım Malatyalıoğlu, Üyeler; Vehbi Sanalan, Kuyumcu İsmail, Öğretmen Şefik, Tüccardan Vehbi.

Sosyal Yardım Şubesi: Başkan Memleket Hastanesi Opratörü (Operatör) Hadi Kiper, Üyeler; Sıhhat Direktörü Vasfi Öztelli, Eczacı Şefik, Avukat Münir, Sabık Belediye Reisi Halil.

Halk Dershanesi ve Kurslar Şubesi: Başkan Kültür Direktörü Bedri Ahışalı, Üyeler; Meclis-i Umumi Üyesinden Muhlis Ulusan, Bedriye Altınığne, Rıza Kaya, Mütেকait (Emekli) Celil.

Kütüphane ve Neşriyat (Kitapsaray ve Yayın) Şubesi: Başkan Belediye Merkez Memuru Mustafa Hatunoğlu, Üyeler; Belediye Başkâtibi Nurettin Tuncel, Avukat Bekir Kara, Mütেকait (Emekli) Mahmut Nalcı, Meclis-i Umumi Üyesi Recep.

Köycülük Şubesi: Başkan Mütেকait (Emekli) Faik Erdoğan, Üyeler; Tüccardan Nuri Hışır, Mütেকait (Emekli) Mehmet Ali, Zabıt Kâtibi Şevki, Tüccardan Aziz Nalcı.

Müze ve Sergi Şubesi: Başkan Kitapsaray İşyari (Kütüphane Memuru) Hamdi Hatunoğlu, Üyeler; Refik Kurdoğlu, Meclis-i Umumi Üyesi Sami, Belediye Üyesi Mustafa Ağca.

Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi: Çalışmamaktadır.

⁵⁵⁵B.C.A. 490.01.984.815.1.13.

Görüldüğü üzere, 1935’de Halkevi’nin dil, tarih, edebiyat kolu dışında diğer bütün çalışma kolları faal olarak hizmet vermiştir. Halkevi’nin açıldığı ilk yıllarda, Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi’ne yeterli miktarda üye kaydı yapılamadığı için şubenin idare heyeti oluşturulamadı. Bu nedenle Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi, Halkevi’nin çalışma alanına dâhil olamadı⁵⁵⁶.

Ancak sonraki yıllarda Halkevi’nin bu şubesinin de idare heyeti oluşturularak faaliyetlerine başladığı görülmektedir. Dil, tarih ve edebiyat alanlarında çeşitli konferanslar, etkinlikler ve anma programları tertip edilerek halk için faydalı çalışmalar yapıldı.

1935 yılında Halkevi’nin bir kütüphanesi mevcuttu. Esasında Erzincan’daki kütüphane çalışmaları medrese dönemine kadar gitmekte olup bunların bir bölümünden Cumhuriyet Döneminde de faydalanıldı. Halkevi Kütüphanesi’nde edebiyat, tarih, coğrafya, felsefe, dil, vb alanlarda çok sayıda kitap, gazete ve dergi bulunmaktaydı. Kütüphanedeki eserlerden öğrenci, öğretmen, subay, işçi, serbest meslek, çiftçi, işyar (memur) olmak üzere çeşitli mesleklerden toplamda 3.290 kişi yararlandı. 1935’de Erzincan Halkevi’nde okunan kitap sayısı ise 3.233’dü⁵⁵⁷.

Erzincan Halkevi’nin açıldığı 1932 yılından itibaren Halkevi’nin Kütüphane ve Neşriyat Şubesi’ne gerek CHP Genel Sekreterliği’nden, gerekse yerel kaynaklardan çok çeşitli alanlarda ve miktarlarda kitap temin edildi. Kayıtlardan Genel Sekreterlik’ten, Erzincan Halkevi’nin kütüphanesine çok sayıda kitap, broşür, resim, fotoğraf, dergi ve gazete gönderildiği anlaşılmaktadır. Çeşitli yıllarda Genel Sekreterlik tarafından gönderilen kitap ve diğer dökümanlar şu şekilde sıralanabilir:

1936’da birer adet “*Sivas Salnamesi*” ve “*Kemalist*” isimli kitap, 5 adet “*Kartal*” isimli kitap, 64 adet “*Parti Örgütüne Genelgesi*” isimli kitap gönderildi. 1937’de birer adet “*İş Kanunu*”, “*Dâhiliye Vekili ve Parti Genel Sekreterinin Milletler Cemiyeti’ndeki Nutku*”, “*İbnimuhanna Lugatı*”, “*Türkçe Mani Elyazıları*”, “*Elidrak Haşiyesi*”, “*Türk Fonetigi*”, “*Eski Türk Yazıları*”, “*Atalar Sözü*”, “*Aşkın Manası*”, “*Çocuk Hukuku*” isimli kitaplar, 2 adet “*Halkevlerine Yazılan Genel Bildirimler Dergisi Sekicinci Cilt*”, 8 adet “*Hükümet Programı*” broşürü, 5 adet “*Türk Tarih Kurumu*

⁵⁵⁶B.C.A. 490.01.984.815.1.9.

⁵⁵⁷B.C.A. 490.01.984.815.1.12. Bkz. Ekler

Sergisi Broşürü”, 19 adet “*Vilayetlere Ait İstatistik*” isimli kitap, 64 adet “*Parti Başkanlarına Yapılan Genelgelerin Onuncu Cildi*”, , 46 adet “*Emirnameler Dergisi*”, 34 adet “*Nutuk*” isimli kitap ve 14 adet “*Vesikalar*” isimli kitap gönderildi⁵⁵⁸.

Halkevi’ne tespit edilen tüm bu kitap, dergi ve broşürlerin dışında dönemin önemli yerli ve yabancı eserlerinin de gönderildiği bilinmektedir⁵⁵⁹. Erzincan Halkevi’nin Kütüphane⁵⁶⁰ ve Neşriyat Şubesi kurulduğu yıldan itibaren aktif bir şekilde faaliyet gösterdi. Erzincan’a sosyal, kültürel ve özellikle de eğitim açısından önemli katkılarda bulundu. Okuma yazma bilmeyenlere yönelik yapılan çalışmalarda da ayrı bir katkı sağladı.

Güzel Sanatlar Şubesi özellikle musiki alanında aktif olarak faaliyet gösterdi. Memur, subay ve öğretmenlerden kurulu musiki heyeti, çeşitli vesilelerle vermiş oldukları konserlerle halka sanatsal anlamda hizmet verdi. Bu konserlerin üçü Halkevi’nde, on dokuzu Gazi Okulu’nun salonunda verilmiş ve 6.700 kişi katılmıştı⁵⁶¹.

Temsil kolu, halktan şehirli ve köylü gençler ile öğretmen, memur ve ortaokul öğrencileri tarafından oluşturuldu. Bu şube faaliyetlerini gerek Halkevi’nde, gerekse çeşitli okulların salonlarında yaptı. Sergilenen müsamere ve piyeslere halk yoğun ilgi gösterdi⁵⁶². 1930’lu yıllarda 5’i Halkevinde, diğerleri de çeşitli okullarda olmak üzere 28 temsil verilmiş ve bu temsillere 3.500 kişi katılmıştı⁵⁶³. Temsil şubesi tarafından düzenlenen müsamere ve piyes etkinlikleri Halkevleri kapanıncaya kadar devam etti.

Spor Şubesi, futbol, bisiklet, tenis, avcılık, binicilik, cirit, atletizm ve izcilik teşkilatlarından oluşmaktaydı. Binicilik yılda iki defa yapılabilmekte iken, diğer branşlar her mevsimde faal olarak çalıştı. Spor Şubesi’nin üyelerinin büyük çoğunluğunu ortaokul öğrencileri oluşturmaktaydı⁵⁶⁴. Spor Şubesi, gençleri kötü

⁵⁵⁸B.C.A. 490.01.833.289.1.

⁵⁵⁹Ülkenin hemen her yerindeki Halkevleri’ne benzer şekilde kitap yardımı yapılmıştır. Bkz. Erdem Yavuz, “Ağrı Halkevi”, *III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh’un Gemisi Sempozyumu (12-14 Ekim 2010)*, *Bildiriler*, İstanbul 2011, s. 283-300.

⁵⁶⁰1939 depremiyle birlikte Erzincan genelindeki kütüphanelerin çoğu yıkılmış, kitaplarda büyük ölçüde tahrip olmuştur. Kurtarılabilen kitaplar İskenderun’a gönderilmiş ve daha sonra bunların büyük bir çoğunluğu geri getirilememiştir. Erzincan’da yeni bir kütüphanenin kuruluşu ancak 1955 yılında mümkün olabilmıştır. Kütüphanedeki ciltli kitap sayısı 18.584, ciltsiz kitap sayısı ise 11.285’dir. Bkz. *Erzincan İl Yıllığı (1967)*, s. 179.

⁵⁶¹B.C.A. 490.01.984.815.1.14.

⁵⁶²B.C.A. 490.01.984.815.1.9.

⁵⁶³B.C.A. 490.01.984.815.1.14.

⁵⁶⁴B.C.A. 490.01.984.815.1.9.

alışkanlıklardan alıkoyarak, sağlıklı ve topluma faydalı insanlar olarak yetişmelerinde katkı sağlamıştır.

Sosyal Yardım Şubesi özellikle köylülerin sağlık sorunları ile yakından ilgilendi. Halkevi'nde yoksul hastalar tedavi edilerek, hastalara ücretsiz ilaç yardımı yapıldı. Hatta bazı hastaların ameliyat işlemleri dahi gerçekleştirildi. Halkevi'nde, Memleket Hastanesi doktorlarından Operatör Halil ve Doktor Numan tarafından haftada iki gün poliklinik yapılmıştı. Ayrıca Halkevi'nde askeri göz⁵⁶⁵ doktorları tarafından haftada bir gün poliklinik hizmeti verilmişti⁵⁶⁶. Sosyal Yardım Şubesi'nin faaliyetleri ile halkın taassubunun büyük ölçüde kırıldığı anlaşılmaktadır. Önceleri doktora inanmayan, “*koca karı ilaçları*” ile kendi kendini tedavi etmeye çalışan halkın, bakış açısının değiştiği ve doktora başvurduğu görülmektedir.

Halkevi'nin Halk Deshanleri ve Kuslar Şubesi öncelikle dikiş ve nakış kursları açtı. Kurslara, yakın köy ve kasabalara da ilan edilmek suretiyle, büyük bir ilgi ve katılım oldu. Başlarda iki öğretmen ve kırk öğrencisiyle başlayan bu kurslar, yoğun bir şekilde rağbet gördü. Halk Deshanleri ve Kuslar Şubesi'nde yabancı dil⁵⁶⁷ kurslarının (İngilizce, Fransızca) verildiği de görülmektedir. İngilizce kursu Öğretmen Celil, Fransızca kursu ise Eczacı Şefik ve Mektupçu Şevket tarafından verilmişti. Ayrıca bu şube tarafından, kadınlara yönelik Yeni Türkçe okuma ve yazma kursları da açıldı⁵⁶⁸.

Köycülük Şubesi, özellikle köylülerin T.C. Ziraat Bankası'ndan tohum almaları konusunda yardımcı oldu. Tohum satın alınarak yoksul köylülere dağıtılması da bu şubenin faaliyetleri arasında gelmekteydi. Bununla birlikte Halkevi'nin Köycülük

⁵⁶⁵ Trahom, göz kapaklarının altında birtakım kabarcıkların belirmesiyle başlayan, tedavi edilmediğinde kirpiklerin içeriye doğru kıvrılması, saydam tabakada yaralar çıkması nedeniyle körlükle sonuçlanabilen bulaşıcı bir hastalıktır. 21.07.1929 tarihli bir belgede, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti tarafından Erzincan'da trahom hastalığının ciddi bir ölçüde olduğu ve yurt genelinde (Adıyaman, Malatya, Gaziantep, Kilis, Besni, Adana) trahomla yapılan mücadeleye Erzincan'ında dâhil edildiği görülmektedir. B.C.A. 030.10.177.220.9. 1930'lu yıllarda Erzincan'daki trahom hastalığı %30 civarındadır. B.C.A. 490.01.646.142.1.82.

⁵⁶⁶ B.C.A. 490.01.646.142.1.70.

⁵⁶⁷ Osmanlı Devleti'nde bir kişinin devlet dairesinde memur olarak çalışabilmesi için Türkçe bilme zorunluluğu vardır. Çünkü bütün yazışmalar Türkçe olarak yapılmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında memurların yabancı dil bilmesi Osmanlı'dan gelme bir devlet geleneği olup, hemen hemen tüm memurlarda bu özellik görülmektedir. Nitekim devlet memurluğu için yabancı dil bilmek, üzerinde önemli durulan bir konu olup, kariyer için vazgeçilmez bir unsurdur. Erzincan'da da alt kademedeki memurlar arasında bile 2-3 dil bilen kişiler bulunmaktadır. Geniş bilgi için bkz. Abdülkadir Gül, *Osmanlı Devleti Bürokrasisi'nde Erzincanlı Memurlar*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2011, s. 265-268.

⁵⁶⁸ B.C.A. 490.01.984.815.1.10.

Şubesi namına ekilen tarlalardan elde edilen hasılatın yoksullara dağıtıldığı anlaşılmaktadır. Köylülerin şehir merkezinde olan işlerini takip etmek için ayrı bir komisyon kurularak, köylülerin dilekçe ve mektupları bu şube tarafından ücretsiz olarak yazılmıştı. Bayram ve pazar için şehre gelen köylülere Halkevi'nde çay ikram edilerek, Cumhuriyet rejimi ve faydaları hakkında konferanslar verilmişti⁵⁶⁹.

Müze ve Sergi Şubesi yeni oluşturulduğundan, 1935 yılına kadar kayda değer bir çalışma içerisinde olamamıştı. 1935'de oluşturulan idare heyeti ile il dâhilindeki tüm sergiler şubenin faaliyet kapsamı içerisine alındı⁵⁷⁰.

1935 yılında Halkevi'ne toplantı, sergi, temsil, konser, sinema, konferans, balo ve kurs amaçlı yapılan faaliyetlere toplamda 21.290 kişi katılmıştır⁵⁷¹. Bu sayı 1930'lu yıllar için azımsanmayacak derecede önemlidir. Bu şekilde Erzincan Halkevi, yeni Cumhuriyet rejiminin ve onun getirdiği ilke ve inkılapların halka anlatılması açısından adeta bir köprü vazifesi görmüştür. Aydınlar ile halkın buluşması ve kültürel etkileşimi Halkevi sayesinde gerçekleşmiş, kültürel kalkınmada Erzincan Halkevi ile onun yönetici ve üyeleri önemli bir boşluğu doldurmuştur.

Erzincan Halkevi'nin önemli faaliyetlerinden biri de konferanslardır. Halkevi çeşitli konularda konferanslar düzenleyerek halkı aydınlatma adına önemli bir boşluğu doldurmuştu. Konferansların il merkezi, kaza merkezleri, nahiye ve hatta köylerde verildiği görülmektedir. Konferanslarda; çocuk hastalıkları, çocuk bakımı, sıtma, göz hastalıkları, binicilik, spor, nakil vasıtaları, şimendifer, zehirli gazlar, bankacılık, köy kanunu, ziraat, suç, inkılap, istiklal, kapitülasyonlar, Lozan, Atatürk vb. gibi pek çok konuya değinilmiştir.

1935 yılında Erzincan ve civarında verilen konferansların düzenlendiği yer ve konferansları veren kişiler şöyleydi: Erzincan Merkez'de İl İdare Heyeti Başkanı Rıza Altunok; Erzincan Halkevi'nde Defterdar Hikmet Koç; Cimin, Piteriç ve Raduk'ta Öğretmen H. Hüsnü Türkeş; Yalnızbağ ve Çukurkuyu'da Öğretmen H. Üzel; Kiğ'de Bekir Tunçer; Hah'da Müyesser Özdal; Zatkığ, Hamzesi ve Çolhasa'da Mehmet Ali Dinçer; Cencige, Şıhlı, Sirnas, Erdene, Tilek, Kirlevik ve Karatuş'ta Öğretmen Rafet Ergün; Ürek'te Ali Özmutlu; Rumekrek, Pulur, Ergan, Birastik, Dacirek, Cirzini,

⁵⁶⁹B.C.A. 490.01.984.815.1.10.

⁵⁷⁰B.C.A. 490.01.984.815.1.10.

⁵⁷¹B.C.A. 490.01.984.815.1.14,15. Bkz. Ekler

Handesi ve Tilhas'ta Kadir Karakaş; Kismikör, Ekrekuma ve Miğisi'de Nazım Köksal; Bargisor, Haşhaşı ve Til'de Yaşar Ertuğ; Mitini, Ulalar ve Horan'da Sadık Kaymaz olmak üzere toplam 37 konferans verilmişti. Vilayet merkezinin haricinde ilçelerde de konferansların tertip edildiği görülmektedir. Refahiye Merkez'de parti binası ve Cumhuriyet Meydanında Ziraat Memuru Talı Canlısoy, Remzi Selçuk ve Derviş Yavuz tarafından konferanslar düzenlendi. Tercan'daki konferanslar; ilçe merkezinde Başöğretmen Muhyettin Gürel, Mans ve Karakulak Nahiyelerinde Tercan CHP Başkanı Şeref Erdem tarafından verilmişti. İliç'te ise; ilçe merkezinde Cafer Ekizalp ve İhsan Kaya, Kuruçay Nahiyesi'nde Remzi Yılmaz, Kuzkışla ve Armudan nahiyyelerinde Kadir tarafından verilmişti⁵⁷².

Konferanslar Erzincan'da görevli doktor, öğretmen ve memurlar tarafından verilmekle birlikte il dışından gelen uzmanlar tarafından da verilmişti. Örneğin İçel Milletvekili Hamdi Ogun, Gazi Paşa Okulu Salonunda, 6-7 Mayıs 1936'da "*İnkılap*" ve "*İstiklal*" konulu iki ayrı konferans verdi. Bu konferanslara 1000 civarında kadın ve erkek dinleyici katıldı⁵⁷³. Genel olarak, belirlenen konferans konularının özellikle halkın ihtiyaçları doğrultusunda ve yeni rejimin kültür kimliğinin aktarılması noktasında seçildiği söylenebilir.

Erzincan'a yeni bir Halkevi binasının yapılması, Başbakan İsmet İnönü'nün 1935'te Erzincan'a yaptığı seyahat esnasında gündeme getirilmiş, İnönü'nün emriyle yeni binanın inşasına başlanmıştı⁵⁷⁴. Çünkü her geçen gün, halkın Halkevi'ne olan ilgisi artmakta ve mevcut Halkevi bu ilgi ve ihtiyaçları karşılayamamaktaydı. Yeni Halkevi binasının temel atma töreni 16 Temmuz 1937 tarihinde büyük bir kalabalık eşliğinde yapıldı⁵⁷⁵. Halkevi binasının yeri, İstasyon Caddesi ve Şerefîye Caddesi üzerindeki çocuk parkının karşısında olup, tren garına en yakın binaydı⁵⁷⁶. Eski şehrin tam merkezinde, Cumhuriyet Meydanı ve Ordu Müfettişliği'ne 350 metre, stadyum ve çocuk parkına 400 metre mesafedeydi⁵⁷⁷. Demiryolunun Erzincan'a ulaşmasıyla birlikte şehirden istasyona ve istasyondan Halkevi'ne geniş ve güzel caddeler açılarak tanzim edildi. Bu süreçte Halkevi binasının inşası için CHP Genel Sekreterliği'nden 90.000

⁵⁷²B.C.A. 490.01.984.815.12.

⁵⁷³B.C.A. 490.01.1009.895.1.15.

⁵⁷⁴B.C.A. 490.01.1706.935.1.328.

⁵⁷⁵B.C.A. 490.01.1706.935.1.300.

⁵⁷⁶B.C.A. 490.01.1706.935.1.315.

⁵⁷⁷B.C.A. 490.01.1706.935.1.325.

lira ve mahalli bütçeden de 8.000 lira tahsis edildi. Binanın keşif bedeli ise 124.000 liraydı⁵⁷⁸.

1937’de Erzincan’daki yetkililer tarafından, Halkevi’nin su, kalorifer, elektrik ve telefon hatlarının plan ve projesinin çizilmesi ve uzman birinin gönderilmesi için Vehbi Koç Müessesesi’ne başvuruldu. Vehbi Koç Müessesesi, maddi imkânının yeterli olmadığı gerekçesi ile binanın projesini yapmayı kabul etmedi⁵⁷⁹. Bu örnek ülkenin içinde bulunduğu genel ekonomik durumu hakkında dikkat çekicidir.

Dönemin Trabzon Mebusu Mühendis Mitat Aydın, inşaatı devam eden Halkevi binasını denetlemek maksadıyla Erzincan’a gelir. Mitat Aydın, incelemelerde bulunduktan sonra Halkevi binası ile ilgili düşüncelerini bir rapor halinde CHP Genel Sekreterliği’ne bildirir. Raporda, Halkevi binasının oldukça sağlam yapıldığı ve ülkede yapılan en güzel Halkevleri’nden biri olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle binanın beton kısmı, dönemin valisinin ricası üzerine, tren garını yapan mühendisler tarafından yapılmıştı. Halkevi, tüm vatandaşların kültürel ihtiyaçlarına cevap verebilecek ve kalabalık törenlerin yapılabileceği kapasitedeydi. Yeni Halkevi binasında; idari odalar, sinema ve bilardo salonu, sahne, müzikhol, loca, mutfak, 500 kişilik salon bulunmaktaydı. Binanın salonu konferans, toplantı ve evlenme salonu şeklinde düzenlenmişti. Halkevi binasının en üstünde de saat kulesi vardı. Ayrıca spor amaçlı hazırlanmış üstü açık terası, yaz aylarında sinemaya tahsis olunabilecekti. Raporda binanın 1940 yazına eksiksiz bir şekilde tamamlanacağı bildirilmişti⁵⁸⁰. Halkevi binası bodrum kat, zemin kat, ikinci kat, üstü açık teras katı ve saat kulesi şeklinde planlanmıştı⁵⁸¹.

Bir yandan yeni Halkevi binasının inşaatı devam ederken diğer yandan mevcut Halkevi’nde faaliyetler sürmekteydi. Bayraklarla donatılan Erzincan Halkevi’nde, 19 Şubat 1939 Pazar günü saat 15.00’de Halkevleri’nin açılışının yedinci yıl dönümü münasebetiyle bir tören düzenlendi. Törene CHP İl İdare Heyeti, belediye meclis üyeleri, memurlar, subaylar, öğretmenler, çeşitli cemiyetler ve kalabalık bir halk kitlesi katıldı. İstiklâl Marşı ile başlayan tören radyodan Ankara Halkevi’nden yapılan naklen yayının dinlenmesi ile devam etti. Naklen yayında Başbakan Refik Saydam ve CHP

⁵⁷⁸B.C.A. 490.01.1706.935.1.265.

⁵⁷⁹B.C.A. 490.01.1706.935.1.298.

⁵⁸⁰B.C.A. 490.01/1706/935/1.267-270.

⁵⁸¹Bkz, Fotoğraf

hatiplerinden Halil Vural'ın Halkevleri'nin kuruluş amaçlarına yönelik konuşmaları, Erzincan Halkevi'nde büyük coşkuyla karşılandı. Erzincan Halkevi'nde kutlamalar devam etmiş, resmi makamlara ve çeşitli gazetelere tebrik telgrafları yazılmıştı⁵⁸². Sonraki yıllarda da Halkevleri'nin açılış yıldönümünün Erzincan'da törenlerle kutlandığı anlaşılmaktadır.

Erzincan Halkevi, 1939 depremine kadar belirtilen çalışma kollarında faaliyetlerini sürdürdü. 1939 depreminde faaliyet halindeki Halkevi bodrum katı hariç tamamen yıkıldı. Böylece depremle birlikte Erzincan Halkevi'nin faaliyetleri, diğer alanlarda olduğu kesintiye uğradı. 12 Kasım 1941 tarihinde meydana gelen ikinci depreme kadar, Eski Erzincan'da yıkılmış Halkevi'nin bodrum katı bir müddet ortaokul⁵⁸³ olarak kullanıldı ve daha sonra da Belediye'ye kiraya verildi. İnşaat halindeki yeni Halkevi binası da bodrum katı hariç büyük hasar gördü. İkinci depremde ise Halkevi'nin üst katı tamamen yıkıldı⁵⁸⁴.

Deprem sonrası yeni şehirde bir Halkevi binası yapılana kadar, Trabzon Caddesi üzerinde ahşap malzemeden inşa edilmiş tek katlı ve bahçeli bir baraka, Halkevi olarak kullanılmaya başlandı. 1941'de devlet tarafından memur kulübü olarak kullanılmak üzere yaptırılan bu bina, aynı yıl Halkevi'ne tahsis edilmişti. Baraka Halkevi'nin başkan ve kâtime ait birer odası ile çok dar ve alçak olan 80 kişilik bir salonu mevcuttu⁵⁸⁵. CHP Erzincan Bölge Müfettişi Muzaffer Akpınar'ın 1940 yılı teftiş raporunda, Erzincan'da esaslı bir Halkevi binası yapılınca kadar, bu binada geçici olarak kültürel faaliyetlerin devam ettirilmeye çalışıldığı belirtilmişti. Halkevi'ni canlı tutmak için büyük bir radyo ile iki yedek hoparlör istenmişti. Ayrıca Erzincan Valisi ile birlikte yeni bir Halkevi binasının inşası için çalışmalara başlanıldığı da bildirilmişti⁵⁸⁶.

⁵⁸²B.C.A. 490.01.955.698.1.42.

⁵⁸³1939'da Erzincan'da ortaokul öğrencisinin sayısı 300 civarındaydı. Bu öğrencilerin eğitim ve öğretime devam edebilmesi için acil olarak bir ortaokul binasına ihtiyaç duyuldu. Bu ihtiyacı karşılayabilmek için depremde hasar görmüş ancak temelini sağlam olduğu Halkevi binası düşünüldü. 1939 depreminden sonra büyük bir hasara uğrayan ve sadece bodrum katının kullanılabildiği Erzincan Halkevi, 1940 yılı eğitim-öğretim döneminden itibaren ortaokul olarak kullanıldı. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçesinden gönderilen 5000 lira burası tamir edilmiş ve eğitim öğretime hazır hale getirilmişti. Ortaokul, bu binanın bodrum katındaki iki odada zor şartlar altında eğitime devam etti. İkinci depreme kadar ortaokul olarak kullanılan binanın ağır hasar görmesi üzerine, Belediye'ye depo amaçlı kullanılmak üzere terkedildi. B.C.A. 490.01.1706.935.1.223.

⁵⁸⁴B.C.A. 490.01.1706.935.1.149.

⁵⁸⁵B.C.A. 490.01.1706.935.1.95.

⁵⁸⁶B.C.A. 490.01.1389.612.1.7.

Depremden olumsuz olarak etkilenen Halkevi'nin, kısıtlı imkânlarla faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir. Mütevazı Halkevi'nde yapılan veya yapılması mümkün olan faaliyetler, diğer illerdeki Halkevi faaliyetleri kadar zengin ve verimli olamamıştır. Ancak mevcut çalışma imkânlarından en azami bir şekilde istifade edildiği ve Halkevi'nin her kolunun vazifelerini en iyi şekilde yapmak azminde oldukları da bir gerçektir. Halkevi'nde milli bayramlarda, önemli gün ve haftalarda konferanslar, müsamereler, aile toplantıları, çeşitli konuşmalar, konserler ve folklor gösterileri düzenlendi. Fransızca, Almanca, İngilizce dil kursları yanında dikiş, nakış ve bıçki kursları ile halkın azda olsa ek gelir temin etmesi sağlandı. Bu tarz sosyal yardım projelerinin sonraki yıllarda da devam ettiği görülmektedir.

CHP Genel Sekreterliği'nden, tüm yurt genelinde olduğu gibi, Erzincan Halkevi'ne gelen bir emir üzerine 1940-1941 yıllarında “*Dünya Ahvalinin Son Durumu*” konulu konferanslar verildi. Bu konferanslar sadece vilayet merkezli kalmayarak, tüm kaza, nahiye ve köylerde gerçekleştirildi⁵⁸⁷. Örneğin 7 Eylül 1940'da Konya Mebusu Ali Rıza Türel⁵⁸⁸, 27 Mayıs 1941'de de Bitlis Mebusu Süreyya Örgöevren Halkevi önündeki meydanda binlerce kişiye hitaben konferans verdiler⁵⁸⁹. Konferansların, II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda, halkı bilinçlendirmek, dünya ve Türkiye gündeminden haberdar etmek amacıyla yapıldığı anlaşılmaktadır.

Bölge Müfettişi'nin 31.07.1941 tarihli raporunda, Halkevi'nde halka cüzi bir ücret karşılığında sinema izlettirmenin çok faydalı olacağı vurgulanmıştı⁵⁹⁰. Böylece Halkevi'ne gelir temin edilerek, sineması ya da başka bir eğlence yerinin olmadığı Erzincan'ın sosyal hayatının canlandırılması amaçlanmıştır.

Halkevi'nde 1941-1942 yıllarında, halka ücretsiz olarak trahom ve iç hastalıkları muayenelerinin yapılarak, ilaç dağıtıldığı anlaşılmaktadır. Halkevi'nin öncülüğünde toplanan para ile pavyonlarda oturan ve yardıma muhtaç Erzincan halkına kışlık yardım yapıldı. 1942'de Halkevi'ne ait tarla, ziraat amacıyla kiralanıp elde edilen gelir ihtiyaç sahiplerine dağıtıldı⁵⁹¹.

⁵⁸⁷B.C.A. 490.01.1009.895.1.1.

⁵⁸⁸B.C.A. 490.01.1009.895.1.7.

⁵⁸⁹B.C.A. 490.01.1009.895.1.4.

⁵⁹⁰B.C.A. 490.01.1706.935.1.8.

⁵⁹¹B.C.A. 490.01.1706.935.1.242.

Depremde yıkılan Erzincan Halkevi'nin demirlerinin çıkarılması maksadıyla, 1942'de CHP Genel Sekreterliği tarafından 2350 lira gönderildi⁵⁹². Çıkarılacak demirin de Samsun'daki resmi binaların inşaatında kullanılmak üzere Samsun'a gönderilmesi istendi. Oysa sözü edilen yılda yeni Erzincan şehrinin yapımı devam etmekle olup, demir sıkıntısı nedeniyle birçok devlet binası yarım kalmıştı. Yeni Erzincan Şehri Kuruluş Evleri Kooperatifi Başkanı İbrahim Kolat, CHP Genel Sekreterliği'ne başvurarak demirlerin bedelinin ödenmesi koşuluyla Erzincan'da kullanılmasını istemişti⁵⁹³. Bu örnek, 1940'lı yıllarda devam eden II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerinin, ülke genelinde olduğu gibi Erzincan'da da tüm şiddetiyle hissedildiğini gösteriyordu.

Maddi imkânsızlıklarla mücadele etmek zorunda kalan Halkevi'nde, bunun yanında bir dizi konferans ve müsamere faaliyetleri de devam ediyordu. Trahomla Mücadele Başkanı Dr. Naşit Sonay tarafından 16 Mayıs 1942 Cumartesi günü saat 17.00'de Erzincan Halkevi'nde "*Cumhuriyet Devrinde Sıhhat Mücadeleleri*" konulu bir konferans verildi⁵⁹⁴. 13 Şubat ve 19 Şubat 1943'de Halkevinde, lise mezunu gençler tarafından müsamere gösterisi yapıldı⁵⁹⁵. İl Bayındırlık Müdürü Cevat Arsan tarafından 9 Nisan 1943 tarihinde "*Mimar Sinan'ın Hayatı ve Eserleri*" konulu konferans tertip edildi⁵⁹⁶.

Erzincan Valisi Fahri Özen'in Yeni Erzincan Gazetesi'ne verdiği bir demeçte, halkın temsil gösterileri dışında, Halkevi'ne yeterince rağbet göstermediği ifade ediyordu. Fahri Özen, mesai saatleri dışında ancak memleket aydınlarından bir kısmının Halkevi'ne geldiğini belirterek, Halkevi'nin açıldığı günden beri, halkın bir türlü Halkevi'ne ısındırılmadığını ve bu nedenle Halkevi'nin esas gayesi olan aydınlarla cahil kalmış halkın buluşturulmasının mümkün olmadığını vurgulamıştı⁵⁹⁷.

1929 Dünya Ekonomik Buhranı, 1939 Erzincan Depremi ve II. Dünya Savaşı gibi içerde ve dışarda gelişen önemli olaylar halkın üzerinde çok derin tesir bırakmıştır. Bu olayların neden olduğu sosyal ve ekonomik şartlardan olumsuz olarak en çok etkilenen

⁵⁹²B.C.A. 490.01.1706.935.1.160.

⁵⁹³B.C.A. 490.01.1706.935.1.163.

⁵⁹⁴*Yeni Erzincan*, 14 Mayıs 1942.

⁵⁹⁵*Yeni Erzincan*, 4 Şubat 1943.

⁵⁹⁶*Yeni Erzincan*, 8 Nisan 1943.

⁵⁹⁷*Yeni Erzincan*, 1 Temmuz 1943.

illerin başında Erzincan gelmektedir. Halkın birinci önceliği, en temel hakkı olan, beslenme ve barınma ihtiyacı idi. Geçim kaygısı taşıyan ve daha iyi şartlarda yaşamak isteyen halkın, o dönemde birinci önceliğinin Halkevi olması beklenemezdi.

1943’de Halkevi tadilat nedeniyle bir müddet kapalı kaldıktan sonra Ağustos ayında tekrar çalışmalarına başladı. Bazı incelemelerde bulunmak amacıyla Erzincan’a gelen dönemin Erzincan Milletvekilleri, Halkevi’nin mevcut durumunun yetersiz olduğu görüşünde hem fikir olmuşlardı. Halkevi çalışmalarını vasat olarak değerlendiren milletvekilleri, Halkevi’nin daha faydalı olabilmesi için bazı tavsiyelerde bulundular. Özellikle Erzincan Milletvekili Behçet Kemal Çağlar, Erzincan’da bir cemiyet kaynaşmasına ihtiyaç duyulduğunu belirterek, Erzincanlıların birbirlerine tutunarak kalkınacağını ifade etmişti. Halkevi’nin en önemli toplanma ve kaynaşma yeri olduğuna işaret ederek, heyecan ve iman birliğinin en yoğun yaşandığı yerin yine Halkevi olduğuna değinmişti. Milletvekillerinin bu uyarılarının, Halkevi’ni harekete geçirdiği ve Halkevi Başkanı Vehbi Köksal’ın başkanlığında fevkalade bir toplantının yapıldığı görülmektedir. Halkevi’ne üye olanlarla 22 Ağustos 1943 Pazar günü yapılan toplantı sonucunda, Halkevi’nin bütün çalışma kollarının başkan ve üyeleri seçildi⁵⁹⁸. Depremde yıkılan ve sacede bodrum katı kullanılan Halkevi, 1943’de benzin deposu olarak kullanılmak üzere askeriyeye kiraya verildi⁵⁹⁹. 1944 yılında yeni şehirde Halkevi binası için arsa satın alındı⁶⁰⁰.

CHP Genel Sekreterliği tarafından Erzincan Halkevi kütüphanesine kitap yardımının fasıllarla devam ettiği anlaşılmaktadır. “İstiklal”, “Eğitmen”, “İnsan Sarrafı”, “Bir Gemi”, “Züğürtler”, “Kanun Adamı” adlı piyes gönderilen kitaplar arasındaydı⁶⁰¹.

Halkevi’nde halka musiki ve saz kursları verilmeye devam ederken, 1944’de Belediye ile birlikte bir bando⁶⁰² ekibi kuruldu. Erzincan’da önemli bir boşluğu dolduran Halkevi’nin Güzel Sanatlar Şubesi’nin faaliyetleri, imkânsızlıklar yüzünden sınırlı kaldı⁶⁰³. Erzincan Milletvekili Şükrü Sökmensüer’in 13 Ağustos 1945 tarihli

⁵⁹⁸Yeni Erzincan, 26 Ağustos 1943.

⁵⁹⁹B.C.A. 490.01.1706.935.1.25.

⁶⁰⁰B.C.A. 490.01.1706.935.1.77.

⁶⁰¹B.C.A. 490.01.920.584.1.

⁶⁰²Yeni Erzincan, 17 Şubat 1944.

⁶⁰³B.C.A. 490.01.984.815.1.9.

raporunda, baraka bir binada hizmet vermeye çalışan Halkevi'nin son derece yetersiz olduğu, Halkevi'nin olumsuz fiziki şartlarından dolayı daha kapsamlı çalışmaların yapılamadığı bildiriliyordu⁶⁰⁴.

1946'da çok partili hayata geçiş sürecinde, tüm yurttaki olduğu gibi Erzincan'da da CHP ile DP arasında Halkevi ile ilgili karşılıklı bazı sıkıntılar yaşandı. Özellikle Halkevi'ne üye olan CHP'liler ile CHP üyeliğinden ayrılan ya da DP'ye üye olan kişiler arasında bariz bir ayrışma başladı. Bu konu CHP Genel Merkezi'nin de dikkatini çekti ve tüm yurttaki Halkevileri'ne yeni bir genelge gönderildi. Genelgede, Halkevleri'nin siyasi parti gözetilmeksizin herkese açık olduğu özellikle belirtilerek, şu duygu ve düşüncelere yer verilmişti:

“Halkevleri ve Halkodaları Cumhuriyet Halk Partisi'nin prensipleri içinde çalışan kültür kurumlarıdır. Bu prensipler Atatürk devrimlerinin bu memlekete getirdiği ve bu millete mal ettiği yenedünya görüşünün ve yeni millet rejiminin dayanağı olan ana fikirleridir. İdeoloji bakımından böyle çerçevelenmiş olan halkevlerimiz amaçları, tutumları ve çalışma usulleri bakımından siyasi mahiyetleri olmayan kültür ocaklarıdır....

Halkevleri ve halkodaları kuruluşlarındaki maksada uygun olarak ve siyasi kanaat farkı gözetilmeyerek bütün yurttaşlara açık bulundurulmuştur. Bu kurumların faaliyetlerinden faydalanma ve çalışmalarına katılmak için yurttaşlarımız partimize yazılı olmak veya başka bir partiye yazılı olmamak bir kayda tabi değildirler. Halkevleri çatısı altında Türk vatandaşlarını her türlü sınıf ve meslek farkı düşüncesinden olduğu kadar her türlü siyasi inanış farkı düşüncesinden de uzak bir milli kültür havası içinde çalışır ve eğlenir görmek bizim en samimi arzumuzdur”⁶⁰⁵.

Genelgede her ne kadar Halkevleri'nin siyasi bir amacının olmadığı söylene de, Halkevleri'nin CHP'nin siyasi kolu olduğu gerçeğini değiştirmiyordu. Bu genelgede, bir bakıma DP'ye üye olmuş ya da DP'nin sempatisini kazanmış bazı çevreleri kaybetmeme düşüncesi ağır basmıştır. Dolayısıyla CHP Genel Merkezi, bu şekilde halkın Halkevleri'nden uzaklaşmasına ve CHP ile olan gönül bağının koparılmasına engel olmaya çalışmıştır.

⁶⁰⁴B.C.A. 490.01.647.150.1.20.

⁶⁰⁵Yeni Erzincan, 21 Kasım 1946.

Bir yandan Halkevi ile çalışmalar devam ederken diğer yandan da Halkodaları'nın teşkilat yapısına hız verilmişti. Bu amaçla Erzincan'daki Halkodalarına daha önceden yardım olarak 15.000 lira gönderilmişti. Ancak 15.000 liranın tamamı harcanmadığından yönetmelik gereğince, geri kalan 9.386 lira 11.09.1947 tarihinde Ankara İş Bankası hesabına iade edildi. Bununla birlikte yeni kurulmakta olan Erzincan şehrindeki Halkevi'ne ayrılan arsanın krokisi CHP Genel Sekreterliği'ne gönderildi. Gelecek inşaat sezonuna kadar yeni Halkevi binasının proje ve planının hazırlanarak, 1948 yılı bütçesine yeterli ödeneğin konulması rica edildi⁶⁰⁶.

Hatta biran önce yapımına başlanması istenilen yeni Halkevi'nin durumu Erzincan'a gelen Başbakan Hasan Saka'ya da iletildi. Başbakan Hasan Saka, 30.03.1948 Salı günü bir dizi incelemelerde bulunmak üzere Erzincan'a gelmişti. Bu esnada Erzincan Halkevi'ni ziyaret ederek, Halkevi yöneticileri ve üyelere bazı kişilerle görüşen Başbakan, yeni şehirdeki Halkevi inşasının hızlandırılarak biran önce bitirileceği vaadinde bulunmuştu⁶⁰⁷.

Yeni Halkevi binası için yetkiler nezdinde girişimlerde bulunulurken, Halkevi'nin çalışma kolları da faaliyetlerine devam etti. Halkevi'nin Sosyal Yardım Şubesi, fakir ve yardıma muhtaç hastaların durumları ile de yakından ilgilendi. 1948 yılında Halkevi'nde, her hafta Cumartesi günleri 15.00- 18.00 saatleri arasında fakir hastalar ücretsiz olarak muayene edildi ve ilaçları ücretsiz olarak verildi⁶⁰⁸.

1949 yılı başında Erzincan Halkevi'nin, ara sıra verilen müsamere ve toplantıların dışında briç oynanan bir lokal haline geldiği görülmektedir. Halkevi bu dönemde, gelir elde etmek amacıyla bir kahveciye kiraya verildiğinden, istenilen kültür hizmetlerinden geri kaldı⁶⁰⁹. Bunun üzerine Erzincan Valiliği'nin 02.03.1949 tarihli bir kararı ile Halkevi'nde briç oynanması yasaklandı. Ancak bu karar Halkevi yöneticileri tarafından olumlu karşılanmadı. Yöneticiler, Halkevi Talimatnamesi'ne göre briç oyununun oynatılmasının bir mahzuru olmadığını belirtilerek, Halkevi'ne kahvehane gözüyle bakılmaması gerektiğini ve Halkevi'nin nezih bir yer olduğunu ifade ettiler. Ayrıca Halkevi'ne gelen insanların şehrin kültürlü ve yüksek seviyeli kişileri olduğunu belirttiler. Böyle bir yaklaşımın Halkevi çalışmalarını ve Halkevi'ne duyulan sempatiyi

⁶⁰⁶B.C.A. 490.01.1706.936.16.

⁶⁰⁷*Yeni Erzincan*, 1 Nisan 1948.

⁶⁰⁸*Yeni Erzincan*, 2 Eylül 1948.

⁶⁰⁹B.C.A. 490.01.833.289.1.15.

azaltılacağı vurgulanarak, kararın geri alınması istendi. Daha sonraki günlerde bu yasağın kaldırıldığı görülmektedir⁶¹⁰.

Yöneticilerin belirttiği “*kültürlü ve yüksek seviyeli*” elit insanların yanında onlara göre “*daha az kültürlü*” olan halkın da olması gerekiyordu. Nitekim Halkevi, aydın kişilerin halkla buluştuğu, bilgi ve tecrübelerin aktarıldığı bir köprü vazifesi gören yerlerdi. Halkevi’nin amaçları arasında bilgili ve ülkülü insanların yetiştirilmesi amaçlanmıştı. Ancak ne yazık ki dönemin Halkevi yöneticilerinin bu gayelerin pek bilincinde olmadıkları görülmektedir.

1949 yılı ortalarına doğru Halkevi’nin çalışma kollarının kısmen faaliyet içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi tarafından 19 Nisan 1949 Salı günü Halkevi’nde, Namık Kemal’i Anma programı çerçevesinde vali, ordu komutanı, belediye başkanı ve diğer önde gelen kişiler ile çok sayıda vatandaşın katılımıyla edebiyat konuşmaları ve şiir dinletileri gerçekleştirildi⁶¹¹. 29 Ekim 1949 Cumartesi günü Erzincan Lisesi Edebiyat Öğretmeni Enise Kandemir’in öncülüğünde, lise öğrencileri tarafından şiir gecesi düzenlendi⁶¹². Halkevi’nin Temsil Şubesi tarafından Halkevi’nde, 9 Nisan 1949 Cumartesi günü ilkökul öğretmenleri tarafından “*Gönüllerin Şarkısı*” adlı piyes sergilendi⁶¹³.

1949’da çirkin ve bakımsız bir hal alan Halkevi binası, CHP Genel Sekreterliği’nden gönderilen yardımlarla ayakta tutulmaya çalışıldı. Halkevi, binanın tamiri süresince bir müddet kullanılamadı. Erzincan Halkevi’ne CHP Genel Sekreterliği tarafından, 1949’da 3860 lira⁶¹⁴ ile 2500 lira⁶¹⁵, 1950’de 1100 lira⁶¹⁶, 1951’de 2300 lira⁶¹⁷ gönderildi. 20 Şubat 1949 yılı itibarıyla Erzincan’da açılan Halkevi’nin sayısı 4, Halkodaları’nın sayısı ise 54’tür⁶¹⁸.

11 Aralık 1949 Pazar günü Erzincan Halkevi’nde, Halkevi İdare Heyeti tarafından çeşitli faaliyet kollarını yeniden harekete geçirmek amacıyla bir toplantı düzenlendi.

⁶¹⁰B.C.A. 490.01.833.289.1.13,14.

⁶¹¹*Yeni Erzincan*, 21 Nisan 1949.

⁶¹²*Yeni Erzincan*, 3 Kasım 1949.

⁶¹³*Yeni Erzincan*, 14 Nisan 1949.

⁶¹⁴B.C.A. 490.01.1706.935.1.6.

⁶¹⁵B.C.A. 490.01.1706.935.1.40.

⁶¹⁶B.C.A. 490.01.1706.935.1.5.

⁶¹⁷B.C.A. 490.01.1706.935.1.1.

⁶¹⁸Zeki Arıkan, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, *Halkevlerinin Kuruluşunun 70. Yıldönümü Toplantısı*, İzmir, 06.03.2002, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.

Toplantıya Belediye Başkanı, Milli Eğitim Müdürü, CHP İl İdare Heyeti Başkanı, tüm okulların müdür ve öğretmenleri ile çeşitli meslek ve sanat gruplarına mensup olanlar katılmışlardı. Toplantıda Halkevi'nin Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi, Kütüphane ve Yayın Şubesi, Temsil Şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi ve Sosyal Yardım Şubelerine seçilen yeni üyelerle faaliyet kolları güçlendirilmeye çalışıldı⁶¹⁹.

1950'de Erzincan Halkevi'nin salon ve bahçesi, gelir getirmesi amacıyla yıllık 360 liraya kiraya verildi⁶²⁰. Erzincan Halkevi'nin il dışındaki organizasyonlara katılmak suretiyle Erzincan'ın tanıtımına katkı sağladığı da görülmektedir. Erzincan Halkevi, 9 Nisan 1950'de Ankara'da düzenlenen "*Erzincanlılar Günü*" münasebetiyle, Ankara'ya bir ekip gönderdi. Bu ekip mahalli türküler ile halk oyunlarını sergilemiş, Ankara Radyosu'nda da bir program yapmıştı⁶²¹.

1950 yılı Erzincan Halkevi faaliyet raporundan anlaşıldığına göre, Halkevi'nin çalışma kollarından yalnızca Temsil Şubesi, Kütüphane ve Yayın Şubesi ve Köycülük Şubesi aktif olarak çalışmaktaydı. Temsil Kolu Başkanı Belediye Başkanı Naci Gürkan, Kütüphane ve Yayın Kolu Başkanı Erzincan Lisesi Felsefe Öğretmeni Zekeriya Günem ve Köycülük Şubesi Başkanı ise İlkokul Öğretmeni Bekir Tuncer idi. Erzincan Halkevi'nin 250 kişilik bir salonu mevcut olup, sinema makinesi bulunmamaktaydı. Erzincan Halkevi Kütüphanesi'nde 461 tarih ve coğrafya, 444 ziraat, 812 edebiyat, 150 piyes ve 10 hukuk alanında olmak üzere toplam 1877 kitap mevcuttu⁶²². Erzincan Halkevi, zaman zaman dini ve resmi bayram günleri ile çeşitli toplantı, ziyafet, düğün vb gibi amaçlar için kullanılan ve ihtiyaçlara cevap veren bir yer olmuştu⁶²³. Bu durum ülkenin genelinde olduğu gibi Erzincan Halkevi'nin, halkın sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı bir kurum olduğunun göstergesidir.

Halkevi'nin 1950 yılı toplam bütçesi 1560 liradır⁶²⁴. Bütçenin yerel kaynaklı ve çok küçük bir meblağ olduğu anlaşılmaktadır. Erzincan Halkevi salonunun toplu yemek, düğün, nişan vb. gibi özel merasimlerde kiraya verilerek gelirini artırma yoluna gidildiği görülmektedir. Özellikle depremten sonra kısıtlı imkânlarla faaliyet gösteren

⁶¹⁹Yeni Erzincan, 15 Aralık 1949.

⁶²⁰B.C.A. 490.01.1706.935.1.13.

⁶²¹Yeni Erzincan, 13 Nisan 1950.

⁶²²B.C.A. 490.01.833.289.1.15,17,21.

⁶²³B.C.A. 490.01.1706.935.1.13.

⁶²⁴B.C.A. 490.01.1706.935.1.11. 1950 Halkevi bütçesi için bkz. Ek

Erzincan Halkevi'nin, 1950 yılında DP İktidarının tesiriyle ilk kurulduğu andaki heyecanını kaybettiği ve çalışma kabiliyetinin daraldığı söylenebilir. Nitekim kurulduğu yıldan itibaren dokuz çalışma koluyla faaliyet gösteren Erzincan Halkevi, kapanmadan bir yıl önce yalnızca üç çalışma kolu ile sınırlı ölçüde faaliyet gösterebilmiştir.

13 Haziran 1950 tarihli bir kararla, yeni kurulan şehirde Halkevi için tahsis edilen arsanın Ordu Karargâhı'na terk edilmesi, şehrin merkezinde Trabzon Caddesi üzerindeki Belediye binasının karşısındaki yerin (Şeref Meydanı) Halkevi'ne verilmesi uygun görüldü⁶²⁵.

Ancak çeşitli nedenlerden dolayı yeni şehirde yeni bir Halkevi binasının yapımı bir türlü hayata geçirilememiştir. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde DP İktidarı'nın başlamasıyla birlikte Özel İdare ve Belediye'lerden Halkevleri'ne yapılan yardımlar kesilmişti. Bununla birlikte CHP, 01.05.1950 tarihli ve 1/3338 sayılı bir genelge ile partinin mali durumunun Halkevi ve Halkodaları'na yardımda bulunmaya imkân vermediğini duyurmuştu. Dolayısıyla mahalli yardım ve kaynaklarla idaresi mümkün görülmeyen Halkevleri'nin ve Halkodaları'nın faaliyetlerine son verilmesinin zaruri olduğu ifade edilmekteydi⁶²⁶.

Bu genelgeye rağmen Erzincan Halkevi, kapatılıncaya kadar bazı faaliyetlerini sürdürdü. Erzincan Halkevi'nde, Sosyal Yardım Şubesi tarafından 20 Mayıs 1951 Pazar günü fakir ve kimsesiz çocuklar sünnet ettirilerek yemek verildi⁶²⁷. Halkı bilinçlendirme faaliyetleri kapsamında, Halkevi salonunda çeşitli konularda aile toplantıları tertip edildi⁶²⁸. Ayrıca bahar aylarında köyleri dolaşmak suretiyle köylülerin muayene ve tedavi işleri de gene Halkevi'nin Sosyal Yardım Şubesi tarafından gerçekleştirildi⁶²⁹. Bunların dışında Erzincan Halkevi'nde hayırsever sivil ve askeri doktorların yardıma muhtaç kişileri muayene etme uygulamasının, Halkevleri'nin kapatılmasına kadar devam ettiği görülmektedir.

CHP genelgesinden sonra yaklaşık bir yıl boyunca kısıtlı şartlarla faaliyetine devam eden Erzincan Halkevi, kapatılmadan birkaç ay öncesinden faaliyetlerine son vermek zorunda kaldı. Erzincan merkezindeki Halkevi ile birlikte ilçelerdeki Halkevi ve

⁶²⁵B.C.A. 490.01.1706.935.1.18.

⁶²⁶B.C.A. 490.01.955.698.1.1.

⁶²⁷*Yeni Erzincan*, 24 Mayıs 1951.

⁶²⁸*Yeni Erzincan*, 6 Şubat 1947.

⁶²⁹B.C.A. 490.01.984.815.1.9-10.

Halkodaları'nda çalışma imkânı kalmadı. 8 Ağustos 1951 tarih ve 530 sayılı yasayla da Halkevleri'nin taşınır ve taşınmaz tüm mal varlığına el konulması neticesinde Halkevleri'nin faaliyetlerine son verildi.

Erzincan Halkevi, ilin siyasi, sosyal, kültürel ve iktisadi hayatına yön vermiştir. Özellikle eğitim, sağlık, spor, sinema vb. kültürel aktivite alanlarında faaliyet göstererek halkın ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Erzincan'daki Halkevleri ve Halkodaları, faaliyet gösterdiği yerlerde Cumhuriyet ilkelerini perçinleştirmeyi amaç edinmişlerdir. Temsil Şubeleri vasıtasıyla çeşitli eğitici piyesler sergilenmiş ve sinema salonlarıyla sosyal hayat canlandırılmıştır. Spor Şubeleri birçok branşta Erzincan gençlerini eğitmiştir. Halkın ihtiyaçları doğrultusunda eğitici ve bilgilendirici konferanslar düzenlenmiştir. İçtimaî Yardım Şubeleri ile halkın talepleri doğrultusunda okuma, dikiş, nakış, musiki, yabancı dil kursları açılmıştır. Diğer yandan, fakir çocuklar sünnet edilmiş, yoksul ve kimsesizler muayene ve tedavi edilmiş, ilaç yardımı yapılmıştır. Kütüphane ve Neşriyat Şubelerine, Genel Sekreterlikçe düzenli bir şekilde kitap, gazete ve dergi gönderilerek halka okuma bilinci ve şuuru aşılanmıştır. Köycülük Şubeleri ile köylere ulaşılmaya çalışılmış, köylülere kendileri için önemli konularda aydınlatıcı bilgiler verilmiş ve tohum yardımı yapılmıştır.

Netice olarak Erzincan'daki Halkevleri ve Halkodaları ilin içtimai, sosyal, kültürel ve iktisadi hayatın gelişmesine son derece önemli katkılarda bulunmuşlardır. Halkevleri ve Halkodaları, tüm ülkede olduğu gibi Erzincan'da da büyük bir boşluğu doldurmuş, aydınlar halkla buluşmuş ve ülke kalkınmasına gönüllü olarak hizmet etmişlerdir.

Özellikle DP'nin kurulması ile çok partili hayata geçiş sürecinde Erzincan'daki Halkevlerinin de, iki partinin siyasi çekişmelerine sahne olduğu görülmektedir. Halkevleri bu çekişmelerden olumsuz etkilenmiş ve esas gayesinden uzaklaşmıştır.

Tablo 10. Yıllara Göre Erzincan Halkevi Başkanları

Başkan	Çalışma Yılı
Şeref Atabey	1933 - 1935
Mustafa Asım Altınok	1935 - 1939
Vehbi Köksal	1939 - 1943
Mustafa Ağca	1943 - 1944
Osman Erkal	1944 - 1946
Mahmut Doran	1946 -1947
Ragıp Şefik Çalkavur	1947 - 1949
Osman Erkal	1949 - 1951

Tablo.4’ e göre Erzincan’da Halkevi başkanlığı yapan kişilerin CHP Erzincan İl Teşkilatına üye oldukları görülmektedir. Zira Halkevi Başkanlarının CHP İdare Heyeti üyelerinden seçilmesi zorunluluğu vardır. Ancak bu durum ilde ister istemez konumları farklı “*elit*” bir zümrenin oluşmasına neden olmuştur. Bu zümre, ildeki siyasi, sosyal, kültürel ve en önemlisi de ekonomik alanlarda söz sahibi olmaya başlamıştır. Bilgi ve tecrübeye bakılmaksızın yapılandırılan bu yönetim anlayışı da ildeki maddi ve kültürel kalkınmayı olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum, bilgi ve tecrübe bakımından daha üstün olup, partiye üye olmadıkları için Halkevi yönetiminde görev alamayan insanları küstürmüştür. Dolayısıyla Halkevinin çalışmalarını olumsuz yönde etkilemiştir.

3.3. İLÇE HALKEVLERİ

3.3.1. Kemaliye Halkevi

Kemaliye Halkevi’nin ne zaman kurulduğuna dair kesin bir bilgiye ulaşılamamakla beraber, Kemaliye Halkevi için kullanılan binanın 1930 yılında yapıldığı bilinmektedir. Binanın başka bir amaçla yapıldığı daha sonra Halkevi’ne tahsis edildiği muhakkaktır. Kemaliye Halkevi binası yarı kerpiç ve üç katlı olup, 300 kişilik bir salonu bulunmakla birlikte sinema salonu mevcut değildi⁶³⁰.

Kesin olmamakla birlikte Kemaliye Halkevi’nin 1934-35’de açıldığı söylenebilir. Nitekim Erzincan Halkevi tarafından düzenlenen konferanslardan biri 1935’de, Kemaliye CHP İlçe İdare Heyeti Üyesi Etem Kılıç tarafından Kemaliye Halkevi’nde verilmişti⁶³¹. Kemaliye Halkevi’ne ait ilk çalışma raporu 1938 tarihlidir. 20.02.1938 - 30.06.1938 tarihleri arası CHP Genel Sekreterliği’ne gönderilen 6 aylık çalışma

⁶³⁰B.C.A. 490.01.833.289.1.4.

⁶³¹B.C.A. 490.01.984.815.1.2.

raporuna göre, Kemaliye Halkevi; Kütüphane ve Neşriyat Şubesi, Temsil (Gösterit) Şubesi, Spor Şubesi ve Köycülük Şubesi olmak üzere dört çalışma kolunda faaliyet halindeydi. Kemaliye Halkevi'nin 1938 yılı çalışma kolları başkan ve üyeleri şu şekildeydi⁶³²:

Kemaliye Halkevi: Başkan Şakir Aziz, İdare Heyeti; Mehmet Gür, Hilmi İpekgil, Tevfik Aziz.

Temsil Şubesi İle Spor Şubesi: Başkan Terzi Mehmet Gür, Üyeler; Ziraat Bankası Memuru Şevki Karadede, Kültür İşyari (Memuru) Halim Turgut.

Kütüphane ve Neşriyat Şubesi: Başkan Terzi Hilmi İpekgil, Üyeler; Halı Şirketi Müdürü Hüseyin Alptekin, Pul Bayii Haydar Haznedar.

Köycülük Şubesi: Başkan Memur Tevfik Aziz, Üyeler; Cemil Özgül, Tüccar Mustafa Bilgiç.

Kemaliye Halkevi'nin 1 öğretmen, 2 doktor, 31 güzel sanatlar, 26 işyar, 31 serbest meslek ve 4 çiftçi olmak üzere toplam 95 üyesi bulunmaktaydı⁶³³. Üyelerden; 1 öğretmen, 18 zenaatkar, 4 çiftçi, 14 işyar ve 12 serbest mesleğe mensup toplam 49 kişinin Temsil Şubesi ile Spor Şubesi'ne kayıtlı oldukları görülmektedir. 2 doktor, 7 zenaatkar, 10 işyar ve 8 serbest meslek sahibi toplam 27 üye Kütüphane ve Neşriyat Şubesi'ne kayıtlıdır. 6 zenaatkar, 2 işyar ve 11 serbest meslek sahibi toplam 19 üye ise Köycülük Şubesi'ne kayıtlı üyelerdi⁶³⁴. Görüldüğü gibi üyelerin büyük bir çoğunluğu kültürlü ve önemli kişilerdir.

Kemaliye Halkevi'nin 1938 yılı itibariyle bütçesi 198 lira idi. Maddi imkânsızlıklar yüzünden Halkevi'nin Temsil Şubesi ile Köycülük Şubesi çalışamaz durumdaydı⁶³⁵. Kitap ve Neşriyat Şubesi'nin kütüphanesinde toplam 108 adet kitap bulunmaktaydı. Halkevi'ne düzenli olarak Ulus Gazetesi ve Ülkü Dergisi gönderilmekteydi. Kütüphaneden yararlananların sayısı ise öğrenci, sivil, asker ve diğer meslek gruplarından olmak üzere 220 kişiydi⁶³⁶.

⁶³²B.C.A. 490.01.984.815.1.22, 23.

⁶³³B.C.A. 490.01.984.815.1.20.

⁶³⁴B.C.A. 490.01.984.815.1.21.

⁶³⁵B.C.A. 490.01.984.815.1.26, 27.

⁶³⁶B.C.A. 490.01.984.815.1.30.

1939 yılında Kemaliye Halkevi'nin yönetimi, tıpkı partide olduğu gibi geçim kaygısı taşıyan insanların elindeydi. Kemaliye halkı son derece çalışkan olmasına rağmen, parti ve Halkevi'nde görev almaktan kaçınmışlardı. Halkevi'ni ayakta tutabilmek için Halkevi binasının bir kısmı askerlik şubesine bir kısmı da T.C. Ziraat Bankası'na yıllık 250 liraya kiraya verilmişti. Böylece Halkevi sadece tek bir salonda faaliyetlerini sürdürmeye çalıştı. Bununla birlikte halkın boş zamanlarında Halkevi'ne ilgi gösterdikleri de anlaşılmaktadır⁶³⁷.

Kemaliye Halkevi binası, 1939 Erzincan Depremi ile hasara uğradı. Halkevi faaliyetleri böylece tamamen durdu. Deprem sonrası binanın arka tarafına yapılan desteklerle bina ayakta tutulmaya çalışıldı ve Halkevi faaliyetleri bu şartlarda kaldığı yerden devam etti. 1940 yılında CHP Genel Sekreterliği tarafından, Kemaliye Halkevi'ne binanın tamiri için 2000 lira yardım gönderildi. Ayrıca aynı yıl ilden yapılan 500 liralık yardım ile de Kemaliye Halkevi kış faaliyetlerine başladı⁶³⁸.

Kemaliye Halkevi'nde çeşitli anma programların ve konferansların düzenlendiği görülmektedir. CHP Genel Sekreterliği'nden, emri üzerine “*Dünya Ahvalinin Son Durumu*” kapsamında, 24 Haziran 1940'da Kemaliye Merkez ve köylerinde “*Paraşüt*” konulu konferans verildi⁶³⁹.

CHP Erzincan Bölgesi Müfettişi Balıkesir Mebusu Muzaffer Akpınar'ın 31 Aralık 1942 tarihli raporunda Kemaliye Halkevi'nin, Müfettişlik Bölgesi dâhilinde en iyi çalışan Halkevi olduğu belirtilmektedir. CHP İlçe yönetiminin Halkevi'ne gereken önemi verdiği ve her fırsatta para yardımında bulunduğu da vurgulanmaktadır. Bölge Müfettişi'ne göre mesai ve faaliyet noktasında da Kemaliye Halkevi, en başarılı Halkevi'dir. Halkevi'nin başkan ve yöneticileri de oldukça kültürlü ve başarılıdır. Kemaliye Halkevi, halkla beraber çalışan bir kurum olup, ilk açıldığı günden beri kayıtları muntazam bir şekilde tutulmuştur⁶⁴⁰.

Bölge Müfettişi'nin Kemaliye Halkevi ile ilgili görüş ve tespitlerinin biraz abartılı olduğu söylenebilir. Ancak depremden sonra Erzincan Halkevi'nin bir barakada hizmet

⁶³⁷B.C.A. 490.01.646.142.1.10.

⁶³⁸B.C.A. 490.01.997.853.1.34.

⁶³⁹B.C.A. 490.01.1009.895.1.14.

⁶⁴⁰B.C.A. 490.01.997.853.1.11, 12.

verdiği düşünüldüğünde ve diğer Halkevleri (Kemah ve Cimin Halkevi) ile mukayese edildiğinde haklılık payı görülebilir.

Her Halkevi, çalıştırdığı şube miktarı ve faaliyetleri nispetinde yardım almaktaydı. Bu nedenle il dâhilindeki Halkevleri içerisinde en fazla yardım gören Halkevi, Kemaliye Halkevi olmuştur. 1942 yılında Kemaliye Halkevi'nin Temsil Şubesi'ne bağlı musiki ve halk oyunları faaliyetleri hız kazandı. Dönemin Kemaliye Askerlik Şube Başkanı Binbaşı Selami Bey'in büyük desteğiyle Halkevi'nde, *Eğin Havaları* ve *Eğin Halk Oyunları* ekibi kuruldu. Bu ekip tanıtım amacıyla Ankara Halkevi ve Ankara Radyosu'nda Kemaliye gecesi tertip etmek istemiş, gerek maddi imkânsızlıklar gerekse zaman darlığından dolayı sözü edilen yılda bu faaliyet gerçekleştirilememiştir⁶⁴¹.

Kemaliye Halkevi'nin Köycülük Şubesi faal bir şekilde hizmet verdi. Haziran 1942'de 30 bin lira sermaye ile *Kemaliye Dokumacılık Kooperatifi* kurularak, başkanlığına Mehmet Sadık Eti seçilmişti. Kemaliye Halkevi'nde bu kooperatif bünyesinde dokumacılık kursu verildiği anlaşılmaktadır⁶⁴². 1943'den sonra özellikle besicilik ve fenni arıcılık gibi konularda köylülere bilgilendirici toplantılar yapılarak halk bu yönde teşvik edilmeye çalışıldı. Özellikle kovan yapımıyla ilgili çeşitli kurs çalışmalarının bu dönemde ön plana çıktığı görülür⁶⁴³.

1944 yılında Kemaliye Halkevi Başkanlığı'na Mehmet Sadık Eti seçildi. Eti'nin seçilmesi ile Kemaliye Halkevi belirli bir ivme kazandı⁶⁴⁴. Eti, Halkevi başkanlığını 1946 yılına kadar sürdürdü. 1946 yılında Kemaliye Halkevi'nin başkanlığına Hilmi İpekgil seçildi⁶⁴⁵. Kemaliye'deki parti yönetimi ile Halkevi yönetiminin birlikte yönetildiği görülmektedir. Parti ve Halkevi yöneticileri aynı kişiler etrafında dönüşümlü olarak el değiştirmiştir.

1950'de CHP Genel Sekreterliği tarafından Kemaliye Halkevi'ne, binanın tamir masrafları için 1200 lira gönderildi⁶⁴⁶. 1950'de Kemaliye Halkevi Başkanlığını Mehmet Çiçek yapmaktaydı. Mehmet Çiçek imzalı bir kayıttan, 1950 yılı Mart ayında

⁶⁴¹B.C.A. 490.01.997.853.1.6.

⁶⁴²*Yeni Erzincan*, 9 Nisan 1942.

⁶⁴³B.C.A. 490.01.647.149.1.48,49.

⁶⁴⁴B.C.A. 490.01.647.149.1.52.

⁶⁴⁵B.C.A. 490.01.647.150.1.25.

⁶⁴⁶B.C.A. 490.01.1706.935.1.4.

Halkevi’nde öğretmenlerin katkısıyla “*Çanakkale Şehitleri Günü*” ile ilgili bir program düzenlendiği ve kalabalık bir grubun katıldığı anlaşılmaktadır. Kemaliye Halkevi kütüphanesinde, 1950 yılı itibariyle 2.000 adet kitap bulunmaktaydı. Halkevi’nin alacak ve vereceği bulunmamakla birlikte, sekreterlik için aylığı 15 liradan İhsan Ekşioğlu görevlendirilmişti⁶⁴⁷.

Çok kısa bir süre Halkevi başkanlığı yapan Mehmet Çiçek’in ardından, 1950 yılı sonuna doğru Kemaliye Halkevi yönetiminin el değiştirdiği görülmektedir. Kemaliye Halkevi Başkanlığına Bekir Çoban, Temsil Kolu Başkanlığına Osman Efe ve Kitapsaray Kolu Başkanlığına ise Nevzat Akın seçildiler. 1950 yılında Kemaliye Halkevi’nin bir odası Kemaliye CHP İlçe Teşkilatına tahsis edildi. Halkevinin herhangi bir şekilde mahalli geliri olmayıp, en çok okunan gazete ve dergiler Ulus, Yeni Adam, Fikirler ve Halk’dı. DP’nin iktidara gelmesi ile birlikte Halkevi’ne herhangi bir müdahale yapılmadığı da kayıtlardan anlaşılmaktadır⁶⁴⁸. 1951 yılında diğer Halkevleri ile beraber Kemaliye Halkevi de faaliyetlerini sonlandırdı.

CHP’ye ait olan taşınmaz malların kanunla hazineye intikal ettirilmesinde sonra Kemaliye İlçesi’nde CHP ait bulunan malların, yedi emine alınmadan maliyeye devri işlemleri Aralık 1953’te tamamlandı⁶⁴⁹.

3.3.2. Kemah Halkevi

Kemah Halkevi 1935 yılında faaliyetine başladı. Halkevi, Kemah Belediyesi’ne ait olan ve kira karşılığı oturlan binada hizmet verdi. Bina dört odalı müstakil bir yer olup, bu binadan ayrı bir de salonu mevcuttu. Halkevi, Belediye’ye bu binalar için yıllık 150 lira kira ödemekteydi. Kemah Halkevi, Temsil Şubesi, Spor Şubesi ve Köycülük Şubesi olmak üzere üç çalışma kolunda faaliyetine başladı⁶⁵⁰.

Kemah Halkevi’nin kuruluşu ile birlikte ilk önemli faaliyetinin konferanslar olduğu görülmektedir. 1935’de Kemah Merkez’de Kemah CHP Kâtibi Kemal, Tan Nahiyesi’nde Öğretmen Nazım ve Kerer Nahiyesi’nde ise Öğretmen Kemal tarafından halkın ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda konferanslar düzenlenmişti⁶⁵¹.

⁶⁴⁷B.C.A. 490.01.833.289.1.4. 6. 12.

⁶⁴⁸B.C.A. 490.01.833.289.1.7. 11.

⁶⁴⁹*Yeşil Eğin*, 4 Ocak 1954.

⁶⁵⁰B.C.A. 490.01.833.289.1.63.

⁶⁵¹B.C.A. 490.01.984.815.1.2.

1939 yılında da Kemah Halkevi'nin Başkanı Emekli Yüzbaşı Niyazi Pasin'di. Halkevi'nin temsil, spor ve köycülük olmak üzere üç kolda faaliyet gösterdiği görülmektedir. 1939'da Kemah'ta beşi öğretmen toplam on iki sporcu genç mevcuttu. Halkevi'nin tüm faaliyetlerini bu kişiler yürütmüş, Halkevi'nin temsil ve spor kollarını çalıştırmışlardı. Ayrıca vakit ve para buldukça da köyleri gezmek suretiyle mümkün olduğu kadar köycülük faaliyetlerini sürdürmeye çaba göstermişlerdi. Bununla birlikte Kemah Halkevi'nin radyosu vardı ve halka ajans dinlettiriliyordu⁶⁵².

Kemah Halkevi binası, 1939 depreminde etkilenmeyen ender binalardan biriydi. Bu nedenle depremin hemen akabinde bu bina, kaymakamlık ve mahkeme tarafından işgal edildi. Şüphesiz Halkevi faaliyetleri de bu süreçte tamamen durdu. Depremin yaraları sarıldıktan kısa bir süre sonra Halkevi, faaliyetlerine yeniden başladı⁶⁵³.

1940'da halkı aydınlatıcı bir dizi konferansların, Kemah Halkevi faaliyetleri arasında olduğu görülmektedir. Örneğin 1940'da Kemah Halkevi Başkanı Niyazi Pasin'nin girişimlerinde çeşitli konularda konferanslar düzenlendi. 26.06.1940 tarihinde Kemah Halkevi'nde, 27.06.1940 tarihinde Hudu Köyü'nde ve 02.07.1940 tarihinde Tan Köyü'nde ve Kemah'ın diğer nahiye ve köylerinde "*Paraşütler*" konulu çok sayıda konferanslar verildi. 03.07.1940 tarihinde Kemah Halkevi'nde "*Zehirli Gazlardan Korunma*" konulu konferans tertip edildi⁶⁵⁴. 15.07.1940 tarihinde yine Kemah Halkevi'nde "*Dünya Ahvalinin Son Durumu*" konulu konferans verildiği anlaşılmaktadır. Bu konferanslar sadece Kemah merkezli olmayıp, merkez köylerden yaklaşık 30'a yakın köyde ve civar köylerdeki halkı da buralarda toplamak suretiyle verilmişti⁶⁵⁵. Görüldüğü gibi diğer Halkevleri'nde olduğu gibi Kemah Halkevi'ndeki konferans konuları da, II. Dünya Savaşı ekseninde seçilmişti.

CHP Erzincan Bölgesi Müfettişi Balıkesir Mebusu Muzaffer Akpınar'ın 31 Aralık 1942 tarihli raporunda, Kemah Halkevi başkanının Halkevi ile yeterince ilgilenemediği belirtilmekteydi. Bunu karşılık CHP Kemah İlçe yönetimi ile hükümet görevlilerinin Kemah Halkevi'ne gereken önemi verdikleri ve yeterli ölçüde yardım yaptıkları anlaşılmaktadır. Bölge Müfettişi Akpınar, buna rağmen Kemah Halkevi'nin istenilen

⁶⁵²B.C.A. 490.01.646.142.1.29.

⁶⁵³B.C.A. 490.01.997.853.1.36.

⁶⁵⁴B.C.A. 490.01.1009.895.1.13.

⁶⁵⁵B.C.A. 490.01.1009.895.1.11,12.

düzeyde faaliyet gösteremediğini ve Halkevi idarecilerinin yeterli düzeyde olmadıklarını belirtmişti⁶⁵⁶.

1942 yılında Kemah Halkevi'nin mevcut olan Temsil Şubesi, Spor Şubesi ve Köycülük Şubelerine, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi'nin de eklenmesiyle çalışma kolu dörde çıkarıldı. Halkevi'nin Temsil Şubesi'nde belirli gün ve haftalarla ilgili çeşitli konularda konferanslar ve temsil gösterileri düzenlendi. Spor Şubesi'nde futbol, voleybol, atlı cirit oyunları, kış sporları ve geziler başlıca faaliyetler arasındaydı. Köycülük Şubesi'nde çeşitli konularda konferanslar ve köy gezileri tertip edildi. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi'nde ise kütüphanedeki kitaplardan ilçenin bütün köy ve ocaklarının istifade ettirilmesine çalışıldı⁶⁵⁷.

Niyazi Pasin Kemah Halkevi Başkanlığını 1943 yılına kadar sürdürdü. Kemah Halkevi Başkanlığını 1943-1945 döneminde Celal Sağıroğlu⁶⁵⁸, 1945-1946 döneminde ise Cemalettin Hiçsönmez yürüttü⁶⁵⁹.

Erzincan Milletvekili Şükrü Sökmensüer, 13 Ağustos 1945 tarihli raporunda Kemah'ta bir Halkodası'nın açılması gerektiğini bildirmişti⁶⁶⁰. Ancak mevcut Halkevi'nin bile kısıtlı bir bütçeyle ve zor şartlar altında çok az faaliyet yürütebildiği Kemah'ta, bir de Halkodası açılması isteği gereksiz bir talep olsa gerekti.

1946 yılında Kemah Halkevi Başkanlığına Mustafa Tan seçildi⁶⁶¹. 1947 yılında ise Kemah Halkevi Başkanlığına Lütfü Aras getirildi⁶⁶². 2 Nisan 1948 tarihinde yapılan CHP İl Kongresi'nde, açıldığı günden beri Belediye ait olan binanın birkaç odasında faaliyetine devam eden Kemah Halkevi'nin, yeni bir binaya kavuşturulması istendi⁶⁶³.

25 Aralık 1949 tarihinde Kemah Halkevi Başkanı Lütfü Aras, Halkevi başkanlığından ve CHP'den istifa etti. Lütfü Aras'ın istifası 5 Ocak 1950 tarihinde kabul edildi⁶⁶⁴. 04.12.1950 tarihli ve CHP Kemah İlçe Başkanı Celal Sağıroğlu imzalı bir kayıttan, Kemah Halkevi'nin maddi anlamda çok zor bir durumda olduğu

⁶⁵⁶B.C.A. 490.01.997.853.1.13.

⁶⁵⁷B.C.A. 490.01.997.853.1.14-16.

⁶⁵⁸B.C.A. 490.01.647.149.1.52.

⁶⁵⁹B.C.A. 490.01.647.150.1.36-5.

⁶⁶⁰B.C.A. 490.01.647.150.1.20.

⁶⁶¹B.C.A. 490.01.647.150.1.25.

⁶⁶²B.C.A. 490.01.155.620.1.54.

⁶⁶³B.C.A. 490.01.155.620.1.29.

⁶⁶⁴B.C.A. 490.01.450.1852.1.1.

anlaşılmaktadır. Nitekim Halkevi'nin kira, kâtip ücreti ve diğer masrafları artık karşılanamıyordu. DP'nin iktidara gelmesi ile belediye ve özel idareden yapılan yardımlar kesilmiş, başka bir geliri olmayan Kemah Halkevi'ni sıkıntılı bir sürece sokmuştu. Bu nedenle Kemah Halkevi'nin faaliyetine devam edebilmesi için CHP Genel Sekreterliği'nden hiç olmazsa 500 liralık bir yardım yapılması istenmiş, yardım yapılamadığı takdirde Kemah Halkevi'nin tasfiye edileceği bildirilmişti.⁶⁶⁵

CHP Genel Sekreterliği'nden gelen 30.05.1951 tarihli cevabi yazıda, partinin bugünkü mali durumunun para yardımında bulunmasına imkân vermediği belirtilerek, mahalli yardım ve kaynaklarla idaresi mümkün olmayan Halkevi ve Halkodalarının faaliyetlerine maalesef son verilmesi gerektiği bildiriliyordu. Bunun üzerine Halkevi'ndeki kitaplar ilk ve ortaokullara devredildi, diğer eşyalar açık artırma ile satılarak elde edilen gelir Genel Sekreterliğe gönderildi⁶⁶⁶. Böylelikle 1935 yılından beri Kemah'ta faaliyette bulunan Halkevi kapanmış oldu.

3.3.3. Cimin (Üzümlü) Nahiyesi Halkevi

Cimin Halkevi'nin kesin olarak açıldığı tarih bilinmemekle beraber 1935'den sonra Cimin'de bir Halkevi açıldığı söylenebilir. Kayıtlardan 1939 yılında Cimin Nahiyesi'nde Halkevi olduğu anlaşılmaktadır. Cimin Halkevi'nin, halkodası mahiyetinde olup fazla bir faaliyet gösteremediği görülmektedir. Halkevi, nahiye merkezinde birkaç kişinin toplandığı, gönderilen gazete ve dergilerin okunduğu ve radyo dinlediği bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Belediye, Hükümet, Jandarma Karakolu, CHP Teşkilatı ve Halkevi Belediye'ye ait olan bir binanın birer odasında hizmet vermektedir⁶⁶⁷.

1939 depreminde Cimin Halkevi'nde herhangi bir zarar olmadı. Yalnızca depremden sonra bir müddet, CHP Genel Sekreterliği tarafından gönderilen gazete ve dergiler Cimin Halkevi'ne ulaştırılamadı. 1940 yılında Erzincan PTT'sinden kaynaklı olarak Genel Sekreterlikten gönderilen mektup, gazete, dergi vb gibi gönderilerin Halkevi'ne ulaşmadığı ve geri gönderildiği anlaşılmaktadır⁶⁶⁸.

⁶⁶⁵B.C.A. 490.01.955.698.1.2.

⁶⁶⁶B.C.A. 490.01.955.698.1.1.

⁶⁶⁷B.C.A. 490.01.646.142.1.10.

⁶⁶⁸B.C.A. 490.01.833.289.1.50. 1940 yılında depremden sonra oldukça etkilenen Erzincan Postanesi, 29 kişilik kadrosuyla bir barakaya sığınmış ve bu zor şartlar altında hizmet vermeye çalışmıştır.

CHP Erzincan Bölgesi Müfettişi Balıkesir Mebusu Muzaffer Akpınar'ın 16 Temmuz 1942 tarihli raporundan, CHP Nahiye Teşkilatı ve Halkevi idare heyetlerinin aynı kişilerden oluştuğu görülmektedir. Cimin Halkevi, ara sıra Erzincan'dan gönderilen 50 lira ile ayakta durmaya çalışıyordu. Gönderilen bu küçük meblağ ise yalnızca radyo masrafını karşılamaktaydı. Cimin Halkevi, sadece Kütüphane ve Neşriyat Şubesi ile sınırlı ölçüde faaliyet gösterebildi. Zaten Halkevi'nin başka bir şube açmaya ve ayakta tutabilmeye imkânı da yoktu. Bölge Müfettişine göre, Cimin Halkevi halk için iyi bir toplantı yeri olmakla beraber, Halkevi'ne ait herhangi bir defter veya kayıt tutulmamıştı. 1942 yılında Cimin Halkevi'nin Başkanı Ahmet Karabudak idi. Ahmet Karabudak aynı zamanda Cimin Nahiyesi Belediye Başkanlığı ve CHP Cimin Nahiye Başkanlığı görevini de yürütmekteydi⁶⁶⁹. Cimin Halkevi ile ilgili herhangi bir kaydın tutulmamasından dolayı başka bir bilgiye rastlanmamıştır.

Bölgesi Müfettişi Akpınar, kazalardaki Halkevleri'nin Halkodaları'na dönüştürülmesi gerektiğini belirtmekte ve yerinde bir tespit yapmaktadır⁶⁷⁰. Çünkü ilçelerde yaşayan halk son derece yoksul olup geçim kaygısı taşımaktaydı. Dolayısıyla Halkevi'ne gereken önem ve desteği verememişlerdi. Nitekim halkın büyük bir çoğunluğu okuryazar olmamakla birlikte, kendilerinden istenen disiplin, kültür ve bilgi birikimine sahip değillerdi. Bu nedenle sadece tabela üzerinde faaliyet gösteren Halkevleri'nin, biraz daha çalışma alanları daraltılmış olan Halkodaları'na dönüştürülmek istenmesi dönemin sosyo-iktisadi şartları ile ilgilidir.

Erzincan'da faaliyet gösteren Halkevleri'ne olan ilgi ve alaka çeşitlilik göstermiştir. Bu durum Halkevi'nin kurulduğu muhitteki halkın okuryazarlık durumu, kültür seviyesi, bilgi birikimi, nüfusu, sosyal, kültürel ve ekonomik yapısıyla yakından alakalıdır. Örneğin Kemaliye Halkevi Erzincan'ın en uzak ilçesinde kurulmasına rağmen, en iyi işleyen ve yoğun olarak faaliyet gösteren bir Halkevi olmuştur. Erzincan'daki Halkevleri'nin, kurulduğu bölgenin kendine has yapısıyla ilgili ipuçları verdiğini söylemek mümkündür.

⁶⁶⁹B.C.A. 490.01.997.853.1.7.

⁶⁷⁰B.C.A. 490.01.646.142.1.34.

3.4. HALKODALARI

Halkodalarının açılması, CHP'nin Beşinci Büyük Kurultayı'nda kararlaştırılmıştı. Bu amaçla Halkodaları Talimatnamesi hazırlanarak, CHP Umûmi İdare Heyeti tarafından kabul edildi. Talimatname göre; Halkodaları CHP Umûmi İdare Heyeti yetkisi ve yönetiminde, partinin il, kaza, nahiye veya ocak yönetimlerinin sorumluluğu altında olacaktı. Halkodaları, parti teşkilatının halk üzerindeki otorite ve prestijini artırmak, halkla yakınlaşmayı sağlamak ve özellikle kırsal kesimlerde partiye itici bir güç kazandırmak için açılmıştır⁶⁷¹. Küçük çapta ve köylere yönelik olarak 1940'da açılan Halkodalarının sayısı 141'dir. Bu sayı 1943'de 394'e ulaşmış ve odaların sayısı 1945'de 2.668'e yükselmiştir⁶⁷². Bu binalar inşa edilirken Türk ananevi mimari esaslarına bağlı kalmaya ehemmiyet verilmiştir⁶⁷³. İçinde çalışılacak bina, işleri çevirmeye ayıracak para ve bu işe kendini verecek kimselerin Halkevi açılmasına kâfi gelmediği yerlerde Halkodaları açılmıştır⁶⁷⁴. Açılan pek çok Halkodası, Halkevleri'nin çekirdeğini oluşturmuş ve gelişen şartlarda Halkevleri'ne dönüşmüşlerdir⁶⁷⁵.

Erzincan'ın çeşitli ilçe ve köylerindeki halkodalarının, 1944-1946 döneminde yoğun olarak açıldığı görülür. “*Halkodaları Talimatnamesi*” nde Halkevi ve Halkodaları'nın açılışına ait kutlama töreninin her yılın 19 Şubat'ını takip eden ilk Pazar günü yapılması belirtilmişti. Dolayısıyla halkodalarının resmi açılışı, her yılın Şubat ayında gerçekleşti. 1944 yılında Erzincan'daki Halkodaları'nın resmi açılış törenleri 20 Şubat 1944 tarihinde, 1945 yılında ise 27 Şubat 1945 tarihinde yapılmıştı. Halkodaları'nın açılış törenleri, bucak ve köylerde halkın coşkun tezahüratları arasında olmuş, törenlerde Halkodaları'nın bir ülkü ve kültür kaynağı olduğu, Halkodaları'nın yükselmesi ve gelişmesi için halkın daha çok ilgi göstermesi gerektiği üzerinde durulmuştu⁶⁷⁶.

1944 yılı içerisinde Erzincan Merkez İlçesi'ne bağlı Cencige, Esesi, Selepür, Yalnızbağ, Norkah, Keleriç ve Kiy; Kemah İlçesi'ne bağlı Ermelik, İhtik, Tan,

⁶⁷¹ İsmet Binark, *Türk Parlemanto Tarihi (TBMM-VI. Dönem) II*, TBMM Vakfı Yayınları No:36, Ankara 2004, s. 1299.

⁶⁷² *Halkevleri'nin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası*, Ülkü'nün Küçük Kitapları 7, Ülkü'nün 37. Sayısının İlavesi, Ulus Basımevi, Ankara 1936.

⁶⁷³ *Halkevleri ve Halkodaları (1932-1942)*, CHP Yayınları, Ulus Basımevi, Ankara 1942, s. 20.

⁶⁷⁴ *XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Odaları*, CHP Yayınları, Ulus Basımevi, Ankara 1948, s. 2.

⁶⁷⁵ Necdet Ekici, *Sanayileşme ve Uluslaşma Sürecinde Toprak Reformundan Köy Enstitülerine Türkiye (1923-1950)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 187.

⁶⁷⁶ B.C.A. 490.01.955.698.1.24.

Üskübürt; Tercan İlçesi'ne bağlı Pekeriç, Karakulak, Kargın, Çiğniz, Peleköz ve Alirik nahiye, bucak ve köylerinde birer Halkodası yapılması kararlaştırıldı. 14.09.1944 tarihinde Erzincan ve civarında açılması planlanan 20 adet Halkodası'nın yapımına katkı sağlamak maksadıyla CHP Genel Sekreterliği'nce 15.000 lira ve üç tip Halkodası planı gönderildi. Açılacak olan yeni Halkodaları'nın kereste, taş, toprak, kireç vb. gibi inşaat malzemelerinin mahallinden karşılanması yoluna gidildi⁶⁷⁷.

1945 yılında Erzincan genelinde açılan Halkodaları şunlardır: Erzincan Merkez İlçesi'ne bağlı Selepür, Keleriç, Norkah, Kiy, Esesi, Cencige ve Yalnızbağ; Tercan İlçesi'ne bağlı Kargın, Çiğniz, Peleköz; Kemaliye İlçesi'ne bağlı Asunka, Ahcağa, Licegü nahiye, bucak ve köylerinde halkodası açıldı. Halkodaları başlarda yer kiralanmak usulüyle faaliyetlerine başladı⁶⁷⁸.

1946 yılına kadar Erzincan'nın ilçe, nahiye, bucak ve köylerinde açılan Halkodası sayısı 27'dir. Yeni açılan ve önceden açılmış olan Halkevi ve Halkodaları'nın yıl dönümü, 24 Şubat 1946 Pazar günü saat 15.00'de yapılan coşkulu bir törenle kutlandı⁶⁷⁹. İl ve ilçelerdeki görevli memurlar ile CHP Teşkilatları, Halkevi ve Halkodaları'nın yönetici ve üyeleri ile Halkevi ya da Halkodası'nın açıldığı yerlerde yaşayan halkın katıldığı bu törenler coşkulu bir şekilde geçti. İstiklâl Marşı'nın okunmasıyla başlayan törenlerde, radyosu bulunan Halkevleri ve Halkodaları'nda, Ankara Halkevi'nden naklen yayınlanmış olan söylevler dinlettirildi. Ardından parti başkanları, Halkevi ve Halkodaları başkanları ve bazı kişiler tarafından konuşmalar yapıldı. Yapılan konuşmalarda CHP'ye ve onun kurucusu Atatürk'e, İsmet İnönü'ye olan bağlılık dile getirilerek saygı ile anılmışlardı. Daha sonra davul ve zurna eşliğinde halk oyunları gösterisi ile devam eden törenler, her Halkevi ve Halkodas'ında akşam saatlerine kadar sevinç içersinde sürmüştü⁶⁸⁰. Yukarıda da değinildiği gibi Halkevi ve Halkodaları'nın açılış törenleri her yılın 19 Şubatı'nı takip eden ilk Pazar günü yapıldı. Halkevi ve Halkodaları'nın kapandıkları güne kadar bu törenler devam etti.

⁶⁷⁷B.C.A. 490.01.1706.936.29.

⁶⁷⁸B.C.A. 490.01.1706.936.29.

⁶⁷⁹B.C.A. 490.01.955.698.1.25.

⁶⁸⁰B.C.A. 490.01.955.698.1.26.

3.4.1. Tercan Halkodası

CHP Erzincan Bölgesi Müfettişi Balıkesir Mebusu Muzaffer Akpınar'ın 1939 tarihli raporunda, Halkevi'nin mevcut olmadığı Tercan'da, Kürtlük akımı olduğundan dolayı en azından bir Halkodası'nın açılmasının yerinde olacağı belirtilmişti⁶⁸¹. Bu düşünce, Halkodası aracılığıyla bölge halkının milli kültür seviyesinin yükseltilebileceği görüşünden yola çıkılarak zorunlu görülmüştür. Bu doğrultuda Halkodası'nın çeşitli faaliyetleri ile kütüphane, neşriyat, konferanslar, belirli gün ve haftalarda düzenlenen programlar, resmi bayram kutlamaları ve çeşitli törenler doğrultusunda halkın devlete yakınlaştırılması arzu edilmiştir. Böyle bir yaklaşımdaki temel düşünce, Cumhuriyet rejiminin halka anlatılması ve halkın sosyalleşerek topluma kazandırılmasıdır.

Nitekim Tercan Halkodası 1941 yılında açılarak imkânları ölçüsünde faaliyetlerine başladı. Tercan Halkodası, Belediye ait olan iki dükkânın birleştirilmesi ile salon haline getirilen bir yerde, kira karşılığında faaliyet sürdürdü. 1941'de Tercan Halkodası'nın Temsil Şubesi için CHP Genel Sekreterliği tarafından 21 adet piyes kitabı, Köycülük Şubesi için de 1 adet "*Köy ve Köycülük*" adlı kitap ile çeşitli dergi ve broşürler gönderildi⁶⁸².

CHP Erzincan Bölgesi Müfettişi Akpınar'ın 31 Temmuz 1941 tarihli raporundan, CHP Tercan İlçe yönetimi ile hükümet amir ve memurlarının Tercan Halkodası ile çok yakından ilgilendikleri anlaşılmaktadır. Halkodası için gerekli olan mahalli gelirin temini için topyekün bir çalışmanın olduğu da görülmektedir. CHP vilayet idare heyetince 1941 yılı gelirinden, Tercan Halkodası'na 100 lira yardım yapıldı. Bölge Müfettişi'ne göre Tercan Halkodası'nın idare heyeti, işlerin ehli ve bilgi birikimine sahip olan kişilerden oluşmuştu. Halkodası'nın Tercan için çok faydalı olduğuna değinen Bölge Müfettişi, Halkodası'nın her geçen gün halkın sevgi ve rağbetini kazandığını belirtmişti⁶⁸³.

1943 yılında Tercan Halkodası hakkında yukarıda dile getirilen bu olumlu görüşlerin tersi bir rapor sunulduğu görülmektedir. 1943'de CHP Müfettişi Sedat Çumralı tarafından yapılan teftiş neticesinde hazırlanan raporda, Tercan Halkodası'nın çay içilip tavlâ oynandığı bir kahvehaneye dönüştürüldüğü ve her bakımdan kötü bir

⁶⁸¹B.C.A. 490.01.646.142.1.10.

⁶⁸²B.C.A. 490.01.920.584.1.22.

⁶⁸³B.C.A. 490.01.997.853.1.30.

durumda olduğu bildiriliyordu. Halkodası başkanlığı görevini yürüten mahkeme başkâtibinin ilçede ikamet etmemesinden dolayı bazı sıkıntıların yaşandığı, dolayısıyla yeni bir kişinin başkanlığında oluşturulacak yeni bir idare heyeti ile Halkodası'nın talimatnamelere uygun olarak yönetilmesinin sağlanması gerektiği önemle vurgulanmıştı. Böylece Tercan Halkodası, Halkodaları'nın amaç ve gayesine göre bölge halkına hizmet edebilecekti⁶⁸⁴.

Esasında Genel Sekreterlikten gönderilen birkaç kitap, gazete, dergi ve broşürün halkın üzerinde ne kadar etkili olacağı ve istenilen kültür disiplinine ne ölçü de ulaştırılabileceği de ayrı bir tartışma konusudur. Mahallinden tedarik edilebilen kısıtlı imkânlarla Halkodası'nın istenilen düzeyde faaliyet göstermesini beklemek ise başka bir tartışma konusudur. Dolayısıyla Tercan Halkodası nezdinde diğer bütün Halkodaları'na gereğinden fazla bir misyon yüklendiği söylenebilir.

1943-1946 yılları arası kısıtlı bir bütçe ile Tercan Halkodası faaliyetlerini sürdürmeye çalıştı. Bu dönemde Tercan Halkodası'nın başkanlığını Hamdi Dumlu yürütmekteydi. Hamdi Dumlu'nun, 1946 yılında CHP Genel Sekreterliği'ne başvuruda bulunarak, Tercan Halkodası Temsil Kolu faaliyetleri için dram, komedi ve edebi tarzda piyes gönderilmesini istediği anlaşılmaktadır. Bunun üzerine Genel Sekreterliğin Halkodası'na 15 adet piyes gönderdiği görülmektedir⁶⁸⁵. Bununla birlikte 1946'da dikkat çeken başka bir hususta Tercan Halkodası'nın bir Halkevi'ne dönüştürülmesi isteğidir. CHP Genel Sekreterliği'ne müracaat edilerek bu doğrultu talepte bulunulmuş ve Genel Sekreterliğin para yardımıyla bulunması istenmişti. Ancak Genel Sekreterlik, Halkodası'nın Halkevi'ne çevrilebilmesi için öncelikle mahallinden bir takım girişimlerin olması gerektiğini belirtilerek, "*Halkevi ve Halkodaları Talimatnamesi*" ne göre hareket edilmesi gerektiğini belirtmişti⁶⁸⁶. Halkevine dönüşme talebinin yapıldığı 1946 yılında Tercan Halkodası'nın hareket kabiliyetinin çok sınırlı olduğunu da hatırlatmak gerekir.

Nisan 1947'de Tercan Halkodası'nın Başkanlığı'na Muharrem Bedirhanoğlu seçildi. Bedirhanoğlu, mevcut Halkodası binasının çok kötü durumda olduğunu dile getirerek, yeni bir Halkodası binası ve okuma salonuna ihtiyaç duyulduğunu CHP Genel

⁶⁸⁴B.C.A. 490.01.997.853.1.2.

⁶⁸⁵B.C.A. 490.01.920.584.1.15.

⁶⁸⁶B.C.A. 490.01.1706.936.26.

Sekreterliği'ne bildirdi⁶⁸⁷. 1947-1949 yılları arasında Muharrem Bedirhanoglu'nun başkanlığında Tercan Halkodası faaliyetine devam etti.

1949'da Tercan Halkodası başkanlığına Hamdi Dumlu yeniden seçildi. Halil Dumlu Genel Sekreterliğe başvurarak, Tercan Halkodası'nın Temsil Şubesi ile Kütüphane ve Neşriyat Şubesi'nin faaliyetlerine devam edebilmesi ve gençlerin milli şuurla bilinçlendirilebilmesi amacıyla kitap ve piyes isteğinde bulundu. Bunun üzerine Genel Sekreterlik Tercan Halkodasına çeşitli piyes ve kitaplar gönderdi. Gönderilen kitaplardan bazıları şunlardı⁶⁸⁸: *Çakır Ali, Para Delisi, Eğitimci, Bir Yağmur Gecesi, Bir Gemi, Okumuş Adam, Şüpheli, Zehirli Kucak, Kimsesizler, Himmetin Oğlu, Alev, Akıl İdarehanesi, Işık, Tırtıllar, Kafa Kâğıdı, Uludağ, Kaybolan Ses, Pembe Hanımın Evi, Bir İlan Hatası, İhtiyar Kız, Ayşe Pınarı, Sevilen Adam, Eski Palto, Toprak Çocuğu, Sazlı Pınar, Kukla Oyunları, Gelin Alayı, Gölgeleler*.

Tercan Halkodası Başkanı Hamdi Dumlu, 16 Mart 1949 tarihli CHP Genel Sekreterliği'ne göndermiş olduğu bir yazıda, sekiz yıllık bir geçmişe sahip olan Tercan Halkodası'nın şimdiye kadar Halkevine dönüştürülmesi gerektiğini tekrar vurgulayarak, maddi imkânsızlıklardan dolayı bunun mümkün olmadığını dile getirmişti. Dumlu, Halkodası'nın gelirinin çok az olduğunu, bu gelir ile Halkodası'nın ısınma ve diğer ihtiyaçlarının bile karşılanamadığını belirtmekteydi. Halkodası'nın kırık iki masa ve on sandalyesinden başka bir şeyinin olmadığına değinen Dumlu, Halkodası'nın bu şartlarda hedeflenen temel gayesine hizmet etmesinin mümkün olmadığını ifade etmişti. Dumlu, Halkodası'nın bütün çalışma şubelerinin mevcut olmasına rağmen, uygun bir binaya sahip olmadıklarından dolayı istenilen hedeflerin çok gerisinde kaldıklarını bildirerek, bu nedenlerden dolayı hiç olmazsa Genel Sekreterlikten gönderilecek 5.000 lira ile yeni bir Halkodası binasının inşasına başlanmasını istemişti. CHP Genel Sekreterliği ise yurt genelinde devam eden inşaatlar tamamlanmadığı sürece yeni binaların inşasının mümkün olmadığını belirterek bu talebi olumlu karşılamamıştı⁶⁸⁹.

Tercan Halkodası, bir köy odası hüviyetinden öteye gidememiş, teşekkül ettirilen Halkodası şubeleri de faaliyetlerini genişletmek imkânı bulamamıştır. Tercan Halkodası kapatıldığı tarihe kadar, sürekli olarak olumsuz fiziki şartlar ve maddi imkânsızlıklar ile

⁶⁸⁷B.C.A. 490.01.1706.936.15.

⁶⁸⁸B.C.A. 490.01.920.584.1.9.

⁶⁸⁹B.C.A. 490.01.1706.936.8,9.

mücadele etmek zorunda kalmıştır. Halkodası, kütüphanesinde birkaç gazete ve derginin okunduğu, ara sıra temsil gösterilerin yapıldığı bir Halkodası'ndan öteye geçememiştir. Bu şartlar altında ayakta kalmaya çalışan Tercan Halkodası, 1951 yılında faaliyetlerine tamamen son vermek zorunda kalmıştır.

3.4.2. Refahiye Halkodası

CHP Bölge Müfettişi Muzaffer Akpınar, 1939 yılında Refahiye Parti teşkilatını teftiş ederek bazı incelemelerde bulunmuştu. Bölge Müfettişi Halkevi'nin bulunmadığı Refahiye'de, Halkodası'nın bile kurulup yaşatılabileceğine imkân olmadığını rapor etmişti⁶⁹⁰. Çeşitli nedenlerden dolayı Halkevi'nin açılması mümkün olmayan Refahiye'de, Halkodası açılması için ilk ciddi teşebbüsün 1943 yılında yapıldığı görülmektedir.

Refahiye parti yönetimi 07.01.1943 tarihinde, CHP Genel Sekreterli'ğine başvuruda bulunarak Refahiye İlçe Merkezi'nde bir Halkodası açmak için talepte bulundu. Ayrıca Halkodası'nın tüm ihtiyaçlarının mahallinden karşılanacağı da belirtildi. Genel Sekreterlik tarafından bu talebin olumlu karşılanmasından sonra Halkodası'nın açılması için hazırlıklara başlandı. Hazırlıkların tamamlanmasından sonra 1943 yılı Şubat ayında, coşkulu bir kalabalık eşliğinde Refahiye Halkodası açıldı. Halkodası'nın açılışı münasebetiyle, Refahiye Halkodası yönetimi tarafından Cumhurbaşkanı, Başbakan, CHP Genel Sekreterliği ve diğer bazı kurumlara teşekkür telgrafları çekildi⁶⁹¹.

Refahiye Halkodası'nın ilk idare heyeti şu isimlerden seçilmişti: Başkan Hâkim Muavini Hasan Orbatu, Üyeler; Öğretmen Kemal Kaleli, Gümrük Memuru Kamil Ünsal, Tüccar ve Refahiye CHP Üyesi Avni Selçuk, Tüccar ve Refahiye CHP Üyesi Osman Yavuz, Tüccar ve Refahiye CHP Üyesi Mehmet Ali Akın, Tüccar ve Refahiye CHP Üyesi Ziya Gülen, Yedek Üyeler; Mal Müdürü İhsan Uluer, Doktor Şükrü Saraçoğlu, Esnaf ve Refahiye CHP Üyesi Remzi Selçuk, Esnaf ve Refahiye CHP Üyesi Hakkı Toprak ve Esnaf ve Refahiye CHP Üyesi Yahya Yıldırım⁶⁹².

Görüldüğü gibi Halkodası'nın idare heyeti parti üyelerinden ve ilçenin ileri gelen memurlarından oluşturulmuştu. Refahiye Halkodası binası, Erzincan-Sivas ve Refahiye-

⁶⁹⁰B.C.A. 490.01.646.142.1.9.

⁶⁹¹B.C.A. 490.01.955.698.1.34.

⁶⁹²B.C.A. 490.01.833.289.1.60, 61.

Kemah yolunun kavşak noktasında olup, muhit olarak ilçenin en güzel yerindeydi. Halkodası olarak kullanılan bina Belediye'ye ait olup yıllık 120 lira kira karşılığında oturulmaktaydı. İki katlı, her katta birer salonu ve toplam yedi odası bulunan binanın, yeni ve oldukça geniş olduğu anlaşılmaktadır. Halkodası'nın ayrıca kütüphane salonu ve yazıhanesi mevcuttu. Halkodası'nın bayrağı, 10 adet perdesi, 24 adet sandalyesi, 7 adet masa ve masa örtüsü, 1 adet kitap dolabı, 1 adet yazı takımı, 1 adet radyosu ve 2 adet sobası bulunmaktaydı⁶⁹³. Halkodası'na yakın ilgi gösterildiği ve gereken değerin verildiği görülmektedir.

Halkodası'nın 1943 yılı bütçesi ise 1.270 liraydı. Halkodası, imkânları ölçüsünde faaliyette bulunmaya ve Refahiye halkına hizmet etmeye çalıştı. Fakir öğrencilere 50 lira, hasta ve yardıma muhtaç durumda olanlara da 100 lira yardımda bulunuldu. Refahiye Halkodası tarafından, ilkokul öğrencilerine müsamere tertip edildi. Bununla birlikte Genel Sekreterlikten gönderilen kitap, gazete ve dergilerden oluşturulan kütüphane halkın hizmetine açıldı. Refahiye Halkodası'nın 70 üyesi bulunmaktaydı⁶⁹⁴. Halkodası'nın açıldığı yıldan sonra herhangi bir kaydının tutulmamasından dolayı Halkodası ile ilgili başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.4.3. İliç Halkodası

1939 yılında kaza statüsü lağvedilen Kuruçay'ın, İliç'e nakledilmesi ile İliç yeni bir kaza olmuştu. Küçük bir kaza olan İliç'te 1939'da henüz hükümet memurları bile yerleşmiş durumda değildi. Sözü edilen yılda İliç'te Halkevi olmadığı gibi İliç'in yeni bir kaza oluşu ve maddi imkânsızlıklar yüzünden Halkevi'nin ayakta kalması ya da faaliyet sürmesi dahi mümkün gözükmemektedir. 1939'da Kaymakam başta olmak üzere halk, burada en azından bir Halkodası'nın açılması için müracaat etmişlerdi⁶⁹⁵.

Ancak yapılan müracaata rağmen, İliç'te uzun bir müddet Halkodası açılmadı. Hatta Erzincan Milletvekili Şükrü Sökmensüer, CHP Genel Sekreterliği'ne yazmış olduğu bir raporda, İliç'e en kısa zamanda bir Halkodası'nın açılmasının gerekli olduğunu belirtmiş, yetkililerden bu konuda yardımda bulunmalarını istemişti⁶⁹⁶.

⁶⁹³B.C.A. 490.01.833.289.1.57.

⁶⁹⁴B.C.A. 490.01.833.289.1. 58.

⁶⁹⁵B.C.A. 490.01.646.142.1.10.

⁶⁹⁶B.C.A. 490.01.647.150.1.20.

1939 yılında yapılan müracaata CHP Genel Sekreterliği'nden ancak yedi yıl sonra olumlu yanıt geldi ve İliç Halkodası 1946 yılında açılabilirdi. İliç Halkodası'nın 1946 yılındaki başkanı Mehmet Karadayı⁶⁹⁷, 1947 yılındaki başkanı ise Mustafa Özsüer idi⁶⁹⁸. Bu bilgilerin dışında İliç Halkodası ile ilgili başka bir kayda rastlanmamıştır.

3.4.4. Bucak ve Köy Halkodaları

Hah (Bahçeliköy) Köyü Halkodası

Hah Köyü, Erzincan Merkez İlçesi'ne bağlı bir köydür. Hah Köyü Halkodası binasının yapımına 1944 yılında halk tarafından toplanan paralarla başlandı. Binasın kaba inşaatı bitirilmiş ancak cam, çerçeve, kiremit vb. gibi ihtiyaçları noksan kalmıştı. Bu ihtiyaçların tamamlanması için CHP Genel Sekreterliği'nden maddi yardım talebinde bulunuldu. Genel Sekreterlik ise 8 Mart 1947 tarihinde Hah Köyü Halkodası'na 500 lira para yardımı yaptı⁶⁹⁹. Bu bilgilerin dışında Hah Köyü Halkodası'nın yönetici ve faaliyetleri hakkında başka bir kayda rastlanmamıştır.

Hozunsu (Aydoğdu) Köyü Halkodası

Erzincan'a 8 km. uzaklıkta olan Hozunsu Köyü, Erzincan Merkez İlçesi'ne bağlı bir köydür. Hozunsu Halkodası binasının inşaatına, 1944 yılında mahallinde toplanan paralarla başlandı. Hozunsu Halkodası, bazı eksikliklerin giderilememesi dolayısıyla faaliyete geçemedi ve bu eksiklikler CHP Genel Sekreterliği'nden gönderilen yardımlarla tamamlanmaya çalışıldı. Örneğin 8 Mart 1947 tarihinde Genel Sekreterlikten 250 lira yardımda bulunuldu⁷⁰⁰. Bu bilgilerin dışında Hozunsu Köyü Halkodası'nın yönetici ve faaliyetleri hakkında başka bir kayda rastlanmamıştır.

Başvartanik (Başpınar) Bucağı Halkodası

Uzun bir süre Harput Livası yönetiminde kalan Başvartanik, Elazığ İli Çemişgezek İlçesi bünyesinde iken, 1943 yılında Kemaliye'ye bağlandı. Başvartanik Halkodası 1945 yılında açıldı. Başvartanik Halkodası'nın idare heyetinin seçimi 10.08.1945 tarihinde yapıldı. Kemaliye CHP idare heyeti üyesi Evhat Haznedar'ın katılımıyla gerçekleşen seçim neticesinde; Başvartanik Halkodası'nın başkanlığına

⁶⁹⁷B.C.A. 490.01.647.150.1.23.

⁶⁹⁸B.C.A. 490.01.833.289.1.36,37.

⁶⁹⁹B.C.A. 490.01.1706.936.20,21.

⁷⁰⁰B.C.A. 490.01.1706.936.20,21.

Mehmet Güzelsoy, üyeliklere Mehmet Dürbün, Mehmet Özkan, Mehmet Tunca ve Nuri Öztürk getirildi⁷⁰¹.

Diğer Halkevi ve Halkodaları'nda olduğu gibi, CHP Genel Sekreterliği tarafından Başvartanık Halkodası'na da kitap, dergi, broşür vb. gibi dokümanların gönderildiği anlaşılmaktadır. Örneğin 1950 yılında *“At Bilgisi”*, *“Cumhuriyet Destanı”*, *“Sağlık Broşürleri”*, *“Hayvanlarımızın Beslenmesi”*, *“Pratik Sığırcılık”*, *“Kan ve Sevgi”*, *“Köylülere Konferans”*, *“Âşık Veysel”*, *“15. Yıl Destanı”*, *“Öğütlerimiz”*, *“İçel Folkloru”*, *“Dünkü ve Bugünkü Çanakkale”*, *“Konuşmalar”*, *“Bibliyografya 3 Cilt”*, *“Seçilmiş Hikâyeler”*, *“Deli Dere”*, *“İnanmak”*, *“Attila”*, *“Gelin Alayı”*, *“Kukla Oyunları”*, *“Yarım Osman”*, *“Cumhuriyet Çocukları”* gibi kitap ve broşürler gönderildi⁷⁰². Görüldüğü gibi Genel Sekreterlik, Halkevi'nin ya da Halkodası'nın bulunduğu yerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre daha faydalı olabilecek eserlerin yanı sıra milli benlik ve tarih bilincini aşılayan eserler de göndererek, bölge halkının aydınlanması adına faaliyet göstermiştir.

Çıknış (Yaylayolu) Köyü Halkodası

Çıknış Köyü, Tercan İlçesi Merkez Bucağına bağlı bir köy olup Tercan'a 19 km uzaklıktadır. Çıknış Köyü Halkodası, Alirik (Beşgöze) Köyü'ne kurulan Halkodası'nın Çıknış Köyü'ne taşınması suretiyle açıldı. Tercan parti yönetimi, 1945 yılında CHP Genel Sekreterliği'ne Alirik'te bir Halkodası açıldığını ancak daha sonra bu Halkodası'nın Çıknış Köyü'ne taşındığını bildirmişti.

Böyle bir kararın alınma sebebi; Alirik Köyü'nün ilçeye uzak olması ve nüfusunun az oluşundan dolayı Halkodası'nın idare ve sevkini sağlanamaması idi. Bu sebeplerden dolayı Halkodası Çıknış'a kaydırıldı. CHP İl İdare Kurulu'nun, 14.02.1945 tarihli ve 196 sayılı kararıyla durum Genel Sekreterliğe bildirildi. Genel Sekreterlik ise, hazırlıkların biran önce tamamlanarak 25.02.1945 tarihinde Çıknış Köyü Halkodası'nın açılmasını istedi. Netice olarak Çıknış Köyü Halkodası, 25.02.1945 tarihinde törenle açılarak faaliyetine başladı⁷⁰³. 1945 yılında açılışı yapılan ve 1951 yılında kapatılan Çıknış Köyü Halkodası'nın ne gibi faaliyette bulunduğu yönetici ve üyeleri hakkında başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.

⁷⁰¹B.C.A. 490.01.833.289.1.54.

⁷⁰²B.C.A. 490.01.920.584.1.2.

⁷⁰³B.C.A. 490.01.955.698.1.18.

Zinekar (Bağlıca) Köyü Halkodası

Zinekar Köyü, İliç İlçe'sine bağlı bir köy olup, ilçeye uzaklığı 21 km'dir. Halkodası 1945 yılında açılmış ve faaliyetine başlamıştır. Halkodasının adı, 25.03.1946 tarihli bir kararla Zımara Halkodası olarak değiştirilmiştir⁷⁰⁴. Bunun dışında Zinekar Köyü Halkodası hakkında başka bir kayda rastlanmamıştır.

Mans (Çayırılı) Bucağı Halkodası

Mans Bucağı'nda bir Halkodası yapılması için ilk olarak 1946 yılında teşebbüse geçildi. 1946'da Halkodası binasının inşaatına, mahallinde tedarik edilen para ile plana uygun bir şekilde başlandı. Temellerinin atılarak inşaatına başlanan binanın, mevcut para ile ancak duvarları yapılabilmiş, binanın kereste, cam ve çivi ihtiyacı tedarik edilememiştir. Mans parti teşkilatı tarafından, CHP Genel Sekreterliği'nden binanın tamamlanabilmesi için 500 lira yardım talebinde bulunuldu. Genel Sekreterlik ise Mans Halkodası'nın arsasıyla birlikte CHP adına tapuya tescil ettirilip, belgesinin merkeze gönderilmesinden sonra yardımda bulunulacağını bildirmişti⁷⁰⁵. Bu bilgilerin dışında Mans Halkodası'nın ne zaman tamamlandığı ne tür bir faaliyet içerisinde olduğu hakkında bir kayda rastlanmamıştır.

Hınzoru (Pınarlıkaya) Köyü Halkodası

Hınzoru Köyü, Erzincan'ın Selepür Bucağı'na bağlı olup Erzincan'a 42 km. uzaklıktadır. Köyde Halkodası için kullanılan binanın yapımına 1944 yılında başlandığı anlaşılmaktadır. Faaliyetine 1946 yılında başlayan Hınzoru Köyü Halkodası Başkanı A. Kemal Özgül idi. 15.05.1947 tarihli bir kayıttan anlaşıldığına göre, Hınzoru Köyü Halkodası'nın oldukça düşük bir geliri vardı. Bu nedenle Halkodası, gaz masrafını bile karşılayamamaktaydı. Halkodası'nın bakımı için hizmetli tutulduğu ve hizmetli ücretinin, köylüden mahsul zamanı toplanan buğday ile ödendiği görülmektedir. Hınzoru Köyü Halkodası'nın radyosu bulunmakla birlikte, bir yıldan beri çalışmaz haldedir. Halkodası'nın diğer zaruri masraflarını karşılayacak durumu olmadığı için, CHP Genel Sekreterliği'nden yardım talebinde bulunulmuştu. Genel Sekreterlik bu talebe olumlu cevap vererek, Hınzoru Köyü Halkodası'nın acil ihtiyaçlarının karşılanması için 100 lira göndermişti⁷⁰⁶. Hınzoru Köyü Halkodası, kapatıldığı tarihe

⁷⁰⁴B.C.A. 490.01.955.698.1.23.

⁷⁰⁵B.C.A. 490.01.1706.936.8.

⁷⁰⁶B.C.A. 490.01.833.289.1.41,42.

kadar, köylüden toplanan mahsüller ile ayakta kalmaya çalışmış ve kendi çapında faaliyet sürdürmüştür.

Başekrek (Subaşı) Köyü Halkodası

Başekrek, Kemaliye İlçesi'ne bağlı bir köy olup, ilçeye uzaklığı 33 km'dir. Başekrek Halkodası'nın 1946-47 yılında açıldığı muhtemeldir. Başekrek Halkodası'nın başkanı aynı zamanda Başekrek Köyü Muhtarı olan Nevzat Kançal'dır. 10 Şubat 1948 tarihli bir kayıttan, açıldığı günden beri Başekrek Halkodası'na ait bir binanın olmadığı anlaşılmaktadır. 1948 yılına kadar binanın yapılması için ne bir ödenek ne de bir plan gönderilmiştir. Halkodası, faaliyetlerini muhtarlık odası olarak ta kullanılan yerde sürdürmeye çalışmıştır. Halkodası'nın demirbaş eşya olarak Atatürk ve İnönü'nün fotoğrafları, bayrak ve birkaç kitaptan başka bir şeyi bulunmuyordu⁷⁰⁷. Bunun dışında Başekrek Halkodası'na ait başka bir bilgiye rastlanmamıştır.

Abrenk (Harmankaya) Köyü Halkodası

Abrenk, Kemaliye İlçesi'ne bağlı bir köy olup, Kemaliye'ye 30 km. uzaklıktadır. Abrenk Köyü Halkodası 1947 yılında açıldı. Abrenk Köyü Halkodası başkanı Hüseyin Yegen idi. Halkodası Başkanı Hüseyin Yegen imzalı ve 26.05.1947 tarihli bir kayıttan, Halkodası'nın mevcut bir binasının olmadığı ve Halkodası ile ilgili faaliyetlerin başkanın kendi evinde yürüttüğü anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Halkodası'nda bulunması gereken sandalye, masa, kitap dolabı, radyo, çeşitli müzik aletleri, gramofon ve spor aletlerinin hiçbirinin mevcut olmadığı görülmektedir. Köy halkının oldukça fakir olduğunu ifade eden Hüseyin Yegen'e göre, köylü tarafından sözü edilen bu araç ve gereçlerin temin edilmesi de mümkün değildir. Yeğen, gerekli olan tüm bu malzemelerin tedarik edilmesi için CHP Genel Sekreterliği'ne başvuru yapmıştı⁷⁰⁸. Bu bilgilerin dışında Abrenk Köyü Halkodası hakkında başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Karatuş Köyü Halkodası

Karatuş Köyü, Erzincan Merkez İlçesi'nin Cencige Bucağı'na bağlı bir köy olup, köyün Erzincan'a olan uzaklığı 24 km'dir. Karatuş Köyü Halkodası'nın açılması için CHP İl İdare Heyeti tarafından 08.04.1947 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'nden izin istendi⁷⁰⁹.

⁷⁰⁷B.C.A. 490.01.1706.936.14.

⁷⁰⁸B.C.A. 490.01.833.289.1.11.

⁷⁰⁹B.C.A. 490.01.955.698.1.11.

Genel Sekreterlik, Halkevi ve Halkodaları'nın açılışına ait kutlama töreninin her yılın 19 Şubat'ını takip eden ilk Pazar günü yapılmasının bir gelenek olduğunu belirterek, Karatuş Halkodası'nın resmi açılışının 1948 senesine ertelenmesi gerektiğini bildirdi. Çünkü 1947 yılı itibariyle yeni açılacak Halkodaları'nın listesi, 11.12.1947 tarih ve 7/3010 sayılı genelge ile ilan edildiğinden, Karatuş Halkodası bu liste içerisinde yer almamıştı⁷¹⁰. Bun arağman Karatuş Halkodası, 08.04.1947 tarihinden itibaren gayri resmi olarak faaliyetine başladı. Karatuş Halkodası'nın resmi açılışı ise 20.02.1949 tarihinde gerçekleşen bir tören neticesinde yapıldı. CHP Genel Sekreterliği tarafından Karatuş Halkodası'na ilk etapta; 1 adet Halkodaları Talimatnamesi, 44 adet kitap, 54 adet piyes, 2 adet resim, 2 adet bayrak ve 8 adet defter, kılavuz ve makbuz gönderildi⁷¹¹.

Karatuş Halkodası, bir odası ve bir salonu olan iki katlı bir binada faaliyet gösterdi. Bu bina Karatuş Halkodası'na, Mehmet Tercan tarafından 4 yıllığına ve ücretsiz olarak tahsis edilmişti. Halkodasının çeşitli masrafları içinde mahallinden 100 lira yardım toplandı⁷¹².

Resmi açılışının 1949 yılında yapıldığı Karatuş Halkodası, yaklaşık iki yıl boyunca köyde bazı faaliyetler gerçekleştirdi. Özellikle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen gezici köy kursları kapsamında köyde pek çok kere dikiş, demircilik ve marangozluk kurslarının açılmasına öncülük ettiği görülmektedir⁷¹³.

Zevker (Çatalçam) Bucağı Halkodası

Zevker, Refahiye İlçesi'ne bağlı bir bucak olup, ilçeye uzaklığı 24 km'dir. 1944 yılında inşaatına başlanan Zevker Halkodası binası, 1948 yılında halkın yardımlarıyla tamamlanarak hizmete açıldı. Zevker Halkodası'nın başkanı Selahattin Kırtıloğlu idi. Zevker Halkodası tarafından, il parti teşkilatı aracılığıyla 20 Kasım 1948 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen bir yazıdan anlaşıldığına göre, Halkodası'nın raydoya ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Halkodası yöneticileri, halkın Halkodası'na devamını sağlamak maksadıyla radyonun temin edilmesi gerektiğini belirtmişlerdi. Böylece halkın her alanda bilgi ve görgüsü artacak, kültür seviyesi yükseltilecek ve Halkodası şenlendirilecekti. CHP Genel Sekreterliği, Halkodası binasının CHP adına tapuya tescil

⁷¹⁰B.C.A. 490.01.955.698.1.10.

⁷¹¹B.C.A. 490.01.955.698.1.5,6.

⁷¹²B.C.A. 490.01.955.698.1.13.

⁷¹³Yeni Erzincan, 30 Haziran 1949.

ettirilmesini ve alınacak tapu senedinin merkeze gönderilmesi ancak bundan sonra bu tarz dilek ve isteklerin değerlendirileceğini bildirmişti⁷¹⁴. Zevker Halkodası ile ilgili başka bir kayda rastlanmamıştır.

Hüdü (Tuğlu) Köyü Halkodası

Hüdü Köyü, Kemaliye İlçesi'ne bağlı olup Kemaliye'ye olan uzaklığı 40 km'dir. 1949 yılında Hüdü Köyü Halkodası başkanlığını Ahmet Karahan yürütmekteydi. Hüdü Köyü Halkodası diğer halkodalarına nazaran oldukça faal olarak çalışmış bir Halkodası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun Halkodası'nın yöneticilerinin ve köylünün Halkodası'na olan ilgisinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Hüdü Halkodası'nın en dikkat çeken çalışması eğitim, sağlık, ekonomi ve kültürel alanda köye yönelik bir "*faaliyet programı*" hazırlamış olmasıdır. Hüdü Halkodası bu faaliyet programını hayata geçirebilmek içinde "*faaliyet komisyonu*" oluşturmuştu⁷¹⁵.

1949 yılında Hüdü Köyü Halkodası'nda bir dizi konferansların verildiği görülmektedir. Konferans konularının bazıları şu şekildeydi⁷¹⁶: "*Lozan Sulh Antlaşması*", "*Halkçılığın Esasları ve Köylü*", "*Cumhuriyet Türkiye'sinde Köy ve Köylünün Mevkii*", "*Köyde Zirai Çalışmaya Verilecek İstikamet*" ve "*Çalışan Aç Kalmaz Atasözünün Anlamı, Ahlaki ve İktisadi Neticeleri*". Görüldüğü gibi konferans konuları köyün ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda özenle seçilmişti. Konferanslar yukarıda bahsedilen köye yönelik faaliyet raporu ile doğrudan ilgiliydi.

Hüdü Köyü Halkodası, köydeki mevcut durumdaki tek öğretmenli ilkokul binasının daha modern hale getirilmesi için yetkililer nezdinde girişimlerde bulundu. Ayrıca geniş bir kütüphaneye sahip yeni bir Halkodası binasının inşa edilmesi de Hüdü Köyü Halkodası'nın amaçları arasındaydı⁷¹⁷. Köydeki ekonomik yapıyı canlandırmak adına tarım ve hayvancılık konusunda Halkodası olarak bazı çalışmaların yapıldığı, 3 ila 5 yıllık bir plan dâhilinde çeşitli önerilerin sunulduğu görülmektedir. Köyün fiziki anlamda güzelleştirilmesi için de yapılabilecek çalışmaların gündeme getirilerek halkın bilinçlendirilmesi için bazı çalışmaların yapıldığı da anlaşılmaktadır⁷¹⁸.

⁷¹⁴B.C.A. 490.01.1706.936.6,7.

⁷¹⁵B.C.A. 490.01.984.815.1.1.

⁷¹⁶B.C.A. 490.01.984.815.1.2.

⁷¹⁷B.C.A. 490.01.984.815.1.3.

⁷¹⁸B.C.A. 490.01.984.815.1.4,5.

Hüdü Köyü Halkodası, modern Türkiye'nin gelişimini hızlandırmak gayesiyle kurulan ve kültürel bir kalkınmanın öncülüğünü yapacak olan Halkodaları'nın, amaç ve gayelerini çok iyi anlamış ve bu uğurda kendi çapında da olsa faaliyet göstermiş örnek bir Halkodası'dır.

Armudan (Armutlu) Bucağı Halkodası

Armudan, İliç İlçesi'ne bağlı bir bucak olup, bucağın İliç İlçesi'ne uzaklığı 21 km.dir. Armudan Halkodası için kullanılacak binanın yapımına 1949 yılında başlandı. Armudan Halkodası başkanı Şevket Gür idi. Şevket Gür'ün 20 Ocak 1950 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği bir kayıttan anlaşıldığına göre, Armudan Halkodası binası köylünün gayretleriyle yapılmış ancak tavan, döşeme, kapı ve pencere kısımları maddi imkânsızlıktan dolayı tamamlanamamıştı. 1950 yılında mahsulün istenilen düzeyde olmaması, yem alınamadığından dolayı hayvancılığın sekteye uğraması gibi sebeplerden dolayı köylü büyük maddi sıkıntı içerisindeydi. Bu nedenle Halkodası binası tam olarak bitirilemediği gibi yapılmış olan kısmının da harap bir hale gelmesi muhtemeldi⁷¹⁹.

Armudan Halkodası yöneticileri, bu noksanlıkların giderilmesi için CHP Genel Sekreterliği'ne başvuruda bulunarak 1.000 liralık bir nakdi yardım talebinde bulundular. CHP Genel Sekreterliği, kayıtlarında Armudan Halkodası tapu kaydının bulunmadığını, Halkodası binasının CHP adına tapuya tescil ettirilerek, alınacak tapu senedinin Genel Merkeze gönderilmesini istedi ve istenilen para yardımı yapılmadı. Köyün kendi imkânları ile bitirilen Halkodası binası tam olarak faaliyete geçmeden 1951 yılında kapatılmak zorunda kaldı⁷²⁰.

Apçağa Köyü Halkodası

Apçağa Köyü, Kemaliye İlçesi'ne bağlı olup ilçeye uzaklığı 5,5 km'dir. Apçağa Köyü Halkodası 1950 yılında açıldı. Halkodası'nın başkanlığını Ömer Turhan yaptı. Apçağa Köyü halkı kendi aralarında topladıkları 1.600 lira ile köyde bir ev satın almışlar ve evin tapusunu köyün ortak malı şeklinde düzenlemişlerdi. Bu evin bir odası köy kuruluna, bir odası ile bir salonu da Halkodası'na tahsis edilerek ilk adım atıldı. Ancak binanın olumsuz fiziki şartlarından dolayı, Halkodası'nın tam olarak istifade

⁷¹⁹ B.C.A. 490.01.1706.936.4.

⁷²⁰ B.C.A. 490.01.1706.936.5.

edemediği anlaşılmaktadır. Halkodası'na tahsis edilen bölümün tavan tahtası, pencerelerinin pervaz ve camı bulunmamaktaydı. Bu nedenle tamamının CHP'ye kayıtlı olduğu 800 nüfuslu köyde, Halkodası'nın tam manasıyla bir varlık gösteremediği görülmektedir. Apçağa Köyü Halkodası yöneticileri, Halkodası'nın faal olarak hizmete girebilmesi için CHP İlçe Başkanlığı aracılığıyla bir miktar yardım talebinde bulundular. Halkodası'nın taban döşemesi, badana, pencerelerin pervaz ve camları için 1.000 lira; dört masa, elli sandalye, kitaplık, soba ve lamba için de 500 lira olmak üzere toplam 1.500 lira yardım yapılmasını istediler. Yardım amaçlı istenilen bu miktar, 23 Şubat 1950 tarihinde CHP İl Başkanlığı tarafından CHP Genel Sekreterliği'ne bildirilmiş olmakla beraber olumlu ya da olumsuz herhangi bir yanıt gelmemiştir⁷²¹. Zaten o yıllarda böyle bir yardımın yapılması da mümkün görünmemekteydi. Hatta CHP Genel Sekreterliği yayınladığı bir genelgeyle, kendi kendilerinin idare edemeyen Halkevi ve Halkodaları'nın kapatılmasını duyurmuştu. Apçağa Köyü Halkodası ile ilgili başka bir kayda rastlanmamıştır.

Alakilise (Akarsu) Bucağı Halkodası

Alakilise, Refahiye İlçesi'ne bağlı bir bucak olup, Refahiye'ye 20 km. uzaklıktadır. Alakilise Bucağı Halkodası, il genelinde en geç açılan Halkodası'dır. Halkodası'nın açılması için Alakilise Bucağı CHP Ocak Başkanı Bekir Cevat Aydın tarafından 15.01.1950 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'ne başvuru yapıldı. Başvuruda Alakilise'de partinin gelişmesi ve halk arasında daha iyi tesir etmesi için Halkodası açılmak istendiği belirtilerek, Halkodası için bucakta uygun bir yerin bulunduğu bildirildi. Ayrıca bundan sonra resmi gazete ile çeşitli gazete ve dergilerin gönderilmesi istendi⁷²².

CHP Genel Sekreterliği, Halkodası'nın açılabilmesi için bazı şartların yerine getirilmesinin gerektiğini belirterek, gönderilecek "*Halkodaları Talimatnamesi*" ne göre hareket edilmesini istedi. Talimatnamede belirtilen şartların yerine getirildikten sonra CHP İl İdare Heyeti tarafından Halkodası açılması için 10.02.1950 tarihine kadar teklifte bulunulmasını istendi⁷²³.

⁷²¹B.C.A. 490.01.1706.936.3.

⁷²²B.C.A. 490.01.955.698.1.4.

⁷²³B.C.A. 490.01.955.698.1.3.

Talimatnamede belirtilen şartların yerine getirilmesinden sonra CHP il parti yönetimi tarafından başvuruda bulunuldu ve Alakilise Halkodası açıldı. Ancak Halkodası, yaklaşık bir yıl kadar faaliyette bulunduktan sonra 1951 yılında diğer Halkevleri ve Halkodaları ile birlikte kapatıldı.

Görüldüğü üzere Erzincan ve civarında yer yer Halkodası açmak adeta köy odası açmak gibi zaruret sayılmıştır. Bu nedenle çoğu yerde Halkodaları birer tabela Halkodası görünümünden öteye gidememiştir. Hiçbir faaliyetin yapılmadığı, bina, üye, demirbaş eşyasının dahi olmadığı Halkodaları açılmaya başlamıştır. Bu şekilde adeta Halkodaları referans gösterilerek, köylerin bazı ihtiyaçlarının giderilebilmesi yoluna gidildiği söylenebilir. Öte yandan Halkodaları'nın gerçek amacına yönelik olarak açılmış ve bu hedefler doğrultusunda hareket etmiş Halkodaları'da vardır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİMLER VE ERZİNCAN MEBUSLARI

4.1. SEÇİMLER VE ERZİNCAN MEBUSLARI

Osmanlı Devleti döneminde ilk meclis seçimleri, 23 Aralık 1876 tarihinde ilan edilen “*Kanun-i Esası*” ile mümkün olabilmıştır. Kanun-i Esası, âyân ve meb’usân adlarıyla iki meclis kurulmasını öngörüyordu. Âyân başkan ve üyelerinin tamamı, meb’usân meclisinin üyelerinin üçte biri padişah tarafından atanacaktı. Meb’usân meclisinin geri kalan üyeleri, her elli bin erkek Osmanlı tebasına karşı, bir kişi olacak ve gizli oyla seçilecekti. Seçilebilmek için 30 yaşını doldurmuş olmak, Türkçe bilmek, hacir (kısıt) altına alınmamış ve iyi hal sahibi olmak gerekiyordu. Seçimler her dört senede bir yapılacaktı. Belirtilen bu esaslar çerçevesinde mebus sayısı hükümetçe 130 olarak tespit edilerek illere önemine göre dağıtılmış, ayrıca seçimlerin yapılış şekli hakkında bir de “*tâlîmât-ı muvakkate*” yayınlanmıştır⁷²⁴. Bu seçimlerin halkın seçeceği ikinci seçmenler vasıtasıyla yapılacağı öngörülmüşse de, gerçekte seçimleri vilayet meclisleri yapmış ve o zaman başkent olan İstanbul’a ancak 117 mebus gelebilmiş, bazı vilayetlerden ise meclise hiçbir mebus katılamamıştır. 7 Mart 1877 tarihinde toplanan bu ilk meclisin gecikmeksizin bir seçim kanunu yapması tasarlanmışsa da, 1877 Osmanlı- Rus Savaşı’nın başlaması üzerine meclis bir seçim kanunu çıkaramadan 18 Haziran 1877 tarihinde dağılmıştır. Seçim kanunu ancak 13 Aralık 1877 tarihinde toplanan İkinci Mebusan Meclisi tarafından ele alınabilmiş ve meclisin hazırladığı seçim kanunu II. Meşrutiyet döneminde yapılan seçimlere de esas teşkil etmiştir. Ancak bu meclisin ömrü uzun olmamış, 1878 Şubat ayında II. Abdülhamit tarafından yeniden toplanmamak üzere dağıtılmıştır⁷²⁵. II. Abdülhamit, 23 Temmuz 1908 tarihinde, Kanun-i Esası’yi yeniden yürürlüğe koymak zorunda kalmış, 1908 sonbaharında yapılan seçimlerde 1878’de dağıtılan ikinci meclisin hazırlamış olduğu seçim kanunu uygulanmıştır. Buna göre seçimler, vilayetler sancaklara bölünmek suretiyle yapılmış, 18 yaşını dolduran Osmanlı tebası önce ikinci seçmenleri, bunlarda mebusları

⁷²⁴ Tunaya, *Türkiye’de Siyasi Partiler I*, s. 39, 40.

⁷²⁵ Faik Reşit Unay (Haz.), *II. Abdülhamid’in Son Mabeyn Başkâtibi Ali Cevat Bey’in Fezleke’si, İkinci Meşrutiyetin İlanı ve Otuzbir Mart Hadisesi*, TTK Basımevi, Ankara 1991, s. 28.

seçmişlerdir. Yeni meclis 17 Aralık 1908 açılmış, bundan sonra seçim kanununda fazla bir değişiklik yapılmadan 1912, 1914 ve 1919'da yeniden seçimlere başvurulmuştur⁷²⁶.

3. Meclis-i Meb'usan'ına Erzincan'dan Osman Fevzi Efendi (Bağımsız, 1908-1912) ve Sağırzade Halet (Sağiroğlu) Bey (İttihat ve Terakki, Nisan 1912-Ağustos 1912 ve 1914-1918) mebus olarak katılmışlardı. 12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanan Son Osmanlı Meclis-i Meb'usan'ına⁷²⁷ ise Erzincan adına, Belediye Başkanı Raufbeyzade Halil Bey katıldı. Meclisin açık olduğu iki ay içinde çalışmalara katılan Halil Bey, 18 Mart 1920'de İtilaf Devletleri birliklerinin baskınından sonra Erzincan'a döndü⁷²⁸. 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan Büyük Millet Meclisi'ne Erzincan'dan Emin (Lekili) Bey, Hüseyin (Aksu) Bey, Osman Fevzi (Topçu) Bey, Şeyh Hacı Fevzi (Baysoy) Efendi ve Tevfik (Kütükbaşı) Bey katılmışlardı⁷²⁹.

4.1.1. Milletvekilliği Genel Seçimleri

4.1.1.1. 1923 Seçimleri

Lozan görüşmelerinin son aşamasında, muhaliflerden oluşan ikinci grubun tepkisi artmaya başlamıştı. Lozan Antlaşması'nın imzalanamaması riskine karşı Mustafa Kemal seçimlere gidilmesine karar verdi. Seçimler öncesi 3 Nisan 1923'de seçim yasasında değişiklik yapıldı. Buna göre 50.000 erkek başına bir mebus seçilme uygulaması 20.000'e düşürüldü. Seçmen sayısı 18'e indirilirken, seçmek ve seçilebilmek için vergi vermek zorunluluğu kaldırıldı⁷³⁰. Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun (Birinci Gurup) partileşme süreci başladı. 8 Nisan'da açıklanan "*Dokuz Umde*" ile yeni partinin seçim programı açıklandı ve Müdafaa-i Hukuk Grubu, Halk Fırkası adını aldı⁷³¹. Müdafaa-i Hukuk Grubu, kendi listelerini hazırlayarak seçime girmiş ancak ikinci grup, grup olarak seçimlere katılmamıştı. Seçimler 28 Haziran 1923 tarihinde

⁷²⁶ Kenan Olgun, *1908-1912 Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın Faaliyetleri ve Demokrasi Tarihimizdeki Yeri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2008, s. 25.

⁷²⁷ Erol Kaya, *Son Osmanlı Meclisi Mebusanı*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 19 Mayıs Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 1998.

⁷²⁸ TBMM Arşivi, Osmanlı Mebusan Meclisi Azaları, Dosya No:659. Bkz. Bulut, s. 141-143.

⁷²⁹ TBMM Arşivi, Dosya No:152, 153, 154, 155, 156. Geniş bilgi için ayrıca bkz. Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi (Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem) III*, TBMM Vakfı Yayınları No:6, Ankara 1995, s. 377-383.

⁷³⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, I/28, s. 330-348; Mehmet Ö. Alkan, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Seçimlerin Kısa Tarihi", *Görüş*, Mayıs 1998, s. 48- 61.

⁷³¹ Bidirinin tam metni için bkz. Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, s. 580-582.

yapıldı. Seçimlerin neticesinde Müdafaa-i Hukuk Grubu (Birinci Gurup) mecliste yer alırken İkinci Grup tasfiye edildi⁷³².

Osmanlı Devleti döneminde uygulanan iki dereceli seçim sistemi, Cumhuriyet döneminde 1942 seçimlerine kadar uygulanmıştır. İki dereceli seçim sistemi; birinci seçmenlerin ikinci seçmenleri, ikinci seçmenlerin de milletvekillerini seçmesi şeklindedir. Önce genel oyla ikinci seçmenler seçilmiş, ardından sayıları sınırlı ikinci seçmenler de milletvekillerini seçmişlerdir⁷³³.

1923 seçimlerine Erzincan'dan Mehmed Sabit Bey, Hamdi Bey, Kiğılı Hocaşade Abdülhak Bey, Hacı Raufbeyşade Halil Bey ve Kiğılı Hocaşade Hafız Sadık Efendi seçimlere aday olarak gösterildiler. Seçimler neticesinde mebus adaylarının aldıkları oy miktarı şu şekilde olmuştur:

Sabit Bey; 17 oy Erzincan merkez, 26 oy Refahiye, 34 oy Kemah, 17 oy Kuruçay ve 15 oy Pülümür olmak üzere toplam 109; Hamdi Bey; 14 oy Erzincan merkez, 26 oy Refahiye, 34 oy Kemah, 17 oy Kuruçay ve 15 oy Pülümür olarak toplam 106; Hacı Raufbeyşade Halil Bey; Erzincan merkezinden 68 oy; Kiğılı Hocaşade Hafız Sadık Efendi; Erzincan merkezinden 55 oy ve Kiğılı Hocaşade Abdülhak Efendi'de toplam 2 oy almışlardır⁷³⁴.

Mebus adaylarından vilayetin tüm kazalarından en çok oyu Sabit Bey ve Hamdi Bey almışlardır. İki adayında tanınmış bir aileden gelmeleri, Milli Mücadele Dönemi'nde yapmış oldukları hizmetler ve bürokrat kişilikleri vilayet genelinde teveccüh gösterilmelerine neden olmuştur. Mebus adaylarından Hacı Raufbeyşade Halil Bey ile Kiğılı Hocaşade Hafız Sadık Efendi'nin ilin en tanınmış ve hürmet gösterilen ve özellikle de dini vasıflarının ağır bastığı adaylardır. Hacı Raufbeyşade Halil Bey, Son Osmanlı Meclis-i Meb'usarı'na Erzincan mebusu olarak katılmıştır. Her iki adayda merkez kazanın haricinde destek görememişlerdir.

Sonuç olarak Mehmet Hamdi Bey, İbrahim Abdülhak Bey ve Mehmed Sabit Bey TBMM'nin II. Dönemine (Haziran- Temmuz 1923–01.11.1927) Erzincan Mebusu olarak seçildiler. Mebusların kısa hal tercümeleri şöyledir:

⁷³² Demirel, s. 598.

⁷³³ Mehmet Ö. Alkan, "Türkiye'de Seçim Sistemi Tercihinin Misyön Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri (Siyaset Bilimi ve Siyaset Sosyolojisi Yaklaşımıyla)", *Anayasa Yargısı*, S. 23, 2006, s.134-165.

⁷³⁴ TBMM Arşivi, Dosya No: 500.

Mehmet Hamdi Bey (Arpağ)

1881 (1298)'de dünyaya gelen Mehmet Hamdi Bey, Erzincan'ın Kemah İlçesi'ndendir. Hasan Asım Efendi ile Münevver Hanımın oğludur. Yükseköğrenimini Darülfünun Ulumu Tabiiye (Tabi İlimler) ve Hukuk-u Mektebiye'de (Hukuk Fakültesi) tamamladı. İdareci ve Davavekili olan Mehmet Hamdi Bey, çok iyi derecede Fransızca, Arapça ve az derecede de İngilizce bilmekteydi.

Dâhiliye Vekâleti Aşar ve Muhacirin Umum Müdürü, Mübadele Komisyon Üyesi, Nafia Heyet-i Tahririye Müdürü, Nafia Müdür Yardımcısı, Londra Konferansı Heyet-i Dâhiliye Müşaviri görevlerinde bulundu. TBMM'nin II. Dönemine Erzincan Mebus olarak seçilen Hamdi Bey, Erzincan Mebusu iken Viyana Elçiliğine atandı. Elçilik görevine atandıktan sonra 26.10.1925 tarihinde mebusluktan istifa etti. Evli ve iki çocuk sahibi Mehmet Hamdi Bey, 02.06.1955 tarihinde vefat etti⁷³⁵.

İbrahim Abdülhak Bey (Fırat)

1882'de Erzincan'da dünyaya geldi. Hoccoğlu ailesinden Sıdkı Efendi ile Aliye Hanımın oğludur. 1900 (1317)'de Mekteb-i Harbiye'den (Harp Okulu) Piyade Teğmen olarak mezun oldu. Redif taburlarında subay olarak askerlik görevini tamamladı. 1908 (1325)'de Mekteb-i Hukuk'a (Hukuk Fakültesi) kayıt yaptırarak, 1912 (1330)'de derece ile mezun oldu. Yüzbaşı rütbesi ile Balkan Harbine katılan Abdülhak Bey, Onuncu Kolordu Erkânı Harbiye'si Hareket Şubesi'nde ve Edirne'nin geri alınışı sırasında da Sol Cenah Ordusu Üçüncü Muhakim Şubesi Müdüriyeti görevlerinde bulundu. Harbiye Nezareti Umuru Muhakim Müdüriyeti ile Encümen-i Adliye azalıklarında bulundu. 1913–1916 (1331–1334) yılları arası 151 inci Alay Üçüncü Tabur Komutanlığı ve 48 inci Fırka Erkânı Harbiye Vekâleti bünyesinde çeşitli cephelerde görev aldı.

Birinci Dünya Savaşı sonrası, İstanbul Üsera Müfettişliği Tahkikat Şubesi'nde (Esir Müfettişliği) hukuk müşavirliği yaptı. Ardından Erkânı Harbiye-i Umumiye Dördüncü Kavanin ve Nizamât Şubesi'nde görev aldı. Milli Mücadele'ye bilfiil katılmış olan Abdülhak Bey, Müdafaayı Milliye Vekâleti Umuru Muhakim Müdür vekilliğinde bulundu. Sonra 1 inci ve 7 inci depo alaylarının, 2 inci ve 21 inci fırkanın, 18 inci Kafkasya Alayı 2 inci Tabur Komutanlıklarında ve adı geçen fırkanın Divanı Harp

⁷³⁵TBMM Arşivi, Dosya No: 500.

Riyasetinde (Divanı Harp Başkanlığı) görev yaptı. Tekrar Müdafaayı Milliye Vekâleti Umuru Muhakim Müdür Muavinliği ve hukuk müşavirliği vekâletinde bulundu. Son olarak İstanbul'un Milli Hükümet tarafından geri alınması sırasında İstanbul İstirdat Komisyonunda hukuk müşavirliği yaptı.

Müdafaayı Milliye Vekâleti Muhakemat Şubesi Müdürü görevinde iken 11 Ağustos 1923'de TBMM'nin II. Dönemine Erzincan Mebusu olarak katıldı. Milli Mücadele'de gösterdiği başarılı faaliyetlerinden dolayı kendisine, kanun gereğince, "Kırmızı Kurdeleli İstiklâl Madalyası" verildi. TBMM'nin Heyeti Umumiye İntihabı (Seçim Komisyonu), Adalet Komisyonu üyelikleri ve Şark İstiklâl Mahkemesi Müddei Umum Muavinliği görevlerinde bulundu⁷³⁶.

Türk Hava Kurumu Merkez İdare Kurulu Başkan Vekilliği ve Genel İdare Kurulu Üyeliği yaptı. Sinop İli CHP Müfettişi, Tekirdağ, Çorlu ve Adana CHP İl Kongreleri idareciliği görevlerinde bulundu⁷³⁷. TBMM'nin III., IV., V., VI., VII, VIII. Dönem Erzincan Mebusluğu yaptı. Evli ve iki çocuk babası olan İbrahim Abdülhak Fırat, 3 Nisan 1953'de vefat etti⁷³⁸.

Mehmed Sabit Bey (Sağıroğlu)

1881 (1297)'de Erzincan'ın Kemah İlçesi'nde dünyaya geldi. Mustafa Vehbi Efendi ile Şerife Hanımın oğludur. İlköğrenimini mekteb-i iptidaide ve orta öğrenimini de rüştiyede tamamladıktan sonra Hoca Hacı Rüştü Efendi ile Hoca Hacı Fevzi Efendi'den altı sene özel ders almak suretiyle icazet aldı. Arapça ve Farsça bilen Sabit Bey'in, Kemah'taki iki bin ciltlik kütüphanesi Birinci Dünya Savaşı sırasında zayı oldu.

Kemah'ta ziraatla meşgul olurken, 1909 (1325)'de Erzurum Meclis-i Umumi-i Vilayet Azalığına (Erzurum İl Meclis Üyesi) seçildi. Aynı yılın Ağustos ayında Dersim Mutasarrıflığına vekâleten atandı. Üç ay sonra asaleten Dersim Mutasarrıflığına atanan Sabit Bey, üç yıl bu görevini sürdürdü. Kamil Paşa Kabinesi tarafından görevinden azledildi ve dört ay sonra Mahmut Şevket Paşa Kabinesi tarafından tekrar aynı görevi iade edildi. 1914 (1330) Temmuz ayında Mamuratilaziz (Elazığ) Valiliği'ne tayin oldu. İki buçuk sene sonra da Erzurum Valiliği'ne atandı. Erzurum'un işgali ile İstanbul'a

⁷³⁶TBMM Arşivi, Dosya No: 499.

⁷³⁷B.C.A. 490.01.298.1205.3.19.

⁷³⁸TBMM Arşivi, Dosya No: 499.

giden Sabit Bey'in bu süreçte Erzurum Valiliği uhdesinde kalmış daha sonra infisal etmiştir. Mondros Mütarekesi sırasında Dâhiliye Nazırı Feti Bey tarafından Sivas Valiliği'ne atanmışsa da, daha Sivas'a gitmeden Tevfik Paşa Kabinesi tarafından azledilerek tutuklandı. Polis Müdüriyeti ve Bekirağa Bölüğünde altı ay tutuklu kaldıktan sonra İngilizler tarafından Malta'ya sürgüne götürüldü. İki seneyi aşkın bir süre Malta'da sürgünde kaldıktan sonra on iki arkadaşıyla birlikte 6 Eylül 1921 (1337)'de firar etti. İtalya ve Almanya üzerinden Aralık 1921'de Ankara'ya geldi. Ankara'da bir hafta kaldıktan sonra Erzincan'a döndü. Nisan 1922 (1338)'de yeniden Erzurum Valiliği'ne tayin olan Sabit Bey, on beş ay bu görevine devam etti. Erzurum Valiliği görevindeyken 1923'de TBMM'nin II. Dönemine Erzincan Mebusu olarak seçildi. Mecliste, II. Dönem Kavânîn-i Maliye Encümen Başkanlığı yaptı. Halk Fırkası ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Kurucu üyesidir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Mamûretülaziz ve Erzurum Valilikleri döneminde “Birinci Mecidi”, “Altın Liyakat” ve “Harp ve Hilal-i Ahmer Madalyası” aldı. TBMM'nin Üçüncü Dönemine seçilemediği için Erzurum Valiliği'nden emekliliğe sevk edildi. 1928'de Ziraat Bankası Meclis-i İdare Heyeti Azalığına, 1931 yılında da Ziraat Bankası İdare Meclisi Reisliğine seçilerek Mebus olana kadar bu görevde kaldı. Elazığ Mebusu olarak TBMM'nin VI. Dönemine seçilerek, 3 Nisan 1939'da Meclise katıldı. 1943 seçimlerinde TBMM'nin VII. Dönemine Elazığ CHP Mebusu olarak seçildi. 1946'da ise TBMM'nin VIII. Dönemine Erzincan CHP Mebusu olarak seçildi. 1950 seçimlerinde TBMM'nin IX. Dönemine Erzincan CHP Mebusu olarak seçilen Sabit Sağıroğlu, 1954'e kadar meclis çalışmalarına katıldı. Evli ve beş çocuk babası Sabit Sağıroğlu, 16 Ocak 1960'da vefat etti⁷³⁹.

4.1.1.2. 1927 Seçimleri

1923 seçimlerinde mebus adayları Fırka Divanı tarafından belirlenirken, 1927 seçimlerinde mebus adaylarının belirlenmesinde Umumi Riyaset Heyeti (Genel Başkanlık Kurulu) etkin bir rol oynadı. CHP Genel Başkanı, CHP Genel Başkan Vekili ve CHP Genel Sekreterliği'nden oluşan bu heyette daha ziyade Genel Başkan'ın etkili olduğu görülmektedir⁷⁴⁰.

⁷³⁹TBMM Arşivi, Dosya No: 501.

⁷⁴⁰Uyar, s. 191.

Bu cümleden hareketle mebus adaylarının tüm yurta olduğu gibi Erzincan'da da bizzat Mustafa Kemal tarafından belirlendiği anlaşılmaktadır. Mebus adaylarının, Milli Mücadele döneminde yararlılıkları olan, toplumda sevilen ve saygınlığı olan kişilerden seçildiği görülmektedir. Bunun yanında mebusların lider kadroya olan bağlılıkları da göz önünde buruldurulmuştur. Erzincan mebus adayları arasında TBMM'nin II. Dönemine Erzincan Mebusu olarak seçilen Sabit Bey listede yer alamadı. Sabit Bey'in 1924'de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurucuları arasında olması şüphesiz önemli bir etkidir.

Seçimler öncesi ikinci seçmenlerin seçimi 20 Temmuz 1927 tarihinde başladı. İkinci seçmenlerin belirlenmesinden sonra 1 Eylül 1927 tarihinde de mebus seçimleri yapıldı. 1927 seçimlerinde İbrahim Abdülhak Bey, Aziz Samih Bey⁷⁴¹ ve Mustafa Saffet Bey TBMM'nin III. Dönemine (01.11.1927-04.05.1931) Erzincan Mebusu olarak seçildiler⁷⁴². III. Dönem Erzincan Mebusları hakkında şu bilgileri vermek mümkündür:

Aziz Samih Bey (İlter)

1877 (1305)'de Erzincan'ın Kuruçam Kazası'nda doğdu. Şaban Bey ile Elif Hanımın oğludur. İlk ve orta öğreniminden sonra Harp Okuluna girdi ve Teğmen olarak mezun oldu. Fransızca, Almanca ve Rusça bilen Aziz Samih Bey, Harp Akademisinde tahsilini tamamlayarak Kurmay Yüzbaşı oldu.

Sırasıyla Şam 30. Süvari Alayı Bölük Komutanı ve Hicaz Hattı Muhafazası Görevlisi, 89. Alay 4. Tabur Komutanı, Karadağ Hudut Komiseri, Hareket Ordusu 18. Nişancı Taburu Alay Komutanı, İstanbul Merkez Komutanı, Hareket Ordusu 1. Tümen Kurmayı, Türk- İran Hududunun Tahdidi Komisyonu Türk Heyeti Başkanı, Genel Şavasta Süvari Kolordusu, Erkan-ı Harbiye Başkanlığı Tümen Komutanlıkları Vekâleti, Ordu Kurmayı Hareket Şubesi Müdürü, 4. Fırka Komutanı, İzmir Menzili Mıntıkası Müfettişliği Askeri Heyeti Başkanı görevlerinde bulundu.

Çeşitli askeri görevlerde bulunarak Miralay Rütbesine yükselen Aziz Samih Bey, Batum Başşehbenderi (Başkonsolos) görevine atandı. Ardından Samsun Asker Alma Dairesi Başkanı ve Samsun Sahil Demiryolları Komiseri olarak görev yaptı. Bu görevindeyken TBMM'nin III. Dönemine Erzincan Mebusu olarak seçildi. TBMM'nin

⁷⁴¹ Aziz Samih Bey Erzincan Merkez'den 104, Kemah'tan 25, Refahiye'den 27, Kuruçay'dan 16, Pülümür'den 15, Kiğı'dan 58 ve Nazimiye'den 9 olmak üzere toplam 254 oy olarak mebus seçilmiştir.

⁷⁴² TBMM Arşivi, Dosya No: 499, 570, 690.

IV., V. ve VI. Döneminde de Erzincan Mebusu olarak görev yaptı. V. ve VI. Dönem Mebus görevi esnasında Nafia Encümeni Başkanlığı yaptı. Aziz Samih İlter'in "*Birinci Dünya Savaşında Kafkas Cephesi Hatıraları*" adlı basılmış eseri bulunmaktadır. Evli ve dört çocuk babası Aziz Samih İlter, 2 Aralık 1948'de vefat etti⁷⁴³.

Mustafa Saffet Bey (Arıkan)

4 Ocak 1888 (1303)'de Erzincan'da dünyaya gelen Saffet Bey, Ziya Bey ile Zekiye Hanım'ın oğludur. Erzincan'ın çok eski ailelerinden Alaybeyi Tahir Bey'in sülalesinden gelen Cenkeroğullarından Binbaşı Salih Efendinin torunudur. Erzincan Askeri Rüstiyesini bitirdikten sonra 14 Aralık 1904'de Harp Okuluna kayıt yaptırdı ve 20 Eylül 1907'de Teğmen olarak mezun oldu. Fransızca ve Almanca bilen Saffet Bey, Harp Akademisinde tahsilini tamamlayarak, 13 Ağustos 1910'da Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Üçüncü Şubeye katıldı. 13 Şubat 1911'de Yemen Kuvayı Umumiye Erkan-ı Harbiye'sine, 20 Şubat 1911'de Hudeydeye'ye gitti. 31 Ocak 1912'de Erkân-ı Harbiye sınıfına katıldı ve 11 Temmuz 1913'de İstanbul'a geldi. 2 Eylül 1913'de Karargâh-ı Umumiye Birinci Şubeye, 9 Ocak 1914'de Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Birinci Şubeye katıldı. 25 Ocak 1914'de Divân-ı Harp Âli Askeri Kâtipliğine atandı.

16 Mart 1914'de 3. Tümen Topçu Alayı'na, 3 Eylül 1914'de 3. Tümen Erkân-ı Harbiye'ye katıldı ve 29 Kasım 1914'de Numune Kurmaylığına getirildi. 14. Tümen Kurmaylığına verilerek Çanakkale Kereviz Deresi Muharebesine katıldı. 6. Ordu'da Tümen Kurmaylığından sonra 14 Aralık 1916'da Binbaşılığa terfi etti. 18 Şubat 1917'de 18. Kolorduya verildi ve 24 Kasım 1917'de 18. Genel Karargâh 1. Şube Müdür Muavinliğine atandı. 15 Ekim 1918'de Sadrazam ve Harbiye Nazırı İzzet Paşa'nın Başyaveri oldu. 15 Haziran 1919'da 1. Ordu Müfettişliği Kurmaylığına, 19 Kasım 1919'da da Harp Akademisi Müdür Muavinliğine atandı. 4 Ocak 1920'de Şurayı Askerî Muamelâtı Umumiye' de (Askeri İşlemler Kurulu) çalıştı.

19 Aralık 1920'de Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele saflarına katıldı. Haziran 1920'de Garp Cephesi Kurmay Başkanlığına atandı. Aralık 1920'de Moskova Ataşemiliteri (Askeri Ateşe) olan Saffet Bey, 1 Mart 1921'de Yarbaylığa terfi oldu. 7 Aralık 1922'de tekrar Erkân-ı Harbiye-i Umumiye emrine verildi. Halk Fırkası Kurucu

⁷⁴³TBMM Arşivi, Dosya No:690.

üyyesi olan Saffet Bey, 12 Ağustos 1923’de TBMM’nin II. Dönemine Kocaeli Mebusu olarak meclise katıldı. 1 Haziran 1925’de Albaylığa terfi eden Saffet Bey, kendi isteği ile 1 Mart 1926’da askerlikten emekliye ayrıldı. 1925’den 1931’e kadar CHP Genel Sekreterliği yaptı. Ardından 1927’de TBMM’nin III. Dönemine Erzincan Mebusu olarak meclis çalışmalarına katıldı. Saffet Bey IV., V., VI., ve VIII. Dönem Erzincan Mebusluğu, VII. Dönem Konya Mebusluğu yaptı. III., IV., VI. ve VII. Dönem Hariciye Encümeni Reisliği görevinde bulundu. 10.06.1935- 28.12.1938 tarihleri arası VII. İnönü (8. T.C. Hükümeti), I. ve II. Bayar (9. ve 10. T.C. Hükümeti) Hükümetlerinde Milli Eğitim Bakanlığı; 05.04.1940- 12.11.1941 tarihleri arası da II. Saydam Hükümetinde (12. T.C. Hükümeti) Milli Savunma Bakanlığı yaptı. VI. Dönem Erzincan Mebusu iken Berlin Büyükelçiliği’ne atandı ve bu nedenle mebusluktan 03.08.1942 tarihinde istifa etti⁷⁴⁴. 1942’den 1944’e kadar da Berlin Büyükelçiliği görevinde bulundu. Saffet Arıkan, TBMM’nin VIII. Dönem Erzincan Mebusu seçildi. Bekâr olan Saffet Bey, mebus görevindeyken 26 Kasım 1947’de İstanbul’da vefat etti⁷⁴⁵.

4.1.1.3. 1931 Seçimleri

Osmanlı’dan beri uygulanan iki dereceli seçim sisteminin, ilk kez 1931 seçimleri öncesi sorgulanmaya başlandığı görülür. CHF’nın 1931 yılı parti programında, fırkanın tek dereceli seçim sisteminden yana olduğu ve tek dereceli sistemin fırkanın en büyük hedefleri arasında yer aldığı belirtilerek konuyla ilgili şu değerlendirmeler yapılmıştır⁷⁴⁶:

“Bir dereceli intihabı tatbik etmek yüksek emellerimizdendir. Ancak vatandaşı, intihapedeğini tanıyabilecek vasıflar, şartlar ve vasıtalarla mücehhez kılmak lazımdır. Bununtemini hususundaki mesainin matlup neticeyi vereceği güne kadar vatandaşı, yakındantanıldığı ve emniyet ettiği insanları intihap etmekte serbest bırakmağı demokrasininhakikî icaplarına daha uygun buluyoruz.”

Ancak bu düşüncenin bir temenniden öteye gidemediği ve yine iki dereceli seçim sistemine göre seçimlere gidildiği görülmektedir. TBMM’nin 5 Mart 1931 tarihli

⁷⁴⁴ TBMM Arşivi, Dosya No: 570.

⁷⁴⁵ TBMM Arşivi, Dosya No: 570.

⁷⁴⁶ CHF Nizamnamesi ve Programı, (10 Mayıs 1931’de Toplanan Üçüncü Büyük Kongresi Tarafından Kabul Edilmiştir), Ankara 1931, s. 30; *Ayın Tarihi*, Mayıs 1931, No: 86, s. 7587.

kararıyla seçimlerin yenilenmesi kararlaştırıldı⁷⁴⁷. 1931 seçimleri, ikinci seçmenlerin seçiminin ardından, 25 Nisan 1931 tarihinde yapıldı. Seçimler neticesinde geçen dönemki Erzincan Mebusları yeniden seçildi. İbrahim Abdülhak Bey, Aziz Samih Bey ve Mustafa Saffet Bey tekrar meclise girdiler. TBMM'nin IV. Dönemine (25.04.1931-01.03.1935) mebus olarak seçilenlerin hal tercümleri yukarıda verildiği gibidir.

4.1.1.4. 1935 Seçimleri

1933 yılında yayınlanan CHF İntihap Yoklama Talimatnamesi'nde⁷⁴⁸ ikinci seçmenlere yönelik yoklama esaslarına yeniden atıfta bulunularak, tek dereceli seçim sisteminin rafa kaldırılacağı sinyali verilmekteydi. 1935'teki 4. CHP Kongresinde, en uygun seçim sistemi olan iki dereceli seçimin uygulanacağı belirtilerek şu düşüncelere yer verilmiştir⁷⁴⁹:

“Seçim: Saylav seçimi kanunu yenilenecektir. Yurdumuzun genel şartlarına göre, vatandaşı, yakından tanımakta olduğu ve inandığı şahısları ikinci seçmen olarak ayırmakta özgür bırakmağı ve saylav seçimini bu yönden yapmağı demokrasi gereğine en uygun buluruz.”

1935 seçimleri öncesi, seçmen yaşı 18'den tekrar 22'ye çıkarıldı. Kadınlar ilk kez bir genel seçimde seçme ve seçilme hakkına kavuştu. Kadınlar daha önce 1930'da yapılan yerel seçimlerde oy kullanmış, 1934 seçim yasasında yapılan değişiklik ile seçme ve seçilme hakkına kavuşmuştu. 1935 seçimlerinde ise kadınlar ilk kez bir genel seçime katıldı. Mebuslara kısa süreliğine Saylav denildi⁷⁵⁰.

Erzincan'da Ocak ayında ikinci seçmen seçiminin tamamlamasından sonra, 8 Şubat 1935 tarihinde mebus seçimleri gerçekleştirildi. Seçim sonucunda Saffet Arıkan, İbrahim Abdülhak Fırat ve Osman Hikmet Işık TBMM'nin V. Dönemine (08.02.1935–03.04.1939) Erzincan Mebusu olarak seçildiler⁷⁵¹.

⁷⁴⁷ *Düstur*, Üçüncü Tertip, XII, s. 176.

⁷⁴⁸ *CHF İntihap Yoklama Talimatnamesi*, Ankara 1933, s. 7.

⁷⁴⁹ *CHP Programı*, (Mayıs 1935'deki Partinin Dördüncü Büyük Kurultayı Onaylamıştır), Ulus Basımevi, Ankara 1935, s. 5.

⁷⁵⁰ Alkan, s. 48- 61.

⁷⁵¹ TBMM Arşivi, Dosya No: 499-570-901.

Bu dönem mebuslarından Saffet Arıkan ismi biraz daha öne çıktı. Saffet Arıkan, 10.06.1935- 28.12.1938 tarihleri arası VII. İnönü (8. T.C. Hükümeti), I. ve II. Bayar (9. ve 10. T.C. Hükümeti) Hükümetlerinde Milli Eğitim Bakanlığı yaptı⁷⁵².

İlk defa Erzincan mebusu olarak meclis çalışmalarına katılan Osman Hikmet Işık hakkında ise şu bilgileri vermek mümkündür:

Osman Hikmet Işık

1898’de Sivas’ta dünyaya geldi. Hüseyin Bey ile Şefika Hanımın oğludur. İlköğrenimini Sivas’ta yaptıktan sonra Sivas Lisesi ve Muallim Mektebini bitirdi. Çok iyi derecede Fransızca bilen Osman Hikmet Işık, Sivas Lisesi ve Sivas Öksüzler Yurdu’nda öğretmenlik yaptı. 1915 (1331)’de İstanbul Zabıt Talimğâhında iki sene öğretmenlik yapan Işık, 1917 (1333)’de Kafkas Ordusu Beşinci Fırka Onuncu Alay emrine askerlik için sevk edildi ve 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi’nde terhis oldu. 1920 (1336)’de Sivas İsmet Paşa Mektebi’nde öğretmenlik yaptı. 1921 (1337)’de İstiklâl Harbi’nde tekrar silahaltına alındı ve bir yıl sonra terhis oldu.

1923 (1339)’de Sivas İlk Tedrisat Müfettişliğine (İlkokul Müfettişi) tayin edildi. 1928’de Elazığ Maarif Müdürlüğüne (Milli Eğitim Müdürlüğü) atandı ve 1930 yılı Ekim ayında Sivas Belediye Başkanlığı’na seçildi. 1934’de ikinci kez Sivas Belediye Başkanı olarak seçilen Işık bu görevindeyken, 1935 yılında TBMM’nin V. Dönem Erzincan Mebusu olarak seçildi. Evli ve beş çocuk babası olan Osman Hikmet Işık, 24 Ekim 1950’de vefat etti⁷⁵³.

4.1.1.5. 1939 Seçimleri

Atatürk’ün 10 Kasım 1938 tarihinde vefat etmesinden bir gün sonra toplanan TBMM, Cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü’yü seçti. Atatürk’ün vefatı ile boşalan parti genel başkanını belirlemek için de 26 Aralık 1938 tarihinde CHP I. Olağanüstü Kurultayı toplandı. Bu kurultayda CHP Tüzüğünde yapılan değişiklikle CHP Genel Başkanlığına “Değişmez Genel Başkan” sıfatıyla İsmet İnönü getirildi. Böylece çok partili sürece kadar olan bu döneme “Milli Şef Dönemi” adı verildi⁷⁵⁴.

⁷⁵²TBMM Arşivi, Dosya No: 570.

⁷⁵³TBMM Arşivi, Dosya No: 901.

⁷⁵⁴Binark, *Türk Parlemanto Tarihi (TBMM-VI. Dönem) II*, s. XIII-XIV.

Bu şartlar içerisinde 1939 seçimleri yapılmıştır. Seçimler neticesinde oluşan TBMM'nin VI. Dönemi, tek partili otoriter bir yönetimin hâkim olduğu bir dönem olmuştur. Öte yandan dışarda cereyan eden II. Dünya Savaşı ve içeride meydana gelen 1939 Erzincan Depremi bu dönemin en önemli meseleleridir.

1939 seçimleri öncesi 5 Mart-21 Mart 1939 tarihleri arasında ikinci seçmenlerin seçimi yapıldı. Türkiye genelinde seçimlere katılma oranı %77,8 oldu⁷⁵⁵. Mebus seçimi ise 26 Mart'ta yapıldı. Bu seçimlerde de oyların geneli CHP'nin belirlediği adaylara verildi ve CHP adayları ittifakla kazandı. TBMM'nin VI. Dönem (26.03.1939-08.03.1943) Erzincan mebusluğuna şu isimler seçildi: Saffet Arıkan, İbrahim Abdülhak Fırat, Aziz Samih İlter, Ahmet İskender Artun ve Salih Başotaç⁷⁵⁶.

VI. Dönem mebus seçimlerinde daha önceki dönemlerde yapılan seçimlerden farklı olarak mebus sayısının beşe yükseldiği görülür. Önceki dönemlerde seçilen mebuslar tekrar meclise girmekle beraber, bu dönem yeni mebus olarak Ahmet İskender Artun ve Salih Başotaç gibi önemli simalar katıldı.

Saffet Arıkan, bu dönemde 05.04.1940- 12.11.1941 tarihleri arası II. Saydam Hükümeti'nde (12. T.C. Hükümeti) Milli Savunma Bakanlığı yaptı. VI. Dönem Erzincan Mebusu iken Berlin Büyükelçiliği'ne atanması dolayısıyla mebusluktan 03.08.1942 tarihinde istifa etti⁷⁵⁷. Saffet Arıkan'ın istifası ile boşalan Erzincan mebusluğu için ara seçim yapıldı.

Saffet Arıkan istifasını bildiren telgrafında, Erzincan Valisi nezdinde tüm Erzincanlılara şu dilek ve temennilerde bulunmuştu⁷⁵⁸:

“ Sayın Bay Tükel

Vali ve Belediye Reisi

Ankara 24.07.1942

Berlin Büyükelçiliğine tayinim dolayısıyla Mebusluktan ayrılıyorum. Aldığım bu vazife dahi vatan hizmeti olduğu için çok sayın hemşerilerimin ve müntehipleriminin (seçmenlerimin) bana gücenmeyeceklerine ve hoş göreceklarine eminim. Gösterdikleri

⁷⁵⁵ *Ayın Tarihi*, S. 64, s. 19.

⁷⁵⁶ B.C.A. 030.10.76.499.18.

⁷⁵⁷ TBMM Arşivi, Dosya No: 570.

⁷⁵⁸ *Yeni Erzincan*, 30 Temmuz 1942.

itimad ve iltifatın minnet duygusunu her an canlı tutacağım. İçten saygılarımın kendilerine ulaştırılmasını ve siz değerli Valimizce de kabulünü dilerim.

Saffet ARIKAN”

Meclise ilk defa katılan yeni mebuslar Ahmet İskender Artun ve Salih Başotaç hakkındaki bilgiler şu şekildedir:

Ahmet İskender Artun

1890 (1306)’da İstanbul’da dünyaya gelen İskender Artun, İbrahim Ethem Bey ile Emine Münevver Hanımın oğludur. İlköğreniminden sonra liseyi bitirerek Hukuk Fakültesi⁷⁵⁹,’nden mezun oldu. Hesap ve belediye işlerinde uzman olup birinci sınıf askeri memurdur⁷⁶⁰.

Ahmet İskender Artun, memuriyetine Tophane Askeri Merkez Ambarı Kâtibi olarak başladı. 2. Kolordu Levazım 1. Şube Memuru, Harbiye Nezareti Kavanin ve Nizamât Şubesi memurluklarında bulundu. Ardından İaşe Nezareti Muamelâtı Tüccariye Umum Müdürlüğü Merkez Kalemi Memuru görevinde bulundu. Sonra Erkan-ı Harbiye 1. Şube Memuru ve Milli Müdâfaa Vekâleti Ordu Dairesi 1. Şube Memuru olarak çalıştı. Serbest Muhasebecilikte yapan Artun, İstiklâl Madalyası sahibidir⁷⁶¹.

Artun, uzun süre CHP idare işlerinde çalıştıktan sonra CHP İdare Heyeti Üyeliği yaptı. Aynı zamanda Ulus, Yurt ve Akşam Gazeteleri imtiyaz sahibiydi⁷⁶². TBMM’nin VI. Dönemine Erzincan Mebusu olarak seçildi.

Evli ve üç çocuk babası olan Ahmet İskender Artun, 25 Temmuz 1942’de vefat etti⁷⁶³. Ahmet İskender Artun’un vefat etmesiyle boşalan Erzincan Mebusluğu için ara seçim yapıldı.

Salih Başotaç

⁷⁵⁹Hal Tercümesinde Hukuk tahsili gördüğü belirtildiği için bu ifadesi esas alınmıştır. Ancak TBMM Albümünde ise lise mezunu olduğu yazılıdır. Memurluk yaptığı için lise mezunu olması kuvvetli ihtimaldir.

⁷⁶⁰TBMM Arşivi, Dosya No: 1053.

⁷⁶¹TBMM Albümü- 1920–2010 I, s. 323.

⁷⁶²Yeni Erzincan, 30 Temmuz 1942.

⁷⁶³TBMM Arşivi, Dosya No: 1053.

1883’de Tekirdağ’da dünyaya geldi. Hüseyin Bey ile Fatma Hanımın oğludur. İlk ve orta öğreniminden sonra 1904 (1321)’de Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane’den (Eczacılık Bölümü) mezun oldu. Fransızca ve Almanca bilmekteydi.

Meşrutiyetin ilanına kadar (24 Temmuz 1908) Şam, Halep ve Adana’da kıta ve hastanelerde görev yaptı. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte Edirne’ye tayin edildi. 1909 (1326)’da Yemen’e tayin edildi ve Balkan Harbi’nin sonunda Yemen’den İstanbul’a geldi. İstanbul’da Gülhane Tatbikat Mektebi Eczacılığına tayin edildi ve 1913’de Almanya’ya Kimya tahsisi için gönderildi. 1914’de Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte yeniden İstanbul’a döndü. Aynı yıl Kafkas Cephesi Merkezi olan Erzurum’a tayin edildi. Mütarekeye kadar Erzurum’da ki görevine devam etti ve mütarekeden sonra da Harbiye Nezareti Sıhhiye Dairesi İkinci Şubesi’nde görevlendirildi. İzmir’in işgali üzerine, İzmir’deki sıhhiye depolarının düşman tarafından istifade edilmesini engellemek vazifesi ile İzmir’e gitti ancak Yunanlılar tarafından tutuklandı. Bir müddet tutuklu kaldıktan sonra firar ederek İstanbul’a döndü.

1919’da Mudanya üzerinden Anadolu’ya geçti ve Milli Mücadele saflarına katıldı. Milli Müdafaa Vekâleti Eczacı Müfettişliğine tayin edildi. Milli Müdafaa Vekâletinin emriyle “Yumurta Tüccarı Kastamonulu Salih Efendi” namı ile İstanbul’dan ihtiyaç duyulan her türlü malzeme ve subayı, İnebolu üzerinden Anadolu’ya temin ve sevk etti. İstanbul’un yeniden işgal edilmesiyle tekrar Gülhane Tatbikat Mektebi Baş Eczacılığına tayin edildi.

1932’de Albay rütbesine terfi etti, 1934’de ise kendi rızasıyla Üçüncü Kolordu Baş Eczacılığından emekliye ayrıldı. Aynı yıl Sıhhiye Vekâletine bağlı Merkez Hıfzıssıhha Müessesesinde, Eczacı Mütahassısı ve Ayniyat Muhasibi olarak görev yaptı. İstiklâl Madalyası sahibi Başotaç, TBMM’nin VI. Dönemine Erzincan Mebusu olarak seçildi.

Evli olan Başotaç, 16 Şubat 1948’de Ankara’da vefat etti⁷⁶⁴.

⁷⁶⁴TBMM Arşivi, Dosya No: 1054.

4.1.1.6. 1942 Ara Seçimleri

Erzincan, İstanbul ve Samsun’da istifa ve vefat gibi nedenlerden dolayı boşalan mebusluklar için 9 Ağustos 1942 Pazar günü ara seçimler yapıldı⁷⁶⁵. Erzincan mebuslarından Saffet Arıkan, Berlin Büyükelçiliği’ne atanmasından dolayı mebusluktan istifa etmiş, Ahmet İskender Artun ise mebusluk görevindeyken vefat etmişti.

Seçimler, Türk ve parti bayraklarıyla süslenen Belediye Terbiyesi Binası’ndaki Belediye’ye ait salonda yapıldı. Saat 9.00’da Vali ve Belediye Başkanı Dr. Sukûti Tükel ve seçmenlerin salona teşrifıyla seçim başlayarak yoklamaya geçildi. Erzincan genelinde ikinci muntahiplerin (seçmen) sayısı şu şekildedir:

Erzincan Merkez İlçe 65, Kemah 50, İliç 32, Tercan 81, Kemaliye 48 ve Refahiye 63 olmak üzere toplam 339’dur. Ancak ikinci seçmenlerden; Erzincan Merkez İlçe’den 46, Kemah’tan 33, İliç’ten 25, Tercan’dan 58, Kemaliye’den 40 ve Refahiye’den 41 olmak üzere toplam 243’ünün seçime iştirak ettikleri anlaşılmaktadır. Yapılan ara seçimler sonucunda büyük bir ittifakla Safiyüttin Erdem⁷⁶⁶ ile İbrahim Şükrü Sökmensüer⁷⁶⁷ mebus olarak seçilerek mazbatalarını aldılar⁷⁶⁸.

Ara seçim ile meclis çalışmalarına katılan yeni mebusların kısa bilgileri şöyledir:

Safiyüttin Erdem

1900 (1316)’da Alaşehir’de dünyaya gelen Safiyüttin Erdem, Mehmet Bey ile Zahide Hanımın oğludur. İdadiden (lise) mezun olduktan sonra öğretmenliğe başladı⁷⁶⁹. Alaşehir İdadisi Ulumu Tabiye Muallim Vekili, Eşme Ürküden Köyü Muallimi, Gördes Merkez Mektebi Başmuallim ve Maarif Memuru görevlerinde bulundu⁷⁷⁰. Alaşehir Merkez Okulu Başöğretmeni iken ara seçimde TBMM’nin VI. Dönemine Erzincan Mebusu olarak seçildi. Evli olan Erdem, 1 Eylül 1976’da vefat etti⁷⁷¹.

⁷⁶⁵Yeni Erzincan, 6 Ağustos 1942.

⁷⁶⁶TBMM Arşivi, Dosya No: 1146.

⁷⁶⁷TBBM Arşivi, Dosya No: 1147.

⁷⁶⁸Yeni Erzincan, 13 Ağustos 1942.

⁷⁶⁹TBMM Arşivi, Dosya No: 1146.

⁷⁷⁰TBMM Albümü I- 1920–2010, s. 323.

⁷⁷¹TBMM Arşivi, Dosya No: 1146.

İbrahim Şükrü Sökmensüer

1891’de Üsküp’te dünyaya gelen İbrahim Şükrü Sökmensüer, Mahmut Nuri Bey ile Akile Hanımın oğludur. Harp Akademisi mezunu olup, Fransızca bilmekteydi. Mezuniyetten sonra 4. Kolordu 9. Ağır Topçu Alayı 1. Tabur 3. Batarya ’ya subay olarak atandı. Sonra Çatalca 8. Topçu Alayı ve 20. Kolordu Erkan-ı Harbiye subayı oldu. Ardından 2. Fırka 5. Kolordu 1. Şube Müdürlüğüne ve sonra 15. Fırka Erkan-ı Harbiye Reisi olarak atandı.

Askerlik görevlerinden sonra idarecilik görevi başlayan Sökmensüer sırasıyla; İskân Müdürü, Asayiş Müdürü, Emniyet İşleri Umum Müdür Muavini, Trakya Umumi Müfettişliği Başmüsaviri, Emniyet Umum Müdürü, İstanbul Vali Vekilliği, Hatay Egemenlik Cemiyeti Genel Sekreteri, Hatay Valisi ve Ticaret Vekâleti İaşe Müsteşarı olarak görev yaptı.

Cemiyet hayatında da aktif olan Sökmensüer, Türk Hava Kurumu Başkanı, Çocuk Esirgeme Kurumu Genel İdare Kurulu Üyesi, Eski Muharipler Cemiyeti Haysiyet Divanı Başkanı görevlerinde bulundu.

Ticaret Vekâleti İaşe Müsteşarı görevini sürdürürken, ara seçimle Saffet Arıkan’dan boşalan TBMM’nin VI. Dönem Erzincan Mebusluğuna seçildi. Harp, Gümüş Liyakat ve Kırmızı Şeritli İstiklâl Madalyaları sahibi İbrahim Şükrü Sökmensüer, 18 Ekim 1978’de vefat etti. Evli ve üç çocuk sahibiydi⁷⁷².

4.1.1.7. 1943 Seçimleri

1943 seçimleri öncesi, 14 Aralık 1942 tarihli ve 4320 sayılı seçim kanunu kabul edildi. Seçim kanu ile bu tarihe kadar uygulanan, seçilecek mebus kadar aday gösterme usulünden vaz geçildiği görülmektedir. Yeni seçim kanununa göre, mebus sayısından daha fazla aday ikinci seçmenlerin tercihiyle sunuldu⁷⁷³.

TBMM’nin seçimlerin yenilenmesi hakkında 14 Ocak 1943 tarihinde verdiği karar İçişleri Bakanlığı’nca illere tebliğ edildi. Kararın tebliğinden sonra Erzincan Belediyesi, 18 Kânunusani (Ocak) 1943 Pazartesi günü “Belediyeler Kanunu”nun 54. maddesine binaen fevkalade toplantısını yaparak, seçim kanununun 13. maddesi gereğince “Teftiş Heyeti” oluşturdu. Teftiş Heyeti’ne İl Encümen Daimi Üyeleri’nden

⁷⁷²TBMM Arşivi, Dosya No: 1147.

⁷⁷³Düstur, Üçüncü Tertip, XXIV, s. 105-116.

başka Belediye Meclisi'nden Ziya Ağca, Ziya Ulukök, Mustafa Ağca ve Fevzi Ulusoy seçildiler⁷⁷⁴. Teftiş Heyeti, 24 Ocak 1943'de Pazar günü toplanarak seçim kanunu gereğince seçim takvimini belirledi⁷⁷⁵. İkinci seçmenlerin seçilmesi amacıyla Erzincan Merkez İlçe, coğrafi ve mevsim şartları göz önüne alınarak 18 seçim şubesine ayrıldı⁷⁷⁶.

CHP İdare Heyeti'nin atadığı ikinci seçmenlerin şubelere göre taksimi şu şekildedir⁷⁷⁷:

1. Merkez Şubesi: Ziya Ağca, Ziya Ulukök, Vehbi Köksal, Mustafa Ağca, Rıza Altınok, Fevzi Ulusoy, Bekir Karapolat, Perihan Köksal, İhsan Yeğin, Rahmi Dündar, Nafiz Birinci, Mehmet Bayoğlu, İbrahim Hancıoklu, Hatice Atman, Dilaver Bildirir, Salim Atman, Esat Kırtıloğlu, Dursun Ercan, Dursun Malatyalıoğlu, Bedriye Altınterin, Hatice Altınterin, Rıza Can, Nedime Oktay.

2. Cimin Şubesi: Ali Gerçi, Ahmet Karabudak, Mehmet Özbek, Muharrem Yılmaz, Ahmet Tat, Eyüp (?).

3. Keleriç Şubesi: Bekir Boz, Hakkı Şengül, Mehmet Çelik, Fevzi Yılmaz

4. Vakıfbırastık Şubesi: Nazım Karakaş, Sıdika Atabay, Hakkı Ünüvar, Mustafa Köksal.

5. Nörkah Şubesi: Şerif Gürkan, Sabri Yıldırım, Hüsnü Baykal, Nuri Karakollukçu, Nurettin Dinçsoy.

6. Hah Şubesi: Rifat Özgen, İrfan Kösebay, Celal Özbek.

7. Hozunsu Şubesi: Asım Bezirci, Turgut Nalcı, Kemal Erözkan.

8. Çukurkuyu Şubesi: Zeki Çağlı, İbrahim Tokgöz, İbrahim Bayındır, Fazıl Sönmez, Osman Yılmaz, İhsan Hıdıroğlu, Şerif Parmaksız, Şükrü Emiroğlu

9. Ürek Şubesi: Yaşar Mollaköy, Abdullah Özer.

10. Cencige Şubesi: Rıza Öztürk, Latif Emekli, Abdurrahman Tüfekçi

⁷⁷⁴ *Yeni Erzincan*, 21 İkincikanun (Ocak) 1943.

⁷⁷⁵ Seçim takvimi şu şekildedir: 14.01.1943–28.01.1943 tarihleri arası seçmen defterlerinin hazırlanması, 28.01.1943–02.02.1943 tarihleri arası Teftiş Heyeti tarafından teftişi, 02.02.1943–07.02.1943 tarihleri arası asılma müddeti, 07.02.1943–09.02.1943 tarihleri arası mahkemeye müracaat, 09.02.1943–14.02.1943 tarihleri arası mahkeme kararları, 14.02.1943–20.02.1943 tarihleri arası ikinci seçmenlerin seçimi.

⁷⁷⁶ *Yeni Erzincan*, 28 İkincikanun (Ocak) 1943. Seçim Şubeleri için bkz. Ek 8.

⁷⁷⁷ *Yeni Erzincan*, 11 Şubat 1943.

11. Zatkış Şubesi: İhsan İnan, Şefık Başgöze, İsmail Sönmez.
12. Sırnas Şubesi: Cemal Erözkan, Sabri İncegöl.
13. Esesi Şubesi: Hüseyin Şahin, Ekrem Karadağ, Mehmet Polat, Zeki Yavuzer
14. Kırmama Şubesi: Şakir Baysoy
15. Sülümür Şubesi: İbrahim Kulak, Ali Bayraktar, Rasim Erzin
16. Hınzoru Şubesi: İsmail Yucan, Muhittin Ulusoy, Hayrettin Akyol.
17. Başköy Şubesi: Mustafa Oktay, Abdurrahman Gürel, Şükrü Kolat.
18. Şebke Şubesi: Yusuf Çağlı, İbrahim Yılmaz, Mustafa Tunçay, İdris Aras.

Yukarıda isimleri yazılı bu kişiler CHP Erzincan İkinci Seçmen adayları olup, Birinci Seçmenlerin oyları ile seçilmişlerdir. Erzincan Merkez İlçesinde, 16.262 kadın ve 14.370 erkek olmak üzere toplam 30.632 kişinin katılımıyla ikinci seçmen seçimi yapıldı⁷⁷⁸.

CHF'nin 1927 Tüzüğü uyarınca aday listeleri İsmet İnönü tarafından belirlendikten sonra ilan edildi⁷⁷⁹. 1943 seçimleri için Erzincan'dan aday gösterilen mebus adayları şunlardır: Şair Behçet Kemal Çağlar, TBMM'nin VI. Dönem Erzincan Mebusu Abdulhak Fırat, Elazığ Sulh Hâkimi Feyzi Halfagil (Kalfagil), TBMM'nin VI. Dönem Erzincan Mebusu Aziz Samih İlder ve TBMM'nin VI. Dönem Erzincan Mebusu Şükrü Sökmensüer.

Seçimler, 28 Şubat 1943 Pazar günü saat 9.30'da Erzincan Halkevi salonunda yapıldı. Erzincan genelinde 378 ikinci seçmenin 336'sının katıldığı seçimlerde, partinin aday gösterdiği adaylar mebus olarak seçildi⁷⁸⁰.

Seçimler neticesinde Erzincan'dan beş mebus meclis çalışmalarına katılmakla birlikte, geçen dönem mebuslarından üçünün yerini koruduğu ve iki yeni ismin mebus olarak seçildiği görülmektedir. Şüphesiz mesclise yeni katılan en önemli isim Behçet Kemal Çağlar'dır.

⁷⁷⁸Yeni Erzincan, 18 Şubat 1943.

⁷⁷⁹Tüzüğün tam metni için bkz. Mete Tunçay, *Türkiye'de Tek Parti Rejiminin Kurulması*, Yurt Yayınları, Ankara 1981, s. 382.

⁷⁸⁰Yeni Erzincan, 25 Şubat 1943.

TBMM'nin VII. Dönemine (28.02.1943–05.08.1946) mebus olarak seçilenler hakkında şu bilgileri vermek mümkündür:

Behçet Kemal (Kemalettin) Çağlar (CHP)

1908' de Erzincan Merkeze bağlı Ekrek Köyü'nde doğdu. Babası Kayseri'nin Şabanbeyzâdeler ailesine mensup Halkalı Ziraat Mektebi mezunu Kayserili Şaban Hamdi Bey'dir. Annesi Kolağası Ahmet Ağa'nın kızı Zeliha Naciye Hanım'dır. İlk, orta ve lise öğrenimini babasının memuriyetinden dolayı Bolu, Konya, Kudüs, Kayseri, Ankara, İzmir ve tekrar Kayseri'de yaptı. Lise son sınıfındayken sınavla Zonguldak Yüksek Maden Mühendisliği Mektebi'ne girdi. Bu okuldan mezun olduktan sonra staj için Fransa'ya gönderildi.

İngilizce ve Fransızca bilen Behçet Kemal Çağlar, yurda dönerek İktisat Vekâleti Maadin Umum Müdürlüğü Merkez Maden Mühendis Muavini olarak göreve başladı. Maden Mühendisliğinin yanı sıra şair olan Çağlar, daha ziyade edebiyatla meşgul oldu. Bu sırada Ulus Gazetesi başta olmak üzere diğer gazete ve dergilerde edebi yazılar neşretti. Genç Türk Edebiyat Cemiyeti Başkanlığı'na seçildi ve Türk Dil Kurumu'nun ilk Kâtipliğini yaptı. Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi'nde yıllarca üyelik ve başkanlık yaptı. Faruk Nafiz Çamlıbel ile birlikte “Onuncu Yıl Marşı”nın yazarıdır. “Erciyes'ten Kopan Çığ”, “Burda Bir Kalp Çarpıyor”, “Benden İçeri” gibi şiir kitaplarının yanı sıra “Çoban”, “Attila”, “Timur” gibi manzum eserler yazmıştır. Sanat çalışmaları Atatürk'ün dikkatini çekmiş ve beğeni toplamıştır. İngiliz Halk Edebiyatı konusunda bilgisini artırmak için Atatürk tarafından Londra'ya gönderildi. İki buçuk yıl sonra yeniden Türkiye'ye dönen Çağlar, CHP'de ve Halkevinde çalışmaya başladı. Partinin emriyle “Halkevleri” adında bir eser yazdı. Halkevleri Müfettişi olarak otuzdan fazla il gezdi⁷⁸¹. Hayat, Muhit, Varlık, Yedigün, Yücel, İnkılapçı Gençlik, Millet, Doğu ve Türk Dili Dergilerinde yazılar yazdı. Şadırvan Sanat Dergisi'ni kurdu⁷⁸².

Askerliğini Maden Mühendisi sıfatıyla, İmalat-ı Harbiye subayı olarak imalat fabrikasında yaptı. İkinci defa silâh altına çağrıldığında maden mühendisliğiyle bir alakası kalmadığı için, kendi arzusu ile İleri İstihkâm Subaylığına naklolmuş Erzurum, Sarıkamış ve Kars dolaylarında vatani görevini yapmıştır. Daha önceden kendisine

⁷⁸¹TBMM Arşivi, Dosya No: 1213.

⁷⁸²TBMM Albümü- 1920–2010 I. s. 465.

Muğla Belediyesi tarafından verilen fahri hemşerilik ünvanı, bu esnada Kars Belediye Cemiyeti tarafından verildi. Askerlikten İstihkâm Üsteğmen Rütbesi ile 11 Ocak 1943'de terhis olduktan sonra Ankara Halkevi Muamelat Şefi görevine getirildi. Bu görevinde iken TBMM'nin VII. Dönemi Erzincan Mebusu olarak seçildi. TBMM'nin VIII. Dönemi Erzincan Mebusluğunu da seçilen Çağlar, bu dönemde TBMM Başkanlık Divanı Kâtipliği yaptı. 24 Ocak 1949'da VIII. Dönem Mebusluk görevinden istifa etti. Bekâr olan Çağlar, 24.10.1969 tarihinde vefat etti⁷⁸³.

Feyzi Kalfagil (CHP)

1910 (1326)'da Diyarbakır'da dünyaya gelen Feyzi Kalfagil, Salih Bey ile Sıddıka Hanımın oğludur. İlk ve orta öğrenimden sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi ve 1934 yılında mezun oldu.

Mezun olduktan sonra Mersin Mahkemesi Hâkim Namzetliğine (Adaylık) atandı. Pazarcık Sorgu Hâkimliği görevinden sonra Tunceli'de Yedek Subay olarak askerliğini yaptı. Ardından Elazığ Müdde-i Umumi Muavini ve Elazığ Sulh Hâkimi görevlerine atandı. Bu görevdeyken TBMM'nin VII. Dönemi Erzincan Mebusu olarak seçildi. 8 Mart 1943'de meclis çalışmalarına katıldı. Evli ve dört çocuk babası Feyzi Kalfagil 9 Şubat 1996'da vefat etti⁷⁸⁴.

4.1.1.8. 1946 Seçimleri

1946'da çok partililiğe geçiş süreci içerisinde Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişikliklerle serbestlik ilkesine dönüldü⁷⁸⁵. Kanunda yapılan bazı değişikliklerle, sınıf esasına dayalı olarak dernekler ve örgütler kurulabileceği kabul edilerek, çok partili hayata geçiş için ortam sağlandı. Çok partili sürecin ilk siyasi partisi 18 Temmuz 1945 tarihinde kurulan Milli Kalkında Partisi'dir. 7 Ocak 1946'da ise Demokrat Parti kuruldu. Sembolik bir muhalefet partisi olacağına inanılan DP'ye, başlangıçta bir denetim partisi, halktan gelen olumsuz duyguları giderecek ve halk ayaklanmasını önleyecek bir emniyet vanası gözüyle bakıldı⁷⁸⁶. Buna rağmen tek parti idaresinin sona ermesiyle, Türk toplumu geleneksel düzenin köklü ve kapalı bağlılığından, serbest

⁷⁸³TBMM Arşivi, Dosya No:1213.

⁷⁸⁴TBMM Arşivi, Dosya No:1214.

⁷⁸⁵ Öz, s.192,194.

⁷⁸⁶ Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2008, s. 128.

hareket eden ve devlet idaresine katılan vatandaşların modern topluluğuna geçiş dönemine girmişti⁷⁸⁷.

Siyasi partilerin kurulmasına izin verilen düzenlemelerden sonra seçimler için harekete geçildi. CHP'nin 10 Mayıs 1946 tarihinde toplanan II. Olganüstü Kurultay'ında tek dereceli seçim usulü benimsendi⁷⁸⁸. TBMM tarafından 5 Haziran 1946 tarihli Milletvekili Seçim Kanunu ile seçimlerin yine çoğunluk esasına göre ancak tek dereceli olarak yapılması kabul edildi⁷⁸⁹. Bunun nedeni, rejimin ve CHP iktidarının devamının sağlanmasıdır. Tarihe “hileli seçimler” olarak geçen 1946 seçimleri sayesinde CHP iktidarı devam etti⁷⁹⁰.

1946 seçimleri, ilk çok partili seçim denemesi olması nedeniyle çok önemlidir. 1931 seçimleri ile beraber rejimi meşrulaştırmak ve seçimlere katılımı artırmak amacıyla kısa film, radyo konuşmaları, afiş, broşör gibi seçim propagandaları yapılmakla beraber ilk kez, 1946 seçimlerinde miting ve toplantılar Türk siyasi hayatına girdi. Siyasi partiler bu çerçevede kıyasıya bir müdacede içerisine girerek, seçimlerin daha heyecanlı ve renkli geçmesine katkı sağlamışlardır.

TBMM'nin milletvekili seçiminin yenilenmesine karar vermesinden sonra bu karar İçişleri Bakanlığı'na ilan edilerek tüm illere tebliğ edildi. Erzincan Valiliği, kararı Erzincan Belediye Başkanlığı'na, ilçe kaymakamlıklarına, il merkezine bağlı bucak ve köylere duyurarak seçmen defterlerinin hazırlanmasını istedi. Milletvekili Seçim Kanunu'na göre; Türkiye Cumhuriyeti içinde milletvekili seçiminin iller itibariyle yapılması kararlaştırılmıştı. Buna göre her il bir seçim bölgesi olarak kabul edilmiş ve her 40 bin vatandaş için 1 milletvekili seçileceği hükme bağlanmıştı. 1946'da Erzincan'ın nüfusu 177.210 olduğu dikkate alındığında, Erzincan seçimlerde 5 milletvekili çıkaracaktı.

İl Seçim Kurulu Üyeleri ile İl İdare Kurulu Üyeleri'nden oluşan seçim komisyonu Erzincan Valisi başkanlığında toplanarak seçimler için hazırlıklara başladı. Buna göre Erzincan Merkezde 6, merkez köylerinde 14, Cimin'de 6, Başköy ve Esesi'de 3,

⁷⁸⁷ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (8. Baskı), (Çev.: Metin Kırıatlı), TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 309.

⁷⁸⁸ Rahmi Kumaş, *CHP'nin Soyağacı*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1999, s. 47,48.

⁷⁸⁹ *Düstur*, Üçüncü Tertip, XXVII, s. 1243-1253.

⁷⁹⁰ Alkan, “Türkiye’de Seçim Sistemi Tercihinin Misyon Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri (Siyaset Bilimi ve Siyaset Sosyolojisi Yaklaşımıyla)”, s.134-165.

Cencige ve Selepür'de 4'er olmak üzere Erzincan Merkezde toplam 40, Kemah'ta 16, İliç'te 12, Kemaliye'de 45, Refahiye'de 16 ve Tercan'da 39 olmak üzere Erzincan genelinde ise 167 seçim bürosu oluşturuldu. Seçmen defterleri 1 Temmuz 1946'da oluşturulan seçim bürolarına asıldı ve bu defterler tatil günleri hariç 6 gün boyunca asılı kaldı. Defterlerin asılı kaldığı süre içinde seçmenlerin mahkemeye itiraz yolu açık tutuldu⁷⁹¹.

1946'da önceki seçimlerden farklı olarak, CHP Genel Merkezi'nin belirlediği adayların iki türlü seçimle seçmenlerin verdiği oyla seçilmeleri esası kaldırıldı. Yeni Seçim Kanunu'na göre aday başvuruları üç şekilde yapıldı:

Aday olmak isteyenlerin dilekçe ile İl Seçim Kurulu Başkanlığı'na müracaat etmesi, seçmenlerden en az 300 kişinin imzalı dilekçesi ile adayın İl Seçim Kurulu Başkanlığı'na bildirilmesi ve siyasi bir parti tarafından kişinin aday gösterilmesi ile adaylar belirlenmiştir⁷⁹².

İlk bakışta herhangi bir siyasi partinin adaylarını seçmene dayatması gibi antidemokratik bir durum söz konusu olmadığı görülmektedir. Seçmen daha demokratik bir ortamda, kendi adayını belirleyerek istediği adaya özgür iradesiyle oy verebilecekti. Ancak bunun sadece görünüşte kaldığı ve partilerin seçilmesini arzu ettikleri kişileri aday gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Erzincan'da, seçimler yaklaştıkça partiler arası çekişmeler ve miting, toplantı vb. gibi faaliyetler gün yüzüne çıkmaya başladı. Bu dönemde partilerin Erzincan'da yürüttükleri seçim kampanyaları ile ilgili haberler daha ziyade CHP eksensidir. Nitekim 1946'da Erzincan'da DP'nin henüz bir yayın organı bulunmamaktadır. Erzincan'da basın organı olarak yalnızca "Yeni Erzincan Gazetesi" bulunmakla birlikte, gazetede sadece CHP ile ilgili seçim kampanyalarına yer verildiği gözlenmektedir. Dolayısıyla CHP'nin dışındaki diğer partilerle ilgili yeterli derecede bilgi veya kayda rastlanılamamıştır.

Seçim kampanyası kapsamında Erzincan düzenlenen ilk miting örneğine Temmuz ayında rastlanmaktadır. CHP İl Başkanlığı tarafından Temmuz 1946'da Erzincan'da bir açık hava mitingi düzenlendi. Erzincan'ın Pazar Yeri'nde düzenlenen mitinge kalabalık

⁷⁹¹Yeni Erzincan, 20 Haziran 1946.

⁷⁹²Yeni Erzincan, 11 Temmuz 1946.

bir halk kitlesi katıldı. Mitingde partinin önemli üyesi ve hatibi Refik Kurdoğlu bir konuşma yaptı. Konuşmasına I. Dünya Savaşı ve İstiklâl Savaşı dönemlerine gönderme yaparak başlayan Kurdoğlu, “*Milli Şef*” İsmet İnönü’nün “*Ebedi Şef*” Atatürk’le el ele vererek, memleket ve vatan kaygısıyla, Anadolu ve Rumeli Mudafa-i Hukuk Cemiyeti adıyla bir parti kurduklarını ve o partinin bugünkü CHP olduğuna vurgu yaptı. Refik Kurdoğlu konuşmasına şöyle devam etmişti⁷⁹³:

“*Arkadaşlar;*

Ortada iki şık vardır. Birisi yapılacak vaat, diğeri yapılmış ve gözüümüzle gördüğümüz işlerdir. CHP’nin yapıcılığı meydanda ve gözle görülmektedir. ...Unutmayınız ki düne kadar Molla Köyü’ne gitmeye cesaret edemeyen her türlü soyulmak ve vurulmak tehlikesiyle karşı karşıya kalan Erzincanlılar, bugün her tarafa yalnız başına seyahat edebiliyor. Çocuklarımız cehaletten kurtarılarak hepsi okutuluyor. Yedi seneden beri ateş, kan, sefalet içerisinde bütün dünya kavrulurken işte bizi bu ateşlere sokmayan CHP ve onun koruyucusu İsmet İnönü’dür.”

Hatibin konuşmasında özellikle İsmet İnönü’nün, Atatürk’ten biraz daha ön plana çıkarılması ve İnönü’ye “*Milli Şef*” vurgusu yapılarak onun CHP’nin koruyucusu olduğunun belirtilmesi dikkat çekicidir. Bu durumun, tek parti döneminin kendi mekanizması içerisinde ve dönemin şartları gereğince gelişen bir düşünce yapısından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Erzincan’daki seçim kampanyalarına CHP’nin mevcut mebuslar da destekte bulunmuşlardı. 16 Temmuz 1946 Salı günü Halkevi’nde Erzincan Mebusları Saffet Arıkan ve Abdülhak Fırat’ın katıldığı bir toplantı yapıldı. Toplantıya Erzincan Valisi, Erzincan’daki tüm daire müdürleri, memurlar, seçim komisyon başkanları katıldı. Toplantıdayeni seçim sistemi ile bilgi verilerek, tek dereceli seçim sistemine “*milletle hükümetin bir olduğunu ispat etmek*” için geçildiği belirtilerek CHP ve İsmet İnönü’ye methiyeler sıralanmıştı⁷⁹⁴.

CHP mebuslarının seçim propagandası yaptıkları bir toplantıda valinin, seçim komisyon başkanlarının ve devlet memurlarının yer alması oldukça ilginçtir. Normal şartlarda seçimin kaderini belirleyecek olan devlet memurlarının tarafsız olması

⁷⁹³Yeni Erzincan, 4 Temmuz 1946.

⁷⁹⁴Yeni Erzincan, 18 Temmuz 1946.

beklenirken, ilin önde gelen devlet memurları CHP'nin birer neferi gibi davranmışlardır. Nitekim buna benzer örnekler, toplumda tam olarak demokrasî kavramının oturmadığını göstermekle birlikte, bu tarz davranışlar seçimlere yapılan şikâyetleri de beraberinde getirmiştir.

Seçimler yaklaştıkça partilerdeki adaylık süreci de hızlanmaya başladı. Mebus adayları yavaş yavaş belli olmaya başladı. 21 Temmuz 1946'da yapılacak mebus seçimleri için özellikle CHP'de gözle görülür bir aday bolluğu yaşandı. CHP'den Erzincan'dan mebusluğuna aday olanlar şunlardı:

Bayındırlık Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı Abdullah Baydar, Çankaya Kaymakamı ve Belediye Şubesi Müdürü Cemal Gönenç, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İşletme ve İktisadi Bölümler Asistanı Rüştü Adak, Öğretmen- Yüksek Ziraat Mühendisi Nusret Bayındır, Etibank Umum Müdürlüğü Başmühendisi Hilmi Sanalan, Kemah İhtik Bucak Müdürü Ahmet Şükrü Günday, Mersin Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı İbrahim Ethem Tatlıoğlu, Ticaret Bakanlığı Ölçüler ve Ayar Teşkilatı Başkontrolör Vekili Muzaffer Mutlu, Doktor - Eski Trabzon Belediye Başkanı (1937-1939)- Konya Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü Cemal Turfan, Memur- Maliyeci Ali Rıza Tanyol, Eski Erzincan Valisi (1943-1945)-İzmir İl İdare Kurulu Üyesi Dilaver Argun, İstanbul Belediyesi Teftiş Heyeti Müdürlüğünde Şef İsmail Safa Günay, Tüccar-Erzincan CHP İdare Heyeti Üyesi Vehbi Köksal, İktisatçı- Gümrük ve Tekel Bakanlığı Tetkik ve Murakabe Üyesi Ekrem Muammer Ekonom, Türkiye İş Bankası İstanbul Şubesi Vezne Şef Muavini Faik Sayar, Öğretmen Yusuf Kemalettin Olgun, Emekli Lv. Binbaşı- Birinci Sınıf Erzak Deposu Müdürü Mustafa Kolçak, İstanbul Kasaplar Cemiyeti Genel Kâtibi Ömer Koç, Milli Savunma Bakanlığı Motorlu D.I.Ş.Md. Kurmay Yarbay Mustafa Rahmi Sanalan, Çiftçi- CHP Kemaliye İlçe Başkanı Mehmet Sadık Eti, Eski CHP Erzincan İl Başkanı Mustafa Asım Altınok, Eski Erzincan Cumhuriyet Savcısı(1939)-Üsküdar Cumhuriyet Savcısı İzzet Akçal. Adayların birçoğu üst düzey bürokrat ve memur olup, Abdullah Baydar, Dilaver Argun, İsmail Safa Günay ve İzzet Akçal'ın dışındakilerin tamamı Erzincanlı'dır⁷⁹⁵.

CHP Genel Merkezi, Erzincan Mebus adayı olan 22 kişiden hiçbirini tercih etmeyerek, Saffet Arıkan, İbrahim Abdülhak Fırat, Behçet Kemal Çağlar, Sabit

⁷⁹⁵B.C.A. 490.01.298.1204.2.

Sağiroğlu ve Ziya Ağca'yı CHP'den Erzincan Mebusluğu için aday gösterdi⁷⁹⁶. Ziya Ağca haricindeki diğer adaylar CHP'nin mevcut mebusları idiler.

Yerel basında, bir yandan CHP'nin müspet propagandası yapılırken diğer yandan rakip partilerin özellikle DP ile ilgili menfi haberlere propaganda amaçlı yer verildiği gözlenmektedir. DP'den mebus adayı olup çekilen ya da DP'ye üye olup sonradan istifa edenlerle ilgili haberler, seçimlere yalnızca birkaç gün kala gazetenin sütunlarında yer almaya başladı.

Erzincan'da önemli bir isim olan Ali Cennet, hem DP milletvekili adaylığından hemde partiden istifa ettiğini açıkladı. Bunun yanında şehrin tanınmış esnaflarından Yeşilyurt Lokantası Sahibi Kasım Atalay, Manifaturacı Mahmut Başdemir, Nalbant Mehmet Türker, Fırıncı Halis Artuş vb. kişiler DP'den istifa ettiklerini basın yoluyla ilan ettiler⁷⁹⁷.

21 Temmuz 1946 Pazar günü yapılan seçimler sonucunda CHP mebus adayları ezici bir çoğunlukla seçimleri kazandı. DP mebus adayları ise bu seçimde pek bir varlık gösteremedi. Seçimlerde Erzincan genelindeki seçmen sayısı 76.164 kişi olup, oylarını kullananların sayısı ise 66.748'dir. TBMM'nin VIII. Dönemine Erzincan Mebusu olarak; Saffet Arıkan, İbrahim Abdülhak Fırat, Behçet Kemal Çağlar, Sabit Sağiroğlu ve Ziya Ağca seçildiler⁷⁹⁸.

1946 seçimleri ile ilk defa meclis çalışmalarına katılan Ziya Ağca hakkında şu bilgileri vermek mümkündür:

Ziya Ağca (CHP)

1883 (1299)'da Erzincan'da dünyaya gelen Ziya Ağca, Zülfü Bey ile Fatma Hanımın oğludur. İlk ve orta öğreniminden sonra Harbiye Mektebi'nde öğrenimine devam etti. 1903 (1319)'de Harbiye Mektebi'nden Piyade Teğmen Rütbesiyle mezun oldu. Bulunduğu kıtalarda harplere katılarak terfi etti⁷⁹⁹.

30 Ağustos 1933 tarihinde Albaylığa terfi eden Ağca, Eylül 1940'da kendi isteği üzerine Albay Rütbesiyle askerlikten emekli oldu. 1942'de Erzincan CHP İl Başkanlığı

⁷⁹⁶B.C.A. 490.01.298.1204.2.

⁷⁹⁷*Yeni Erzincan*, 18 Temmuz 1946.

⁷⁹⁸TBMM Arşivi, Dosya No: 499, 501, 570, 1213, 1384.

⁷⁹⁹B.C.A. 490.01.298.1205.3.7.

görevine seçildi. Bu görevinde iken 1946 yılı mebus seçimlerinde, TBMM'nin VIII. Dönemine Erzincan Mebusu olarak seçildi. 1950 yılı mebus seçimlerinde de Erzincan mebus adayı oldu ancak seçilemedi. Evli ve üç çocuk babası olan Ziya Ağca, 11 Haziran 1950'de vefat etti⁸⁰⁰.

1946 seçimleri demokrasi adına verilen ilk sınav olması dolayısıyla Türk siyasi tarihinde önemli bir yanı vardır. Bunun yanında seçimler, CHP açısından da önemli sonuçlar doğurmuştur. 1946 Seçimleri'nden sonra, meclisteki muhalefetin toplumsal muhalefeti de arkasına alarak demokratikleşme isteklerine, CHP karşı koyamamıştır. Dolayısıyla tek parti sistemindeki ilkelerini teker teker bırakmaya başlayan CHP, kadro partisi kimliğinden arınmaya başlamış ve CHP içinde demokratikleşme çabaları olgunlaşmıştır. Bunda partinin giderek güçlenmeye başlayan genç tabanı da etkili olmuştur. Nitekim 17 Kasım 1947'de toplanan CHP Büyük Kurultayı'nda, yapısal değişimlerin yanı sıra çok partili hayat hukuki bir nitelik kazanmıştır⁸⁰¹.

4.1.1.9. 1948 Ara Seçimleri

17 Ekim 1948 Pazar günü Erzincan'ın da içinde bulunduğu 13 ilde kısmi mebus seçimleri gerçekleştirildi. Saffet Arıkan'ın VIII. Dönem Erzincan Mebusu iken 26 Kasım 1947'de vefat etmesi üzerine Erzincan'da boşalan mebusluk için ara seçim yapıldı⁸⁰².

1948 ara seçimlerinde mebus olmak isteyen adaylar, İl Seçim Kurulu Başkanlığı'na şahsi müracaatları, seçim çevresindeki seçmenlerin aday adına başvurmaları ya da bağlı bulundukları siyasi partiler tarafından aday gösterilmeleri sonucunda belirlendi. Erzincan'daki ara seçimlerine CHP dışında başka bir parti katılmadı⁸⁰³.

CHP kendi adaylarını, CHP'nin 7. Kurultayında kabul edilen tüzük gereğince belirledi. Tüzük gereği mebus adaylarının tespitinde CHP Genel Merkezi'nin % 30 oranında inisiyatif kullandığı ve aday belirlenmesi işinin % 70 oranında seçim mahalline bırakıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre illerdeki parti başkanları, parti idare heyetleri, genel meclis üyeleri, belediye daimi encümen üyeleri ile ticaret ve sanayi

⁸⁰⁰ TBMM Arşivi, Dosya No: 1384.

⁸⁰¹ Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler (1859-1952)*, s. 576.

⁸⁰² *Yeni Erzincan*, 21 Ekim 1948.

⁸⁰³ B.C.A. 490.01.298.1205.1.1.

odaları başkanlarından oluşan bir kurul tarafından mebus adayı %70'lik oran doğrultusunda gizli oyla ve salt çoğunlukla belirlenmiştir. Bu kuruldaki belirlenen mebus adayının ismi CHP Genel Merkezi'ne bildirilmiş, ya mahallinden gelen isim ya da başka bir isim kesin aday olarak açıklanmıştır. 17 Ekim 1948'de yapılacak mebusluk ara seçimleri için CHP'den Erzincan'dan mebusluğuna aday olanların isimleri şu şekildedir: Sıddık Çiftçi Sümer⁸⁰⁴, Erzincan Belediye Başkanı Rauf Bayındır, Hüseyin Aksu⁸⁰⁵, Yargıtay Raportörü Dr. Sıddık Tüzemen, Öğretmen ve Ağrı Diyadin Halkodası Başkanı İhsan Baydar⁸⁰⁶.

Mebus aday başvurularından sonra Rauf Bayındır, Yoklama Kurulu'nca yapılan seçimde CHP Erzincan mebus adayı olarak tespit edildi. Rauf Bayındır, 17 Ekim 1948'de yapılan ara seçimlerde 31.305 oy olarak TBMM'nin VIII. Dönemine Erzincan Mebusu olarak seçildi⁸⁰⁷. Rauf Bayındır hakkında şu bilgileri vermek mümkündür:

Rauf Bayındır (CHP) (Ara Seçim)

1899 (1315)'da Erzincan'da dünyaya gelen Rauf Bayındır, Sami Bey ile Bedriye Hanımın oğludur. İlk tahsilini Erzincan ve İstanbul Sultanisi'nde yaptıktan sonra orta tahsilini İstanbul Erkek Lisesi'nde tamamladı. Ardından Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi'nde yüksek tahsiline başladı ve 1923 (1339)'de mezun oldu. Almanca bilen Rauf Bayındır, Ziraat Mühendisi ve eğitimcidir⁸⁰⁸.

12 Ekim 1923 tarihinde Erzincan Orta Mektebi Müdür Muavinliği göreviyle memuriyet hayatına başladı. Yedi yıl süresince bu okulda hem müdür muavinliği yaptı hem de Fizik, Kimya, Tabiat ve Sağlık derslerini okuttu. Eylül 1930'da Kars Ortaokulu ve Lisesi'nde öğretmenlik ve müdürlük yaptı. Eylül 1935'de Samsun Lisesi Müdürlüğü'ne tayin oldu. Mayıs 1937'de Trabzon Lise öğretmenliği, Aralık 1937'de ise Erzurum Lise Müdürlüğü görevlerinde bulundu. Kasım 1939'da İstanbul Lisesi'nde öğretmenlik ve İstanbul Yüksek Muallim Mektebi'nde Müdür Muavinliği yaptı. Haziran 1941'de Ankara Gazi Lisesi Müdürlüğü'ne tayin oldu. Ekim 1944'de ise

⁸⁰⁴Sıddık Sümer, 24.04.1946 tarihinde Bursa'da Çiftçi ve Köylü Partisi'ni kurmuş ve kendisi de bu partinin genel başkanlığını üstlenmiştir. Parti kuruluşundan çok kısa bir süre sonra 02.06.1946 tarihinde Mudanya Sulh Ceza Hâkimliği'nin kararıyla kapatılmıştır. Geniş bilgi için bkz. Kaynar, s. 65, 66.

⁸⁰⁵Hüseyin Aksu 1948 ara seçimleri için aday olmuş, ancak bazı ailevi nedenlerini ileri sürerek 15.09.1948'de Milletvekilliği Adaylığından çekilmiştir.

⁸⁰⁶B.C.A. 490.01.298.1205.1.

⁸⁰⁷TBMM Arşivi, Dosya No: 1516.

⁸⁰⁸TBMM Arşivi, Dosya No: 1516.

Ankara Atatürk Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. Bu görevindeyken Aralık 1944'de Tarım Bakanlığı Mühassıs Müşavirliği'ne atanarak, Tarım Bakanlığı'na bağlı orta ve teknik okulların organizasyonu ile meşgul oldu. 11 Ocak 1946 tarihinde Erzincan Belediye Başkanı olarak seçildi. Bu görevindeyken ara seçimlerine katılmak için 5 Şubat 1948'de ayrıldı. Belediye Başkanlığı esnasında Erzincan Halkevi'nin çeşitli şubelerinde faal olarak görev aldı⁸⁰⁹.

Saffet Arıkan'ın VIII. Dönem Erzincan Mebusu iken 26 Kasım 1947'de vefat etmesi ile Erzincan'da boşalan mebusluğu için 1948'de yapılan ara seçimde TBMM'nin VIII. Dönemine Erzincan Mebusu olarak seçildi. Rauf Bayındır, TBMM'nin XI. Dönemine ve Temsilciler Meclisi'ne Erzincan Milletvekili olarak seçildi. Evli olan Rauf Bayındır, 23 Mayıs 1981 tarihinde vefat etti⁸¹⁰.

4.1.1.10. 1949 Ara Seçimleri

Erzincan Mebusu Behçet Kemal Çağlar, Şemsettin Günaltay'ın kurduğu yeni kabinenin güven oylaması sırasında 24 Ocak 1949'da, hem partisinden hem de Erzincan Mebusluğundan istifa etti. Çağlar, meclis kürsüsünden bir konuşma yaparak, CHP'yi ve hükümet adamlarının zihniyetini şiddetli bir şekilde eleştirdi⁸¹¹. Behçet Kemal Çağlar'ın mecliste yapmış olduğu konuşma şu şekildedir⁸¹²:

“Siyasi hayatta şimdiye kadar etliye sütliye karışmadan kendi köşesinde Atatürk'ün kurduğu Tarih Cemiyetinde, memlekete ve dâvaya hizmet eden Sayın Günaltay'ın büyük bir hüsnüniyetle kurduğu kabinenin programını dinlemiş bulunuyoruz. Ben kendi naçiz şahsim adına derhal söyleyeyim ki teşriî hayata az çok akıl erdirebildiğim, memleketi ilçe ilçe gezip incelemeye ve milletle haşır neşir olmaya başladığım 9-10 yıldan beri vazife başına gelen bütün Başbakanların, birbirinden farksız, aynı güzel niyet ve samimiyetle, aynı hizmet aşkı ile dolu olduklarını, beyannamelerinden, ilk nutuklarından, ilk tavır ve hareketlerinden daima tespit edebilmiş bulunuyorum. Ve bütün memleket, hele ilk sıralarda, bunları sevip bağrına basınca, hizmetlerinin verimini, niyetlerinin gerçekleşmesini beklemeye koyuluyor. Fakat Cumhuriyet Halk Partisi son kurultayının açık oturumlarında da belirtmiş

⁸⁰⁹ B.C.A. 490.01.298.1205.1.15,16.

⁸¹⁰ TBMM Arşivi, Dosya No: 1516.

⁸¹¹ Cumhuriyet, 25 Ocak 1949.

⁸¹² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VIII, İçtima: 36, Cilt: 15, s. 172-175.

olduğum veçhile bu yıllardaki Hükümetler, birbirinden talihsiz ve başarısız olarak göçüp gidiyorlar. Toprak bütünlüğüne bütün varlığı ile bağlı, efendi ve hür yaşamayı ikinci tabiatı edinmiş Türk Milleti ile onun bağrından kopup şuurlarda kaleleşen emsalsiz ordusunun sayesinde, İnönü'nün harici siyasetimizi dürbün bir dünya görüşü ile idare ve sevk edebilmesi yanında çoğu elimizde olmayan hârici amillerinde tesiriyle, harici siyasetimiz müstesna hiçbir esaslı ekonomik başarı gösterememiş bu hükümetler, dünyanın gelişip karışması karşısında, gereken tedbirleri ne isabetli ne de zamanında alamamak mevkiine düşmüşlerdir. İş varile bitse ben kendi hesabıma bu şimdi dinlediğimiz programdan ve izahlardan daha vaatli daha(cümle derde deva) programların inandırıcı bir üslupla, tatmin edici açıklamalarla ortaya konmuş olduğunu pekâlâ hatırlıyorum. Ve o sıralarda duyduğum ferahlığı, beslediğim umudu şimdi acı acı gülümseyerek hatırlıyorum. Artık her güzel niyete, bütün inanımla, birden bire bağlanıp o hüsnü niyet uğruna sönük ve tesirsizde olsa, sözüm ve yazım, talâkatım ve hitabetimle varsa harcayıp da sonradan halkla beraber eli böğründe suyu çekilmiş değirmen gibi kalıvermeme imkân yok. Artık hakkıyla reybiyim. Artık biri biri ardı sıra iflas eden hüsnüniyetler serisine körü körüne inanmıyorum. Evvelki Hükümetlerin ele aldıkları dâvalar isabetsiz mi idi? Memleketin ve milletin hayrına değil miydi? Meselâ toprak davası: Büyük bir çoğunluğu topraktan geçinen bu halkın alın terini döktüğü toprağın bir parçasına mutlaka sahip olması, nimetinden hep birlikte faydalanacağı ve uğrunda hep birlikte kan dökeceği vatan olarak toprağı görmesi; ne göz kamaştırıcı, ne göğüs kabartıcı bir dava. Mesela, orman davası, şimdi kel ve mahzun yaylaların ortasında kurulmuş şehirlere kadar indiğini çok yaşlıların anlattıkları ormanları, yeniden şenlendirmek, genişletmek ve memleketin iklimi ile yaşayış şartlarını düzenlemek: Ne zevkli, ne şiirli, ne hayati bir dava. Mesela, ilk tahsil davası, sayısız medeniyetlere beşik ve pota olmuş bu yurttaki dünya görüşü ve iç sezişi emsalsiz Türk halkını, taassupla cehaletin karanlığından müspet bilginin aydınlığına çıkarmak: Tasavvuriyle insanı sevinçten çıldırtabilecek bir kutsal dava. Hâlbuki işte bütün bu büyük davalar, ya ele alınmalarının sırasızlığı, ya tatbiklerinin aksaklığı, ya havale edilen elemanların beceriksizliği, ya umumi efkârın bunlar için iyi hazırlanamayışı yüzünden bugün, güdük ve mahzun, şaşırılmış ve aksak, ortada bocalamaktadır. Demek ki: Memleketin gerçeklerini iyice bilmeden, iktisadi faktörleri iyice hesaba katmadan, milletin çalışma ve inanma şevkini kendimize ortak ve önder edinmeden işe başlıyoruz;

ilk aksaklıkta azmimiz sarsılıyor ve tarizlerimiz başlıyor. Milli mücadele yıllarında dünyaya parmak ısırtan yılmazlığımıza, yorulmazlığımıza rağmen, işte bugün, günde vasati üç saatten fazla çalışmayan bir gevşek ve mütevekkil varlık gibi görünmek halinden kurtulamıyoruz. Mesela, Orman davasına başlamanın doğru yolu daha ortada fol yok yumurta yokken ilk merkezde ön milyon liralık bir bina yapmak mı olmalıdır? Nerede toprağa kavuştuğu için bayram eden sevgili rençpere lâzım alet, yeter kredi ve gerçek imkân? Nerede, yirmi haneli köyde köylünün iki ayağını bir pabuca koydurarak yaptırılmış yüz yirmi öğrencilik okul binasına bir iki öğretmen? Nerede, şahısların yaptırdığı bir ev, on bin liraya mal olurken, aynı muhitte, aynı şartlarla hem de seri hâlinde aynı inşaat resmî müesseselere havale edilince 15 bin, 20 bin liraya ancak çıkmasının hikmeti üzerinde ısrarla durup, bunu giderecek zihniyet? Niçin yeni Erzincan'ın senedir hala kurulamamış ve halk hala tahta barakalarda üst üste istiflenmiş dururken yeni şehre ayrılmış arsalar boşluğu ortasına bir heykel dikilmesini hoş görmek, için bunu önlememek? Ne zamana kadar fakir halkı bağına taş basan İstanbul'da mermerler içinde bir radyo sarayı? Ankara'daki radyo tesisat ve kadrosunu kâfi görmeyip İstanbul'a da hazırlanış ve sonra birkaç itiraz üzerine bu sefer Ankara'daki lüzumlu tesislerden ve kadrolardan da vaz geçiş? Ne zamana kadar, başı açık yalın ayak kalsa bile ruhundaki hazinelerle, görgüsündeki derinlikle dünyayı imrendiren Türk Halkının hizmetindeki halk adamları gibi değil de, başka, refahlı ve konforlu bir diyardan lütfen gelmiş ıslahatçılar gibi davranmak? Bunlar bütçe darlığı, para imkânsızlığı ile geçiştirilerek, mazeret bulunacak şeyler değil, doğrudan doğruya israflar; zihniyette isabetsizlik, gevşeklik... Ya ekonomik işlerdeki yıllar süren bocalamalar, değişmeler, kararsızlıklar: Aldığımız herhangi bir tedbirin mahzurlarına katlandıktan sonra iyiliği ve faydası bağlayacakken ondan vaz geçiş. Çünkü isabetine baştan vukuf ve salâhiyetle tam inanamayış. Durup dururken vesika, on gün sonra vesikadan vaz geçiş, 20 gün sonra tekrar vesika... Hâdiseleri önceden tahmin ederek oha göre hazırlamak yerine, hâdiselerin arkasından sürüklenmek, geleceğin dertlerine gözü kapalı, ancak günün dertleri içinde bocalamak. Böyle şaşırtıcı, itimat bocalamaları yüzünden milletin mali takati kadar güvenini ve sevgisini de araya verdiğimiz itiraf mecburiyetindeyiz. (Bütün bunlar geçmişlere ait geç kalmış tenkitler) denebilir, fakat umumi kanavayı böyle çizmeden, bugün durumun muhasebesini amiyane ve acelede olsa böyle yapmadan bugünün, zaruretlerine nasıl intikal

edebilirim? (Eh, işte, bu ve buna benzer dertleri kavramış ve şifasını, bulmaya azmetmiş, bir kabine ve onun azimli programı genç ve enerjik vekilleri, bekle) diyenler bulunabilir. Fakat bu kaçınıcı bekleyiştir. Bu; kaçınıcı eli boş kalıştır. Artık karınca kararınca, en iyimseriniz, en taşkın müdafaacınız, ben dahi inanımı kaybetmiş bulunuyorum. Türk Milletinin büyük yarınına inanımı mı? Haşa; Türk Milletinin emsalsiz kabiliyetine ve Defet kurma talakatına güvenini mi? Haşa. Fakat darılmayın bana, gücenmeyin bana, iyi adamda, kötü lâf durmaz, bu Hükümetleri kurup tutmak imkânını hâlâ ekinde bulunduran parti adamlarına itimadımı kaybetmiş bulunuyorum. Nasıl kaybetmeyeyim ki; bu kabinenin üyeleri de, onlar tarafından bir araya getirilmiştir; eski kabinenin büyük bir çoğunluğunu teşkil ederek şimdi geriye istemekte oldukları bütçeyi, geriye alacaklarını söyledikleri vergi taşanlarını, daha birkaç gün önce, ısrarlı tenkitler karşısında, Meclis Komisyonlarında, bilgilerinin bütün ihatası, talâkatlarının bütün samimiyetiyle, uzun uzun, tekrar tekrar müdafaa eden aynı kimselerdir. İki gece içinde hangi rabbani ilhamla, nasıl ayıldılar, ne çabuk fikir ve kanaat değiştirdiler, şaşıyorum. Bu mucizeyi beyannamede hiç de izah edilmemiş görüyorum ve bu kabil el çabukluğu bu mucizelere inanmıyorum. (Bir arada hemen söylemeliyim ki, Öteki kabinelerden cesaretçe üstün davranarak bilya ile rey istemeleri güzel bir jesttir; itimat kazanır, çalışırlarsa, ilerdeki bocalamalarından sonra da güvenoyu isterken aynı cesaretle devam edebilmelerini dilerim.)Yeni kabine programında en parlak cümleler, demokrasi gelişmesine bağlılığın ifadesi için ayrılmış bulunuyor. Hemen naçiz kanaatimi keksin olarak kaydedeyim: Demokrasiyi Garpli zihniyetin bir mükemmel metodu olarak tatbik edebilmek için ilk yapılacak şey, hiçbir vatandaşta şüphe bırakmayacak şekilde seçim emniyetini pekiştirmek, sonra da, ihtilâl havasında hazırlanıp tek parti zihniyetiyle işlenen Anayasayı değiştirmektir. İşte bu kadardır ol hikâyet, bakisi duruğu binihayet. O halde Hükümet sarahatle ifade samimiyet ve cesaretini göstermeliydi ki, kendisi bir intikal kabinesidir. Mümkün olan kısa zaman zarfında Seçim Kânununu yeniden ıslah azmindedir. Ve intihabı yenilemenin imkânlarını hazırlayacaktır. Çünkü Anayasayı değiştirmek, ilmî seviyesi ne olursa olsun, Birinci Büyük Millet Meclisi gibi şeflerle kurucuların tazyik ve tesirinden azade, yalnız halka hissi selime dayanacak yeni bir Meclisin hakkıdır...

Bu mücadelenin en iyi yerlerinden birinin bu kürsü olduğunu bilmez değilim. Fakat saflarından ayrılıp külfetlerinden sıyrıldığım bir kütlenin nimetlerinden

faydalanmakta devam etmeye benim vicdanım ve ahlâkım müsait değildir. Cumhuriyet Halk Partisinin namzedi olmak sayesinde kazandığım Milletvekilliğinden istifa kâğıdımı işte şimdi Reisliğe veriyorum. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar) Bu kadro içinde gönlümün istediği kadar faydalı olamadığım Büyük Türk Milletinden ve cefakeş Erzincan halkından alenen özür dilerim.”

Behçet Kemal Çağlar'ın istifa etmesi ile boşalan Erzincan Mebusluğu için ara seçim yapıldı. CHP kendi adaylarını, 1948 ara seçimlerinde olduğu gibi, CHP 7. Kurultayında kabul edilen tüzük gereğince belirledi. 1949 ara seçimlerinde de CHP'den başka bir parti seçime katılmadı.

16 Ekim 1949'da yapılacak mebus ara seçimleri için CHP'den Erzincan'dan mebusluğa şu isimler aday olmuşlardı: Maliye Bakanlığı Müsteşar Muavini Kenan Yılmaz, Mustafa Rahmi Sanalan⁸¹³, Eski CHP Erzincan İl Başkanı Mustafa Asım Altınok, Ankara 1. Sınıf Asliye ve Hukuk Yargıcı Nazif Cebecioğlu, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı Osman Nahit Pekcan⁸¹⁴.

Mebus aday başvurularından sonra Osman Nahit Pekcan, Yoklama Kurulu tarafından yapılan seçimde CHP Erzincan mebus adayı olarak tespit edildi. Osman Nahit Pekcan, seçim sonucunda 48.907 oy alarak TBMM.'nin VIII. Dönemi Erzincan Mebusu olarak seçildi⁸¹⁵. İl genelinde seçimlere katılma oranı % 60'dır⁸¹⁶.

Osman Nahit Pekcan (CHP) (Ara Seçim)

1900'da İstanbul'da dünyaya gelen Osman Nahit Pekcan, aslen Kemaliye'nin Geşo Köyü'nden olup, Hasan Tahsin Bey ile Emine Münire Hanım'ın oğludur. İlk ve orta öğreniminden sonra İstanbul Hukuk Fakültesi ve İstanbul Yüksek Ticaret Okulu'ndan mezun oldu. Almanca ve Arapça 'ya hâkim olan Osman Nahit Pekcan, hukuk ve ekonomi uzmanıdır. “İzahlı Maden Mevzuatı” adlı eseri mevcuttur⁸¹⁷.

Mezun olduktan sonra bir müddet İstanbul Yel Değirmeni Musevi İlkokulu'nda Türkçe Öğretmenliği, İstanbul Kumkapı Zükûr İptidai Rum Okulu'nda Türkçe, Tarih ve Coğrafya Öğretmenliği yaptı. Ardından Ankara İstiklâl Mahkemesi Başkâtip

⁸¹³Tercan İlçesi halkının 300 imzalı teklifi üzerine Milletvekili Adayı olmuştur.

⁸¹⁴B.C.A. 490.01.298.1205.2.

⁸¹⁵TBMM Arşivi, Dosya No: 1527.

⁸¹⁶Yeni Erzincan, 20 Ekim 1949.

⁸¹⁷TBMM Arşivi, Dosya No: 1527.

Yardımcılığı görevinde bulundu⁸¹⁸. 1924–1927 tarihleri arası Ankara Cinayet ve Asliye Mahkemelerinde Üye Yardımcılığı yaptı. Bir müddet T.C. Ziraat Bankası Umûm Muamelât Müdürlüğü Amir Muavinliği görevinde bulundu. 1928’de İktisat Vekâleti Sanayi ve Mesai Umûm Müdürlüğü Mesai Şube Müdürlüğü, Şirketler ve Sigortalar Komiserliği ile Hukuk Müşavirliği görevlerinde bulundu. 1934’de Bakanlık Müfettişliği’ne tayin edildi. 1941’de Bakanlık Başmüfettişliği’ne ve 1943’de de Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı’na atandı. Bu görevindeyken ara seçimlerde TBMM’nin VIII. Dönemi Erzincan Mebusu olarak seçildi ve 01.11.1949 tarihinde de meclis çalışmalarına katıldı. TBMM’nin IX. Dönem Erzincan Mebusu olarak seçilen Pekcan, evli ve iki çocuk babası idi. Pekcan, 22 Ağustos 1972’de vefat etti⁸¹⁹.

4.1.1.11. 1950 Seçimleri

1950 seçimleri Türk siyasi hayatında önemli bir dönüm noktası olması dolayısıyla çok önemlidir. Bu seçimler ile CHP’nin uzun yıllar süren iktidarı sona ermiş ve DP’nin iktidarı başlamıştır. 1950 seçimleri, CHP’nin bir dönüşüme girdiği sırada yapıldı ve DP iktidara başladı. 1950 seçimlerinden sonra Türkiye siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda önemli olaylara sahne oldu. DP’nin iktidara gelmesi ile iktidar ve muhalefet arasındaki sert tartışmaların başladığı, kutuplaşmaların önünün açıldığı, tek parti döneminin uygulamalarından vazgeçilerek adeta bir hesaplaşma içerisine girildiği bir sürecin başlangıcı oldu.

16 Şubat 1950 tarihinde yeni Milletvekili⁸²⁰ Seçim Kanunu kabul edildi. Milletvekili Seçim Kanunu’nda tek dereceli seçim sistemine göre yapılacak olan seçimlerde gizli oy ve açık sayım uygulamasına geçilmesi kararlaştırıldı⁸²¹.

TBMM tarafından 24 Mart 1950 tarihinde seçimlerin yenilenmesine karar verilerek, seçim tarihi olarak 14 Mayıs 1950 olarak belirlendi. Bu seçimden önce dikkati çeken en önemli gelişme, CHP’nin 1950 seçim bildirgesinde yer alan ilkelerin daha önceki parti ilkelerinden kısmen de olsa ters düştüğüdür. Toplumsal ve ekonomik alanda bir dizi vaadi içeren bu bildirmede yer alan önemli noktalar, özel girişim ve

⁸¹⁸ TBMM Albümü- 1920-2010 I., s. 465.

⁸¹⁹ TBMM Arşivi, Dosya No: 1517.

⁸²⁰ 1950’den sonra mebus yerine milletvekili adı daha yaygın olarak kullanılmıştır.

⁸²¹ *Düstur*, Üçüncü Tertip, XXXI, s. 847.

sermayenin desteklenmesi ve önünün açılması gibi liberal vaatlerdi ki bu ilkeler DP'nin savunduğu fikirlere paralellik arz etmektedir⁸²².

1948 ve 1949 seçimlerinde olduğu gibi 1950 seçimlerinde CHP'nin 7. Kurultayı'nda kabul edilen tüzük gereğince aday belirleme uygulamasına devam edildi. 14 Mayıs 1950'de yapılacak milletvekili seçimleri için Erzincan CHP milletvekilliği için adaylarının isimleri ve meslekleri şu şekildedir:

Ulaştırma Bakanlığı Müfettişi Bekir Fikri Alpınar, Niğde Kaymakamı- Hukuk İşleri Müdürü Remzi Saraçoğlu, VIII. Dönemi Erzincan Milletvekili Ziya Ağca, VIII. Dönemi Erzincan Milletvekili Rauf Bayındır, Eski Erzincan Milletvekili Abdülhak Fırat, Maliye Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Kenan Yılmaz⁸²³, Tekel Genel Müdürlüğü İnebolu Tekel Müdürlüğü Muhasebecisi A.Kenan Beyazıtöğlu, Emekli Hâkim İbrahim Ethem Tatlıoğlu, Gümüşhane Ağır Ceza Başkanı Abdulkadir Ulusoy, Balıkesir Eğitim Enstitüsü Öğretmeni Ali Cengiz Gökoğlu, Kurmay Albay- 18. Kolordu Kurmay Başkanlığı Tank Alayı Komutanı Mustafa Rahmi Sanalan, Çanakkale Ağır Ceza Üyesi Abdulkadir Töre, Eski Erzincan Valisi-İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu Başkanı Dilaver Argun, Emekli Yarbay, Osman Pamir, Erzincan Lisesi Felsefe Öğretmeni- Erzincan Halkevi Kütüphane ve Yayın Kolu Başkanı Zekeriya Mahmut Günem. Adaylardan Abdulkadir Töre ve Dilaver Argun'un dışındaki diğer adayların hepsi Erzincanlı'dır⁸²⁴.

Milletvekilliği aday başvuruları tamamlandıktan sonra 9 Nisan 1950 Pazar günü CHP Yoklama Kurulu'nca yapılan seçimde Sabit Sağıroğlu, Osman Nahit Pekcan, Yusuf Cemal Gönenç, Ahmet Ziya Soylu ve Mehmet Şemsettin Günaltay CHP Erzincan Milletvekili Adayı olarak tespit edildiler⁸²⁵.

DP Erzincan milletvekili aday sayısı CHP'ye göre daha azdı. Aday başvurularının yapılmasından sonra DP Yoklama Kurulu tarafından yapılan seçimle kesin aday listesi belirlendi. DP'den milletvekilliğine aday olanlar şunlardı:

DP İl Başkanı Turgut Nalcıoğlu, Yargıtay Savcı Yardımcısı Sadık Perinçek, II. Dönem Erzincan Milletvekili-Emekli Berlin Büyükelçisi Hamdi Arpağ, Avukat

⁸²² Ahmad, s. 131,132.

⁸²³ Kenan Yılmaz, TBMM'nin IX. ve X. Dönemi DP Bursa Milletvekili olarak seçilmiştir.

⁸²⁴ B.C.A. 490.01.298.1205.3.

⁸²⁵ *Yeni Erzincan*, 13 Nisan 1950.

Mehmet Yavuz, Tüccar Muharrem Bedirhanoglu, Emekli General Sait Balioğlu, Dava Vekili Hulusi Ersavaş⁸²⁶.

DP delegeleri, 16 Nisan 1950 Pazar günü Erzincan Sineması'nda toplanarak milletvekili adaylarını belirlemek için seçim yaptılar. DP Yoklama Kurulu tarafında yapılan seçim sonucunda, Turgut Nalcıoğlu, Sadık Perinçek, Hamdi Arpağ, Sait Balioğlu ve Mehmet Yavuz DP Erzincan Milletvekili Adayı olarak belirlendi⁸²⁷.

1950 seçimlerine CHP ve DP milletvekili adaylarının yanı sıra iki kişi de bağımsız olarak seçimlere katılmıştır. Bu kişiler ise Divriği Sorgu Yargıcı Mustafa Fehmi Okutan ve Manifaturacı M. Bahattin Koyunoğlu'dur⁸²⁸.

14 Mayıs 1950 Pazar günü Erzincan'da yapılan seçimler büyük bir intizam ve olgunluk içerisinde geçti. Seçimler esnasında partilerden, adaylardan ve halktan kaynaklanan herhangi bir olumsuzluk yaşanmadı. Tüm yurt genelinde olduğu gibi Erzincan'da da seçimlere büyük bir katılım oldu. Özellikle Erzincan'ın kasaba ve köylerinde seçimlere katılma oranı % 90'ları buldu⁸²⁹. Seçimlerde Erzincan genelindeki seçmen sayısı 79.008 kişi olup, oy kullananların sayısı ise 70.914'dür⁸³⁰. Erzincan İli genelinde seçimlere katılma oranı % 89,8'dir. Seçimlerde CHP 38.631 oy, DP ise 25.311 oy aldı⁸³¹.

1950 seçimlerinde, CHP milletvekili adayları büyük bir çoğunlukla kazandı. DP milletvekili adayları ise 1946 seçimlerinde olduğu gibi bu seçimde de bir varlık gösteremedi. 1939 depremi sonrası kurulan yeni şehirdeki çalışmalar, yeni kurulan evler, iplik fabrikası, hidroelektrik santrali, su işleri vb. gibi iş hacmini genişleten çalışmalar ile Erzincan'da yıllardan beri süre gelen CHP geleneğinin yerleşmiş olması Erzincan halkının seçimini etkileyen en önemli faktörler olmuştur. Erzincanlıların tercihini etkileyen diğer bir olayda Başbakan Şemsettin Günaltay'ın, CHP listesinden aday gösterilmesidir. Özellikle Erzincanlılar Günaltay'ın seçilmesi için büyük çaba sarf etmişlerdir. Bu çabanın bir sonucu olarakta CHP adaylarının tamamı milletvekili seçilebilmiştir. Nitekim en çok oyu Günaltay almıştır.

⁸²⁶Yeni Erzincan, 20 Nisan 1950.

⁸²⁷Yeni Erzincan, 20 Nisan 1950.

⁸²⁸Yeni Erzincan, 20 Nisan 1950.

⁸²⁹Yeni Erzincan, 18 Mayıs 1950.

⁸³⁰TBMM Arşivi, Dosya No: 1664.

⁸³¹Seçim, Erişim Tarihi: 26 Mart 2012,

www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_secimler.secim_cevresi_partiler?p_secim_

TBMM'nin IX. Dönemine Erzincan CHP Milletvekili olarak seçilen; Mehmet Şemsettin Günaltay 42.058, Osman Nahit Pekcan 39.884, Sabit Sağıroğlu 38.299, Yusuf Cemal Gönenç 37.296 ve Ahmet Ziya Soylu 35.616 oy almışlardı⁸³².

Erzincan'da tek bir milletvekili çıkaramayan DP, 14 Mayıs 1950 genel seçimlerini yurt genelinde ezici bir çoğunlukla kazandı. TBMM IX. Dönem ilk toplantısını 22 Mayıs 1950 Pazartesi günü saat 15.00'de yaptı. Milletvekillerinin yemin töreninden sonra Cumhurbaşkanlığına Celal Bayar, TBMM Başkanlığına Refik Koraltan seçildi. Cumhurbaşkanı Celal Bayar hükümeti kurmakla Adnan Menderes'i görevlendirdi. Türkiye'nin her tarafında olduğu gibi Erzincan'da da Cumhurbaşkanlığı seçimi münasebetiyle 101 pare top atışı yapıldı⁸³³.

1950 seçimleri, 14 Mayıs'tan önceki CHP iktidarının, tarihi süreç içerisinde bir iktidar yorgunluğu yaşadığını gerçeğini göstermiştir. Milli Mücadeleyi ve ardından da inkılapları yürüten Halk Partisi kadrosunun devraldığı ülke baştan sona bir harabe şeklindeydi. Bu şartlar altında yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin genç idareci kadrosu, savaşlarla ve açlıkla boğuşan bu milletten yeni fedakârlıklar, yeni asker ve yeni vergiler isteyeceklerdi. II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, zorunlu ekonomik tedbirlerin alınması gerekliliğini doğurmuş ve halkta, tüm bu sıkıntıların nedeninin Halk Partisi'nden kaynaklandığı düşüncesi hâkim olmaya başlamıştır⁸³⁴.

1950 seçimlerinde CHP'nin yeni vaatleri işe yaramamış ve yıpranmışlığın doğal bir sonucu olarak CHP iktidarı sona ererek DP'nin 10 yıllık iktidarı başlamıştır. CHP, *"yönetenler sınıfının burjuvaziye geliştirme işlevini üstlenmiş siyasal örgütü olduğu için, erginliğe ulaşan burjuvazinin öz partisi karşısında iktidar olabilme niteliğini yitirdiğini hissetmiştir"*⁸³⁵. CHP seçmen partisi olalamamış artık ezeli muhalif bir parti haline gelmiştir⁸³⁶.

⁸³²TBMM Arşivi, Dosya No: 128, 622, 1527,1663, 1664. Tercihli seçim sisteminden dolayı bir seçmen, birden fazla adaya oy kullanabildiğinden, toplamda kullanılan oy sayısından fazla görünmektedir.

⁸³³*Yeni Erzincan*, 25 Mayıs 1950.

⁸³⁴Şevket Süreyya Aydemir, *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali*, Remzi Kitabevi, 4. Basım, İstanbul 1990, s. 127-131.

⁸³⁵Sina Akşin, "Cumhuriyet Halk Partisi'nin Siyasal, Toplumsal ve İdeolojik Kökenleri", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi III*, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, s. 2041.

⁸³⁶Ergun Özbudun, *Siyasal Partiler*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara 1977, s. 127.

Seçimlerin hemen ardından İçişleri Bakanı Rüknettın Nasuhioğlu tarafından Valiliklere gönderilen bir genelgede, illerdeki idarecilerden herhangi bir siyasi parti gözetmeksizin tüm vatandaşlara eşit muamele yapılması istenerek şöyle denilmiştir⁸³⁷:

“İçişleri Bakanlığı vazifesini üzerime almış bulunuyorum. Başta Vali arkadaşlarım olduğu halde bütün idare teşkilatında mesul ve vazifeli olanların kıymetine güveniyorum. İdare cihazımızın bütün vatandaşlara karşı hiçbir fark gözetmeksizin ve herhangi bir siyasi şahıs, taraf ve zümrenin tesirine kapılmaksızın işlemesi ve zaman zaman birçok yerlerde tenkit mevzuu olan temayüllerden hariç kalması yeni hükümetin kesin kararıdır. Bu kararın tatbikinden mesul bir vazifeli olarak bu ciheti bilhassa tebarüz ettiririm. Tek rehber kanundur. İdarenin ve zabitanın en küçük kademesinden itibaren hiçbir kimsenin kanunsuz muameleye maruz bırakılmaması, aksi takdirde müsebbiplerinin takibattan kurtulamayacaklarının göz önünde bulundurulması lazımdır. Memlekette yerleştirmek azminde vatandaşlara bütün temas ve münasebetlerinde karşılıklı hürmet ve itimat teşkil ettiğini ifade etmek isterim. Aziz halkımızın sahip olduğu yüksek vakar ve kıymetin karşılığı olarak idare cihazımızın aynı vakar ve kıymete layık surette işlemesini temin yolunda çalışanların ilerisi için müstakar ve geniş bir huzur içinde devam edecek olan vazifeleri muvaffakiyetin esasıdır. Bu tamimin bütün idare kademelerine tebliğini rica eder, bulunduğumuz demokratik ve halkçı bir idarenin esasını idare cihazımızın muvaffakiyetler dilerim.

İçişleri Bakanı

Rüknettın Nasuhioğlu”

IX. Dönem (14.05.1950–14.05.1954) Erzincan Milletvekilleri hakkında şu bilgileri vermek mümkündür:

Ahmet Ziya Soylu (CHP)

1913 (1329)’de Erzurum’da dünyaya geldi. Erzurum Sağlık Müdürü Dr. Şerif Bey ve Semiha Hanım’ın oğludur. İlk ve orta öğreniminden sonra İstanbul Erkek Lisesi’ni bitirerek yükseköğrenimine başladı. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Eczacılık Bölümü’nden 1941’de mezun oldu. İyi derecede Almanca bilen Ziya Soylu, askerliğini

⁸³⁷Yeni Erzincan, 1 Haziran 1950.

Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'nde Yedek Subay olarak yaptı. Askerlik görevinden sonra ziraat ve ticaretle meşgul oldu.

“Erzurum Lisesi’nden Yetişenler Cemiyeti” fahri başkanlığı, Eminönü İlçesi Kızılay Kurumu’nun İdare Kurulu Üyesi ve Genel Sekreterliği, Vefa Kulübü İdare Kurulu Üyesi ve Genel Sekreteri, Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Şubesi Başkanlığı görevlerinde bulundu. Türkiye Ulusal Verem Savaş Derneği kurucularından olup, derneğin idare kurulu yedek üyesidir. Türk Parfümericiler Derneği muhasipliği, CHP Eminönü İlçe İdare Kurulu üyesi ve muhasibidir. TBMM’nin IX. Dönemine, Erzincan Milletvekili olarak seçilen Ahmet Ziya Soylu, evli ve dört çocuk babası idi. Soylu 15 Nisan 1987 tarihinde vefat etti⁸³⁸.

Yusuf Cemal Gönenç (CHP)

1903 (1319)’da Erzincan’ın Refahiye İlçesi’ne bağlı Ağmusa Köyü’nde⁸³⁹ doğdu. Babası Ağmusa Köyü’nden köklü bir aileye mensup Bayraktaroğlu Yakup Zamir Bey annesi Zeynep Hanımdır. İlk ve orta öğreniminden sonra 1927’de Mektebi Mülkiye İdari Şube’den (Siyasal Bilgiler Okulu) mezun oldu.

Mezun olduktan sonra Yozgat Maiyet Memuru olarak devlet memurluğuna başladı. Ardından Boğazlıyan Kaymakam Vekâletinde, Çiçekdağı ve Susurluk Kaymakamlıklarında, Divân-ı Muhasebat 4. Sınıf Murakıplığında (Denetmen) ve Develi Kaymakamlığında bulundu. İstanbul Seferberlik Müdürü olarak görev yaptığı sırada 1938’de Avrupa’da üç aylık tetkik seyahati gerçekleştirdi. 1943 yılının sonlarına kadar Mülkiye Müfettişi olarak görev yaptıktan sonra Çankaya Kaymakamı ve Çankaya Belediyesi Şubesi Müdürü olarak çalıştı⁸⁴⁰. Ankara Belediye Başkan Yardımcılığı ve bir arada Polis Koleji Tarih Öğretmeni olarak görev yaptı⁸⁴¹. Daha sonra Ordu Valiliği’ne atanan Gönenç, İstanbul İdare Kurulu Üyeliği ve son olarak da T.C. Ziraat Bankası İdare Meclisi Üyeliği görevlerinde bulundu. Bu görevindeyken TBMM’nin IX. Dönemine Erzincan Milletvekili olarak seçildi. Bekâr (dul) ve bir çocuk sahibi olan Yusuf Cemal Gönenç, 6 Aralık 1980’de vefat etti⁸⁴².

⁸³⁸TBMM Arşivi, Dosya No:1664.

⁸³⁹Hal Tercümesinde, 1905 (1321)’de İstanbul’da doğduğu yazılıdır. Nüfus kütüğüne 1905 yılında İstanbul’da kaydettirildiği için doğum yeri İstanbul doğum tarihi de 1905 olarak geçmektedir.

⁸⁴⁰B.C.A. 490.01.298.1204.2.4.

⁸⁴¹TBMM Albümü- 1920–2010 II, s. 558.

⁸⁴²TBMM Arşivi, Dosya No: 1663.

Mehmet Şemsettin Günaltay (CHP)

1883 (1299)'de Erzincan'ın Kemaliye⁸⁴³ İlçesi'nde doğdu. Ethem Bey ile Saliha Hanımın oğludur. İlköğrenimine doğduğu köyde başladı. Ardından Özel Üsküdar Ravza-i Terakki Mektebine devam ederek, Haziran 1896 (1312)'da derece ile mezun oldu. Vefa İdadisi'ni bitirerek sınavla Darülmuallim İptidai (İlkokul) Şubesi'ne kayıt yaptırdı. 1901 (1317)'de derece ile yüksek öğretmen okulundan mezun oldu. 1903 (1319)'de aynı okulun Rüşdiye Şubesi'ni bitirdi. 13 Eylül 1905 (1321)'de Darülmuallim Fen Şubesi'nden birincilikle mezun oldu. Fransızca, Arapça ve Farsça bilmekteydi.

1 Ocak (Kanunsani) 1905'de Darüşsafaka Hendese (Geometri) Öğretmenliği'ne atandı. 1907'de Kıbrıs İdadiye' si Ulum-u Tabiye Öğretmenliği (Tabi İlimler), Müdür Muavinliği ve Müdürlüğü'nde bulundu. 17 Haziran 1909 (1325)'da bu görevinden ayrılarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Tabiat Bilimleri üzerine ihtisas yapmak üzere İsviçre'nin Lozan Üniversitesi'ne gönderildi. İhtisasını tamamladıktan sonra sırasıyla 10 Ekim 1910'da Midilli İdadisi Müdürlüğü'ne, 1 Aralık 1910'da da İzmir Lisesi Müdürlüğü'ne ve 21 Eylül 1914'de İstanbul Gelibolu Lisesi Müdürlüğü'ne atandı.

14 Ekim 1915'de Darülfünun Edebiyat Fakültesi Türk Tarihi ve İslam Kavimleri Müderrisliği'ne atanarak, Türk Tarihi Profesörlüğü'ne getirildi. 12 Ekim (Teşrinievvel) 1915 (1331)'de Osmanlı Meclis-i Mebusan III. Dönem Ertuğrul Mebusu olarak seçildi. 5 Ağustos 1919'da Süleymaniye Medresesi İslam Tarihi Müderrisliği'ne, 24 Nisan 1919 İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesi Dinler Tarihi Müderrisliği'ne atandı. 21 Ekim 1922'de Şer'ie Bakanlığı Tetkikat ve Telifat Azalığı'na ve 1 Mayıs 1924'de Darülfünun Edebiyat Fakültesi Din ve İslam Tarihi Müderrisliği ve Genel Kâtipliği'ne getirildi. 1924'de İlahiyat Fakültesi, 19 Nisan 1925'de Edebiyat Fakültesi Dekanlığı görevlerine atandı.

1918 (1334)'de Meclis İdare Amirliği görevine getirildi. 21 Aralık (Kânunuevvel) 1918 (1334)'de Meclis-i Mebusan'ın feshine kadar bu görevine devam etti. Ordinaryüs Profesörlüğe seçilen Günaltay, İstanbul Belediye Meclis Üyesi ve 1. Başkanvekili, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Kurucu Üyesi ve Başkanlığı görevlerinde bulundu. II. (Ara

⁸⁴³Temsilciler Meclisi için verdiği hal tercümesinde, doğum yeri İliç İlçesi'ne bağlı Avarık Köyü olarak gösterilmiştir.

Seçim), III., IV., V., VI., VII., VIII. Dönem Sivas Milletvekili ve IX. Dönem Erzincan Milletvekili olarak seçildi. V. Dönem Teşkilat-ı Esasiye Encümen Başkanı, VI. ve VIII. Dönem TBMM Başkanvekili, CHP Grup Başkanvekili görevlerinde bulundu. Günaltay, 16.01.1949- 22.05.1950 tarihleri arasında Türkiye Cumhuriyetinin 18. Hükümetini kurmuş ve Başbakanlık görevini sürdürmüştür.

Tarihçi ve yazar olan Mehmet Şemsettin Günaltay'ın yayınlanmış pek çok eseri bulunmaktadır. Eserleri şunlardır: Fennin En Son Keşfiyatından, Zulmetten Nura, Hurafattan Hakikata, İslâm Tarihi, Mufasssal Türk Tarihi, Tarih-i Eryan, Felsefe-i Ulâ, İsbat-ı Vacib ve Ruh Nazariyeleri, İslam'da Tarih ve Müverrihler, Maziden Âtiye, Müntehap Kıraat, İslâm Dini Tarihi, Mufasssal Türk Tarihi, Müslümanlığın Çıktığı ve Yayıldığı Zamanlarda Orta Asya'nın Umumî Vaziyeti, Mezopotamya-Sümerler, Akatlar, Gutiler, Amürüler, Kassitler, Asurlular, Mitannîler: İkinci Babil İmparatorluğu, Suriye ve Palestin, Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri, İbranîler, La décadence du monde Musulman est-elle due â l'invansion des Seldjoudes?, İslâm Dünyasının İnhitatı Sebebi Selçuk İstilâsı Mıdır?, Türk Tarihinin İlk Devirleri Uzak Şark, Kadim Çin ve Hind, Türk Tarihinin İlk Devirlerinden Yakın Şark, Elâm ve Mezopotamya, Türk Tarih Tezi Hakkındaki İntikatlara Mahiyeti ve Tezin Kat'i Zaferi, Atatürk'ün Tarihçiliği ve Fahri Profesörlüğü Hakkında Bir Hâtıra, Tarih, Lise I., İbni Sina'nın Şahsiyeti ve Milliyeti Meselesi, Abbas Oğulları İmparatorluğunun Kuruluş ve Yükselişinde Türklerin Rolü, Selçukluların Horasan'a İndikleri Zaman İslâm Dünyasının Siyasal, Sosyal, Ekonomik ve Dinî Durumu, Yakın Şark II. Anadolu - En Eski Çağlardan Akamenişler İstilâsına Kadar-, Yakın Şark III. Suriye ve Filistin, İran Tarihi -En Eski Çağlardan İskender'in Asya Seferine Kadar-, Farâbi'nin Şahsiyeti, Eserleri ve Tesirleri, İslam'dan Önce Araplar Arasında Kadının Durumu, Aile ve Türlü Nikâh Şekilleri, Yakınşark IV, Perslerden Romalılara Kadar: Selevkoslar, Nabatiler, Galatlar, Bitinya ve Bergama Kırallıkları.

Günaltay, 06.01.1961- 15.10.1961 tarihleri arasında Kurucu Meclis CHP Temsilciliği yaptı. Evli ve dört çocuk babası Günaltay, Cumhuriyet Senatosu İstanbul İli üyesi olarak seçildi ancak meclise katılamadan 19 Ekim 1961'de vefat etti⁸⁴⁴.

⁸⁴⁴TBMM Arşivi, Dosya No: 622.

4.1.1.12. 1954 Seçimleri

1954 seçimlerine gidilirken CHP, 1950'den bu yana ilk kez ciddi bir muhalefet yapmıştır. DP'nin çıkarmaya çalıştığı, petrol ve yabancı sermaye yasalarına karşı muhalefet yürütülmüştür. Bu iki yasa da Amerikalı uzmanların tavsiyeleri doğrultusunda hazırlanmıştı. İnönü, bu yasaların Lozan'da kazanılmış olan ekonomik bağımsızlığa indirilen büyük bir darbe olduğunu söylemiştir. CHP seçim kampanyasını bu şekilde sürdürdüyse de sonuç CHP açısından yine hüsrana olmuştur⁸⁴⁵.

2 Mayıs 1954'de yapılan seçimlere Erzincan'dan CHP, DP ve Bağımsız adaylar katıldı. Seçimler yaklaştıkça milletvekilleri adayları adaylık başvurularını yapmaya başlamışlardır.

CHP'den Erzincan Milletvekilliğine; CHP İl Başkanı- VIII. Dönem Erzincan Milletvekili Rauf Bayındır, Tüccar- Çiftçi Hüsnü Çanakçı, İnşaat Mühendisi- Müteahhit Naci Gürkan, Avukat- CHP Merkez İlçe Başkanı Adil Sağıroğlu ve Halkın Sesi Gazetesi Kurucusu ve Yazı İşleri Müdürü Mustafa Yıldırım aday oldular⁸⁴⁶.

CHP Erzincan Milletvekili adaylarının isimleri Genel Merkeze bildirildi ve kabul edildi. Tüm yurttaki olduğu gibi Erzincan'da da CHP, CMP ile işbirliği yaparak 1954 seçimlerine katıldı⁸⁴⁷. CHP'nin 1954 seçimlerine Erzincan'da güç kaybetmiş bir şekilde girdiği görülmektedir. Bir önceki 1950 seçimlerine göre CHP'nin milletvekili adaylarının sayısında gözle görülür bir düşüş yaşanmıştır. CHP bu seçimlerde milletvekili sayısı kadar aday göstermiştir.

Buna karşılık DP'de ise geçen seçimlerin aksine çok daha fazla sayıda adayın başvuru yaptığı görülmektedir. DP'den milletvekili adaylık yoklamasına tabi olan adayların isim listesi şu şekildedir:

İlköğretim Müfettişi Veysel Varol, Tercan Belediye Başkanı- DP İlçe İdare Kurulu Üyesi Muharrem Bedirhanoğlu, Emekli Doktor- Ankara Tıp Fakültesi Dâhiliye Müdürü Dr. Bâsit Ürek, Emekli Kurmay Albay- Doğu Emniyet Başmüfettişi Mustafa Rahmi Sanalan, Avukat- Eski Kaymakam Mehmet Yavuz, Devlet Şurası Azası Tevfik Şenocak, Temyiz Mahkemesi Başmüddei Umumi Muavini Sadık Perinçek, Emekli

⁸⁴⁵ Tevfik Çavdar, "Cumhuriyet Halk Partisi (1950-1980)", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, s. 2028.

⁸⁴⁶ *Öz Erzincan*, 14 Nisan 1954.

⁸⁴⁷ *Demokrat Erzincan*, 13 Mart 1954.

General- Eski Erzincan- Yozgat- Bilecik Valisi Sait Balioğlu, Avukat- Ankara Emlak Bankası Müşaviri Hıfzı Varlık, Emekli Albay Hikmet Bilgin, Doktor-Kemaliye Belediye Başkanı Dr. Necati Öztan, Keler Köyü DP Bucak Başkanı ve Muhtarı Yaşar Adalı, Yüksek Mühendis Muzaffer Arolan, Erzincan Veteriner Müdürü Fehmi Baysoy, Çiftçi Eyüp Bezirci, Emekli Yüzbaşı- Tüccar Ömer Lütfi Çetin, Emekli İhtik Nahiye Müdürü Ahmet Günday, Çalışma Bakanlığı İzmir İş Bölge Müfettişi Turgut Eğinlioğlu, Ziraatçı İhsan Hışır, Ziraatçı Naci Kunbar, Şeker Şirketi İdare Meclisi Başkan Vekili Turgut Nalcıoğlu, Genel Meclis Üyesi- DP İl İdare Kurulu Üyesi Osman Pamukçu, Hukukçu-Eski Milletvekili- DP Erzincan ve Tunceli Bölge Müfettişi Necmettin Sahir Sılan, Ankara Çubuk Kaymakamı Turgut Tümer, Divanı Muhasabat Murakıbbı Hamdi Yaman, Ziraatçı- Eski Erzincan Belediye Başkanı Nusret Bayındır, Emekli General Ömer Lütfi Köksal⁸⁴⁸.

Adaylık başvurusunda bulunan yirmi yedi kişiden biri dışında hepsi Erzincanlı'dır. Adaylar içerisinde Erzincanlı olmayan tek aday Eski Milletvekili ve DP Erzincan ve Tunceli Bölge Müfettişi Necmettin Sahir Sılan idi.

Erzincan'da yayın yapan gazeteler, iktidar ve muhalefet partilerinin durumlarını ve partilerin adaylarını mercek altına alarak çeşitli konulardaki görüşlerini gazete köşelerine taşımışlardı. Bu gazetelerden biri de CHP yanlısı Halkın Sesi Gazetesi'dir. Halkın Sesi Gazetesi'nde yer alan bir köşe yazısında, CHP'den istifa edip DP'ye katılanlar "*Seçim Kondusu*" olarak nitelendirilmişti. Bu memleketin ancak öz evlatları tarafından temsil edilebileceğinin belirtildiği köşe yazısında dikkat çekici tespitler yapılarak, özellikle Necmettin Sahir Sılan'ın DP'den adaylığını koyması eleştirilerek şöyle denilmişti⁸⁴⁹:

"Ne talihsiz bir memlekettir şu bizim Erzincan. Herkes burayı çiftlik zannediyor. Şimdiye kadar yer yuva tutamamış olanlar, her gittikleri yerlerde ters düz edilenler soluğu burada alıyorlar. Sanki bu memlekette adam yokmuş, sanki bu memleket halkı kendisini öz evlatlarına temsil ettirmesini bilmeyecek kadar idraksizmiş de kollarını açmış bu hazır lopçulara, bizim kimsemiz yoktur, acele gelin sizi mebus yapalım, diyorlarmış. Hem bu seçim konducuları kimdir bilir misiniz? Daima iktidarın

⁸⁴⁸Öz Erzincan, 17 Mart 1954.

⁸⁴⁹Halkın Sesi, 17 Eylül 1953.

yardakçıları. Dün Halk Partisi'nde çığırtkanlık ederek Demokratlara söven, bugün Demokrat Parti'de börekten payını alıp halkçılara küfür eden malum kimselerdir."

Başka bir köşe yazısında ise devlet radyosunun, DP yanlısı bir yayın akışı içerisinde olduğunu, sürekli olarak DP mensubu kişilerin nutuklarına yer verildiği ve CHP'nin önceki icraatlarının görmezden gelindiği ifade edilerek yoğun bir şekilde eleştirilmişti⁸⁵⁰.

Milletvekilliği aday başvurularından sonra, 28 Mart 1954 Pazar günü yapılan DP aday yoklaması sonucunda, milletvekili kesin adayları belirlendi. Aday yoklaması sonucunda; Veysel Varol 249 oy, M.Rahmi Sanalan 180 oy, Sadık Perinçek 179 oy, Tevfik Şenocak 169 oy, N.Sahir Silan ise 162 oy almıştır. DP Erzincan Milletvekili adaylarının isimleri DP Genel Merkezi'ne bildirilmiş ve kabul edilmiştir⁸⁵¹.

Bağımsız olarak Erzincan Milletvekilliği için aday olanlar ise şunlardı: Kadıköy Asliye Hukuk Hâkimi Muhittin Taylan, İstanbul Barosu Avukatlarından Bekir Fikri Alpınar ve İliç Eski Belediye Başkanı ve Anadolu Ajansı Muhabiri Rıfat Şahsuvaroğlu⁸⁵².

2 Mayıs 1954'de yapılan genel seçimler sonucunda Erzincan'dan DP 4 ve CHP 1 Milletvekili çıkarmıştır. 1954 seçimlerinde Erzincan genelindeki seçmen sayısı 83.670 kişi olup, oylarını kullananların sayısı 73.654'dür⁸⁵³. 1954 yılı genel seçimlerinde Erzincan'da DP 35.719, CHP 33.321, Bağımsızlar ise sadece 517 oy almışlardır⁸⁵⁴. Erzincan İli genelinde seçimlere katılma oranı % 88.03'dür.

TBMM'nin X. Dönemine Erzincan Milletvekili olarak seçilenler ve aldıkları oy miktarları şu şekildedir: Veysel Varol (DP) 37.315, Sadık Perinçek (DP) 36.708, Mehmet Tevfik Şenocak (DP) 35.528, Hüsnü Çanakçı (CHP) 35.411, Mustafa Rahmi Sanalan (DP) 35.206. Tevfik Şenocak, M. Rahmi Sanalan 12 Mayıs 1954'de, Veysel

⁸⁵⁰ *Halkın Sesi*, 19 Eylül 1953.

⁸⁵¹ *Öz Erzincan*, 29 Mart 1954.

⁸⁵² *Öz Erzincan*, 14 Nisan 1954.

⁸⁵³ TBMM Arşivi, Dosya No: 2012.

⁸⁵⁴ Seçim, Erişim Tarihi: 26 Mart 2012,

www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_secimler.secim_cevresi_partiler?p_secim_

Varol, Sadık Perinçek ve Hüsnü Çanakçı ise 14 Mayıs 1954’de meclis çalışmalarına katılmışlardır⁸⁵⁵.

Seçimlerde CHP’de büyük bir düşüş görünse de yinede bir milletvekili çıkarmayı başardı. Erzincan’da daha önce girdiği 1946 ve 1950 seçimlerinde başarı gösteremeyen DP ise 1954 seçimlerinde meclise dört milletvekili gönderdi.

Ülke genelinde 541 toplam sandalye sayısının olduğu TBMM’nin X. Dönemine, DP 510, CHP 26 ve CMP ise 5 milletvekili ile katılmışlardı. Seçim sonuçlarının değerlendirildiği DP yayın organı Demokrat Erzincan Gazetesi’nde, Erzincan’ın 1954 seçimlerinde öksüzlükten kurtulduğunu ve nihayet DP’li Erzincan Milletvekilleri ile temsil edileceği belirtilmişti⁸⁵⁶.

X. Dönem (02.05.1954–01.11.1957) Erzincan Milletvekillerinin kısa hal tercümeleri şu şekildedir:

Hüsnü Çanakçı (CHP)

1909 (1325)’da Erzincan’ın Tercan İlçesi’nde dünyaya geldi. Mehmet Bey ile Esmâ Hanımın oğludur. Tüccar ve çiftçi olan Çanakçı, TBMM’nin X. Dönemine Erzincan Milletvekili olarak seçildi ve 14.05.1954 tarihinde meclis çalışmalarına katıldı. Evli ve bir çocuk babası Çanakçı, 1 Mart 1979’de vefat etti⁸⁵⁷.

Mehmet Sadık Perinçek (DP)

1915 (1331)’de Erzincan’ın Kemaliye⁸⁵⁸ İlçesi’nde dünyaya geldi. Cemal Bey İle Rahime Hanımın oğludur. İlk ve orta öğreniminden sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden 1940’da mezun oldu. Fransızca bilen Perinçek’in⁸⁵⁹, “Türk Ceza Kanunu” ve “Ceza Muhakemeleri ve Yargıtay İçtihatları” adlı eserleri bulunmaktadır.

1943–1945 yılları arası Diyarbakır Hâkim Yardımcılığı görevinde bulundu. Ardından Ankara Sulh Hâkimliği’ne ve sonra da Temyiz Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcı Muavinliği’ne tayin edildi. Perinçek bu görevini sürdürürken, TBMM’nin X.

⁸⁵⁵TBMM Arşivi, Dosya No:2008, 2009, 2010, 2011, 2012. Tercihli seçim sisteminden dolayı bir seçmen, birden fazla adaya oy kullanabildiğinden, toplamda kullanılan oy sayısından fazla görünmektedir.

⁸⁵⁶*Demokrat Erzincan*, 7 Mayıs 1954.

⁸⁵⁷TBMM Arşivi, Dosya No: 2008.

⁸⁵⁸Nüfus kütüğünde kayıtlı olduğu yer Refahiye İlçesi’dir.

⁸⁵⁹İşçi Partisi Genel Başkanı Doğu Perinçek’in babasıdır.

Dönemine Erzincan Milletvekili olarak seçildi ve 14 Mayıs 1954’de meclis çalışmalarına katıldı.

XI. Dönem Erzincan Milletvekilliği için aday oldu ancak seçilemedi. Perinçek 1969 yılına kadar serbest avukatlık yaptı. 12.10.1969 tarihinde TBMM’nin XIV. Dönem Adalet Partisi Erzincan Milletvekili olarak seçildi ve 14.10.1973 tarihine kadar milletvekili olarak görev yaptı. Evli ve üç çocuk babası Perinçek, 13 Ağustos 2000’de vefat etti⁸⁶⁰.

Mustafa Rahmi Sanalan (DP)

1902 (1318)’de Erzincan’da dünyaya gelen Rahmi Sanalan, Abdülaziz Bey ile İsmet Hanım’ın oğludur. Orta düzeyde Fransızca bilmekteydi⁸⁶¹. 1920’de Milli Mücadele’ye katılan Sanalan, Piyade Asteğmen olarak İstiklâl Savaşı’nın Doğu Cephesi 9. Kafkas Tümeni Hücum Taburu’nda görev aldı. Ardından 17. ve 18. Piyade Alay Komutanlığı’nda Teğmen olarak bulundu. Bu rütbedeyken “İstiklâl Madalyası” ile ödüllendirildi.

1926’da I. Ağrı Harekâtına katıldı ve 1927’de Üsteğmenliğe terfi ederek Tire 39. Alay ve Ankara 189. Alay Komutanlıkları’nda görev yaptı. 1932’de Yüzbaşılığa terfi etti ve 1935’de Harp Akademisi’ni birincilikle bitirerek kurmay oldu. 1936’da Kurmay Yüzbaşı olarak önce Çanakkale 9. Piyade Alay Komutanlığı’nda sonra da Genelkurmay Başkanlığı’nda bulundu. Genelkurmay Başkanlığı Subaylığı görevindeyken 17. Tümen Karargâhı ile birlikte 1937’de I. Tunceli Harekâtı’na katıldı. Ardından da Hava Savunma Genel Komutanlığı Kurmaylığı’nda bulundu.

1938’de 34. Alayla II. Tunceli Harekâtına katıldı ve 30 Ağustos 1939’da Kurmay Binbaşılığa terfi etti. Bu rütbeyle sırasıyla Sivas 12. Tümen 34. Alay Bölük Komutanı, Eskişehir 4. Kolordu Komutanlığı 1. Şube Subayı, İstanbul Komutanlığı İstanbul 3. Zırhlı Alayı Tabur Komutanlığı yaptı. 1944’de Yarıbaylığa terfi ederek 1. Zırhlı Tugay Kurmay Başkanı, Milli Savunma Bakanlığı Motorlu Vasıtalar Dairesi Şube Müdürlüğü yaptı. 1947’de Albaylığa terfi ederek 1949 yılı sonuna kadar Erzurum 18. Kolordu Kurmay Başkanı olarak görev yaptı. Ardından kıta stajı amacıyla 6. Zırhlı Tugay 4. Tank Alayı Komutanı olan Sanalan, 1950’de kendi isteği üzerine ordudan istifa etti.

⁸⁶⁰TBMM Arşivi, Dosya No: 2009.

⁸⁶¹TBMM Arşivi, Dosya No: 2010.

Bilahare emekliye ayrılan Sanalan, milletvekili seçimlerine Erzincan'dan CHP adayı oldu ancak kazanamadı⁸⁶².

1 Mayıs 1951'de Milli Emniyet Hizmeti Başkanlığı'nda Emniyet Başmüfettişi olarak göreve başladı. Son olarak Başbakanlık Plan ve Prensipler Dairesi Doğu Bölgesi Başmüfettişi olarak atandı. Bu görevindeyken 1954'de TBMM'nin X. Dönemine Erzincan Milletvekili olarak seçildi. 12 Mayıs 1954'de meclis çalışmalarına katıldı.

1958–1959 arası Makine ve Kimya Kurumu İdare Meclisi Üyeliği görevinde bulundu. 1959'da ise Ağrı Valisi olarak atandı ve Mayıs 1960'a kadar bu görevini sürdürdü. Haziran 1960'da Ağrı Valiliği'nden emekliye ayrıldı. 15 Ekim 1961'de YTP'den Cumhuriyet Senatosu Erzurum İli üyesi olarak seçildi. Evli ve üç çocuk babası olan Mustafa Rahmi Sanalan, 22 Şubat 1976'da vefat etti⁸⁶³.

Mehmet Teyfik Şenocak (DP)

1898 (1314)'de Erzincan'da dünyaya gelen Teyfik Şenocak, İbrahim Bey ile Vesile Hanımın oğludur. İlk ve orta öğrenimini Erzincan'da yaptı. Milli Mücadele yıllarında Yedek Subay olarak vatani görevini tamamladı. 1930'da Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Mezun olduktan sonra Erzincan'da; Erzincan Şeriye Mahkemesi 2. Kâtibi, Erzincan Mahkemesi Zabıt Kâtibi, Erzincan Eytam (Yetimler) Müdürü, Erzincan Asliye Mahkemesi Başkâtibi görevlerinde bulundu. Ardından Ankara'ya tayin olarak, Ankara Ceza ve Hukuk Daireleri Zabıt Kâtibi, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü Kâtibi, Zat İşleri Müdürlüğü Kâtibi, Ankara Asliye Mahkemesi Başkâtibi, Ceza İşleri Kalemi Mümeyyizi, Ankara Sulh Hâkimi olarak görev yaptı. Daha sonra Giresun Ceza Hâkimi, Beyoğlu Bölgesi Hukuk Amiri, Ankara Kazanç Tetkiki İtiraz Komisyonu Başkanı, İzmir Kazanç Tetkiki İtiraz Komisyonu Başkanı, Hukuk Müşaviri, Muhakemat Genel Müdürlüğü Müşavir Avukatı, Başhukuk Müşaviri, Muhakemat Genel Müdürlüğü Merkez Muhakemat Müdürü olarak çalıştı. Kasım 1950'de Danıştay Üyeliği yapan Şenocak, bu görevindeyken TBMM'nin X. Dönemine, Erzincan Milletvekili olarak seçildi. 12 Mayıs 1954'de meclis çalışmalarına katıldı. Evli ve dört çocuk babası olan Şenocak, 18 Ağustos 1976'da vefat etti⁸⁶⁴.

⁸⁶²B.C.A. 490.01.298.1205.2.5.

⁸⁶³TBMM Arşivi, Dosya No: 2010.

⁸⁶⁴TBMM Arşivi, Dosya No: 2011.

Veysel Varol (DP)

1912 (1328)'de Erzincan'da dünyaya geldi. İbrahim Bey ile Zehra Hanımın oğludur. İlk ve orta öğreniminden sonra Erzurum Erkek Öğretmen Okulu'ndan mezun oldu. Az derecede Fransızca bilmekteydi. 1934'de öğretmenlik mesleğine başlayan Varol, 1947 yılına kadar çeşitli köy ve kasabalarda öğretmenlik yaptı. 1947 yılında açılan Denetmenlik sınavını kazanarak 1954 yılına kadar çeşitli ilçe ve köy okullarını teftiş etti⁸⁶⁵.

Sırasıyla Artvin Yusufeli İlçesi Uztaşı Köyü, Artvin Merkez Gazi Okulu, Hopa Ortaköy Okulu, Hopa Merkez, Bilecik Osmaneli Ağlan Köyü, Bilecik Bayır Köyü, Söğüt Çay Köyü, Vezirhan Köyü İlkokul Öğretmenliği yaptı. Bilecik İlkokulu Başöğretmeni, Erzurum Pulur Köy Enstitüsü Öğretmeni ve Denetmeni, Kayseri Pazarören Köy Enstitüsü Öğretmeni ve Kayseri Denetmeni, Pamukçınar Köy Enstitüsü Öğretmeni, Erzincan Kemaliye İstiklal Okulu Öğretmeni ve İlköğretim Denetmeni, Isparta Sütçüler Merkez Okulu Öğretmeni ve Sütçüler İlçesi Kesim Denetmeni olarak görev yaptı⁸⁶⁶.

Varol, bu son görevindeyken siyasete atılarak TBMM'nin X. Dönemine Erzincan Milletvekili olarak seçildi. 12 Mayıs 1954'de meclis çalışmalarına katıldı. Evli ve dört çocuk babası olan Varol, 24 Ekim 1998'de vefat etti⁸⁶⁷.

4.1.1.13. 1957 Seçimleri

1957 genel seçimleri öncesi, 1954 Milletvekili Seçimi Kanunu'nun milletvekili adaylıkları ile ilgili kısmı değiştirilirken⁸⁶⁸, illerin seçeceği milletvekili sayısı ile ilgili

⁸⁶⁵TBMM Arşivi, Dosya No: 2012.

⁸⁶⁶TBMM Albümü- 1920-2010 II, s. 631.

⁸⁶⁷TBMM Arşivi, Dosya No: 2012.

⁸⁶⁸"Madde 1: 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun muaddel 35nci maddesinin 1nci fıkrası aşağıda yazılı şekilde değiştirilmiştir.

Seçilme yeterliliğine sahip her vatandaş Milletvekilliğine adaylığını koyabilir. Siyasi partilerin Genel Merkezlerindeki yetkili organları da bu partilerin teşkilatı bulunan seçim çevreleri için aday gösterebilirler. Şu kadar ki, seçime iştirak eden siyasi partiler il veya ilçe teşkilatı kurdukları her seçim çevresinde müstakillen seçime iştirak etmek ve o çevrenin seçeceği Milletvekili sayısı kadar aday göstermek mecburiyetindedirler.

Herhangi bir sebeple seçim çevresinin çıkaracağı Milletvekili sayısından eksik aday gösterilmesi halinde Yüksek Seçim Kurulu veya İl Seçim Kurulları aday sayısının ikmalî lüzumunu aday listesini tanzim eden parti teşkilatını derhal bildirir. Alakalı parti teşkilatı bu tebliğden itibaren 24 saat içinde noksanı ikmal etmeğe mecburdur.

Yukarıdaki mecburiyetlere riayet etmeyen siyasi partiler bütün seçim çevrelerinde seçime iştirak hakkını kaybederler.

de yeni maddeler ilave edildi. 5545 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'na, 9.9.1957 tarihli ve 7037 sayılı kanunla eklenen geçici madde⁸⁶⁹ hükümlerine göre illerin seçeceği milletvekili sayısının belirlenmesi Bakanlar Kurulu'na kararlaştırılarak Resmi Gazete'de yayınlandı⁸⁷⁰. Buna göre 27 Ekim 1957 tarihinde yapılacak olan milletvekili seçiminde, 1955 genel nüfus sayımına göre 216.324 nüfusa sahip Erzincan'ın 6 milletvekili çıkarması hükme bağlandı⁸⁷¹.

1954 seçimleri CHP'de yıkıma sebep olmuş, bazı vekiller partiden ayrılmış ve parti içi muhalefet dozunu artırmıştı. Bu koşullar altında 1957 seçimlerine hazırlanan CHP'nin seçim öncesinde yayımladığı bildirgede yer verdiği ilkeler, bir değişimin habercisi olarak algılanabilir. Hukuk devleti, insan hakları, mahkemelerin bağımsızlığı, söz ve basın özgürlüğü, üniversite özerkliği, iki meclisli parlamento, Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu, grevli toplu sözleşme, sendikal haklar, sosyal sigortanın genişletilmesi gibi demokrasiyi güvence altına alan tedbirleri içeren ilkelerin yanı sıra, ilk kez işçi ve köylüye yönelik politikaları öngören ilkeler de yer almaktaydı⁸⁷².

Seçim tarihin ilan edilmesinden sonra 23 Eylül 1957 tarihinde, Erzincan'da İl Seçim Kurulu oluşturuldu. İl Seçim Kurulu, Ağır Ceza Başkanı Edip Alan başkanlığında asil ve yedek üyelerden teşkil edildi. Ardından seçmen listeleri asılarak, listeler 27 Eylül'de indirildi. Seçmen kütüklerine itiraz hakkı 28 Eylül'de bitmiş ve Erzincan genelinde herhangi bir itiraz yapılmamıştı⁸⁷³.

27 Ekim 1957 Pazar günü yapılan genel seçimler öncesi seçimlere katılan siyasi partiler aday yoklamalarını tamamlamak için çalışmalarına hız verdi. Seçimlere Erzincan'dan CHP, CMP, DP ve HP milletvekilliği için aday gösterdiler.

Madde 2: 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun muaddel 35nci maddesinin 3ncü fıkrası aşağıda yazılı şekilde değiştirilmiştir:

Bir siyasi partiye adaylık için müracaat etmiş olan kimse hiçbir seçim çevresinde o seçimde müstakillen adaylığını koyamayacağı gibi başka bir parti tarafından da aday gösterilemez ve seçilemez.

⁸⁶⁹c: Muvakkat Madde: 1957 Genel Seçiminde seçilecek mebus sayısının tespitinde 1955 Genel Nüfus Sayımı esastır. Ancak, bu esasa göre her seçim çevresi için tespit edilecek mebus sayısı 1954 seçiminde bu çevreler için tespit edilmiş bulunan mebus sayısından aşağı olamaz. Şu kadar ki, vilayetlere bölünen veya küçültülen seçim çevreleri bu hükümden faydalanamazlar."

⁸⁷⁰ Resmi Gazete, 12 Eylül 1957.

⁸⁷¹ Öz Erzincan, 27 Eylül 1957.

⁸⁷² Çavdar, "Cumhuriyet Halk Partisi (1950-1980)", s. 2028.

⁸⁷³ Öz Erzincan, 28 Eylül 1957.

CHP, milletvekili aday yoklamasını 29 Eylül 1957 Pazar günü Bezirci Sineması'nda yaptı⁸⁷⁴. 3 Ekim'de de radyo ile CHP Erzincan milletvekili adaylarının isimleri ilan edildi. Buna göre CHP Erzincan milletvekili aday listesi şu şekilde oluşturuldu:

Avukat Adil Sağıroğlu, Ziraatçı-Tüccar Naci Yıldırım, Eski Erzincan Milletvekili Rauf Bayındır, Ziraatçı- Tüccar Cemal Işık, Ziraatçı Hüseyin Şahin, Gazeteci- Yazar Nusret Sefa Coşkun⁸⁷⁵. CHP Erzincan milletvekili aday listesine eski Başbakanlardan M. Şemsettin Günaltay'ın girememesi büyük sürpriz oldu.

DP'den milletvekili adaylığı için müracaat edenlerin sayısının seçimler yaklaştıkça her geçen gün arttığı görülmektedir. DP'nin mevcut durumdaki dört milletvekili, tabii aday olduklarından bir müracaat yapmamışlardı. DP Milletvekilleri, adaylık için müracaat edenlerle birlikte yoklamaya tabi tutuldular. DP Erzincan milletvekili aday adayları şunlardı:

Eski Erzincan Milletvekili Hüseyin Aksu, Ankara Devlet Hastanesi Başhekimi Dr. Bâsit Ürek, DP Erzincan İl Başkanı Şerafettin Emiroğlu, DP Tercan İlçe Başkanı Selahattin Kemaloğlu, DP Tercan İlçe İdare Heyeti Üyesi Niyazi Coşkunfırat, Mimar Süreyya Karslıgil, Çayırılı Genel Meclis Üyesi Kazım Gülşen, Veteriner Müdürü Fehmi Baysoy, Avukat- Erzincan Belediye Başkanı Hüsamettin Atabeyli, Kayseri İplik Fabrikası Şeflerinden Suphi Özdemir, Avukat Mehmet Yavuz, Sıtkı Bayraktaoğlu, Hüseyin Ünlütuna, Rıfat Güneş⁸⁷⁶.

DP Erzincan milletvekili adayları 7 Ekim'de radyodan ilan edildi. DP'de mevcut milletvekillerinden Tevfik Şenocak ile Veysel Varol tekrar aday gösterilmediler. Buna göre DP Erzincan milletvekili adayları şu isimlerden oluşmaktaydı:

X. Dönem Erzincan Milletvekili Sadık Perinçek, X. Dönem Erzincan Milletvekili M. Rahmi Sanalan, Veteriner Müdürü Fehmi Baysoy, İl Genel Meclis Üyesi Kazım Gülşen, Avukat Mehmet Yavuz, Yarıbay-Kore'de Görev Alan İlk Tugay Komutanı- IX. ve X. Dönem Muğla Milletvekili Natık Poyrazoğlu⁸⁷⁷.

⁸⁷⁴Öz Erzincan, 26 Eylül 1957.

⁸⁷⁵Öz Erzincan, 7 Ekim 1957.

⁸⁷⁶Kazankaya, 25 Eylül 1957.

⁸⁷⁷Öz Erzincan, 8 Ekim 1957.

DP milletvekili adaylarının, seçimler öncesi Erzincan'ın çeşitli ilçe ve köylerini gezerek seçim kampanyasına hız verdikleri ve mitingler düzenledikleri görülmektedir⁸⁷⁸. Seçimlere yaklaşık bir hafta kala DP Erzincan İl Teşkilatı, 21 Ekim 1957 Pazartesi günü saat 11.30'da eski Buğday Meydanı'nda bir miting tertip etti. Mitinge parti yöneticileri ile DP Erzincan milletvekili adaylarından Mehmet Yavuz, Fehmi Baysoy, M. Rahmi Sanalan ve Natık Poyrazoğlu katıldı. Mitingde ilk konuşmayı yapan Mehmet Yavuz, DP iktidarının icraatlarından bahsederek sanayi ve zirai kalkınmada kat edilen merhalelerden bahsetti. CHP döneminde halka yapılan kötü muamelelere, basın kanunu ile Erzincan'ın sulama ve imar konularına değindi. Bunun yanında köylünün yetiştirdiği ürününü değeri nispetinde satabildiğini ve bundan CHP'nin rahatsızlık duyduğunu belirttikten sonra konuşmasını bitirdi. Kürsüye gelen diğer adaylarından M. Rahmi Sanalan, DP iktidarının Türkiye'de yapmış olduğu hizmetlere değindikten sonra özellikle Erzincan'da yapılan icraatları rakamlarla izah etti. Erzincan'ın uğramış olduğu deprem felaketine değinen Sanalan, CHP iktidarının depremden sonra yalnızca 800 adet baraka yaptırabildiğini ve *“bunları seyretmek için de kapkara bir heykelin kurulduğunu”* ifade etti. Kendi iktidarlara döneminde bütün şehrin, imar planı çerçevesine alındığını ve artık muvakkat şehir ile yeni şehir konusunun halledildiğini, ev ve dükkân sahiplerine tapularının verileceğini belirterek konuşmasını sonlandırdı. Diğer adaylardan Fehmi Baysoy, DP iktidarının memleket kalkınmasında yapmış olduğu icraatları belirterek Erzincan'ın kalkındığını vurguladı. *“Bugün köylü milletin efendisi olmuştur”* diyerek, özellikle tarımda yapılan önemli hamlelere değindi. Deprem sonrası şehirleşme çalışmalarına dikkat çekerek, muvakkat şehir diye bir şeyin kalmadığı ve yakında tapuların verileceğini yineledi. Son olarak kürsüye çıkan Natık Poyrazoğlu, Erzincan'daki Askeri Okul'da on sene okuduğunu hatırlatarak, Sivaslı olmasına rağmen bundan sonra Erzincan'a hizmet edeceğini belirtti. Muhalefetin bazı iddialarına cevap verdikten sonra DP ile Türk Milletinin yurt dışında itibarının yükseldiğini ifade ettikten sonra Kore'deki Türk Ordusu'nun kahramanlığına değinerek konuşmasını bitirdi. Miting bu konuşmalar ile son buldu⁸⁷⁹.

Mitngde konuşma yapanların tüm adayların ülkenin her anlamda kalkındığını hatırlattıktan sonra deprem üzerinden propaganda yaptıkları görülmektedir. Özellikle

⁸⁷⁸Kazankaya, 18 Ekim 1957.

⁸⁷⁹Öz Erzincan, 22 Ekim 1957.

çok partili hayata geçiş süresinde gerek iktidar ve gerekse muhalefet partileri bu söylemleri sık sık tekrarlayarak, deprem endeksli bir siyaset tarzı benimsemişlerdir.

CMP'nin Erzincan milletvekili adayları şunlardı: Mehmet Özcan, Mustafa Yıldırım, Fazlı Akkaya, Ali Arısoy, Muharrem Bedirhanoglu, Sabri Boz⁸⁸⁰.

HP'nin milletvekili adayları ise şu isimlerden oluşmaktaydı: Abdulkadir Baykara, Mehmet Ergüven, Yusuf Evliyaoğlu, Refik Kurdoğlu, Mehmet Köprücüoğlu, Bahattin Öznur⁸⁸¹.

Gerek CMP'nin ve gerekse HP'nin milletvekili adaylarına bakacak olursak, her iki partinin adaylarının tek parti döneminde CHP'de, çok partili süreçte ise DP'de uzun süre önemli görevler üstlenen kişiler oldukları görülür. Bu kişiler CHP'nin il ve ilçe teşkilatları ile Halkevi'nin çeşitli kollarında ve daha sonra da DP'nin il ve ilçe teşkilatlarında ve Belediye de etkin bir rol oynamışlardır.

27 Ekim 1957 Pazar günü, Erzincan genelinde herhangi bir olumsuz olay yaşanmadan seçimler yapıldı⁸⁸². Seçimlerde Erzincan'da partilerin aldıkları oy miktarı şu şekilde olmuştur⁸⁸³: CHP 34.305, DP 19.611, CMP 6.893, HP 401.

Erzincan'da 1957 seçimlerinin sonucunda, CHP 6 milletvekilliğinin tamamını kazandı. Erzincan'da CHP büyük bir başarı elde ederek oylarını artırdı. Bu durum DP için tam bir sürpriz oldu. Erzincan'da DP, iktidar partisi olmanın yanı sıra 4 milletvekilliğine sahip olmanın vermiş olduğu avantajı iyi kullanamamıştı. Nitekim iktidarda bulunmanın ve milletvekilliğine sahip olmanın sağladığı siyasi ve psikolojik güçle diğer partilerden bir adım önde seçimlere katılmasına rağmen çok az bir oy farkıyla seçimleri kaybetti. DP'den çeşitli sebeplerle koparak CMP ve HP'den aday olan kişiler, bu seçimin kaderini CHP lehine değiştirmişlerdir. Seçimlerde DP'nin oylarının bir miktarı CMP'ye bir miktarı da HP'ye kaymıştır.

Erzincan genelindeki seçmen sayısı 93.899 kişi olup, oylarını kullananların sayısı 72.108'dir⁸⁸⁴. İl genelinde seçimlere katılma oranı % 76,8'dir. TBMM'nin XI.

⁸⁸⁰Öz *Erzincan*, 30 Ekim 1957.

⁸⁸¹Öz *Erzincan*, 30 Ekim 1957.

⁸⁸²Öz *Erzincan*, 31 Ekim 1957. Seçimlerde tüm partilerin adaylarının Erzincan genelinde almış oldukları oy miktarları için bkz. Ek.

⁸⁸³Seçim, Erişim Tarihi: 26 Mart 2012,

www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_secimler.secim_cevresi_partiler?p_secim_

⁸⁸⁴TBMM Arşivi, Dosya No: 2299.

Dönemine Erzincan Milletvekili olarak seçilenler ve aldıkları oy miktarları şu şekildedir:

Adil Sağıroğlu, 34.842, Hüseyin Şahin 34.793, Naci Yıldırım 34.463, Cemal Işık 34.395, Rauf Bayındır 33.887, Nusret Safa Coşkun 33.449. Milletvekilliğini kazanan adaylar İl Seçim Kurulu'ndan 30 Ekim'de mazbatalarını almışlar ve 1 Kasım 1957'de meclis çalışmalarına katılmışlardır⁸⁸⁵. XI. Dönem (27.10.1957–27.05.1960) Erzincan Milletvekilleri'nin kısa biyografileri şöyledir:

Nusret Safa Coşkun (Ahmet Nusret Coşkun) (CHP)

1915 (1331)'de İstanbul'un Aksaray Semti'nde dünyaya geldi. Ahmet Bey ile Fatma Hanımın oğludur. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da yapan Coşkun lise yıllarında gazeteciliğe başladı. Uzun süre Son Posta Gazetesi'nde muhabir olarak çalıştı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kayıt yaptırdı. Ancak bazı nedenlerden dolayı 3. sınıfta üniversite öğrenimini tamamlayamadan bıraktı. Az düzeyde Fransızca bilmekteydi.

İstanbul'da pek çok önemli gazete ve dergilerde görev yapan Coşkun, Son Posta Gazetesi'nde on iki yıl çalıştı ve gazetenin Yazı İşleri Müdürlüğü'ne getirildi. 1946'da Zaman Gazetesi'ni ve sonra da 24 Saat Gazetesi'ni satın alarak Zaman ve 24 Saat Gazeteleri'nin Başyazarlığını yaptı. Bir müddet Yeni İstanbul Gazetesi'nde de çalıştı.

Coşkun gazeteciliğin yanı sıra tiyatroyla da ilgilendi. Bazı özel ve devlet tiyatrolarında “Hitabet” ve “ Türk Tiyatro Tarihi” gibi dersler verdi. Fıkra ve tiyatro yazarlığı yapan Coşkun'un, yazmış olduğu beş eser tiyatrodaki sahneler ve bir eserde radyo da oynandı. Türk Sahne Sanatkarları Derneği Fahri Başkanlığı görevinde bulundu. Basılmış yirmi iki adet romanı, fıkraları ve tiyatro eserleri mevcuttur. Coşkun, TBMM'nin XI. Dönemine Erzincan Milletvekili olarak seçildi. 1 Kasım 1957'de meclis çalışmalarına katıldı. Evli ve üç çocuk babası Coşkun, 15 Aralık 1971'de vefat etti⁸⁸⁶.

Cemal Işık (Hafız Cemal Işık) (CHP)

1911 (1327)'de Erzincan'ın Refahiye İlçesi'nde doğdu. Esat Bey ile Gülüzar Hanım'ın oğludur. İlkokul mezunu olan Işık, ziraat ve ticaretle meşgul oldu. Beş sene CHP Refahiye İlçe Başkanlığı, iki dönem İl Genel Meclis Üyeliği ve üç dönem maaşsız

⁸⁸⁵TBMM Arşivi, Dosya No: 1516, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303.

⁸⁸⁶TBMM Arşivi, Dosya No: 2299.

Refahiye Belediye Başkanlığı yaptı. Belediye Başkanlığı görevindeyken milletvekili seçimlerinde aday olan Işık, TBMM'nin XI. Dönemine Erzincan Milletvekili olarak seçildi. 1 Kasım 1957'de meclis çalışmalarına katıldı. Evli ve dört çocuk babası Işık, 6 Ekim 1979'da vefat etti⁸⁸⁷.

Adil Sağıroğlu (CHP)

1918 (1334)'de Kemah'ta dünyaya geldi. Kemah'ta tanınmış bir sülale olan Sağıroğlu ailesinden Elâzığ ve Erzincan Milletvekilliği yapmış Sabit Sağıroğlu ile Hâmra Hanım'ın oğludur. İlk ve orta öğreniminden sonra Galatasaray Lisesi ve Ankara Gazi Lisesi'nde öğrenimine devam etti. Ardından Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1941'de mezun oldu.

Askerliğini Karaköse ve Kağızman 1. Süvari Tümeni 41. ve 42. Süvari Alaylarında Yedek Subay olarak yapan Sağıroğlu 1945'te terhis oldu. Gürpınar, Erzincan ve Tekirdağ Sulh Hâkimlikleri ile Eskişehir ve Zonguldak Hâkim Yardımcılığı görevlerinde bulundu. Zonguldak Hâkim Yardımcılığı görevindeyken 31 Aralık 1951'de istifa ederek Erzincan'da avukatlık yapmaya başladı. Avukatlık yaptığı sırada milletvekilliği seçimlerinde adaylığını koyarak TBMM'nin XI. Dönemine Erzincan Milletvekili olarak seçildi. 1 Kasım 1957'de meclis çalışmalarına katıldı. Evli ve iki çocuk babası olan Adil Sağıroğlu, 18 Mayıs 2003'de vefat etti⁸⁸⁸.

Hüseyin Avni Şahin (CHP) (DP)

1918 (1334)'de Erzincan'ın Tercan İlçesi'nde doğan Hüseyin Avni Şahin, Hasan Bey ile Şerife Hanım'ın oğludur. Özel tahsil gören Şahin, ziraatla meşgul oldu. Milletvekilliği seçimlerinde aday olan Şahin, TBMM'nin XI. Dönemine Erzincan Milletvekili olarak seçildi. 1 Kasım 1957'de meclis çalışmalarına katıldı. Şahin 1959 Mart ayında mensubu olduğu CHP'den istifa ederek DP saflarına katıldı⁸⁸⁹. Evli ve iki çocuk babası olan Şahin, 14 Ekim 2009'da vefat etti⁸⁹⁰.

⁸⁸⁷TBMM Arşivi, Dosya No: 2300.

⁸⁸⁸TBMM Arşivi, Dosya No: 2301.

⁸⁸⁹Öz Erzincan, 16 Mart 1959.

⁸⁹⁰TBMM Arşivi, Dosya No: 2302.

Naci Yıldırım (CHP)

1924 (1340)'de Erzincan'ın Kemah İlçesi'nde doğdu. Murtaza Bey ile Perihan Hanım'ın oğludur. İlkokul mezunu olup ziraat ve ticaretle meşgul oldu. Milletvekilliği seçimlerinde aday olarak TBMM'nin XI. Dönemine Erzincan Milletvekili olarak seçildi. 1 Kasım 1957'de meclis çalışmalarına katıldı. Evli ve dört çocuk babası olan Yıldırım, 23 Mayıs 1979'da vefat etti⁸⁹¹.

⁸⁹¹TBMM Arşivi, Dosya No: 2303.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEPREM VE SİYASET

5.1. 1939 DEPREMİ

27 Aralık 1939 Çarşamba günü, gece yarısı insanlık tarihinin en büyük felaketlerinden biri olarak kabul edilen Erzincan Depremi meydana geldi. Erzincan Depremi, Erzincan dışında Amasya, Yozgat, Çorum, Tokat, Sivas, Erzurum, Elazığ, Tunceli, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Samsun, Trabzon gibi çok geniş bir alanda yıkıcı etkisini gösterdi.

Erzincan Valisi Osman Nuri Tekeli ve Ordu Müfettişliği Kurmay Başkanı General Muharrem Mazlum İskora, depremde saatler sonra Kemah Dumanlı İstasyonu'na ulaşarak durumu Ankara'ya bildirdiler. Sabah saat 8.00'de Başvekâlete, Milli Müdafaa, Dâhiliye, Sıhhiye Vekâletlerine, Genelkurmay Başkanlığına, Elazığ'da III. Ordu Müfettişi General Orbay'a, IV. Umumi Müfettişliğine ve Kızılay Genel Merkezi'ne çekilen telgraf şöyledir⁸⁹²:

“Bu gece saat iki raddelerinde çok şiddetli bir yer sarsıntısı oldu ve bu sarsıntı ile Hükümet Konağı, Ordu Müfettişliği, Orduevi, Postane ve şehrin en sağlam binaları dâhil olmak üzere bütün evleri ve dükkânları yıkılmıştır. Şehir baştan başa enkaz yığını halindedir. Kendilerini kurtarabilenler sokaklara dökülmüşlerdir. Şimdiden birçok ölü ve yaralı tespit edilmiştir. Birçok nüfus enkaz altındadır. Pek az hasara uğrayan ve zayıat vermeyen piyade ve topçu kışlalarından gelen askerlerle enkaz altında kalanların kurtarılmasına ve ötede beride başlayan yangının tahribatına (söndürülmesine) çalışılmaktadır. Şehirde muhabere imkânı bulunmadığından bin müşkülâtla General İskora ile birlikte Dumanlı İstasyonu'na gelinmiştir. Ve malumat ancak oradan arz edilebilmiştir. Tümen Komutanı Alpdoğan şehirde yardım işleri ile meşguldür. Şehir kâmilten yıkılmış olduğundan ekmek ihtiyacı olduğu gibi enkaz altından kurtarılanların ve kurtulacakların ve tedavileri için ilaç ve doktor ve halkı barındırmak için çok miktarda çadıra ihtiyaç vardır. Tahribat yalnız şehre münhasır olmadığı, köylerde de geniş mikyasta tahribat ve zayıat olduğu anlaşılmıştır. Bu hususta elde edilecek tafsilat

⁸⁹²B.C.A. 030.10.119.843.4.

arz edilecektir. Şehir muhaberesi temin edilinceye kadar Dumanlı İstasyonu vasıtası ile muhabere edilecektir.”

Deprem haberi Ankara'ya ulaşır ulaşmaz 27 Aralık günü TBMM toplandı. Erzincan halkı kadar milletvekilleri de olayın şaşkınlığı içerisindeydi. Mecliste söz alan Erzincan Milletvekili Aziz Samih İlter, yoğun kış şartlarının hâkim olduğu Erzincan'da depremzedelerin çadırlarda barınmalarının çok zor olacağını belirttikten sonra yaralı, çocuk ve yaşlıların başka illere nakledilmesini istemişti⁸⁹³.

Enkazdan çıkan insanlar mevsim itibariyle çetin kış şartları ile de mücadele etmek zorunda kalmışlardı. Depreme ilk müdahale edenler çok fazla hasara uğramayan ve zayıat vermeyen piyade ve topçu kışlalarından gelen askerlerdi. Askerler bir taraftan enkaz altında kalanları kurtarmaya, diğer taraftan da deprem neticesinde çıkan yangınları söndürmeye çalışmışlardı. Arama kurtarma çalışmalarına askerlerin yanı sıra hapishanenin duvarlarının yıkılması sonucu açıkta kalan mahkûmlarda katılmıştı⁸⁹⁴.

Mahkûmlar, deprem sonucu hapishane duvarlarının yıkılmasıyla açıkta kaldıkları halde kaçma eğilimi göstermemişlerdi. Askerlerin emrinde kurtarma çalışmalarına katılarak, depremden 6 gün sonra 500'ün üzerinde vatandaşı sağ olarak kurtarmayı başarmışlardı. Adalet Bakanlığı 7 Ocak günü, bölgedeki ceza hükümlüleri ile tutukluluk kararlarını erteledi. Yararlıkları görülen bu mahkûmların, Dördüncü Genel Müfettişi General Alpdoğan'ın teşebbüsleri ile affedilmeleri için Hükümetçe çalışma başlatıldı⁸⁹⁵. Daha sonraki günlerde hazırlanan kanun teklifiyle; on seneyi geçmeyen cezaların tamamen, on seneden fazla ceza alan mahkûmların da on senelik cezaların affedilmesi teklif edildi. Kabul edilen kanunla, 241 mahkûmun 187'sinin cezası tamamen, 54'ünün cezası ise kısmen affedildi⁸⁹⁶. “Zelzele Felâketine Uğrayanların Kurtarılması Hususunda Fevkalâde Hizmetleri Görülen Bazı Mahkûmların Cezalarının Affı” hakkındaki kanun münasebetiyle Erzincan Milletvekilleri Abdülhak Fırat ve Salih Başotaç mecliste söz

⁸⁹³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, İçtima:18, C.7, s. 127.

Aziz Samih İlter (Erzincan) — Erzincan havalisinin iklimini herkes bilir. Memleket baştanbaşa harap olduğuna göre bu mevsimde orada çadır altında kalmanın ne demek olduğunu da herkes bilir. Binaenaleyh, halkın daha beri taraflara naklini yaralıların, çocukların, kadınların memleket dâhilinde barındırılmalarını daha faydalı görüyorum. Bunu rica ediyorum.

⁸⁹⁴ *Akşam*, 29 Kânunuevvel (Aralık) 1939.

⁸⁹⁵ *Cumhuriyet*, 7 İkinci Kanun 1940.

⁸⁹⁶ 5 Nisan 1940 tarihli ve 1/358 numaralı “Zelzele Felaketine Uğrayanların Kurtarılması Hususunda Fevkalade Hizmetleri Görülen Bazı Mahkûmların Affı Hakkında Kanun Layihası ve Adliye Encümeni Mazbatası” için bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, İçtima: 1, 10(103), s.1.

almışlardı. Abdülhak Fırat kanunun müzakere edilmesini görüşülmesini teklif ederek mahkûmların ve yakınlarının sevindirilmesini istemişti. Salih Başotaç ise mahkûmların cezalarının tamamen affedilmesini isteyerek meclise bir takrir vermiş ve para cezası alan mahkûmların da cezalarının affedilmesini teklif etmişti⁸⁹⁷. Bir yıl sonra 31 mahkûmun cezası daha affedildi. Para cezası olanların cezaları da affedilerek bunların her türlü mahkeme masrafı ve borçları silindi⁸⁹⁸.

Kurtarma çalışmaları sırasında artçı sarsıntılarda devam etmekteydi. Depremle birlikte şehrin dış dünya ile olan tüm haberleşme imkânı kesintiye uğradı⁸⁹⁹. Deprem

⁸⁹⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, İçtima:42, Cilt: 10, s. 116,117.

BAŞKAN — Bir takrir vardır okutuyorum.

Yüksek B. Reisliğe

“Zellele felaketine ağrıyanların kurtarılması hususunda fevkalâde hizmetleri görülen bazı mahkûmların affi hakkında tab ve tevzi edilmiş olan 103 sayılı kanun lâyihasının arzettiğim esbaba nazaran bu gün müstacelen müzakeresini teklif ederim.

Erzincan

A. Fırat

ABDÜLHAK FIRAT (Erzincan) — Aziz arkadaşlarım; hadise hepimizin malûmudur. Bir zelzele felâketi oldu, yurdun bazı yerleri harabeye döndü. Bunu hepimiz teessürle karşıladık. Bütün bu felâketi müteakib o güzel bölgelerde bazı enkaz altında kalmış olan vatandaşlarımızın kurtarılması hususunda fevkalâde yararlık ve hizmetleri görülen mahkûmların affi hakkında bir kanun lâyihası hazırlanmış, tab ve tevzi edilmiştir. Biliyorsunuz ki, bu insanlar hakikaten hayatlarında bazı günahlar işlemiş, hatta can acıtmışlardır, fakat buna mukabil yüzlerce can kurtarmak suretiyle yararlıklar ve fedakârlıklar, ahlâkî birçok vasıflar da göstermişlerdir. Bu lâyiha tab ve tevzi edilmiştir, yalnız ruznameye girmemiştir. Eğer müsaade buyursanız önümüzde de bir Hâkimiyeti milliye bayramımız vardır. Bu bayramda hem kendilerini hem de çocuklu ailelerini sevindirelim. (Muvafık, muvafık sesleri)

BAŞKAN — Bu lâyiha ruznameye alınarak müstacelen müzakeresi teklif ediliyor. Evvelâ ruznameye alınmasını reye arz ediyorum kabul buyuranlar... Etmeyenler... Ruznameye alınması kabul edilmiştir. Müstacelen müzakeresini kabul edenler... Etmeyenler... Müstacelen müzakeresi kabul edilmiştir. Heyeti umumiyesi hakkında mütalea var mı? Maddelere geçilmesini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

27 kânunuevvel 1939 tarihinde ve müteakip günlerde vukubulan zelzelede felâkete uğrayanların kurtarılmasında fevkalâde hizmetleri görülen bazı mahkûmların cezalarının affi hakkında kanun

MADDE 1 — Bağlı listede adları ve soyadları yazılı (241) mahkûmun mahkûmiyet müddetlerinin beşte dördü ve hukuku amme ve tazminat kabilinden olan para cezaları affedilmiştir. Bunların muhakeme masrafları ile iâşe bedelinden olan borçları da terkin olunmuştur.

BAŞKAN — İsimlerin okunmasına lüzum var mı? (Hayır sesleri).

SALİH BAŞOTAÇ (Erzincan) — Meclisi Âlinin kararını müteakib biz bir heyet halinde Erzincan'a gittik. Orada 45 gün kadar çalıştık. Bendenizin bir teklifim vardır, bunların cezalarının tamamen affını istirham ediyorum ve bunun için de bir takrir veriyorum.

Yüksek Reisliğe

Birinci maddenin âtideki şekilde tadilini teklif ederim.

MADDE 1 — Bağlı listede adları ve soyadları yazılı (241) mahkûmun bakiye mahkûmiyet müddetlerinin tamamı ve hukuku ammeve tazminat kabilinden olan para cezaları affedilmiştir. Bunların muhakeme masrafları ile iâşe bedelinden olan borçları da terkin edilmiştir. Erzincan Salih Başotaç.

⁸⁹⁸ 14 Nisan 1941 tarihli ve 3999 numaralı “27 Kânunuevvel 1939 Tarihinde ve Müteakip Günlerde Vuku Bulan Zelzelede Felakete Uğrayanların Kurtarılmasında Fevkalade Hizmetleri Görülen Bazı Mahkûmların Cezalarının Affi Hakkında Kanun” için bkz. TBMM Kavanin Mecmuası, Devre: VI, İçtima: 2, Cilt: 22, s. 198.

⁸⁹⁹ Akşam, 29 Kânunuevvel (Aralık) 1939.

bölgesinde birçok yerde demiryolu hattı bozulmuş, karayollarında ise kar ve tipi nedeniyle ulaşım sağlanamamıştı⁹⁰⁰.

Depremin hemen akabinde Reisicumhur İsmet İnönü, Erzincan Valisi'ne şu telgrafi çekmişti⁹⁰¹:

“Erzincan’ın uğradığı felakete pek müteessir oldum. Bütün millette Erzincan’la yakından alakalıdır. Cumhuriyet hükümeti felaketin ıstıraplarını hafifletmek için acil tedbirler almıştır. En ziyade ıstırabımızı mucip olan nüfusça uğradığımız pek acı zayıttır. Diğer tahribatı milletimiz pek az zamanda kâmilten tamir ve telafi edecek ve bugünkü enkaz içinden memleketin güzel bir mamuresi çıkarılacaktır. Bütün devlet memurlarının fedakârlık, vazife severlikte birbirleri ile yarış etmelerini beklerim. Halkın ıstırabını teskin için bilhassa manevi ahvalde sükûnet muhafaza edilmektedir. Milletimizin Erzincan’la candan alakadar olduğu halkça bilinmelidir.

İsmet İnönü”

Reisicumhur İsmet İnönü, devletin depremin yaralarını en kısa sürede saracağını ve depremin yıktığı şehrin yeniden yapılacağını belirtiyordu. Depremin ardından devlet, ilk olarak Kızılay aracılığıyla yardım gönderdi ve imdat trenlerini yola çıkardı. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği tarafından bir takım tedbirler alındı. Başvekil Dr. Refik Saydam, Üçüncü ve Dördüncü Genel Müfettişliklere, Erzincan, Ankara, Kayseri, Sivas, Malatya ve Erzurum Valilerine talimat vererek, hiç vakit kaybetmeksizin masrafların T.C. Ziraat Bankası tarafından karşılanmak üzere, bu illerin kendi asgari ihtiyaçları için fazla olan gıda maddelerini bilhassa Erzincan’a göndermelerini istedi. Bu şekilde kendinde olmayan malzeme ve gıda maddelerinin diğer en yakın ilden temin edilerek iller arası koordinasyonun sağlandığı anlaşılmaktadır. Dâhiliye Vekili tarafından Mersin, Adana, Diyarbakır, Hatay, Kayseri, Sivas, Malatya ve Elazığ Valilerine talimat verilerek, bu illerden her gün Erzincan’a 2500 ekmek gönderilmesi istendi⁹⁰². Dâhiliye Vekâleti deprem bölgesindeki illere bir tamim göndererek, depremden kurtulanların ve yaralıların acil ihtiyaçlarının giderilmesi için her türlü tedbirin alınmasını, felaket

⁹⁰⁰Son Posta, 29 Kânunuevvel (Aralık) 1939.

⁹⁰¹Ulus, 28 Kânunuevvel (Aralık) 1939.

⁹⁰²Son Posta, 29 Kânunuevvel (Aralık) 1939.

bölgesinde barındırılmayacak olan ailelerin, depremde etkilenmemiş şehir, kasaba ve köylere nakillerinin hemen başlanmasını istiyordu⁹⁰³.

Deprem çok geniş bir alanda yıkıcı bir etki bırakması ve farklı illerde enkaz altında insanların kalması, Erzincan'a ilk yardım müdahalelerinin zamanında ulaşmasını engelledi. Buna bir de demiryolu ve karayolu ulaşımında meydana gelen aksamlar ile telefon ve telgraf muhaberesinin kesintiye uğraması da eklenince devletin eli kolu bağlandı.

Felaketzedelere yardım amacıyla TBMM'nin 28 Aralık 1939 tarihli oturumunda Meclis Başkanı'nın başkanlığında teşekkülü kararlaştırılmış olan "Milli Yardım Komitesi", 29 Aralık 1939 tarihi itibarıyla kuruldu. Meclis Başkanı Abdülhalik Renda başkanlığında oluşturulan komisyonda; CHP Genel Sekreteri Dr. Fikri Tüzer, Meclis Parti Müstakil Grubu Başkan Vekili Rana Tarhan ve Meclis Parti Grup Başkan Vekili Hilmi Uran görev almışlardı. Komite bu maksatla yapılacak nakdi ve aynî yardımların, doğrudan "Milli Yardım Komitesi" hesabından Kızılay'a yatırılarak oradan makbuz alınmasını esas olarak kabul etti. Bağış kampanyasını ilk olarak TBMM, mebus üyelerinin tamamının bir aylık maaşlarının toplamı olan 20 bin lirayı Kızılay'ın hesabına yatırarak başlattı. Başvekil 1000 lira, vekiller 300 lira, mebuslar da 100'er lira yardımda bulunmuşlardı. Komite tüm Genel Müfettişlere, valilere tebligat göndererek, yardımda bulunmak isteyen vatandaşların yardımlarını toplanmasını istedi. Komitenin kurulmasından sonra sanayiciler, avukatlar, doktorlar, öğretmenler, üniversite öğrencileri gibi çeşitli meslek ve sivil toplum kuruluşları yardımda bulunmaya başladılar. Devlet memurlarının maaşlarından belli bir miktar kesilerek depremzedelere ulaştırıldı. Bağış yapmak isteyen vatandaşlar, çeşitli yerlerde kurulan milli yardım komitelerine başvurmuşlardı⁹⁰⁴. Böylece tüm ülke genelinde top yekûn bir yardım seferberliği başlatılmıştı⁹⁰⁵.

Deprem ilk şokunun atlatılmasından, yaralıların müdahale edilmesinden sonra enkaz kaldırma ve enkaz altında kalarak hayatını kaybetmiş insanların çıkarılmasına başlandı. Münakalat Vekâleti tarafından, enkaz kaldırma ve ölümlerin maaşlarının kaldırılması, şehirdeki asayiş ve genel sağlığın korunması için ikinci bir karara kadar

⁹⁰³"Büyük Zelte Felaketi ve Hükümetimizin Tedbirleri", *Belediyeler Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 52, Ankara Aralık 1939, s. 7.

⁹⁰⁴*Akşam*, 29 Kânunuevvel (Aralık) 1939.

⁹⁰⁵*Son Posta*, 29 Kânunuevvel (Aralık) 1939.

Erzincan'a girişlerin ve demiryolu ile yolcu naklinin yasaklanması teklif edildi. Vekâletin bu teklifi İcra Vekilleri Heyetince 3.1.1940 tarihli ve 12616 sayılı kararname ile kabul edildi⁹⁰⁶. Enkaz kaldırma çalışmaları ilkbahara kadar sürdü. Şehirdeki emniyet teşkilatı, Ankara'dan gelen polisler ile yeniden kurularak şehrin güvenliği sağlanmaya çalışıldı⁹⁰⁷.

1939 depreminde, 29.01.1940 tarihli Dâhiliye Vekâletinin bildirisine göre, Erzincan'da 15600 kişi hayatını kaybetmiş, 4125 kişi ise yaralanmıştır. Bunun yanında, 4043 bina hasar görürken, 1440'ı tamamen yıkılmıştır⁹⁰⁸.

5.1.1. Deprem Sonrası Devlet Adamlarının Ziyaretleri

Reisicumhur İsmet İnönü, Erzincan'da meydana gelen depremin haberini alır almaz öncelikle bir telgraf ile üzüntülerini ve geçmiş olsun dileklerini bildirmişti. Daha sonra da Diyarbakır ve Malatya üzerinden, 31 Aralık 1939 Pazar günü depremzedelerin durumunu yakından görmek ve incelemelerde bulunmak üzere Erzincan'a geldi. İnönü, saat 14.00'e kadar özel treninde Dâhiliye Vekili, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili, Dördüncü Genel Müfettişi, Ordu Müfettişi, Erzincan ve Erzurum Valileri ile şehrin genel durumuyla ilgili görüşmeler yaptı. Ardından İstasyon'dan Belediye Binası'na kadar yaya olarak şehri gezerek felaketzedeleri teselli etti⁹⁰⁹. Şehir merkezindeki incelemelerinin ardından aynı gün özel treniyle saat 16.30'da Erzincan'dan ayrılan İnönü, yol güzergâhı üzerindeki ilçe ve köy halkıyla da yakından ilgilendi⁹¹⁰.

⁹⁰⁶B.C.A. 030.18.01.02.89.124.8.

⁹⁰⁷*Cumhuriyet*, 10 İkincikanun (Ocak) 1940.

⁹⁰⁸B.C.A. 030.10.119.844.5.4,3; 030.10.119.843.8; 030.10.119.848.3.2.

⁹⁰⁹*Cumhuriyet*, 1 İkincikanun (Aralık) 1940.

⁹¹⁰*Cumhuriyet*, 2 İkincikanun (Aralık) 1940. İl Genel Meclisi Başkanı ve Vali Vekili Hilmi Balcı tarafından, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye, 16.04.1940'ta Erzincan'ı ziyaretinden duyulan memnuniyetin dile getirildiği bir telgraf çekildi. Telgrafta şu ifadeler yer almaktadır:

“İsmet İnönü Reisi Cumhuremiz ve Milli Şefimiz

Ankara

16.04.1940

Yüksek huzurlar ile şereflendirdiğiniz ve felaketi müteakipte derakap imdadına koştuğunuz Erzincan halkı Umumi Meclisin bugünkü ilk içtimasında minnet ve şükran hisleriyle tazimlerini mümessilleri azalar vasıtasıyla izhar eylediler. Derin saygılarımla yüksek katınıza arz eylerim.

Umumi Meclis Reisi ve Vali Vekili Hilmi Balcı”

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'de, 17.04.1940'ta telgrafla şu şekilde cevap vermiştir:

“Hilmi Balcı Vali Vekili

Erzincan

17.04.1940

Vilayet Umumi Meclisi'nin hakkımda izhar ettiği duygulara teşekkür eder, başarılar dilerim.

İsmet İnönü”

Reisicumhurdan sonra dönemin Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, 13 Ocak 1940 Cumartesi günü Erzincan'a gelerek bir dizi incelemelerde bulundu. Şehri dolaşan Mareşal Çakmak, askeri yardım faaliyetlerini tetkik ettikten sonra Erzincan'dan ayrıldı⁹¹¹.

Başvekil Dr. Refik Saydam ise 3 Mayıs 1940'ta saat 14.30'da Erzincan'a geldi. Şehri gezerek bazı tespitlerde bulunan Başvekil, tespit ettiği olumsuzlukları acil tedbirlerin alınması için Müsteşarına telgrafla bildirdi. Başvekilin tespitlerine göre, bazı noksanlıklarına rağmen hastane normal seyrinde faaliyetine devam ediyordu. Bu noksanlıkların Kızılay'a iletilerek gerekli talimatların verileceği belirtiliyordu. Deprem sonrası soğuk hava şartlarından dolayı halkın etkilenmemesi için diğer illere nakledilen depremzedelerden bazılarının gittikleri illerden, arazilerinin olduğu bahanesiyle, tekrar Erzincan'a döndüklerini ifade eden Başvekil, ancak dönenlerin çoğunun kadın, çocuk ve sakatlardan ibaret olduğunu vurguluyordu. Öte yandan deprem sonrası kriz yönetiminin çok iyi yönetilmediğini belirtiyor, tecrübeli bir valinin Erzincan'a atanması gerektiği üzerinde duruyordu. Bayındırdık Bakanlığı'nca biran önce arazi meselesinin halledilerek, yeni kurulacak şehir yerinin tespit edilmesi gerektiğini ifade ediyordu⁹¹².

5.1.2. Yapılan Yardımlar

16 Ocak 1940'ta Erzincan depremi neticesinde Erzincan'da ve diğer illerde zarar görenlere yapılacak yardım hakkında 3773 nolu bir kanun çıkarıldı⁹¹³. Bu kanunla; depremde etkilenen ve yardıma muhtaç duruma düşen memurlara maaşlarının iki misli, yetimlere de üç misli tutarında avans verilmesi kabul edildi. Evi yıkılan ya da oturulamayacak derecede hasar gören vatandaşlar her türlü vergiden muaf tutuldu. Ayrıca yurtdışından gönderilen yardım malzemeleri için de bir sene müddetince gümrük ve diğer vergilere muafiyet getirildi⁹¹⁴. Hükümet depremde zarar gören köylülere, derecesine göre 30 ila 60 lira arasında yardım yapma kararı aldı. Yardımların yapılabilmesi için fiş bastırarak ilgilerinin doldurması istendi⁹¹⁵.

⁹¹¹ *Cumhuriyet*, 14 İkincikanun (Ocak) 1940.

⁹¹² B.C.A. 030.01.2.12.1.14.

⁹¹³ B.C.A. 030.18.01.02.90.18.13.

⁹¹⁴ *TBMM Kavanin Mecmuası*, Devre:6, İçtima:1, Cilt: 21, TBMM Matbaası, Ankara 1940, s.150,151. Kanunun tam metni için bkz. *Resmi Gazete*, 25 Ocak 1940.

⁹¹⁵ "Erzincan Zelzelesi Mıntıkasının İmarı Hakkındaki Kararlar", *Belediyeler Dergisi*, Yıl:5, Sayı:56, Ankara Nisan 1940, s. 14-16.

Milli Yardım Komitesi'ne Anadolu'nun hemen her ilinden yardımlar yapıldı. Sadece İstanbul'da toplanan yardım miktarı 1 milyon liraya ulaşmıştı⁹¹⁶. Kızılay'a kendi istekleri doğrultusunda halkın yaptığı bağışların toplamı ise 3.666.885,5 liradır⁹¹⁷.

Kızılay Erzincan Hastanesinde, 1940 yılı sonuna kadar 14.601 depremzede tedavi altına alındı. Depremzedelerden 2.601 kişi hastanede yatırılarak, 12.000 kişi ise polikliniklerde tedavi edilmişti⁹¹⁸. Depremde kimsesiz kalan 100 kadar çocuğun eğitim ve bakım masraflarını da Kızılay üstlendi⁹¹⁹. Kızılay büyük bir alanı etkisi altına alan 1939 depreminde, depremten etkilenen bölgelere her türlü yardımı yaptı. Kızılay'ın 31 Ekim 1940–29 Ekim 1941 tarihleri arasında deprem bölgesine yaptığı yardım miktarı para ve inşaat malzemesi olarak 1.577.204 liradır⁹²⁰.

Erzincan felaketzedeleri için Kızılay'a yurt içinden ve yurt dışından yapılan yardım miktarı şu şekildedir: Yurt içinden; nakdi yardım olarak 4.788.545,83 Türk lirası, hükümetçe 2.500.000 Türk lirası olmak üzere toplam 7.288.545,83 Türk lirasıdır. Yurt içinden toplanan aynı yardımlar ise 1.061.578,79 TL'dir. Böylece toplanan nakdi ve aynı yardımların tamamı 8.350.124,62 TL'yi bulmuştur. Erzincan felaketzedeleri için Kızılay'a yurt dışından yapılan yardım miktarı ise nakdi yardım olarak 1.483.222,94 TL, aynı yardım olarak da 1.073.379,82 TL olmak üzere toplam 2.556.602,76 TL'dir⁹²¹.

Netice olarak nakdi ve aynı olmak üzere, yurt içinden yapılan yardım miktarı 8.350.124,62 TL, yurt dışından yapılan yardım miktarı da 2.556.602,76 TL olmak üzere Erzincan'a toplam 10.906.727,38 TL yardım yapıldığı görülmektedir. Toplanan bu yardımların yalnızca 1.282.493,29 TL'si Erzincan'a harcanmış, geri kalan 7.101.240,65 TL'lik kısmı depremten etkilenen diğer illere aktarılmıştır. Ayrıca bu paranın bir kısmı da çeşitli yerlerdeki (Ankara'daki Saraçoğlu Mahallesi, Ankara Cebeci Hastanesi) ihtiyaçlar için kullanılmıştır⁹²².

⁹¹⁶Son Posta, 31 Birincikanun 1939.

⁹¹⁷Türkiye Kızılay Derneği 73 Yıllık Hayatı (1877–1949), Ankara 1950, s. 93.

⁹¹⁸Türkiye Kızılay Derneği 73 Yıllık Hayatı (1877–1949), s. 97.

⁹¹⁹B.C.A. 030.10.179.235.5.

⁹²⁰Mümtaz Faik Fenik, "Cumhuriyetin 18 nci Yılı Zarfında Kızılay'ın Yapmış Olduğu Yardımlar", Cumhuriyetin 18 nci Yıldönümünde Hitabeler ve Konferanslar, Çankaya Matbaası, Ankara 1941.

⁹²¹Aydın Tarihi, S. 275, Ekim 1956, s. 3-7. Kızılay Genel Müdürlüğü'nün 15.11.1950 tarih ve 158959 sayılı yazısı.

⁹²²Aydın Tarihi, S. 275, Ekim 1956, s. 8.

Deprem sonrası halkın bir kısmı, soğuk hava şartlarından etkilenmemeleri için diğer illere nakledilmişlerdi. Bu iller; Hatay, Mersin, Tarsus, Seyhan⁹²³, Malatya, Gaziantep, Kayseri⁹²⁴, Sivas, Şanlıurfa ve Kahramanmaraş'tır. Depremzedelerin bir kısmı da, belirlenmiş yerlerin dışındaki illere kendi arzuları ile gidip akrabalarının yanına yerleşmişlerdi. Depremzedelerin yol masrafı, kira ve günlük iâşe bedelleri Haziran ayına kadar Hükümet tarafından ödenmiş, Haziran ayı sonrası ise masrafları Erzincan Valiliği karşılamıştı. Hükümet tarafından, belirlenen illere nakledilenlerin ve kendi arzularıyla başka illere gidenlerin, 1 Temmuz 1940 tarihinden itibaren, kargaşaya meydan vermeksizin tekrar Erzincan'a geri gönderilmeleri kararlaştırılmıştı. Bu illerden dönecek olan depremzedelere 08.06.1940 tarih ve 1122 nolu tezkere ile yardım yapılmış, dönmek istemeyenlere müdahale edilmemişti. Erzincan'a dönmek isteyip de hasta olduklarından dolayı dönemeyenlerin, raporları ile durumlarını belgelemeleri ve iyileştikten sonra sevk edilmeleri kararlaştırılmıştı. 30 Haziran 1940'a kadar, geri dönmek isteyenlerin yol, iâşe ve diğer masrafları Kızılay tarafından ödenmiş, bu tarihten sonra dönmek isteyenlerin masrafları hiçbir şekilde karşılanmamıştı. Depremzedelerin Erzincan Valiliği ile irtibatlı bir şekilde, kafiye halinde ve fasıllı olarak Kızılay vasıtasıyla Erzincan'a gönderilmeleri bildirilmişti⁹²⁵.

Deprem sonrası bir yandan halkın muvakkat (geçici) şehirde hayatını idame ettirebilmesi için acil tedbirler alınırken, diğer yandan yeni şehir bölgesinin planlanması ve inşaatların yapımına hız verildi. Deprem sonrasında harabeye dönen eski Erzincan terk edilerek, halk oluşturulan muvakkat şehire taşındı. Depremzedeler başlangıçta çadırlara daha sonra barakalara yerleştirildi. Bir yandan da yeni şehrin inşasına başlanması için harekete geçildi. Ancak bu süreç planlandığı gibi kısa bir sürede gerçekleşmeyecek, uzun yıllar alacaktır. Bu gecikme dünyadaki siyasi ve ekonomik gelişmelerden başka ülkenin de içinde bulunduğu olumsuz siyasi, sosyal ve ekonomik durumundan kaynaklanmıştır.

Erzincan'ın şehir yerleşim alanı 1939 depreminden önce Fırat'ın kolu olan Karasu Irmağı'nın kuzey kenarındaydı. 1939 depremi sonrası Eski Erzincan'ın 1 km kuzeyinde

⁹²³1934'te Adana ilinin adı Seyhan oldu. 1956'da Seyhan adı kaldırıldı ve ilin adı tekrar Adana oldu.

⁹²⁴Kayseri, depremden hemen iki gün sonra, felaketzedeler için maddi yardım temini, yatacak eşya ve gıda tedarikinde bulunarak, deprem bölgesinden 1000 kişinin Kayseri'ye nakledilmesi için ilgili makamlar nezdinde ilk teşebbüse geçen il olmuştur. *Akşam*, 29 Kânunuevvel Aralık 1939.

⁹²⁵B.C.A. 030.01.121.770.6.

ve fay hatlarının kesiştiği İstasyon'un güneyinde devlet arazisi üzerine kurulmuş Beybağı ve İstasyon Mahallelerinin bulunduğu saha "Yasak Şehir" olarak ilan edildi⁹²⁶. Depremden sonra, öncelikle 1 km. kuzeye "Muvakkat Şehir" olarak tabir edilen sahaya taşınıldı. Daha sonra muvakkat şehrin 1-1,5 km. kuzeyinde yani "Yenişehir" olarak adlandırılan şimdiki yerinde imar faaliyetlerine başlandı⁹²⁷. Muvakkat Erzincan şehri, eski Erzincan harap olduktan sonra alelacele iskân için seçilen yerdir. Yeni Erzincan şehrinin imarına kadar geçici olarak halkın kendi gayretleriyle ve enkazdan çıkardıklarıyla derme çatma vücuda getirdikleri bir iskân sahasıdır⁹²⁸. Muvakkat şehir, demiryolunun kuzey kısmındaki arazi üzerine kurulmuş olup, zamanla terk edilerek daha kuzeydeki yeni şehir alanına doğru taşınmıştır⁹²⁹.

Muvakkat şehir her ne kadar geçici olursa olsun, burada yaşayan halkın sağlık, emniyet ve her türlü ihtiyacının karşılanması için bazı tedbirlerin alınması gerekiyordu. Bu gibi ihtiyaçların yerine getirecek kurumların başında belediye⁹³⁰ gelmekteydi. Belediye ilk iş olarak muvakkat şehirdeki arazi üzerinde geçici bir imar planı hazırlattı. Böylece geliş güzel bir şekilde geçici iskânların yaptırılmasının önüne geçilmeye çalışıldı. Yıkılan mezbaha binası, deprem talimatnamesine uygun olarak yeniden yaptırıldı. Bununla birlikte muvakkat şehrin temizlik işleri, aydınlatılması, su, kaldırım, itfaiye, mezarlık, hal binası ve otel binası da (Erzincan Palas Otel) ele alınan diğer konulardı. Ayrıca beş dershaneli iki ilkokul binası, geçici bir spor sahası, eczane (Zeki'nin Eczanesi), memur kulübü ve vilayet matbaası⁹³¹ da muvakkat şehirde İl Özel İdaresi tarafından yapılan diğer işler arasındaydı⁹³². Depremden etkilenen felaketzedelerin barınmaları için Kızılay tarafından yaptırılan geçici pavyonlar⁹³³ 29.10.1940'ta törenle hizmete açıldı⁹³⁴.

⁹²⁶ Altınbilek, s. 134-154.

⁹²⁷ *Erzincan İl Yıllığı* (1967), s.114.

⁹²⁸ Tükel, *Yeni Erzincan Nasıl Kuruldu? Ve Niçin Bitirilemedi?*, s. 18.

⁹²⁹ Erzincan Valiliği, *Deprem ve Erzincan 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi Deprem Olayı ve Sonrası*, s. 38. Yakın bir geçmişte kentsel dönüşüm ile yıkılan Çarşı, Taksim, Hocabey ve Kızılay Mahalleleri, muvakkat şehrin bir devamıdır.

⁹³⁰ Depremden sonra Erzincan Belediyesi, çalışanlarının ücretlerini ödeyemeyecek duruma gelmiş ve tüm kadrosu dağılmıştır. Kısa bir süre sonra yeni bir belediye bütçesi hazırlanmış ve bütçe 70 bin lira olarak kabul edilmiştir. Bundan sonra dağılan Belediye teşkilatı yeniden kurulmuştur. Bkz. Tükel, *Yeni Erzincan Nasıl Kuruldu? Ve Niçin Bitirilemedi?*, s. 19.

⁹³¹ Yeni Erzincan Gazetesi, bu matbaada çıkarılmıştır.

⁹³² Tükel, *Yeni Erzincan Nasıl Kuruldu? Ve Niçin Bitirilemedi?*, s. 20-25.

⁹³³ Açıkta kalan vatandaşların geçici olarak sığınmalarını sağlamak üzere yapılmış baraka şeklindeki küçük meskenlere verilen ad. Halk tarafından depremden sonra muvakkat şehrin yer aldığı bölgeyi

5.1.3. Yenişehirin Kurulması ve İmar Faaliyetleri

Depremi hemen sonrasında Hükümetin öncelikli hedeflerinden biri de şehrin yeniden kurulmasıydı. Bayındırlık Bakanlığı yeni şehir sahasının kurulacağı yerin tespit edilmesi için çeşitli heyetler kurarak, heyetlerden gelecek raporlara göre hareket etti. Bu heyetlerden biri de Maden Teknik Arama (MTA) ve üniversitede görevli jeologlardan oluşmaktaydı. Heyet, deprem bölgesinde yaptığı incelemelerin ardından bir rapor hazırlamıştı. Raporda, yeni şehir bölgesi için fay hattından uzak, zemini daha sağlam ve su kaynaklarına sahip olan ovanın batısı (Kemah Boğazı ile Hah arası) işaret ediliyordu. Ancak Bayındırlık Bakanlığı tarafından, önerilen yerin fay hattından uzak olmasına rağmen birçok mahzuru olduğunu belirtmekteydi. Bakanlık, ovanın bitiminde güneybatısı dağlarla çevrili önerilen sahaya, köy yerleşmelerinin az ve demiryolu hattına uzak kalması, kuzeydoğu rüzgârlarına açıklığı ve içme suyunun sınırlı olması gibi nedenlerle yalnızca kuzeydoğu yönünde gelişebileceği endişesi ile uygun bulmadı. Ayrıca şehrin önerilen sahaya naklinin çok zor ve maliyetli olacağı hatta şehrin ikiye bölünmesine yol açabileceği endişeleri de ön plana çıkmıştı. Sözü edilen bu mahzurların, şehrin askeri, ekonomik ve sosyal bakımdan gelişmesine engel olacağı da özellikle vurgulanmıştı⁹³⁵.

Bayındırlık Bakanlığı incelemelerinin ardından, Bakanlar Kurulu'na yeni şehir alanının eski şehrin 5,5 km kuzeyinde Trabzon yolu ile kışlalar civarında kurulmasını teklif etti. Gerekçe olarak buranın eski şehre yakın olmasından dolayı halkın kendi rızası ile taşınmasının daha kolay olacağı, askeri kışla ve hastanenin de burada bulunduğu, rüzgâr, güneş ve içme suyu bakımından daha elverişli olduğu gösterildi. Nihayetinde Bayındırlık Bakanlığı'nın teklifi Bakanlar Kurulu'na kabul edildi⁹³⁶.

Bu maksatla Dördüncü Genel Müfettişlik Bayındırlık Müşaviri İsmail Hakkı'nın başkanlığında bir heyet kuruldu. 8 Ocak 1940'ta çalışmalarına başlayan heyetin öncelikli konusu, yeni kurulacak şehrin yerinin belirlenmesiydi. Şehir alanı belirlendikten sonra yeni imar planı hazırlanıncaya kadar, yıkılan binaların aynı mahalde ahşap inşasına müsaade edilerek, şehrin süratle imar edilmesi düşünülüyordu.

tanımlamak için "Pavyonlar" şeklinde adlandırılmıştır. Halk arasında telaffuz kolaylığından dolayı "Pavyon" şeklinde kullanılmasına rağmen orijinali "Pavillion" dir.

⁹³⁴ Abdullah Âhi Tuncer, *Erzincan'da Yazdım*, Türk Kızılayı Yayınları, Ankara 2011. s. 33–41.

⁹³⁵ B.C.A. 030.01.1.2.12.

⁹³⁶ B.C.A. 30.18.1.2.71.60.16.

Heyetin yapacağı işler arasında vali ve vilayet memurlarının çalışmasını kolaylaştırmak amacıyla prefabrik bir bina ile prefabrik 40 numune binanın inşa edilmesi gelmekteydi⁹³⁷.

Yeni şehir alanının belirlenmesinden sonra Kızılay tarafından yaptırılan binalar da yavaş yavaş yükselmeye başlamıştı. 2 Mayıs 1940 tarihi itibarıyla Kızılay'ın yeni şehir alanında inşaatını bitirdiği binalar arasında; 40 portatif baraka, 20 tek odalı ev, 5 çift odalı ev, 13 baraka dükkân, 1 büyük lokanta, 1 garaj, 2 Kızılay Ambarı, 1 Etüt Dairesi, 1 Meteoroloji İstasyonu ve 50 tuvalet gelmekteydi. Halkın kendi imkânlarıyla yaptırdığı binaların adedi ise; 350 dükkân ile 75 ev ve inşaatı devam eden 20 dükkân ile 10 ev olmak üzere toplam 455 kadardı⁹³⁸.

Yeni şehir alanındaki inşaat faaliyetleri esnasında, ihtiyaç duyulan birçok şeyin karşılanmasında büyük sıkıntıların yaşandığı anlaşılmaktadır. Yaşanan sıkıntıların temelinde, dünyada tüm şiddetiyle etkisini gösteren büyük ekonomik buhran, II. Dünya Savaşı ve depremin olumsuz etkisi yatmaktaydı. Bu nedenlerden dolayı halkın ihtiyaç duyduğu en basit temel ihtiyaçların bile bizzat devlet kanalıyla karşılanmaya çalışıldığı görülmektedir. Çünkü özel müteşebbis yeteri kadar halkın ihtiyaçlarını karşılayacak durumda değildi. Nitekim kamyonlardan çiviye, gaz yağından sobaya, iplikten keresteye kadar akla gelebilecek her şey devletten beklenmişti.

Çıkarılan bir kararname ile halka 100'er lira dağıtılarak imar işlerinin hızlandırılması düşünülmüştü. Erzincan Valiliği, bu paranın toplu olarak bir bankada tutulmasını, tespit edilecek proje kapsamında evlerin yaptırılmasını, yeni şehrin kısa sürede ancak bu şekilde kurulabileceğini teklif etmişti. Valiliğe göre Kızılay Mahallesi'nde zor şartlar altında oturan ve maddi yönden de sıkıntılı olan halkın yeni ev yaptırması imkânsızdı. Bunun için Emlak ve Eytam Bankası ile irtibata geçilmiş, imar planına göre halkın ihtiyaçlarına cevap verebilecek ev tipleri tespit edilmişti⁹³⁹. Yeniden kurulacak olan Erzincan şehrinin imar işlerinin daha verimli olabilmesi için Hükümetin, yerel yönetimle sürekli fikir alışverişinde bulunduğu ve gelen talepler neticesinde hareket etmeye çalıştığı görülmektedir.

⁹³⁷ *Cumhuriyet*, 9 İkincikânun 1940.

⁹³⁸ B.C.A. 30.1.117.737.1.4.

⁹³⁹ B.C.A. 30.10.81.535.6.1.3.

5.2. DEPREM VE SİYASİLER

1939 depremi sonrası yapılacak yardımlar ve yeni şehrin kurulması ile ilgili mecliste birtakım çalışmaların başladığı görülmektedir. Bu bağlamda meclis çatısı altında Erzincan Milletvekillerinin faaliyetleri öne çıkmaktadır. Milletvekilleri çeşitli önergeler ve yasa teklifleri ile şehrin iktisadi ve sosyal yapısıyla ilgili faal olarak görev yapmışlardır.

Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan 3 Haziran 1940 tarihli ve 3849 sayılı fevkalade kanunla, Bayındırlık Bakanlığı kısmına depremde etkilenen mntıkalara yapılacak işler ve yardımlar için 5.000.000 lira ödenek ayrıldı. Bakanlar Kurulu kararınca bu ödeneğin, 2.030.590 lirası Erzincan’a tahsis edildi⁹⁴⁰.

7 Ağustos 1940 tarihinde TBMM’de “Yeniden Kurulacak Erzincan Şehir Yerinin İstimlâkine Dair” kanun kabul edilerek, yeni şehrin imarının hızlandırılmasına çalışıldı. Kanun görüşmeleri esnasında Erzincan Milletvekili Abdülhak Fırat, meclise bir önerge vererek deprem nedeniyle yerleri değişecek olan bütün kasaba ve köylerin bu kanuna dâhil edilmesini istemiş, görüşmelerden sonra önergesini geri çekmişti⁹⁴¹.

⁹⁴⁰ Resmi Gazete, 3 Haziran 1940.

⁹⁴¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, İçtima:75, Cilt: 13, s. 107-110.

“Yeniden Kurulacak Erzincan Şehir Yerinin İstimlâkine Dair Kanun”

MADDE 1 — Erzincan şehrinin yeniden kurulması için Vekiller Heyetince tesbit edilen ve menafîi umumiye kararı verilen sahadaki gayrimenkulleri değer bahası peşin verilmek şartı ile istimlâke Erzincan Belediyesi salâhiyetlidir.

BAŞKAN — Madde hakkında mütalea var mı? (Hayır sesleri) Maddeyi reyinize arz ediyorum.

Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2 — İstimlâk edilecek arazi için istimlâk bedeli, arazide de istimlâkin yapıldığı malî yılın vergisine matrah olan kıymet ve binalar için de aynı malî yılın vergisine esas olan irada göre bina vergi kanunu mucibince teayyün eden kıymettir. Mektumiyet dolayısıyla veya alâkalılar tarafından yapılan ferdî veya mevzî tadil talebi üzerine cereyan eden tadil muamelesi neticelenmemiş ise arazide, tadilât komisyonunca takdir olunan kıymet ve binalarda da mezkûr komisyon tarafından konulan irada nazaran tesbit edilen kıymet istimlâk bedelidir.

BAŞKAN — Madde hakkında mütalea var mı?

İZZET ARUKAN (Eskişehir) — Söyleyeceğim sözler lâyihaanın heyeti umumiyesine aiddir. Fakat fırsatı kaçırmış bulunuyorum. İkinci maddede maruzatta bulunduğum için affınızı dilerim. Kanun lâyihasının tanzimi sebebi, bittabi felâkete uğrayan Erzincan’daki vatandaşların ıztırlarını tahfif içindir ki, çok iyi düşünülmüş ve tanzim edilmiştir. Fakat bu kanunun kabiliyeti tatbikiyesini güçleştirecek lâyhada mahzurlar görüyorum. Müsaadenizle arzetmeden evvel ikinci maddedeki bir tashihi rica edeceğim. İkinci satırda “Arazide de” kelimesi fazladır, onun kaldırılması lâzımdır.

DÂHİLİYE ENCÜMENİ NAMINA FAHRETTİN TİRİTOĞLU (Balıkesir) — Metinde yoktur, tab hatasıdır.

İZZET ARUKAN (Devamla) — Kanun lâyihasındaki istimlâke aid hükümler Devlet Demiryollarından alınmıştır. Bu hükmün tatbik edilebilmesi için tapu kıymetine nazaran parası verilecek. Lâkin bunun bir harcı vardır. Yani intikal harcı. Sonra pul meselesi vardır. Bazı kayıtlar da ecdad üzerindedir, tapu muamelesi bugünkü mutasarrıflar üzerine işlenmemiştir. Böyle bir kaç elden geçirerek tapu muamelesi

yapmak birçok masrafa mütevakkıftır. Binaenaleyh, Encümen kabul ederse 4 ncü maddede yazdığı gibi bu gibi rüsumların da muaf tutulacağına dair bir kaydın ilâvesini rica ediyorum.

DÂHİLİYE ENCÜMENİ NAMINA FAHRETTİN TİRİTOĞLU (Balıkesir) — Encümen namıma muvafakat ediyoruz. Bilûmum rûsum ve harçtan muaf olması yerindedir. İstimlâki yapılacak olan gayrimenkullerin ferağ harcı, intikali yapılmamış olan gayrimenkuller arasında başkaca mal varsa onların da intikal harçlarından muaf tutulması Encümençe yerinde olarak mütalea edilmiştir, muvafıktır.

BAŞKAN — Teklif edilen tadil Encümençe kabul edilmiştir. “İntikal olunacak bu gayrimenkuller ferağ ve intikal harcından ve her nevi rûsumdan muaftır.” Bu fıkra maddenin sonuna ilâve edilmek üzere ikinci maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 3 — İkinci maddede yazılı istimlâk bedeli gayrimenkul sahiblerine peşin olarak verilir. İstimlâk esnasında sahibi bulunmayan gayrimenkullerin bedelleri ise müracaatlarında kendilerine verilmek üzere millî bankalardan birine yatırılır ve bu mallara belediye vaziyet eder.

DÂHİLİYE ENCÜMENİ NAMINA FAHRETTİN TİRİTOĞLU (Balıkesir) — Bir metin takdim ediyorum, bunun üçüncü maddeye son fıkra olarak ilâvesini rica ediyorum. Bu metnin ihtiva ettiği esas encümeninde tekrâr etmiş, fakat kanun lâyihasının tertib ve tabında buraya dercedilmemiş olduğu görülmüştür.

BAŞKAN — Üçüncü maddeye son fıkra olarak ilâve edilecek kısmı okuyoruz:

“Usulen yapılacak tebliğ tarihinden itibaren on beş gün zarfında ferağ muamelesini icra etmeyenlerin rızasına bakılmaksızın istimlâk bedeli millî bankalardan birine yatırıldıktan sonra tapu idaresince belediye namına tescil muamelesi yapılır”.

BAŞKAN — Mütalea var mı? Bunun üçüncü maddeye son fıkra olarak konulmasını reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Üçüncü maddeyi bu şekilde reyinize arz ediyorum.

Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 4 — Belediyenin tasarrufu altına geçmiş olan bu yerler, müstehiklerine şehir imar plânına göre tesbit edilen tiplerden hangisine talib bulunduklarına dair dolduracakları beyanname üzerine kura ile bedelsiz olarak verilir. Ancak eski Erzinan şehrinde zelzeleden zarar görenlerden tapu ve vergi kayıtlarına nazaran gayrimenkule sahip bulundukları anlaşılmalara sahip oldukları gayrimenkullerin nevine göre her biri için bedelsiz birer arsa verilir. Bu arsalar sahipleri üzerine tapu dairesince harç alınmaksızın tescil olunur.

BAŞKAN — Madde hakkında mütalea var mı? Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 5 — İstimlâk sahası dâhilindeki millî emlak bedelsiz olarak belediyeye devrolunur.

BAŞKAN — Madde hakkında mütalea var mı? Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 6 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

İZZET ARUKAN (Eskişehir) — Bu maddeden, bu kanunun daimî olduğu anlaşılıyor. Malûmu

âliniz, bu fevkalâde bir kanundur. Her halde meriyet müddetini tahdid etmek lâzımdır. Bendenizin encümeninden ricam budur.

DÂHİLİYE ENCÜMENİ NAMINA FAHRETTİN TİRİTOĞLU (Balıkesir) — Bu kanun yalnız Erzinan şehrinin istimlâkine mahsus hususî bir kanundur. Erzinan şehrinin, malûmu âlileri olduğu üzere, bir an evvel inşası matlubdur. Zaten o maksada binaendir ki bu, hususî bir kanun olarak yüksek tasvibinize arz olunmuştur. Bu iş derhal yapılacaktır. Nitekim belediye istimlâk kanunlarından ayrılarak hususî, müstacel, istisnâî kaideler ihtiva eden bu kanun tasdiki âlinize arz edilmiş bulunuyor. Müddet tayinine lüzum yoktur, esasen çabuk olacaktır.

HASAN FEHMİ ATAÇ (Gümüşhane) — Encümeninden bir şey soracağım. Kanun yalnız Erzinan şehir yerinin istimlâkine aiddir, öyle yazılıdır, zati âliniz de öyle izah buyurdunuz. Hareketi arz muntakasının diğer yerlerindeki kasaba ve köylerden yerlerinin değişmesine zaruret görülen ve heyeti fenniyece inşaatı menedilen yerler için ayrıca bir kanun mu yapacağız? Malûmu âlileri zelzele muntakası 32 kazadır. Şu kadar köy vardır. Bunların bir kısmın da inşaat yapılmasına, şimdiden mahallerince mâni olunmaktadır. Encümen bu husus hakkında ne düşünmüştür?

DÂHİLİYE ENCÜMENİ NAMINA FAHRETTİN TİRİTOĞLU (Balıkesir) — Encümeninde bu vaziyet tedkik edilmiştir. Alâkadar daire müdürleri, iskân kanununun bu vaziyeti halledeceği mütaleasını beyan etmişlerdir. İskân kanununa göre, köylerin bir mahalden diğer mahallere nakli ve yapılacak tesisat ve inşaat aid hükümler mütalea edilmiş, mesele halledilmiştir. Başkaca encümeninde bu mesele tedkik edilmemiştir.

HASAN FEHMİ ATAÇ (Gümüşhane) — Şu halde noksan bir kanun teklif ediliyor, söz isterim.

BAŞKAN — Buyurunuz.

HASAN FEHMİ ATAÇ (Gümüşhane) — Arkadaşlar; hareketi arzdan kısmen veya tamamen harab olan mahallerin bir kısmında şimdi fen heyetleri gezmekte ve tedkikat yapmaktadır. Bazı kasabaların meselâ: şu sokağın sağ tarafından itibaren inşaata elverişlidir, altı sağlam taşır, belediye inşaata müsaade verebilir diye rapor veriliyor. Fakat aynı sokağın sol tarafından itibaren olan saha dolmadır, çürük arazidir, inşaata elverişli değildir, katiyen müsaade vermeyeceksiniz diye rapor veriliyor. Diğer taraftan tamamen harab olan birçok köyler var. Bunları heyeti fenniye tesbit etmektedir ve icab eden yerlerde, eski yerlerde inşaata mâni olmaktadır. Kış yaklaşmıştır. Malûmu âliniz burada iki vaziyet vardır. Birisi; Hükümet yerini göstereyim evimi yapayım, içine gireyim, diyen kısım. Birisi de; Hükümet hem yerimi göstereyim hem de, benim için bunu yapmağa imkânı maddî yoktur, bana dört duvardan ibaret bir kulübe yaptırın. Her ikisi de bunu bu kanundan bekliyor. Hâlbuki kanun yalnız Erzincan'a aittir. Şayanı şükrandır, iyidir, lâzımdır, evet burası ehemmiyetlidir, en çok harab olan bir şehrimizdir. Fakat bu kanunu teşmil etmemiz lâzımdır. Maksadım budur, reddedelim, bunu yapmayalım manasına arzetmiyorum. Fen heyetince çalışılması lâzım gelen kasaba ve köyler üzerinde diğer yerlerde de tedkikat yapılması, aynı hükmün oralarda da cari olması gayet tabii ve zaruridir. Bunu arz ediyorum. Dâhiliye vekili bey cevap versinler.

DÂHİLİYE V. FAİK ÖZTRAK (Tekirdağ) — Efendim; malûmunuz olduğu veçhile, Erzincan şehri baştan aşağı harab olmuş ve bunun yeniden inşası mecburiyeti hasıl olmuştur. Oranın geçmiş zamanlarda da böyle felâketler görmüş olması, âti için bazı tedbirlerin alınmasını istilzam ediyor. Tedkikat yaptırarak. Yerinin değiştirilmesi zarureti karşısında kaldık. Şehrin yeri değiştirilecek olunca burada yeniden' bina yapacak olanlara bazı kolaylıklar göstermek meselesi meydana çıktı. Diğer taraftan Erzincan'ı şehrinin inşası başlamak üzere idi. Acele bu kanun lâyihası tanzim edilerek Yüksek Heyetinize takdim olundu ve müstaceliyet kararı da alındı. Arkadaşlarımın hatırlattıkları zaruret yerindedir. Erzincan şehri gibi ileride yerleri değiştirilmesi muhtemel olanlar için de bir kanun lâyihası kabul etmek faydeli olur. Bu itibarla bunun da şimdiden halledilmesi için bu kanunu teşmil etmek doğru olur. Bu kaydın konulması teklif edilmemiş olsaydı aynı salâhiyeti onlar için de isteyecektik. Bu teşmilin bu kanuna konması muvafık olur.

SIRRI İÇÖZ (Yozgat) — Serlevha değişsin kâfidir.

BAŞKAN — Bu hususta bir takrir vardır, okuyoruz.

Yüksek Reisliğe

Zelzele münasebetiyle yerleri değişecek bütün kasaba ve köylerde de bu kanunun ahkâmının taibik olunacağını bu kanuna dercini teklif ederim.

Erzincan

Abdülhak Fırat

SIRRI İÇÖZ (Yozgat) — Encümenenden yahut Dâhiliye vekilinden bir sual. Erzincan şehri mevzuubahis olduğu zaman istimlâkını oranın belediye reisi yapar. Diğer bir kasabada da istimlâk muamelesini oranın belediyesi yapacaktır. Köylerde istimlâk muamelesini kim yapacak? Kanunda serahat istiyorum.

İSMAİL SABUNCU (Giresun) — Bu takrir münasebetiyle böyle fevri olarak verilecek kararın tatbiki, bende, daha fena bir netice vereceği kanaatini hâsıl ediyor. Bu noktâi nazardan bugün birçok, hareketi arz muntikasında, felâketzedeler bekleme, intizar vaziyetindedirler. Köylüler kendi köylerini yapmak istiyorlar. Fakat orada idare memurları, köy yeri tesbit edilmemiştir, tesbit edildikten sonra yapabilirsiniz diyorlar. Bu münasebetle bir mesele daha var, arzedeyim; bunlar için toplanan iane, kısmen veyahut tamamen yıkılan yerler için şu nispette verilecektir diye, hareketi arz kânunuevvelin 26 sında olduğu halde, Şark muntikalarında bundan bir ay sonra el ayak tutmaz, çamur donar, harç tutmaz, halâ bu iş tanzim edilmemiştir. Bu işte Hükümet kabahatlidir. Bir de kanunu teşmil edeceğiz diye idare memurlarının elinde böyle bir şey olursa felâketzedeler evlerimiz yapılacak diye beklesin dursunlar. İstimlâk mi olacak, ne olacaksa biran evvel yapılsın. Kanunun hedefi doğrudan doğruya Erzincan'da yeni bir kasaba yapmaktır. Bunun teşmilinden ne fayda temin edilecektir? Anlamıyorum. İdarî müşkilât kaldırılın, halk kendisi yapacaktır.

GALİB PEKEL (Tokat) — Takrir hakkında söyleyeceğim. Muhterem arkadaşlar, zelzele dolayısıyla bazı köylerin yerlerini değiştirmek lâzım gelecektir. Keza bazı kasabaların bazı yerlerini değiştirmek lâzım gelecektir. Bunlar için de istimlâk yapmak şüphesiz çok yerinde olur ve bu istimlâkte kısa usullerin tatbiki yerinde olur. Şimdi müzakere ettiğimiz kanun çok kısa bir istimlâk usulü tatbik etmektedir. Ancak arada şu fark vardır: Yeni kurulacak Erzincan için istimlâk edilecek toprakların tahriri yeni yapılmıştır. Oralar yeni yazılmış yerler olduğu için, yazılmış kıymetler esas tutularak istimlâk yapılacaktır. Hâlbuki her tarafta böyle yeni tahrir yapılmamıştır. Onun için bu kanunu her yerde tatbik etmek zor olacaktır. Onun için sırf Erzincan'a münhasır olmak üzere hazırlanan bu kanunu Erzincan'a münhasır olarak çıkaralım, teşmil etmeyelim. Diğer yerlerde de yapmak lâzım gelirse, bu maddelerden ve tatbikattan istifade eder,

Böylelikle hükümet yeni Erzincan şehrinin kuruluşuna ait bütün işleri üzerine almış oluyordu. İlk olarak 1941 yılı Nisan ayında Yüksek Mimar Asım Kömürcüoğlu tarafından yeni Erzincan şehrinin imar planı ve haritası tamamlandı. Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı Şehircilik Fen Heyeti'nde (Nafia Vekâleti Yapı İşleri Umum Müdürlüğü) Erzincan'ın ve ilçelerinin imar planı tanzim edildi. Bayındırlık Bakanlığı'na tasdik edilen bu plan daha sonra Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na sunuldu⁹⁴². TBMM'nin 22.09.1941 tarihli oturumunda "Erzincan ve Erzurum Belediyelerine 3 Milyon 300 Bin Lira İkrazına Dair Kanun" kabul edildi. Bu paranın 2 milyon lirası yeni şehrin imarı için Erzincan'a tahsis edildi. Kanunun görüşmeleri esnasında Erzincan Milletvekili Abdülhak Fırat söz alarak Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Maliye Bakanı'na teşekkür etmişti⁹⁴³.

daha şamil olarak başka bir kanun çıkarırız. Bunu doğrudan doğruya her yerde tatbik etmek zannederim bazı sakatlıkları mucip olur. Onun için bu kanunu Erzincan'a münhasır olarak kabul edelim.

ABDÜLHAK FIRAT (Erzincan) — Muhterem arkadaşlar, ben de Galib Pekel arkadaşımın mütalaalarına iştirak ediyorum. Hakikaten Erzincan diğer yerlere kıyas kabul etmeyecek derecede bir tahribe maruz kalmıştır. Bu şehir tamamen batmış ve halkından sağ kalıp avdet etmiş olanlar da çadırlarda barınıyorlar. Kış gelmeden evvel bu şehir halkını sakafları altına sokmak lâzımdır. Aksi takdirde sıhhi durum fena halde bozulur. Hasan Fehmi arkadaşımızın da bize hatırlattığı gibi bir takım kasaba ve köyler vardır. Bunların bir kısmı kendi yerlerinde yapılacak, diğer bir kısmının yerleri değişecektir. Ben de Galib Pekel arkadaşımız gibi, bu kanunu ayrı bir mevzu olarak çıkarmamızı ve diğerlerinin de hususiyetlerine göre yine bir kanun mevzuu olarak düşünülmesini rica ediyorum. Bu noktai nazardan okunmuş olan tahririmi geri alıyorum. Hükümetten diğerleri için bir ek kanun lâyihası getirilmesini rica ediyorum.

⁹⁴² Sükûti Tükel, *Yeni Erzincan Nasıl Kuruldu? Ve Niçin Bitirilemedi?*, s.30, 31. Kanunun metni için ayrıca bkz. Resmi Gazete, 26 Haziran 1941.

⁹⁴³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, İçtima:81, C.20, s. 201,202.

ABDÜLHAK FIRAT (Erzincan) — Muhterem arkadaşlar; tarihimizin kaydettiği asırlardan beri birbiriyle saadet ve felâket kardeşliği yapmış ve birbirini daima sevmiş ve müzahir geçinmiş olan Erzurum ile Erzincan'ın, bu iki kardeş diyarın imar ve ihya işinde de mukadderatlarını bu lâyiha'nın birleştirmiş olmasını hayırlı ve uğurlu bir tesadüf addederim. Uzun seneler aziz yurdun serhaddinde kadın ve erkekleriyle hatta tek mil varlıklarıyla vücutlarını kale ve istihkâm yapan, düşman akınlarını durduran ve püskürten harikulade kahramanlık ve fedakârlık menkıbeleri yaratan Erzurumluların sevinçlerine candan iştirak etmekle neşe ve memnuniyet duymamız gayet tabiidir. Bilhassa; 27 birinci kânun 1939 Çarşamba saat ikide tahripkâr bir zelzelenin hodkâm neticesi olarak sekenesinin birçoğu ile meskenlerini kâmilten kaybetmiş ve daha şimalde çöküntüsüz bir toprak üstünde yeniden inşa ve ihya edilmesi plânlanmış olan elemli Erzincan için, Cumhuriyet Hükümetinin kalbinden gelen büyük şefkat ve semahatını bildiren bu giranbaha yardım lâyihasının; zelzele afetinin unutulmaz zarar ve acılarını taşıyan kederli hemşirelerin üzerinde hâsıl edeceği şifabahş tesir ve şükranı tercüman olmak için söz aldım. Cumhuriyet ve inkılap rejiminin ve Hükümetimizin bariz vasfı olan imar ve ihya faaliyeti memleketimizi insanlık ve medeniyet âlemi önünde şerefli bir takdir diyarı yapmaktadır. Kabul edeceğiniz bu para ile zelzele felâketiyle kâmilten yıkılmış ve enkazdan ibaret kalmış olan Erzincan'ı yeniden inşa ve ihya buyuracaksınız. Bütün dünya ahval ve müşkülâtı karşısında bu hayırlı hareket, yep yeni modern bir şehir olarak kurulacak Erzincan'ın bugünkü mustarip nesli için ferahlık ve bahtiyarlık kaynağı olacaktır. Hiç şüphe edilemez ki hayatta kalmış olanları maddî varlığa kavuşturacak olan bu hayırlı yardım; felâket musabı olarak toprak altında yatan ölümlerin de ruhlarını şâd eyleyecektir. Erzincan felâketinin akabinde ve sonunda hal ve istikbaldeki hayat ve saadatinin ihzar ve temini hususunda müşfik ve halaskar alâkasını bizzat izhar buyurmuş olan, milletimizin gözbebeği ve koruyucusu sevgili Millî Şefimiz ve Reisicumhurumuz Büyük

Yeni şehir alanındaki imar işlerinin, daha organize bir şekilde sürdürülmesi için 1942 yılı Mart ayında, “Yeni Erzincan Şehri Kuruluş Evleri Kooperatifi” adıyla bir kooperatif kuruldu. 23 yıllığına ve 30.000 lira sermaye ile Erzincan merkezli kurulan kooperatifin esas gayesi; Bayındırlık Bakanlığı’nca tespit edilecek tip ve plana uygun olarak başlangıçta 300 adet ev inşa etmek ve bu evleri ortaklara dağıtmaktı⁹⁴⁴. Yeni Erzincan Şehri Kuruluş Evleri Kooperatif Şirketi’nin yönetim kurulu şu isimlerden oluşmaktaydı: Abdurrahman Tüfekçioğlu, Dursun Malatyalıoğlu, İbrahim Kolat, Nuri Karakullukçu, Mustafa Ağca, Hayrettin Akyol ve Vehbi Köksal⁹⁴⁵.

Kooperatif üyelerinin CHP ve Halkevi yöneticileri ya da üyeleri oldukları görülmektedir. Gerek tek parti ve gerekse çok partili dönemde Erzincan’daki çeşitli siyasi teşekküllerde ön plana çıkan belirli isimlerin, dernek, sivil toplum kuruluşları ve çeşitli komisyonlarda da aktif olarak görev aldıkları anlaşılmaktadır.

Erzincan Valisi Dr. Sükûti Tükel tarafından, ilçe merkezlerinin imar planları ve haritalarının çıkarılması için Belediyeler Kanunu’nun ilgili maddesi gereğince “*Harita ve İmar Birliği*” kuruldu. Başkanlığını Vali Tükel’in yürüttüğü birliğin, sermayesi için yardım paralarından 3.000 lira ayrıldı. Harita ve İmar Birliği’nin kurulmasının ardından ilçe merkezlerinin de haritalarının ve imar planlarının yapılması için Ağustos 1942’de çalışmalara başlandı⁹⁴⁶.

Yeni şehir alanındaki imar işlerinin yerinde görülmesi ve ihtiyaçların tespit edilmesi için zaman zaman Ankara’dan çeşitli heyetlerin, genel müdürlerin ve ilgili bakanların Erzincan’a geldikleri görülmektedir. Bu bağlamda 18 Eylül 1942’de

İsmet İnönü’ye ve güzide Başvekilimiz muhterem Dr. Refik Saydam’a Erzincan’ın ve Erzincanlıların derin minnet ve tazimlerini sarsılmaz bağlılık ve şükranları ile birlikte yüksek huzurunuzda alenen arz etmekle kutsal bir vazifemi ödemiş oluyorum. Bundan başka bu lâyihaanın ihzârı hususunda ciddî gayret ve hüsnü niyet göstermiş olan Sayın Maliye Vekilimiz Ağralı’ya ve Dâhiliye Vekilimiz Oztrak’a da kalbi teşekkürlerimizi ilâve etmek yerinde bir kadirşinaslık olacaktır. Bu münasebetle kıymetli Başvekilimizle Sayın Nafia Vekilimizden yüksek huzurlarınızda bazı temenniyatta bulunmaklığıma müsaadelerinizi rica ederim. Diğer birçok beldelerimiz gibi süratle ya doğrudan doğruya veya ortakçı marifetiyle bilvasıta alâkalı Erzincan sekenesine ait müstahzar bulunan mesken inşaat planları ile detaylarının halkın hakikî ve fiilî ihtiyaçlarını bihakkın tatmin edici olmasını temin için çünkü bu insanlara samanını koyacak mahallî tabir ile mercek, zahiresini muhafaza edecek ambar, hayvanlarını barındıracak ahır lâzımdır. Ve bir de tespit edilen tarihi kuyudata nazaran iki yüz ve bilhassa dört yüzüncü senede imhakâr bir fecaatle tekerrür eden kuvvetli yer sarsıntılarına karşı millî nüfusu ve serveti koruyacak resanette bağlantılı inşaat için demir aksam ve malzemenin nazlı bulunduğu ahvali hazırta muvacehesinde yukarıda arzettiğim plânların bir kere daha bu cephelerden mütehassıs zevata nihaî bir tetkik ve murakabeden getirilmesine yüksek himmet ve alâkalarını istirham etmekle meşru arzu ve ihtiyaçlara tercüman olmak isterim.

⁹⁴⁴Yeni Erzincan, 28 Mayıs 1942.

⁹⁴⁵Yeni Erzincan, 4 Haziran 1942.

⁹⁴⁶Yeni Erzincan, 16 Temmuz 1942, 6 Ağustos 1942.

Bayındırlık Bakanı Ali Fuat Cebesoy, Bayındırlık Bakanlığı İnşaat Dairesi Başkanı Ferdi Çağan'la birlikte Erzincan'a geldi. Bakan Cebesoy, 19 Eylül günü Valilik Makamı, Komutanlık Makamı ve CHP İl Başkanlığı'nı ziyaret ettikten sonra şehirdeki bayındırlık işlerini tetkik etti. Yeni Erzincan'ın imar planı dâhilinde yapılan ve yapılacak olan işlerle meşgul olarak yetkililerden bilgi aldı. Daha sonra sırasıyla gazhaneyi, asri mezarlığı, yeni şehirdeki inşaat işlerini, Vaskirt Deresi inşaatını, bataklıkları kurutma kanallarını, araziye zarar veren diğer dereleri ve Girlevik Şelalesi'ni gezerek incelemelerde bulundu. Hükümet Konağı'nın bir an önce ihaleye çıkarılması, yol, köprü, maden, içme suyu ve kanalizasyon işleri ile ilgili noksanlıkların tamamlanması için talimatlar veren Bakan Cebesoy, beraberindeki heyetle birlikte 20 Eylül 1942'de Erzincan'dan ayrıldı⁹⁴⁷.

12 Ekim 1942 tarihi, "*Yeni Erzincan'ın Kuruluş Günü*" olarak belirlenmişti. Bu günde bir tören yapılması kararlaştırılarak, tören programının hazırlanması için bir komisyon oluşturuldu. Bu komisyonda CHP İl Başkanı, İl Milli Eğitim Müdürü, İl Emniyet Müdürü, Belediye'den bir üye ve İl Vaizi görevlendirildi⁹⁴⁸. 12 Ekim günü gerçekleştirilen törenlerin birkaç yıl daha tekrarlandığı anlaşılmaktadır.

Bir yandan imar planı ile ilgili çalışmalara hız verilip, yeni şehrin kuruluş günü için törenler yapılırken, diğer yandan İl Genel Meclisi tarafından yeni Erzincan'ın Cumhuriyet Meydanı'na bir anıt konulması için bazı faaliyetlerin yapıldığı görülmektedir. İl Genel Meclisi tarafından, 1939 deprem felaketinin hemen ardından Erzincan'a gelen Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün anıtının yapılması kararlaştırıldı. Anıtın yapılabilmesi için de devletin Erzincan'a yardım olarak gönderdiği 2 milyon liradan, 100 bin liranın bu işe ayrılması uygun bulundu. Anıt, İnönü'nün göğsüne başını koyarak ağlayan, uğradığı felaketin büyüklüğünü anlatan bir ananın fotoğrafından esinlenildi. Felaketin en belirgin anlatıcısı olması düşünülen bu anıtın yapılması için 4 Eylül 1942'de, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Müdürlüğü tarafından bir müsabaka açıldı⁹⁴⁹. 20 Temmuz 1943'de, Güzel Sanatlar Akademisi Müdürlüğü'ne gönderilen maketler jüri tarafından incelenerek dereceye girenler tespit edildi. Buna göre

⁹⁴⁷*Yeni Erzincan*, 23 Eylül 1942.

⁹⁴⁸*Yeni Erzincan*, 17 Eylül 1942.

⁹⁴⁹*Yeni Erzincan*, 13 Ağustos 1942.

Heykeltıraş Ratip Aşir Acudoğu, birinciliği kazanarak 1.000 lira ödül almaya hak kazandı⁹⁵⁰.

1943 yılı Şubat ayında pavyonlardaki meskenlerin 3908 sayılı kanunun 4. maddesi gereğince muhtaç ailelere dağıtılması Başbakanlıkça kabul edilerek, bu amaçla bir komisyon kuruldu⁹⁵¹. Bu komisyonda Hususi Muhasebe Müdürü'nün başkanlığı altında, CHP İl Başkanı Ziya Ağca, Tapu Sicil Muhafızı Ali Ulvi Öksüz, Belediye Encümen Üyesi Ziya Ulukök ve Erzincan Kızılay Muhasibi Abdurrahman Tüfekçi görev almışlardı⁹⁵².

Mayıs 1943'de Yüksek Mühendis Tahir Arıdağ'a ihale edilen yeni Erzincan şehrinin kat'i imar planının zemine tatbik işi Temmuz 1943'te tamamlandı. Daha sonra yeni şehir sahasında, ücretsiz olarak, arsa almaya hak kazananların 31 Ağustos 1943 tarihine kadar müracaat etmeleri sağlandı. Bu tarihten sonra yapılan müracaatlar, 3908 sayılı kanuna göre kuraya tabi tutulmayarak, Belediye'nin göstereceği yerlerde sahiplerine arsa verilmesi kararlaştırıldı⁹⁵³.

Kızılay tarafından yaptırılan pavyonlardaki meskenler, 25 Ağustos 1943 tarihinde Erzincan Valisi ve Belediye Başkanı Dilaver Argun'un katılımıyla, yıkılan Erzincan'da evi olan muhtaç ailelere verilmek üzere, Cumhuriyet Okulu'nda çekilen kura ile hak sahiplerine dağıtıldı⁹⁵⁴.

Yeni şehir sahasındaki arsaların dağıtımı ve mahallelere verilen isimlerle ilgili Belediye Encümeni tarafından 20 Nisan 1944 tarihinde bir karar alınarak gazete ve radyodan ilan edildi⁹⁵⁵. Belediye Encümeni tarafından alınan bu çok önemli karar ile yeni şehrin imar planına göre arsalar hak sahiplerine dağıtıldı ve bu tarihten sonra hummalı bir inşaat faaliyeti başladı.

Erzincan Milletvekili Aziz Samih İlter'in 31.10.1944 tarihli raporundan, 1944'te yeni şehirde pazar yerleri, parke yollar, okul, hükümet konağı, belediye binası, belediye lokanta ve gazinosu, tephirhane inşaatlarının devam etmekte olduğu anlaşılmaktadır. Raporda, Erzincan Şehri'nin yeni yerinde kurulma işinin çok zor olacağı

⁹⁵⁰Yeni Erzincan, 22 Temmuz 1943.

⁹⁵¹Yeni Erzincan, 4 Şubat 1943.

⁹⁵²Yeni Erzincan, 11 Şubat 1943.

⁹⁵³Yeni Erzincan, 22 Temmuz 1943.

⁹⁵⁴Yeni Erzincan, 19 Ağustos 1943.

⁹⁵⁵Yeni Erzincan, 20 Nisan 1944.

belirtilmekteydi. Çünkü 1944 yılında inşaat ve yapı malzemeleri çok pahalıydı. Halkın çok fakir olmasından dolayı özel binaların yapılması imkânsızdı. Halkın maddi gücü arttıkça ilerleyen yıllar içerisinde binaların yükseleceği öngörülmüştü⁹⁵⁶. Nitekim İlter'in bahsettiği maddi olumsuzlukları gidermek amacıyla, 1945'de halk tarafından yapılacak binalar için yeterli derecede çivi, demir, kereste vb. gibi inşaat malzemelerinin temini için Bayındırlık Bakanlığına başvurulduğu anlaşılmaktadır⁹⁵⁷.

Depremden sonra şehrin yeniden kurulması için 1945 yılına kadar Bayındırlık Bakanlığı tarafından, Erzincan'a toplam 1.100.000 liranın tahsis edildiği görülmektedir. Bu para ile Belediye binası, tephirhane, ilkokul binalarının tamamı, cezaevi ve Hükümet Konağı'nın bir kısmının yapıldığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında uzun vadeli kredi olarak Belediye'ye borç olarak verilen 2.000.000 liranın 1.600.000 lirası ile otel ve gazinonun birinci kısmı, kırk dairelik tek ve iki katlı olan Belediye Mahallesi, 1700 m.si parke geri kalanı şose olmak üzere 4 km şehir yolu, şehrin elektrik şebekesi, yeni mezarlık, gazhane, koruluk, şeref meydanı, İnönü Anıtı ve geçici şehirdeki lokanta ve bahçe yaptırılmıştı. Kalan 400.000 lirada otel, gazino ve İnönü Anıtı'nın tamamlanması için harcanmıştı. Ayrıca Tekel, PTT ve Ziraat Bankası binalarının projeleri ilgili bakanlıklar tarafından bitirilerek inşaatlara başlanması sağlanmıştı⁹⁵⁸.

Erzincan Milletvekillerinden Şükrü Sökmensüer ve Behçet Kemal Çağlar, dönemin Başbakanı'ndan yarım kalan resmi dairelerin, memur evlerinin ve içme suyu şebekesinin bitirilmesi için ek ödenek talep etmişlerdi. Başbakan ise Erzincan'a ek bir ödenek ayıramayacaklarını ancak Dördüncü Genel Müfettişliğe verilecek ödenekten Erzincan'a bir miktar aktarılabilceğini ifade etmişti. Ancak kayıtlardan, Dördüncü Genel Müfettişi Korgeneral Muzaffer Ergüder ile Erzincan Valisi Dilaver Argun arasındaki şahsi geçimsizlikten dolayı yardım yapılmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca dönemin Erzincan Bayındırlık Müdürü usulsüzlük nedeniyle bakanlık emrine alındığı ve yerine bir müddet yenisinin atanmadığı görülmektedir⁹⁵⁹. Bu sebeplerden dolayı yapılmakta olan işlerin bir kısmı aksamış, verilen sözlere rağmen şehrin devlet eliyle yapılması gereken kısmı zamanında tamamlanamamıştır. İmar faaliyetlerinin zamanında tamamlanamaması halkın psikolojisi üzerinde de olumsuz bir etki bırakmıştır.

⁹⁵⁶B.C.A. 490.01.647.150.1.45.

⁹⁵⁷B.C.A. 490.01.647.149.1.61.

⁹⁵⁸B.C.A. 490.01.647.149.1.81.

⁹⁵⁹B.C.A. 490.01.647.149.1.82,83.

Erzincan Milletvekili Aziz Samih İter, 12.12.1945 tarihli raporunda yeni Erzincan şehir bölgesinde hükümet binalarından başka bir faaliyetin olmadığını belirtmektedir. Rapordan anlaşıldığına göre, şehirde depremten sonra ortalama 10–15 bin liraya mal olacak bir evi, kendi imkânlarıyla yapabilecek insan sayısı oldukça sınırlıdır⁹⁶⁰. Milletvekilinin de belirttiği gibi halkın kendi imkânlarıyla yeni şehir alanında inşaat yapması yıllar alacaktır. Ayrıca depremten zarar gören ve korkuları devam eden halkın barakalardan çıkarılarak, yeni Erzincan şehrine taşımakta pek kolay olmayacaktır. Yeni kurulan şehir sahasında yapılan resmi binaların geneli iki katlı olduğundan, halkın buralara alışması psikolojik açıdan zor gözükmektedir. Ekonomik ve sosyal sebeplerden ötürü, yapı malzemelerinin ve işçi ücretlerinin pahalılığı karşısında halkın hedeflenen plan doğrultusunda kısa sürede ev yapması mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla barakalardan kurulu olan şehir hayatının, bu şekilde yıllarca sürüp gitmesine neden olacaktır.

Erzincan Milletvekili Abdülhak Fırat, 1946 yılı TBMM bütçe görüşmelerinde söz alarak Erzincan işleri ve ihtiyaçları hakkında bir konuşma yapmıştı⁹⁶¹. Milletvekili Fırat'ın konuşması şöyleydi:

“Aziz arkadaşlarım, hatırlarsınız ki yurt içinde yıkıcı ve öldürücü zelzele bombardımanına musap olmuş bölgelerimiz vardır. Bunların içinde başta Erzincan gelir. Bu acıyı hâlâ içten duyan ve ıstırabını her seneki gezisinde tazeleyen bir arkadaşınız sıfatıyla her yıl bütçesinde bu mevzuda konuşmak zaruriyetini hissederim.

Arkadaşlar yine hatırlarsınız ki, yurdumuzda büyük deprem faciaları II. Dünya Harbi'nin başladığı 1939 yılı ortalarında baş göstermiştir. İlk olarak bedbaht Erzincan tabiatın bu bombardımanı ile tamamen mahvolmuştur. Bu acı haber 6 sene evvel Hükümetimiz bu kürsüden söylediği zaman bütün Meclis azasında beliren olağanüstü heyecan ve ıstırabı hiçbir zaman unutmam. 27 Aralık 1939 sabahı bu bölgemizde yarım metre kar, sıfırın altında 27 derece soğuk varken Erzincan can ve malca ve mesken bir anda ölümler diyarı manzarası almış bulunuyordu.”

⁹⁶⁰ B.C.A. 490.01.647.150.1.25.

⁹⁶¹ Yeni Erzincan, 31 Ocak 1946.

Konuşmasının devamında depremde sonra yapılan faaliyetler ile yarım kalan işlere değinen Fırat, 1946 bütçesinde Erzincan’la ilgili kısımların belirtilmesini istemişti⁹⁶².

1946 yılı Mart ayında Erzincan şehrini yeniden kurmak, ev ve dükkân ihtiyacını karşılamak üzere 7 kişilik bir müteşebbis heyet tarafından yapı kooperatifi kurulması için çalışmalara başlandı. Bu heyet şu isimlerden oluşmaktaydı: Erzincan Belediye Başkanı Rauf Bayındır, CHP İl Başkanı Ziya Ağca, Dava Vekili Süleyman Ağca, Müteahhit Dursun Malatyalıoğlu, Müteahhit Mehmet Ergüven, Banka Muhasebecisi Mustafa Bilkan, CHP İl Kâtibi Abdurrahman Tüfenkçioğlu. Heyet, kooperatifin ildeki işlemlerini tamamlayarak Ticaret Bakanlığı’ndan onay almak için faaliyetlerini hızlandırdı⁹⁶³. Kısa bir süre sonra 11.04.1946 tarihli ve 4024 sayılı bir kararname ile “*Erzincan Şehri Yapı Kooperatifi*” nin Bakanlar Kurulunca kurulmasına izin verildi. Erzincan Şehri Yapı Kooperatifi, satın alacağı yer üzerinde ortaklarına birer ev yaptırmak ve ortaklarının ihtiyaçlarını karşılayacak başka teşebbüslerde bulunmak amacıyla kuruldu. 30 yıllığına ve 3.500 Türk lirası sermaye ile kurulan kooperatifin merkezi Erzincan’dır⁹⁶⁴. Kooperatif, taksitli olarak 500 lira ile üye kabul ederek, yeni şehirde üç tip ev ve dükkân yapılması için faaliyete geçti. Her üye istediği tipte ev ya da dükkân seçebilecek, taşındıktan sonra 20 yıl süre ile taksitlerini ödeyecek, borcu bitince de tapusunu alacaktı. İlk etapta en az 500 üye hedeflenmiş ve Erzincan Belediyesi’nin de destek vermesi planlanmıştı⁹⁶⁵.

10 Temmuz 1946’da Bayındırlık Bakanı Sırrı Day, beraberinde bir fen heyeti ile Erzincan’a geldi. Bakan Day, hâlihazırda yapımı devam eden ve ilerleyen günlerde yapılacak olan inşaat yerlerini tek tek gezerek Vali ve Belediye Başkanına direktifler verdi. Erzincan’daki temaslarını bitiren Bayındırlık Bakanı aynı gün trenle Ankara’ya hareket etti⁹⁶⁶.

⁹⁶²Yeni Erzincan, 14 Mayıs 1946.

⁹⁶³Yeni Erzincan, 14 Mart 1946.

⁹⁶⁴B.C.A. 30.18.1.2.110.26.13.

⁹⁶⁵Yeni Erzincan, 2 Mayıs 1946.

⁹⁶⁶Yeni Erzincan, 11 Temmuz 1946.

Erzincan Milletvekili Behçet Kemal Çağlar, TBMM'nin 29.11.1946 tarihli oturumunda “Erzincan’da Yapıtılacak Meskenler Hakkında Kanun” görüşmeleri esnasında söz alarak bir konuşma yaptı⁹⁶⁷.

1947 yılı itibariyle, Bayındırlık Bakanlığınca hazırlanan imar planı kapsamında yeni şehir alanında Hükümet Konağı, Belediye Binası, okullar, hastane, cezaevi vs. gibi çeşitli devlet binalarının tamamlandığı görülmektedir. Buna karşılık, yeni şehir alanında Kızılay veya Belediye ödenekleri ile yapılan birkaç bina ile bir iki özel yapıdan başka inşaatın bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum Erzincan halkının depremin hemen ardından yaptırılmış olan geçici baraka ve pavyonlarda sıkıntı içerisinde oturmalarını zaruri kılmıştır. Normal şartlarda halkın en kısa zamanda yeni şehre taşınarak orada kendilerine dağıtılmış olan arsalar üzerinde yeni ve esaslı meskenlerini inşa ederek bu sıkıntılı durumdan biran evvel kurtulmaları gerekmektedir. Ancak halk, bu işi Hükümetten bekleyerek kendi evlerinin de Hükümet eliyle yapılacağı düşüncesiyle herhangi bir faaliyette bulunmamıştır. Daha doğrusu halkın kendi imkânıyla ev yapması mümkün olamamıştır. Üstelik inşaat için gerekli para bulunsa bile yapılacak evlerin tip, plan, malzeme ve usta gibi konuları halk arasında bir kararsızlığa ve de karamsarlığa neden olmuştur. Hâlbuki aynı şekilde 20 Aralık 1942’de⁹⁶⁸ meydana gelen depremden sonra yeri değiştirilmiş olan Tokat’ın Erbaa İlçesi, 1947’de yeni yerinde, tamamen yeni baştan modern bir tarzda kurulmuştur.

Eski Erzincan Valisi Dr. Sükûti Tükel, yeni Erzincan şehrinin imarının çok uzun sürmesini ve bir türlü bitirilememesinin nedenlerini eserinde, muhalif⁹⁶⁹ duygu ve düşüncelerle şu şekilde belirtmiştir⁹⁷⁰: “*Maliyenin, milletin iradesini takdir edemeyerek, düştüğü an’ane hatası, Valinin (kendisinin) gösterdiği gayretlerle feragatlere rağmen idari arzı ile işin başından alınması ve değişen idare elamanlarının politikacılık tesiriyle gafletler içinde bocalamaları.*”

⁹⁶⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VIII, İçtima:10, Cilt: 2, s. 848,849.

⁹⁶⁸ 20 Aralık 1942’de Tokat’ın Niksar ve Erbaa ilçeleri ile civarında bir deprem meydana gelmiş, felaketzedelere Erzincan’dan para yardımı yapılmıştır. Depremin hemen akabinde Erzincan il merkezinden 1.400 lira, Refahiye’den 339 lira, Kemaliye’den 500 lira ve Kemah’tan 500 lira toplanarak Kızılay Genel Merkezi’ne gönderilmiştir. Daha sonraki günlerde de gene Erzincan genelinde bir yardım kampanyası düzenlenmiş ve yapılan yardımlar Yeni Erzincan Gazetesi’nde ilan edilmiştir. 18 Şubat 1943 tarihinde yardım miktarı 1.867,41 lirayı bulmuştur. *Yeni Erzincan*, 18 Şubat 1943.

⁹⁶⁹ 1941–1943 yılları arası Erzincan Valiliği görevinde bulunan Sükûti Tükel, Erzincan Valiliğinden alınarak Bolu Valiliğine tayin olmuştur. 17 Ekim 1948 tarihinde yapılan milletvekilliği ara seçimlerinde Erzincan’dan bağımsız aday olmuş ancak 115 oy alabilmiştir. TBMM Arşivi, Dosya No: 1516.

⁹⁷⁰ Tükel, *Yeni Erzincan Nasıl Kuruldu? Ve Niçin Bitirilemedi?*, s.58.

Daha önce Hükümet tarafından alınan bir kararla Türkiye Emlak ve Kredi Bankası aracılığıyla halkı borçlandırmak yoluyla imar işlerinin hızlandırılması düşünülmüştü. Ancak Erzincan'ın imarı konusunda alınan bu tedbir, Erzincan halkının gelir durumuna hiçbir şekilde uymamıştı. Bu durumu Erzincan Milletvekillerinin ve Erzincan Belediye Başkanının, İsmet İnönü'nün bir doğu gezisi sırasında kendisine bildirmeleri üzerine, geri ödemelerin halkın maddi gücüne göre yeniden düzenlenmesi sağlanmıştı. Bu gelişmelerden sonra 1947 yılı Ekim ayında Hükümet, yeni Erzincan'daki mesken inşasını kendi üzerine aldığı vaadinde bulundu⁹⁷¹.

Erzincan Milletvekili Behçet Kemal Çağlar, TBMM'nin 22.12.1947 tarihli oturumunda "1757 Sayılı Kanuna Ek Milletvekillerinin Ödenekleri Hakkında Kanun" görüşmeleri esnasında söz alarak bir konuşma yaptı. Çağlar konuşmasında, kanunun geçmesi halinde yapılacak olan ek zamma hiç dokunmadan Erzincan'daki Kızılay Pavyonlarına yardım maksadıyla göndereceğini ve bu zamma ihtiyaç duymayan milletvekillerinin de maaş farklarını Kızılay'a bağışlamalarını rica etmişti⁹⁷².

Behçet Kemal Çağlar, böylesine duyarlı bir tavır sergilerken, İnönü Anıtı'nın açılışı için şehirde hummalı bir tören hazırlığı yapılmaktaydı. İnönü Anıtı, 31 Aralık 1947'de düzenlenen bir törenle resmi olarak açıldı. Açılışa Cumhurbaşkanı İsmet İnönü başta olmak üzere TBMM Başkanı, Başbakan, Bayındırlık Bakanı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı, Ulaştırma Bakanı, Tarım Bakanı ve Erzincan Milletvekilleri davet edilmiş ancak davetliler yoğun iş mesailerini mazeret göstererek törene

⁹⁷¹Yeni Erzincan, 16 Ekim 1947.

⁹⁷² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VIII, İçtima: 20, Cilt: 8, s. 154,155.

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR (Erzincan) —Bu teklifin konuşulacağını haber aldığım gece, uykumu bölen bir tereddüdü, aşağıdaki şekilde konuşmak kararıyla giderebildim. Fertlerinin sayısı az da olsa, ben de bir ailenin, hayat darlığını, geçim zorluğunu ben de biliyorum. Bu derdi daha çok ve daha derin çekenleri yakından fark ediyorum. Arkadaşlarımın hepsinin vaktiyle diğer aylıklarla birlikte tam bu zamma müstahak ve muhtaç olduklarına. Milletvekillerinin seçim bölgelerinin, çok pahalıya kiralandığı bir zamanda, lâıyık ile gezmelerinin neye mal olacağını hesaplamamış, denememiş de değilim. Fakat yolluk yetersizliği, geçim zorluğu yalnız kendimize ait dertler değildir. Bu mesele bizi hiç değilse millet ve devlet hizmetlerini çok defa aksatan umumi harcırah meselesiyle bir arada olsun mütalâa etmeği beklemeden, böyle tek basma ortaya koymayı hale yola uygun bulmuyorum. Umumi eskârın haksız ve zalimce telkinlerle de olsa Meclisimiz hakkında itibar kırıcı durumları bir isabetsiz düşüneceği için dahi dayanılamayacağı gibi değilse bütün arkadaşlardan feragat rica ediyorum. Vicdanım, ekseriyetin nasıl olsa hayati sebeplerle kabule mütemayıl görüldüğü bir teklife, hem itiraz etmek hem de onun nimetinden faydalanmak gibi bir sahte poza, bir ucuz kahramanlığa düşmüş olmaktan kurtulmak istiyorum. Bunun da kendimce çaresini buldum: Eğer bu teklif bu şekilde kabul edilirse bana da cefakeş Erzincan'ın Milletvekili olmam sayesinde bu para ayrılmış çeklerdeki bu ilâveye elimi sürmeden Erzincan Kızılay Pavyonlarına yapılmakta olan yardıma eklenmek kaydıyla Kızılay Derneğine havale edeceğim. Bunu millet kürsüsünden namus sözü halinde belirtirim. Muhtaç olmayan ve muarız olan arkadaşların iltihak edeceklerini umuyorum.

katılamamışlardı⁹⁷³. Anıtın açılışına davet edilen devlet adamları daha sonra birer telgraf göndererek davete icabet edemedikleri için üzüntülerini dile getirmişlerdi. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'den gelen telgraf şu şekildedir⁹⁷⁴:

“Deprem felaketinin acısını halen bütün tazeliği ile duyuyorum ve tesellisini yeni Erzincan'ın kuruluşunu yakından takip ettiğimiz gelişmesinde buluyorum. Erzincanlı yurttaşlarımın ilgisine yürekten sevgilerle teşekkürler.

İsmet İnönü”

Yalnızca heykelin yapımı 100 bin liraya mal olmuştur. Yarışmada dereceye girenlere verilen ödül, heykelin taşınması, anıt yerinin yapılması, çevre düzenlemesi de eklenince anıtın toplam maliyeti 200 bini bulmuştur. Anıt, bir kaide üzerine konulmuş iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım, İsmet İnönü'nün göğsüne başını dayamış felaketzede bir ananın ıstırabını İsmet İnönü nezdinde devletin dindirmekte olduğunu, yanındaki çocuk ise devlet tarafından yapılan yardımlar başta olmak üzere yurt içinden ve yurt dışından yapılan yardımları sembolize etmektedir. İkinci kısım ise anıtın alt bölümünü oluşturan kısımdır. Anıtın sol tarafındaki heykel, şehri imar edecek olan sanatkârları, sağ tarafındaki heykel de şehrin anahtarını getiren bir hemşeriye ve ortadaki kadın heykeli de saadete kavuşmuş bir anayı temsil etmektedir. Anıtın arka kısmında ise İbrahim Alaattin Gövse'nin, 1939 depremi dolayısıyla yazdığı dört mısralık bir şiiri bulunmaktadır. Anıt bir bütün olarak Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün en kısa bir zamanda 1939 deprem felaketini paylaşmak emeliyle Erzincanlıların yardımına gelişini temsil etmektedir⁹⁷⁵.

İnönü Anıtı, çok partili süreçte CHP ve DP arasında yaşanan siyasi çekişmelere önemli bir malzeme olmuştur. Bu dönemde deprem üzerinden yapılan siyasi propagandalar da İnönü Anıtı'nın ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Özellikle DP, deprem paralarının gerekli yerlere harcanmayarak israf edildiğini belirterek, CHP iktidarını yoğun bir şekilde eleştirmiştir. İnönü Anıtı bu duruma örnek olarak gösterilerek, anıt her platformda seçim malzemesi olarak kullanılmıştır. Belediye Meclis üyeleri tarafından alınan karar doğrultusunda yaptırılan anıtın, dönemin şartları göz önüne alınarak değerlendirilmesi gerekir. Nitekim depremin neden olduğu

⁹⁷³Yeni Erzincan, 1 Ocak 1948.

⁹⁷⁴Yeni Erzincan, 8 Ocak 1948.

⁹⁷⁵Yeni Erzincan, 15 Ocak 1948.

olumsuzlukların en kısa sürede bertaraf edilebilmesi, Erzincan’a yapılan yatırımların devamını sağlanması ya da artırılması amacıyla böyle bir kararın alınmış olma ihtimali yüksektir. Öte yandan bu kararın verilmesinde Cumhurbaşkanı İnönü’nün ve dönemin hükümetin hiçbir şekilde direk bir müdahalesinin olmadığına da altını çizmek gerekir.

Depremi üzerinden on yıla yakın bir zamanın geçmesine rağmen, ildeki imar işlerinin çok yavaş ilerlemesi halk arasında çeşitli hoşnutsuzluklara ve CHP iktidarına karşı olumsuz düşüncelerin oluşmasına neden olmuştur. Bunda DP’nin, CHP’ye yönelik menfi propagandasının da katkısının olduğu şüphesizdir. Ümitsizliğe kapılan halkta, doğal olarak hükümetin Erzincan’ın imar işlerini ihmal ettiği ve kendilerinin sahipsiz bırakıldığı düşüncesinin hâkim olduğu görülmektedir. Bu durum dönemin milletvekili raporlarında ve milletvekillerinin mecliste yaptığı konuşmalarda da sürekli dile getirilmiştir.

Bu tarz olumsuzlukların dile getirildiği raporlardan biri Erzincan Milletvekillerinden Abdülhak Fırat’a aittir. Abdülhak Fırat’ın, 1948 yılı Mart ayında CHP Genel Sekreterliği’ne gönderdiği raporunda; halk tarafından 1939’dan bu yana hükümetlerin Erzincan için hiçbir şey yapmadığının dile getirildiğini, halkta dokuz yıl boyunca tüm vaatlere rağmen imar işlerinin savsaklandığı inancının hâkim olduğunu ifade etmektedir. Fırat, Türkiye’nin hemen her köşesinde imar faaliyetleri devam ederken, Erzincan’da henüz tam manasıyla bir imar faaliyetinin olmamasını haksızlık olarak değerlendirmiştir. Raporda 1916’da Rus istilası, ardından Ermeni istilası ile yakılıp yıkılan ve daha sonra da 1939 Erzincan Depremi ile ikinci kez felakete uğrayan Erzincan halkının, maddi ve manevi olarak ruhlarının sarsıldığı ve bunun göz ardı edilmemesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Erzincan halkının ekonomik ve sosyal bakımdan tahmin edilenden çok kötü bir durumda olduğu da raporda belirtilen hususlar arasındadır⁹⁷⁶.

TBMM’nin 14.06.1948 tarihli oturumunda, “Bina Yapımını Teşvik Kanunu” görüşmeleri esnasında söz alan Erzincan Milletvekili Behçet Kemal Çağlar, Erzincan’da uzun vadeli ve faizsiz olarak geri ödemeyle yaptırılacak evlere değinerek, bu kanunla Erzincanlılara gösterilecek olan kolaylığın açık bir şekilde belirtilmesini istemişti⁹⁷⁷.

⁹⁷⁶ B.C.A. 490.01.155.619.1.2,3.

⁹⁷⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VIII, İçtima: 71, Cilt: 12, s. 201.

1940- 1950 döneminde ildeki genel ekonomik yapı tek parti döneminin ağır yük getiren vergi uygulamaları, 1939 depremi ve II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri üzerine şekillendi. Bir taraftan bu olumsuz süreçlerden en az etkilenmek için çıkış yolları aranırken, diğer taraftan ekonomiye katkısı olduğu düşünülen her türlü potansiyel, dönemin şartlarına göre değerlendirilmeye çalışıldı. İçerde ve dışarıda gelişen bu olaylar silsilesi ile dar boğaza giren ildeki ekonomik yapı neticesinde işsizlikte büyük artışlar yaşandı. Tarım ve hayvancılığın dışında henüz sanayi ve ticaret hayatının gelişmediği bir ortamda bu sonuç kaçınılmaz oldu. 1945'den sonra ildeki inşaat faaliyetlerinin eskiye nazaran azalmasıyla birlikte, bu sektörün çeşitli kollarında geçimini sağlayan kesimin sıkıntıya düştüğü görülmektedir.

Halk arasında baş gösteren olumsuz düşüncelerin artarak devam ettiği bir dönemde hükümet, yeni şehir alanına kurma ev yapılması için harekete geçti. Bakanlar Kurulunca 22.07.1948 tarihli ve 7818 sayılı kararname ile Avusturya'dan tütün karşılığında hazır ev alınması kararlaştırıldı. Alınacak hazır ev malzemesinin pazarlıkla sağlanması ve ilk etapta üç tipte 854 adet⁹⁷⁸ evin yapılması planlandı⁹⁷⁹. Avusturya'dan⁹⁸⁰ getirtilen hazır ev⁹⁸¹ malzemesi İskenderun Limanı'na, oradan da demiryolu ile Erzincan'a getirildi. Ayrıca bu evlerin montajını yapmak için Avusturya'dan uzman bir ekip de Erzincan'a geldi⁹⁸². Buna göre adlarına tapuda kayıtlı evi olan ve depremde yıkılan vatandaşlara satılmak üzere ev yaptırılması amaçlanmıştı.

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR (Erzincan) — Efendim, bina yapımını teşvik için ne yapılırsa yerinde olur. Bunu etraflıca izah etmeye hacet yok. Medeniyetin başında, memlekete bağlılığın başında ev sahibi olmaktır. Bizde izdivaca dahi evlenmek denilmesi; İngilizce' de vatanın ev manasına gelen bir kelime ile ifadesi ne kadar manalıdır. Umalım ki; bu kanunun tatbikatında herkesten önce gerçekten evsiz olanlar, kiraya verip irat alacak değil de, başını sokacak ev ihtiyacında olanlar faydalansın. Bu arada şehirlerimizin içindeki arsalar üstünde yapılan spekülasyonu, şehirlerin kenarlarına dağılarak belediyecilik ve şehircilik bakımından büyük zorlukların ve bariz zevksizliklerin meydana geldiğini kaydetmeden geçemeyeceğim. Bu iş için kesin çare bulacak maddelerden bu tasarımı mahrum görüyorum. Asıl söz almama sebep, Erzincan işine bir nebze temas etmektir. Bir nebze temas; çünkü ıstıraplı fecaatin anlatılması dakikalarca sürebilir. Son zamanlarda Başbakan gidip durumu yerinde görmüştür. Büyük zelzele felâketinde evsiz kalıp şimdi yeni Erzincan'da arsa sahibi bulunanlara aylık mesken kirası olarak ödeyebilecekleri makul uzun vadeli ve faizsiz aylık taksitlerle borçlanma mukabilinde mesken yaptırmayı vadetmişlerdi. Bakanlıklar arası bir komisyon kurdurmuşlardır, bundan iyi neticeler alındığını duyuyoruz. Fakat Erzincanlı hemşerilerim bu kanunu duyup okuyunca kendilerine de gösterilecek bütün kolaylıklar bu kadardır, sanıp bedbin olabilirler. Hükümet adına konuşan zatın Erzincan'a gösterilecek geniş kolaylığı belirtmesini rica ederim.

⁹⁷⁸ Yeni Erzincan Gazetesi'nin 22 Temmuz 1948 tarihli sayısında evlerin sayısının 1.000 adet olduğu belirtilmiştir.

⁹⁷⁹ B.C.A. 30.18.1.2.117.51.10.

⁹⁸⁰ Çeşitli kaynaklarda bu evlerin Romanya'dan getirildiği bilgisi yer almakla beraber bu yanlış bir bilgidir.

⁹⁸¹ Halk arasında bu evlere "Kurma Ev" denilmiştir.

⁹⁸² B.C.A. 30.18.1.2.110.26.18.

Yıllık ödenek miktarı 1,5 milyon lirayı geçmemek şartıyla 6 milyon liraya kadar gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme işi Bayındırlık Bakanlığı'na; faizleri ile birlikte bu miktarı geçmemek üzere bono çıkarmaya da Maliye Bakanlığı'na yetki veren bir kanun tasarısı hazırlanarak TBMM'de kabul edildi⁹⁸³. 22 Temmuz'da Avusturyalılarla imzalanan mukavele gereğince, evlerin dört ayda bitirilerek teslim edilmesi kararlaştırıldı⁹⁸⁴. 1948 yılı Eylül ayında Erzincan'a ait olup 6 milyon lira kredi tutarında satın alınacak evler hakkındaki mukavele, Avusturya Hükümet'i tarafından da tasdik edildi⁹⁸⁵. Öte yandan 16.12.1948 tarihinde Bakanlar Kurulu, Bayındırlık Bakanlığı'nın 1948 yılı bütçesinden Erzincan'da yapılması planlanan kurma evlerin temel inşaatı ve diğer harcamalar için Türk Kızılay Derneği Genel Merkezi'ne 200.000 lira aktarılmasını kararlaştırıldı⁹⁸⁶.

1948 yılı TBMM bütçe görüşmeleri sırasında, “1948 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” münasebetiyle söz alan Erzincan Milletvekili Behçet Kemal Çağlar, Erzincan'da yaptırılacak evler hakkında bir konuşma yaptı. Konuşmasında Erzincan'a yaptırılacak evlerin sayısının oldukça yetersiz olduğuna değinerek, on sene ev sahibi olmak için bekleyen halkın birkaç sene daha bekletilmemesi amacıyla yaraların bir kısmının sarılmasının yerinde olduğunu ancak daha kapsamlı tedbirlerin alınması gerektiğini belirtmişti⁹⁸⁷.

⁹⁸³Yeni Erzincan, 1 Temmuz 1948.

⁹⁸⁴Yeni Erzincan, 22 Temmuz 1948.

⁹⁸⁵Yeni Erzincan, 16 Eylül 1948.

⁹⁸⁶B.C.A. 30.18.1.2.117.51.13.

⁹⁸⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VIII, İçtima:15, Cilt:14, s. 39,40.

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR (Erzincan) — Efendim; bu meseleye Erzincan Milletvekili olmak dolayısıyla vâkıf olduğum için birkaç cümle ile huzurunuzu rahatsız edeceğim: Asıl gerçek- gayet tuhaf bir leliif nokta i nazarı olacak amma - bakan ve milletvekili iki arkadaşımın iddiasının tam ortasındadır, o da şudur: Erzincanlılar on sene ev beklemişlerdir. Bundan sonra ne ev yapılırsa yapılsın razı olacak vaziyettedirler “Avusturya’dan mı, Çekoslovakya’dan mı nereden gelecekse gelsin de ev sahibi olalım” diye Hükümetin yaptığı bu teklifi memnurlukla karşılamışlardır. Şunu da iyice tebarüz ettirmek lâzımdır ki; bu evler Erzincan’ın zirai karakterine tamamıyla uygun değildir. Fakat 10 sene beklemenin acısıyla daha fazla beklememek için Hükümetin yaptığı bu teklifi memnurlukla karşılamıştık sonradan bodrum kısmının hiç olmadığını görüp itiraz ettik, Hükümet de, evlerin miktarını biraz azaltmak pahasına da olsa, buna razı oldu bodrum kısmını da ilâve etti. Oradaki belediye reisi arkadaşımız da Devlette çalışmış ve muvaffak olmuş bir inşaat uzmanıdır; o da geldi, itirazlarını serdetti. On senelik bir bekleme 11 – 12 seneye çıkmazın diye, ne yapmak mümkünse onu yapalım denildi. Bu suretle mutabık kaldık. Vaziyeti böylece açıklamış olayım. Ahmet Tahtakılıç arkadaşımızın gösterdiği hassasiyete candan teşekkür ederim. Fakat bu şekilde de bir müşkülât çıkarsa, bu beklemenin on bir sene olmasından korkarım. Şimdilik bu tedbirin alınması doğrudur. Çünkü koskoca Erzincan’ın ihtiyacı böyle 500, 700 ev değil, pek fazladır. Bir tarafta arsa sahibi olup da, henüz müracaat etmemiş, “Hele bir şeyler yapılsın, ben de gireyim” diyen birçok Erzincanlı vatandaşlarımız vardır. Eski Erzincan ki büyük bir vilâyet merkezi ve tarihî bir şehirdir, baştanbaşa yıkıktır; bir de Erzincanlı olduğu halde büsbütün fakir düşerek pavyonlar kısmında oturmakta olanlar vardır ki, onlar 20 değil 40 sene de olsa taksitle ev alamayacaklardır. Devlet Erzincan’a elini

Deprem sonucunda Erzincan'da yapılması planlanan ve şehrin ekonomik kalkınmasına önemli katkı sağlayacak olan iplik fabrikası, şeker fabrikası, hidroelektrik santrali gibi pek çok önemli proje deprem neticesinde ertelenmiştir. Bu projeler gerek 1939 Erzincan Depreminin ve gerekse II. Dünya Savaşı'nın sebep olduğu ekonomik yıkımların etkisiyle uzun yıllar gerçekleşmemiştir. Ülkenin içinde bulunduğu zor koşullar ve depremle beraber Erzincan'ın önceliklerinin değişmesi bu hayırlı teşebbüsleri geciktirmiştir.

Erzincan Milletvekili Sabit Sağıroğlu, TBMM'nin 18.02.1949 tarihli oturumunda Erzincan'da yapılması düşünülen iplik fabrikasının ne zaman açılacağı hakkında soru önergesi vermiş, Sağıroğlu'nun sorusunu Ekonomi ve Ticaret Bakanı Cemil Said Barlas sözlü olarak cevaplamıştı. Bakan Barlas, fabrika sahasının tespit edilerek inşaat sezonunda fabrikanın en kısa sürede temelini atılacağını bildirmişti. Sağıroğlu'nun Erzincan'da atıl durumdaki arazilerin Tarım Bakanlığı tarafından kurulacak olan kombine ya da çiftlik ile değerlendirmesi isteğine karşılık, Tarım Bakanı Cavit Oral Örnek ve Üretim Çiftliği ile ilgili kanunun yasalaşmasından sonra Erzincan'ın da dikkate alınacağını ifade etmişti⁹⁸⁸.

daha çok defa uzatacaktır. Binaenaleyh bunu edelim. Ahmet Tahtakılıç arkadaşımın noktai nazarına uyararak söyleyeyim ki, bu, Erzincan'ın yarasının bir kısmını sarmak içindir. Beş yüz, yedi yüz ev bu suretle yapılsın. Diğerleri kendi islediği gibi daha esaslı olarak düşünölsün; sanırım bunda mutabıkız.

⁹⁸⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VIII, İctima: 47, Cilt:16, s. 226,227.

BAŞKAN — Erzincan Milletvekili Sabit Sağıroğlu'nun sözlü sorusu önergesini okutuyorum:

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Uzun senelerden beri çok acıklı felâketler ve sefaletler içinde çırpınan Erzincan halkının biraz yaralarının sarılması ve yüzünün gülmesi için Erzincan'da bir iplik fabrikasının yapılmasına karar verilmiş ve vasıtamızla halka tebşir edilmiş olduğu halde şimdiye kadar işe başlanamamış ve bu hal uzun yılların elem ve ıstıraplarıyla bunalmış olan vatandaşlarımızı daha ziyade yeis ve nevmidiye düşürmekte bulunmuştur. Kirlâvîk Şelâlesi gibi müstesna varlıklarıyla bu gibi müesseseta en elverişli bir saha olan güzel Erzincan'ımızda böyle bir fabrikanın kurulması, hem halkımızın elem ve ıstıraplarını tehvîn edecek hem de çok geride kalan uzak illerimizin kalkınması yolundaki arzuyu bir hakikat haline getirmekte bir başlangıç olacaktır. Mühassıslar tarafından tetkikatı yapılmış ve çok müsait görölmüş olan bu fabrikaya başlanması için daha ne kadar bekleyeceğiz? Sayın Ekonomi ve Ticaret Bakanımızın ilk Meclis içtimasında bu hususta bizi tenvir buyurmasını arz ve rica eyleriz.

Erzincan Milletvekili

Sabit Sağıroğlu

BAŞKAN — Ekonomi ve Ticaret Bakanı.

EKONOMİ VE TİCARET BAKANI CEMİL SAİD BARLAS (Gaziantep) — İkinci Hasan Saka Kabinesi zamanında memleketin acil iplik ihtiyacının temini için Hükümet bazı tedbirler düşünmüş ve Ekonomi Bakanlığı ile Sümerbank müştereken tetkikatta bulunmuşlardır. Yaptıkları tetkikat neticesinde hem Şarkın ve bilhassa hudut halkının kalkınması ve kendilerine maişet temini, hem de Şarkın iplik ihtiyacının temini noktasından Erzincan'da 15 bin iğlik bir fabrika kurulmasına karar verilmiştir. Bu karara amil olan sebeplerden birisi de Iğdır'da çıkan pamuğu istihlâk edici bir yer olarak bu iplik fabrikasını görmüşlerdir. Bu hususta Şarkın birçok yerleri araştırılmış ve mühassıslar en münasip olarak Erzincan'ı görmüşlerdir. Hükümet burada iplik fabrikasının kurulmasına karar verdikten sonra belediye

Öteden beri Erzincan'da bir iplik fabrikasının açılması için çeşitli teşebbüsler olmuş ancak dönemin sosyo-ekonomik şartları gereği bir türlü gerçekleştirilememiştir. Özellikle 1939 depremi ile ildeki pek çok şey gibi fabrikanın da açılması da gecikmişti. 1948 yılı Ağustos ayında Erzincan'da 15.000 iğ kapasiteli pamuk ipliği fabrikasının kurulması ve gerekli olan makinelerin İngiltere'den sipariş edilmesi için karar alındı⁹⁸⁹. İplik Fabrikası'nın kurulmasının kesinleşmesinden sonra Eylül ayında Erzincan'a bir Fen Heyeti gelerek etüt çalışması yaptı⁹⁹⁰. 1949 yılı Mayıs ayında Sümerbank'tan bir heyet Erzincan'a gelerek fabrikanın kurulacağı arazi yerini tespit etti. Heyetin yaptığı incelemeler neticesinde Erzincan'ın pamuk yetiştiriciliğine oldukça elverişli olduğu rapor edildi. Girlevik Şelalesi'nden üretilecek elektrik için de üç mühendis Erzincan'a gelerek etüt çalışmalarına başladı⁹⁹¹. 1949'da şehrin ekonomik kalkınmasına önemli bir katkı sağlayacak olan iplik ve dokuma fabrikası ihale edildi⁹⁹². Fabrikanın ihalesi, 3.550.000 lira ihale bedeli ile 4 Kasım 1949 tarihinde yapıldı. Fabrikada kullanılacak Girlevik Şelalesi'nden elde edilecek elektrik için de 2.500.000 lira ödenek ayrıldı⁹⁹³. Nihayet yıllardır büyük bir hasret ve heyecanla beklenen fabrikanın temel atma günü geldi çatı. Kurulum ve elektrik işi tamamlanan fabrikanın temel atma töreni Başbakan Şemsettin Günaltay'ın katılımıyla 25 Aralık 1949 Pazar günü saat 10.00'da yapıldı⁹⁹⁴.

Törende bir konuşma yapan Başbakan Günaltay, konuşmasına şu sözlerle başladı:

ile de temasa geçmiş, arazi temini için de teşebbüslerde bulunmuştur. Biz Şemsettin Günaltay Kabinesi olarak daha işe başladığımız zaman Erzincan İplik Fabrikasının kurulma kararını verilmiş bulduk. Biz daha evvel verilmiş bir kararda değişikliği mucip bir hal görmedik. Bir taraftan fabrikanın yerini tespit için mevsimin gelmesi beklenmekte olduğu gibi, diğer taraftan Girlevik' ten elektrik enerjisi temini suretiyle ve fabrikanın bir an evvel kuvveden fiile çıkarılması hususunun temini Ekonomi Bakanlığının vazifesidir. Maruzatım bundan ibarettir.

SABİT SAĞIROĞLU (Erzincan) — Sayın Cemil Barlas arkadaşımızın söylediklerine teşekkürden başka bir şey diyemem. Erzincan iplik fabrikası hakikaten o havalıyı diriltecektir. İğdir pamukları orada işleneceği gibi Erzincan'da bugün bir Karayazı vardır ve birçok daha işlemeyen arazi vardır. Sayın Tarım Bakanı, bu Karayazı ve diğer işlemeyen araziye bir kombine kurarak işletirse bu işi daha mükemmel, faydalı bir hale ifrağ edecektir. Bu hususta bizi müjdelemesini Sayın Tarım Bakanından rica ettiğim gibi, fabrika işine de bir an evvel başlanmasını Hükümetten rica ediyorum.

TARIM BAKANI CAVİD ORAL (Seyhan) — Efendim, yüksek malûmunuzdur ki; Ziraî Kombinalarla, Devlet Ziraat işletmelerini birleştirerek Devlet örnek ve Üretim Çiftliği haline sokacak olan tasarı halen Tarım Komisyonunda müzakere edilmektedir. Bu tasan Büyük Meclisçe kabul edildikten sonra memleketimizin müsait olan mıntukalarında örnek ve Üretim Çiftlikleri adedinin artırılmasını düşünüyoruz. Keza bunlardan memleketimizin ziraatı için büyük faydalar umuyoruz. Binaenaleyh kanun tasarısı kanuniyet kesbetikten sonra Erzincan'ı da nazarı itibara almaya çalışırız.

⁹⁸⁹Yeni Erzincan, 19 Ağustos 1948.

⁹⁹⁰Yeni Erzincan, 26 Ağustos 1948.

⁹⁹¹Yeni Erzincan, 20 Mayıs 1949.

⁹⁹²B.C.A. 490.01.155.620.1.12.

⁹⁹³Yeni Erzincan, 3 Kasım 1949.

⁹⁹⁴Yeni Erzincan, 15 Aralık 1949.

“Muhterem Erzincanlı hemşerilerim! Tabiatın amansız kahrının sebep olduğu ıstıraplı günler sona ermiş bulunuyor. Bir toprak yığını olan eski Erzincan yanında, bugün bir ümran parçası yükselmekte ve bu manzara yarınki Erzincan’ın, doğunun bir mamuresi olacağı vadini vermektedir.”

Başbakan, konuşmasının devamında Türkiye’nin sanayi kalkınması hakkında geniş açıklamalarda bulunduktan sonra konuşmasını şu sözlerle bitirdi:

“Temelini attığımız bu müessese, müstakbel mamur Erzincan için ilk temel olacaktır. Bunun memleket için hayırlı ve verimli olmasını ve hepinizin refah ve saadete erişmesini dilerim.”

Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan, tören sonrası Yeni Erzincan Gazetesi’ne yapmış olduğu açıklamada Erzincan’da pamuk ekimi ve ekilecek sahanın sulanması işi üzerinde Hükümetin önemle durduğunu vurgulamıştı. Girlevik Şelalesi’nden elde edilecek enerjisinin en az 3.000 kilovat gücünde olduğunu belirterek bunun 750 kilovatının fabrika da, 300 kilovatının şehir içinde ve geri kalanının da ovanın sulanması için harcanılacağını ifade etmişti. Bu işler için harcanılacak toplam paranın 2.250.000 lira olduğunu bildiren Bayındırlık Bakanı, bu paranın 1.250.000 lirasının kanal, santral ve diğer tesisler için, 900.000 lirasının da elektrik nakil hatlarına harcanacağını bildiriyordu⁹⁹⁵.

Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan, 1949 yılı Mayıs ayında bir dizi incelemelerde bulunmak üzere tekrar Erzincan’a geldi. Erzincan’ın bayındırlık ve su işleri ile ilgili konularını tetkik etmek amacıyla Erzincan’a geldiğini ifade eden Bayındırlık Bakanı Adalan, geçen sene inşaatına başlanan 600 evin tamamlanmak üzere olduğunu belirtmekteydi. Adalan, evlerin 1949 Ekim ayında bitirilerek hak sahiplerine teslim edileceğini, 70 evin daha inşaatına başlanılacağını bildirdi. Belediye Otel ve Gazinosunun tamamlanması için ödenek ayrıldığını ve bu işlerin pek yakında ihaleye verileceğini vurgulayan Adalan, şehirde 30 km uzunluğunda yeni bir yolun inşasına başlanılacağını da belirtmişti⁹⁹⁶. Sözü edilen yolun ihalesi, 1949 Temmuz ayında Refik Kurdoğlu ve ortağı Bahattin Öznur’a verilmişti⁹⁹⁷. Daha sonra 70 adet kurma evin yapımı için 24.08.1949 tarihli Bakanlar Kurulu’nca onay çıkarılarak, İsveç’ten satın

⁹⁹⁵Yeni Erzincan, 29 Aralık 1949.

⁹⁹⁶Yeni Erzincan, 26 Mayıs 1949.

⁹⁹⁷Yeni Erzincan, 14 Temmuz 1949.

alınan evlerin İskenderun Limanı'ndan demiryolu ile Erzincan'a nakledilmesi sağlandı. Evlerin montajını yapmak üzere İsveç'ten bir ekip Erzincan'a geldi⁹⁹⁸.

1949 yılı 5287 sayılı geçici bütçe kanunu ile verilen ödeneğin, Bayındırlık Bakanlığı'na ait kısmının, “5243 sayılı kanun gereğince Erzincan'da yaptırılacak meskenler ve her türlü giderleri karşılığı” bölümüne konulmuş olan 790.500 liradan 204.798 lirası müteahhit gideri olarak harcandı. Bakanlar Kurulu'na 25.02.1949 tarihinde ödeneğin 585.702 lirasının Maliye ve Bayındırlık Bakanlıklarınca verilecek direktifler çerçevesinde harcanmak üzere Türk Kızılay Derneği Genel Merkezi'ne devredilmesi kararlaştırıldı⁹⁹⁹.

Doğu seyahatine çıkan Başbakan Şemsettin Günaltay, 2 Eylül 1949'da Erzincan'a gelerek incelemelerde bulundu. Başbakan, yeni şehrin imarı için gönderilen paranın gelişigüzel harcandığını belirterek, şehrin öncelikli ihtiyaçları hakkında bilgi verdi¹⁰⁰⁰. Başbakan ağzından dökülen bu acı itiraf oldukça dikkat çekicidir.

TBMM'nin 25.11.1949 tarihli oturumunda “Erzincan ve Erzurum Belediyelerine 3.300.000 Lira İkrasına Dair Olan 4126 Sayılı Kanunun İkinci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun” görüşmeleri yapıldı. Kanunun görüşülmesi sırasında Erzincan Milletvekili Nahit Pekcan'ın yanı sıra Erzurum ve Sinop Milletvekillerinin imzası ile meclise ortak bir önerge sunuldu. Önergede, her iki belediyenin de borçlarının silinmesi istendi. Görüşmeler esnasında Erzincan Milletvekili Abdülhak Fırat söz alarak, kendinden önce konuşan Erzurum Milletvekili Vehbi Kocagüney'in, düşman istilas ve deprem felaketi ile karşı karşıya kalan Erzincan ve Erzurum'un iktisadi yönden kalkınabilmesi için borçlarının affedilmesi üzerine yapmış olduğu konuşmayı tasdik ederek, aynı dilek ve temennilerde bulunmuştu¹⁰⁰¹.

⁹⁹⁸ B.C.A. 30.18.1.2.117.51.14.

⁹⁹⁹ B.C.A. 30.18.1.2.118.99.14.

¹⁰⁰⁰ *Cumhuriyet*, 3 Eylül 1949.

¹⁰⁰¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VIII, İçtima: 9, Cilt: 21, s. 176,177.

“Erzincan ve Erzurum Belediyelerine 3 300 000 lira ikrazına dair olan 4126 sayılı Kanunun 2nci maddesinin değiştirilmesi hakkında Kanun Tasarısı”

BAŞKAN — Tümü hakkında söz isteyen var mı?

GN. VEHBİ KOCAGÜNEY (Erzurum) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — İkinci tasarıya oy vermeyen var mı efendim? Oy toplama işi bitmiştir. Buyurun Vehbi Kocagüney.

GN. VEHBİ KOCAGÜNEY (Erzurum) — Sayın arkadaşlarım, Doğunun Erzincan ve Erzurum illerine 1941 de 3 milyon 300 bin lira ikraz yapılmıştır. Bu, 20 senede ödenecekti. Fakat son yüz yıl içerisinde dört defa işgale uğrayan, düşman tarafından yakılan, yıkılan bu şehirlerde, halk işlerini bir türlü tanzim edememiş ve kendisini toplayamamıştır; Medeni bir şehre lâzım olan tesislerden hemen hiçbirisi sağlam

Bu arada Belediye Meclisi'nin 1 Şubat 1950 tarihli toplantısında, Erzincan'ın imarı ve kalkınmasında gösterdiği ilgi ve alakadan dolayı Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan'a fahri hemşerilik verildi¹⁰⁰². Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan'a fahri hemşerilik verilmesinin altında yatan sebep, İnönü Anıtı'nın yapılması kararında etkili olan faktörlerle benzerlik taşımaktadır. Sıkıntıların mümkün olduğunca asgari düzeye çekilmesi amacıyla çaresizlikten verilen bu kararı, masum bir siyasi manevra olarak değerlendirmek mümkündür.

İlde küçük çaplı siyasi manevralar yapılırken, milletvekilleri de Erzincan Belediyesi'ne verilen 2.000.000 lira tutarındaki paranın affedilmesi için mecliste yoğun

olarak yerlerine getirilememiştir. Asri mezarlık yarı kaldı. Su şebekesi tamamlanamadı. Nüfusu yükselen iki şehir de yetecek kadar suya sahip olamadı. Cadde ve sokaklara bakılamadı. Kanalizasyon umumi sıhhati bozacak şekildedir ve hepsinden büyük olarak her ikisi de her iki şehir de ışıksızdır. Ve arz ettiğim bu gibi tesislerden tamamen mahrumdur. Şimdi Hükümet bir kanun tasarısı ile bunun 1955 te taksitlerinin ödenmesine başlanması ve 40 yılda tamamlanması için bir kanun teklif etmiştir. Hükümetin bu iki belediye hakkındaki bu çok iyi görüşüne ve şefkatli muamelesine teşekkür ederim. Bilhassa sayın komisyon arkadaşlarıma da teşekkür ederim. Ancak bir noktayı yüksek huzurunuzda arz etmek isterim. Beş sene sonra verilmeye başlanacak 40 senede ödenecek. Bu iki belediye 40 sene bu yükün altında kalacaklar. Her biri her sene 30 - 35 bin lira ödemek mecburiyetinde kalacaktır. Evet, beş yıl sonra başlamak üzere belki de o yıldan itibaren refaha doğru gidecekler. Servet artacak, yeraltı servetlerimiz işlenecek ve temiz bir tavazzuh teşkil edecektir. Şu halde bu 40 yıl içinde büyük işler başaracak olan yarının gençlerini, belediyelerini ve belediye heyetlerini böyle bir yük altında bırakmaktansa bu iki şehrin selâmeti için ve şimdiye kadar uğradıkları türlü felâkete göğüslerini gererek yaptıkları fedakârlık ve cefakârlığa karşı bir mükâfat olarak bu para bağışlansın. Belki bu para önümüzdeki yıllarda Büyük Millet Meclisine teklif edilecek ve af dilenecektir. Bu bir hayırdır. Düşmana karşı koyan ve zalim tabiatın felâketine uğrayan bu iki şehir sekizinci Büyük Millet Meclisinin bir lütfu olarak bağışlanmasını rica ediyorum ve bu hususta beş imzalı bir tahrir hazırladık ve Başkanlığa takdim ettik. Kabulünü rica ederim. ABDÜLHAK FIRAT (Erzincan) — Arkadaşlar, benim de aklımdan geçeni Sayın General burada söylediler. Alâkasından dolayı evvelâ Hükümete teşekkür etmek vazifemdir. Saniyen, Sayın Generalin gösterdiği esbab-ı mucibe dairesinde İlendeniz de bu tahrir iltihak ederek sizin yüksek şefkat ve atıfetinizi bekliyorum.

BAŞKAN — Başka söz isteyen yoktur, önergeyi okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Memleketimizin selâmeti uğrunda bütün varlığını harcayan ve her yüz yılda birkaç defa düşman tarafından yakılan ve yıkılan Erzurum'un aziz Cumhuriyetimizin şerefiyle ve kendisinin fedakârlığıyla mütenasip bir kalkınmaya mazhariyeti ancak belediyesinin bu borçtan kurtarılmasına bağlıdır. Tabiatın büyük bir hışmına uğrayan Erzincan ise bu parayı verecek durumda değildir. Bu sebeplerden ötürü her iki belediyenin bu borçtan kurtarılmasını, teberru olarak kabul edilmesini ve kanunun bu şekilde yeniden düzenlenmek üzere Komisyona geri verilmesini arz ve teklif ederiz.

Erzurum Milletvekili Gn. V. Kocagüney, Sinop Milletvekili G. K. İncedayı, Erzurum Milletvekili S. Altuğ, Erzurum Milletvekili Ş. İbrahimhakkıoğlu, Erzincan Milletvekili Nahit Pekcan

BAŞKAN — Tasarı felâkete uğramış olan Erzurum ve Erzincan Belediyelerinin kalkınması için yapılacak ikrazın 40 senede ödenmesi hakkındadır. Kocagüney arkadaşımızın izah ettiği üzere önerge, muhtelif zamanlarda felâkete uğramış bu iki belediyeye Devletçe ve Hükümetçe bu paranın bağışlanmasını yani belediyelerin bu parayı vermektan affını temenni etmekte ve bu yolda hazırlanmak üzere tasarının encümene geri verilmesini istemektedir. Önergeyi oyunuza sunuyorum; nazarı dikkate alanlar, almayanlar... Nazarı dikkate alınmıştır. Bu husus üzerinde görüşülmek üzere dikkate alınan önerge ile birlikte kanun tasarısını encümene veriyorum. 3 ve 4 ncü tasarılar oy vermeyen var mı? Oy toplama muamelesi bitmiştir.

¹⁰⁰²Yeni Erzincan, 16 Şubat 1950.

çaba harcıyorlardı. “Erzincan ve Erzurum Belediyelerine 3.300.000 Lira İkrasına Dair Olan 4126 Sayılı Kanunun İkinci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun” 16.02.1950 tarihinde TBMM’de ikinci kez gündeme geldi. Görüşmeler sırasında Erzincan Milletvekili Rauf Bayındır, söz alarak Erzincan Belediyesi’ne tahsis edilen paranın taksitlendirilmesi esnasında belediye başkanı olduğunu ifade ederek, belediye bütçesinin kısıtlı imkânları ile bu paranın geri ödenmesinin imkânsız olduğunu ve borcun affedilmesi gerektiğinin bir kez yineleyerek konuyla ilgili önerge verdi¹⁰⁰³. Meclis görüşmelerinin ardından, yeni Erzincan şehrinin imarı için 4126 sayılı kanunla 1941 yılında Maliye Bakanlığı’nca Erzincan Belediyesi’ne ikraz yolu ile verilen 2.000.000 lira, TBMM’nin 15 Şubat 1950 tarihli genel kurulunda tamamen affedildi¹⁰⁰⁴.

Belediyenin borcunun affedilmesinden yaklaşık bir ay sonra da 02.03.1950 tarihinde “Erzincan’da Yaptırılacak Meskenler Hakkında 5243 Sayılı Kanunda Bazı Değişiklikler Yapılmasına ve Bu Kanuna Bazı Hükümler Eklenmesine Dair Kanun” görüşmeleri başladı. Kanunun mecliste görüşülmesi sırasında Erzincan Milletvekilleri Abdülhak Fırat ve Rauf Bayındır söz alarak konuşma yapmışlardı. Fırat, evlerin deprem ve kış şartlarına göre oldukça elverişli olduğunu belirterek, kanun metninde bu evlerin kiraya verilebileceği hükmünün kaldırılması için önerge vermişti. Bayındır ise yapmış olduğu konuşmada evlerin son derece kullanışlı ve dayanıklı olduğunu belirterek yetkililere teşekkür etmişti¹⁰⁰⁵.

¹⁰⁰³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VIII, İçtima:48, Cilt: 24, s. 721.

RAUF BAYINDIR (Erzincan) — *Efendim bu kanun mucibince alınması lâzım gelen taksitlerin yani 20 seneye kadar taksitlerin alınacağı sırada ben belediye başkanı idim. Seneye düşen para yüz bin lira idi. Fakat biz bu taksiti nasıl olsa veremeyeceğimizi bildiğimiz için bu iş seneden seneye devam etti durdu ve Hükümetçe alınan kararlarla bugüne kadar geldi. Şimdi hesap ediyorum, 50 seneye taksim ettiğimiz zaman bir seneye düşen miktar kırk bin lira tutuyor. 60 seneye taksim edildiği takdirde otuz beş bin lira gibi bir yekûn tutar bugün Erzincan Belediyesinin bütçesi iki yüz kırk bin liradır. Bu miktar bütçesi olan bir belediyenin yarın bütçesinin kaç yüz bin lira olacağı bilinmiyor. 15 sene sonra alacağımız vaziyet bu borcu ödeyebilecek vaziyette olup olmayacağımızı bilmiyoruz. Şimdi yarın bizim kalacağımız vaziyet bu parayı nasıl olsa affettirmek olduğu için rica ederim bu parayı affetmek tarafına gidelim ve verilen önergeyi kabul edelim.*

(Erzincan Milletvekili Rauf Bayındır ve arkadaşlarının önergesi tekrar okundu)

BAŞKAN — *İki önerge de aynı mahiyettedir, bu borcun affını istihdaf ediyor. Bu önergeleri dikkate alanlar... Aksini reye koyuyorum: Dikkate almayanlar... Dikkate alınmıştır. (Alkışlar) Komisyonu veriyoruz.*

¹⁰⁰⁴ Yeni Erzincan, 16 Şubat 1950.

¹⁰⁰⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VIII, İçtima:58, Cilt: 25, s. 135-137.

ABDÜLHAK FIRAT (Erzincan) — *Sayın arkadaşlar; Erzincan’da yaptırılacak Meskenler hakkındaki 5243 sayılı Kanuna ek olarak kurulan bu takma evlerin temlikini ve sahipleri tarafından tasarrufunu sağlayacak olan bu kanun tasarısını Meclise getirdiğinden dolayı Şemsettin Günaltay Hükümetine huzurunuzda Erzincanlılar adına içten teşekkür etmeyi borç biliyorum. Bu kanun, kanaatimce, ev sahiplerine azami huzur ve ferahlık bahşedecek bir kanundur. Bu evler hakkında bazı arkadaşlar*

tarafından bütçe müzakeresi esnasında, hangi kanaldan geldiğini ve hangi mesnetlere dayandığını anlayamadığım bazı isabetsiz iddia ve rivayetler bu kürsüden söylenmiştir. Evvelâ bu evlerin kötü ve pahalıya mal olduğu, bundan başka sahiplerinin bu evlere girmek istemedikleri, parasız ve bağış olarak talepte bulundukları ileri sürülmüştür. Bu zan ve rivayetlere top yekûn hayır dedikten sonra bildirdiğim bazı hakikatleri duygu ve müşahedelerime hatta tetkiklerime dayanarak açıklamak isterim. Bu evlerin yapımı ve ahşap malzemesi fevkalâde mükemmeldir. Bu evler, tektonik yer sarsıntısına maruz bir bölge olan Erzincan halkının can ve mal bakımından zelzeleye karşı varlığını garanti eden ve masun bulunduran bir inşaatır. Bu kısma kimsenin dil uzatmaya hakkı yoktur. Kurbanları üstüne çökerek 14 bin nüfusun bir anda canına kıyan, milyonlarca emvalin mahvü tebahine sebep olan zelzelenin acı ve mühlik felâketlerinden mahfuz kalmak ne büyük bahtiyarlıktır. Arkadaşlar; bilmeyerek, görmeyerek bu hakikatleri karartmak, kötülemek insafa sığar mı? Meşhur darbı meseledir: Rüzgâr mumu söndürür ama ocağı daha hızlı yakar ve zarar verir. Geçen 1949 yılı Muhterem Hasan Saka Hükümeti Bütçesi sırasında Hükümetin müşfik alâkasına karşı halkın şükran hislerini belirtirken Sadık Zade vapurlarıyla bizzarur yüksek navlunlarla Triyeste'den teslim olarak Iskenderun'a naklettirilen bu malzeme için navlun, avarya, sigorta, yükleme ve tahliye ve saire olarak ev başına 1600 lira raddesinde yapılan yüksek sarfiyatın azaltılması için bir çare bulunmasını bu kürsüden rica etmiş ve müşarünileyhten, sıra maliyet hesaplarına gelsin bir şey düşüneriz gibi tatlı bir vaat almıştım. Tabii esas yapıma taallük ve tekabül eden para borcuna kimsenin bir diyeceği yoktur. Fakat tütün takasına ait faiz, vapur navlunu, sigorta ve avarya, heyet masraflarına ne buyrulur? Şikâyet değil temennim olduğu işte budur. Ahiren almakta olduğum mektuplarda kışı bu evlerde îmrar edenler harareti dışın kaçırmayan bu malzeme içinde kışın şiddetine rağmen sıcak bir hayat geçirmişlerdir, bu ne saadet? Bir kere bu evler bizim asla bulamayacağımız budaksız fırınlanmış, kurtlanıp çürümek için mahlûle batırılmış keresteden mamuldür. Temelleri betonarme, sağlamdır. İnsan, döşemelerini sathi bakışta parke zanneder. Hariç kaplama üstüne rutubeti bırakmayacak ruberoit kaplanmış, üstüne kiremitli tel konarak çimentolu harçla sıvanmıştır: Beden ve iç kaplamalar arasında soğuk ve sıcak nüfuz etmemesi ve odalardan şada aksetmemesi için onar santim boşluk bırakılmış, bunun üstü tavanlar da dâhil olmak üzere, heraklit denilen levhalarla kaplanmış ve üstleri sıvanmıştır. Detay malzemesi de pürüzsüz ve mazbuttur. Arkadaşlar; hatırlarsınız ki, muhterem Hasan Saka Hükümeti zamanında tanzim edilen 5243 sayılı Kanunla yapılmasına karar verilen ve onun Muhterem Bayındırlık Bakanı Nihat Erim arkadaşımız tarafından sürat ve ciddiyetle takip ve tatbik edilen bu ihtiyaç şimdiki Bayındırlık Bakanımız değerli Şevket Adalan tarafından intaç edilmiş ve yollarının tanzimine de başlanarak bugünkü medeni şeklini ve güzel manzarasını almış bulunmaktadır. Bundan dolayı Erzincanlıların minnet ve şükranlarını aynen sunmak vicdani vazifemdir. Binaenaleyh bu evlere sahiplerinin girmek istemedikleri ve parasız olarak bağış istedikleri tamamen yanlış ve hatalı bir rivayettir. Elimizdeki bu tasarıda Bayındırlık Komisyonunun sarf ettiği ve şahit olduğum emek ve mesaiyi şükranla anarım. Bu tasarının amelî tatbikata mazhariyetini o sağlamıştır. Kıymetli Bütçe Komisyonumuz da incelemesini bihakkın yapmış, Hükümetimiz tarafından gümrüksüz getirilip kurulan bu evlerin faizsiz 20 senelik müsavi taksitlerini 30 seneye çıkarmış ve ilk taksit başlangıcını sahiplerinin tesellümünden sonra olan bir senelik mühleti üç yıla yükseltmek suretiyle taksit müddetini 33 seneye iblâğ etmiştir. Bu hesaba nazaran, taksit miktarını büyük tiplerde 47 liradan 30 liraya küçüklerde 27 liradan 17 liraya indirmek ve evlerin maliyetini takriben üçte bire tenzil etmek gibi büyük bir semahat ve şefkat izhar etmiştir. Hayırhahane bu tenzilâta muvafakattan dolayı Sayın Maliye Bakanımıza teşekkür ederim. Kaldı ki, bu evlerin pahalıya çıktığı iddiaları şundan neşet ediyor:

1. Zelzeleyi müteakip halkın mal zayıyatını karşılamak üzere Refik Saydam tarafından verilen emir üzerine ceman üç buçuk milyon lira raddesinde hasar tespit edildiği halde İkinci Dünya Harbinin çıkması üzerine tazminine malî imkân bulunamamıştır;
2. Erzincan'da yaptırılacak evlere dair olan 5243 sayılı Kanunun Bayındırlık ve Bütçe Komisyonlarının karar raporlarında 5 - 6 odalı tipler kaldırılmak suretiyle binalar maliyetinin altı yedi bin lirayı geçmemesi derpiş edilmişken, bunun da yapılmaması sebep olmuştur. Şimdi, halkın bu maliyet yüksektir indiriniz temennisinde bulunması elbette bir suç ve 'bir günah teşkiline sebep olamaz. Binaenaleyh halk evleri istemiyorlar, parasız bağış talep ediyorlar gibi mugâlâta ve dedikoduları ortaya atıp haksız mütalâa ve münakaşa yolu açmak aşu soğuk su katmak gibi yakışsız en az bir galâtı riyet olur. Bahusus bütçe müzakeresi sırasında karşı taraftan Mühendis Kemal Zeytinoğlu ve Ahmet Ali Çınar arkadaşlarım, inşaatı girmeksizin ileri sürdükleri maliyet ve sair mesnetsiz iddialara Sayın Bayındırlık Bakanımız verdikleri cevapta geri kalan 70 ev de ikmal edildikten sonra bu 670 takım eve ait maliyet fiyatlarını yeniden bir revizyona tâbi tutulacaklarını sarahatle açıklandığına nazaran bu maliyet işinin de imkân nispetinde makul bir hadde indirilmek suretiyle ortaya çıkarılan itiraz dedikodularının da bertaraf edileceğine ve mahallî temennilere cevap verilmiş olacağına itimat etmek lâzım gelir. Ben bu arkadaşlara

Erzincan’da bayındırlık alanında yapılan kamu harcamaları tek parti hükümeti döneminde kısıtlı kalmıştır. Özellikle 1939 depreminden sonra yapılan yardımlar ile Erzincan’daki bayındırlık faaliyetlerinde bir sıçrama olması beklenirken, yapılan yardımlar ülkenin başka yerlerindeki ihtiyaçlar için kullanılmıştır. Bu duruma 1939 depreminin 14 ilde daha etkisini göstermesi ve II. Dünya Savaşı’nın hissettirdiği ekonomik darboğaz neden olmuştur.

samimiyetle söylerim ki, kendilerini fesadı rüzgâra kaptırmassınlar. Yüksek müsaadenizle bu tasarıdaki bir noktaya dokunacağım: O da tasarının 5 nci maddesinin birinci fıkrasıdır. Fıkra’yı okuyorum:

“MADDE 5 — Evlerin, taahhütname verenlere devir ve temlik tamamlanıncaya kadar Hazine elinde bulunan evler Hazinece ve bankaya devredilmiş olan evler bankaca her evin taahhütname sahipleri tercih edilmek şartıyla kiraya verilir. Taahhütname sahipleri müteaddit ise aralarında kura çekilir. Senelik kira bedelleri mahalli rayice göre vilâyet idare heyetince tayin olunur. Ancak tahsil olunan kira bedelleri takarrür edecek borç taksitlerine mahsup edilir.”

Bu fıkra tasarıda Bütçe Komisyonunun tertiplemediği 8 nci madde ile tezat halindedir. Şimdi onu da okuyalım:

“MADDE 8. — 5243 sayılı Kanunun 4 ncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir: Bu evler adı geçen bankaca ikinci madde gereğince taahhüt eden esaslar dâhilinde taliplerine faizsiz olarak (30) yılda (30) eşit taksitle tahsil edilmek üzere satılır. İlk taksit vadesi satış tarihinden üç yıl sonradır. Her hangi bir taksitin zamanında ödenmemesi halinde geri kalan borcun tamamı muacceliyet kesbeder ve yılda % 5 faize tabi olup bankanın bu evlerden mütevellit alacağı kendi kanunundaki usullere göre takip ve tahsil olunur.”

Binaenaleyh, bir mülkün sahibine kiraya verilmesi ve alınacak veya toplanacak kiraların bilahare yani, yine bu tasarı mucibince üç sene sonra borç taksitlerine mahsup edilmesi bizim hukuki telâkkilerimize ve adalete mugayirdir. Bu bapta bir önerge takdim ediyorum ve bu maddeden kira işinin çıkarılmasını ve maddenin değiştirilmesini teklif ediyorum. İşte önergemi ve maddeyi tadilâtıyla okuyorum. Kabulünü rica ederim. Takdir Yüksek Heyetinizindir, arkadaşlar.

RAUF BAYINDIR (Erzincan) — Efendim. Erzincan’da kurulan bu takma evler hakkındaki Sayın Abdülhak Fırat arkadaşımız mütalâasını beyan buyurdular. Ben Abdülhak Fırat arkadaşımızın sözüne ilâveten yalnız şunu söyleyeceğim. Bu evler halk tarafından beğenilmiştir ve içerisinde afiyetle oturulmaktadır. Bunlar soğuğa karşı 50 santim kalınlıktaki bir duvarın yaptığı kadar muhafaza etmektedir. Yalnız halk bu tip evlerde oturmaya henüz alışmadığı içindir ki, aralarında ufak tefek şikâyetler vardır. Fakat bunlar, zamanla izale olunabilecek hâdiselerdir, bu hususta söylenmiş olan sözlerin yerinde olmadığını, bizzat içerisinde olduğumuz için yakinen biliyoruz. Yalnız hemşerilerimizle konuştuğumuz, zaman tesadüf ettiğimiz mütalâalar arasında şunları gördük. Evler bankaya temlik edilmiş bulunuyor. Bankaya temlik edilmiş olan evler, banka hükümlerine göre, 30 sene müddet içerisinde borç ödenemediği takdirde banka hükümlerine göre satış yapılacak ve aradaki fark eksiklik şeklinde zuhur ederse içerisinde oturan insandan alınacaktır, diye bir hüküm vardır. Ben bu düşüncüyü de şimdi bu zaman için mevsimsiz buluyorum. Çünkü B. Meclisi ki Türk milletini temsil eden bir müessesedir, bugün en müşkül şartlar içinde dahi sekizinci B. M. Meclisi devresinde bulunan Hükümet teşkilâtımız ve Bakanlarımız bunu düşünmüşlerdir. İlerde borcunu ödeyemeyecek vaziyette bulunanlar için de yine bu milletin sahayet dolu ruhu buna bir çare bulacaktır. Onun için bu evler hakkında bizim düşüneceğimiz ve ilâve edeceğimiz hiçbir nokta yoktur. Yalnız şunu hatırlatmak istiyorum ki, Bayındırlık Bakanı arkadaşımız söylemişti, evlerin maliyet fiyatlarını revizyondan geçiriyoruz, bu revizyon neticesinin de bizim lehimize takarrür edeceğine kaniyiz. Bu vaktiyle yapılsın da daha kolaylıkla işler halledilmiş olsun. Esasen kanunun hükmünü arkadaşlar okumuşlardır, biliyorlardır. Bu doğrudan doğruya arsaların yeni şehir plânına uymaması dolayısıyla binaların ve arsaların temlikinde tesadüf edilen müşkülât vardır, bu müşkülâtı önlemesi bakımından kuvvetli, esaslı kayıtlar tespit edilmiştir. Binaenaleyh bu noktadan da bugüne kadar temlik yapılamadığından dolayı evlere geçilememiştir, bu mesele de ortadan kalktığına göre düşünecek bir şey yoktur. Bilhassa BMM’ ne ve Şemsettin Günaltay’a ve Bakanlarımıza ve Bayındırlık ve Maliye Bakanlarımıza burada teşekkür etmeyi bir vazife bilerek ayrılıyorum.

Büyük depremin üzerinden on yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen 1950’de Erzincan’da halen üç şehrin varlığını devam ettirdiği görülmektedir: Eski şehir, muvakkat şehir ve yeni şehir. Bunların üçü de tamamen birbirinden bağımsız ayrı bir karakter taşımakla birlikte hiçbirisi de bir şehir görüntüsü vermemektedir. Eski şehir, demiryolunun altında “*Rençber Mahallesi*” adını taşıyan kendi haline terk edilmiş bir takım toprak evler kümesi halinde kalmıştır. Muvakkat şehir, depremin ardından bir ya da iki yıllığına geçici olarak yapılmış ancak daha sonraki yıllarda bir türlü kaldırılamamış temelsiz barakalardan ibarettir. Henüz kalıcı bir yerleşme alanı oluşturamayan halk, ev ve dükkânlarının temellerini sağlamlaştırarak buralara yerleşmeye çalışmıştır. Yeni şehir ise ayrı bir muammadır. Yolsuz, susuz, ışksız ve bahçe bölmeleri dahi olmayan takma evler araziye dağılmış durumdadır. Bunun yanında maddi imkânları kısıtlı ve hareket kabiliyeti sınırlı olan Erzincan halkı, hemen her türlü sorunun çözümünü devletten bekler hale gelmiştir. Bununla birlikte yeni şehrin kurulmasında yaşanan gecikmeler, bazı olumsuzları da beraberinde getirmiş ve artık dağınık bir görüntü veren şehrin yeni şehir alanında toplanması zorunlu hale gelmiştir. Depremin etkisini tüm şiddetiyle yaşandığı, yeni şehir ve muvakkat şehirdeki imar faaliyetlerinde görülen sıkıntıların devam ettiği dönemde iktidar el değiştirmiş ve DP iktidarı başlamıştır. Bu dönemde çözüm bekleyen en önemli konular; yeni ve muvakkat şehirdeki imar faaliyetleri, şehrin iktisadi kalkınmasına katlı sağlayacak projelerin hayata geçirilmesi ve şehirde baş gösteren işsizliğin çözülmesidir.

Böyle bir ortamda DP iktidarının en önemli iki ismi Celal Bayar ve Adnan Menderes Erzincan’a bir ziyaret gerçekleştirdiler. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes, 4 Ekim 1950 tarihinde Erzincan’a geldiler. Cumhurbaşkanı ve Başbakan yeni şehirde yapılan kurma evleri gezerek, evlerin yapımında kullanılan malzeme ve maliyetleri hakkında bilgi aldılar. Yeni şehirde yapılan kurma evlerin fiyatlarını oldukça fahiş bulan Başbakan Menderes, bu evlerin ücretlerini peşin ya da daha az sürede ödeyecekler için fiyatların düşürüleceğini ve evlerin maliyetlerinin yarı yarıya indirilmesi için gerekli çalışmaların yapılacağını müjdeledi. Ayrıca pavyonların muhtaç hak sahiplerine dağıtılması işinin kısa sürede tamamlanması talimatını veren Başbakan Menderes, dağıtımdan sonra pavyonların yeterli gelmemesi durumunda 50 kadar pavyonun daha kış gelmeden bitirilmesi için ödenek göndereceğini de vaat

etti¹⁰⁰⁶. Nitekim önceki yıllarda belirlenen ve 33 yıl geri ödeme ile yaptırılacak evlerin taksit bedellerinin, 33 yıldan 20 yıla indirilmesi, böylece binaların daha ucuza mal edilmesi sağlandı. Bununla birlikte Erzincan Valiliği tarafından, 1.000'er liraya mal olacak 100 adet pavyon binasının inşaatına başlanmak üzere Kızılay'dan 100.000 lira yardım talebinde bulunulduğu anlaşılmaktadır¹⁰⁰⁷. Bu ziyaret esnasında Erzincan'a bir şeker fabrikasının kurulabileceği fikrini tekrar gündeme getirildiği görülmektedir¹⁰⁰⁸.

1950'de başlayan DP İktidarı döneminde içeride ve dışarda şekillenen yenedünya düzeni ekseninde ekonomide olumlu gelişmeler kendini gösterdi. 1951'de Hükümet tarafından alınan yeni kararlar, tüm yurdun iktisaden kalkınması için çeşitli bakanlıklar bünyesinde uzman ekipler oluşturuldu. Oluşturulan bu ekiplerin iktisadi gelişme imkânlarını bizzat yerinden tespit etmesi kararlaştırıldı. Bu amaçla oluşturulan uzman bir ekip Erzincan'a geldi. 1951 yılı Ekim ayında Erzincan'a gelerek incelemelerde bulunan uzman ekip, Erzincan'ın her yönden iktisadi kalkınma imkânlarını inceleyerek özel teşebbüsleri teşvik etmek, ilin ekonomik kıymetleri gün yüzüne çıkarmak, gereken her türlü teknik yardımı sağlamak ve sanayi faaliyetlerini yerinde desteklemek üzere projeler hazırlayarak merkeze rapor etmişti¹⁰⁰⁹.

CHP İktidarı döneminde Erzincan'da şeker fabrikasının açılması çabaları sonuçsuz kalmış ve bu hayırlı teşebbüs DP İktidarına nasip olmuştur. Erzincan'a bir şeker fabrikanın kurulması yönündeki karar ancak uzun bir bekleyişten sonra 1953'de alındı. 1953 yılında fabrikanın kurulmasına dair alınan kararın ardından, kısa bir süre sonra fabrika 27 Şubat 1954 tarihinde ihaleye çıkarıldı. İhalesi bitirilen fabrikanın inşaatına 1954 yılı Aralık ayında başlandı. Montajına 11 Eylül 1955 tarihinde başlanan Şeker Fabrikası inşaatı tüm hızıyla sürdü¹⁰¹⁰. Erzincan Şeker Fabrikası nihayet 1 Ekim 1956 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'in de katıldıkları bir törenle açıldı¹⁰¹¹.

Yukarıda örnekleri verilen bazı tedbirlerin alınmasına rağmen 1955 yılına gelindiğinde Erzincan'ın, imar anlamında yaşadığı çeşitli sıkıntıların devam ettiği

¹⁰⁰⁶Yeni Erzincan, 5 Ekim 1950.

¹⁰⁰⁷Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Belge No:269.

¹⁰⁰⁸Yeni Erzincan, 5 Ekim 1950.

¹⁰⁰⁹Yeni Erzincan, 25 Ekim 1951.

¹⁰¹⁰Erzincan Şeker Fabrikası Açılış Hatırası, Ankara 1956.

¹⁰¹¹Öz Demokrat, 1 Ekim 1956.

görülmektedir. Erzincan Belediyesi, Türkiye’de hiçbir belediyenin yaşamadığı sıkıntılarla karşı karşıya kalarak, depremin ardından planlı bir şehrin kurulması yönündeki faaliyetlerin müspet bir sonuç vermediği anlaşılmaktadır. Depremin hemen ardından ilk defa iskâna tahsis olunan ve “Muvakkat Şehir” diye adlandırılan yerin, zaman içerisinde büyük bir nüfusu barındırır hale gelmesi bu bölgenin de imar planına dâhil edilmesini zorunlu kılmıştı. Bundan dolayı “Yeni Şehir” alanının plan ve parselasyonunda aksaklıklar ortaya çıkmış ve bu sorun tam manasıyla çözülememişti.

1955 yılı itibariyle plan dâhiline alınan “Muvakkat Şehir”, geçici vasfını kaybederek, daimi bir şehir haline geldi. Dolayısıyla bu sahada oturanlara da tapularının verilmesi zorunluluğu doğdu. Bu zorunluluktan doğan problemler, 6188 sayılı kanun gereğince “Eski Erzincan” sahasında arsası olanlara “Muvakkat Şehir” sahasında arsa verilmek suretiyle çözüldü. “Muvakkat Şehir” bina bakımından tamamen dolmuş olduğundan, bundan sonraki inşaatların “Yeni Şehir” de yapılması kendiliğinden ortaya çıkan bir zorunluluk haline geldi. Böylelikle halkın kendi olanakları ile ve hiçbir zorlamaya mahal vermeden zamanla “Yeni Şehir” de yapılacak binalar yoluyla, “Muvakkat Şehir” den “Yeni Şehir” e taşınması öngörülmekteydi. Bunun yanı sıra İstasyon civarında iskân edilen halkın durumu da ayrı bir sıkıntı konusu olmuştu. Depremin hemen ardından bir kısım şehirli ve köylü vatandaşlar, mecbur kaldıklarından dolayı bu sahaya yerleşmişler ve yıllar sonra binaların çoğalmasıyla bu saha boşaltılamaz bir hale gelmişti. Jeolog raporlarıyla bu bölgenin deprem riski taşıyor olması da ayrı bir sıkıntı kaynağı olmuştu. Burada yaşayan halkın % 80’inin çiftçilikle meşgul olması ve kendilerine başka bir yerde arsa veya mesken verilememesi gibi nedenlerden dolayı bu bölgenin boşaltılması mümkün olmamıştı. Bu olumsuzlukların çözülmesi noktasında Erzincan Belediyesi oldukça zor durumda kaldı. Nitekim 669.000 lira olan 1955 yılı bütçesi ile bu işlerin üstesinden gelmek imkânsızdı. Bunun için öncelikle belediyenin gelirlerinin artırılarak, uzun süreli borçlanmayarak bu işlerin zamana yayılarak çözülmesi yoluna gidildi¹⁰¹².

15 Temmuz 1955’de Erzincan’a gelen Devlet Bakanı Dr. Mükerrerem Sarol, Yenişehir Sineması’nda tertip edilen bir toplantıda konuşma yapmış ve 16 yıl önceki deprem felaketine değinmişti. Devlet Bakanı depremden sonra Erzincan’ı bayındır bir şehir haline getirmek için dönemin hükümeti tarafından tantanalı merasimlerin

¹⁰¹²Öz Demokrat, 13 Mart 1955.

yapıldığını ancak vaatlerin hiçbirinin yerine getirilmediğini vurgulamıştı. Deprem felaketi dolayısıyla Erzincan’a yurt içinden ve yurt dışından pek çok yardım yapıldığını, bu yardımların israf edilerek maksatlarının dışında kullanıldığını ve keyfi olarak heder edildiğini ifade etmişti. Konuşmasının devamında kendi hükümetleri döneminde, Erzincan’ı Doğu’nun en mamur şehri haline getirerek layık olduğu yere ulaştıracakları vaadinde bulunmuştu¹⁰¹³.

1950’li yıllar ilin sahip olduğu sanayi dinamiklerinin harekete geçirildiği, yeni sanayi kurumlarının filizlendiği bir dönemin başlangıcı oldu. CHP İktidarı döneminde fizibilitesi yapılan ancak bir türlü faaliyete geçirilemeyen hidroelektrik santrali, iplik fabrikası ve şeker fabrikası gibi önemli kuruluşların bacaları yükselmeye başladı. Böylece ildeki ekonomik yapı artık sanayi kuruluşları ve hammaddeyi çerçevesinde şekillenmeye başlamış, bu durum yeni iş imkânlarını beraberinde getirmiş ve ilde istihzama artırmıştı.

Bu dönemde imar faaliyetlerin hızlandırılması adına bazı teşebbüslere girişildiği anlaşılmaktadır. Bu teşebbüslerden biri de kooperatif kurma çalışmalarıdır. 11 Ekim 1955 tarihinde “*Erzincan Kalkındırma Yapı Kooperatifi*” kurularak faaliyete başladı. Bakanlar Kurulu’nun 15.08.1955 günü ve 4/5691 sayılı kararnamesi ve Erzincan Asliye Ticaret Hâkimliği’nin 04.10.1955 tarih ve 1955/14 sayılı ilamı ile kooperatifin kuruluşu tasdik edildi¹⁰¹⁴. Kooperatifin kurucu üyeleri arasında; İbrahim İlter, Kazım Dönmezçelik, Fehmi Dünder, İhsan Hışır, Kadir Özarslan, Hakkı İnan, Fehmi Baysoy, İsmail Tonbul, İhsan Yüceer, Şefik Küçükçaya, Muammer Malatyalıoğlu, Bedir İnan, Ali Bayraktar, Nuri Aktaş, Hakkı Ünüvar, Talat Toptaş, Ahmet Esen, Celal Korkmaz, Hulusi Ayık, Mehmet Ergüven, Faik Çayırlioğlu ve Celal Altınal yer almıştı¹⁰¹⁵.

İkinci bir teşebbüste mecliste görüşülmeye başlanan “İmar Kanunu” dur. TBMM’nin 16.04.1956 tarihli oturumunda Erzincan Milletvekili Veysel Varol, “İmar Kanunu” münasebetiyle mecliste söz alarak bir konuşma yapmıştı. Konuşmasında kanunun, il ve ilçeler için faydalı olduğunu ancak nahiye ve köyler açısından faydalı olmadığını belirterek, kanunun bir daha görüşülmek üzere encümene iade edilmesini

¹⁰¹³ *Öz Demokrat*, 17 Temmuz 1955.

¹⁰¹⁴ *Öz Demokrat*, 13 Ekim 1955.

¹⁰¹⁵ *Öz Demokrat*, 21 Ekim 1955.

istemişti¹⁰¹⁶. Meclisin 20.04.1956 tarihli oturumunda, Tevfik Şenocak'ın da aynı kanun üzerinde kısa bir konuşma yaptığı görülmektedir¹⁰¹⁷.

Bu faaliyetlerin yanı sıra 1956 yılı Haziran ayında Başbakan Adnan Menderes, “Muvakkat Şehir” olarak adlandırılan muhitte oturan 5.000'i aşkın vatandaşa tapu senetlerinin verilmesi için bizzat ilgili bakanlığa talimat vermiş ve Erzincan Valiliği ile temasa geçilmesi istenmiştir¹⁰¹⁸.

Öte yandan mecliste görüşülmeye başlanan “İstimlâk Kanunu” ile Erzincan'daki bazı vatandaşların mağduriyetin giderilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu amaçla Erzincan Milletvekili Veysel Varol'un TBMM'nin 31.08.1956 tarihli oturumunda “İstimlâk Kanunu” münasebetiyle söz alarak, Erzincan'ın bazı bölgelerinde istimlak nedeniyle vatandaşların mağdur olduğunu belirtmişti¹⁰¹⁹.

¹⁰¹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima:54, Cilt: 11, s. 105.

VEYSEL VAROL (Erzincan) — *Efendim, bu kanunun kabulü ile birçok köy ve nahiyelerde mutlak surette ihtilâflara sebebiyet verilecektir. Meselâ Erzincan'ın Cimin nahiyesi vardır, altı bin nüfusludur. Buradaki bir vatandaşın evi maili inhidamdır, duvarı eğilmiştir, vatandaş bu evini veya duvarını yaptıracaktır. Bu evin tapusu yoksa alâkalı makamlara müracaat ederek tapusunu almak için uzun uzadıya çalışacak, bütün bu işleri yapıncaya kadar ev ya yıkılmış veya yapılmış olacak. Ben bu kanunu kasaba ve şehirler için faydalı görürüm, fakat nahiye ve köyler için faydalı olmadığı kanaatindeyim. Bu itibarla kanunun bir daha encümünde görüşülmesi için, encüme iadesini istirham ediyorum.*

¹⁰¹⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima:56, Cilt: 11, s. 145.

TEVFİK ŞENOCAK (Erzincan) — *Çok muhterem arkadaşlarım, tehiri icra babında, eski bir Şûra mensubu olmam sıfatıyla, küçük bir maruzatta bulunmayı bendeniz faydalı buluyorum. Biz burada tehiri icra kararının şümülünü, meriyetini âdeta burada taknin ve tansis etmek suretiyle hakkı kazaiyi haiz bir merciin vereceği bir karara nevama müdahale yoluna gidiyoruz kanaatindeyim. Devlet Şûrasına tehiri icra kararı bir dâva zımında intikal eder, dâvayı tetkik eder, karşı tarafın cevabını alır, ondan sonra kararını verir. Bir misal alalım; yıkmayı durdurmak için dâva ile istihsal edeceği neticeyi bir an evvel istihsal etmek gayesiyle Şûrayı Devlete kararın tehiri icrası talebiyle müracaat eder. Şûrayı Devlet karşı taraf da dinler, tevlid ettiği bir zarar mevcut ise tehiri icra kararını verir. Yoksa dâvanın neticesinde tehiri icra talebinde bulunanın isteğini reddeder. Binaenaleyh müstakil bir mahkeme salâhiyetini haiz olan Devlet Şûrası dairesinin bakmakta olduğu bu gibi dâvalar dolayısıyla istenen tehiri icra kararını tetkik etmemesini istemek doğru değildir, kanuna menafidir. Ben bunu kanun esasına ve mantık esasına da uygun görmemekteyim. Bu sebeple “katileşir” ibaresinden sonraki kısmın, yani Devlet Şûrasınca verilecek tevhidî içtihat kararına taallük eden fıkraların olduğu gibi tâyyını istirham ediyorum.*

¹⁰¹⁸ Öz Demokrat, 17 Haziran 1956.

¹⁰¹⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima:103, Cilt: 13, s. 966.

VEYSEL VAROL (Erzincan) — *Efendim; Erzincan'ın Pekeriç köyü vardır. Bunun civarındaki vâsi araziye hava meydanı inşası için istimlâk ettiler. Sonra yapılan etütler neticesinde, dağların yakınlığı ve saire dolayısıyla burada hava meydanı yapılmasına imkân olmadığı raporla bildirildi. Ora halkı diyor ki; buraya hava meydanı yapacaksanız yapın, yapmayacaksanız, bizim arazimiz yoktur, ya bize verin yahut bir çaresine bakın... Şimdi, tasavvur buyurun, bu arazi boş dururken ve üzerine mutlaka bir askeri tesis yapılması melhuz değilken bu arazileri eski sahiplerine iade etmek kadar tabii bir şey olamaz. Bir misal daha arz edeyim: Erzincan felâketinden sonra birçok arazi istimlâk edildi. Bu istimlâk Erzincan'ın merkezinde yapıldı. Denildi ki, tathir olunacak. Bugün bundan vazgeçilmiştir. Evvelce 60 paraya istimlâk edilen arazi bugün 10 - 15 lira üzerinden vatandaşlara satılmaktadır.. Hidayet Bey arkadaşımızın fikirleri gayet yerindedir. Bence vermiş olduğu takririn kabul edilmesi lâzımdır.*

1950’li yıllarda Erzincan, hâlâ 1939 depreminin izlerini taşımaktadır. “Yasak Şehir”, “Muvakkat Şehir” ve “Yeni Şehir” gibi üç ayrı bölgede, felaketin derin izleri görülmekle birlikte büyük bir kararsızlık söz konusudur. Meydana gelebilecek yeni depremlere yönelik önlem alabilmek ve tedbirli davranabilmek için öncelikle imar konusundaki kararsızlığın giderilmesi gerekiyordu. Bu çerçevede Erzincan Valisi Kazım Atakul, Nisan 1957’de Ankara’da Cumhurbaşkanı Bayar ve Başbakan Menderes ile görüşmüş ve bu temaslar sonucunda Erzincan’ın imarı ile ilgili önemli kararlar alınmıştı. Gecekondu ve baraka inşaatının önüne geçilmesi, vatandaşın can ve mal güvenliğinin sağlanması için alınan kararlar şunlardı¹⁰²⁰:

1. *“Yasak Bölge” olarak adlandırılan Eski Erzincan muntıkasında Ziraat Bakanlığı’nca bir devlet çiftliğinin tesis edilmesi.*
2. *Yeni inşaatlar için ihtiyaca cevap verecek miktarda inşaat malzemesinin temin edilmesi.*
3. *Kredi ihtiyaçları için Erzincan’da bir Halk Bankası, esnaf için de Türkiye Emlak Kredi Bankası şubelerinin açılması.*
4. *Erzincan Kalkındırma ve Yapı Kooperatifi’nin inşaat faaliyetlerine daha geniş imkânda hız verilmesi.*
5. *İşçi Sigortaları Kurumundan temin edilen % 100 fonla, şimdilik 200 evlik işçi evleri mahallesinin kurulması.*
6. *İşçi Bulma Kurumu tarafından bir işçi barındırma evinin yaptırılması.*
7. *İş Bankası tarafından lojmanlı olmak üzere bir banka şubesi binasının yaptırılması.*
8. *Erzincan Sümerbank İplik Fabrikası sahasında, dokuma tesislerinin kurulması ve inşaatına 1957’de başlatılması.*
9. *Askeri karargâh binalarının, subay lojmanlarının bitirilmesi.”*

Bu kararların alınmasına rağmen, bazı projelerin hayata geçirilmesinde gecikmelerin yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu projelerden biri de şehir elektrik şebekesiydi. Bu konuyla ilgili Erzincan Milletvekili Adil Sağıroğlu, TBMM’nin

¹⁰²⁰ Öz Demokrat, 23 Nisan 1957.

06.02.1959 tarihli oturumunda söz alarak, şehir elektrik şebekesinin yapılmasına ne zaman başlanacağına dair İmar ve İskân Bakanı Medeni Berk'e soru yönetmişti. İmar ve İskân Bakanı, önceden beton direk olarak belirlenen nakil hattının demir direklere çevrildiğini, direklerin sipariş edildiğini bu nedenle gecikme yaşandığını ancak 1959 yılı sonuna kadar elektrik şebekesinin tamamlanacağını bildirmişti¹⁰²¹.

2 Mart 1959 tarihinde Erzincan Valiliğine atanan Avni Çırnaz, düzenlemiş olduğu basın toplantısında Erzincan'ın imar ve iskânı ile ilgili önemli açıklamalar yapmıştı. Vali Çırnaz, Erzincan'ın en büyük derdi olan "Muvakkat Şehir" üzerinde önemle durulacağını belirtmişti. Muvakkat şehir bölgesinde kesinlikle yeni imar çalışması

¹⁰²¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İçtima:34, Cilt: 7, s. 61.

REİS — Adil Sağıroğlu arkadaşımız burada mı? (Burada sesleri) İmar ve İskân Vekili burada, suali okutuyoruz efendim.

4. VI. 1958

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Riyasetine

Aşağıdaki sorunun Sayın imar ve iskân Vekili tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasına delâletinizi saygı ile rica ederim.

Erzincan Milletvekili Adil Sağıroğlu

25. II. 1954 tarihinde ihale edilen ve yapılan mukaveleye nazaran 24. III. 1955 tarihinde ikmal edilmesi lâzım gelen Erzincan şehri elektrik şebekesinin yapılmasına, aradan bu kadar yıl geçmiş olmasına rağmen, hâlâ başlanmaması sebebi nedir?

REİS — İmar ve İskân Vekili buyurun.

İMAR VE İSKÂN VEKİLİ MEDENİ BERK (Niğde) — Muhterem arkadaşlar, Erzincan Mebusu Adil Sağıroğlu arkadaşımız tarafından verilen Erzincan şehri elektriğine ait sual şudur: 25. XI. 1954 tarihinde ihale, edilen ve yapılan mukaveleye nazaran 24. III. 1955 tarihinde ikmal edilmesi lâzım gelen Erzincan şehri elektrik şebekesinin yapılmasına aradan bu kadar zaman geçmiş olmasına rağmen halen başlanmaması sebebi nedir? Erzincan elektrik şebekesinin durumu şudur: Şehrin elektrik tesisatının projesi Girlevik Hidroelektrik santralinden beslenecek surette tanzim edilmişti. Bu esas üzerine tesisat 25.11.1954 tarihinde; 601 239,59 liraya firmasına ihale edilmişti. İhaleye esas olan projeye nazaran şehrin büyük inkişaf kaydettiği görülerek tatbikat projesinin buna göre hazırlanması icabetmiş ve evvelce beton direk esasına göre hazırlanan projenin, belediyesinin 22. VI. 1955 tarihli yazısı ile vâki talebi üzerine, demir direk esasına göre tebdili icap etmiştir. Mühim bir değişiklik olan bu hususu ihtiva eden ikinci projenin hazırlanması zaman almış ve dışardan getirtilecek malzemenin siparişi projenin Nafia Vekâletince tasdikine bağlı olduğundan siparişlerde bizzarure gecikmiş ve imalât müddetleri de müteahhidin ilk teklifine nazaran uzamıştır. Diğer taraftan tesisin demir ihtiyacı da Karabük imalât programlarına alınmıştır. Karabük'ten parti parti alınan demirler sevk ve direk haline getirilmek üzere mahallinde imal edilmiş ve bütün bu imalâtın % 90 ı tamamlanmıştır.

Bu arada Avusturya'daki A.E. G. firması tarafından imal edilen malzeme peyderpey gümrüklerimize gelmiş ve gerekli transferleri yapılarak 1959 yılının Ocak ayında gümrüklerden çekilmiş ve Erzincan'a sevk olunmuştur. Bugün için tesisin ikmaline engel hiçbir malzeme eksikliği kalmamıştır. Müteahhidin 1954'den sonra fiyatların artması dolayısıyla vâki bedel farkı talebi ek bir mukaveleye bağlanmak üzeredir. İşin ikmal ve tesisin Erzincanlıların hizmetine arzı için azami gayret sarf edilmekte olup 1959 sonuna kadar ikmalî mukarrerdir.

REİS — Adil Sağıroğlu.

ADİL SAĞIROĞLU (Erzincan) — Efendim, Erzincan şehri elektrik şebekesi 25. II. 1954 tarihinde Saim Gögen firmasına ihale edilmişti. Yapılan mukaveleye göre de 24. III. 1957 tarihinde bitirilmesi lâzım gelirdi. 25. II. 1954 tarihinden bugüne kadar hiçbir ihzarat yapılmamış ve bu şebekenin yapılması hakkında da hiçbir teşebbüse geçilmemiştir. Bu sualimi sorduğum tarih 4. VI. 1958'dir, bu tarihe kadar hiçbir şey yapılmamıştır. Gidip seçmenlerimle konuştuğum zaman bu elektrik şebekesi memleketin tekâmülü bakımından büyük inkişaf sağlayacağı için bu işin takip edilmesini bana bildirmişlerdi.

yapılmayacağını, mevcut ev ve dükkânların yıkılmayacağına değinen Çırnaz, kısa sürede muvakkat şehrin yeni şehir bölgesine taşınacağını ifade etmişti¹⁰²². Ancak muvakkat şehrin yeni şehre taşınması hiçbir zaman mümkün olmamış, iki bölge zamanla iç içe girerek varlığını sürdürmüştür.

1946-1950 ve 1951-1955 dönemlerinde yapılan kamu harcamalarında önemli artış görülmüş, bu artış Türkiye geneli iller ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. DP İktidarı döneminde, II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkisinin kaybolması, ekonomik istikrarın sağlanması, içe kapalı ekonomik yapıdan vaz geçilmesi, uygulanmaya başlayan liberal ekonomik politikalar ile birlikte tüm ülke genelinde olduğu gibi Erzincan'da da genel olarak ekonomide olumlu bir hava yakalandığı görülmektedir. Ancak 1956-1960 yılları arası ildeki bayındırlık alanında yapılan harcamalarda ise önemli bir düşüş olmuştur. 1946-1960 yılları arası genel olarak ele alındığında, ildeki kişi başına yapılan kamu harcaması ortalaması iller genel ortalamasının %1 altında kalmıştır¹⁰²³.

1939 Depremi, ilin siyasi hayatını derinden etkilemiştir. Deprem ve siyaset olgusu, uzun süre iç içe varlığını devam ettirmiş ve deprem, siyasi hayatın şekillenmesinde etkili olmuştur. Depremden sonra Erzincan, tarihinde hiç görmediği kadar üst düzey siyasetçileri ağırlamıştır. CHP iktidarı döneminde gerçekleştirilen bu ziyaretlerin ana hedefi; devletin şefkatli yüzünün halka gösterilmesi, halk arasında iktidara yönelik oluşan olumsuz etkinin silinmesine dönüktür. DP kanadının ziyaretleri ise daha çok CHP iktidarının depremden sonraki imar faaliyetlerinin iyi yönetilmediği ve yardım paralarının öncelikli yerlere harcanmadığı noktasında toplanmıştır.

Deprem, çok partili hayata geçiş sürecinde CHP ile DP arasında yaşanan siyasi çekişmelerin en önemli malzemesi olmuştur. CHP'liler dünya buhranı ve II. Dünya Savaşı'nın sebep olduğu ekonomik sıkıntılara ve olumsuzluklara rağmen Erzincan'da önemli icraatlar yapıldığını belirterek kendilerini savunmuşlardır. Buna karşılık DP'liler depremin neden olduğu sosyo-ekonomik ve imar konularında ortaya çıkan olumsuz tablonun iyi yönetilmediğini belirterek CHP iktidarını suçlamıştır. Deprem ve sonrası gelişmelerin, özellikle her seçim döneminde Erzincan'da siyasi bir propaganda malzemesi haline getirildiği görülmektedir.

¹⁰²² *Fırat*, 12 Mart 1959.

¹⁰²³ Aşgın, s. 217,218.

Esasında CHP döneminde yaşanan bir takım sıkıntıların aynı şekilde DP döneminde de devam ettiği anlaşılmaktadır. CHP döneminde temelleri atılan önemli sanayi yatırımlarının DP döneminde hayata geçirilmiş olmasına rağmen, genel anlamda problemlerin çözümü noktasında adım atılamadığı ve bu problemlerin uzun yıllar Erzincan'ı meşgul ettiği söylenebilir. Netice olarak incelen dönem aralığında her iki partinin kısır siyasi çekişmeleri arasında kalan ilin, sosyo-ekonomik kalkınmasının istenilen düzeyde gerçekleşmediği görülmektedir.

ALTINCI BÖLÜM

ERZİNCAN'I ZİYARET EDEN DEVLET ADAMLARI

6.1. REİSİCUMHUR MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Mustafa Kemal¹⁰²⁴, Cumhuriyet'in ilanından önce Erzincan'a iki kez geldi. Erzurum Kongresi'ne gitmek için yol üzerindeki köy ve kasabalara uğrayarak 1 Temmuz 1919 günü Erzincan'a ulaştı. Geceyi Erzincan'da geçirerek ertesi gün Erzurum'a hareket etti¹⁰²⁵. İkinci gelişi ise Erzurum Kongresi dönüşü 30 Ağustos 1919 gününde oldu. Erzincan Mutasarrıfı tarafından Belediye'de şerefine verilen akşam yemeğine katılmış, yemekte bulunan Erzincan eşrafı ve halktan bazı kişiler ile konuşmalar yapılmıştı. Konuşmalardan Erzincanlıların Milli Mücadele'ye bütün varlıkları ile katılacakları anlaşılmaktaydı. Mustafa Kemal ve arkadaşları geceyi Erzincan'da geçirerek ertesi gün Sivas'a hareket etti¹⁰²⁶.

Gazi Mustafa Kemal, Cumhuriyetin ilanından sonra Latife Hanımla birlikte çıktığı gezide, 29 Eylül 1924 günü Erzincan'a üçüncü defa geldi. Sabah Suşehri'nden hareketle akşam saat 18.00'de Erzincan'a gelmiş, şehre girişinde halkın ana cadde boyunca büyük bir sevgisiyle karşılanmıştı. Vilayet, Belediye, Kolordu ve Halk Fırkası'nı ziyaret etti. Akşam şereflerine verilen ziyafette bir konuşma yapan Reisicumhur, konuşmasında şöyle demişti:

*“Erzincan'ın az zamanda layık olduğu ve Cumhuriyetin kendisinden beklediği mertebeye nur ve feyz kaynağı olacağına tamamen inanıyorum”*¹⁰²⁷. Geceyi Erzincan'da geçiren Mustafa Kemal, 30 Eylül 1924 Salı günü saat 8'de maiyetiyle birlikte Erzurum'a gitmek üzere hareket ettiler¹⁰²⁸.

Reisicumhur Mustafa Kemal'in Erzincan'a son gelişi yine Erzurum dönüşünde 10 Ekim 1924 akşamında olmuştu. Gece Halk Fırkası tarafından şerefine verilen akşam

¹⁰²⁴ 1. T.C. Cumhurbaşkanı 29 Ekim 1923-10 Kasım 1938.

¹⁰²⁵ Kocatürk, s. 144.

¹⁰²⁶ Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar II*, MEB Yayınları, İstanbul 1991, s. 93, 94.

¹⁰²⁷ Kocatürk, s. 360.

¹⁰²⁸ B.C.A. 30.10.314.2.9.14., İbrahim Ethem Atnur, *Reis-i Cumhuriyet'in Doğu İncelemeleri*, Ebabil Yayınları, Ankara 2006, s. 50.

yemeğine katılan Reiscumhur, geceyi Erzincan'da geçirdikten sonra ertesi gün sabah 11.00'de Erzincan'dan hareket etti¹⁰²⁹.

6.2. REİSİCUMHUR İSMET İNÖNÜ

İsmet İnönü, Erzincan'a ilk defa Başvekil görevinde iken, 1935'de gerçekleştirdiği bir doğu seyahatında gelmişti¹⁰³⁰. Reiscumhur İsmet İnönü'nü¹⁰³¹, 1939 depremi sonrası 31 Aralık 1939 Pazar günü Erzincan'a ikinci kez geldi. Depremzedelerin durumunu yakından görmek ve incelemelerde bulunmak üzere Erzincan'a gelen İnönü, saat 14.00'e kadar özel treninde İçişleri Bakanı, Sağlık Bakanı, Dördüncü Genel Müfettişi, Ordu Müfettişi, Erzincan ve Erzurum Valileri ile şehrin genel durumuyla ilgili görüşmeler yaptı. Daha sonra istasyondan Belediye Binası'na kadar yaya olarak şehri gezerek felaketzedeleri teselli etti¹⁰³². Şehir merkezindeki incelemelerinin ardından aynı gün özel treniyle saat 16.30'da Erzincan'dan ayrılan İnönü, yol güzergâhı üzerindeki ilçe ve köy halkıyla da yakından ilgilendi¹⁰³³.

Yurt gezisine çıkan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 10 Temmuz 1949 Pazar günü saat 16.00'da Bayındırlık Bakanı ile birlikte üçüncü kez Erzincan'a geldi¹⁰³⁴. İnönü'yü Erzincan'ı temsilen Erzincan Valisi Recai Türel, Erzincan Belediye Başkanı Naci Gürkan, CHP İl Başkanı Rıza Altınok, Erzincan Halkevi Başkanı Osman Erkal, Dursun Malatyalıoğlu, İbrahim Tokgöz ve Zeki Çağlı'dan oluşan bir heyet Kemah'ta karşıladı. İnönü ve maiyetindekiler Erzincan İstasyonu'na gelmiş, burada da kalabalık bir halk tarafından karşılanmıştır. Cumhurbaşkanı İnönü ve beraberindekiler daha sonra yeni yapılmakta olan evleri gezdiler. Bu evlerle ilgili Vali, Belediye Başkanı ve diğer yetkililerden geniş izahat aldıktan sonra Cumhurbaşkanı İnönü Halkevi'ne gelmiş, burada toplanan halkın dileklerini dinlemiştir¹⁰³⁵.

Burada bir konuşma yapan Bayındırlık Bakanı, bu yıl içinde tamamlanacak olan pavyonlara fakir halkın yerleştirileceğini ve kurma evlerin Ekim ayında sahiplerine teslim edileceğini belirtti. Şehrin elektririk ihtiyacını karşılayacak olan hidroelektrik

¹⁰²⁹ Kocatürk, s.362.

¹⁰³⁰ B.C.A. 490.01.1706.935.1.328.

¹⁰³¹ 2. T.C. Cumhurbaşkanı 11 Kasım 1938-22 Mayıs 1950.

¹⁰³² *Cumhuriyet*, 1 İkincikanun (Aralık) 1940.

¹⁰³³ *Cumhuriyet*, 2 İkincikanun (Aralık) 1940.

¹⁰³⁴ *Cumhuriyet*, 11 Temmuz 1949.

¹⁰³⁵ *Yeni Erzincan*, 14 Temmuz 1949.

santralinin 2250 kilovat enerji vereceğini, santral için 2,5 milyon lira harcandığını ifade eden Bakan, şehir yollarının üç sene içinde tamamlanacağını ifade etti¹⁰³⁶.

Ardından söz alan CHP İl Başkanı, Sümerbank İplik Fabrikası'nın bir an önce kurulmasını istemişti. Daha sonra söz alan Erzincan Belediye Başkanı ise şöyle demişti¹⁰³⁷:

“Erzincan iki şey ister, imar ve ihya. İmara başladık. Fakat yalnız imar kâfi değil, onu ihya da etmek lazım. Vaktiyle burada birçok müesseseler vardı. Mesela Ordu Müfettişliği, Harbiye Mektebi, Jandarma Okulu. Felakete müteakip bunlar ortadan kaybolmuştur. Bunların yeniden kurulmasını istiyoruz. Yeni şehirde su yoktur. Eski suyolları çatlamıştır. Bunlar ihtiyacı karşılamıyor. Yeni evleri tevzi (dağıtırken) ederken sıkıntı çekeceğiz. Çünkü kimse susuz ovaya oturmak istemeyecektir.”

Cumhurbaşkanı İnönü bütün bu söylenenleri dikkatle dinledikten sonra şunları söylemişti¹⁰³⁸:

“Erzincan Cumhuriyetin nazlı evlatlarından biridir. Nihayetine kadar onu memnun etmek için her emeği sarfedeceğiz. Modern bir Cumhuriyet şehri haline gelmesi için muhtaç olduğu bütün tertipler zamanla yapılacaktır. Geçirdiğimiz seneler mahrumiyet seneleridir. Birbirimize yardım ederek, el birliğiyle çalışarak daha ferahlı günlere erişeceğiz.”

İnönü ve maiyetindekiler hava alanını ziyaret ederek incelemelerde bulunduktan sonra tekrar istasyona dönerek 17.30'da Erzurum'a hareket ettiler¹⁰³⁹.

6.3. BAŞVEKİL ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU

Başvekil Şükrü Saraçoğlu¹⁰⁴⁰, 30 Ağustos 1942 Pazar günü saat 11.00'de özel trenle eşiyile birlikte Erzincan'a geldi. Başvekili istasyonda başta Erzincan Valisi olmak üzere hükümet ve askeri erkân, daire müdürleri, subaylar, öğrenciler ve çok sayıda halk karşıladı. Başvekilin eşine vali, komutan ve diğer erkânın eşleri çiçek sundular. Hükümet erkânı vali tarafından Başvekile takdim olunduktan sonra Başvekil selam

¹⁰³⁶ Cumhuriyet, 11 Temmuz 1949.

¹⁰³⁷ Yeni Erzincan, 14 Temmuz 1949.

¹⁰³⁸ Cumhuriyet, 11 Temmuz 1949.

¹⁰³⁹ Yeni Erzincan, 14 Temmuz 1949.

¹⁰⁴⁰ 13. T.C. Hükümeti - 9 Temmuz 1942-9 Mart 1943.

kıtasını teftiş ederek, halk ve öğrencilerle kısa süre sohbet ettikten sonra valilik makamına geçti.

Valilik makamında bir süre istirahat ettikten sonra ilin genel durumuyla ilgili yetkililerden izahat aldı. Hükümet Konağı'nın biran önce bitirilmesi, yıkılan Halkevi binasının demirlerinin bedeli karşılığında il emrine verilmesi, ilin ihtiyacı olan 180 ton çimentonun on güne kadar gelmesi için talimatlar verdi. Cumhuriyet Meydanı'na dikilecek İnönü Anıtı ile ilgili de yetkililerden bilgi aldı.

Ardından Komutanlık makamını, CHP parti binasını ve Halkevi'ni ziyaret ettikten sonra yeni Erzincan şehrinde kısa bir gezinti yaparak, Memleket Hastanesi'ndeki hastaları ziyaret etti. Daha sonra askeri birlikleri ziyaret ederek yapımı devam eden Vaskirt Deresi inşaatında incelemelerde bulundu. CHP İl Teşkilatı tarafından Halkevi'nde verilen çay ziyafetine katılarak buradaki halk ile temaslarda bulundu ve halkın dertlerini dinledi. Buradan da Cencige Nahiyesi'ne ve Girlevik Şelalesi'ne gidildi.

Gece Zafer Bayramı münasebetiyle Komutanlıkta düzenlenen baloya katılan Başvekil Saraçoğlu burada bir konuşma yaptı. Başvekil konuşmasında şöyle demişti:

“Üç şeyi ömrüm boyunca unutamayacağım. Bunlardan birincisi ilk seyahatimin 30 Ağustos Zafer Bayramı'na rastlaması, ikincisi ordumuzun kuvvetli ve ecdadımızın göstermiş oldukları tarihi muvaffakiyetleri göstermeye kadir hatta daha fazlasına da muktedir oluşu, üçüncüsü de pek yakın bir geçmişte harap olmuş Erzincan halkını zinde ve mahrumiyetleri bitmiş bir durumda görüşümdür.”

Baloda çok kısa bir süre kalan Başvekil Saraçoğlu ve beraberindeki heyet gece yarısından sonra özel trenle Erzurum'a hareket ettiler¹⁰⁴¹.

6.4. BAŞBAKAN HASAN SAKA

Başbakan Hasan Saka¹⁰⁴², 30 Mart 1948 Salı günü Erzincan'a geldi¹⁰⁴³. Erzincan Valisi Recai Türelî ile Tümen Komutanı Azmi Türkay tarafından Kemah'ta karşılanan Başbakan ve beraberindeki heyet, saat 22.27'de Erzincan İstasyonu'na ulaştılar. İstasyonda Erzincan Belediye Başkanı, Erzincan Milletvekilleri Behçet Kemal Çağlar

¹⁰⁴¹Yeni Erzincan, 3 Eylül 1942.

¹⁰⁴² 16. T.C. Hükümeti- 10 Eylül 1947 - 10 Haziran 1948.

¹⁰⁴³ Cumhuriyet, 30 Mart 1948.

ile Sabit Sağıroğlu, Malatya Milletvekili Mehmet Sadık Eti, hükümet ve askeri erkân, daire müdürleri, partililer ve kalabalık bir halk tarafından karşılanan Başbakan Saka, geceyi trende geçirdi.

Başbakan Saka ertesi gün memurlar ve halk temsilcileri ile görüştüktan sonra Erzincan'da çeşitli temaslarda bulundu. İlk olarak pavyonları gezerek buradaki halkın durumunu yakından görme fırsatı buldu. Sonra Akşam Kız Sanat Okulu'nu¹⁰⁴⁴ ziyaret ederek, bu öğrenciler için yeni bir bina yapılacağını müjdesini verdi. Ardından şehrin içme suyu kaynağına kadar giderek incelemelerde bulunan Başbakan, şehrin içme suyu, elektrik ve kanalizasyon işlerinin devlet eliyle yapılacağını bildirdi. Hükümet olarak felaketzede Erzincanlılara, istedikleri birkaç tipte ve aylık taksitleri makul ölçülerde olacak şekilde evler yaptırmak için gerekli olan tüm tedbirlere başvuracaklarını bir kez daha yineledi.

Öğleden sonra Halkevi'nde toplanan halkın dertlerini dinleyen Başbakan Saka, akşama doğru Hah Fidanlık Kurumu'nu ziyaret etti. Ardından akşam Orduevi'nde kendisi ve maiyetindekiler için verilen yemeğe katıldı. Yemekte Erzincan Valisi, Erzincan Belediye Başkanı, Erzincan Milletvekilleri, Tümen Komutanı, memurlar, partililer ve halk temsilcileri bulunmaktaydı. Yemekte gündeme getirilen yeni şehirde ki Halkevi binası ile ilgili olarak Başbakan, Halkevi binasının en kısa sürede yapılması için çalışmalarının yapıldığını belirterek, yeni Erzincan şehrinin imarı konusunda hükümetin gerekli olan tüm tedbirleri almakta kararlı olduğunu ifade etti. Yemek akşam saat 22.30'a kadar sürdü, Başbakan Cuma günü tekrar Erzincan'a gelmek üzere gece Erzurum'a hareket etti¹⁰⁴⁵.

2 Nisan 1948 Cuma günü Erzurum'dan tekrar Erzincan'a gelen Başbakan Saka, aynı gün Akşam Kız Sanat Okulu'nun 17.00'de Orduevi'nde düzenlediği defileye katıldı. Başbakan, jüri tarafından dereceye girenlere verilmek üzere 1.000 lira bağışta bulundu. Başbakan Saka, 3 Nisan 1948 Cumartesi günü saat 06.00'da Ankara'ya gitmek üzere Erzincan'dan ayrıldı¹⁰⁴⁶.

¹⁰⁴⁴Akşam Kız Sanat Okulu, 18 Aralık 1946 tarihinde Erzincan'daki öğrenim hayatına başladı. Akşam Kız Sanat Okulu'nun yeni binasının temeli ancak 23 Temmuz 1951 tarihinde mümkün olabilmektedir. *Yeni Erzincan*, 26 Temmuz 1951.

¹⁰⁴⁵*Yeni Erzincan*, 1 Nisan 1948.

¹⁰⁴⁶*Yeni Erzincan*, 8 Nisan 1948.

6.5. BAŞBAKAN ŞEMSETTİN GÜNALTAY

Doğu illerini kapsayan bir yurt gezisine çıkan Başbakan Şemsettin Günaltay¹⁰⁴⁷, 2 Eylül 1949 Cuma günü saat 14.30'da Erzincan'a geldi. Başbakan Günaltay, ilk önce Bağıştaş İstasyonu'nda Erzincan Valisi Ahmet Koçak, Alay Komutanı, CHP Bölge Müfettişi ve Kemaliye İlçesi heyeti tarafından karşılandı. Daha sonra İliç İlçesi'nde İliç heyeti tarafından karşılanan Başbakan Günaltay, çocukluğunun geçtiği İliç'te bir müddet incelemelerde bulundu. İliç'te davul zurna ile ve kalabalık ilçe halkı tarafından karşılanan Başbakan Günaltay için kurbanlar kesildi¹⁰⁴⁸.

Başbakan Günaltay ve beraberindeki heyet daha sonra Erzincan İstasyonu'na geldi. Burada kısa bir konuşma yaparak doğruca Hükümet Konağı'na gitti. Erzincan Valisi Ahmet Koçak tarafından ilin çeşitli konuları hakkında izahat alan Başbakan daha sonra Erzincan Belediyesi'ni ziyaret etti. Erzincan Belediye Başkanı Naci Gürkan tarafından ilin su, elektrik ve yeni yapılmakta olan evlerle ilgili geniş bilgi aldı¹⁰⁴⁹.

Başbakan, Belediye'den sonra tephirhaneyi ve yeni yapılacak olan Erzincan İplik Fabrikası sahasında incelemelerde bulundu. İncelemeleri esnasında yeni şehrin inşaatında, zaruri ihtiyaçların birinci plana alınmayarak paranın gelişigüzel bir şekilde ikinci dereceki işlere harcanmış olmasından ve vakit kaybedilmesinden dolayı üzüntülerini dile getirmişti. Özellikle tephirhanenin halini gördükten sonra Başbakanın üzüntüsü daha da artmıştı. Tephirhane yedi sene önce Erzincan Valisi Dr. Sukûti Tükel tarafından 400 bin liraya yaptırılmış olan, sadece fayanslarının döşendiği ve hiçbir işe yaramayan atıl bir bina durumundaydı. Daha sonra stadyum binasını gezen Başbakan, felaket gören ve en önemli ihtiyaçlarının henüz karşılanmadığı Erzincan'da böyle bir binanın gereksiz olduğunu vurgulamıştı¹⁰⁵⁰. Yeni şehir alanında incelemelerin ardından Halkevi'ne gelen Başbakan, burada toplanan kalabalık halkın dertlerini dinleyerek, onlara hitaben şu konuşmayı yaptı:

“Eski ve yeni şehrimizi dolaştım. Bir cihetle kalbim parçalandı, derin ıstırap duydum. Yeni şehire gelince ruhumda yeni ümitler belirdi. Yeni Erzincan parlak bir geleceğe namzettir. Yeni şehrin muhtaç olduğu ihtiyaçların başında su ve elektrik

¹⁰⁴⁷ 18. T.C. Hükümeti - 16 Ocak 1949 - 22 Mayıs 1950.

¹⁰⁴⁸ *Yeni Erzincan*, 8 Eylül 1949.

¹⁰⁴⁹ *Yeni Erzincan*, 8 Eylül 1949.

¹⁰⁵⁰ *Cumhuriyet*, 3 Eylül 1949.

geliyor. Şu işinin daha evvelden düşünülmesi lazımdı. Şelalenin tetkikatını yaptırarak bunun üzerinde önemle duracağız. Burada numunesini gördüğüm pamuk yeni kurulacak fabrika için ham madde bulunacağı fikrini telkin etti. Erzincan eskiden beri bir kültür havasını canlandıran yer olmuştur. Burada Türk milli duygularını, Türk etnografyasını canlandıracak mesaiye yer verilmelidir.

Hemşerilerim, memleketin iş ve dış politikası hakkında sizi tenvir etmek (aydınlatmak) isterim. Evvelden beri devam eden tarihi tehlike devam ediyor. Harice karşı korunmamız için bütün vatandaşlarımızın birbirini sevmeleri birbirlerine zahir (destekçi) olmaları gerekir. Dünya iki cepheye ayrılmıştır. Bizim yurdumuz iki cephenin arasında bulunuyor. Biz bu hengâmede sen ve ben kaygısına düşersek, ayıldığımız vakit çok feci neticelerle karşılaşırız. Bütün dünyaya yekpare bir millet olduğumuz hissini vermeliyiz. Türkiye'ye dünya milletleri arasında hürmete layık bir saygı gösteriliyorsa, bu milli birliğin neticesidir. Hükümet memlekette huzur ve sükûnu sarsacak hiçbir şeye meydan vermeyecektir. Çünkü bu bir memleket meselesidir.

Biz kanaatlerimizi memleket işlerini nizamlamak için kullanmalıyız. Halk idaresinde şahısların rolü azdır. İş programlarda ve esaslardadır. Demokrasi prensip meselesidir. Yoksa şahıslar kavgası değil şahıslar mücadelesi bir memlekette nifak ve ayrılık uyandırır.

Yeni Erzincan'ın yükselmesi, Erzincanlıların burayı sevmeleri ve buradan uzaklara gidenlerin de buraya gelip, burasını imara çalışmaları ile olur. Erzincanlılar çalışkan insanlardır. Ben bana düşeni yapacağım, sizde size düşenleri yapın."

Başbakan Günaltay, Erzincan'daki gezisini tamamlayarak Erzurum'a geçti. Erzurum'dan tekrar Erzincan'a gelen Başbakan, Tunceli'ye hareket etti¹⁰⁵¹.

6.6. CUMHURBAŞKANI CELAL BAYAR

Yurt gezisine çıkan Cumhurbaşkanı Celal Bayar¹⁰⁵², demiryolu ile 4 Ekim 1950 Çarşamba günü saat 19.00'da Erzurum'dan Erzincan'a geldi. Cumhurbaşkanı Bayar'ı, il sınırında Erzincan Valisi Sait Balioğlu, Erzincan Belediye Başkanı Nusret Bayındır, Korgeneral ve Bölge Komutanı karşıladılar. Cumhurbaşkanı Bayar'ın yurt gezisine Başbakan Adnan Menderes, Ordu Müfettişi Hasan Atakan, Ziraat Bankası Genel

¹⁰⁵¹Yeni Erzincan, 8 Eylül 1949.

¹⁰⁵²3. T.C. Cumhurbaşkanı - 22 Mayıs 1950 - 27 Mayıs 1960.

Müdürü, Toprak Mahsulleri Genel Müdürü, Ankara Milletvekili Mümtaz Faik Fenik ile çok sayıda radyo ve gazete muhabirleri eşlik ediyordu.

İstasyonda Erzincanlıların coşkun tezahüratları ile karşılanan Cumhurbaşkanı Bayar ve Başbakan Menderes Orduevine gelerek biraz istirahat ettikten sonra geceyi özel vagonlarında geçirdiler. Perşembe günü sırasıyla Valilik, Belediye, Kolordu, CHP ve DP İl Başkanlıklarını ziyaret ettikten sonra yeni şehirde yapılmakta olan evleri incelediler. Daha sonra Kızılay Mahallesi'ndeki pavyonları gezerek burada yaşayan halkın sıkıntılarını dinlediler. Cumhurbaşkanı ve Başbakan tekrar Valiliğe gelerek Erzincan'ın diğer sıkıntıları ile ilgili Vali ve Belediye Başkanı'ndan geniş bilgi aldılar.

Cumhurbaşkanı Bayar ile Başbakan Menderes ve beraberindeki heyet daha sonra Orduevi'nde verilen öğle yemeğine katıldılar. Havaalanında bekleyen özel bir uçakla aynı gün saat 16.00'da Diyarbakır'a hareket ettiler. Cumhurbaşkanı Bayar ve Başbakan Menderes gelişlerinde olduğu gibi yine kalabalık bir halk tarafından uğurlanmışlardı¹⁰⁵³.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Erzincan'a 6 Ağustos 1951 Pazartesi günü saat 15.30'da ikinci kez geldi. Cumhurbaşkanı Bayar ve beraberindeki heyet, Van'da kurulacak üniversite hakkında incelemelerde bulunduktan sonra Ankara'ya geçmek üzere Erzincan Hava Alanı'nda dinlenmek üzere bir müddet konakladı. Cumhurbaşkanı Bayar, havaalanında Erzincan Vali Muavini Hakkı Türemen, Erzincan Belediye Başkanı Nusret Bayındır, Kolordu Komutan Vekili Korgeneral Cemal Gürsel, DP Erzincan İl Teşkilatı Üyeleri, Belediye ve Daimi Komisyon Üyeleri, askeri ve mülki erkân ile kalabalık bir halk kütlesi tarafından karşılandı. Cumhurbaşkanı Bayar, Erzincan'ın sorunları ile ilgili konular hakkında yetkililerden bilgi aldıktan sonra maiyetiyle birlikte aynı gün saat 17.00'de Ankara'ya hareket etti¹⁰⁵⁴.

6.7. BAŞBAKAN ADNAN MENDERES

Daha önce 1950 yılında Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile Erzincan'a gelen Başbakan Adnan Menderes¹⁰⁵⁵, 1956 yılında ikinci kez Erzincan'a geldi. Başbakan Menderes, 6- 14 Temmuz 1956 tarihleri arasında Doğu Anadolu Bölgesi'nin bazı il ve ilçelerini kapsayan bir haftalık bir yurt gezisine çıktı. Başbakan gezi kapsamında

¹⁰⁵³Yeni Erzincan, 5 Ekim 1950.

¹⁰⁵⁴Yeni Erzincan, 9 Ağustos 1951.

¹⁰⁵⁵ 19. T.C. Hükümeti - 22 Mayıs 1950 - 9 Mart 1951, 22. T.C. Hükümeti - 9 Aralık 1955 - 25 Kasım 1957.

Erzurum, Hınıs, Ağrı, Tutak, Kars, Çıldır, Ardahan, Posof, Göle, Sarıkamış ve Erzincan'da bir dizi incelemelerde bulundu. Başbakan Adnan Menderes ve beraberindeki DP Gurup Başkanı Namık Gedik, Haluk Şaman, Kemal Zeytinoglu, Abdullah Gedik ve Özel Kalem Müdürü Muzaffer Ersü'den oluşan heyetle, gezisinin son durağı olan Erzincan'a 13 Temmuz 1956 Cuma günü geldi. Geceyi maiyetiyle beraber Erzincan'da geçiren Başbakan Menderes Erzincan'da Vali, Belediye Başkanı, eşraftan bazı zatlar ile çok sayıda partiliyle görüştü. Ertesi gün bir dizi incelemelerde bulunduktan sonra 14 Mayıs 1956 tarihinde Erzincan'dan Ankara'ya hareket etti¹⁰⁵⁶.

Başbakan Adnan Menderes'in Uçak Kazasına Erzincan'daki Tepkiler

Başbakan Adnan Menderes, 17 Şubat 1959'da Londra'da bir uçak kazası geçirdi. Başbakan Menderes ile beraberindeki heyeti Londra'ya götürmek üzere havalanan Türk Hava Yollarına ait "Sev" uçağı hava muhalefeti nedeniyle zorunlu iniş yapmak zorunda kalmış ve uçak iniş sırasında düşerek parçalanmıştı. Kazada Başbakan Menderes sağ olarak kurtulmuş İngiliz bir aile tarafından bulunarak ilk müdahalesi yapılmış ve yetkililere haber verilmişti. Ancak Başbakan Menderes'in heyetinde bulunan 16 kişi hayatını kaybetmişti¹⁰⁵⁷.

Uçak kazası tüm yurttaki olduğu gibi Erzincan'da da derin bir üzüntüye neden oldu. Londra'daki uçak kazasından sağ olarak kurtulan Başbakan Adnan Menderes'in, biran evvel sağ salim yurda dönmesi için ve kazada şehit olanların ruhlarına ithafen DP Erzincan İl Teşkilatı tarafından, 1 Mart 1959 Pazar günü öğle namazına müteakip Yenişehir Büyük Camiinde mevlid-i şerif okutuldu. Mevlid-i şerifin ardından 19 adet kurban kesilerek, kurban etleri cezaevindeki yükümlüler ile fakirlere dağıtıldı¹⁰⁵⁸.

Başbakan Menderes'in yurda dönmesine müteakip, 21 Mart 1959 Cumartesi günü, Başbakana geçmiş olsun dileklerini belirtmek amacıyla, DP İl Başkanlığı tarafından düzenlenen bir ziyaret gerçekleştirildi. Bu ziyarete Erzincan'dan 40 kişilik bir heyet katıldı¹⁰⁵⁹.

¹⁰⁵⁶B.C.A. 030.01.2.15.3.

¹⁰⁵⁷Hürriyet, 18 Şubat 1959.

¹⁰⁵⁸Öz Erzincan, 28 Şubat 1959.

¹⁰⁵⁹Öz Erzincan, 23 Mart 1959.

YEDİNCİ BÖLÜM

DÜNYADAKİ VE TÜRKİYE'DEKİ SİYASAL GELİŞMELERİN ERZİNCAN'A YANSIMALARI

7.1. DERSİM OLAYLARININ ERZİNCAN'A YANSIMALARI

Dersim bölgesi, Doğu Anadolu'daki diğer bölgeler gibi 1516 yılında Osmanlı yönetimine dâhil olmuştur. Osmanlı Devleti yeni fethettiği bu bölgelerde demografik ve coğrafi şartları göz önüne alarak farklı yönetim modelleri uygulamıştır. Klasik yönetim anlayışının dışında, Dersim ve havalisinde “yurtluk - ocaklık” ve “hükümetlik” adı verilen yönetim tarzını benimsemiştir¹⁰⁶⁰. Bu yönetim tarzında bölgedeki hanedan ve aşiret reisleri muhatap alınmış, kısmi feodal anlayış Tanzimat'a kadar devam etmiştir. Tanzimat'ın ilanıyla beraber Osmanlı Devleti hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Özellikle merkezileşme anlayışı memleketin her tarafında kendini hissettirmiştir. Bu yeni yapı, halka vergi ve askeri yükümlük getirdiği için feodal yapı içerisindeki ağalar tarafından hoşnutsuzlukla karşılanmıştır¹⁰⁶¹. Başta Dersim, Hakkâri, Cebeli Lübnan vb. gibi aşiret yapısının ağırlıklı olduğu ve coğrafi şartlarının dağlık olduğu bölgelerde tepkiler oluşmuştur. Bu bölgelerde yaşanan basit eşkıyalık hareketleri zaman içerisinde bütün aşiret yapılarının da dâhil olduğu büyük isyanlara dönüşmüştür¹⁰⁶².

Dersim bölgesi, asker ve kanun kaçaklarının, konargöçer grupların ve vergi vermekten kaçan kişilerin sığınak noktası idi. Dersim ve çevresindeki arazinin çok büyük bir kısmı dağlık alanlardan oluşmaktadır. Bölgenin bir kısmı ise meşelik ve çok az bir kısmı ise ziraata elverişlidir. Temel iktisadi anlayışları hayvancılığa ve eşkıyalığa dayanmaktadır. Osmanlı arşiv belgelerinde Dersim'e ait belgelerin büyük bir kısmının asayiş ile ilgili olduğu görülmektedir. Yani bölgedeki asayiş meselesi uzun yıllar devam etmiş olan bir problem olup yeni bir olgu değildir. Bölgede görev yapmış birçok mutasarrıf, vali, müfettiş gibi devlet görevlileri bölgenin ıslahı ile ilgili raporlar

¹⁰⁶⁰ Martin van Bruinessen, *Ağa, Şeyh ve Devlet, Kürdistan'ın Sosyal ve Politik Örgütlenmesi*, (Çev.: Remziye Arslan), Özge Yayınları, Ankara 1991, s. 169-191.

¹⁰⁶¹ İbrahim Yılmazçelik, *Osmanlı Devleti Döneminde Dersim Sancağı İdari, İktisadi ve Sosyal Hayat*, Kripto Yayınları, Ankara 2011, s. 27,28.

¹⁰⁶² Feodal yapı için bkz. Ramazan Demir, *Feodalizmin Devlete İsyanı ve Dersim Olayları*, Palme Yayınları, Ankara 2001, s. 11-37.

yazmışlardır. Bu raporların ortak özellikleri genel başlıklar altında şu şekilde sıralanabilir¹⁰⁶³:

1. Aşiretlerin elindeki silahların toplanması.
2. Bölgedeki halkın yerleşik hayata iskânının sağlanması.
3. Yeni zirai alanların açılması ve bölgedeki madenlerin işletilmesi.
4. Ticareti geliştirmek ve güvenliği sağlamak için yolların yapılması.
5. Telgraf hatlarının yapılarak, hükümet konaklarının inşa edilmesi.
6. Stratejik yerlere ve kaza merkezlerine askeri garnizonların kurulması.
7. İsyan eden liderleri öldürmek, sürmek veya affetmek suretiyle devlet yönetimine dâhil edilmesi.
8. Bölgede önde gelen aşiret ve dini liderlerin çeşitli devlet nişanları ile taltif edilmesi.
9. Dersim'in idari yapısını devamlı suretle değiştirerek merkezi otoritenin hâkim kılınması.
10. Bölgede adli teşkilatın tesis edilmesi.
11. Bölgede görev yapan ve hukuk dışı faaliyetlerde bulunan devlet yöneticilerinin cezalandırılması.
12. Bölge insanını eğitmek için iptida ve rüştiye mekteplerinin inşa edilmesi.
13. Bölgenin medenileştirilmesinin sağlanması.

Dersim bölgesindeki asayiş meseleri, İmparatorluğun diğer bölgelerindeki asayiş meselelerinden ayrı tutulamaz. XIX. yüzyılda imparatorluğun birçok bölgesinde benzer kıyam hareketleri olmuştur¹⁰⁶⁴.

Dersim Sancağı/Kazası idari açıdan devamlı olarak bir değişim ve dönüşüm yaşamıştır¹⁰⁶⁵. Erzincan'a sınır olan bu sancaktaki idari düzenlemeler Erzincan'ı yakından etkilemiştir. Kemah, Pülümür, Kuruçay, Eğin, Refahiye, Ovacık ve Nazimiye kazaları, Tunceli ile Erzincan arasında devamlı olarak el değiştirmiştir. Bu durum bölgede baş gösteren her türlü eşkıyalık hareketinin ve asayiş probleminin Erzincan'ı da

¹⁰⁶³ B.O.A. İ.DH. 1177/9266, B.O.A. İ.DH. 1183/92472, B.O.A. Y.PRK.AZJ. 17/80. B.O.A. İMMS, 39/1605., B.O.A. MFMKT, 602/26.

¹⁰⁶⁴ Osmanlı Devleti'nin muhtelif bölgelerindeki eşkıyalık ve terör hareketleri için bkz. (Ed. Osman Köse), *Osmanlıdan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*, İlkadım Belediyesi Yayınları, Samsun 2009.

¹⁰⁶⁵ BOA. MV. 64/7, DH.SN.THR.82/55. vb.

etkilemesine sebep olmuştur. Dersimdeki eşkıyalık hareketlerinin bastırılması ve asayişin temini için, Erzincan lojistik bakımdan ve harekâtların idaresi açısından her zaman önemli olmuştur. Özellikle Erzincan'ın IV. Ordunun (1863) merkezi olması önemini daha da artırmıştır.

Erzincan bölgesi, coğrafi şartları ve iklimi itibarıyla her dönem ziraata elverişli bir yer olmuştur. Doğu ile batının kavşak noktası ve askeri bakımdan stratejik bir konumda olması gibi etkenler bölgenin her daim güvenli bir yer olmasını sağlamıştır. Bu faktörler, Dersim bölgesindeki isyan hareketleri neticesinde nüfusunun bir kısmının Erzincan'a iskân edilmesine sebep olmuştur¹⁰⁶⁶.

1916-17 tarihlerinde Dersim ve çevresindeki bir kısım aşiretler, Ermeni tehciri esnasında boşaltılmış olan köylere iskân edilmiştir. Aslında bu durum sadece Erzincan'la ilgili de değildir. Aynı tarihlerde Dersim Merkez, Kiğı ve Pülümür kazalarında birçok aşiret mensubu, yetim ve kimsesizler Malatya, Maraş ve Erzincan'a olmak üzere yaklaşık 20 bin kişi iskâna tabi tutulmuştur¹⁰⁶⁷.

Dersim bölgesindeki aşiretlerin başka bölgelere sürgünü esnasında uyulması gereken kurallarla ilgili 1331(1915-16) Tarihli Talimatname yayınlanmıştır. Buna göre Dersim ve havalisinden Erzincan'ın yanı sıra Sivas yolu kullanılarak, Dersim'deki ahalinin bir kısmı Tokat, Çorum, Yozgat, Amasya, Sivas, Kayseri, Niğde gibi İç Anadolu Bölgesi'ndeki yerlere sürülmüştür. Sürülen grupların Ermenilerin terk ettiği yerlere iskân edildiği görülmektedir¹⁰⁶⁸.

21 maddelik Talimatnameye göre; sevk esnasında sürgüne gönderilen ahalinin güvenliğinin sağlanması, her mola yerinde özellikle kadın ve çocuklara sıcak çorba verilmesi, sevke tabi tutulanlar arasında salgın hastalıkların kontrol altında tutulması, yolculuk sırasında başka yerlere gidilmesinin engellenmesi, mesleği olanların gittikleri yerlerde kendi işlerini kurabilecek imkânın sağlanması, çiftçilikle uğraşanlara arazinin yanı sıra ıslah edilmiş tohumluk ve hayvan, ihtiyacı olanlara ise Ziraat Bankası aracılığıyla kredi temin edilmesi, ailelerin parçalanmamasına özen gösterilmesi, iskân

¹⁰⁶⁶ Erzincan'daki aşiret yapılanması için bkz. Kemali, s. 187-195; XVIII. yüzyılda Dimetoka'dan Erzincan'a gelen aşiretler için bkz. Vatan Özgül, *Dimetoka'dan Erzincan'a Bir Alevi Aşiret: Balabanlılar*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 58-89.

¹⁰⁶⁷ B.C.A. 272.0.11.9.21.3., 272.12.37.22.15.4.

¹⁰⁶⁸ B.C.A. 272.0.12.37.22.15.1.8-10.

edilen yerlerde asayişsizliğin önlenmesi için tedbir alınması, her konak arasında yoklama yapılması, sevklerine imkân olmayan düşkünlerin en yakın kasabalara sevklerinin sağlanması, sevk esnasında her bölgenin idari ve askeri görevlilerin mültecilerin güvenliklerinden sorumlu olması esas alınmıştır¹⁰⁶⁹.

Dersimdeki aşiretlerin eşkıyalık hareketlerinin dönem dönem devam ettiği Dâhiliye Vekâleti'ne yazılan 12 Eylül 1926 tarihli asayiş ve vazife-i umumiye raporundan anlaşılmaktadır. Buna göre İran'dan Van havalisine tevacüz eden eşkıyanın takibine devam edilmiş, Bitlis, Siirt, Mardin ve Erzincan vilayetlerinde ise takibat neticesinde asayiş sağlanmıştır¹⁰⁷⁰. 1907¹⁰⁷¹-1930 yıllarında arasında Dersim ve havalisinde altı isyan hareketi ve buna bağlı olarak askeri harekâtların düzenlendiği görülmektedir¹⁰⁷².

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal eden Dersim bölgesindeki aşayişsizlik için bazı tedbirler alındı. 25 Aralık 1935 tarihli 2884 sayılı Tunceli Kanunu çıkarıldı. Kanuna göre Tunceli'ye Korgeneral rütbesindeki Abdullah Apdoğan, vali ve komutan olarak atandı. Apdoğan, aynı zamanda yeni teşekkül ettirilen Dördüncü Umum Müfettişliğine getirildi¹⁰⁷³.

Tunceli Kanunu'nun çıkarılmasından yaklaşık iki yıl sonra 1937'de, Singeç Köprüsü'nün asayişini sağlayan karakol yakılarak, 33 asker şehit edildi. Tunceli-Erzincan yolundaki bir köprü yine isyancılar tarafından yakıldı. Farklı zamanlarda Dersimli gruplar tarafından bölgenin telefon hatları kesildi, jandarma birliklerine pusu kuruldu. 9. Seyyar Jandarma Taburu'na da baskın düzenlendi. Yaşanan tüm bu olayların ardından Birinci Tunceli Harekâtı başladı. 28 Haziran 1937 günü saat 19.00'da General

¹⁰⁶⁹ B.C.A. 272.00.00.12.37.22.15.1.8-10.

¹⁰⁷⁰ B.C.A. 030.10.89.592.3.

¹⁰⁷¹ Bölgedeki 1908 harekâtına katılan Ziya Yerkök başından geçendeleri detaylı şekilde anlatmıştır. Geniş bilgi için bkz. Sami Önal (Haz.), *Tuğgeneral Ziya Yerkök'ün Anıları Harbiye'den Dersime (1890-1914)*, Ankara 2006, s. 162-203.

¹⁰⁷² Geniş bilgi için bkz. İzzettin Çalışlar, *Dersim Raporu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s. 153-211; Ali Kaya, *Başlangıçtan Günümüze Dersim Tarihi*, Demos Yayınları, İstanbul 2010, s. 339-369.

¹⁰⁷³ Reşat Hallı, *Türkiye Cumhuriyetinde Ayaklanmalar*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları Seri No:8, Ankara Genelkurmay Basımevi, Ankara 1972, s. 489, 490. Ayrıca kanunun tam metni için bkz. *Resmi Gazete*, 2 Ocak 1936

Abdullah Apldoğan'ın Dâhiliye Vekâleti'ne makine başında verdiği rapora göre harekâtta son durum şu şekildedir¹⁰⁷⁴:

“1. Göldağı istikametine çekildikleri görülen asileri önlemek üzere çıkarılan makineli tüfekle takviyeli iki bölük kuvvetindeki bir müfreze Vartanik istikametine gönderilmiştir. Avdetinde rapor edilecektir. Kanazor istikametine gönderilen müfreze, Kanazor civarındaki kayalıkta asilerin mukavemetini kırdıktan sonra Kanazor köylerini yaktıktan sonra Kırmızıdağ'a dönmüştür.

2. 62. Alayın çıkardığı takviyeli bir müfreze Sirpat ile Vank arasındaki muntıkayı aramış ve orduğâhına dönmüştür. Bu tarama esnasında Kalan Deresi ile Kozdağı'ndan Munzur'a akan dere arasından Munzur suyu şimalindeki sırtlardan ateş alınmıştır. Bugün aynı zamanda Seyyar Jandarma Alayı Hacılı Deresi, Ballı Mezrası bölgesini tekrar aramış ve eşkiyaya tesadüf edilmemiştir.

3. Üçüncü Seyyar Jandarma Taburuna müteakip Ovacık Sabit Jandarma Bölüğü Pulur'dan Zeranik'e dönmüştür.

4. Seyithan ile Zeldagi arasındaki yol, Kutu Deresi'ne kadar mekkârelerin geçebileceği şekilde ıslah edilmiş ve asiler tarafından Kutu Deresi üzerinde tahrip edilen köprü, civardan tedarik edilen malzeme ile tamir edilerek piyade köprüsü haline getirilmiştir. Kısa bir zamanda bu köprü yüklü mekkârelerin geçmesine müsait şekle sokulacaktır.

5. Mazgirt'in Kerzi Köyü'nden bir Yunan silahı, bir muaddel Martin, bir dokuzlu, Pah'ın Poter Köyü'nden bir Filinta, Kevher Köyü'nden bir dokuzlu, Kursipi'den bir Bulgar tüfeği alınmıştır.

6. Tunceli'de hava yağmurlu olduğundan raporların müşkülâtla ve intizarla alınmakta olduğunu arz ederim. Dördüncü Umumî Müfettiş A. Apldoğan”

Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın 10 Temmuz 1937 tarihli ve 16584 sayılı Başvekâlete göndermiş olduğu bir yazıda, Dersim bölgesinde asayişsizliği ortadan

¹⁰⁷⁴ B.C.A. 030.10.111.745.20.12.

kaldırmak maksadıyla bölgenin sınırının yeniden düzenlenmesinin uygun olacağı bildirilmektedir. Buna göre teklif edilen yeni sınırlar şu şekildedir¹⁰⁷⁵:

“Memnu Bölge Hudutları:

Şimalen: Bobyazbaba-Karasakkal Dağı ve yaylası-Dujikbaba- Kozdağ-Kızıltepe Balâ Hattı (Dâhil)-Vartanik Köyü (Hariç) hattı.

Şarken: Kutu Deresi'nin şark kenarı-Gûhikar Balâ hattı-Tonaş Köyü (Dâhil)-Darboğaz Deresi garp kıyısından geçecek yolun garp kenarı.

Cenuben: Seyithan Köyü (Hariç)-Kırmızıdağ Balâ hattı-Bor Deresi mansabı-Külenkdağ Balâ hattı.

Garben: Vartanik ve Nanik Uşağı derelerinin mansapları arasındaki Munzur suyunun garp kıyısı-Mansabından itibaren Nanik Uşağı Deresi'nin 4 km. uzunluğundaki kısmının şark kıyısı ve oradan Orta Dağ'ın en yüksek noktasına doğru uzanan sırtların Balâ hatları- Orta Dağ'ın Balâ hattı-Pokir Dağı'nın garp yamacındaki Hopik Mezrası (Dâhil) ve bu mezradan Külenk Dağı'nın tepesine uzanan hat (dâhil). ”

Yukarıda da belirtildiği gibi bölgede tatbik edilen sınır değişikliklerinin temel amacı güvenliği sağlamak ve devlet otarisini artırmaktadır. Bölgedeki askeri harekâtın devam ettiği günlerde isyanın elebaşısı olan Seyit Rıza, Erzincan'daki birliklere teslim olur.

Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya'nın 12 Eylül 1937 tarihli ve 55075 sayılı Başvekâlete gönderdiği yazıdan anlaşıldığına göre; Seyit Rıza, yardımcıları Hüseyin ve Battaloğlu Rıza ile birlikte 11 Eylül'de saat 22.00'de Erzincan'da jandarma birliklerine teslim olmuştur¹⁰⁷⁶.

Seyit Rıza ile birlikte yakalanan diğer kişilerin mahkemesi, 12 Eylül günü Elazığ'da başladı¹⁰⁷⁷. 4 Kasım günü yapılan duruşma da, suçlu bulunan 17 kişinin idamı ve 38'inin çeşitli cezalara çarptırılması istendi. Mahkeme 9 kişinin de beratına karar verdi. Ceza alanların savunmalarını yapmaları için mahkeme, 6 Kasım 1937 Cumartesi

¹⁰⁷⁵ B.C.A. 030.10.111.745.20.10.11.

¹⁰⁷⁶ B.C.A. 030.10.111.745.20.9.

¹⁰⁷⁷ B.C.A. 030.10.111.745.20.7.

gününe ertelendi¹⁰⁷⁸. Aynı gün tutukluların savunmaları alınmadan, Dördüncü Umumî Müfettişliği ile Dâhiliye ve Adliye Vekâletleri arasında yapılan yazışmalarda, 38 kişiden 30'u altışar sene hapse mahkûm olma ihtimaline karşı, tutukluların Elazığ'daki cezaevinden batıdaki çeşitli cezaevlerine nakilleri için hazırlık yapılmasının istenmesi dikkat çekicidir. Mahkeme neticesinde Seyit Rıza ve altı kişi idam edildi¹⁰⁷⁹.

Bununla birlikte bölgedeki asayişin sağlanması adına yol çalışmalarını yapılarak tedbir alındığı görülmektedir. Yapımına başlanan Elazığ-Pülümür yolunun Hozat'a kadar olan kısmının kış mevsimine kadar, Pülümür'e kadar kısmının 1938 Eylül sonuna kadar tamamlanması kararlaştırıldı¹⁰⁸⁰.

18.10.1937 tarihinde Başvekâlet ile Dâhiliye Vekâleti arasındaki yazışmalardan, Milletler Cemiyeti Umumi Kâtipliğine Dersim Başkumandanı Seyit Rıza imzalı ve 30 Temmuz 1937 tarihli bir mektup gönderildiği bildirilmekteydi. Mektubun Suriye'den Derecikli Nurettin Yusuf tarafından yollandığı ancak bu mektubun Seyit Rıza tarafından yazılmış olma ihtimalinin çok zayıf olduğu da verilen bilgiler arasındaydı. Dâhiliye Vekâleti'ne göre mektubun güneyde bulunan Bedirhanlar tarafından Seyit Rıza'nın adıyla yazılmış olabileceği ihtimali üzerinde durulmaktaydı¹⁰⁸¹. Sözü edilen mektubun aslı şu şekildedir¹⁰⁸²:

“Uluslar Kurumu

30 Temmuz 1937

Dersim - Kürdistan

Bay Genel Sekreter

Türkiye Hükümeti senelerden beri Kürt kavmini temsile uğraşmakta ve bu uğurda bu kavme zulmü tazyik yapmakta, Kürt dili ile gazete ve neşriyatı men eylemekte, kendi dilleriyle konuşan kimselere işkencede bulunmakta, Kürdistan'ın mümbit arazisinden gayr-i mezru (ekilmemiş, açılmamış toprak) yerlerine sistemli tehcirler tertip ederek muhacirler oralarda büyük kitlelerle telef olmaktadır.

¹⁰⁷⁸ B.C.A. 030.10.111.745.20.4.

¹⁰⁷⁹ B.C.A. 030.10.111.745.20.3.

¹⁰⁸⁰ B.C.A. 030.10.111.745.20.8.

¹⁰⁸¹ B.C.A. 030.10.111.745.20.5.

¹⁰⁸² B.C.A. 030.10.111.745.20.6.

Ahiren Türkiye hükümeti, Dersim'in Türkiye hükümetiyle mevcut bir itilaf sayesinde bu zulümlerden masun kalmış olan havalisine hulul ve nüfus etmeye kalkışmıştır. Bu hal karşısında Kürtler uzak muhaceret yollarında helak olmaksızın 1930'da olduğu gibi, Ararat Dağı ile Zilân ve Bayezid yaylalarında müdafaa nefis için silaha sarıldılar. Üç aydan beri memleketimde merhametsizce bir harp sürüyor. Bombardıman tayyarelerinin, yangın bombalarının, boğucu gazların istimaline rağmen ben ve yurttaşlarım Türkiye ordusunu adem-i muvaffakiyette bırakmaya muktedir olduk. Mukavemetimiz karşısında Türkiye tayyareleri, köyleri bombardıman etmekte, müdafasız kadınları ve çocukları öldürmekte ve böylece Türkiye hükümeti bütün Kürdistan ahalisine işkence yaparak muvaffakiyetsizliğinin acısını çıkarmaktadır.

Hapishaneler sakin Kürt ahalisiyle dolmuştur ve münevverler kurşuna dizilmekte, asılmakta yahut Türkiye'nin ücra yerlerine teb'îd edilmektedirler.

Üç milyon Kürt kendi yurtlarında bulunuyorlar ve ırklarını, dillerini, ananelerini, harslarını ve medeniyetlerini muhafazadan sakince ve hürriyet içinde yaşamaktan başka bir şey istemiyorlar. Benim lisanımla Ekselansınıza müracaat ederek, müessesenizin yüksek nüfusu maneviyesinden Kürt Milletinin istifade ettirilmesini ve bu zalimane haksızlığa bir nihayet verilmesini sizden niyaz ediyorlar.

Bay Genel Sekreter, yüksek saygılarımın ifadesini kabul buyurmanız dileğiyle şereflenirim.

Dersim Başkumandanı Seyit Rıza''

Bu arada Atatürk 1937 yılında Doğu Anadolu Bölgesi'ne seyahate çıkar. Atatürk ve beraberindeki Şükrü Kaya, Sabiha Gökçen, Celal Bayar, Ali Çetinkaya (Kılıç Ali) ve Fazıl Ahmet Aytaç'ın da olduğu heyet Elazığ'a da uğrar. 14 Kasım 1937 günü Yolçatı'na gelen ve büyük bir törenle karşılanan Atatürk ile beraberindekiler o gün Elazığ'a geçmeden Diyarbakır'a giderler. Atatürk Diyarbakır dönüşü 17 Kasım 1937'de Elazığ İstasyon'una gelir ve büyük bir törenle karşılanır. Atatürk 17.11.1937 Çarşamba günü Elazığ İstasyonu'nda, Celal Bayar, Şükrü Kaya, Ali Çetinkaya, Kazım Orbay ve

Abdullah Alpdoğan ile birlikte bir toplantı yapar. Bu toplantıda Tunceli bölgesi ile ilgili şu kararlar alınır¹⁰⁸³:

“1. Arazi, su, hava bakımından barınılması güç olan bölgeler halkının daha iyi şeraiti haiz yerlere nakli teemmül edilmeli ve mali külfet tahmin edilerek tespit edilmelidir.

2. Pertek arazisi iyidir. Tedavi keyfiyeti nazarı itibara alınmalıdır.

3. Büyük kesif köyler yapılmalı ve kültürü temin edilmelidir.

4. Maden amelesi olarak kaç aile naklolabilir.

5. Münferit dağ köylerini toplayıp ovalara teksif edilmeli. (Dâhili kolonization)

6. Girlayık'te (Girlevik) pancar mıntıkası tesis ederek dağlıları ovaya indirmek lazımdır. (Tetkik)

Atatürk, genel esaslar üzerinde alınan bu kararların ardından *“Tunceli'nin yalçın dağları arasına sıkışan ve çıplak kayalar içinde sefil, bedbaht bir hayat sürmekten başka bir nasibi olmayan”* Tunceli halkının ziraat, maden ve endüstri bölgelerine nakil ve iskânlarının sağlanarak daha iyi şartlarda yaşamalarının temin edilmesi için emir vermiştir. Zira yüksek dağlar arasındaki ziraata elverişli birkaç vadi, bu civardaki halkı geçindirmeye yeterli gelmemekteydi.

08.12.1937 tarihli bir belgeye göre, dönemin Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekili Dr. Hulusi Alataş, yukarıda belirtilen Tunceli halkı hakkındaki genel esasların ne şekilde tatbik edileceği ve nasıl programlaştırılacağı üzerine Dâhiliye Vekâleti ile temasa geçerek Üçüncü ve Dördüncü Umumî Müfettişliklere, Erzincan ve Zonguldak Valiliklerine bilgi vermiştir¹⁰⁸⁴.

Dördüncü Umumî Müfettişi General Abdullah Alpdoğan'a gizli şifre ile gönderilen belgede, Tunceli'de her ne kadar halkın *“medenileşmesi ve sosyalleşmesi”* için uygun yerler mevcut ise de toplu ve medeni yaşama kendiliğinden kavuşamayacak olan halkın kendi haline bırakılamayacağı belirtilmekteydi. Bölgenin medenileştirilmesi

¹⁰⁸³ B.C.A. 030.10.110.738.8.8.

¹⁰⁸⁴ B.C.A. 030.10.110.738.8.8-1.

ve refah seviyesinin artırılması için emek vermektense, memleketin ziraat, maden ve endüstri bölgelerine iskân edilmeleri daha uygun görülmekteydi¹⁰⁸⁵.

Aşiretler halinde dağınık bir şekilde yaşayan bölge halkının kanun ve nizam tanımaz bir şekilde başına buyruk hareket etmeleri bu kararın alınmasında en büyük etkidir. Nitekim devletin ihtiyaç duyduğu asker ve vergi unsurlarından istifade edilememesi de başka bir etkidir.

Bu amaç doğrultusunda iskâna tabi tutulacakların soy ve dillerine göre hane ve nüfuslarının tespit edilerek, bağlı bulundukları köy, nahiye ve kazaların bildirilerek nakledilecek uygun yerlerin bir haritasının yapılması istendi. Bununla birlikte bölge halkından muhtelif aşiretlere ve dini tarikatlara mensup olanlar ile aslen Türk oldukları halde zaman içerisinde dillerini unutanların da tasnife tabi tutuldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca halkın sahip olduğu ve beraberinde götürecekleri öküz, inek, koyun ve at gibi çift hayvanı ile diğer hayvanlarının adedinin de tespit edildiği görülmektedir. İskân sahası olarak maden için Zonguldak, ziraat için Erzincan bölgesi tespit edilmiştir. İskân, 2048 nolu kanunun 4. maddesine göre gerçekleştirilmiştir¹⁰⁸⁶.

Bölge halkının bir kısmı Zonguldak'a nakledilerek, maden ocaklarında çalışarak geçimlerini sağlamaları amaçlanmıştı. Buraya yerleştirilecek olan aileler için uygun evler yaptırılmış, halk mevcut köylere ya da yeniden tesis edilen köylere yerleştirilmişti¹⁰⁸⁷.

Erzincan'a yerleştirilen halkın ise tarım ve hayvancılıkla uğraşarak geçimlerinin idame ettirmeleri amaçlanmıştı. Bu doğrultuda Üçüncü Umumî Müfettiş Tahsin Uzer ve Erzincan Valiliği'ne gönderilen bir şifrede, Dersim halkının bir kısmının Erzincan'a iskân edileceği bildirilerek, iskândan önce bir takım tedbirlerin alınarak hazırlık yapılması istenmişti. Bu hazırlık çerçevesinde nakledilecekler için ev, tarım arazisi, hayvan ve tarım aletlerinin temin edilmesi ilk sırada gelmekteydi. İskâna tabi tutulacaklar için tarıma elverişli arazilerin tespit edilmesi, uygun köylere yerleştirilmesi ya da yeniden kurulacak köylere iskân edilmesi kararlaştırıldı. Gerek mevcut köylerin gerekse yeniden kurulacak olan köylerin sıhhi, zirai ve iktisadi bakımdan tetkik edilerek

¹⁰⁸⁵ B.C.A. 030.10.110.738.8.8-2.

¹⁰⁸⁶ B.C.A. 030.10.110.738.8.8-3.

¹⁰⁸⁷ B.C.A. 030.10.110.738.8.8-4,5.

iskân edilmesi düşünülen yerlerin bir haritasının çıkarılması istenmekteydi. Ayrıca iskâna tabi olan halkın yerleştirileceği mevcut ya da yeniden kurulacak olan köylerde, en az 30 km. civarındaki yerli halkın nüfus, soy, dil ve kültürlerinin tespit edilmesi de istenilen şeyler arasındaydı. Bu sayede yerli halk ile iskân edilecek halk arasında herhangi bir sürtüşmeye meydan verilmeden, kültür etkileşimin sağlanmasının amaçlandığı çok açıktır. Bu amaç doğrultusunda, tarıma dayalı iş kollarında iskân edilmesi düşünülen halk için uygun ev planlarının yaptırılması için harekete geçildi. Evlerin iki oda, bir hol, ahır ve heladan oluşan plana göre keşifleri yaptırılarak vekâlete gönderildi. Yapılacak evler için inşaat malzemesinin temin edilmesi, müteahhit, usta ve işçinin tedarik edilip edilmesi birinci öncelikler arasındaydı. İskâna tabi tutulanlar için 2500 sayılı kanunun 17. maddesine bağlı toprak cetvelindeki miktara göre toprak verildi¹⁰⁸⁸.

Bu arada 2 Ocak 1938’de İkinci Tunceli Harekâtı başlatıldı. Bu esnada zaman zaman Dersim’den gelen silahlı eşkıyanın karakol baskınlarında bulundukları ya da askerleri pusuya düşürdükleri görülmektedir. Bu olaylardan biri de 22 Nisan 1938’de yaşandı. 22 Nisan günü Erzincan’ın Merkez Kazasının Kismikör Köyü ve Mercan Deresi bölgesindeki Mercan Asayiş Karakolu’nda görevli askerlerden yedi erin, nöbet yerine giderken Dersim’den gelen silahlı bir grup tarafından pusuya düşürüldüğü anlaşılmaktadır. Açılan ilk ateş sonucunda üç er şehit olmuş, bir er de yaralanmıştı. Şehit olan askerlerin silahları eşkıyanın eline geçmişti. Karakoldaki diğer sekiz askerinin olay yerine müdahale etmesiyle, askerler ile Dersim eşkıyası arasında silahlı çatışma çıktı. Çatışmada, Keçeli aşiretine mensup Fidan Hatunun oğlu ve Halil Ağa’nın yeğeni Yusuf yaralı olarak ele geçirilmiş ve bir müddet sonra ölmüştü. Kaçan diğer eşkıyaların yakalanması için Mercan Deresi istikametinden Pertek ve Ovacık’a kadar takibat başlatılmıştı¹⁰⁸⁹.

Kayıtlardan Mercan Karakolu hadisesinden önce 20 Nisan günü bir grup eşkıyanın başı çektiği grubun, Pulur’de Körabbaslar, Yukarıabbaslar ve diğer aşiretlerle ittifak kurarak büyük bir eylem planladıkları anlaşılmaktadır. Ancak grubun toplanma yeri, tayyareler tarafından bombalandığı için aşiretlerin birçoğu dağılmış ve neticede eylemlerini gerçekleştirememişlerdir. Mercan Karakolu hadisesinin, bu vakanın cereyan

¹⁰⁸⁸ B.C.A. 030.10.110.738.8.8-6,7.

¹⁰⁸⁹ B.C.A. 030.10.111.746.7.2-4.

ettiği yere yakın kişiler tarafından yapılmış olabileceği ihtimaline karşı, inceleme ve soruşturma başlatılmıştır. Olayın hemen ardından Dördüncü Umum Müfettişi General Apldoğan, Erzincan Vilayetine, Pülümür Kaymakamlığına, Erzurum Kolordu, Erzincan Tümen, Pülümür Tabur Komutanlıklarını bilgilendirerek tedbirli davranmaları istenmiştir. Mercan Karakolu hadisesinden hemen sonra da Aktaş, Mansuluşağı ve Külhan Mezrası bombardıman altına alınmış, Maraş Köyü üzerinde keşif uçuşları yapılmıştır¹⁰⁹⁰.

29 Haziran 1938’de Dördüncü Umumî Müfettişi tarafından makine başında Dâhiliye Vekâletine verilen rapora göre, Mameki Dağ Tugayı ve Amutka Bölgelerinde herhangi bir olayın yaşanmadığı, 17. Tümen Bölgesinde ise keşifle meşgul olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Erzincan Tugayının sağ koluna, Gölkan civarından taciz ateşi yapan 25 kadar eşkıyanın top ateşi ile dağıtıldığı görülmektedir. Harekât, 7 Ağustos 1938’e kadar devam etmişti¹⁰⁹¹.

Dersim olaylarının dönemin Erzincan Mebuslarının raporlarına da yansıdığı görülür. Erzincan Mebusları Abdülhak Fırat, Hamdi Arpak ve Aziz Samih İlter’in 30.12.1938 tarihinde CHP Genel Sekreterliği’ne gönderdikleri “Erzincan Raporu” nda; iki seneden beri Tunceli’de takip edilen “*ıslah ve tedip*”¹⁰⁹² politikası çerçevesinde bura ahalisinin başka yerlerde iskân edilmesinin en az iki yıl daha sürdürülmesinin yararlı olacağı bildirilmekteydi. Böylece devletin temelini sarsmaya yönelik bu gibi olumsuz faaliyetlerin önüne geçilebilecek, bölgenin emniyeti için harcanan paradan tasarruf edilebilecek ve halk, düştüğü karamsarlıktan kurtarılabilecektir. Bununla birlikte raporda, Erzincan ve Elazığ demiryollarına Tunceli’nin de dâhil edilmesinin, buradaki halkın ferah düzeyinin artırılmasına olumlu katkı sağlayacağına dikkat çekilmiştir¹⁰⁹³.

Bölge Müfettişi Muzaffer Akpınar’ın 31.07.1941 tarihli raporunda, Tercan İlçesi’nin bazı nahiye ve köylerinin Kürt kökenli oldukları belirtilerek, bu bölgeden Dersim İsyanına katılanların olduğu ifade edilmişti. Bunların bir kısmı Dersim Harekâtı neticesinde etkisiz hale getirilmiş, zararlı görülenlerin bir kısmı da batıya sürülmüşlerdi. Müfettişe göre, bölgede hala şüpheli bir karakter taşıyan ayrılıkçı kişi veya

¹⁰⁹⁰ B.C.A. 030.10.111.746.7.5.6.

¹⁰⁹¹ B.C.A. 030.10.111.747.20.

¹⁰⁹² Düzeltme, yola getirme politikası.

¹⁰⁹³ B.C.A. 490.01.646.142.1.81.

toplulukların varlığını kabul etmek gerekliydi. Ayrıca rejime karşı olanların varlığından dolayı daima tedbirli olmanın faydalı olacağı vurgulanarak, bu gibi tutum ve davranışların gizliden gizliye yapıldığına dikkat çekmişti¹⁰⁹⁴.

Netice olarak Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal eden Dersim Olayları, Osmanlı Döneminde olduğu gibi Cumhuriyet Dönemi'nde de Erzincan'ı siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik olarak yakından etkilemiştir. Erzincan'ın sahip olduğu iklim ve arazi koşulları ile stratejik önemi bu etkiyi daha da artırmıştır.

7.2. TÜRKİYE'NİN NATO'YA GİRİŞ SÜRECİNİN ERZİNCAN'DAKİ ETKİLERİ

7.2.1. Kore Savaşı ve Erzincan

II. Dünya Savaşı sonrası Soğuk Savaş yıllarının başlangıcı olan 1945–1950 yılları arasındaki dönem, Türkiye'nin dış politikasını yeniden şekillendirmek zorunda kaldığı en önemli evrelerinden biridir. Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu günden II. Dünya Savaşı sonrasına kadar tarafsızlık politikaları çerçevesinde ittifaklardan uzak durmuş ancak bir takım zorlayıcı şartlar gereği ittifak arayışlarına girmiştir. Sovyetler Birliği'nin Boğazların statüsünü yeniden görüşülmesi isteği ve Doğu Anadolu'dan toprak talepleri ile gün yüzüne çıkan yayılmacı politikası¹⁰⁹⁵, Türkiye'yi yeni tedbirler almaya zorladı. Bu tedbirlerin başında NATO çatısı altında yeni ittifak arayışları gelmektedir. Bu arayışlar içerisinde Türkiye, patlak veren Kore Savaşı'na dâhil oldu¹⁰⁹⁶.

Görünürde Kore Savaşı, Kuzey Korelilerin Güney Korelilere tecavüzü ile başlamış olmasına rağmen, asıl neden Komünist Çin ve perde arkasındaki Rusya'nın Kore'yi ele geçirmek arzusundan başka bir şey değildir. Böylece Rusya, İkinci Dünya Savaşı sonrası birçok ülkeyi kendi tehakümleri altına almış olmasına rağmen, önlenemeyen bir hırs ile kendi komünist maksatlarını gerçekleştirmek amacıyla gözünü

¹⁰⁹⁴B.C.A. 490.01.1706.935.1.5.

¹⁰⁹⁵Erzincan Milletvekili Şükrü Sökmensüer'in 13.08.1945 tarihli raporuna göre, Erzincan'ın hemen hemen tüm ilçe ve köylerinde halkın genel olarak üzerinde durduğu konu, II. Dünya Savaşı ve Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye olan tutum ve yaklaşımıdır. Zira Rusların yayılmacı politikası ve ihtirası halkı endişe ve kuşkuyla sevk etmiştir. Şükrü Sökmensüer, Türkiye'nin, Sovyet Rusya'nın bu politikalarına karşı nasıl bir tavır sergileyeceği sorularına maruz kalmıştır. Sökmensüer ise “her an savaşa hazır olur ve saflarımızı sıklaştırır ve tam bir birlik halinde Milli Şef ve Hükümet etrafında topluluğumuzu kurarsak en kötü ihtimalleri bile başarı ile atlatacağımıza hiç şüphe edilmemek lazım geldiği” şeklinde cevap vermiştir. B.C.A. 490.01.647.150.1.27.

¹⁰⁹⁶Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995) I-II, Alkım Yayınevi, (Genişletilmiş 12. Baskı), İstanbul 1995, s. 423-440.

başka ülkelere dikmiştir. İşte bu ülkelerden biride Kore'dir. Kore'de ilk olarak dünya barışını korumak maksadıyla ortaya çıkan Birleşmiş Milletler, kendi bayrağı altında bir ordu kurmuş ve diğer dünya ülkelerini de bu bayrağın altında savaşılmaya çağırmıştır. Birleşmiş Milletlerin bu çağrısına ilk cevap veren ülke Türkiye olmuş ve Kore'ye 5090 askerden oluşan bir birlik göndermiştir¹⁰⁹⁷.

Türk Tugayı, Kore'de muharebenin hep can alıcı bölgelerinde görev yapmış, savaşın sürdüğü üç yıl içinde kazandığı on dört muharebeden dördü Kore Savaşı'nın seyrini ve kaderini değiştirmiştir. Bu muharebelerden dördü, Kunuri Oyalaması, Kumyangjang-ni Taarruzu, Taegyewon-ni Savunma ve Kanlı Vegas ileri karakol savaşlarıdır. Böylece Türkiye, savaşın başladığı 1950 yılından hemen iki yıl sonra NATO'ya üye olmuş, Türkiye savaş sonunda 937 şehit ve 2068 yaralı vermiştir¹⁰⁹⁸. Neticede 15 Eylül 1951'de Ottawa'da toplanan NATO Bakanlar Konseyi, Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte kabul edilmesine karar verdi. TBMM, 18 Şubat 1952 tarihinde Kuzey Atlantik Antlaşması ve Protokolünü kabul etti¹⁰⁹⁹.

Erzincan'da da Kore Savaşı çok derin bir heyecanla ve yakından takip edilmekteydi. 2 Aralık 1950 Cumartesi günü Belediye Salonu'nda Kore Savaşı ile ilgili bir bilgilendirme toplantısı yapıldı. Toplantıya Belediye Meclis Üyeleri, öğretmenler, memurlar ve halktan oluşan kalabalık bir grup dinleyici olarak katılmışlardı. Toplantıda bir konuşma yapan Erzincan Lisesi Öğretmeni Vehbi Cem Aşkun, Kore Savaşı'nda Türk çocuğunun dedelerine yaraşır bir şekilde çarpıştıklarını ve Türklüğün gücünü bütün dünyaya ispat ettiklerini ifade etmişti. Toplantının devamında Kore Savaşı'nda Türk'ün şerefini yükselten kahraman askerlere, tüm Erzincanlıların minnet duygularını belirten bir mesajın gönderilmesi kabul edildi. Bu mesajın, Ankara Radyoevi'ne telgrafla bildirilerek Kore'deki birliğe duyurulması rica edildi. Mesajın tam metni şu şekildeydi¹¹⁰⁰:

“Aziz ve Yiğit Kahramanlarımız,

¹⁰⁹⁷ Ali Denizli, *Kore Savaşı (1950–1953)*, Turhan Kitabevi, Ankara 2010, s. IV- V.

¹⁰⁹⁸ Denizli, s. 224.

¹⁰⁹⁹ Mehmet Saray, *Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya Girişi III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, (2. Baskı), Ankara 2000, s. 125-136.

¹¹⁰⁰ *Yeni Erzincan*, 7 Aralık 1950.

Kore Savaşı'nda Birleşmiş Milletler ideali uğruna, bütün dünyayı hayrete bırakan eşsiz zaferlerinizi haber aldığımız gün biz Erzincanlılar, yedisinden yetmişine kadar bu büyük başarınızı heyecanla andık.

İnsanüstü cesaretinizin, yiğitliğinizin Türk tarihine yaraşır bir şekilde dedelerimizin ruhlarını şad etmekte olduğunu iftiharla birbirimize anlattık.

Bu münasebetle bütün Erzincanlıların yürekten taşıp gelen takdir, saygı ve sevgilerini her birinize tek tek sunar, yeni başarılar dileğiyle cümlelerinizi Ulu Tanrı'ya emanet eyleriz.

Sağ olun aziz ve şanlı yiğitlerimiz!”

7 Aralık 1950 Perşembe günü akşamı ile 8 Aralık 1950 Cuma günü Erzincan'daki Büyük Cami'de Kore'de şehit olan askerler için hatim duası ve mevlit okutuldu. Kore şehitleri, Erzincan'da her platformda anılmış ve hiçbir zaman unutulmamıştır. Erzincan'daki spor müsabakaları ve çeşitli açılışlarda Kore şehitlerinin her zaman anıldığı görülmektedir¹¹⁰¹.

4 yıl süren (1950–1953) Kore Savaşı'na Türkiye'nin her yerinden olduğu gibi Erzincanlı askerlerde katılmıştı. Kore Savaşı'na ilk etepta Erzincanlı 35 asker gönderildiği ve savaşın ilerleyen zamanların da bu sayının daha da arttığı görülmektedir. Cepheden gelen bilgilere göre, 12 Şubat 1951 tarihi itibarıyla Erzincanlı 35 askerden 3'ü hafif yaralı olmak üzere Tokyo'daki askeri hastanede tedavi altına alınmışlardı. Diğer 32 askerinin sağlık durumları ise iyiydi¹¹⁰².

Kore Savaşı'na katılan ve ağır yara aldıkları için memleketlerine gönderilen Erzincanlı iki gazi, 11 Haziran 1951 Pazartesi günü trenle Erzincan'a geldi. Astsubay Başçavuş (Başgedikli) Rüstem Çakır ve Astsubay (Gedikli) Çavuş Fazlı Can'ı istasyonda akrabaları ile çok sayıda vatandaş karşılamışlardı¹¹⁰³. Ayrıca Kore'de üstün başarı gösteren Erzincanlı Kazım Sarıboğa isimli erin, Kore Tugay Komutanı tarafından çavuşluğa terfi ettirildiği anlaşılmaktadır¹¹⁰⁴.

¹¹⁰¹Yeni Erzincan, 21 Aralık 1950.

¹¹⁰²Yeni Erzincan, 12 Şubat 1951.

¹¹⁰³Yeni Erzincan, 14 Haziran 1951.

¹¹⁰⁴Yeni Erzincan, 30 Ağustos 1951.

Bunun yanında bu savaşta şehit düşen Erzincanlı subay, er ve erbaşlarda olmuştur. İsimleri tespit edilen Erzincanlı askerlerin isim ve rütbeleri şu şekildedir¹¹⁰⁵:

1. Kore Tugayı: Piyade Binbaşı Lütfi Bilgin, Doğum tarihi: 1327(1911), Şehit Olduğu Tarih:24 Mayıs 1950, Şehit Olduğu Yer: Han Nehri Kuzeyi

Levazım Binbaşı Kemal Erten, Doğum tarihi: 1324(1908), Şehit Olduğu Tarih:29 Kasım 1950, Şehit Olduğu Yer: Kunuri

Piyade Er Nuri Canayakın, Doğum tarihi: 1929, Şehit Olduğu Tarih:11 Nisan 1951, Şehit Olduğu Yer: -

2. Kore Tugayı: Piyade Çavuş Haydar Doğan, Doğum tarihi: 1929, Şehit Olduğu Tarih:16 Kasım 1951, Şehit Olduğu Yer: -

Er Tahir Kaçmaz, Doğum tarihi: 1930, Şehit Olduğu Tarih:27 Kasım 1951, Şehit Olduğu Yer: -

Piyade Er Necmi Sonka, Doğum tarihi: 1929, Şehit Olduğu Tarih:29 Eylül 1951, Şehit Olduğu Yer: -

3. Kore Tugayı: Onbaşı Mustafa İrk, Doğum tarihi: 1930, Şehit Olduğu Tarih:28-29 Mayıs 1953, Şehit Olduğu Yer: Vegas

Onbaşı Haydar Yalçın, Doğum tarihi: 1930, Şehit Olduğu Tarih:28-29 Mayıs 1953, Şehit Olduğu Yer: Vegas

Er Rıza Kartal, Doğum tarihi: 1931, Şehit Olduğu Tarih:24 Mayıs 1953, Şehit Olduğu Yer: Vegas Muharebe İleri Karakolu

Er Hüseyin Kelka, Doğum tarihi: 1931, Şehit Olduğu Tarih:28-29 Mayıs 1953, Şehit Olduğu Yer: Vegas

4. Kore Taburu: Onbaşı Rasim Bahar, Doğum tarihi: 1931, Şehit Olduğu Tarih:4 Mart 1954, Şehit Olduğu Yer: -

1953'de sona eren savaş sonunda memleketlerine dönen askerler, Türkiye'yi layıkıyla temsil etmedin haklı gururu içerisindeydiler. Tespit edilebilen Erzincanlı Kore Savaşı Gazilerinin isim listesi şu şekildedir¹¹⁰⁶:

¹¹⁰⁵ Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, *Kore Savaşı Şehitlerinin Biyografileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1992.

Tablo 11. Erzincanlı Kore Savaşı Gazileri

1.ABLAK Şerif	21.ÇELİK Abdullah	41. HANCI Raif	61.ŞEN Mehmet
2.ACAR Kuddisi	22.DEMİRÖZ Cemil	42.İDALI Nusret	62.TAN Ahmet
3.ACAR Yasin	23.DEMİR Kazım	43. KAÇTAN Dursun	63.TAN İsa
4.AÇIKGÖZ Mehmet	24.DEMİR Nurettin	44. KILIVAN Paşa	64.TAŞKESEN Yaşar
5.AĞDAŞ Süleyman	25.İLBER Hakkı	45. KIZILTAŞ Ali	65.TAŞTI Ali
6.AKBULUT Mustafa	26.DİNÇER Arif	46.KOTANLI Feyzurrahman	66.TEKBIYIK Bahattin
7.AKKUŞ Fahrettin	27.DİNÇER Dursun	47.KÜTÜK Hıdır	67.TUNCAY Alaattin
8.AKSARI İsmail	28.DOĞAN Osman	48.NALKIRAN Nurettin	68.TÜRKERİ Ahmet
9.ARPA Kemal	29.DOĞAN Hüseyin	49.ÖRÇÜM Ahmet	69.ULAŞ Ali
10.ARSLAN Müslüm	30.DURMAZ Derviş	50.ÖNLER Muzaffer	70.ÜREK Salim
11.BAKİ Ali	31.ERDEM Mehmet	51.ÖZEL Mehmet	71.YELESER Seyitali
12.BAKARTEPE Vehbi	32.ERBOZ Mahmut	52.ÖZDEN İbrahim	72.YEŞİLYURT Haydar
13.BARÇIN Muzaffer	33.EROĞLU Süleyman	53.ÖZKAN Haydar	73.YILDIRIM Hasan
14.BAL Mehmet	34.ESER Yusuf	54.POLAT Hikmet	74.YİĞİT Vehbi
15.BAŞAR Rıza	35.FIRAT Yaşar	55.POLAT Tursun	75.ZAMBAK Tursun
16.BEŞİKTAŞ Adil	36.GEYİK Cemal	56.POLAT Mehmet	76.ZENGİN Osman
17.BEKTAŞ Hıdır	37.GERMAN Turan	57.SAPANCI Süleyman	77.TARAKÇI Süleyman
18.BULMUŞ Rıza	38.GÜVEN Ahmet	58.SADO Ahmet	78.YÜRÜMEZ Ahmet
19.BUDAK Veli	39.GÜNDÜZ Dursun	59.SERTER İsmail	
20.ÇABUK İsmail	40.GÜLEN Nesimi	60.ŞIKAR Faik	

Türkiye'nin NATO'ya girmesi ile ikili ilişkiler başlamış ve Türkiye'de NATO'nun faaliyetleri çeşitli etkinliklerle tanıtılmaya başlanmıştır. Bu etkinliklerden biri de NATO Sulh Yolu Sergisi'dir. Gezici olarak tüm yurt genelinde 1955 yılı yaz aylarında, NATO'nun Türk Halkı'na anlatılması amacıyla çeşitli illerde sergiler düzenlendi. Yüzbaşı Esat Tanrıöven idaresindeki bu sergi, Erzincan'a 6 Ağustos 1955 Cumartesi günü Sivas'tan gelmiş ve sonra Erzurum'a hareket etmişti. 9 Ağustos 1955 Salı günü saat 10.00'da Astsubay Orduevi karşısındaki sahada Erzincan Valisi Süleyman Onur'un açılış konuşmasıyla serginin açılışı yapıldı. İki gün boyunca açık kalan sergi ücretsiz olup, akşamları da NATO ve Kore Savaşlarına ait film gösterileri sergilenmişti¹¹⁰⁷.

7.3. 27 MAYIS 1960 ASKERİ MÜDAHALESİNİN ERZİNCAN'DAKİ YANSIMALARI

27 Mayıs Darbesi, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde gerçekleşmiş ilk askeri müdahaledir. Bu darbe, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin hiyerarşik yapısının dışından yapılan ilk ve son başarılı askeri müdahaleydi¹¹⁰⁸. 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti'nin ülkeyi gitgide bir baskı rejimine ve kardeş kavgasına götürdüğü gerekçesi ile Türk Silahlı Kuvvetleri içersinde bir grup subay 27 Mayıs 1960 sabahı ülke yönetimine

¹¹⁰⁶ İsim listesi Türkiye Muharip Gaziler Derneği Erzincan Şubesi'nden alınmıştır.

¹¹⁰⁷ *Öz Demokrat*, 9 Ağustos 1955.

¹¹⁰⁸ Ahmad, s. 147.

bütünüyle el koydu. 37 subaydan oluşan Milli Birlik Komitesi bu harekât ile anayasa ve TBMM'yi feshetti, siyasi faaliyetleri askıya aldı, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes başta olmak üzere birçok Demokrat Parti'liyi tutuklattı. Genelkurmay Başkanı Org. Rüştü Erdelhun da tutuklananlar arasındaydı¹¹⁰⁹.

Bu darbenin, kırklı yaşlardaki bazı köktenci albay, binbaşı ve yüzbaşından oluşan gizli tertipçiler tarafından yıllardır süren bir planlamanın ürünü olduğu bilinmektedir. Bunların yönetime el koymada başarılı olabilmeleri için iki şey son derece önem taşıyordu. Biri, kendi üyelerini, iktidara el koymak için gerekli olan tayin edici yerlere atamaktı. Diğeri de, Silahlı Kuvvetlerin geri kalanının desteğini sağlamak için, eylemlerinin başında olacak kıdemli bir subay bulmaktı. Zira her iki hususta da başarılı olmuşlardı¹¹¹⁰.

Müdahalenin nedeninin Menderes hükümetinin uygulamaları ve çıkardığı yasalar olduğu, cunta yönetimi tarafından ileri sürülmüştür. MBK'ya göre ihtilal kardeş kavgasını durdurmak ve laikliğe aykırı uygulamaları durdurmak için yapılmıştır. DP iktidarının tarım burjuvazisine ve büyük toprak sahiplerine imtiyazlar sağlaması, kent ağırlıklı büyük ticaret ve sanayi burjuvazisini muhalif bir konuma iter. Kötüye giden ekonomi, yüksek enflasyon, kamu çalışanlarına ödenen düşük maaşlar DP'ye karşı kitlesel hareketlerin oluşumuna neden olur. CHP muhalefeti DP'yi anayasa ihlalleriyle itham eder. Üniversite çevreleri ve bazı aydınlar bu eleştirilere destek verirler. İhtilalden bir ay önce İstanbul Üniversitesi'nde DP karşıtı eylemler zorlukla bastırılır. Bu eylemlere müdahaleler esnasında ordunun isteksiz tavrı ordunun da DP'den hoşnutsuz olduğu iddialarını doğrular. DP hükümetinin sansür politikaları basınla olan ilişkilerini de büyük oranda zedelemiştir¹¹¹¹.

27 Mayıs 1960 sabahı erken saatlerde radyolardan Milli Birlik Komitesi üyesi Albay Alparslan Türkeş tarafından okunan bildiri şu şekildedir¹¹¹²:

“Sevgili Vatandaşlarımız,

Dün gecedен itibaren bütün Türkiye’de Kara, Hava ve Deniz Türk Silahlı Kuvvetleri memleketin idaresini ele almıştır. Bu hareket Türk Silahlı Kuvvetlerinin

¹¹⁰⁹ Durmuş Yalçın v.d., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2007, s. 576.

¹¹¹⁰ Zürcher, s. 351-352.

¹¹¹¹ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2009, s. 257-258.

¹¹¹² *Öz Erzincan*, 28 Mayıs 1960.

müşterek iş birliği sayesinde kansız olarak başarılmıştır. Sevgili vatandaşlarımızın sükûn içinde bulunmaları ve resmi şahsiyetleri ne olursa olsun, hiç kimsenin dışarı çıkmaması rica olunur.

Türkiye dâhilinde bütün garnizonlardaki garnizon kumandanları o yerin, o muntkasının mülki ve askeri amirleridir. Bugün demokrasinin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Silahlı Kuvvetleri memleketin idaresini eline almıştır.

Sevgili vatandaşlarımızın bugünden itibaren en kısa zamanda milleti seçime götürecek bir Kurucu Meclis kurmak için idareye Türk Silahlı Kuvvetleri el koymuştur. İdare, seçimi kazanan hangi taraf olursa olsun devredilecektir.

Türk Silahlı Kuvvetleri memleketin idaresini eline almıştır. Girişilen bu teşebbüs hiçbir şahsa ve hiçbir kimseye karşı değildir. Kim olursa olsun, hangi partiye mensup bulunursa bulunsun her vatandaş kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre hareket edeceklerdir. Bütün vatandaşların partilerin üstünde, aynı milletin aynı soydan gelme evlatları oldukları göz önüne alınarak kin gütmeden birbirlerine karşı hürmetle ve anlayışla muamele etmeleri lazımdır. Kabineye mensup şahsiyetleri Türk Silahlı Kuvvetlerine sığınmalarını rica ediyoruz. Şahsi emniyetleri kanun teminatı altındadır.

Müttefiklerimize, dostlarımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz: Gayemiz Birleşmiş Milletler ve insan hakları prensiplerine tamamıyla riayettir. Büyük Atatürk'ün "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" prensibi bayrağımızdır. NATO'ya ve CENTO'ya inanıyoruz, bağlıyız."

7.3.1. Erzincan Askeri Valisi ve Garnizon Komutanının Yayınladığı Tebliğler

27 Mayıs 1960 darbesi tüm Türkiye'de olduğu gibi Erzincan'ı da yakından etkiledi. Erzincan Valisi ile Erzincan Belediye Başkanı görevlerinden el çektirildi ve Garnizon Komutanı Topçu Albay Enver Eralp Askeri Vali sıfatıyla Erzincan'daki tüm yönetimi kontrolü altına aldı. Erzincan Belediye Başkanlığı'na Albay Sabri Koçak tayin edildi. Ardından Erzincan'da sokağa çıkma yasağı başladı, basına sansür getirildi, banka, sinema, lokanta, kahvehane gibi yerler kapatıldı. Her türlü resmi ve özel toplantılar, faaliyetler, siyasi maksatlı her türlü toplantı ve münakaşalar ile 5 kişiden fazla kişinin bir arada bulunmaları ve dolaşmaları dahi yasaklandı. Darbeden sonra

Erzincan’da çıkan gazetelerde birkaç gün boyunca ilk sayfadan Erzincan Garnizon Komutanı Topçu Albay A. Enver Eralp imzalı tebliğleri yayınlandı.

Dönemin Erzincan gazetelerinde boy boy yayınlanan bu tebliğlerin tam metinleri şu şekildedir:

a. 1 Nolu Tebliğ

“Erzincan Garnizon Birliklerinin Erzincan Halkına ve Müesseselerine 1 Nolu Tebliğ

1. 3 ncü Ordu Kumandanlığının emirleri gereğince Erzincan Garnizonunda askeri idare mesuliyeti deruhte etmekte olup Garnizon Kumandanlığınca gerekli tedbirler alınmıştır.
2. Ordu Kumandanlığından alınan bilgiye göre profesörlerden mürekkep bir komite teşekkül etmiş olduğu Ankara, İstanbul’da durumun normal olduğu öğrenilmiştir.
3. Garnizon Kumandanlığı evvelden beri Ordu ile işbirliği yapmakta şerefli bir mazisi olan Erzincan halkını selamlar ve aşağıdaki hususlara riayet edilmesini talep eder.
 - a. Her ne surette olursa olsun parti faaliyetleri şahıslar arasında ötede beride parti münakaşaları sürati katiyede yasaktır.
 - b. Saat 20.00’den sonra sabah 05.00’e kadar sokağa çıkmak yasaktır.
 - c. 3882 sayılı Örfi İdare Kanununun 32 nci maddesinin 6 ncı bendi gereğince birahane, meyhane, tiyatro, sinema, bar ve emsali umuma açık ile kahvehaneler kapatılmıştır.
 - d. Aynı kanunun 3 ncü maddesinin 5 nci (N) ve (U) bendi gereğince kapalı ve açık yerlerde her türlü resmi ve hususi toplantılar ve faaliyetler men edilmiştir.
 - e. Aynı kanunun 3 ncü maddesinin 6 ncı bendi gereğince vilayet dâhilinde her türlü birahane, meyhane, lokanta ve buna mümasil yerlerde veya herhangi bir yerde içki satmak, satın almak ve kullanmak yasak edilmiştir. Muhalif hareket edenler hakkında Örfi İdare Kanununun hükümleri tatbik edilecektir.

- f. *İkinci bir emre kadar bankalar kapalı kalacaktır.*
- g. *Sivil idare elindeki verici telsizler Garnizon Kumandanlığı kontrolüne terk edilecektir.*
- h. *Gazeteler normal çıkışına devam edecek ikinci baskı çıkarmayacaklardır. Halkı heyecana sürükleyici haberler vermek yasaktır. Garnizon Kumandanlığı emirleri 1. sayfada yayınlanacaktır. Çıkarılacak gazeteler basılması yapılmadan önce Garnizon Kumandanlığınca tetkike tabi tutulacak ve sonra dağıtılacaktır.*
- i. *5 kişiden fazla şahısların bir arada toplu olarak gezmeleri ve bulunmaları yasaktır.*
- j. *Askeri şahıslar ikinci bir emre kadar sivil elbise giymeyecekler ve hüviyet varakalarını devamlı olarak yanlarında bulunduracaklardır.*
- k. *Vazifeli askeri şahıslar yasak saatlerine tabi değildir.*
- l. *Doktorlar, hemşireler, ebeler, posta müvezzileri Garnizon Kumandanlarından alacakları numaralı müsaade kartları ile yasak saatlerinde vazife icabı olarak gidiş gelişte serbesttir.*
- m. *Eczaneler normal nöbetlerine devam edeceklerdir.*
- n. *Yasak saatleri dışında okullar şimdilik normal mesailerine devam edeceklerdir.*

A. Enver Eralp

Topçu Albay

Garnizon Kumandanı¹¹¹³

1 numaralı Tebliğ ile her türlü siyasi parti neşriyat ve faaliyetleri, gösteri yürüyüşleri ve her türlü toplantı yasaklanmıştır.

¹¹¹³Fırat, 28 Mayıs 1960.

b. 2 Nolu Tebliğ

“Erzincan Garnizon Birliklerinin Erzincan Halkına ve Müesseselerine 2 Nolu Tebliğ

1. Vilayet hudutları içerisinde Örfi İdare değil Askeri İdare kurulmuştur. Ancak emniyet ve asayişin temini bakımından 1 nolu tebliğde Örfi İdare Kanununun belirtilen maddelerinden istifade edilmiştir.
2. Sayın Erzincan halkına belirtirim.

A. Enver Eralp

Topçu Albay

Garnizon Kumandanı ”¹¹¹⁴

c. 3 Nolu Tebliğ

“Erzincan Garnizon Birliklerinin Erzincan Halkına ve Müesseselerine 3 Nolu Tebliğ

1. Erzincan halkına yasaklara karşı gösterdikleri anlayıştan dolayı teşekkür ederim.

Garnizon Kumandanlığı aşağıdaki hususlara riayet edilmesini talep eder.

- a. 1 nolu tebliğde yayınlanan yasaklara riayete devam edilecektir.
- b. Mülki idare memurları, iktisadi devlet teşekkülü mensubu memurlar 28 Mayıs 1960 günü saat 09.00’den itibaren vazifelerine başlayacaklardır.
- c. Bankalar 30 Mayıs 1960 gününe kadar kapalı kalacaklar, 30 Mayıs 1960 günü açılacaklardır. Mevduat ve kredi üzerine ne gibi muamele yapacakları ayrıca tebliğ edilecektir.

A.Enver Eralp

Topçu Albay

¹¹¹⁴Kazankaya, 28 Mayıs 1960.

Garnizon Kumandanı”¹¹¹⁵

d. 4 Nolu Tebliğ

“Erzincan Garnizon Birliklerinin Erzincan Halkına ve Müesseselerine 4 Nolu Tebliğ

1. Erzincan halkının yasaklara karşı gösterdikleri anlayış ve saygı dolayısıyla tahditler kısaltılmıştır.

28 Mayıs 1960 tarihinden itibaren gece sokağa çıkma yasağı gece 21.30’dan sabah saat 04.00’e kadardır. Lokantalar saat 04.00’dan saat 21.00’e kadar açık kalabilir. Diğer tebliğlerde belirtilmiş ve bu tebliğde kaldırılmamış olan içki ve toplanma yasakları ile sinema, tiyatro ve kahvehanelerin açılma yasakları aynen bakidir.

2. Bankalar, Milli Birlik Komitesinin 24 nolu tebliğe göre hareket edecekler ve işleri organize edebilmek için müstahdemleri 28 ve 29 Mayıs 1960 günleri sabah saat 08.00’den akşam saat 19.00’a kadar çalışabileceklerdir. Bu saatlerde banka müstahdemlerinin bankaya girmelerine müsaade edilecek ve fakat emniyet hizmetleri devam ettirilecektir.

A. Enver Eralp

Topçu Albay

Garnizon Kumandanı”¹¹¹⁶

e. 5 Nolu Tebliğ

“Erzincan Garnizon Birliklerinin Erzincan Halkına ve Müesseselerine 5 Nolu Tebliğ

1. Erzincan halkının Garnizon Kumandanlığının tebliğlerle almış olduğu tedbirlere gösterdiği anlayış ve riayete teşekkür eder aşağıdaki hususları tebliğ ederim.

¹¹¹⁵Öz Erzincan, 28 Mayıs 1960.

¹¹¹⁶Öz Erzincan, 30 Mayıs 1960.

2. 29 Mayıs 1960 tarihinden itibaren gece sokağa çıkma yasağı 22.00'den sabah saat 04.00'e kadardır.
3. Lokantalar saat 04.00'den 21.30'a kadar açık kalabilirler.
4. Sinemalar 29 Mayıs günü 12.00'den akşam 21.30'a kadar normal matineleri ile halka film oynatmada serbest bırakılmıştır.
5. Tiyatrocular Garnizon Kumandanlığından müsaade almadıkça hiçbir yerde matine tertipleyemezler.
6. Evvelki tebliğlerde belirtilen içki içme, satma ve alma ve kahvelerin açılması yasakları aynen bakidir.

A.Enver Eralp

Topçu Albay

Garnizon Kumandanı¹¹¹⁷

f.6 Nolu Tebliğ

“Erzincan Garnizon Birliklerinin Erzincan Halkına ve Müesseselerine 6 Nolu Tebliğ

Sayın Erzincan halkının Garnizon Kumandanlığının tebliğlerine gösterdiği riayet ve anlayışa teşekkür eder aşağıdaki hususları tebliğ ederim.

30 Mayıs 1960'dan itibaren,

1. Gece sokağa çıkma yasağı saat 22.00'den sabah saat 03.30'a kadardır.
2. Sinemalar gece 21.30 kadar normal matinelerini yapabilirler.
3. Şehir kulübü, tüccar kulübü, öğretmenler kulübü ve kahveler sabah saat 05.00'den 19.30'a kadar açık kalabilirler.
4. Kulüplerde, lokanta, meyhane ve emsali yerlerde her türlü içki içmek yasaktır.

¹¹¹⁷Kazankaya, 30 Mayıs 1960.

5. *Kulüpler ve kahvehanelerin önlerine iskemle ve masa koymaları, içeride bulunan şahısların siyasi münakaşalar yapmaları kati surette yasaktır. Kulüpler, kahvehaneler ve sinemalar inzibat kuvvetleri tarafından kontrol edilecektir. Bunların sahip ve müstecirleri buralarda vuku bulacak siyasi münakaşaları derhal haber verecekler, vermeyenler mesul tutulacaklar, hadise çıktığı takdirde bu yerler Garnizon Kumandanlığınca derhal kapatılacak ve haklarında kanuni takibat yapılacaktır.*

6. *Bayilerin müşterilerin evlerine götürmeleri şartıyla hafif alkollü içecekler (bira, şarap, likör) satmaları serbest bırakılmıştır.*

7. *Ana caddelerde 5 kişiden fazla şahsın dolaşmaları ve durmaları yasaktır.*

A. Enver Eralp

Topçu Albay

Garnizon Kumandanı¹¹¹⁸

g. 7 Nolu Tebliğ

1 Haziran günü Erzincan Garnizon Komutanı Topçu Albay A. Enver Eralp imzalı 7 numaralı tebliğ gazetelerde yayınlanmış ve yeni yasaklar ile bazı yasakların kaldırıldığı duyurulmuştur. Özellikle tebliğin ilk maddesinde görevlerinden uzaklaştırılmış Cumhurbaşkanı, Başbakan ve diğer Bakanların resimlerinin kaldırılması yasağı, oldukça dikkat çekicidir. 7 nolu tebliğde Albay A. Enver Eralp, Garnizon Komutanı unvanına ek olarak Vali unvanını da beraber kullanmaya başlamıştı. Albay A. Enver Eralp 30 Mayıs 1960 günü Erzincan'a gelerek devir teslim işini tamamlamış ve 31 Mayıs 1960 günü de Erzincan Askeri Valisi olarak göreve başlamıştı¹¹¹⁹.

“Erzincan Garnizon Birliklerinin Erzincan Halkına ve Müesseselerine 7 Nolu Tebliğ

¹¹¹⁸Öz Erzincan, 31 Mayıs 1960.

¹¹¹⁹Kazankaya, 31 Mayıs 1960.

1. *Gazino, lokanta, kahvehane, fotoğrafhane, dükkân, mağaza, vitrin, resmi daireler ve emsali yerlerde bulunan sabık Cumhuri reisi, sabık Başvekil ve kabine mensuplarına ait yazı, resim ve afişler derhal kaldırılacaktır.*
2. *Evvelce kanunun vermiş olduğu bazı imkânlardan faydalanılarak silah taşıma ve bulundurma müsaade ve ruhsatıyesı almış olan bütün şahısların ruhsatnameleri yenileri ile değiştirileceğinden hemen Emniyet Müdürlüğüne etmeleri.*
3. *Erzincan halkı tam bir sükûn içinde tebliğlerimize riayet etmekte ve ordumuza itimat halinde bulunmaktadır. Bazı şahısların bilmeyerek hakikatle ilgisi olmayan menfi propaganda yapmağa tevessül edebilmeleri ihtimaline karşı sayın vatandaşların vakit kaybetmeden böyle şahısları Merkez Kumandanlığa haber vermeleri rica olunur.*
4. *Her türlü siyasi toplantı ve münakaşalar katiyetle yasaktır.*
5. *Yasak saatleri gece 23.00'den saat 03.00'e kadardır.*
6. *Lokantalarda yalnız bira içilmesine müsaade edilmiştir.*
7. *Sünnet düğünü, nişan merasimi, düğün, camilerde ve evlerde mevlit okutmak evvelden Merkez Kumandanlığa bilgi verilmek şartıyla serbesttir.*
8. *Siyasi maksatlı olmayan toplantılar için konmuş olan yasaklar kaldırılmıştır.*

A.Enver Eralp

Topçu Albay

Askeri Vali Garnizon Kumandanı ”¹¹²⁰

¹¹²⁰Öz Erzincan, 1 Haziran 1960.

h. 8 Nolu Tebliğ

Garnizon Komutanı Topçu Albay Enver Eralp'ın, 8 nolu tebliğinde siyasi yasakların haricinde ki tüm yasakların kaldırıldığı görülmektedir.

“Erzincan Garnizon Kumandanı ve Askeri Valisinin Erzincan Halkına ve Müesseselerine 8 Nolu Tebliğ

1. 27 Mayıs 1960'dan beri Sayın Erzincanlıların tebliğlere karşı göstermiş oldukları anlayış ve riayetten dolayı kendilerine teşekkür eder, 3 Haziran 1960 saat 12.00'den itibaren aşağıdaki hususları tebliğ ederim.

a. İçki içme ve satma ve her türlü siyasi toplantı ve siyasi konuşmalar hariç bütün yasaklar kaldırılmıştır.

b. Son müessif hadiseler dolayısıyla fakültelerini terke mecbur edilen yüksek tahsil gençlerine Hükümetimizin emri ile okullarına dönmeleri için 2- 8 Haziran günleri arasında üniversite hüviyet kartlarını göstererek kendilerine tren sevk muhtırası verilecektir. İlgililerin Garnizon Kumandanlığına vakit geçirmeden müracaatları.

c. Gazino, lokanta, kahvehane, kulüp, lokal, dükkan ve emsali gibi Belediye talimatlarına tabi olan bütün yerlerin bu talimatlara riayet etmeleri tebliğ olunur.

2. A. B.C. planına göre yayınlanmıştır.

A. Enver Eralp

Topçu Albay

Askeri Vali ve Garnizon Kumandanı”¹¹²¹

i. 10 Nolu Tebliğ

“Erzincan Askeri Vali ve Garnizon Kumandanını Erzincan Halkına ve Müesseselerine 10 Nolu Tebliği

27 Mayıs 1960 gününden beri Sayın Erzincan halkının tebliğlere karşı gösterdikleri anlayış ve riayete teşekkür eder aşağıdaki hususları tebliğ ederim.

¹¹²¹ Öz Erzincan, 4 Haziran 1960.

1. *Her türlü siyasi toplantı yasağı devam etmektedir.*
2. *Her türlü içki içme, satma ve lokanta ve meyhane gibi yerlerde içki vermeme yasağı kaldırılmıştır.*
3. *Şehir hudutları içerisinde askeri veya sivil her türlü motorlu aracın 20 km'den fazla sürat yapmamasını yapanlar hakkında Trafik Müdürlüğü'nce gerekli kanuni işlemin yapılacağı.*
4. *Dükkân, kahvehane, lokanta ve buna mümasil Belediye talimatlarına tabi her yer Belediye talimatlarına aynen riayet edecekler bu husus Belediye Reisliğince devamlı takip edilecektir.*

A. Enver Eralp

Topçu Albay

Erzincan Askeri Vali ve Garnizon Kumandanı ¹¹²²

3 Haziran 1960'da Askeri Vali ve Garnizon Komutanı Topçu Albay A. Enver Eralp'ın Erzincan halkına 1 ve 2 nolu genel tebliğleri yayınlandı. Tebliğlerde özellikle DP iktidarının hak ve hürriyetleri hiçe sayarak, kardeşi kardeşe vurduğu ve bu nedenle de askeri müdahalenin kaçınılmaz olduğu belirtilmekteydi. Yeni oluşturulan idare hakkında da bilgilerin verildiği ve Orgeneral Cemal Gürsel'in propagandasının yapıldığı bu tebliğlerin tam metinleri şu şekildedir:

a. 1 Nolu Genel Tebliğ

"Sayın Erzincan Halkına 1 Nolu Genel Tebliğ"

1. 30 Mayıs 1960 tarihinden itibaren Erzincan Askeri Valilik görevini teslim alarak vazifeye başladım. Bütün Erzincanlı yurttaşlarımı saygı ve sevgi ile selamlar en uzak köydeki vatandaşlarımın dahi aydınlanması için aşağıdaki hususları açıklarım.

a. Kahraman ve Şanlı Türk Ordusu vatandaş hak ve hürriyetini hiçe sayan, masum vatandaşlarımızı cop, sopalarla dövdüren, kardeşi kardeşe ateş ettirerek kurşunla vurdurarak öldüren sabık iktidara karşı 27 Mayıs 1960 günü başlarında hemşerimiz Sayın Orgeneral Cemal Gürsel'in direktif ve emirleriyle hiç kan dökmeden

¹¹²²Öz Erzincan, 10 Haziran 1960.

iktidarı ele almıştır. Bütün Türkiye’imizde halk sevinç içinde, hak ve hürriyet içinde bayram yapmakta ve hemşerimiz Sayın Orgeneral Cemal Gürsel’e bağlılık telgrafları çekmekte ordumuza içten gelen tezahürat yapmaktadır.

b. 27 Mayıs 1960 akşamı Şanlı Türk Ordusu Türkiye’nin her yerinde idareyi eline almış ve sabık Reisicumhur, sabık Başbakan ve kabine azalarını yakalayarak emniyet altına almıştır. Sabık Reisicumhur ve bakanlar Ankara’da, sabık Başbakan kaçarken Kütahya’da yakalanmış ve hepsi Ankara’da emniyet ve nezaret altına alınmıştır.

c. Hemşerimiz Sayın Orgeneral Cemal Gürsel, devlet ve hükümet reislikleri ile Milli Müdafaa Vekilliğini ve Türk Silahlı Kuvvetler Başkomutanlığı görevlerini uhdesine alarak Türk Milleti için hayırlı olan tarafsız ilim adamları, profesörler ve generallerden müteşekkil bir kabine kurarak vazifeye başlamıştır. Bütün dünya milletleri yeni kurulan hükümetimizi tanımıştır.

d. Hemşerimiz Sayın Orgeneral Cemal Gürsel, profesörlerden kurulu bir Milli Birlik Komitesi kurmuş ve bu komitenin de başkanlığını deruhte etmiştir. Milli Birlik Komitesi’nin vazifesi, susan haklarını koruyan, vatandaş hürriyetini ön plana alarak hiçbir iktidar çoğunluğunun değiştiremeyeceği hukuk esaslarını havi bir anayasa hazırlamaktır. Bu çok kısa bir zamanda hazırlanacak ve vatandaşlar eşit haklarla yeni seçime girerek milli iradenin istediği yeni meclis ve yeni devlet ve hükümet reisleri ile kabine teşekkül edecektir.

e. Vatandaşlarımın fesat ve aslı olmayan çıkarılacak dedikodulara inanmamasını ve sükûnetle her şeyi beklemesini ister zaman zaman tebliğlerle sizlere en doğruyu açıklayacağımı bildiririm.

A.Enver Eralp

Topçu Albay

Erzincan Askeri Vali ve Garnizon Kumandan ”¹¹²³

¹¹²³Öz Erzincan, 3 Haziran 1960.

b. 2 Nolu Genel Tebliğ

“Sayın Erzincan Halkına 2 Nolu Genel Tebliğ

1. *Hükümet Başkanı ve Devlet Reisimiz Sayın Orgeneral Cemal Gürsel’in 27 Mayıs 1960harekatında muhterem Erzincan halkının göstermiş oldukları yakın alaka, anlayış ve tarihteki şereflerine layık surette askeri makamlarla işbirliği yapmış olmalarından dolayı memnuniyet ve teşekkürlerini 3 ncü Ordu Kumandanımız Sayın Orgeneral Ragıp Gümüşpala tarafından 29 Mayıs 1960 günü bildirilmiştir.*

2. *Erzincan Askeri Valisi Garnizon Kumandanı sıfatıyla Sayın Devlet Reisimizin teveccüh ve teşekkürlerini bütün vilayet halkına birlik ve müesseselerine yaymakla şeref duyarım.*

3. *İşbu tebliğ köylere kadar yayınlanacaktır.*

A.Enver Eralp

Topçu Albay

Erzincan Askeri Vali ve Garnizon Kumandanı”¹¹²⁴

j. 11 Nolu Tebliğ

Garnizon Komutanı Topçu Albay Enver Eralp’ın, 11 nolu tebliğinde tüm mülki idarelerin sivil makamlara devredildiği bildirmektedir.

“Erzincan Garnizon Kumandanı ve Askeri Valisinin Erzincan Halkına ve Müesseselerine 11 Nolu Tebliği

1. *27 Mayıs 1960 Milli Birlik Harekatından bugüne kadar bu harekati kalben ve fiilen destekleyen, benimseyen Erzincan halkının gösterdiği anlayış ve birlik sayesinde vilayet hudutları dahilinde belli başlı tek bir vaka olmamıştır.*

¹¹²⁴Kazankaya, 4 Haziran 1960.

2. *Milli hisleri kuvvetli, Milli Birlik Komitesi'ne bağlı Sayın Erzincan halkının bidayetten itibaren Milli Birlik Komitesi'nin icraatını içten destekleyişine ve tebliğlerimize gösterdiği anlayış ve riayete teşekkür ederim.*

3. *Bugün 15 Haziran 1960'dan itibaren Dâhiliye Vekili 3ncü Ordu Kumandanının emirleriyle askeri valilik görevi nihayet bulmuş ve esas görevim olan garnizon kumandanlığına dönmüş bulunuyorum. Milli Birlik Komite Başkanlığı'nın ana prensibine uygun olarak mülki idareler sivil makamlara devredilmektedir. Erzincan Valiliği'ni de kıymetli idareci Sayın Vali Yakup Yücel'e devrettim.*

4. *Erzincan Askeri Valiliğim sırasında bütün Vilayet Erkânının, Belediyenin, hususi teşekküllerinin, müesseselerinin müşterek çalışmada gösterdikleri ilgi ve yardımlara, halkımızın gösterdiği anlayışa teşekkür eder arzı ederim.*

A.Enver Eralp

Topçu Albay

Garnizon Kumandanı ¹¹²⁵

k. 12 Nolu Tebliğ

“Milli Birlik Komitesi kararı gereğince 19 Mayıs Spor ve Geçlik Bayramı gösterileri 26 Haziran 1960 günü yapılacağından Erzincan Lisesi ve Ortaokulu, Kız Sanat Okulu, Erkek Sanat Okulu, Ticaret Lisesi talebeleri 22 Haziran 1960 günü saat 09.00'da spor malzemeleri ile okullarında bulunacakları tebliğ olunur.”¹¹²⁶.

7.3.2. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesine Erzincan'daki Tepkiler

Erzincan'daki yerel gazetelerin 27 Mayıs'tan sonra basına gelen sansürle birlikte kontrol altında tutulduğu ve taraflı haberlerin yayınlandığı görülmektedir. Gazetelerde Milli Birlik Komitesi ve orduya olan bağlılık telgrafları ile ilgili haberler sütunlarda yer bulmaya başladı. Erzincan'da bulunan çeşitli dernek ve birlikler Orgeneral Cemal Gürsel ve Milli Eğitim Bakanı'na çektikleri telgraflarda bağlılık ve güvenlerini belirten ifadeler kullanmışlardı. Örneğin Erzincan Öğretmenler Birliği Başkanı Hidayet Pasin, telgrafla bağlılık bildiren derneklerden sadece biriydi¹¹²⁷.

¹¹²⁵Fırat, 16 Haziran 1960.

¹¹²⁶Fırat, 22 Haziran 1960.

¹¹²⁷Kazankaya, 1 Haziran 1960.

Milli Birlik Komitesi Başkanı Org. Cemal Gürsel'in "*Türk ordusu demokrasiyi tesis için iktidarı ele geçiren ilk modern ordudur*"¹¹²⁸ sözü manşetlere taşınmış ve böylece darbeye kılıf hazırlanmış oluyordu. Başka bir gazetede "*Gerçek demokrasiyi getirmek, baskı tedbirlerinin doğurduğu hoşnutsuzluğu nazara alarak daha vahim neticelere gitmemek için ordunun idareyi ele aldığı*"¹¹²⁹ şeklinde ki haberler dikkat çekicidir.

Bunun yanında görevden el çektirilen Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes başta olmak üzere DP Hükümetini karalayıcı iddialar da gazetelerde yayınlanmaya başladı. Söz gelimi Celal Bayar'a ait olduğu öne sürülen bir raporda; 1.600–2.000 kişilik bir subayın memlekette önemli bir yer tutmadığı ve bu zümrenin kuşatılarak imha edileceğinin tasarlandığı ifade edilmişti. Kamp yolundaki trenlerin sabotaj yoluyla bertaraf edileceği, gösteri maksadıyla Kızılay'a getirilecek olan subayların makineli tüfek ateşine tutulacağı, evlerine izinli olarak gönderilecek subayların, evlerinde tutuklanarak habersiz bir şekilde kurşuna dizileceği de bu iddiaların başında gelmekteydi¹¹³⁰. Başka bir iddiada Celal Bayar'ın, Afgan Kırallı tarafından kendisine hediye edilen cins köpeği Atatürk Orman Çiftliği'ne 10 bin liraya sattığı ifade ediliyordu¹¹³¹. Ayrıca DP'li ileri gelenlerine Merinos Fabrikası'ndan 155 bin liralık kumaşın ücret alınmadan hediye edildiği, Atatürk Köşkü'nün depo haline getirilerek harap bir halde bırakıldığı, Atatürk'ün odasının toz içerisinde bırakıldığı ve Atatürk Köşkü'ne ait 500 bin lira değerindeki halıların Çelik Palas Oteli'nde kullanıldığı da iddialar arasında yer almıştı¹¹³².

Diğer yandan 1 Haziran 1960 Çarşamba günü Erzincan'da Askeri Lise öğrencileri, çok sayıda subay ve halkın katılımıyla bir gösteri yapıldı. Bayraklarla süslenmiş olan Erzincan'da, ellerinde bayrak, döviz ve Atatürk büstleri olduğu halde grup, Askeri Lise Bandosunun arkasında orduya destek amaçlı marşlar söyleyerek Orduevi önünden Hükümet Meydanına doğru yürüyüş yapmışlardı. Hükümet Meydanında yapılan çeşitli konuşmaların ve okunan şiirlerin ardından gençler, orduya olan bağlılıklarını ve şükran duygularını ifade etmişlerdi. Askeri Vali ve Garnizon

¹¹²⁸ *Öz Erzincan*, 1 Haziran 1960.

¹¹²⁹ *Kazankaya*, 2 Haziran 1960.

¹¹³⁰ *Öz Erzincan*, 10 Haziran 1960.

¹¹³¹ *Yeşil Eğin*, 20 Haziran 1960.

¹¹³² *Yeşil Eğin*, 24 Haziran 1960.

Komutanı Topçu Albay A. Enver Eralp'ın kısa bir konuşmasının ardından yoğun tezahüratlar eşliğinde bazı ordu mensupları omuzlara alınmış ve dakikalarca alkışlanmışlardı. Ardından Devlet ve Hükümet Başkanı ve Milli Birlik Komitesi Başkanı Org. Cemal Gürsel'in kendi sesinden “gençlere hitabesi” dinlettirilmiş ve böylece tören son bulmuştu¹¹³³.

Tüm bunlar o günün gazetelerinde *“demokrasi prensiplerini, insan hak ve hürriyetlerini çiğneyerek diktatörlüğe yönelen bir idareden, baskı rejiminden kurtulmanın ve Türk ordusuna yapılan bağlılığın bir bayramı olduğu”* şeklinde ifade edilmişti¹¹³⁴.

Ancak gerek yönetime el koyan ordunun baskısı ile bu haberleri manşetlerine taşıyanlar ve gerekse o gün meydana askerleri omuzlarına alarak zafer çılgınlıkları atan ve ordu lehinde tezahürat yapan bu gençler, Adnan Menderes ve arkadaşlarının asılacağını ve darbenin dimağlarında ne gibi olumsuz sonuçlar doğuracağını akıllarına bile getirmemişlerdi. Aslında bu durum birazda Osmanlıdan Cumhuriyete intikal eden ordu- millet geleneğinin bir yansımasıdır. Bütün yurttaki olduğu gibi Erzincan'da yapılan bu sevgi gösterileri bu geleneğin bir göstergesidir.

3 ncü Ordu Komutanı Org. Ragıp Gümüşpala¹¹³⁵, 2 Haziran 1960 Perşembe günü saat 11.54'de Erzurum'dan Erzincan'a gelerek bir dizi temaslarda bulunmuştu. Gümüşpala, Askeri Vali ve Garnizon Komutanı Topçu Albay A. Enver Eralp, mülki ve askeri erkân ile kalabalık bir halk tarafından karşılanmıştı. Gümüşpala Hükümet Meydanı'nda toplanan kalabalığa hitaben yaptığı konuşmada, görevinden uzaklaştırılan hükümetin son zamanlarda giriştiği antidemokratik faaliyetler, hürriyetlerin kısılması ve gençliğe yapılan mezalim hareketleri neticesinde memleketin bir felakete sürüklenmesinden dolayı ve hakiki demokrasiyi kurmak maksadıyla Türk Ordusu'nun duruma müdahale ederek idareyi eline aldığını belirtmişti. Gümüşpala, en kısa zamanda serbest seçimlerin yapılacağını da vurguladıktan sonra konuşmasını bitirerek yine sevgi gösterileri arasında aynı gün Erzincan'dan ayrılmıştı¹¹³⁶.

¹¹³³Kazankaya, 2 Haziran 1960.

¹¹³⁴Öz Erzincan, 2 Haziran 1960.

¹¹³⁵Adalet Partisi Genel Başkanı

¹¹³⁶Öz Erzincan, 3 Haziran 1960.

Bu arada 3 ncü Ordu¹¹³⁷ Komutanı Org. Ragıp Gümüşpala, Genel Kurmay Başkanlığı'na tayin edilmiş ve 5 Haziran 1960'da karayoluyla Erzurum'dan Ankara'ya hareket etmiştir. Gümüşpala, bu geçiş sırasında Askeri Vali ve Garnizon Komutanı Albay A. Enver Eralp ve beraberindeki askeri ve mülki heyet tarafından Tercan'da karşılanmış ve Refahiye'ye kadar kendisine eşlik edilmiştir. Heyetin yol güzergâhında bulunan bütün kasaba ve köylerde davul zurna ile yolu kesilerek, vatandaşlar tarafından sevgi gösterilerinde bulunulmuştur¹¹³⁸.

Öte yandan Askeri Vali ve Garnizon Komutanı Albay A. Enver Eralp, askeri müdahalenin hemen arifesinde başlayan bayram günü münasebetiyle Erzincan'da bir dizi ziyaret ve tetkiklerde bulunmuştur. Erzincan'daki askeri birlikleri, askeri hastane ve memleket hastanesindeki hastaları ziyaret ederek bayramlaşan Eralp, daha sonra Cencige ve Cimin Nahiyeleri ile buralara bağlı bazı köyleri dolaşarak halkın bayramını kutlamıştır. Aynı zamanda ziyaret ettiği her yerde askeri müdahalenin başarısını ve vatandaşa sağladığı kolaylıkları anlatarak propaganda yapmış ve adil ve tarafsız bir seçimden sonra idareyi kazanana devredip kutsal vatan bekçiliği görevlerine geri döneceklerini ifade etmiştir¹¹³⁹.

Türk Silahlı Kuvvetlerin askeri müdahale ile yönetime el koymasından sonra Erzincan Vali ve Belediye Başkanı görevden el çektirilmişti. Bir müddet Garnizon Komutanı Albay A. Enver Eralp aynı zamanda Erzincan Valiliği'ni de kendi uhdesine almış ve Askeri Vali sıfatıyla hareket etmişti. 27 Mayıs'tan sonra askeri müdahale amacına ulaşıp her şey kontrol altına alındıktan sonra Türkiye'nin diğer illerinde olduğu gibi Erzincan'a da 5 Haziran 1960'da yeni bir vali atandı. Ancak Askeri Valilik kaldırılmayarak statüsüne devam etti. 27 Mayıs'tan önce Erzincan'ın mevcut Valisi Avni Çırmaz İçel Valiliği'ne tayin edilerek, Erzincan Valiliği'ne de Ödemiş Kaymakamı Yakup Yücel getirildi. Yakup Yücel 15 Haziran 1960'da göreve başladı ve Erzincan Valiliği ile Belediye Başkanlığı görevlerini 3 Eylül 1960'a kadar beraber yürüttü¹¹⁴⁰. Bu tarihten sonra da Yakup Yücel İzmir Vali Yardımcılığına tayin oldu¹¹⁴¹.

¹¹³⁷ 3 ncü Ordu 1960 yılında Erzurum'dadır.

¹¹³⁸ *Öz Erzincan*, 9 Haziran 1960.

¹¹³⁹ *Kazankaya*, 9 Haziran 1960.

¹¹⁴⁰ *Öz Erzincan*, 9 Haziran 1960.

¹¹⁴¹ *Kazankaya*, 29 Ağustos 1960.

Haziran 1960'da, İl Genel Meclisi'nin kararı ile Erzincan'a bağlı Vağver Köyü'ndeki okulun adı "27 Mayıs Okulu"¹¹⁴² ve Refahiye İlçesi'ndeki "Merkez Okulu"nun adı da "Gürsel Okulu" olarak değiştirildi¹¹⁴³. Belediye Encümeni tarafından daha önceden DP Genel İdare Üyesi Eski Konya Milletvekili Remzi Birant ile DP Haysiyet Divanı Üyesi Eski Rize Milletvekili Osman Kavrakoğlu'na verilen "Fahri Hemşerilik" unvanları, Ağustos 1960'da Belediye Encümeni kararı ile geri alındı¹¹⁴⁴.

7.3.3. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesinin Köylülere Anlatılması İçin Seyyar Ekiplerin Kurulması

10 Haziran 1960'da, Erzincan Askeri Vali ve Garnizon Komutanı Albay A. Enver Eralp Askeri Lise'de görevli dört rütbeli öğretmenden seyyar bir ekip oluşturdu. Yb. Halit Özmut, Yb. Mithat Özgüç, Bnb. Ekrem Kızıltan ve Bnb. Hayri Erokay'dan oluşan bu ekip gazete ve radyodan mahrum köylere gönderildi. Bu ekibin amacı "Milli İnkılap Hareketini" köylerde anlatmak ve halkın teveccühünü kazanmaktı¹¹⁴⁵.

28 Haziran 1960 günü Erzincan Milli Eğitim Müdürü Şevket Ural'ın başkanlığında, Erzincan merkezindeki tüm öğretmenlerle, Erzincan Valisi Yakup Yücel'in de bulunduğu bir toplantı yapıldı. Toplantıda "27 Mayıs İnkılabı"nın mahiyetinin ve gayesinin en ücra köylere gidilerek halka anlatılması kararlaştırıldı. Bu amaçla öğretmenlerden oluşan 25 ekip kuruldu. Bu ekiplerin her gün 5'er vasıtayla belli bir plan dâhilinde tespit edilen köylere hareket etmesi kararlaştırıldı¹¹⁴⁶. Ekipler ilk olarak 1 Temmuz 1960'da köylere gitmeye başlamış ve gittikleri köylere gazete ve broşürde götürmüşlerdir¹¹⁴⁷. Öğretmenler gittikleri ilçe, kasaba ve köylerde hoparlörler aracılığıyla da "Milli İnkılap Hareketinin" mana ve gayesini halka anlatmışlardı¹¹⁴⁸.

Ayrıca Milli Birlik Komitesi'nin Ağustos 1960'da almış olduğu bir kararda, bütün il, ilçe ve nahiye merkezlerinde "Milli İnkılabı Yayma Bürosu" adı altında birer özel büronun kurulması emredildi. Bu emir üzerine Erzincan'da Hükümet Konağı'nda bu amaç için özel bir büro faaliyete geçirildi. Aynı büronun Erzincan'ın ilçe ve

¹¹⁴²Bu okulun adı daha sonra Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu olarak değiştirilmiş olup, halen Erzincan şehir merkezi Yeni Mahallesi'nde eğitim öğretime devam etmektedir.

¹¹⁴³Kazankaya, 2 Temmuz 1960.

¹¹⁴⁴Kazankaya, 16 Ağustos 1960.

¹¹⁴⁵Öz Erzincan, 10 Haziran 1960.

¹¹⁴⁶Öz Erzincan, 2 Temmuz 1960.

¹¹⁴⁷Kazankaya, 2 Temmuz 1960.

¹¹⁴⁸Yeşil Eğin, 16 Temmuz 1960.

nahiyelerinde de tesisi için tüm Kaymakamlık ve Nahiye Müdürlüklerine gerekli talimatlar verildi. Bununla birlikte Erzincan Valisi tarafından Erzincanlı üniversite gençlerinden oluşturulmuş bir heyette 15 Ağustos 1960 tarihinden itibaren köyleri gezerek halkı “irşada” devam etmişlerdi¹¹⁴⁹.

7.3.4. 27 Mayıs Askeri Müdahalesinin Piyasalara Etkisi

27 Mayıs askeri müdahalesinden sonra piyasalarda tüm yurttan gözle görülür bir düşüş yaşandı. Erzincan’da da altın ve gıda maddelerinin fiyatları bir anda düşmeye başladı.

Erzincan Belediye Başkanı Albay Sabri Koçak, 11 Haziran 1960 Cumartesi günü saat 15.00’de Belediye Meclis Salonu’nda şehir esnafıyla bir toplantı yaptı. Belediye Başkanı Albay Koçak, askeri idarenin mana ve gayesini anlattıktan sonra esnafın dilek ve temennilerini dinledi. Toplantıda Erzincan esnafı, millete hizmet gayesiyle satışlarındaki kar oranlarını düşüreceklerini belirtmişlerdi. Örneğin 5 liraya satılan 1 kg koyun etinin fiyatı 4 liraya indirildi¹¹⁵⁰. Bir çuval unun fiyatı 77 liradan 59 liraya, 172 lira olan kömür 163 liraya, 127 lira olan odunun fiyatı da 101 liraya düşürüldü¹¹⁵¹. Sebze, meyve ve kuru gıda ürünlerinde %10 ila 30 arası, manifatura ve tuhafiyeye ürünlerinde de %5 ila 15 arasında indirim yapıldı¹¹⁵².

Ordunun yönetime el koymasından sonra Türkiye’deki 1950’den sonra kurulan 8.000 civarında şirket denetim altına alınarak, ithalat ve ihracatta yeni uygulamalara gidildi¹¹⁵³. Bununla birlikte “27 Mayıs İnkılabı”nın bir hatırası olmak üzere Tekel İdaresi tarafından 75 kuruşa “27 Mayıs Sigarası” piyasaya sürüldü¹¹⁵⁴. Hazineyi düştüğü zor durumdan kurtarmak ve vatandaşlara maddi yönden katkı sağlamak amacıyla 15 Temmuz 1960’dan itibaren % 6 faizli Hürriyet İstikrazı Tahvilleri satışa çıkarıldı. Bu tahviller 100, 200, 500, 1.000, 5.000 ve 10.000’er lira değerindeydi. Böylece tahvillerin satışı ile hem hazinenin hem de vatandaşın rahatlaması planlanmıştı¹¹⁵⁵. Ayrıca

¹¹⁴⁹Yeşil Eğin, 15 Ağustos 1960.

¹¹⁵⁰Öz Erzincan, 13 Haziran 1960.

¹¹⁵¹Öz Erzincan, 9 Temmuz 1960.

¹¹⁵²Kazankaya, 13 Haziran 1960.

¹¹⁵³Öz Erzincan, 13 Haziran 1960.

¹¹⁵⁴Öz Erzincan, 9 Temmuz 1960.

¹¹⁵⁵Kazankaya, 13 Temmuz 1960.

Yassıada duruşmalarının başladığı gün olan 14 Ekim 1960'da, Yassıada duruşmaları ile ilgili Hatıra Pulları tedavüle çıkarılarak, 34 kuruşa satışa sunuldu¹¹⁵⁶.

7.3.5. Erzincan'da Hazineye Altın Bağışı Kampanyası

Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları tarafından devletin altın stokunun takviye edilmesi, paranın değerinin artırılması ve iktisadi düzeninin sağlamlaştırılması amacıyla Türkiye'nin her yerinde yardım kampanyası düzenlenmiştir. Zira orduya göre, yönetimden uzaklaştırılan iktidarın ülkenin iktisadi yapısında açmış olduğu derin yaraları kapatmak amacıyla tasarruf tedbirleri alınması gerekiyordu. Ordu mensuplarının önderliğinde başlatılan hazineye yardım kampanyasına, yurt çapında olduğu kadar yurt dışında yaşayan vatandaşlarda katılmışlardı¹¹⁵⁷.

Hazineye yapılan altın bağışı kampanyası Erzincan'da da başlatıldı. Erzincan'daki askeri ve mülki personel, hazineye alyans, küpe, kolye, bilezik vb. gibi ziynet eşyası olarak kullanılan altınlar ile nakit para bağışında bulunmuşlardı. Ardından tüm vatandaşların da yardım kampanyasına katılmaları istenmişti. Halkın yaptığı bağışlar altın diş, hurda altın, gümüş fincan, gümüş iğne gibi çeşitlilik göstermişti. Bu bağışların toplanması için de İl Maliye Muhasebe Müdürlüğü'nde üç kişilik bir komisyon oluşturuldu¹¹⁵⁸. Bağış kampanyası sadece Erzincan merkezli kalmayıp, Erzincan'ın tüm ilçelerinde de başlatıldı. Örneğin Kemaliye İlçesi'nde, Garnizon Komutanı Yarbay Sıtkı Çamlıbel'in emriyle ilçede bir yardım komitesi kuruldu¹¹⁵⁹.

Diğer yandan Erzincan'da "İnkılap Gecesi" adı altında çeşitli toplantılar ve organizasyonlar tertip edilerek hem 27 Mayıs askeri müdahalesinin haklılığı konusunda propaganda yapılmış hem de halktan para toplanmıştı. Bu toplantılardan biri 27 Haziran 1960 Pazartesi akşamı İplik Fabrikası Salonunda yapılmıştı. Geceye Erzincan Valisi Yakup Yücel, Garnizon Komutanı Albay A. Enver Eralp, Erzincan Belediye Başkanı Albay Sabri Koçak ve çok sayıda vatandaş katılmıştı. Gece "İnkılap Marşı"nın söylenmesiyle başlamış ardından "Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi" okunmuş sonra da Erzincan Belediye Başkanı Albay Sabri Koçak bir konuşma yapmıştı. Albay Koçak, konuşmasında "27 Mayıs Milli İnkılap" hareketinin nasıl yaşatılacağına değinmişti.

¹¹⁵⁶ *Yeşil Eğin*, 14 Ekim 1960.

¹¹⁵⁷ *Kazankaya*, 28 Haziran 1960.

¹¹⁵⁸ *Öz Erzincan*, 14 Haziran 1960.

¹¹⁵⁹ *Yeşil Eğin*, 11 Haziran 1960.

“Harbiye Marşı”nın söylenmesinden sonra bir dakikalık saygı duruşunun ardından Erzincan Valisi Yücel ve Garnizon Komutanı Albay Eralp tarafından “27 Mayıs İnkılabının” meşruiyeti konulu konuşmalar yapılmış, şiirler okunmuş ve halk oyunları oynanmıştı. Son olarak bağış toplanmasına geçilmiş, gecede 2.756 lira nakit para ile 939,90 lira tutarında 26 adet alyans olmak üzere toplamda 3.695,90 lira temin edilmişti¹¹⁶⁰. En dikkat çekici husus ise bu geceye eski Erzincan DP üyelerinden de katılmaları ve bağışta bulunmalarıdır.

Daha sonraki günlerde Erzincan’da çeşitli yardım heyetleri kurularak bağış toplama işi daha organize bir şekilde sürdürüldü. Heyetlerden biri de Süleyya Solya, Mukadder Sıkga, Sabriye Gürtekin ve Edibe Sökmen tarafından oluşturuldu. Bu heyet tarafından Haziran ayı sonuna kadar 19.796,32 lira altın, 324,17 lira gümüş ve 46.221 lira da nakit olmak üzere toplam 66.341,49 lira toplanarak hazineye gönderildi. Hazineye bağışta bulunanların isimleri ile yapılan bağışın cinsi ve miktarı gazetelerde ilan edildi¹¹⁶¹.

Bağışların her geçen gün daha da arttığı ve birkaç ay boyunca devam ettiği görülmektedir. Erzincan’daki çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarındaki görevlilerin ve özel kuruluşların hazineye bağışları devam etti. Örneğin Temmuz 1960’da Erzincan Belediye çalışanları tarafından hazineye toplamda 1.415 lira, Erzincan Lisesi idareci, öğretmen, memur ve müstahdemlerinden de 950 lira nakit ve 2 adet alyans yüzük bağışlandı¹¹⁶². Yenişehir Sineması 13 Temmuz günlü matinesinden elde ettiği 835,75 lirayı hazineye bağışta bulund¹¹⁶³. Orduevi Sineması bir müddet matinelere elde ettiği geliri hazineye bağışladı¹¹⁶⁴. 8 Ağustos 1960’da Kemaliye’de 1940 doğumlular askere sevk edilirken aralarında topladıkları 50 bin lirayı hazineye bağışlamışlardı¹¹⁶⁵. Öte yandan bağış yapanlara birer “Şükran Halkası” verilmişti¹¹⁶⁶.

Bir taraftan hazineye altın, gümüş ve para bağışları sürerken diğer yandan da subay maaşlarına %20 ila %30 arasında hatırı sayılır bir zam yapılmıştır¹¹⁶⁷. Ordunun

¹¹⁶⁰Fırat, 29 Haziran 1960.

¹¹⁶¹Fırat, 13 Temmuz 1960.

¹¹⁶²Kazankaya, 7 Temmuz 1960.

¹¹⁶³Kazankaya, 14 Temmuz 1960.

¹¹⁶⁴Yeşil Eğin, 20 Haziran 1960.

¹¹⁶⁵Yeşil Eğin, 9 Ağustos 1960.

¹¹⁶⁶Yeşil Eğin, 17 Haziran 1960.

¹¹⁶⁷Öz Erzincan, 29 Aralık 1960.

kalkındırılması amacıyla 29 Temmuz 1960 tarihinde yürürlüğe giren 42 sayılı kanunun geçici 1. maddesi gereğince; 29 Temmuz- 30 Eylül 1960 tarihleri arasında emekliye ayrılan ya da ayrılacak olan subay ve astsubayların taşınma ve yol masraflarında bir defaya mahsus olmak üzere % 50 oranında indirim yapılmıştır. Ulaştırma Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu genelge ile bakanlığa bağlı tüm ulaşım araçlarında bu indirimin geçerli olduğu bildirilmiştir¹¹⁶⁸. Ayrıca emekliye ayrılan 2300 subay çeşitli sektörlerde işe yerleştirilmiştir. Örneğin Milli Eğitim Bakanlığı bünyesine 65 Albay, 80 Yarbay, 110 Binbaşı, Sivil Savunma Hizmetlerine 162 Albay, 705 Yarbay, 665 Binbaşı, diğer sektörlerde 191 Albay, 68 Yarbay ve 175 Binbaşı işe yerleştirilmişler ve 1960 Aralık ayı başına kadar yeni işlerine başlamışlardır. Bununla birlikte subayların konut sahibi olabilmeleri için başta İstanbul ve Ankara olmak üzere çalışmalar yapılmıştır¹¹⁶⁹.

7.3.6. Orgeneral Cemal Gürsel'in Erzincan'a Gelişi

Hükümet ve Devlet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'i ziyaret etmek üzere Erzincan'dan 17 kişilik bir heyet oluşturmuş ve bu heyet 12 Haziran 1960 Pazar günü trenle Erzincan'ı temsilen Ankara'ya hareket etmişti. Bu heyette; Avukat Alaattin Kırtıloğlu, Avukat Mustafa Yıldırım, Avukat Mehmet Özcan, Naci Gürkan, Ahmet Turan Toprak, Ahmet Bıyık, Aziz Polat, Zekeriya Göztepe, Remzi Yılmaz, Bekir Tuncer, Fehmi Dünder, İsmail Tombul, Lütfü Özkay, İbrahim Ruhoğlu, Celal Altınel, Kadir Özarslan, Selahattin Kolat ve Ahmet Kültür yer almışlardı¹¹⁷⁰.

Bu ziyaretten yaklaşık bir ay sonra Orgeneral Cemal Gürsel, Devlet Başkanı sıfatıyla yurt gezilerine başlamış ve bu münasebetle doğu illerinde çeşitli temas ve tetkikler yapmak üzere Temmuz ayının ortalarında doğu seyahatine çıkmıştı. Orgeneral Gürsel, 18 Temmuz 1960 Pazartesi günü saat 10.00'da beraberindeki bir heyetle Erzincan'a geldi. Bu heyette İçişleri Bakanı Tümgeneral Muharrem İhsan Kızıloğlu, Başbakanlık Müsteşarı Alpaslan Türkeş ve Milli Birlik Komitesi üyesi 8 kişi bulunmaktaydı. Gürsel, yurt gezilerine ilk olarak İstanbul'dan başlamış ve ikinci il olarak da Erzincan'ı seçmişti. Tabi ki bu durum Erzincan'da büyük bir heyecana sebep oldu¹¹⁷¹.

¹¹⁶⁸Yeşil Eğin, 15 Ağustos 1960.

¹¹⁶⁹Yeşil Eğin, 29 Kasım 1960.

¹¹⁷⁰Öz Erzincan, 13 Haziran 1960.

¹¹⁷¹Kazankaya, 18 Temmuz 1960.

Devlet ve Hükümet Başkanı Gürsel ve beraberindeki heyet, hava alanında Erzincan Askeri Vali ve Garnizon Komutanı, Erzincan Valisi, Emniyet Müdürü, askeri erkân tarafından karşılanmış, üstü bir açık bir araçla şehre hareket etmişlerdi. Caddeleri dolduran Erzincanlıların coşkun tezahüratları ve “Yaşa! Var ol!” nidaları ile Hükümet Konağına gelen Gürsel, balkondan halka hitaben bir konuşma yaptı. Orgeneral Cemal Gürsel konuşmasında şu konulara değinmişti:

“Aziz Erzincanlılar.

Cemal Paşa'nın tek başına bir mana ifade etmez. Beraber ve milletçe yaşayalım.

Aziz Erzincanlılar.

Sizleri yürekten muhabbetle selamlarım. Erzincan'ın yabancısı değilim. 6 sene mektep hayatı, 6 sene subaylık ve komutanlık hayatım Erzincan'da geçti. Kendimi Erzincanlı ve sizleri de hemşerim addediyorum.

Aziz hemşerilerim. Şu bir buçuk ay zarfında olanları ve bitenleri gazete ve radyodan dinlediniz. Bu olaylar birkaç kişinin ve zümrenin saltanat kurma hevesi ile yapılmış değildir. Bu hareket süratle milletin felakete gittiğini gören Silahlı Kuvvetlerin milletle beraber yaptığı bir harekettir.

Eski idareciler yolunu şaşırmışlar, milletin varlığı keyfi, hesapsız, plansız, rastgele har vurup harman savurmuşlar ve devletin maliyesini tam takır ettikleri gibi manevi alanda da milletin varlığını çok kötü istikametlere götürmüşlerdir. Bundan başka bir sürü de boyumuzdan büyük borçlara sokmuşlar ve Türk maliyesini tam manası ile fena bir halde bırakmışlardır.

Gidenlerin yaptıkları asıl fenalık rey avcılığı dolayısıyla kardeşi kardeşe vurdurmaya sebep olacak hırslı ve çok kötü yollara başvurmuşlardır. İşin içine girdikten sonra bunları çok teferruatlarıyla anladık. Bir milleti parça parça etmek ve milli vahdetini bozmak ve güya bu tedbirlerle iktidarda kalmak istemek görülmüş şey değildir. Bunu bir düşman memleketten getireceğimiz idareciler dahi yapmazdı. Türk Milleti asırlardan beri ıstırap çekmektedir. Ara sıra türeyen keyfi idarecilerin milleti yoksul bir hale getirmiş ve Türk Milletinin ahlakını, haysiyetini kırmışlardır...Çalışacağız, çok çalışacağız. İlim yolunda çalışacağız. Bu surette milletimizi yükselteceğiz.”

Gürsel konuşmasının ardından Vali Konağına giderek bir müddet dinlendi ve Vali'den ilin ihtiyaçları hakkında izahat alarak, ilçelerden gelen heyetleri kabul etti¹¹⁷². Saat 14.00'de Erzincan Orduevi'ne geçerek buradaki subay ve astsubaylarla tanışarak, burada da bir konuşma yaptı. Orgeneral Gürsel, 14.30'da Erzurum'a gitmek üzere Erzincan'dan ayrıldı¹¹⁷³.

Esasında orduya gösterilen bu yakın alakanın nedeni iki şekilde açıklanabilir: Birincisi DP iktidarının icraatlarını beğenmeyen, DP iktidarı ile konum ve güçlerini kaybedip durumdan vazife çıkarmak isteyenler; ikincisi başına bir iş gelmesin düşüncesi ile duyulan korkudan dolayı orduya hoş görünmek isteyenler. Bu durum sadece Erzincan'a mahsus bir olay olmayıp tüm Türkiye'de görülen ve dönemin şartları gereği gelişen bir olgudur.

7.3.7. Temsilciler Meclisi Erzincan İl Temsilcisi Seçimi

Temsilciler Meclisi Erzincan İl Temsilcisi seçiminde oy kullanacak delegelerin belirlenmesi için 26 Aralık 1960 Pazartesi günü Erzincan Lisesi'nde seçim yapıldı. Delege seçimi oldukça hareketli geçmiş ve delege adayları oy toplamak için hummalı bir faaliyet içerisine girmişlerdi. İl Seçim Kurulu Başkanı'nın Başkanlığı'nda yapılan seçimler neticesinde delegelerin isimleri ile almış oldukları oy miktarı şu şekilde olmuştu¹¹⁷⁴:

Mehmet Özcan 108 oy, Alaattin Kırtıloğlu 89, Naci Gürkan 88, Hikmet Kılıçer 78, Şahap Yeşilkaya 67, Ahmet Buyruk 65, İbrahim Ruhoğlu 64, Celal Kültür 62, Nazım Köksal 60, Kadir Özarslan 56, Eyüp Bezirci 56, Ahmet Kültür 55, Ali Sezin 53, Hakkı Gökçe 53, Halit Gül 52, Osman Akdağ 52, Mustafa Yıldırım 51, Mehmet Aldemir 51, Selami Öztürk 50, Veysel Akkaya 50, Fahrettin Özyiğit 49, Mehmet Yücel 48, Mehmet Aslan 46, Mehmet Asılboy 46 oy.

Temsilciler Meclisi için Erzincan İl Temsilcisi seçimi 28 Aralık 1960 Çarşamba günü saat 11.00'de yapıldı. Seçim Erzincan Ağır Ceza Başkanı Ali Rıza Gökçe'nin başkanlığında Ağır Ceza Mahkemesi Salonu'nda yapılmış ve delegelerin isimleri okunarak salona alınmışlardı. Seçime, delege seçiminde kazanan delegeler ile diğer delegeler olmak üzere toplam 97 delegeden 96'sı katıldı. Seçimi Vali, Vali Yardımcısı,

¹¹⁷²Öz Erzincan, 19 Temmuz 1960.

¹¹⁷³Fırat, 19 Temmuz 1960.

¹¹⁷⁴Yeşil Eğin, 27 Aralık 1960.

Cumhuriyet Savcısı, Emniyet Müdürü, Hâkimler ve basın mensupları kendilerine ayrılan bölümlerde takip etmişlerdi¹¹⁷⁵.

İl Temsilci Seçme Kurulu Başkanı Ağır Ceza Başkanı Ali Rıza Gökçe tarafında seçilme usullerin izah edilmesi ile seçimler başlamış ve gizli oyla 4 kişilik bir tasnif heyeti oluşturulmuştu. Delegeler arasından belirlenen bu heyette; Avukat Mehmet Özcan, Avukat Hacı Şakir Balioğlu, CHP İliç İlçe Başkanı Hasan Çelik ve Refahiye delegesi Zamir Yılmaz seçilmişlerdi. Tasnif heyetinin bu şekilde oluşturulmasından sonra İl Temsilciği adaylığı için Eski CHP Milletvekili Rauf Bayındır, CHP İl İdare Kurulu Üyelerinden Avukat Mustafa Yıldırım ile Avukat Lütfi Gürkan ve Erzincan Hukuk İşleri Müdürü Ramiz Saroçoğlu adaylıklarını koymuşlardı. Böylece 96 delege kapalı zarf usulü İl Temsilcisi seçimi için oylarını kullanarak tasnif işine geçilmişti¹¹⁷⁶.

Yapılan tasniflere göre adayların almış oldukları oy miktarları şu şekilde olmuştur: Rauf Bayındır 45, Mustafa Yıldırım 30, Lütfi Gürkan 19, Ramiz Saroçoğlu 2 oy.

Birinci turda temsilci seçilemeyerek 2. tura geçildi. Zira İl Temsilci Seçme Kanunu'na göre adayların, seçime iştirak eden delegelerin yarısından bir fazla oy alması gerekmektedir. 2. turda adayların almış oldukları oy miktarı ise şu şekilde olmuştur: Rauf Bayındır 60, Mustafa Yıldırım 28, Lütfi Gürkan 8 oy.

Böylece Erzincan İl Temsilciliğine 2. Turda, TBMM'nin VIII. Dönem Eski Erzincan Milletvekili ve Erzincan Belediye Başkanı Rauf Bayındır seçildi¹¹⁷⁷. Bayındır, 6 Ocak 1961'de Temsilciler Meclisi çalışmalarına katıldı¹¹⁷⁸.

¹¹⁷⁵Öz Erzincan, 29 Aralık 1960.

¹¹⁷⁶Kazankaya, 29 Aralık 1960.

¹¹⁷⁷Öz Erzincan, 29 Aralık 1960.

¹¹⁷⁸TBMM Arşivi, Dosya No:49.

SONUÇ

Bu çalışmada 1923 yılından 1960 yılına kadar geçen sürede Erzincan’da ortaya çıkan siyasi gelişmeler; il yöneticileri, siyasi parti teşkilatları, belediye ve milletvekili seçimleri, Türk Ocağı, Halkevi yapılanması, Dersim olayları, 1939 depremi, Kore Savaşları ve 1960 askeri müdahalesinin Erzincan iline olan etkileri incelenmiştir. Bu dönem aralığında Erzincan’ın siyasi hayatı tüm yönleriyle irdelenerek, dönemin sosyo-kültürel yapısı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bir şehrin tarihini yazmak, genel tarih yazmaktan daha farklı ve müşküldür. Şehri bütün yönleriyle doğru analiz edebilmek için hem kronolojik olarak genel tarihi kavramak, hem de bu kronolojik seyir içerisinde şehri tüm ayrıntılarıyla ortaya koymak ve ilişkilendirmek gerekir. Bu çalışmada, yeni kurulan devletin rejiminin CHP ve Halkevi vasıtasıyla halka anlatılması ve DP’nin kurulması ile çok partili süreçte ildeki uygulamaların gün yüzüne çıkarılarak, ülkenin geneli hakkında bir sonuca varılmasına katkı sağlanmıştır. Ayrıca bu çalışmayla, siyasi faaliyetlerin diğer illerdeki yansımalarına da fikir sahibi olunması maksadıyla ayna tutulmuştur.

İlin siyasi hayatında, valilerin oldukça etkili olduğu görülmektedir. Valilerin 1934- 1940 yılları arasında resmi olarak CHP il başkanlığını yapması nedeniyle siyasetin tam göbeğinde yer aldıkları anlaşılmaktadır. 1940’da valilerin resmi olarak il başkanlığı görevi son bulmuştur. 1939 depremi sonrası ortaya çıkan problemlerin tek elden çözümü için çıkarılan özel bir yasayla Belediye Başkanlığı valilerin uhdesine verilmiştir. Dolayısıyla 1940-1946 yılları arasında valilerin ildeki siyasi ağırlığı artarak devam etti. Valilerin tek parti dönemindeki siyasi gücü DP iktidarı döneminde de devam etmiştir. Nitekim DP döneminde atanan valiler partinin gayri resmi başkanları gibi hareket etmişlerdir. Netice olarak valiler incelenen dönem içerisinde ilin siyasetinin şekillenmesinde birinci derecede etkili olmuşlardır.

Erzincan’da Cumhuriyet dönemi Belediye Teşkilatı 1923’te kuruldu. Belediye çalışmaları 1939 Depremi ile beraber kesintiye uğramış ve kısa bir süre sonra yeniden faaliyet göstermiştir. Deprem dönemi belediye hizmetlerinin ivedilikle yapılabilmesi için Belediye Başkanlığı valilerin uhdesine verilmişti. Bu uygulama 1946’ya kadar devam etmiş ve bu tarihten sonra da seçimle iş başına getirilen belediye başkanları faaliyet gösterdi. Bu süreçte de kısır siyasi çekişmelere sahne olan belediye, beklenen

hizmetleri tam manasıyla yerine getiremedi. Kısa aralıklarla yapılan seçimler neticesinde değişen meclis üyeleri ve belediye başkanlarının görev değişikliği belediye yönetimde istikrarsızlığa sebep oldu. Bu durum belediye faaliyetlerinin istenilen düzeyde olmasına engel oldu.

Milli Mücadele döneminde kurulan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bir şubesinin de Erzincan'da kurulması ile CHP teşkilatının temelleri atılmış oldu. Bu dönemden sonra parti teşkilatı il, ilçe, bucak ve köylerde de oluşturulmaya başlandı. Partinin il yönetiminde söz sahibi olanların genellikle ilin önde gelen kişilerinden meydana geldiği, eğitim ve gelir düzeyi düşük olanların ise parti yönetimine dâhil olamadığı anlaşılmaktadır. Kırsal kesimdeki parti teşkilatlarının ve faaliyetlerinin istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu durum partinin halktan kopuk belirli bir zümrenin tekelinde kalmasına neden olmuştur.

Çok partili süreçte DP il teşkilatı Erzincan'da 1946 yılı Haziran ayında kuruldu. DP, ildeki CHP'nin siyasal geleneğini devam ettirmiştir. DP, CHP'nin ocak, bucak, ilçe ve il teşkilatlanması, bunların belirli bir hiyerarşi ile kongrelerinin yapılması, kongrelerde uygulanan yöntem ve metotlarını örnek almıştır. DP'nin yönetim kademelerindeki kişilerin, önceden CHP ve Halkevi teşkilatlarında görev almış olmaları bunun sebebidir. DP'nin iktidara geldiği dönemde parti içerisinde yoğun bir mücadele olmuştur. Güçlü bir iktidarın Erzincan'da temsilcisi olma isteği ve hevesi, kişisel hırs ve menfaatlerini beraberinde getirmiştir. Tek parti döneminin siyasi, sosyal ve ekonomik şartları içerisinde beliren “*elit*” zümre, DP döneminde de varlığını devam ettirmiştir.

Bu iki siyasi partinin haricinde Erzincan'da MKP, CMP ve HP'nin de kısa süreli de olsa parti teşkilatlarının kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu partiler ilin siyasi hayatında derin izler bırakmamıştır. Bu partiler DP'den kopan kişiler tarafından kurulmuştur.

Gerek tek parti döneminde ve gerekse çok parti döneminde Erzincan'daki siyasi hayatı daha çok yerli zümre belirlemiş ve yönlendirmişlerdir. Eşraf diye tabir edilen yerli zümreyi; bürokratlar, tüccarlar ve toprak sahipleri oluşturmaktadır. Erzincan siyasetini şekillendiren bu zümrenin daha ziyade şehirde oturdukları anlaşılmaktadır. Köylü kesimin ise siyasi organizasyonlara dâhil olamadığı görülmektedir. Ancak

ilçelerden şehir merkezine ya da diğer şehirlere olan göçlerden sonra düşük gelirli köylüler siyasi teşekküllere kısmen dâhil olmaya başlamışlardır. Siyasi hayatta görülen bu temayül 1960'a kadar devam etmiştir.

Erzincan Türk Ocağı yalnızca bir tabeladan ibaret kalmış, maddi imkânsızlıklardan dolayı istenilen düzeyde hizmet verememiştir. Buna rağmen Ocak, yüklendiği misyonu Erzincan'da temsil etmiş ve bu şekilde şehre önemli bir katkı sağlamıştır. Ocaklar daha sonra kurulacak olan Halkevlerinin faaliyetlerini sürdürdüğü yerler olmuştur.

Netice olarak Erzincan'daki Halkevleri ve Halkodaları ilin içtimai, sosyal, kültürel ve iktisadi hayatın gelişmesine son derece önemli katkılarda bulunmuşlardır. Halkevleri ve Halkodaları, tüm ülkede olduğu gibi Erzincan'da da büyük bir boşluğu doldurmuş, aydınlar halkla buluşmuş ve ülke kalkınmasına gönüllü olarak hizmet etmişlerdir. Özellikle DP'nin kurulması ile çok partili hayata geçiş sürecinde Erzincan'daki Halkevlerinin de, iki partinin siyasi çekişmelerine sahne olduğu görülmektedir. Halkevleri bu çekişmelerden olumsuz etkilenmiş ve esas gayesinden uzaklaşmıştır. Erzincan'da Halkevi başkanlığı yapan kişilerin CHP Erzincan İl Teşkilatına üye oldukları görülmektedir. Zira Halkevi Başkanlarının CHP İdare Heyeti üyelerinden seçilmesi zorunluluğu vardır. Ancak bu durum ilde ister istemez konumları farklı *"elit"* bir zümrenin oluşmasına neden olmuştur. Bu zümre, ildeki siyasi, sosyal, kültürel ve en önemlisi de ekonomik alanlarda söz sahibi olmaya başlamıştır. Bilgi ve tecrübeye bakılmaksızın yapılandırılan bu yönetim anlayışı da ildeki maddi ve kültürel kalkınmayı olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum, bilgi ve tecrübe bakımından daha üstün olup, partiye üye olmadıkları için Halkevi yönetiminde görev alamayan insanları küstürmüştür. Dolayısıyla Halkevinin çalışmalarını olumsuz yönde etkilemiştir. Görüldüğü üzere Erzincan ve civarında yer yer Halkodası açmak adeta köy odası açmak gibi zaruret sayılmıştır. Bu nedenle çoğu yerde halkodaları birer tabela halkodası görünümünden öteye gidememiştir. Hiçbir faaliyetin yapılmadığı, bina, üye, demirbaş eşyasının dahi olmadığı halkodaları açılmaya başlanmıştır. Bu şekilde adeta halkodalarını referans gösterip köylerinin bazı ihtiyaçlarının giderilebilmesi yoluna gidildiği söylenebilir. Öte yandan halkodalarının gerçek amacına yönelik açılmış ve hedef doğrultusunda hareket etmiş, faaliyet göstermiş halkodaları da vardır.

1939 Depremi, ilin siyasi hayatını derinden etkilemiştir. Deprem ve siyaset olgusu, uzun süre iç içe varlığını devam ettirmiş ve deprem, siyasi hayatın şekillenmesinde etkili olmuştur. Depremden sonra Erzincan, tarihinde hiç görmediği kadar üst düzey siyasetçileri ağırlamıştır. CHP iktidarı döneminde gerçekleştirilen bu ziyaretlerin ana hedefi; devletin şefkatli yüzünün halka gösterilmesi, halk arasında iktidara yönelik oluşan olumsuz etkinin silinmesine dönüktür. DP kanadının ziyaretleri ise daha çok CHP iktidarının depremden sonraki imar faaliyetlerinin iyi yönetilmediği ve yardım paralarının öncelikli yerlere harcanmadığı noktasında toplanmıştır. Deprem, çok partili hayata geçiş sürecinde CHP ile DP arasında yaşanan siyasi çekişmelerin en önemli malzemesi olmuştur. CHP'liler dünya buhranı ve II. Dünya Savaşı'nın sebep olduğu ekonomik sıkıntılara ve olumsuzluklara rağmen Erzincan'da önemli icraatlar yapıldığını belirterek kendilerini savunmuşlardır. Buna karşılık DP'liler depremin neden olduğu sosyo-ekonomik ve imar konularında ortaya çıkan olumsuz tablonun iyi yönetilmediğini belirterek CHP iktidarını suçlamıştır. Deprem ve sonrası gelişmelerin, özellikle her seçim döneminde Erzincan'da siyasi bir propaganda malzemesi haline getirildiği görülmektedir. Esasında CHP döneminde yaşanan bir takım sıkıntıların aynı şekilde DP döneminde de devam ettiği anlaşılmaktadır. CHP döneminde temelleri atılan önemli sanayi yatırımlarının DP döneminde hayata geçirilmiş olmasına rağmen, genel anlamda problemlerin çözümü noktasında adım atılamadığı ve bu problemlerin uzun yıllar Erzincan'ı meşgul ettiği söylenebilir. Netice olarak incelen dönem aralığında her iki partinin kısır siyasi çekişmeleri arasında kalan ilin, sosyo-ekonomik kalkınmasının istenilen düzeyde olamadığı görülmektedir.

Dünyada ve Türkiye'de gelişen bir dizi siyasi olaylar da Erzincan'ı yakından etkilemiştir. Türkiye'nin NATO'ya giriş sürecinde katıldığı Kore Savaşı'nın Erzincan'a olan etkileri üzerinde durulmuştur. Dersim olayları ve 1960 askeri müdahalesinin Erzincan iline olan siyasi, sosyo-kültürel etkileri incelenerek değerlendirme yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

A. Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Bakanlar Kurulu Kararları Katalogu

Bakanlıklar Arası Tayin Daire Başkanlığı Katalogu

Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Katalogu

Cumhuriyet Halk Partisi Katalogu

Nâfia Vekâleti Katalogu

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Cumhurbaşkanlığı Arşivi

Emekli Sandığı Arşivi

İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi

Kızılay Arşivi

Milli Kütüphane Mikro Film Arşivi

Türk Tarih Kurumu Arşivi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi

Türkiye İstatistik Kurumu

B. Resmi Yayınlar

Ayın Tarihi

Düstur (Üçüncü Tertip)

Resmi Gazete

TBMM Kavanin Mecmuası

TBMM Zabıt Ceridesi

C. Süreli Yayınlar

1. Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

Demokrat Erzincan

Demokrat İliç

Fırat

Halkın Sesi

Hürriyet

Kazankaya

Öz Demokrat

Öz Erzincan

Son Posta

Tasvir

Ulus

Yeni Erzincan

Yeşil Eğin

2. Dergiler

Anayasa Yargısı

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi

Belediyeler Dergisi

Belleten

Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

Görüş

MTA Enstitüsü Dergisi

Pure and Applied Geophysics

Talid

Türk Coğrafya Dergisi

Türk Yurdu Dergisi

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi

Türkiyat Mecmuası

Ülkü

D. Hatıralar ve Araştırma Eserleri

Ahmad, Feroz, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2008.

Akkan, Erdoğan, *Erzincan Ovası ve Çevresinin Jeomorfolojisi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1964.

Akşin, Sina, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

Altınbilek, M. Samet, *Planlama Sorunları Açısından Erzincan'ın Şehir Coğrafyası*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), AÜSBE, Erzurum 1997.

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Cilt: 1-2: 1914- 1995, Alkım Yayınevi, (Genişletilmiş 12. Baskı), İstanbul 1995.

Aslan, Yavuz, *TBMM Hükümeti'nin Kuruluşu, Evreleri, Yetki ve Sorumluluğu (23 Nisan 1920-30 Ekim 1923)*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2001.

Aşgın, Sait, *Cumhuriyet Döneminde Doğu Anadolu'ya Yapılan Kamu Harcamaları (1946-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2000.

- Atnur, İbrahim Ethem, *Reis-i Cumhur'un Doğu İncelemeleri*, Ebabil Yayınları, Ankara 2006.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali*, Remzi Kitabevi, (4. Baskı), İstanbul 1990.
- Aydın, Dünder, *Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı Kuruluş ve Genişleme Devri (1535–1566)*, TTK Yayınları, Ankara 1998.
- Balkaya, İhsan Sabri, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Arşiv Belgelerine Göre 1930 Belediye Seçimleri*, Güneş Vakfı Yayınları, Erzurum 2006.
- Bilâ, Hikmet, *CHP (1919-2009)*, Doğan Kitap, (4. Baskı), İstanbul 2008.
- Binark, İsmet, *Türk Parlemanto Tarihi (TBMM-VI. Dönem) II*, TBMM Vakfı Yayınları No:36, Ankara 2004.
- Bulut, Hüseyin, *Milli Mücadelede Erzincan*, Erzincan Belediyesi Yayınları No:10, Ankara 1997.
- Çankaya, Mücellitoğlu Ali, *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (1859-1949 II, Örnek Matbaası*, Ankara 1954.
- CHF İntihap Yoklama Talimatnamesi*, Ankara, 1933.
- CHF Nizamnamesi ve Programı*, 10 Mayıs 1931'de Toplanan Üçüncü Büyük Kongresi Tarafından Kabul Edilmiştir, Ankara, 1931.
- CHP Halkevleri Öğreneği*, Ulus Basımevi, Ankara 1938.
- CHP Halkevleri Talimatnamesi*, Ankara 1933.
- CHP Programı*, Mayıs 1935'deki Partinin Dördüncü Büyük Kurultayı Onaylamıştır, Ulus Basımevi, Ankara 1935.
- Cuinet, Vital *La Turquie d'Asie I*, Paris, 1892–1894.
- Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi*, 9 Eylül 1339 (1923).
- Çalışlar, İzzettin, *Dersim Raporu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.
- Çeçen, Anıl, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, (2. Baskı), Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2000.
- Çelebi, Evliya, *Seyahatnamesi I-III*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1986.
- Çevik, Zeki, *Milli Mücadele'de Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkası'na Geçiş(1918-1923)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002.
- Çoker, Fahri, *Türk Parlemanto Tarihi (Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem) III*, TBMM Vakfı Yayınları No:6, Ankara 1995

- Demir, Ramazan, *Feodalizmin Devlete İsyanı ve Dersim Olayları*, Palme Yayınları, Ankara 2001.
- Demirel, Ahmet, *Birinci Meclis'te Muhalefet – İkinci Grup*, İletişim Yayınları, (4. Baskı), İstanbul 2007.
- Denizli, Ali, *Kore Savaşı (1950–1953)*, Turhan Kitabevi, Ankara 2010.
- Dervişoğlu, Fatih M., *Nuri Demirağ Türkiye'nin Havacılık Efsanesi*, (4. Baskı), Ötüken Neşriyat, İstanbul 2011.
- DP, *Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, Basım yeri yok, Ankara 1946.
- Ekici, Necdet, *Sanayileşme ve Uluslaşma Sürecinde Toprak Reformundan Köy Enstitülerine Türkiye (1923–1950)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.
- El-Belazuri, *Futuhu'l Buldan*, (Çev.: Mustafa Fayda), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- Ergenç, Özer, *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
- Eroğlu, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara 1990.
- Erzincan Şeker Fabrikası Açılış Hatırası*, Ankara 1956.
- Erzincan Valiliği Yayınları, *Deprem ve Erzincan 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi Deprem Olayı ve Sonrası*, Mega Basım Yayın, İstanbul 1992.
- Erzincan Valiliği Yayınları, *Erzincan İl Yıllığı (1967)*, Ayyıldız Matbaası, 1968, Ankara.
- ESİR, İbnü'l, *El Kâmil fi't-Tarih Tercümesi II*, (Çev.: Beşir Eryarsoy), Kitabı Yayınevi, İstanbul 1985.
- Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, *Kore Savaşı Şehitlerinin Biyografileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1992.
- Göde, Kemal, *Eratnalılar (1327–1387)*, TTK Yayınları, Ankara 1994.
- Günaltay, Şemsettin, *Yakın Şark II: Anadolu En Eski Çağlardan Ahameniş'ler İstilasına Kadar*, TTK Yayınları, Ankara 1987.
- Gül, Abdulkadir, *Osmanlı Devleti Bürokrasisi'nde Erzincanlı Memurlar*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2010.
- Gül, Abdulkadir, Adem Başbüyük, *Bir Tarihi Coğrafya İncelemesi (Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Erzincan Kazası)*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2011.

- Gül, Abdulkadir, Salim Gökçen, *Son Dönem Osmanlı Nüfusu ve Ecnebler Meselesi*, Cedit Neşriyat, Ankara 2010.
- Halkevleri ve Halkodaları (1932–1942)*, CHP Yayınları, Ulus Basımevi, Ankara 1942.
- Halkevleri'nin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası*, Ülkü'nün Küçük Kitapları 7, Ülkü'nün 37. Sayısının İlavesi, Ulus Basımevi, Ankara 1936.
- Hallı, Reşat, *Türkiye Cumhuriyetinde Ayaklanmalar*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları Seri No:8, Ankara Genelkurmay Basımevi, Ankara 1972.
- Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi ve Kafkas Cephesi III. Ordu Harekâtı II*, Ankara 1993.
- II. Abdülhamid'in Son Mabeyn Başkâtibi Ali Cevat Bey'in Fezleke'si, İkinci Meşrutiyetin İlanı ve Otuzbir Mart Hadisesi, Yayına Hazırlayan Faik Reşit Unay, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- Karabekir, Kazım, *Doğu'nun Kurtuluşu*, Erzurum Sanayi ve Ticaret Odası Yayınları, Erzurum 1990.
- Karadağ, Nurhan, *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları*, TC. Kültür Bakanlığı, Ankara 1988.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı (1831)*, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara 1997.
- Karpat, Kemal, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.
- Kaya, Ali, *Başlangıçtan Günümüze Dersim Tarihi*, Demos Yayınları, İstanbul 2010.
- Kaya, Erol, *Son Osmanlı Meclisi Mebusanı*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 19 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1998.
- Kaymaz, Rıfki, Halil İbrahim Özdemir, *Erzincanlılar Ansiklopedisi*, Doğu Yayınları, Erzincan 2010.
- Kaynar, Mete Kaan, *Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partiler (1923-2006)*, İmge Kitabevi, Ankara 2007.
- Kemali, Ali, *Erzincan Tarihi, Coğrafi, İktimai, Etnoğrafi, İdari, İhsai Tetkikat Tecrübesi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1932.
- Ketin, İhsan, *Türkiye Jeolojisi 'ne Genel Bir Bakış*, İTÜ Vakfı Yayınları, İstanbul 1986.
- Kılıç, Selami, *Türk-Sovyet İlişkilerinin Doğuşu*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998.
- Kırzioğlu, M. Fahrettin, *Bütünüyle Erzurum Kongresi*, Kültür Ofset, Ankara 1993.

- Kocatürk, Utkan, *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999.
- Konukçu, Enver, *Cumhuriyetin 75. Yılında Tercan*, Önder Matbaacılık, Ankara 1998.
- Köse Edt: Osman, *Osmanlıdan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*, Samsun İlkadım Belediyesi Yayınları, Samsun 2009.
- Kumaş, Rahmi, *CHP'nin Soyağacı*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1999.
- Kunt, Metin, *Sancaktan Eyalet (1550–1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi)*, İstanbul, 1978.
- Kurmay Yüzbaşı Kafkasyalı Fuad, *1/25.000 Ölçekli Erzincan İstikşaf Planı*, 1904.
- Küçükkuşurlu, Murat, *Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012.
- Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev.: Metin Kırıtlı), TTK Yayınları, (8. Baskı), Ankara 2000.
- Metzger, Henri, *Anatolia II*, London, 1969.
- Miroğlu, İsmet, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520–1566)*, TTK Yayınları, Ankara 1990.
- Mustafa, Celâlîzâde, *Selimnâme*, (Haz.: Ahmet Uğurlu, Mustafa Çukadar), TTK Yayınları, Ankara, 1990.
- Olgun, Kenan, *1908-1912 Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın Faaliyetleri ve Demokrasi Tarihimizdeki Yeri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2008.
- Önal, Sami (Haz.:), *Tuğgeneral Ziya Yerkök'ün Anıları Harbiye'den Dersime (1890-1914)*, Ankara 2006.
- Öz, Esat, *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1992.
- Özbudun, Ergun, *Siyasal Partiler*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara 1977.
- Özgül, Vatan, *Dimetoka'dan Erzincan'a Bir Alevi Aşiret: Balabanlılar*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2005.
- Pamuk, Bilgehan, *XVII Yüzyılda Bir Serhat Şehri Erzurum*, Aykû Yayınları, İstanbul, 2006.
- Pasin, M. Hidayet, Ş. Vedat Çelik, *Erzincan Tarihi, Coğrafyası, Folklorü*, Kardeş Matbaası, Erzincan 1962.

- Sakaoğlu, Necdet, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1993.
- Saray, Mehmet, *Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya Girişi III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, (2. Baskı), Ankara 2000.
- Strabon, *Coğrafya XII*, (Çev.: Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1969.
- Sümer, Faruk, *Karakoyunlular I*, TTK Yayınları, Ankara 1984.
- Şahin, Tahir Erdoğan, *Erzincan Tarihi I*, Erzincan Hayra Hizmet ve Dayanışma Vakfı, Yayın No:1, Erzincan 1985.
- Tansel, Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar II*, MEB Yayınları, İstanbul 1991.
- Tansel, Selahattin, *Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti (Osmanlı Kaynaklarına Göre)*, MEB Yayınları, Ankara 1985.
- TBMM, *TBMM Albümü- 1920–2010 I-II*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No:1, Ankara 2010.
- Toksoy, Nurcan, *Halkevleri – Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak-*, Orion Yayınevi, Ankara 2007.
- Tökin, F. Hüsrev, *Türkiye'de Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi*, Elif Yayınları, İstanbul 1965.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1975.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, Doğan Kardeş Yayınevi, İstanbul, 1952.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasi Partiler I, İkinci Meşrutiyet Dönemi (1908-1918)*, (Genişletilmiş 3. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- Tuncer, Abdullah Âhi, *Erzincan'da Yazdım*, Türk Kızılayı Yayınları, Ankara 2011.
- Tunçay, Mete, *Türkiye'de Tek Parti Rejiminin Kurulması*, Yurt Yayınları, Ankara 1981.
- Turan Murat, *CHP'nin Doğuda Teşkilatlanması (1923-1950)*, Libra Yayınevi, İstanbul 2011.
- Turan, Osman, *Selçuklu Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1999.
- Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi*, IV-1, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1999.

- Tuş, Muhittin, *Sosyal Ekonomik Açıdan Konya*, Konya Ticaret Odası Kültür ve Eğitim Yayınları, Konya 2001.
- TÜİK, 1927 *Genel Nüfus Sayımı*, TÜİK Yayınları.
- TÜİK, 1935 *Genel Nüfus Sayımı*, TÜİK Yayınları Hüsnü Tabiat Basımevi, İstanbul 1937.
- TÜİK, 1940 *Genel Nüfus Sayımı*, TÜİK Yayınları No: 1285.
- TÜİK, 1945 *Genel Nüfus Sayımı*, TÜİK Yayınları No: 1287.
- TÜİK, 1950 *Genel Nüfus Sayımı*, TÜİK Yayınları No: 359.
- TÜİK, 1955 *Genel Nüfus Sayımı*, TÜİK Yayınları No: 412, Ankara 1961.
- TÜİK, 1960 *Genel Nüfus Sayımı*, TÜİK Yayınları No: 444, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1963.
- TÜİK, *Türkiye İstatistik Yıllığı*, TÜİK, Ankara 2011.
- Tükel, Sükûtfî, *Bağımsız Adayın Erzincanlılarla Hasbihali*, Basım yeri yok 1948.
- Tükel, Sükûtfî, *Yeni Erzincan Nasıl Kuruldu? Ve Niçin Bitirilemedi?*, Basım Yeri Yok 1949.
- Türkiye Kızılay Derneği 73 Yıllık Hayatı (1877–1949)*, Ankara 1950.
- Umar, Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1993.
- Unay, Faik Reşit (Haz.), *II. Abdülhamid'in Son Mabeyn Başkâtibi Ali Cevat Bey'in Fezleke'si, İkinci Meşrutiyetin İlanı ve Otuzbir Mart Hadisesi*, TTK Basımevi, Ankara 1991
- Uyar, Hakkı, *Türkiye'de Tek Parti Dönemi'nde İktidar ve Muhalefet (1923-1950)*, DEÜAİİTE, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1998.
- Van Bruinessen, Martin, *Ağa, Şeyh ve Devlet, Kürdistan'ın Sosyal ve Politik Örgütlenmesi*, Çev. Remziye Arslan, Özge Yayınları, Ankara, 1991.
- XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Odaları*, CHP Yayınları, Ulus Basımevi, Ankara 1948.
- Yalçın, Durmuş v.d., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2007.
- Yavuz, Nurcan, *İşgal ve Mezalimde Erzincan*, Erzincan Belediyesi Yayınları No:4, Ankara 1995.
- Yılmazçelik, İbrahim, *Osmanlı Devleti Döneminde Dersim Sancağı İdari, İktisadi ve Sosyal Hayat*, Kripto Yayınları, Ankara 2011.

Yücel, M. Serhan, *Demokrat Parti*, Ülkü Kitapları, İstanbul 2001.

Zürcher, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

1902 Yılı Erzurum Vilayeti Salnamesi.

E. Makaleler

Afyoncu, Erhan, "Türkiye'de Tahrir Defterlerine Dayalı Olarak Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bazı Görüşler", *TALD*, I, Sayı:1, İstanbul 2003, 267-286.

Akıncı, Aybige, Haluk Eyidoğan, "Scattering and anelastic, attenuation of seismic energy in the vicinity of North Anatolian fault zone eastern Turkey", *Physics of the Earth and Planetary Interiors*, Sayı: 122, 2000, 229-239.

Akkan, Erdoğan, "Erzincan Ovası'nda Son Tektonik Hareketler ve Bunların Morfolojideki Tesiri", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 21, İstanbul 1961, 123-147.

Akkan, Erdoğan, "Erzincan Ovasının İklim Özellikleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 21(3-4), Ankara 1963, 79-101.

Akşin, Sina, "Cumhuriyet Halk Partisi'nin Siyasal, Toplumsal ve İdeolojik Kökenleri", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi VIII*, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, 2037-2042.

Akyıldız, Ali, "Şehremini", *DİA*, 38, İstanbul 2010, 459-460.

Alkan, Mehmet Ö., "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Seçimlerin Kısa Tarihi", *Görüş*, Mayıs 1998, 48-61.

Alkan, Mehmet Ö., "Türkiye'de Seçim Sistemi Tercihinin Misyon Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri (Siyaset Bilimi ve Siyaset Sosyolojisi Yaklaşımıyla)", *Anayasa Yargısı*, Sayı: 23, 2006, 133-165.

Arıkan, Zeki, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", *Halkevlerinin Kuruluşunun 70. Yıldönümü Toplantısı*, İzmir, 06.03.2002, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, 261-281.

Barkan, Ömer Lütfi, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", *TM*, X, İstanbul 1956, 1-26.

"Büyük Zلزle Felaketi ve Hükümetimizin Tedbirleri", *Belediyeler Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 52, Ankara Aralık 1939, 4-7.

- Ceylan, Alpaslan, “1988 Yılı Erzincan Yüzey Araştırması”, *17. Araştırma Sonuçları Toplantısı II (24-28 Mayıs 1999)*, Kültür Bakanlığı Yayınları Yayın No:2345/2, Ankara 2000, 181-192.
- Çavdar, Tevfik, “Cumhuriyet Halk Partisi (1950-1980)”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi VIII*, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, 2019-2036.
- Darkot, Besim, “Erzincan”, *İA*, IV, MEB Yayınları, İstanbul 1993, 338-340.
- Deny, J. “Sancak”, *İA*, X, İstanbul 1993, 186-189.
- “Erzincan Zلزlesi Mıntıkasının İmarı Hakkındaki Kararlar”, *Belediyeler Dergisi*, Yıl:5, Sayı:56, Ankara Nisan 1940, 14-16.
- Fenik, Mümtaz Faik, “Cumhuriyetin 18 nci Yılı Zarfında Kızılay’ın Yapmış Olduğu Yardımlar”, *Cumhuriyetin 18 nci Yıldönümünde Hitabeler ve Konferanslar*, Çankaya Matbaası, Ankara 1941.
- Gökbilgin, Tayyib, “15 ve 16 Asırlarda Eyâlet-i Rûm”, *VD*, Sayı: 6, İstanbul 1965, 126-143.
- Göyünç, Nejat, “Diyarbakir Beylerbeyliği’nin İlk İdarî Taksimatı”, *İÜTD*, Sayı: 23, İstanbul 1969, 331-348.
- Grosser, Helmuth, “*The Erzincan (Turkey) Earthquake (M_s 6,8) March 13, 1992 and Its Aftershock Sequence*”, Pure and Applied Geophysics, Basel, 1998, 465-505.
- Gül, Abdulkadir, “1642-1643 Tarihli Avarız Defterlerine Göre Erzincan Şehri”, *EÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 2009, 111-129.
- Gül, Abdulkadir, “Bayezıd Sancağı’nın Demografik Yapısına Genel Bir Bakış”, *III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh’un Gemisi Sempozyumu (12-14 Ekim 2010)*, İstanbul 2011, 156-170.
- Gül, Abdulkadir, “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Erzincan ve Köylerinin Demografik ve İskân Yapısı (1835 Tarihli Nüfus Defterine Göre)”, *EÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 2009, 163-182.
- Hayli, Selçuk, “Erzincan Ovasında Genel Arazi Kullanımı”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), Elazığ 2002, 1-24.
- İnbaşı, Mehmet, “Erzincan Kazası (1642 Tarihli Avârız Defterine Göre)”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 41, Erzurum, 2009, 189-214.
- Ketin, İhsan, “Anadolu’nun Tektonik Birlikleri”, *MTA Enstitüsü Dergisi*, No. 66, Ankara 1966, 20-34.

Miroğlu, İsmet, “Erzincan”, *DİA*, XI, İstanbul 1995, 318-321.

Özel, Oktay, “XVII. Yüzyıl Osmanlı Demografi ve İskân Tarihi İçin Önemli Bir Kaynak: Mufasssal Avarız Defteri”, *XII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 12-16 1994, Kongreye Sunulan Bildiriler 3*, Ankara 1999, 735-743.

Özgüç, Tahsin, “Altıntepe Kazıları”, *Belleten*, XXV(97), Ocak 1961, Ankara 1961, 253-280.

Peker, Recep, “Halkevleri Açılma Nutku”, *Ülkü Halkevi Mecmuası*, I, Sayı:1, Şubat 1933.

Sümer, Faruk, “Mengüçüklüler”, *İA*, MEB Yayınları, VII, İstanbul 1993, 713-718.

Şapolyo, Enver Behnan, “Türk Şehirleri Tarihi- Türk Belediyesinin Doğuşu ve Tekâmülü”, *Belediyeler Dergisi*, Yıl: V, Sayı: 58, Ankara Haziran 1940, 30-33.

Toksoy, Ahmet, “Erzincan Türk Ocağı”, *Türk Yurdu Dergisi*, XXVIII, Haziran 2008, 1-9.

Tunçay, Mete, “Siyasal Gelişmenin Evreleri”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi VII*, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, 1967-1990.

Yavuz, Erdem, “Ağrı Halkevi”, *III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh’un Gemisi Sempozyumu (12-14 Ekim 2010)*, *Bildiriler*, İstanbul 2011, 283-300.

F. İnternet Adresleri

Yağış, Erişim Tarihi: 29.01.2011, www.dmigm.gov.tr

Seçim, Erişim Tarihi: 26 Mart 2012,
www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_secimler.secim_cevresi_partiler?p_secim

EKLER

[illegible]

Ek 1. Dersim Aşiretlerinin Sevkiye Dair Talimatname (1331)

T. B. M. M.		
Üyelerine mahsus		
<u>Dönem IX</u>		
Sicil No.	Defter No.	Zarf No.
<i>622</i>	<i>2-322</i>	<i>22</i>
 Erzincan Milletvekili <i>Şemsettin Günaltay</i>		

Ek 3. TBMM Üyelerine Ait Dosyalardan Biri (Erzincan Mv. Şemsettin Günaltay)

Erzincan mıntakası yer sarsıntısı nüfus zayıatı ve bina hasaratının kat'i tesbit fişi

Vilâyet (2) Kaza (3) Köy (5) Mahalle (6)

Fiş No. (1)

(8) Sıra No.	(9) Binanın nev'i	(10) Bina sahibinin		(11) Ölü ve yaralı adet		(12) Binanın hasarat derecesi			(13) Bina sahibinin iktisadi durumu			(14) Verilen para mikdarı Lira	(15) Düşünceler
		Adı ve soy adı	San'atı	Ölü	Yaralı	Az hasar	Çok hasar	Tamamen yıkılmış	İyi	Orta	Fakir		
													Yekûn

Yukarıda adı yazılı mahalde yaptığımız tetkikat neticesinde tesbit olunan zayıat ve hasarat sütunlarına yazılmış ve bu hasara muhabil Kızılay Cemiyetinden verilmesi tekrârî eden meblağın liradan ibaret bulunduğunu ve sarfını tasdik ederiz. / 1940

Reis Aza Aza Aza Köy İhtiyar Heyeti:

Ek 4. Erzincan Mıntıkası Yer Sarsıntısı Nüfus Zayıatı ve Bina Haşaratının Kat'i Tespit Fişi

Ek 5. Erzincan'da Basılan 2 Nisan 1953 Tarihli Öz Erzincan Gazetesi

Sahip ve Mesul Müdürü Sadullah Erim İdare ve Basıldığı yer: D. Erzincan Matbaası Senelik 36, 6 aylık 18 Lt. Resmî İlanların Santimi 150 kuruştur Ekst. sayılar 25 kuruştur	Cuma 11 MART 1955 YIL : I SAYI : I Fiatı 5 Kuruştur	ÖZ Demokrat

Erzincanda çıkar Demokrat Günlük Siyasi Gazete

Gazetemiz çıkarken Demokrasinin eşsiz kahra- manlarını saygıyla anmakla şeref duyar

Demokrasimizin eşsiz kahramanlarından
Sayın Reisi Cumburumuz Celal Bayar

Sayın valimizin gazetemize beyanatı

**955 yılında Vilayetimiz dahilinde imar işlerine
büyük hız verilecektir**

Merkezde 20 Dersane modern bir İlk okul, Vali Konağı, Lise ve San'at okullarının mütebaki inşaatı Kemahta Orta ve ilk okul, Çayırda Ceza Evi Refahiye sağlık merkezi ve Ortaokul ikmal inşaatı 60 Köy Su Üç muazzam Köprü ve bütün köy Yolları yapılacaktır

Parti müfettişimiz Sayın İsmail Aşkın partili Arkadaşlarımıza sevgi ve selamları

Muhterem Valimiz Süleyman Onur

17 nci Asrın bu yana Hürriyet mücadelesinin Yılmaz müdafii olan Dördüncü kırvete iştirakimiz münasebetiyle milletimize sulh ve sükun diler Halk efkârını hürmetle selamlarız

Öz Demokrat

Bugünden itibaren basımızın mukaddes mesaisine iştirakimizden dolayı bahtiyarlığımızın nevine tariften aciz bulunuyoruz. Her bakımdan Demokrasi davasına bağlı bulunan gazetemiz, Kastı mahsus ile Demokrasi düşmanlığı güden şahıslarla mücadeleyi şiar edenlerin gazetesidir.

Gayemiz alkış toplamak veya meşur olmak değil, bir amme müessesesi olarak her zaman ve mekanda dilma hürmetkâr olduğumuz halk efkârını aydınlatmak ve onun bir melice onun istediği şekilde hizmet etmektir. Evet bir halk lürsüsü olduğunu ilan ederken vazife ve mesuliyetinin ağırlığını müd.rk bulunan Öz Demokrat her şeye rağmen okuyucularının içtimai hafızasına ve derin ahlaklarına güvenmektedir

Hürriyeti medeniye

Devamı Sayfa 2 de

Parti müfettişimiz Sayın İsmail Aşkın Vatiyle

Ankara'da kendilerini ziyaret ettiğimiz Parti Müfettişimiz Sayın İsmail Aşkın bütün partili arkadaşlarımıza selam ve sevgilerinin (Devamı sayfa 2 de)

Muhterem Mebuslarımızdan Sadık Pelincek, Rahmi Sanalan Seref verdiler

Bütçe müzakereleri nin sona ermesi dolayısıyla B.M.M. sinin tatilinden istifade eden Mebuslarımızdan Sayın Sadık Perincek ve Rahmi Sanalan Doğu ekspresiyle Şehrimize gelmişlerdir.

Muhterem mebuslarımızı karada kalabalık bir halk kitleisi ve yakın dostları karşılamışlardır

Kıymetli mebuslarımıza hoş geldisiz deriz.

İşleri bildirmişlerdir. Bu lütüflarından dolayı kendilerine gazetemiz namına teşekkürü bir borç biliriz.

Devamı Sayfa 2 de

Mebuslarımızın Valimizde ziyaretleri

Dün şehrimize gelen mebuslarımızdan Rahmi Sanalan ve Sadık Perincek yanlarında Parti reisimiz Şerafettin Emiroğlu olduğu halde Valiyi ziyaret ederek memleket işleri hakkında uzun görüşme yapmışlardır.

Ek 6. Erzincan'da Basılan 11 Mart 1955 Tarihli Öz Demokrat Gazetesi

11 Eylül 1953
SAYI : 1
Yıl : 1
Fiatı : 10 Kr.

Halkın Sesi

GÜNLÜK SİYASİ GAZETE

ERZİNCAN

Yazı İşleri
Filen İdare eden
Mustafa Yıldırım

SAHİBİ
Emrullah Şara

Baskı yeri
Halkın Sesi Matbaası

Memleketimizin Kıymetli Evlâdı

Halkın Sesi Hizmet Yolunda

Halkın Sesi hizmete başladıkten, bütün hemşehrilerimizi ve okuyucularımızı hizmetle selamlar. Hissedilen mühim bir ihtiyacı karşılamak üzere çıkan bu gazete, gaye ve yolunu gösteren (Her şeyden önce bu vatan) dîstürünü esas bilecektir.

Mahalli bir muhalefet gazetesi olarak devam edecek olan hizmetinde: Yalandan iftiran daima sa kınacaktır. Bütün nesriyatın hakikatlar üzerine bina edecek, katı mecburiyet olmadıkça asla tahsis et yapmayacaktır. Mahalli idare ve idarelerin yıl meselelerini vatanın ve idarelerin bu sîtûnlarında inakasını bulacaktır.

Vazifelerinde namuslu çalışan kanunları, şu veya bu parti, şu veya bu şahıs emeden vatandaşın seymen tatbik eden fedakar zümresinin bu gazete ardıcısı olacaktır. Keşlik türlü menfaat, saikile sahiplerinin önüne düşüp emme hizmetinde bulunan rahatsız ederek, onları gayri kanunî yollara talaye zorlayan bir kısım utizanlarla mücadeleli tîz Demokrasiimizin semeli bakımından bir emleket vazifesi bilecek.

Türlü badireler geçirilen bu güzel ülkede Demokratik rejim tam olarak yerleşip vami etmesi, bu günkü nıya nı zımanı muvacehede hayat ve memat vamiştir.

Bu rejimî soysuzlaştırık isteyenlerle mücadele etmek, bir memleket için boyunumuzun eudur. Biz bu borcu ün enerjimizle, maddî manevî imkânlarımızı kullanarak önemeye azmîş bulunuyoruz.

Halkın Sesi

Sayın Millet Vekilimiz Ş. Günaltayın geçen gün aşağıdaki Belediye Parkında kalabalık bir topluluk huzurunda mühim bir kanuşma yaptığı malûmdur.

Bu konuşmayı sîtûnlarımızda hemşehrilerimize arz ediyoruz. Kadirşinas uyanık hemşehrilerimiz bu konuşma ile buna karşı göya cevap vermek isteyen bir yabancıнын Demokrat Erzincan gazetesinde çıkan edepten bihaber yazısını karşılaştırsın ve hükûmü versin

C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü

NUTKUN TAM METNİ

Aziz Erzincanlı hemşehrilerim.

Sözelime baş'ın edan önce sizi sevgi ve saygı ile selamlarım. Millet vekiliniz

Devamı Sayfa 3 de

Partimizin Kurucusu Büyük kurtarıcı Atatürk

Basın Hürriyeti

Basın hürriyeti demokrasinin temel kaidelerinden biridir. Tarih bu yolda hizmet etmiş insanların beşeriyete neler kazandırmış olduğunun şerefli hikâyeleri ile doludur. Maalesef her şeyde olduğu gibi bu mesleği de bir ticaret metar haline sokmuş ve bunu yalnız bir menfaat vastası yapmış olan insanlardır ki basın hürriyetini baltalamışlar, onu bir çok alvalde cemiyet için faydalı bir unsur değil tehlikeli bir silah haline sokmuşlardır. Dünyada gerçek demokrasiyi kav-

ramış olan hiç bir memleket, basını soysuzlaştırmak suretiyle onu mevcut iktidarın dalkavuşu haline sokmamıştır. Biz yeni rejimin temellerin i kurmak devri içindeyiz Yarın aksayacak taraflarımızdan bu gün ona bir vecheler verenler mes'ul olacaklardır.

Bir basın iki kudretin tesiri altındadır: Bu kudret ya halk topluluklarıdır veya iktidar sahipleridir. Demokrasilerde bir gazetenin kaderini halk toplulukları, diktatörlük rejimlerinde ise iktidar sahipleri tayin eder. Binaenaleyh bir memlekette hakiki bir demokrasi mevcut olup olmadığını, orada yalnız matbuatı gözden geçirmek suretiyle anlamak mümkündür. Demokrasi rejimleri serbest fikirden korkmaz, diktatör lük rejimlerinin ise en büyük düşmanıdır. Onu ora dalkaldırmak için elinden geldiği kadar çalışır. Bir tertibe başvurur Bu tertiplerin şiddet veya hafifliği o rejim diktatörlük vasfına tesir etmez. Çünkü bir memlekette demokrasi bütün icaplarıyla ya vardır, ya yoktur. Türk demokrasiyi gel-

listirmek mecburiyetindeyiz. Çünkü bu bizim mukadderatımızdır. Bizim sadet vefelâketimizdir. Kanunların sınırları içinde bir olan bir fikri muzaffer kılmak, onu menfaat ve korkunun gölgesinden sıyrmak lazımdır. Bu er veya geç mutlak ve mutlak olacaktır. Şunu bir teallite olarak kabul etmek lazımdır ki, bir milletin tarihi merhalesini durdurmak isteyenler mabçup olacak, hüsrana uğrayacak ve yenileceklerdir. Bu hakikatı anlayıp onun icaplarını yerine getirirler ise her-

Ek 7. Erzincan'da Basılan 11 Eylül 1953 Tarihli Halkın Sesi Gazetesi

Sahip ve Mesul Müdür Sadullah Erinc Idare ve Basıldığı yeri: D. Erzincan Matbaası Senelik 36, 6 aylık 18 Lr. Resmî İlanların Saatimi 150 kuruştur Eski sayılar 25 kuruştur	Pazar 22 MAYIS 1955 YIL : I SAYI : 73 Fiat 5 Kuruştur	Devlet Nüshası ÖZDEMOKRAT
Telefon: 42 Erzincanda çıkar Günlük Siyasî Gazete		
Gazete ve Matbaamız		
Sayın okuyucu ve dostlarımızın: Mubarek Ramazan Bayramlarını tebrik eder sağlık ve başarılar dileriz		
Türk Milleti, büyük Bayramlarından birisini daha Sulh ve sükûn içerisinde idrâk ediyor Yazan : Rifat Çakar Büyük Türk milleti, mehter devlet ve milletinin sayesinde şahr-ı bayramlarını Ramazan bayramı derin bir huzur ve esen huzuru ile teski etmektedir. Ezanı esas örfü ile olan imam hatip oğulları ve yüce dinî emirlerine radyosuyukçu bağlamış bayirimize ıstık tutan hümetimize bütün ana-tili, taşı ile toprağı ile ölümlere köşesindeki fer-tili dca etmekte, Al-lâhın, ebediyen payi-ter olmasını istemek-tedir. İlim ve irfan ocağı ekadde bir yuva, ark evlâdına yakışan yüksek terbiye ile eğrâ-negr olan dini hat döşü polat Men-	Sayın Mebuslarımızın bayram tebrikleri Muhterem Hemşehrilerimizin Ramazan bayramlarını sevgi ve saygılarımızla kutluyoruz. Erzincan Mebusları Tevfik Şenocak, Sadık Perinçek, Rahmi Sanalan	Amerikan son tip uçakları Washington, (A.A.) Birleşik Amerikanpa sifi hava kuvvetleri baş kumandanı genral Vjy-and tertiplediği bir kon feransta şu bayanatta bulunmuştur. Birleşik Amerikanın atom silâh ları halen mümkün olan her şehirdeki askeri he deflere tam b'ir isabet le ve azami bir tesirle hücum atmaya ve türlü nevilere ihtiva etmek tedir. Birleşik Amerika için bir harp halinde dünyanın herhangi ta rafında olursa olsun her hangi bir hareketi ifaya maktadır. tahsis bir ha va kuvvetini hazır tut masın tamamen müm kün olacağı üsler ya
Sayın Partili arkadaş ve Hemşehrilerimizin Sayın partili arkadaş ve Hemşehrilerimiz Ra-mazan Bayramlarını kutlular saadet dileriz. D.P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi Avukat Şerafettin Emiroğlu		
Mütrahtit Mehmet Ergüven Muhterem Dost ve müstahillerin Şeker Bay-ramını tebrik eder başarılar dileriz.		
Nümune Bakkalıyesi Ihsan Yüce'er ve Kemal Özdemir Sayın mühterem ve Dostlarımızın Bayramla-rını tebrik ederler		
Tüccar Müteahhit Dursun Malatyalıoğlu Sayın Dost ve müstahillerine Şeker Bayra-mını tebrik eder Başarılar diler.		
Muhterem partili arkadaşlarımızın ve sayın Hemşehrilerimiz Şeker Bayramlarını Tebrik eder başarılar dileriz D.P. Kaza İdare Hey'et Reisliği		

Ek 8. Erzincan'da Basılan 22 Mayıs 1955 Tarihli Özdemokrat Gazetesi

26
MART
PERŞEMBE
1942

Neshesi (100) para
Seri ile abone 120 kuruştur.

Yıl: 1

YENİ ERZİNCAN

(Hafiflik Vilâyet Gazetesi)

12
İk Tegrin
ERZİNCANIN
Kuruluş bayramdır

Baskıyan yazılar tede edilmez.
Çifti aynısı maddeler 10 kuruştur.

Sayı: 1

Büyüklerimize şükranlarımızı ve arkadaşlarımıza saygılarımızı sunarız.

(YENİ ERZİNCAN)

Büyük Milli Şef İsmet İnönü

Sayın Milli Şefimizin Ulusal direktifleri

"...Bakara güvenle, kuvvetli olduğumuzu bilerek ve güzel hislerle çıkarırsınız. Kuvvetinizle galiz silah kuvveti değildir; ha a ve iman kuvvetidir."

"Çocukla emziren karakterli, ahlâkî olarak gelişmeleri, onların bilgilî olarak gelişmeleri kadar ve hattâ ondan daha çok önemlidir. Ancak ahlâkî ve karakterli çocukların bilgilîlerinden menzilete, işlenir. Yavralarımız memleketin ilerisi kendi ellerinde olduğuna bilirler, kudretli ve bilgilî olduğuna kadar, ahlâkî ve karakterli olarak gelişmelidir. Böyle bir yüksek amaç küçük yaşta mektep sıralarında zihinlerde yerleşir; sağlanılır."

"Vatanı huzur için vatandaşların bir-birine inanca a, hükûmetle güvenmeleri en önde gelir."

"...İlerisi için kararımız açık ve sadedir. Harp dışında kalmıya çalışacağız. İşlerimizi düzenleyeceğiz. Ve oğur haylen kaçınmak mümkün olmazsa, vatan borcunu saraf ve hazinelle ödeyacağız."

Ebedî Şef K. Atatürk

Niçin çıkıyoruz?

Demirin altın kıymetine yükseldiği şu sırada bir çok emellerde onarılma demir parçalarını bir araya toplayıp onlara söz söyletmekle bir vazife yapmış ve bir hedefe doğru yürümüş oluyoruz.

VAZİFE:
Ba çıkışla Şarkta memuriler kurmak) düsturu fişilere ve vidadılara bir reha tohumu gibi serpererek çağın direktifleri veren Sayın Milli Şefimizin inşaatını idare etmenin arkasından koştüğümüz göstermiş olacaktır. Çini kültür işi ancak badelektir işidir.

HEDEFİMİZ:
Yurd sarılmaz varlığını çimel bünyenin sağlamlığını alır. Çimel bünye ise lusun için damarcıklar tarında yapılan milli teşkilatlar ve kuvvetlerdir. Kınay, Hıvev, İlay ve Çoçuk sürgüne kurulan ve sevgili Yarımsıncılar emiyeti badelektir sonra Yeni Erzincan'da çalışanlarına yeniden iz veren milli teşkilatlarıdır. İzzatlı emellerimiz bu teşkilat emellerine amade bulundurmaktır bu milli teşkilatların yapılmasına ve en badelektir köylere kadar girmesine hizmet edeceğiz. Bu teşkilatların gayeleri bütün Vazet bulundurmaktadır. Bu fikirlerinde yur bulundurmaz kazandı demekle, bu işi kazandı yurdu çekilecektir.

Allâhın muvaffakiyet, Cumhuriyetten yurdun!
YENİ ERZİNCAN

Başvekil Dr. Refik Saydam

Ajans Haberleri

Kral Boris Rusya ile münasebati kesiyor
Cepheye iki yüz bin asker gönderiyor

Bern, 26 (A. A.) — Buraya gelen haberlere göre çıkan mana itilele bundan evvelki görüşmelerinde Rusya ile münasebetlerini kesmekte imtina etmiş olan Kral Boris bu sefer Rusya ile münasebetleri kesmenin mümkün bulunduğu merkeziindedir. Bu haberlere göre Kral Boris iki yüz bin Bulgar askerinin harbe itilmesini haberi etmiştir. Ve bu kütalar bugün sarafatı seferber edilmekte ve tahiz olmaktadır. Temin edilişine göre Almanlar Kral Borisin Alman talepleri mütavaat etmekte imtina etmiş kadar Bulgaristanın harpte elde ettiği bütün arazi kazanlarını geri alınmasına mal olacağını bildirmişlerdir.

Fon Papen
Berlin, 26 (A. A.) — Almanyanın Ankara büyük elçisi Müsyu Fon Papen Berlin'e gelmiştir.

Bulgaristanda elli eniş yeri ve yirmi hava meydanı yapılıyor
Alman mühendisleri çalışıyor

Londra, 26 (A. A.) — Alman mühendislerinin Bulgaristanda elli eniş yeri ve yirmi

Büyüklerimizin Vilâyetimize iltifatları

Doktor Sakatâ Tükel Vali Erzincan
Vilâyet Umumi Meclisinin temiz dağlarına teşekkür eder, iyi başarılar dilerim.
İsmet İnönü

Doktor Sakatâ Tükel Vali Erzincan
Vilâyet Umumi Meclisinin toplantısı duyurulur izah olunan temiz dağlara teşekkür eder, çalışmalarında muvaffakiyetler dilerim.
Başvekil Dr. Refik Saydam

Sayın Doktor Sakatâ Tükel Vali Erzincan
Umumi Meclis toplantılarını ve muvaffakiyet dileklerini iltisazı badelektir rica ederim.
C. H. P. Genel Sekreteri Erzincan Muhasebe Dr. Tüzer

Doktor Bay Sakatâ Tükel Erzincan Valisi
Vilâyet Umumi Meclisinin iltisazı temiz münasebetle hakkında izah olunan dağlara teşekkür eder, çalışmalarını sunarım.
Başvekil Dr. Refik Saydam

Erzincan Vilâyetinin
Erzincanın her ilçesi için Umumi Mecliste ve Vilâyetin yüksek işlerinde başarılarını ve iyi ve muvaffakiyet dilerim.
Aşkari yurdu 3123 K. Akdoğan

Ek 9. Erzincan'da Basılan 26 Mart 1942 Tarihli Yeni Erzincan Gazetesi

Ek 10. Erzincan'da Basılan 14 Şubat 1959 Tarihli Fırat Gazetesi

Ek 11. Erzincan'da Basılan 4 Ocak 1957 Tarihli Kazankaya Gazetesi

Suriyede asker toplandı
hakkındaki haber tekdiz edildi

AKŞAM

Devlet Nüshası

Çiçek
MUSTAFA M. DÜMEKE
Türkiye'nin en büyük ve güzel çeyiz satıcılarıdır. Beyoğlu Tel. 6675

Sayı 22 — No, 7610 — Fiyatı her yerde 5 kuruş

PERŞEMBE 28 Kanunuevvel 1339

Telefon: Başmuharrir: 20565 — Yanılgırl: 20765 — İdare: 20681 — Müdür: 20497

Erzincan vilâyeti ile Kemah bir enkaz yığını halini aldı

Binlerce ev yıkıldı, yangınlar çıktı, pek çok ölü ve yaralı var

Erzincan halkının mühim bir kısmı öldü. Tokat, Ordu, Refahiye, Sivas ve Samsunda ölü ve yaralıların sayısı henüz tam olarak tesbit edilemedi

Dahiliye ve Sıhhiye Vekilleri bu sabah Erzincana hareket ettiler

Kızılay zelzele mintakasına para, çamaşır, çadır ve battaniye gönderdi. İmdad trenleri gitti. Meclis, bir millî yardım komitesi teşkilini ittifakla kabul etti

Evvelki gece memleketimizin hemen her tarafında hissedilen, şiddetli bir zelzele, bilhassa Erzincan, Tokat, Sivas ve havâlisinde ağır tahribat yapmış, yurdumusun, bu güzel köşelerinde oturan yurddaşlarımızdan bir çoğunun ölümlüne, yaralanmalarına, evsiz barksız kalmalarına sebep olmuştur. Acun Türk vatanının her köşesinde duyulan, istiansız bütün vatandaşların derinden müteessir eden bu tabii felâket karşısında hükümet icab eden bütün tedbirleri dün sabahın ilk baharı alınıp ve almaya devam etmektedir.

Dahiliye ve Sıhhiye Vekilleri bu sabah saat 9,35 de hareket eden trenle, tedfikatta bulunmak üzere Erzincana gittikleridir.

Ankara 27 (A.A.) — Büyük Millet Meclisinin bugünkü iktisadî celse-

sinin açılmasını müteakib kürsye gelen Sıhhat ve İhtimal Muavenet

Simdi bir enkaz yığını halini alan Erzincandan bir manzara

Vekil Dr. Hüfudî - Alataş, bu sabah memleketimizin hemen her yerinde hissedilmiş olan hareketi hakikînda şu izahatı vermiştir:

Bu sabah saat 2 de memleketin bir çok yerlerinde şiddetli bir zelzele hissedildi. Bu zelzele tesirini en ziyade (Devamı 5 inci sahifede)

İnsan zayıyatı hakkında alınan ilk haberler

Erzincanda zayıat mühimdir. Sivas, Tokat, Amasyada yüzleri buluyor

Ankara 27 (A.A.) — Erzincan, Sivas, Ordu, Tunceli, Tokat, Samsun ve Amasya vilâyetlerinde dün gece vuku bulan zelzele hakkında — bugün saat 21 e kadar aşağıdaki resmî malûmat alınmıştır. Bu malûmat muvakkat mahiyettedir.

Erzincanda tahribat büyüktür. İnsan zayıyatının yüzleri geçtiği muhakkaktır. Fakat, kesin rakam tesbit olunamamıştır.

Sivasın Hafik kazasında 16 ölü, 150 yaralı, Zara kazasında 1 yaralı ve bir ölü, Şuşehrinde 150 ölü, Fâtihrur kazasında 5 ölü, Samsun vilâyeti merkezinde üç yaralı vardır.

Ordu, Tokat ve Amasya vilâyetlerinden henüz kesin malûmat alınmamıştır. Bu vilâyetlerden Tokat, merkez ve mühakatunda 388 ölü ve 66 yaralı, Ordu vilâyetinde 26 yaralı, Amasyanın Fazar nahiyesinde yüz ölü olduğu tahmin edilmektedir.

Amerikada, şimali Afrikada Felemenk Hindistanında zelzele Hasar mühimdir, ölenler vardır

London 28 — Şimali Afrikada Tunca eyaletinde Amerikada Los-Anceles ve San Salvador şehirlerinde oldukça mühim zelzeleler olmuştur. Hasarat ehemmiyetlidir. İnsanca zayıat miktarı tesbit edilememiştir.

Amsterdam 28 — Felemenk Hindistanında Belet adalarında şiddetli bir

İşveçte ihtiyat tedbirleri

Bir kısım ihtiyatlar silah altına çağırıldılar

Stockholm 27 (A.A.) — Kış talimleri yapımları için İsveç'in merkezi mintakalarındaki ihtiyatların silah altına çağırılmış oldukları haber verilmektedir.

Maarif Vekilinin seyahati
Andriyev 27 — Maarif Vekili B. H. san Ali Yücel buraya gelmiş ve imdare girmek üzere şehrimizden ayrılmıştır.

Diken tleri

Kiraz hastalığı

Bütün İstanbul halkı, transvaylarda sarıya kutun tertibi nakliyatlen şikâyetçiler. Dr. Lütfi Kırdar, yeni bir çare olarak, takasların en kuvvetli müdahale noktasını üstüne kabul etti.

Bundan, olsa olsa, otobüs sarmayıcıları şikâyet etmeli. Fakat onlar bile pek değil... Zira anı takara tramvayların kırdanları istifa eden Beldiye halkı, menfaatine olarak fedakârlığı göze almıştır.

Bir de bakıyoruz ki, şu gazetede, bu gazetedeki insanlar... Sebabi müddet neymiş? Peki ince gördüğünü de deldürmüyor seyle.

Buna, odayla sanayiye dâil'itiraz de-

Reisicümhurun telgrafı

"Cümhuriyet hükümeti tedbirler almıştır. Bugünkü enkaz içinden güzel bir mamure çıkarılacaktır,,

Elâzığ 27 (A.A.) — Zelzele münaşebetli Reisicümhur İsmet İnönü, Erzincan Valisine aşağıdaki telgrafı çekmiştir:

«Erzincan uğradığı felâkete pek müteessir oldum. Bütün millet de Erzincanla yakından alakadardır. Cümhuriyet hükümeti felâketin ızdırablarını hafifletmek için acil tedbirler almıştır. En ziyade ızdırabın müteakib olan mütaseca uğradığımız pek acı zayıyattır. Diğer tahribatı müteakib pek az zamanda kâmilce temir ve tedfik edecek ve bugünkü enkaz içinden memleketin güzel bir mamuresi çıkarılacaktır.

Bütün devlet memurlarının fedakârlık, vazifeseverlikte birbirleriyle yarış etmelerini beklerim.

Halkın ızdırabını teskin için bilhassa mânevî ahvalde sükûnet muhafaza edilmektedir. Mühlîminin Erzincanla candan alakadar olduğu halinden bilginizdir. İsmet İnönü

Şimendifer hatları bazı noktalarda bozuldu

Bu yüzden Erzurum ve Sivastan kalkan imdad trenlerinin Erzincana varması gecikmiştir

Ankara 27 (Telefonla) — Erzincan valisi ile mevkî kumandanının Dumani istasyonundan müteakib, imza ile gönderdikleri son bir telgrafa göre Erzincan halkının yüzde sekseni ölmüştür. Ölenler arasında askeri okullardan 90 talebe vardır.

Tokat'tan son gelen bir telgrafa göre oradaki parti binası, Halk sineması, Ziraat bankası merkez nahiyesine bağlı Çılıkolu karakolu binası, ri tamamen yıkılmış, hükümet konutunun her tarafında çatlaklıklar hisule gelmiştir.

Yine Tokattan en son gelen bir telgrafa göre, mühakatada muhabere temin edilmiş ve mühakatada 300 ölü tesbit edildiği bildirilmiştir.

Son dakikada şiddetli bir göçünün, Erzincan ve Kemah — Erzincan arasındaki şimendifer hatları bozulmuş ve bu meydana gelen köprüsüz şimendifer geçemiycek bir şekilde hasara uğramıştır. Bu yüzden Erzurum ve Sivastan tahrik olunan imdad trenlerinin Erzincana varması gecikmiştir.

Şimendifer hatları derhal tamiri için ismî gelen tedbirler alınmıştır. Refahiye de insan ve eşya mütim hasarına uğrayan yerler arasında ise de hasarın miktarı hakkında, mahallinden, bu dakikaya kadar malûmat gelmemiştir.

Zelzelemin Samsunda tahribatı

Samsun 27 (Akşam) — Dün gece saat ikide biri 1, diğer 40 saniye devam eden çok şiddetli iki zelzele, olmuştur. Dokuz ev, 4 minare yıkılmış, yoldan ve çatlamış, hasarlar uğramıştır. 1 ölü, 3 yaralı vardır. Bütün halk geceyi sokaklarda ve meydanlarda geçirmiştir.

Çarşambadan telefonla alınan malûmat göre 13 ölü, sokak ağır olmak üzere elliden fazla yaralı vardır. 25 ev, hükümet konağı, polis dairesi yıkılmıştır.

Zilede iki yüzden fazla ev yıkıldığı haber veriliyor. Yollar bozulduğundan Çarşamba treni Kizilirmaktan geri dönmüştür.

— Vallahi yirini yağdamın kız, neden inanamıyorsun?...
— Nasıl inanamayım kardeş, bakana «Moruk mortoya gekmiş» diyecekçe, ne abıltıya varat etmiş, diye kırıyınca...

HALKIN GÖZÜ
HALKIN KULAĞI
HALKIN DİLİ

Son Posta

Senc 10 — No. 3381

Yazı işleri telefonu: 20203

ÇARŞAMBA 27 BİRİNCİKANUN 1939

İdare işleri telefonu: 20203

Fiatı 5 Kuruş

Dün gece şiddetli zelzeleler oldu

Zelzele Ankara, Sivas, Tokat, Samsun, Yozgad ve Amasya vilâyetlerinde hissedildi

Tokat Halkevi ve Ziraat Bankası yıkıldı, Amasya köylerinde mühim hasarat kaydedildi

Birçok yerlerde insanca zayıt olduğu bildiriliyor

Ankara 27 (Telefonla) — Bu gece sabaha doğru memleketin birçok muhtelif yerlerinde şiddetli yer sarsıntıları olmuştur. Bu sarsıntıların en şiddetli de hissedilmiş, ve birçok kimseyle yakından ilgilidir. Bu sarsıntılardan birincisi ve en şiddetlisi saat ikkiye beş kala olmuş, yarım saat sonra da bir ikinci, saat üçte üçüncü ve nihayet sabah saat beşte dördüncü hissedilmiştir. Bunlardan birincisi bir dakikaya yakın devam etmiş ve o derece şiddetli olmuştur ki, ev ve apartmanlarda tavandaki eşyalar, duvarlardaki resim çerçeveleri, masaların üzerinde duran vazolar ve sıralarda sular mütemadi bir sallantı göstermişlerdir.

Sabahta karşı muhtelif vilâyetlerden gelirmiş gelen ma-
lûmatlara göre Tokat, Samsun, Sivas ve Yozgad vilâyetlerinde

yer sarsıntıları çok şiddetli hissedilmiş, şehir ve kasabalarla mu-
him hasarlara sebebiyet vermiş ve insanca zayıt kaydolun-
muştur. Tokatta Halkevinin, Ziraat Bankası ile bir cami min-
aresinin yıkıldığı haberi verilmektedir. Aynı vilâyette insanca
da zayıt vardır. Samsun Sivas'ta, bütün kasabalarda hissedil-
miş, insanca zayıt olmuş, birçok hayvan ölmüştür. Yozgad'da
ve Samsun'da sarsıntı iki defa hissedilmiştir. Birincisi çok şid-
detli olmuştur. Sonunda insanca zayıt vardır.

Amasya 27 (Husul) — Dün gece saat ikide ikinci çok şid-
detli, beş bafif, yedi saniye olmuştur. Bazı evler yıkılmış,
minarelerin tepeleri uçmuş, duvarlar yıkılmıştır. Merkeze
hiçbir zayıt yoktur. Boğazköy ve Zime mahallerinde ve
elver köylerinde hasarat fazladır. Burialarda hüfşa-zayıt ha-
nız tesbit edilmiş değildir. Halk sokaklara dökmüştür.

**Boşanmalar niçin artıyor,
kabahatli kadın mı, erkek mi?**

**"Evlenme teklifini kadın
yapsa idi bunlar olmazdı!,"**

Bir kadın okuyucu: "Erkek değilmi, en münevveri
düşüncesiz, en iyisi hissiz,
en yuvasına bağış fırsat düşkünüdür,, diyor

● R. R. (Büyükdere):

"Belki bazı ahvalde bir takım düşün-
ce, cesit, cahlil ve hissiz kadınlar belki yu-
valarını yıkıyor, kocalarını bedbâht edip
yorlar. Fakat bunların dışında kalan diğer
kadınları aynı imadı yapmak kabili mi?
Bu kadınlar kocalarını taparcasına sever,

ler, bağlanırlar. Tam manasile yuvala-
rının kadınıdır.

(Devamı 9 uncu sayfada)

**Yarın: Erkek okuyucuların
cevabları**

Karadenizdeki facia

**"Kızılırmak,, tayfalarının
cesedleri bulunamadı**

Kurbanların aileleri efradı: "Öldüklerine inanmıyoruz.
Onlar böyle birçok tehlikeler atlattılar,, diyorlar

(Kızılırmak) ailesi,
Hasan Şakir Kaplan

Kaplanın feldatları, Kızılırmak (Kızılırmak)
ailesi, Bayan Fehime
(Yazın 8 inci sayfasında)

**İktisadi
korunma
lâiyhası**

Ankara 26 — C. H. Partisi B. M. Mec-
lis grubu bugün (26.12.1939) Reis Ve-
kâli Hasan Sakanın riyesetinde mutad
icetamını aksettirdi:

Ruhsamede hükümetçe alınması lâ-
zım gelen bazı tedbirler hakkında Ma-
nisa mebusu Refik İnoenli takririni
tetkik eden grup komisyonu raporile
Antalya mebusu Rashî Kaplanın Türk
(Devamı 8 inci sayfada)

**Gümrük ve İnhisarlar
Müsteşarlığı**

Ankara, 26 (Husul) — Gümrük ve İn-
hisarlar Müsteşarlığına Gümrükler U-
mum Müdürü Mahmud Nedimin asaleten
tayini, Gümrükler Umumî Müdürlüğüne
de İzmir Gümrükler Başmüdürü Seyfi-
nin tayini muhtemeldir.

**Yeni tefrikamız
Sisli Akşam**

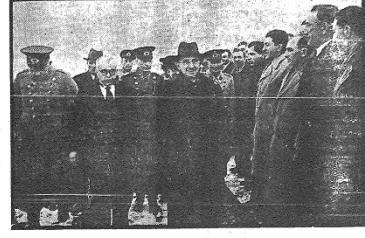
**Çok beğeneceğiniz
bir aşk romanı**

"İki erkek... İki de güzel, iki de
zengin. İki de malîmât ve
hasas... Analığın ölümlü ile
hayatla yapayalnız kalışın olan
genc ne tecrübemiz bir genç kız
bir macera kızı olmaya karar
verirken bunların iktisadî de
fahriyatı sevdiğini biliyor.
Fakat hangisi ile evlenmeli?
İşte, habataşak hatatlarile roma-
nın başlangıcı!

Yarın başlıyoruz

Millî Şef Malatyada

**İnönü Kayseride kız çocukların ilk
mektebden sonra tahsile devam
etmeleri lüzumu üzerinde durdular**

Millî Şef bundan evvelki seyahatlerinde bir istasyonda halkla temas ederken
Kayseri, 26 — Millî Şefimiz bu sabah İktisadî taraftan harakâttir. İlk ziyaret
saat 9.05 te Kayseriye girdiler. Etraf kar-
lı ve hava soğuktu. İstasyonda vilâyet er-
(Devamı 3 üncü sayfada)

**Şimalî Finlândiyada soğuk
sıfırın altında 54 derece,
harb durdu**

**Ruslar Mannerhaym hattını yarmak
için yeni bir teşebbüste bulundular**

**Sovyet arazisine giren Fin kıt'aları dün
hududun ötesinde harb ettiler**

Maskelemiş bir Fin topu ve topçuları

Londra, 26 (Husul) — Son iki gün i-
çinde Finlândiya üzerinde yapılan hava tayyareleri bugün tekrar cennet Finlân-
dianın setisinde 26 Sovyet tayyaresi (Devamı 8 inci sayfada)

MESELELER

**Ekmek davası ne
zaman halledilecek?**

Bir ay evvel ekmeğin kilosu 9 buğuk da 10 buğuk kuruşa çıkartılmıştır. Bu
kuruluş. Pazar gününden itibaren ele-
gidile fiyatlara daha fazla yükseltece-
meğin kilosu fırınlarda 10, bakkallarda (Devamı 8 inci sayfada)

Ek 14. Erzincan Belediyesi Kontrat Pulu (1933)

Ek 15.

1950 Belediye Seçimlerinde Asıl ve Yedek Üyelerin Aldıkları Oy Miktarı Şu Şekildedir:

Erzincan Belediye Meclisi Asıl ve Yedek Üyeleri			
Üyeliği	Adı Soyadı	Aldığı Oy Miktarı	Siyasi Parti
Asıl	İhsan Hışır	1644	DP
Asıl	Turgut Nalcioğlu	1637	DP
Asıl	Nusret Bayındır	1620	DP
Asıl	Eyüp Bezirci	1565	DP
Asıl	Bahattin Öznur	1565	DP
Asıl	Fahri Akyol	1543	DP
Asıl	Ahmet Okşin	1543	DP
Asıl	Mustafa Oktay	1537	DP
Asıl	Osman Ararat	1528	DP
Asıl	Emin Baba	1526	DP
Asıl	Halit Uzun	1521	DP
Asıl	Halis Parker	1518	DP
Asıl	Lütfü Demirer	1518	DP
Asıl	Mehmet Kıyak	1517	DP
Asıl	Osman Tombul	1509	DP
Asıl	Sadık Kaymaz	1508	DP
Asıl	Ahmet Demirer	1506	DP
Asıl	Celal Balı	1505	DP
Asıl	Bekir Oğuztürk	1503	DP
Asıl	Hakkı Ünüvar	1501	DP
Asıl	Nurettin Aras	1499	DP
Asıl	Ali Arslan	1496	DP
Asıl	Kemal Demirdöven	1484	DP
Yedek	Mustafa Şenol	1479	DP
Yedek	Kemal Erözkan	1475	DP
Yedek	Mustafa Şenkan	1474	DP
Yedek	Mehmet Özcan	1474	DP
Yedek	Kazım Çelik	1470	DP
Yedek	Şükrü Bayrı	1467	DP
Yedek	Nuri Atalay	1465	DP
Yedek	Mehmet Küçükkaya	1465	DP
Yedek	Fevzi Ulusoy	1460	DP
Yedek	Ali Kargı	1448	DP
Yedek	Vehbi Keser	1428	DP
Yedek	İbrahim Kahraman	1422	DP
Yedek	İsmail Yücel	1414	DP
Yedek	Hulusi Ersavaş	1409	DP
Yedek	Samih Bingöl	1408	DP
Yedek	Şerafettin Kaban	1404	DP
Yedek	İbrahim Karanlık	1387	DP
Yedek	Nurettin Şeker	1354	DP
Yedek	Hakkı Bingöl	1334	DP
Yedek	Nezihe Çayırlioğlu	1303	DP
Yedek	Şeref Kotan	1301	DP
Yedek	Naci Gürkan	705	CHP
Yedek	Rauf Bayındır	674	CHP

Ek. 16

1940'lı Yıllarda Erzincan ve İlçelerinde Kurulmuş Olan Dernekler İle Bunların Başkan Ve Üyeleri Şu Şekildedir¹¹⁷⁹:

Cemiyetin Adı	Merkez veya Şube Olduğu	Hangi Tarihte Kurulduğu	İdare Heyeti Başkan ve Azaları
Hava Kurumu	Erzincan Şubesi	1941	Başkan: Salim Ataman Başkan Vekili: Siret Aktan Aza: Ahmet Ergene Aza: Fahri Ayaz Aza: M. Ali Pamir Aza: Hakkı Unuvar Aza: Hikmet Kiliçer Aza: Dursun Malatyalı Aza: İbrahim Kolak
Yardım Sevenler	Erzincan	1941	Başkan: Semihe Argun Aza: Hatice Ataman Aza: Perihan Köksal Aza: Bediriye Altunterim Aza: Hatice Til
Kızılay	Erzincan	1942	Başkan: Dr. Naci Kaşiray İkinci Başkan: Zeki Çağlı Veznedar: Diş Hekimi Asım Bezirci Muhasip: Turgut Nalcıoğlu Kâtip: Ahmet Demirer
Kızılay	Erzincan	-	Başkan: Turgut Nalcıoğlu Aza: İbrahim Kocatürk Aza: Kadir Savaş Aza: Zeki Çağlı Aza: Yaşar Aydoğan
Çocuk Esirgeme	Erzincan	-	Başkan: Sorgu Hâkimi Nihat Bilikser Başkan Vekili: Şefika Akan Aza: Ruhi Tuncer Aza: Abdurrahman Tüfenkçioğlu Aza: Zuhale Özyurt Aza: Sıtkı Mutmen Aza: Vehbi Köksal
Kızılay	Tercan	-	Başkan: Hamdi Dumlu Aza: Ziraat Bankası Müdürü Emin Eren Aza: Şeref Erdem

1179 B.C.A. 490.01/596/59/4/4,5.

			Aza: Emrullah Işık Aza: Faruk Ezertürk Aza: Şinasi Özyurt
Hava Kurumu	Tercan	-	Başkan: Ziraat Bankası Müdürü Emin Eren Aza: Durak Gökçe Aza: Nazım Akalın Aza: Turgut Barlas Aza: Muhittin Gürel
Çocuk Esirgeme	Tercan	-	Başkan: Muhittin Gürel Aza: Hamdi Dumlu Aza: Saime Demirtepe
Hava Kurumu	İliç	-	Başkan: Nüfus Memuru Ömer Özkan Aza: Rifat Şener Aza: Osman Torun Aza: Mustafa Cebeci Aza: Hacı Tiryaki Aza: Ali Demirel Aza: Mehmet Karadayı Aza: Ahmet Zobi
Kızılay	İliç	-	Başkan: Ali Demirel Aza: Yusuf Şahin Aza: Mehmet Karadayı Aza: Rifat Şahsuvaroğlu Aza: Osman Torun
Hava Kurumu	Kemaliye	-	Başkan: Etem Kiliç Aza: Faruk Özdemir Aza: Hamit Çakmakçı Aza: İsmail Haznedar Aza: Cemil Özgül
Kızılay	Kemaliye	-	Başkan: İsmail Haznedar Aza: Turgut Ünsal Aza: Tefik Oğuz Aza: Halil Sevgi
Çocuk Esirgeme	Kemaliye	-	Başkan: Derviş Oğuz Aza: Ahmet Erdoğan Aza: Hüseyin Güven
Hava Kurumu	Kemah	-	Başkan: Cemil Eryurt Aza: Hulusi Selçuk Aza: Mehmet Altunay Aza: Mehmet Ali Gürer Aza: Mustafa Sakaoğlu Aza: Hamdi Songur Aza: Tefik Baykara Aza: Hasan Benice Aza: Bayram İlter

			Aza: İsmail Gürses
Kızılay	Kemah	-	Başkan: Mustafa Sakaoğlu Aza: Celal Sağıroğlu Aza: Hasan Benice Aza: Ali Işıldar Aza: Rıza Baykara Aza: Sabri Coşkun
Çocuk Esirgeme	Kemah	-	Başkan: Fikri Erol Aza: Kâmil Gürkan Aza: Ali Işıldar Aza: Sabri Coşkun
Yetim Çocukları Himaye Cemiyeti	Kemah	-	Başkan: Hulusi Selçuk Aza: Orhan Yılmaz Aza: Dursun Ayyıldız Aza: Rıza Baykara Aza: Hasan Benice Aza: Ali Işıldar Aza: Ali Ünsal
Hava Kurumu	Refahiye	-	Başkan: İhsan Uluer Başkan Vekili: İdris Işık Aza: Hamdi Yılmaz Aza: Muharrem Engin Aza: Fehmi Günlük Aza: Ali Rıza Gülşen Aza: Mahmut Yıldırım Aza: Şükrü Şengül Aza: İbrahim Özel Aza: Kâmil Ünsal Aza: Zamir Turgay Aza: Cemal Işık Aza: Şevket Alaçat
Kızılay	Refahiye	-	Başkan: Mahmut Nedim Başkan Vekili: B. Yıldırım Aza: Yahya Yıldırım Aza: Hüseyin Taştemel Aza: Fehmi Günlük Aza: Talha Köprücü Aza: Ziya Gülan Aza: Kâmil Ünsal Aza: Mehmet Ali Akın
Çocuk Esirgeme	Refahiye	-	Başkan: Reşat Çoldur Aza: Hüseyin Taştemel Aza: Ferit Hüsmer Aza: İbrahim Özel

Ek. 17**1944 Yılı CHP Teşkilatına Kayıtlı Üye Sayısı ve Eğitim Düzeyleri**

	Yüksek	Lise	Orta	İlkokul veya okuryazar	Okuryazar Olmayan	Toplam		Genel Toplam
						Kadın	Erkek	
Altı ay önceki üye sayısı		376	1179	2698	5227	—	—	9569
Son altı ayda kaydedilen üye sayısı	—	15	46	250	150	50	411	461
Son altı ayda kaydı silinen üye sayısı	—	—	—	—	—	—	—	
TOPLAM	89	391	1225	2948	5377	50	411	10030

Ek. 18**1945’de CHP İl Teşkilatına Kayıtlı Olan Üyeler Ve Üyelerin Eğitim Düzeyi Şu Şekildedir¹¹⁸⁰:**

	Yüksek	Lise	Orta	İlkokul veya okuryazar	Okuryazar olmayanlar	Toplam		Genel Toplam
						Kadın	Erkek	
Altı ay önceki üye sayısı	89	391	1241	3258	5610	72	10517	10589
Son altı ayda kaydedilen üye sayısı	—	—	—	—	23	—	23	23
Son altı ayda kaydı silinen üye sayısı	—	—	—	—	—	—	—	—
TOPLAM	89	391	1241	3258	5633	72	10540	10612

¹¹⁸⁰B.C.A. 490.01/647/150/1/36–3.

Ek. 19

Erzincan Merkez İlçesine Bağlı Ocak Adları ve Üye Sayıları

ERZİNCAN MERKEZ İLÇESİ'NE BAĞLI OCAK ADLARI VE ÜYE SAYILARI			
Ocak Adı	Üye Sayısı	Ocak Adı	Üye Sayısı
Çarşı Mahallesi Ocağı	331	Hanzar Ocağı	20
Taksim Mahallesi Ocağı	79	Harabedi Ocağı	30
Kızılay Mahallesi Ocağı	138	Mitini Ocağı	60
İstasyon Mahallesi Ocağı	200	Cileyli Ocağı	30
Merkez Mahalle Toplamı	748	Hozunsu Bucağı Toplamı	506
Cimin Bucağı	360	Selepür Bucağı	55
Karakilise Ocağı	40	Hınzoru Ocağı	100
Süleymanlı Ocağı	30	Karacalar Ocağı	70
Denizdamı Ocağı	15	Kıştim Ocağı	70
B. Kadağan Ocağı	36	Abge Ocağı	65
Radık Ocağı	12	Sarıkaya Ocağı	40
Kertah Ocağı	14	Kulo Komo Ocağı	20
Keleriç Ocağı	54	Bulanık Ocağı	30
Biteriç Ocağı	45	Zurun Ocağı	40
Pışkidağ Ocağı	40	Dalav Ocağı	35
Göller Ocağı	16	Şavşek Ocağı	40
Sarıkaya Ocağı	13	Sülümür Ocağı	150
Sörperan Ocağı	10	Sansa Ocağı	70
Cimin Bucağı Toplamı	685	Bağlar Ocağı	60
Esesi Bucağı	18	Selepür Bucağı Toplamı	855
Çerme Ocağı	15	Norkâh Bucağı	35
Germili Ocağı	15	Küpesük Ocağı	40
Kıtmana Ocağı	15	Karadiğin Ocağı	30
Sipyatağı Ocağı	21	Hancı Çiftliği Ocağı	25
Geçürdek Ocağı	18	Pizvan Ocağı	25
Lerdösü Ocağı	20	Gani Efendi Çiftliği Ocağı	22
Zaza Ocağı	15	Garbuşu Ocağı	15
Gögne Ocağı	15	Balıbegi Ocağı	20
Ağgi Ocağı	15	Mahmutlu Ocağı	14
Mıhar Ocağı	20	Küçük Köşünker Ocağı	25
Kırmana Ocağı	22	Büyük Köşünker Ocağı	35
Ahmediye Ocağı	15	Çakırmanlar Ocağı	30
Bahik Ocağı	10	Geçit Ocağı	13
Esesi Bucağı Toplamı	234	Norkâh Bucağı Toplamı	329
Yalnızbağ Bucağı	52	Kiy Bucağı	75
Hılır Ocağı	70	Vakıfırastık Ocağı	40
Çukurkuyu Ocağı	21	Ergan Ocağı	14
Bargısör Ocağı	32	Dacirek Ocağı	8
Ulalar Ocağı	18	Handesi Ocağı	24
Calabuzur Ocağı	44	Cırzını Ocağı	18
Vasgirt Ocağı	41	Tılhas Ocağı	21
Kurutelek Ocağı	25	Kürtkendi Ocağı	7
Vağaver Ocağı	48	Caferli Ocağı	12
Mecidiye Ocağı	68	Molla Köyü Ocağı	60

Horan Ocağı	22	Ürek Ocağı	35
Haşhaşı Ocağı	15	Ekrekihuma Ocağı	40
Yalnızbağ Bucağı Toplamı	436	Pulur Ocağı	14
Cencige Bucağı	43	Rumekrek Ocağı	23
Karatuş Ocağı	49	Kiy Bucağı Toplamı	391
Mığısı Ocağı	59	Başköy Ocağı	20
Zatkıg Ocağı	95	Çilhoroz	8
Çolhasa Ocağı	53	Karadaş	8
Hamzesi Ocağı	21	Koçmaşat	7
Kismikör Ocağı	58	Pegler	10
Mağaçur Ocağı	50	Yayla	6
Kalecik Ocağı	43	Konga	6
Girlevik Ocağı	22	Verigah	10
Tilek Ocağı	63	Barşın	15
Erdene Ocağı	34	Çamurdere	17
Sırnas Ocağı	26	Heyrani	16
Şıhlı Ocağı	61	Şebge	20
Cencige Bucağı Toplamı	668	Sosunka	15
Hozunsu Bucağı	30	Tolos	17
Til Ocağı	25	Boybeyi Komu	9
Hah Ocağı	60	Semek	15
Sılbıs Ocağı	45	Küçük Gelengeç	9
Şoha Ocağı	25	Büyük Gelengeç	15
Selüke Ocağı	40	Bebeverek	16
Tahsullu Ekrek Ocağı	60	Gülebağdı	16
Tahsullu Bırastık Ocağı	70	Başköy Bucağı Toplamı	255
Sürbahan Ocağı	11	GENEL TOPLAM	5107

Ek 20.

1946–47 Yılı CHP Teşkilatına Kayıtlı Üye Sayıları ve Eğitim Düzeyleri¹¹⁸¹

	Yüksek	Lise	Orta	İlkokul veya okuryazar	Okuryazar olmayanlar	Toplam		Genel Toplam
						Kadın	Erkek	
Altı ay önceki üye sayısı	89	391	1241	3258	5633	72	10540	10602
Son altı ayda kaydedilen üye sayısı	2	11	10	30	841	13	841	904
Son altı ayda kaydı silinen üye sayısı	—	—	—	—	—	—	—	—
TOPLAM	91	402	1251	3288	6474	85	11381	11506

¹¹⁸¹B.C.A. 490.01/647/150/1/20.

Ek 21.

1959 Yılı Kiğ, Cencige Zetkiğ ve Cimin Bucaklarına Bağlı Ocak Kongreleri

DP Kiğ Bucağına Bağlı Ocak Kongreleri		Ekrek Humma	07.09.1959 Pazartesi
Ocak Adı	Kongre Tarihi	M Sürbaharı	07.09.1959 Pazartesi
Gözeler	26.08.1959 Çarşamba	Kismikör	08.09.1959 Salı
Kürtkendi	26.08.1959 Çarşamba	Ürek	08.09.1959 Salı
Handesi	28.08.1959 Cuma	Rumekrek	08.09.1959 Salı
Tılhas	28.08.1959 Cuma	Pulur	08.09.1959 Salı
Cırzını	29.08.1959 Cumartesi	Hamzesi	10.09.1959 Perşembe
Dacirek	29.08.1959 Cumartesi	Zetkiğ	10.09.1959 Perşembe
Bırastık	29.08.1959 Cumartesi	Mığısı	10.09.1959 Perşembe
Mollaköy	04.09.1959 Cuma	DP Cimin Bucağına Bağlı Ocak Kongreleri	
Kiğ	04.09.1959 Cuma	Ocak Adı	Kongre Tarihi
Tafsuli	06.09.1959 Pazar	Kertah	12.09.1959 Cumartesi
Ergan	06.09.1959 Pazar	Radık	12.09.1959 Cumartesi
DP Cencige Bucağına Bağlı Ocak Kongreleri		Denizdamı	12.09.1959 Cumartesi
Ocak Adı	Kongre Tarihi	Altınbaşak	13.09.1959 Pazar
Cencige	08.09.1959 Salı	Piteriç	14.09.1959 Pazartesi
Kalecik	08.09.1959 Salı	Keleriç	14.09.1959 Pazartesi
Girlevik	08.09.1959 Salı	Pişkidağ	15.09.1959 Salı
Tilek,	09.09.1959 Çarşamba	Göller	15.09.1959 Salı
Erdene	09.09.1959 Çarşamba	Kuveşli	15.09.1959 Salı
Sırnas	10.09.1959 Perşembe	Sarıkaya	16.09.1959 Çarşamba
Şıhlı	10.09.1959 Perşembe	Sürperen	16.09.1959 Çarşamba
Mağaçur	11.09.1959 Cuma	Cimin Çay Mahallesi	17.09.1959 Perşembe
DP Zetkiğ Bucağına Bağlı Ocak Kongreleri		Cimin Oruçlu Mahallesi	17.09.1959 Perşembe
Ocak Adı	Kongre Tarihi	Cimin Çavuşlu Mahallesi	18.09.1959 Cuma
Çolhasa	07.09.1959 Pazartesi	Cimin Babacan Mahallesi	18.09.1959 Cuma

Ek 22.**1946 Yılı Kemah İlçesine Bağlı Ocak Adları ve Kayıtlı Üye Sayısı**

KEMAH İLÇESİ'NE BAĞLI OCAK ADLARI VE ÜYE SAYILARI			
Ocak Adı	Üye Sayısı	Ocak Adı	Üye Sayısı
Kemah İlçe Merkez Ocağı	383	Üskübürt Ocağı	45
Ortagedik Ocağı	34	İhtik Ocağı	81
Mektepönü Ocağı	32	Kerer Ocağı	42
Beklim Ocağı	28	Ermelik Ocağı	58
Tan Köyü Ocağı	49	Sunguru Ocağı	40
Kamarik Ocağı	189	TOPLAM	981

Ek 23.**İliç İlçesine Bağlı Ocak Adları ve Kayıtlı Üye Sayısı**

Ocak Adı	Üye Sayısı	Ocak Adı	Üye Sayısı
İliç İlçe Merkez Ocağı	32	Kuzkışla Bucağı	12
Ardos Ocağı	12	Bizgi Ocağı	11
Paşağı Ocağı	8	Embiya Ocağı	8
Hiğdar Ocağı	20	Resullar Ocağı	11
Gomusğam Ocağı	5	Meketme üvik Ocağı	8
Rabat Geyran Ocağı	8	İslamköy Ocağı	5
Hasa Ocağı	12	Bastana Ocağı	10
Sergevil Ocağı	20	Sokava Ocağı	10
Avarek Ocağı	6	Silir Ocağı	15
Yakuplu Ocağı	10	Pinkâr Ocağı	10
Atma Ocağı	9	Kirzi Ocağı	10
Cupler Ocağı	5	Ceymurt Ocağı	9
Bahçepoşeyi Ocağı	7	Bazgu Ocağı	12
Bağıstaş Ocağı	14	Çıragedik Ocağı	12
Dostal Ocağı	10	Kuvata Ocağı	6
Zinekâr Ocağı	21	Yakupşeyh Ocağı	8
Zimara Ocağı	40	Kalkancı Ocağı	10
Tavuk Ocağı	10	Çurak Ocağı	5
Urek Ocağı	10	Kuzkışla Bucağı	172
İliç İlçe Merkez Toplamı	260	Toplamı	
Kuruçay Bucağı	24	Armudan Bucağı	20
Sime Ocağı	17	Erhemî Ocağı	39
Kundusu Ocağı	12	Kamho Ocağı	16
Danzi Ocağı	13	Henegge Ocağı	10
		Egildere Ocağı	22

Küçük Tapur Ocağı	5	Kangurut Ocağı	15
Gerege Ocağı	9	Çaylı Ocağı	10
Esirkiğ Ocağı	10	Teptevem Ocağı	15
Kinana Ocağı	8	Çörencil Ocağı	19
Pembesur Ocağı	4	Gafur Ocağı	10
Kuran Ocağı	10	Tugut Ocağı	20
Bağcıgaz Ocağı	5	Küçük Armudan Ocağı	6
Kuzluca Ocağı	8	Boyalık Ocağı	50
Hardişi Ocağı	11	Armudan Bucağı	252
Büyük Tapur Ocağı	10	GENEL TOPLAM	853
Kösge Ocağı	11		
Çiftlik Ocağı	12		
Kuruçay Bucağı Toplamı	169		

Ek 24.

Tercan İlçesine Bağlı Ocak Adları ve Kayıtlı Üye Sayısı

Ocak Adı	Üye Sayısı	Ocak Adı	Üye Sayısı
Tercan İlçe Merkez Ocağı	45	Karakulak Bucağı	22
Sarıkaya Ocağı	13	Mirze O.Komu Ocağı	10
Alameyik ve Bıyıkveren Ocağı	39	Aravans Ocağı	11
Komzon Ocağı	21	Kısmısor Ocağı	8
Gögdere ve Nigdere Ocağı	28	Nasıf Komu Ocağı	5
Yaylacık, Çınar ve Reyhan Ocağı	30	Dingik Ocağı	10
Ağveran Ocağı Ocağı	33	Uzunhaç Ocağı	7
Penek Ocağı Ocağı	18	Ağaçam Ocağı	11
Peleköz Ocağı Ocağı	51	Ördek Hacı Ocağı	9
Karaca ve Kışlak Ocağı	22	Miskih Ocağı	7
Kötür Ocağı	58	Karadivan Ocağı	10
Kızılca Ocağı	24	Yeniköy Ocağı	8
Sulu Komu Ocağı	35	Hınzırı Ocağı	8
Cigerkim ve Mezgeyik Ocağı	21	Karakulak Bucağı	126
Mustafa Bey Komları Ocağı	51	Toplamı	
Kursan Ocağı	16	Mans Bucağı	35
Kurukol Ocağı	7	Ekrek Ocağı	24
Karacaveran Ocağı	20	Pülk Ocağı	30
Komsur Ocağı	42	Tolos Ocağı	11
Humlar Ocağı	13	Bozağa Ocağı	20
Tercan İlçe Merkez	587	Mıgıkâr Ocağı	23
Toplamı		Kelmizi Ocağı	13

Kargın Bucağı	44	Curcun ve Gelinpertek Ocağı	25
Ermeni Kaçağı Ocağı	36	Sevker Ocağı	21
Kürt Kaçağı Ocağı	32	Tohlistan Ocağı	19
Elmalı Ocağı	52	Çamurdere Ocağı	22
Kara Hüseyin Ocağı	30	Avşen ve Asto Komu Ocağı	25
Tivnik Ocağı	47	Mans Bucağı Toplamı	268
Pün Ocağı	16	Çiknis Bucağı	15
Tarı Ocağı	39	Alirik Ocağı	10
Agatırı Ocağı	29	Ağveran Ocağı	17
Zağgeri Ocağı	49	Ahbator Ocağı	15
Mirvansı Ocağı	26	Hemipi Ocağı	18
Abrank Ocağı	40	Çerme Ocağı	12
Edebük Ocağı	13	Şihköy Ocağı	10
Vican Ocağı	13	Pardı ve Güllüce Ocağı	20
Kargın Bucağı Toplamı	466	Komsur Ocağı	20
Pekeriç Bucağı	50	Haçköy Ocağı	10
Kağışna Ocağı	18	Pırnaşel Ocağı	13
Hövük Ocağı	32	Çiknis Bucağı Toplamı	160
Martik Ocağı	30	GENEL TOPLAM	1757
Karaçay Ocağı	10		
Cabrun Ocağı	10		
Pekeriç Bucağı Toplamı	150		

Ek 25.

1946 Yılı Refahiye İlçesine Bağlı Ocak Adları ve Kayıtlı Üye Sayısı

Ocak Adı	Üye Sayısı	Ocak Adı	Üye Sayısı
Refahiye İlçe Merkez Ocağı	81	Armutlu Ocağı	5
Mezrihan Ocağı	15	Haçirge Ocağı	5
Çiçek Ali Ocağı	5	Kurtbaloğlu Ocağı	15
Diyarlar Ocağı	5	Sakaloğlu Ocağı	15
Kabullar Ocağı	10	Çaltı Ocağı	10
Koçgiri Ocağı	30	Çatak Ocağı	20
Madendere Ocağı	15	Haraba Ocağı	5
Halitler Ocağı	10	Perçem Ocağı	15
Gâvur Yurdu Ocağı	5	Gögseki Ocağı	30
Eski Konak Ocağı	5	Ofus Ocağı	15
Gezge Ocağı	20	Aşağı Görüksür Ocağı	13
Kırıktaş Ocağı	25	Uçveren Ocağı	10
Bakolar Ocağı	30	Zevker Bucağı Toplamı	612
Hamperi Ocağı	10	Cengerli Bucağı	25
Hüseyin Şeyih Ocağı	15	Esbidi Ocağı	25

Belansor Ocağı	5	Hiştolar Ocağı	10
Divir Ocağı	35	Diştas Ocağı	15
Gercenis Ocağı	15	Bahasor Ocağı	10
Hacıköyü Ocağı	8	Gerbulas Ocağı	5
Hakoğlu Ocağı	10	Amadun Ocağı	5
Şahverdi Ocağı	20	Pusana Ocağı	15
Kalkancı Ocağı	20	Derebaşı Ocağı	7
Sibdigi Ocağı	15	Mank Ocağı	35
Alacaatlı Ocağı	20	Kecegöz Ocağı	10
Kürelilik Ocağı	30	Esirge Ocağı	5
Kürt Köyü Ocağı	25	Kersen Ocağı	8
Horun Ocağı	15	Hacır Ocağı	15
Ekrek Ocağı	15	Mülk Ocağı	5
Hanzar Ocağı	45	Conur Ocağı	25
Melikşeref Ocağı	65	Horupul Ocağı	15
Ekecik Ocağı	60	Laleli Ocağı	6
Kaçak Ocağı	25	Koçevi Ocağı	7
Refahiye İlçe Merkez Bucağı Toplamı	709	Ağmusa Ocağı	25
Zevker Bucağı	50	Cengerli Bucağı Toplamı	263
Buğdaçor Ocağı	15	Alakilise Bucağı	25
Mondolos Ocağı	15	Alt Köyü Ocağı	50
Çat Ocağı	15	Aşut Ocağı	15
Mahmir Ocağı	15	Biçer Ocağı	15
Kalor Ocağı	15	Maksit Mori Ocağı	25
Lotur Ocağı	20	Kayı Ocağı	25
Çukur Çimen Ocağı	15	Çavuş Ocağı	15
Levetler Ocağı	15	Yazı Köyü Ocağı	20
Rıçkan Ocağı	15	Karasu Ocağı	7
Kızıl Eniş Ocağı	20	Zührap Ocağı	50
Mülk Ocağı	35	Kocu Ocağı	10
Kol Ocağı	15	Oğlanyusuf Ocağı	20
Söğütlü Ocağı	30	Aşağıköst Ocağı	25
Tepe Ocağı	15	Yukarıköst Ocağı	25
Kamber Ağa Ocağı	20	Kamecik? Ocağı	50
Yukarı Görüksür Ocağı	10	Salor Ocağı	40
Gazi Pınarı Ocağı	30	Kadıköy Ocağı	40
Kara Yaprak Ocağı	25	Tülün Ocağı	15
Gazveren Ocağı	20	Sarihan Ocağı	25
Mendemebaşı Ocağı	15	Şaip Ocağı	6
Allolar Ocağı	10	Alakilise Bucağı Toplamı	503

Mendeme Köy Çukuru Ocağı	10	GENEL TOPLAM	2087

Ek 26.**1946 Yılı Kemaliye İlçesine Bağlı Ocak Adları ve Kayıtlı Üye Sayısı**

Ocak Adı	Üye Sayısı	Ocak Adı	Üye Sayısı
Dört yolağzı Ocağı	51	Miçinkav	15
İshakpaşa ve Yeni Mahalle Ocağı	111	Pedigan müşeka	43
Gencağa Ocağı	17	Gecegi	47
Ariki Hacı Yusuf Ocağı	65	Salili	15
Bahçe Ocağı	25	Geşo	12
Pegir Ocağı	52	Aşutka	20
Apçağa Ocağı	78	Ocak	16
Navrel Ocağı	19	Çit	18
Demirkep Ocağı	21	Pat	11
Geruşla Ocağı	17	Ençiti	18
Bizmişen Ocağı	14	Sink	24
Abrenk Ocağı	13	Öşneden	20
Yağmurdere Ocağı	42	Tafti	20
Naip Ocağı	33	Sosik	18
Sandıkbağı	18	Hige	10
Şirzı	16	Karapınar	11
Venk	10	Holo	19
Hapanoz	14	Tarhanik	10
Hapanus Ekrek	59	TOPLAM	987
Ergü	16		

Ek 27.**1950 Yılı Erzincan Halkevi Bütçesi**

GELİR		GİDER	
Nereden	Lira	Nereye	Lira
Belediyeden	700.00	Mart-Ağustos ayı sekreter maaşı	360
Halkevi kira geliri	360.00	On iki aylık ısıtma masrafı	550
Müşamere ve temsilden	283.85	On iki aylık ısıtma masrafı	500
Geçen yıldan devir	216.15	Çeşitli masraflar	150

Ek 28.**DP İliç İlçesine Bağlı 1955 Yılı Ocak İdare Heyetleri**

Ocağın Adı	İdare Heyeti
Bağıştas Köyü Ocağı	Başkan Hüseyin Yurdakul, İkinci Başkan Selahattin Öztürk, Muhasip Hüseyin Boz, Kâtip Ağa Erenler, Üye Hasan Ersoy
Avarık Köyü Ocağı	Başkan Sıtkı Erdoğan, İkinci Başkan Faik Yılmaz, Muhasip İhsan Şahin, Kâtip Osman Fırat, Üye Mehmet Kaya
Boyalık Köyü Ocağı	Başkan Rasim Doğan, İkinci Başkan Hasan Kalan, Muhasip Necdet Taşkiran, Kâtip Hasan Özer, Üye Hasan Boran
Yakuplu Köyü Ocağı	Başkan Ali Güler, İkinci Başkan Zekeriya Sever, Muhasip Nuri Uyar, Kâtip Ali Özel, Üye Faik Ünal
Zımara Köyü Ocağı	Başkan Esat Dizdar, İkinci Başkan Turan Çınar, Muhasip Niyazi Eti, Kâtip Ahmet Satır, Üye Arif Bergel
Moşot Köyü Ocağı	Başkan Rıza Sağdıç, İkinci Başkan Hasan Buluş, Muhasip Mehmet Beğenmiş, Kâtip Süleyman Beğenmiş, Üye Dursun Önder
Basdana Köyü Ocağı	Başkan Kadir Yıldırım, İkinci Başkan Yusuf Yıldırım, Muhasip Şevket Tekeş, Kâtip Mehmet Yıldırım, Üye Bekir Küpeli
Enbiya Köyü Ocağı	Başkan Mehmet Kaymak, İkinci Başkan Kadir Kaymak, Muhasip Cemal Çatal, Kâtip İdris Filiz, Üye Mehmet Kaymak
Sokkova Köyü Ocağı	Başkan Hasan Coşkun, İkinci Başkan Dursun İrk, Muhasip Zeki Ünal, Kâtip Mevlüt Coşkun, Üye Ahmet Coşkun
İslam Köyü Ocağı	Başkan Abdullah Sönmez, İkinci Başkan Şaban Karataş, Muhasip Raşit Karataş, Kâtip İbrahim Genç
Bizgi Köyü Ocağı	Başkan Vahit Karal, İkinci Başkan Akbal Kargın, Muhasip Mustafa Kargın, Kâtip Dursun Kargın, Üye Selahattin Karel
Tinkar Köyü Ocağı	Başkan Cemal Ecel, İkinci Başkan Mehmet Taşyumruk, Muhasip Dursun Ecel, Kâtip Ali Osman Türkdili, Üye Zeki Yel
Teppe Köyü Ocağı	Başkan Ali Yalçın, İkinci Başkan Veysel Kaya, Muhasip Mehmet İnanç, Kâtip Hüseyin Tavlu, Üye Zeynal Der
Büyüktapur Köyü Ocağı	Başkan Mehmet Pişkin, İkinci Başkan Hüseyin Ögüç, Muhasip Yusuf Pişkin, Kâtip Hasan Saylan, Üye Gazi Düzgün

Ek 29.**1943 Yılı Seçimlerinde Oluşturulan Erzincan Merkez İlçe Seçim Şubeleri**

- 1- Merkez Şubesi
- A- Erzincan İli: Muhallat ve yabancı memurlar
- B- Ürek Şubesi: Ürek, Ekrekhumu, Pulur, Rumekek, Molla Köyü

C- Vakıf Bırastık Şubesi: Bırastık, Kiy, Kürtkendi, Cırzını, Dacirek, Caferli, Gözeler, Handesi, Ergan, Tilhas, Gelinsi

D- Nörkah Şubesi: Nörkah, Pizvan, Hancı Çiftliği, Semizali, Geçit, Handere, Küpesik, Büyükçakırman, Küçükçakırman, Kabruşu, Büyük Köşünker, Küçük Köşünker, Mahmutlu, Karadiğın, Kerküze, Gani Efendi Çiftliği

E- Çukurkuyu Şubesi: Çukurkuyu, Horan, Kurutiek, Vagaver, Calabuzur, Hılır, Haşhaşı, Mecidiye, Vaskirt, Bergüsür, Yalnızbağ, Ulalar, Mitini,

F- Hozunsu Şubesi: Hozunsu, Gani Ağa Palankası, Til, Şehirsürbahanı, Harabedi, Tahsilu(Tahsullu) Bırastık, Hanzar, Tahsulluekre

G- Hah Şubesi: Hah, Cileyli, Sılbıs, Şoha

2- Başköy Nahiyesi:

A- Başköy Şubesi: Başköy, Gelengeçiyula, Gelengeçisüfla, Semek, Peyler, Karataş, Çilhoroz, Koçmaşat, Gülebağdı

B- Şebge Şubesi: Şebge, Çamudere, Verinkah, Hayrani, Harçın, Konka, Yaylalar, Tolusulya, Sosunka, Boybeyikomu, Esbeverek

3- Cimin Nahiyesi:

A- Cimin Şubesi: Cimin, Süleymanlı, Kertah, Radık, Denizdamı, Piteriç, Karakilise,

B- Keleriç Şubesi: Keleriç, Büyük Kadagan, Küçük Kadagan, Pişkidağ, Sörperen, Göller, Sarıkaya, Kureyş

4- Cengice Nahiyesi

A- Cengice Şubesi: Cengice, Karatuş, Kirlevik, Kalecik, Magaçur

B- Sırnas Şubesi: Sırnas, Şıhlı, Erdene, Tilek

C- Zatkığ Şubesi: Zatkığ, Mığısı, Çolhasa, Hamzesi, Vaskitil, Kismikör, Sürbahan

5- Selepür Nahiyesi:

A- Hınzoru Şubesi: Hınzoru, Selepür, Sarıkaya, Kolukomu, Bulanık, Karacalar, Kıştim, Abige

B- Sülümür Şubesi: Sansa, Bağlar, Dalav, Zuran Şavşek, Büyükköy, Mantara, Bulmuş

6- Esesi Nahiyesi:

A- Esesi, Zazalar, Göyne, Lerdüsü, Geçirdek, Kıtmana, Germili, Sipyatağı, Çerme, Ağgi, Bahik, Gani Efendi Palankası, Hacı Ali Bey Palankası

B- Kırmana Şubesi: Kırmana, Mıhar, Ahmediye

Ek 30

Tüm Partilerin Adaylarının Aldıkları Oy Miktarı

Tüm Siyasi Partilerin Adaylarının Almış Olduğu Oy Miktarı								
Adı Soyadı	Merkez İlçe	Refahiye	Kemaliye	Kemah	İliç	Tercan	Çayırlı	TOPLAM
CHP								
Adil Sağıroğlu	9.861	4.431	3.538	4.656	2.592	5.662	4.102	34.842
Hüseyin Şahin	9.576	4.447	3.497	4.601	2.598	5.913	4.161	34.793
Naci Yıldırım	9.745	4.160	3.507	4.624	2.611	5.661	4.115	34.463
Cemal Işık	9.455	4.869	3.515	4.439	2.570	5.627	3.926	34.395
Rauf Bayındır	9.748	3.945	3.590	4.455	2.556	5.624	3.968	33.887
N.Sefa Coşkun	9.465	4.869	3.570	4.429	2.572	5.613	3.926	33.449
DP								
Kazım Gülşen	11.228	2.600	3.223	2.486	2.742	3.264	4.635	30.178
Sadık Perinçek	11.079	3.031	3.463	2.436	2.766	3.307	4.064	30.146
Mehmet Yavuz	10.893	3.275	3.253	2.401	2.736	3.246	4.025	29.829
Fehmi Baysoy	11.444	2.532	3.254	2.409	2.728	3.348	4.054	29.769
M.Rahmi Sanalan	11.148	2.544	3.316	2.454	2.739	3.303	4.066	29.570
Natık Poyrazoğlu	10.888	2.423	3.278	2.717	2.729	3.252	3.996	28.984
CMP								
Mustafa Yıldırım	1.515	4.426	498	194	121	668	263	7.693
Muharrem Bedirhanoglu	1.208	3.265	577	163	120	854	307	6.394
Fazlı Akkaya	1.187	3.331	654	162	121	654	288	6.347
Mehmet Özcan	1.369	2.291	480	182	126	667	288	6.347
Ali Arısoy	1.319	3.368	477	248	121	57	250	6.430
Sabri Boz	1.256	3.284	474	163	120	650	236	6.183
HP								
Yusuf Evliyaoğlu	267	-	139	-	-	-	-	406
Refik Kurdoğlu	258	-	148	-	-	-	-	406
Mehmet Köprücüoğlu	269	-	136	-	-	-	-	405
Abdulkadir Baykara	260	-	139	-	-	-	-	399
Mehmet Ergüven	261	-	136	-	-	-	-	397
Bahattin Öznur	251	-	137	-	-	-	-	390

Not: Tercihli seçim sisteminden dolayı bir seçmen, birden fazla adaya oy kullanabildiğinden, toplamda kullanılan oy sayısından fazla görünmektedir.

Ek 31. Erzincan'ın Eski ve Yeni Köy Adları

Merkeze Bağlı Köyler

Eski Adı	Yeni Adı	Eski Adı	Yeni Adı
Norgah	Akyazı	Tilhas	Kilimli
Horunsu	Aydoğdu	Ekrekihuma	Konakbaşı
Hahköy	Bahçeli	-----	Kurutelek
-----	Balıbeyi	-----	Küçükçakırman
Cileyli	Ballı	-----	Mahmutlu
Büyükköşünger	Başpınar	-----	Mecidiyi
Şehüsrübehan	Beşsaray	-----	Mollaköy
Cırzını	Binkoç	Til	Oğlaktepe
Bergisor	Bozyazı	Ergan	Oğulcuk
Küçükköşünger	Buğdaylı	Pulur	Ortayurt
-----	Büyükçakırman	Hanzuri	Pekmezli
-----	Caferli	Kürtkendi	Pınarönü
Şoha	Cevizli	Küpesi	Saztepe
Vakıfbrastik	Çatalören	Tahsulbrastik	Söğütözü
-----	Çubuklu	Tahsüleklek	Sütpınar
Sarıgöl	Çukurkaya	Rumekrek	Tepecik
Horan	Demirkent	Dacirek	Türkmenoğlu
Hılır	Dereyurt	-----	Ulalar
Sılbız	Ekmekli	Harabedi	Üçkonak
-----	Ganiefendiçiftliği	-----	Ürek
-----	Geçitköy	-----	Yanlızbağ
Handezi	Gölpınar	Kiy	Yaylabası
-----	Gözeler	-----	Yeniköy
-----	Güllüce	Selüke	Yeşilçay
Mitini	Gümüştarla	Pızvan	Yoğurtlu
Kabruşu	Günebakan	Çağlayan Bucığına Bağlı Köyler	
-----	Hancıçiftliği	Cincike	Çağlayan
-----	Handere	Zatkiğ	Değirmenköy
Vaskirt	Işıkpınar	Tilek	Derebağ
-----	Karadigin	-----	Erdene
Haşhaşı	Kavakyolu	Kismikor	Günbağı
Calabuzur	Keklikkayası		

Eski Adı	Yeni Adı

<i>Girlevik</i>	<i>Gürlevik</i>
-----	<i>Kalecik</i>
-----	<i>Karatuş</i>
<i>Mercansürbahanı</i>	<i>Kılıçkaya</i>
-----	<i>Küçükkadağan</i>
<i>Eskişihli</i>	<i>Mertekli</i>
-----	<i>Sazlıpınar</i>
<i>Çilhasa</i>	<i>Soğukoluk</i>
<i>Magaçur</i>	<i>Tatlısu</i>
<i>Şihli</i>	<i>Uluköy</i>
<i>Mığsı</i>	<i>Yalıneç</i>
<i>Sırnas</i>	<i>Yamaçlı</i>

Çatalarmut Bucağına Bağlı Köyler

<i>Esesi</i>	<i>Çatalarmut</i>
<i>Kırmana</i>	<i>Ağılözü</i>
<i>Ahmediye</i>	<i>Ahmetli</i>
<i>Çerme</i>	<i>Bahçeyazı</i>
<i>Zazalar</i>	<i>Baltaşı</i>
<i>Bahik</i>	<i>Davarlı</i>
<i>Giçürdek</i>	<i>Ekinci</i>
<i>Sibyatağı</i>	<i>Elmaköy</i>
-----	<i>Göyne</i>
<i>Hacılibeypalangası</i>	<i>Hacılipalangası</i>
<i>Aggı</i>	<i>Heybeli</i>
<i>Hürrempaşa,</i>	
<i>palangası</i>	<i>Hürrempalangası</i>
<i>Kıtmara</i>	<i>İldere</i>
<i>Mihmar</i>	<i>Koçyatağı</i>
<i>Lerdosu</i>	<i>Tandırılı</i>
<i>Germili</i>	<i>Yeşilçat</i>

Tanyeri Bucağına Bağlı Köyler

<i>Badran</i>	<i>Otluk</i>
<i>Sülümür</i>	<i>Pelitli</i>

Eski Adı	Yeni Adı

<i>Hanzuri</i>	<i>Pınarlıkaya</i>
-----	<i>Sansa</i>
<i>Balabanlı</i>	<i>Sarıkaya</i>
Üzümlü Bucağına Bağlı Köyler	
<i>Cimin</i>	<i>Üzümlü</i>
-----	<i>Altınbaşak</i>
<i>Peteriç</i>	<i>Bayırbağ</i>
-----	<i>Büyükkadagan</i>
<i>Radık</i>	<i>Çadırtepe</i>
<i>Surperan</i>	<i>Demirpınar</i>
-----	<i>Denizdamı</i>
<i>Kertah</i>	<i>Geyikli</i>
-----	<i>Göller</i>
<i>Keleriç</i>	<i>Karakaya</i>
-----	<i>Pişkidag</i>
<i>Kureyşli</i>	<i>Sarıkaya</i>
-----	<i>Süleymanlı</i>

ÇAYIRLI İLÇESİ

Merkez Bucağına Bağlı Köyler

<i>Astakomu</i>	<i>Akyurt</i>
<i>Aşağıavşın</i>	<i>Aşağıkartallı</i>
<i>Pülk</i>	<i>Balıklı</i>
-----	<i>Bozağa</i>
-----	<i>Bulmuş</i>
<i>Kelmizi</i>	<i>Büyükaylaköyü</i>
-----	<i>Çamurdere</i>
<i>Piriz</i>	<i>Çaykent</i>
<i>Kelmizikomu</i>	<i>Çayönü</i>
<i>Toloz-Aşağı Toloz</i>	<i>Cennetpınar</i>
<i>Ekrek</i>	<i>Çilligöl</i>
<i>Cancık</i>	<i>Doluca</i>
<i>Gelinpertek</i>	<i>Gelinpınar</i>
-----	<i>Göller</i>
<i>Mıgık</i>	<i>Harmantepe</i>

Eski Adı	Yeni Adı	Eski Adı	Yeni Adı
-----	Karahüseyin	-----	Yaylalar
Mantara	Mantarlı	Yukarıtolos	Yazıkaya
-----	Mazlumağa		
Büyüksevkar	Oğultaşı	Otlukbeli Bucağına Bağlı Köyler	
-----	Ortaçat	Karakulak	Otlukbeli
Tıvnik	Ortaköy	-----	Ağamçağam
Harşin	Paşayurdu	Mizgik	Avcıçayırı
Tohlistan	Pınarlı	Hanzuri	Boğazlı
Corcun	Saraycık	Kısmisor	Bölükova
Miadin	Saygılı	-----	Coşan
Mircikan	Sırataş	Aravans	Çataksu
-----	Sucuali	-----	Kadadivan
-----	Toprakkale	-----	Ördekhacı
Küçüksevkar	Tosunlar	-----	Söğütlü
Şebke	Yeşilyaka	Uzunhaç	Umurlu
-----	Yukarıçamurdere	-----	Yeniköy
Yukarıavşin	Yukarıkartallı	Nazıfkomu	Yeşilbük
-----	Yürekli		
		İLİÇ İLÇESİ	
Başköy Bucağına Bağlı Köyler		Merkez Bucağına Bağlı Köyler	
Gülebağlı	Yaylakent	Hıgdar	Akdoğdu
-----	Başköy	Zımara	Allıntaş
Boybeyikomu	Boybeyi	-----	Atma
-----	Büyükgelengeç	-----	Bağıstaş
-----	Çilhoroz	Zinkar	Bağlıca
Komga	Doğanyuva	-----	Boyalık
Peyler	Esendoruk	Çörencil	Bozyayla
Sosumga	Eşmepınar	ArDOS	BorunceK
Verinkan	Hastarla	Avarik	Çaltı
-----	Karataş	Teppe	Çilesiz
-----	Küçükgelengeç	-----	Çöpler
Hayranı	Ozanlı	-----	Doğanköy
Semek	Sarıgüney	Hassa	Doğugün
Koşmaşet	Turnaçayırı	-----	Dostal
Espverek	Verimli	-----	Geyran

Eski Adı	Yeni Adı
Gömüşkan	Kapıkaya
Nordin	Kayacık
Paşağı	Kaymaklı
Erhami	Leventpınarı
Poşeyi	Ortatepe
Urik	Sabırlı
Gedenek	Sarıkonak
Kangurut	Sularbaşı
Sergevil	Uluyamaç
Hanege	Yağcılar
-----	Yakuplu

Armutlu Bucağına Bağlı Köyler

Büyükarmudan	Armutlu
-----	Ağıldere
-----	Çaylı
Gemho	Doruksaray
-----	Karakaya
Küçükarmudan	Küçükarmutlu
Tugut-Turgutlu	Sarıkavak
Gafur	Yılmaz

Kuruçay Bucağına Bağlı Köyler

-----	Kuruçay
Kerege	Akçayazı
Boğcuğaz	Bağcağız
Kirzi	Balkaya
Sokova	Bozçalı
Büyüktapur	Büyükgümüşlü
Sime	Çayyaka
-----	Çiftlikköy
Kundusu	Çobanlı
Pamuksor-Pembesor	Çörekli
Bastana	Dikmen
Gözke	Güngören

Eski Adı	Yeni Adı
İslâmköyü	İslâmkendi
Bizgi	Konukçu
-----	Kozluca
-----	Kuranköy
-----	Kuzkışla
Küçüktapur	Küçükgümüşlü
Danrı	Özlü
Tinkar	Sarıpınar
Esirkiğ	Sütlüce
Hardışı	Tabanlı
Embiya	Uğurköy
Kinana	Yalınöze

KEMAH İLÇESİ

Merkez Bucağına Bağlı Köyler

Uru	Akça
Marik	Ayranpınar
Vaslı	Boğaziçi
-----	Çalgı
-----	Dedek
Postu	Eskibağlar
Zoga	Gölkaynak
Erkegan	Karadağ
Çınariç	Kemeryaka
Hudu	Koçkar
Mamur	Kömürköy
Herdif	Mermerli
Urfat	Muratboynu
Müşekrek	Parmakkaya
-----	Tanköy
Hazerik	Tandırbaşı
Sunguru	Taşbulak
Tımsı	Tuzlaköy

Alpköy Bucağına Bağlı Köyler

Eski Adı	Yeni Adı
<i>Alpuşu</i>	<i>Alpköy</i>
<i>Tıgıncık</i>	<i>Akyünlü</i>
<i>Ardos</i>	<i>Beşikli</i>
<i>Sızmit</i>	<i>Çakırlar</i>
<i>Dereşoran</i>	<i>Dereköy</i>
<i>Tortan</i>	<i>Doğanköy</i>
<i>Brastik</i>	<i>Esimli</i>
<i>Karni</i>	<i>Gökkaya</i>
<i>Deretımı</i>	<i>İncedere</i>
<i>İranos</i>	<i>Kazankaya</i>
<i>Komarık</i>	<i>Konuksever</i>
<i>Tavginer</i>	<i>Koruyolu</i>
<i>Komik</i>	<i>Küplü</i>
-----	<i>Maksutuşağı</i>
-----	<i>Mezra</i>
<i>İzinsor</i>	<i>Olukpınar</i>
<i>Meyvanlı</i>	<i>Sarıyazı</i>
-----	<i>Sürekli</i>
<i>Hogut</i>	<i>Uluçınar</i>
<i>Tımuğ</i>	<i>Yağca</i>
<i>Percenç</i>	<i>Yastiktepe</i>

Bozoğlak Bucığına Bağlı Köyler

<i>Aşağıhdik</i>	<i>Bozoğlak</i>
<i>Nezgep</i>	<i>Çiğdemli</i>
<i>Korkop</i>	<i>Dikyamaç</i>
<i>Bargisor</i>	<i>Gediktepe</i>
<i>Sitemi</i>	<i>Gülbahçe</i>
<i>Pekeriç</i>	<i>Hakbilir</i>
<i>Cemolar</i>	<i>Karacan</i>
<i>Yukarıhdik</i>	<i>Karadere</i>
<i>Sütke-Şötk</i>	<i>Seringöze</i>

Doğanbeyli Bucığına Bağlı Köyler

<i>Ermelik</i>	<i>Doğanbeyli</i>

Eski Adı	Yeni Adı
<i>Pağnik</i>	<i>Ağaçsaray</i>
<i>Hanzuri</i>	<i>Akbudak</i>
-----	<i>Aktaş</i>
<i>Liçahur</i>	<i>Cevizlik</i>
-----	<i>Çalıklar</i>
<i>Münkar</i>	<i>Çamlıyayla</i>
<i>Salut</i>	<i>Dedeoğlu</i>
<i>Çörençil</i>	<i>Dutlu</i>
-----	<i>Elmalı</i>
<i>Poğğiner</i>	<i>İlgarlı</i>
-----	<i>Kedek</i>
-----	<i>Kerer</i>
-----	<i>Kutluova</i>
<i>Kığarı</i>	<i>Özdamar</i>
<i>Hoparek</i>	<i>Yardere</i>

Oğuz Bucığına Bağlı Köyler

<i>Hoğus</i>	<i>Oğuz</i>
-----	<i>Atma</i>
<i>Hamugu</i>	<i>Doruca</i>
-----	<i>Eriç</i>
<i>Terkilah</i>	<i>Kayabaşı</i>
<i>Hani</i>	<i>Kırıkdere</i>
<i>Auşen</i>	<i>Şahintepe</i>
<i>Babu</i>	<i>Yahşılar</i>
<i>Üskübürt</i>	<i>Yücebelen</i>

KEMALİYE İLÇESİ

Merkez Bucığına Bağlı Köyler

-----	<i>Ağılköy</i>
<i>Halmüge</i>	<i>Aksöyüt</i>
-----	<i>Apçağa</i>
<i>Vendük</i>	<i>Arslanoba</i>
<i>Şıhsor</i>	<i>Başarı</i>
<i>Pedigan</i>	<i>Çaldere</i>

Eski Adı	Yeni Adı

-----	Çanakçı
Şırzıekreği	Dallıca
-----	Dilli
Tama-Dumuşküy	Dolunay
-----	Ergü
Şırzı	Esertepe
Bizmişen	Gözaydın
Ağrik	Güldibi
Navril	Gümüşçeşme
Abrenk	Harmankaya
Gegecü	Kabataş
Miçinkağ	Karakoçlu
Muşaka	Kocaçimen
Hapanus	Kozlupınar
-----	Salihli
-----	Sandık
Pegir	Sarıkonak
Gemürgap	Toybelen
Hüdü	Tuğlu
Venk	Yakaköy
Cancik	Yayladamı
Geşo	Yeşilyamaç
Tosunsaray	Yeşilyurt
Geruşla	Yuva

Başpınar Bucağına Bağlı Köyler

Başvartenik	Başpınar
Ehnesor	Armağan
Aşağıbarasor	Aşağımutlu
Dırılar-Dibek	Avcı
Mansavut	Balkırı
-----	Başbağlar
Turnik	Buğdaypınar
Persor	Esence
Kercini	Günyolu

Eski Adı	Yeni Adı

Miçika	Kavacık
Könsar	Kutluca
Başekrek	Subaşı
Dağaltı-Hinsor	Yeşilyayla
Kürtler	Şahinler
Hastesi	Yıldızlı
Yukarıbarasor	Yukarıumutlu

Dutluca Bucağına Bağlı Köyler

Aşutka	Dutluca
Pat	Adak
Sosik	Akçalı
Hinge	Boylu
Maşkır	Çakırtaş
Sink	Çatköy
-----	Çitköy
Tafti	Demir
Tarhanik	Efeler
-----	Karapınar
Öşneden	Keklikpınarı
Mendürgü	Kışlıcık
Holu	Kuşak
-----	Ocak
Ençiti	Topkapı
Horuç	Yazmakaya

REFAHIYE İLÇESİ

Merkez Bucağına Bağlı Köyler

Horun	Akçiğdem
-----	Alacaatlı
-----	Altköy
Bekolar	Arpayazı
Hüseyinşih	Avşarözü
Belensor	Çamdibi
-----	Ekecik

Eski Adı	Yeni Adı
<i>Başgercenis</i>	<i>Günyüzü</i>
-----	<i>Hacıköy</i>
-----	<i>Kaçakköy</i>
-----	<i>Kalkancı</i>
-----	<i>Kırıktaş</i>
-----	<i>Kürelilik</i>
<i>Siptiğin</i>	<i>Olgunlar</i>
<i>Hanperi</i>	<i>Onurlu</i>
<i>Divir</i>	<i>Pınaryolu</i>
-----	<i>Sağlık</i>
-----	<i>Şahverd</i>
<i>Hanzar</i>	<i>Teknecik</i>
<i>Ekrek</i>	<i>Ulucak</i>
-----	<i>Yeniköy</i>
-----	<i>Yukarıyeniköy</i>
<i>Melikşerif</i>	<i>Yurtbaşı</i>
<i>İspidi</i>	<i>Yuvadağı</i>

Akarsu Bucağına Bağlı Köyler

<i>Alakilise</i>	<i>Akarsu</i>
-----	<i>Aşut</i>
<i>Zöhrap</i>	<i>Aydoğan</i>
-----	<i>Biçer</i>
-----	<i>Çavuşköy</i>
-----	<i>Gemecik</i>
-----	<i>Kadıköy</i>
-----	<i>Kandilköy</i>
-----	<i>Karasu</i>
-----	<i>Kayıköy</i>
<i>Kocu</i>	<i>Konakköy</i>
-----	<i>Oğlanyusuf</i>
<i>Badrik</i>	<i>Ortagöze</i>
-----	<i>Saiphöy</i>
-----	<i>Salur</i>
-----	<i>Sarhan</i>

Eski Adı	Yeni Adı
<i>Şorak</i>	<i>Tuzluçayır</i>
-----	<i>Tülüköy</i>
-----	<i>Yazıköyü</i>
<i>Aşağıköst</i>	<i>Yıldızören</i>

Çengerli Bucağına Bağlı Köyler

<i>Esirgah</i>	<i>Doğandere</i>
-----	<i>Ağmusa</i>
<i>Conur</i>	<i>Alaçayır</i>
<i>Haçir</i>	<i>Aydıncık</i>
<i>Amadon</i>	<i>Babaarslan</i>
<i>Gelbulaz</i>	<i>Bölüktepe</i>
-----	<i>Derebaşı</i>
-----	<i>Diştaş</i>
<i>Mank</i>	<i>Erecek</i>
-----	<i>Göçevi</i>
<i>Hiştolar</i>	<i>Gülensu</i>
-----	<i>Keçegöz</i>
-----	<i>Kersen</i>
<i>Horopul</i>	<i>Kırkbulak</i>
-----	<i>Laleli</i>
-----	<i>Mülköy</i>
<i>Bahasor</i>	<i>Sarıkoç</i>
<i>Cibolar</i>	<i>Sıralı</i>
<i>Pusans</i>	<i>Yazıgediği</i>

Çatalçam Bucağına Bağlı Köyler

<i>Zevker</i>	<i>Çatalçam</i>
<i>Ofus</i>	<i>Alapınar</i>
-----	<i>Armutlu</i>
<i>Aşağıgölüksür</i>	<i>Aşağısütlü</i>
<i>Haşirge</i>	<i>Bakacak</i>
<i>Kurtbaloğlu</i>	<i>Baloğlu</i>
<i>Kalur</i>	<i>Baştosun</i>
<i>Çalta</i>	<i>Çaltı</i>

Eski Adı	Yeni Adı	Eski Adı	Yeni Adı
Mülk	Çamlımülk	-----	Çiçekali
-----	Çatköy	-----	Diyarlar
-----	Çatak	Bazgü	Güventepe
-----	Çukurçimen	İvik	Güzle
Mahmer	Çukuryazı	-----	Halitler
Buğdaçor	Damlaca	Kabullar	Kabüller
Mondolos	Dolaylı	-----	Kalkanlı
Süfla	Gazipınarı	Mezreihan	Koçkaya
-----	Gökseki	-----	Madendere
-----	Gölköy	-----	Resullar
-----	Kanberağa	Yakupşeyh	Sarıbayır
-----	Karayaprak	Silir	Topağaç
Kozviran	Kazören	Kovata	Yaylapınar
Venk	Kırantepi	Gavuryurdu	Yeniyurt
Kızileriş	Kıziliniş		
-----	Leventler		
-----	Mendemebaşı		
-----	Mendemeçukuru		
Rişkan	Muratçayırı		
Harabe	Ören		
-----	Perçem		
-----	Söğütlü		
-----	Şakaloğlu		
-----	Tepeköy		
Allılar	Uludere		
Üçveran	Üçören		
Lorut	Yaylabeli		
Yukarıgölüksür	Yukarısütlü		
Gümüşakar Bucağına Bağlı Köyler		TERCAN İLÇESİ	
Eskikoçkiri-Koçkir	Gümüşakar	Merkez Bucağına Bağlı Köyler	
Gezge	Akbağ	Ağveran	Ağören
Meketme	Ardıçlı	-----	Aktaş
Ceymurt	Bostandere	Kağışna	Altinkaya
-----	Çıragediği	Kargın	Altunkent
		-----	Armutluk
		Kötür	Bağpınar
		Ermenikaçağı	Balyayla
		Haçköy	Başbudak
		Humlar	Başkaya
		Vartik	Beyendik
		Alirik	Beşgöze
		Komzun	Beykonak
		Zakeri	Büklümdere
		Pekeriç	Çadırkaya
		Mizgik	Çakmaklı
		Çirkiz	Çalkışla
		Şerköy	Çatakdere
		Hirani	Çayırdüzü

Eski Adı	Yeni Adı	Eski Adı	Yeni Adı
-----	<i>Çukuryurt</i>	-----	<i>Müftüoğlu</i>
-----	<i>Dallıca</i>	<i>Kefrenci</i>	<i>Oğulveren</i>
<i>Diyap</i>	<i>Daritepe</i>	<i>Ahbasor</i>	<i>Sağlıca</i>
<i>Zilfokomu</i>	<i>Doluca</i>	-----	<i>Sarıkay</i>
-----	<i>Edebük</i>	<i>Kürtkaçağı</i>	<i>Şengül</i>
-----	<i>Elaldı</i>	<i>Parsinik</i>	<i>Tepebaşı</i>
-----	<i>Elmalı</i>	-----	<i>Topalhasan</i>
<i>Hamipi</i>	<i>Esenevler</i>	<i>Abrenk</i>	<i>Üçpınar</i>
<i>Kursan</i>	<i>Fındıklı</i>	<i>Terposek</i>	<i>Yalıнкаş</i>
-----	<i>Gafurefendi</i>	<i>Niğdere</i>	<i>Yamanlar</i>
<i>Pıtnaşıl</i>	<i>Gedikdere</i>	-----	<i>Yastıkköy</i>
<i>Mirikali</i>	<i>Güvenlik</i>	-----	<i>Yaylacık</i>
<i>Hağik</i>	<i>Gökçe</i>	<i>Çıknuş</i>	<i>Yaylayolu</i>
-----	<i>Gökdere</i>	<i>Pardi</i>	<i>Yaylın</i>
-----	<i>Göktaş</i>	<i>Cabrum</i>	<i>Yazıören</i>
<i>Pelegöz</i>	<i>Güzbulak</i>	<i>Kümbeller</i>	<i>Yenibucak</i>
-----	<i>Hacıbayram</i>	-----	<i>Yeşilyayla</i>
<i>Çerme</i>	<i>İlisu</i>	<i>Vican</i>	<i>Yollarüstü</i>
<i>Punvakuk</i>	<i>İkizler</i>	<i>Ağatırı</i>	<i>Yuvalı</i>
-----	<i>Kalecik</i>		
-----	<i>Karacakışla</i>		
<i>Karacaviran</i>	<i>Karacaören</i>		
-----	<i>Karaçay</i>		
-----	<i>Kavaklık</i>		
<i>Tarı</i>	<i>Kemerçam</i>		
-----	<i>Kızılca</i>		
<i>Şihköy</i>	<i>Konarlı</i>		
<i>Komsor</i>	<i>Kökpınar</i>		
-----	<i>Köprübaşı</i>		
-----	<i>Kurukol</i>		
<i>Kuzveran</i>	<i>Kuzören</i>		
-----	<i>Küçükkağa</i>		
-----	<i>Küllüce</i>		
-----	<i>Mercan</i>		
-----	<i>Mustafabey</i>		

Ek 32.

1923–1960 ERZİNCAN VALİLERİ

(Aşağıdaki bilgiler Erzincan Valiliği internet sitesinden elde edilmiştir.)

H. Nafiz ERGÜN

(19.02.1340-30.05.1926)

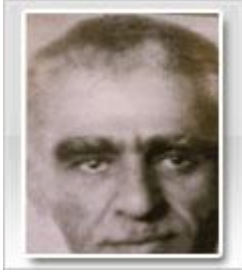
A. Cevdet Bey

(01.07.1927-31.07.1927)

M. Fevzi DALDAL

(11.08.1927-04.04.1928)

Ahmet AZMİ

(21.04.1928-12.11.1928)

Hasan Tahsin Bey

(16.12.1928-19.12.1930)

A. Kemali Bey

(27.08.1930-15.05.1932)

A. Muhtar Bey

(31.05.1932-28.12.1933)

M. Fahri ÖZEN

(04.01.1934-15.05.1940)

O. Nuri TEKELİ

(13.05.1939-15.05.1940)

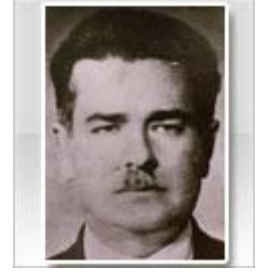
Dr. Süküti TÜKEL

(01.06.1940-30.03.1943)

Dilâver ARGUN

(19.04.1943-17.06.1945)

O. Sami GÜVENÇ

(15.07.1945-19.11.1946)

M. Recai TÜRELİ

(05.08.1949-22.06.1950)

Ahmet KOÇAK

(11.12.1946-04.08.1949)

E. Talat AVŞAROĞLU

(26.07.1950-28.08.1950)

M. Sait BALİOĞLU

(28.08.1950-19.07.1951)

T. Hakkı BAYKAL

(31.07.1954-16.10.1956)

Süleyman ONUR

(09.08.1951-11.05.1954)

M. Kâzım ATAKUL

(07.01.1957-17.02.1959)

H. Avni ÇIRNAZ

(01.03.1959-05.06.1960)

Yakup YÜCEL

(15.06.1960-03.09.1960)

Ek 33. Erzincan Milletvekilleri

**ERZİNCAN II. DÖNEM MİLLETVEKİLLERİ
(1923–1927)**

**İbrahim Abdülhak
FIRAT¹¹⁸²**

Mehmet Hamdi ARPAĞ

**Sabit Bey
(SAĞIROĞLU)¹¹⁸³**

¹¹⁸² Aynı zamanda III., IV., V., VI., VII. ve VIII. dönem milletvekilliği yapmıştır.

¹¹⁸³ Aynı zamanda VIII. ve IX. dönem milletvekilliği yapmıştır.

**ERZİNCAN III. DÖNEM MİLLETVEKİLLERİ
(1927–1931)**

Aziz Samih Bey (Aziz İLTER)¹¹⁸⁴

Saffet Bey (ARIKAN)¹¹⁸⁵

**ERZİNCAN V. DÖNEM MİLLETVEKİLLERİ
(1935–1939)**

Osman Hikmet IŞIK

¹¹⁸⁴ Aynı zamanda IV., V., VI. ve VII. dönem milletvekilliği yapmıştır.

¹¹⁸⁵ Aynı zamanda IV., V., VI. ve VIII. dönem milletvekilliği yapmıştır.

ERZİNCAN VI. DÖNEM MİLLETVEKİLLERİ
(1939–1943)

**Ahmet İskender
ARTUN**

Salih BAŞOTAÇ
(Salih BAŞATAR)

**Safiyüttün
ERDEM**

**İbrahim Şükrü
SÖKMENSÜER¹¹⁸⁶**

ERZİNCAN VII. DÖNEM MİLLETVEKİLLERİ
(1943–1946)

Behçet Kemalettin ÇAĞLAR¹¹⁸⁷

Feyzi KALFAGİL

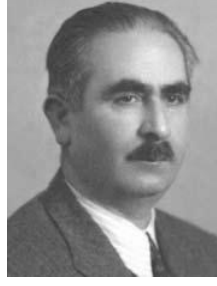
¹¹⁸⁶ Aynı zamanda VII. dönem milletvekilliği yapmıştır.

¹¹⁸⁷ Aynı zamanda VIII. dönem milletvekilliği yapmıştır.

**ERZİNCAN VIII. DÖNEM MİLLETVEKİLLERİ
(1946–1950)**

Ziya AĞCA

Rauf BAYINDIR¹¹⁸⁸

**Osman Nahit
PEKCAN¹¹⁸⁹**

**ERZİNCAN IX. DÖNEM MİLLETVEKİLLERİ
(1950–1954)**

Yusuf Cemal GÖNENÇ

**Mehmet Şemsettin
GÜNALTAŞ**

Ahmet Ziya SOYLU

¹¹⁸⁸ Aynı zamanda XI. dönem milletvekilliği yapmıştır.

¹¹⁸⁹ Aynı zamanda IX. dönem milletvekilliği yapmıştır.

ERZİNCAN X. DÖNEM MİLLETVEKİLLERİ
(1954–1957)

Hüsnü ÇANAKCI

**Mehmet Sadık
PERİNÇEK**

**Mustafa Rahmi
SANALAN**

**Mehmet Tefik
ŞENOCAK**

Veysel VAROL

ERZİNCAN XI. DÖNEM MİLLETVEKİLLERİ
(1957–1960)

Ahmet Nusret COŞKUN

Cemal IŞIK
(Hafız Cemal IŞIK)

Adil SAĞIROĞLU

Hüseyin ŞAHİN

Naci YILDIRIM

Ek 34. Fotoğraflar

İsmet İnönü Anıtı

Ankara Oteli'nin Halkevi olarak açılış töreni 28.2.1934

Depremde yıkılan Erzincan Halkevi

Kemaliye Halkevi

Depremden sonra yapılan Halkevi

Abdülkadir Savaş Kadri'nin Matbaası'nın Önünde (1937)

Öz Erzincan Matbaası'nın Basıldığı Tipo

Halide Edip Adivar, Halkevi Yöneticisi ve Kızılay Başkanı Ragıp Şefik Çalkavur

İsmet İnönü 01.08.1935 tarihinde Erzincan Girlevik Şelalesi gezisinde

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Erdem YAVUZ
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzincan – 14.05.1978
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği
Y. Lisans Öğrenimi	Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	- “Kelkit Kazasının İskân ve Demografik Durumu (19.yy'ın İlk Yarısına Ait Nüfus Defterlerine Göre)”, <i>İl Oluşunun 85. Yılında Gümüşhane'nin Tarihi ve Ekonomisi Sempozyumu</i>, (25-28 Mayıs 2010), Gümüşhane 2010. - “Tunceli Halkevi”, <i>I. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu –Ekonomi, Tarih, Toplum</i>, (4-6 Ekim 2010), Tunceli 2010. - “Ağrı Halkevi”, <i>III. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu</i> (12-14 Ekim 2010), <i>Bildiriler</i>, İstanbul 2011.

İş Deneyimi	
Stajlar	-
Projeler	1935 – 1960 Dönemine Ait Erzincan’ın Siyasi, Sosyal, Ekonomik ve Demokrafik Yapısıyla İlgili Belgeleri Toplayıp, Değerlendirme (Erzincan Üniversitesi – BAP)
Çalıştığı Kurumlar	•Öğretmen (MEB – 2000 – 2007) •Araştırma Görevlisi (Erzincan Üniversitesi – 2007 – ~)
İletişim	
E-Posta Adresi	eyavuz@erzincan.edu.tr
Tarih	28.12.2012